מגילה

נקראת [ח] בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו לא פחות ולא יותר [א] כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו [ב] כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד [ג] אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה כיצד חל להיות י"ד בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות בשלישי או ברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות בחמישי כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות ע"ש כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה ומוקפות חומה למחר חל להיות אחר השבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר: **גמ'** מגילה נקראת בי"א מנלן [ד] מנלן כדבעינן למימר לקמן [ה] חכמים הקילו על הכפרים להקדים כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים אגן הכי קאמרינן מכדי כולהו אנשי כנה"ג תקנינהו דאי ס"ד אנשי כנה"ג י"ד וט"ו תקון אתו רבנן ועקרי תקנתא דתקינו אנשי כנה"ג והתנן [ו] אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין אלא פשיטא כולהו אנשי כנה"ג תקינו היכא רמיזא [ז] אמר רב שמן בר אבא א"ר יוחנן אמר קרא [1] לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם זמנים הרבה תקנו להם האי מיבעיא ליה לגופיה א"כ לימא קרא זמן מאי זמניהם זמנים טובא ואכתי מיבעי ליה [ח] זמנו של זה לא כזמנו של זה א"כ לימא קרא זמנם מאי זמניהם שמעת מינה כולהו אימא זמנים טובא זמניהם דומיא דזמנם מה זמנם תרי אף זמניהם תרי ואימא תריסר ותליסר [ט] כדאמר רב שמואל בר יצחק הי"ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבויי הכא נמי י"ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבויי ואימא שיתסר ושיבסר [י] ולא יעבור כתיב ור' שמואל בר נחמני אמר אמר קרא [3] כימים אשר נחו בהם היהודים ימים כימים לרבות י"א וי"ב ואימא תריסר ותליסר אר"ש בר יצחק י"ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבויי ואימא שיתסר ושיבסר ולא יעבור כתיב ר"ש בר נחמני מ"ט לא אמר מבזמניהם זמן זמנם זמניהם לא משמע ליה ורב שמן בר אבא מ"ט לא אמר מכימים אמר לך ההוא לדורות הוא דכתיב אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה דדריש זמן זמנם זמניהם אבל חכ"א אין קורין אותה אלא בזמנה מיתיבי א"ר יהודה [כ] אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן אבל בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה רבי יהודה אליבא דמאן אילימא אליבא דר"ע אפילו בזמן הזה איתא להאי תקנתא אלא לאו אליבא דרבנן ובזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן מיהא קרינן תיובתא דרבי יוחנן תיובתא א"ד אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה אבל חכמים אמרו בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה תניא נמי הכי אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן אבל בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה רב אשי קשיא ליה דר' יהודה אדר' יהודה ומוקים בזמן הזה שמסתכנין ישראל בדתיהם] אין קורין אותה אלא בזמנה. אבל אנו כך שנינו. ופרקינן הני נמי מסורת היה בידם על פה כי אנשי כנסת [הגדולה] תיקנום. מדכתיב לקיים את ימי הפורים האלה בזמיסר: **ומניסם דומיא דזמנם.** רבויא דדרשינן לקרא לייתורא דיו"ד וה"א דומיא דעיקר הזמן דפקא לן מזמנם הוא דקא מרבה דומיא דילהו: **ומן קהלה לכל היא.** הכל נקהלו להנקם מאויביהם בין בשושן בין בשאר מקומות כמו שכתוב בספר הלכך לא צריך קרא לרבויי שיהא ראוי לקרייה דעיקר הנס בו היה: **ימים כימים.** לעיל מיניה כתיב י"ד וט"ו ישמחו וכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וגו' והוה ליה למיכתב ימים אשר נחו דמשמע הם הם ימים אשר נחו מאי כימים לרבות שנים אחרות [ל] כדוגמתן: **לדורות הוא דכתיב.** להכי שייך ליצנא דקרא כימים כלומר יעשו לדורות י"ד וט"ו כאשר היה בימי הנס ימים אשר נחו בהם הלכך לא איכא לרבויי מהכא שנים אחרים: **זו דברי ר' עקיבא.** הכי גמיר רבי יוחנן מרביה דמתני' ר"ע אמרה: **סתומתאה.** הרבה סתם משנה סתם ר' שהן דברי ר' עקיבא. וי"מ סתומתאה כל הסתומין תלמידיו היו כדאמר בסנהדרין (דף פו.) סתם משנה ר"מ סתם תוספתא ר' נחמיה סתם ספרא רבי יהודה וכולהו סתומתאי אליבא דר' עקיבא אך קשה בעיני לפרש כן שמצינו בכמה מקומות בשם ר"א בר' יוסי סתומתאה רבי מנחם בר רבי יוסי סתומתאה לקמן בפרק בני העיר (דף כו.מ): **אימתי.** הקילו חכמים על הכפרים: **בזמן שהשנים כתיקנן.** שהשנים מתעברות על פי בית דין והמדשים המקדשין בבית דין שולחין שלוחיהן להודיע אימתי הוקדש ניסן ועושין מועדים ע"פ שלוחין: **כשישרויין על אדמתם.** והשלוחין מגיעין עד הפסח לקצה ארץ ישראל: **אבל בזמן הזה.** שפסקו כל אלה וישראל נפרדו ולא יגיעו שלוחי ב"ד אלא הכל לופין למקרא מגילה ואומרים יום י"ד באדר קרינן המגילה נשאלו לאדר ט"ו יום וט"ו של ניסן עושין פסח ומה תקדים קריאתה יעשו פסח לסוף שלשים יום של קריאה ונמצאו אוכלין חמץ בימים אחרונים (ביום) של פסח: **בזמן הזה נמי איכא להא תקנתא.** הא רבי עקיבא בזמן הזה [הוה] ואמר בתתני' דמקדימין: **אלא נאו אליבא דרבנן.** דהוו מקמי ר"ע אמרה: **מיהא קרינן.** אלמא רבנן נמי דרשי זמן זמנם זמניהם: **איכא דאמרי אמר רבה זו דברי ר' עקיבא סתימתאה.** ולא גרסינן להא ליצנא דדרשי זמן זמנם זמניהם דהא רבנן דפליגי עליה נמי דרשי ליה אלא שהתמידו לאחר חורבן משום דמסתכלין בה: **קשיא דר"י.** הא בריתא דלעיל אדר' יהודה דמתני' כדמפרש ואזיל: ואוקי

מגילה נקראת בי"א וכו'. פעמים בזה ופעמים בזה ולקמן מפרש ואזיל: **לא פחות ולא יותר.** לא פחות מי"א ולא יותר מט"ו: **מימות יהושע.** בגמ' [מ] מפרש לה: **אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה.** כלומר מאחר שהמוקפין קורין בט"ו ושאין מוקפין קורין בי"ד הרי הכל בכלל תו היכי משכחת י"א י"ב י"ג אלא שהכפרים נתנו להן חכמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה יום שני בשבת שלפני י"ד או חמישי בשבת שהוא יום כניסה שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבתי דינין יושבין בעיירות בשני וחמישי כתקנת עזרא (ב"ק דף פב.) והכפרים אינן בקיאין לקרות וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר ולא הטריחוה חכמים להתאחר ולבא ביום י"ד ופעמים שיום הכניסה בי"ג ופעמים שהוא בי"א: **חל ארבעה עשר להיות בערב שבת עיירות ומוקפין חומה קורין בו ביום.** שאין קריאת המגילה בשבת גזירה שמא יטלנה בידו [נ]. וא"ת יאמרו המוקפין עד אחר שבת הוה ליה ט"ז ואמר קרא [ס] ולא יעבור: **חל להיות אחר שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה.** דהוה ליה י"א. ומפי לא משכחת לה יום הכניסה שלפני פורים מוקדם לו דמיום הכניסה ליום הכניסה לא מקדמינן: **גמ' ה"ג מנלן מנלן כדבעינן למימר לקמן וכו'.** והכי פירושא מנלן די"א וי"ב וי"ג חזו לקרייה די"ד וט"ו הוא דכתיב בקרא וקא מהדר גמרא מנלן בתמיה אמי לאו חובה היא אלא חכמים הקילו עליהן כדבעינן למימר לקמן: **כדי שיספקו.** שיהו פנויין ביום פורים להספיק לוכלי סעודת פורים לבני העיירות: **אגן הכי קאמרינן.** אגן דמיבעיא לן מנלן הכי קאמרינן: **מכדי.** מדהקילו חכמים על הכפרים להקדים על כרחך אנשי כנסת הגדולה שתיקנו בימי מרדכי ואסתר את שמחת הפורים וקריאת המגילה כולהו הני זימני תקון ונתנו רשות לקרות: **דאי סלקא דעתך.** י"ד וט"ו תקון הכתובין במגילה ומו לא: **היכי אתו רבנן.** דבתרייהו ועקרו תקנתא והתירו להקדים בתמיה: **אלא פשיטא אינהו תקון.** וכיון דאינהו תקון ולאי למזינהו במגילת אסתר הייו דמיבעיא לן היכא למיזא ומנלן: **לגופיה.** לי"ד וט"ו המפורשין בספר: **לימא קרא.** את ימי הפורים האלה בזמן דמשמע בזמן המפורש להם: **ואלפי מיבעי ליה.** אמי דנקט זמניס לשון רבים: **זמנו.** של מוקפין לאו כזמנו של פרזים דאי כתוב בזמן הוה משמע זמן אחד לשמיהן אי בעו ליקרו בארביסר ואי בעו ליקרו בחמיסר: **ומניסם דומיא דזמנם.** רבויא דדרשינן לקרא לייתורא דיו"ד וה"א דומיא דעיקר הזמן דפקא לן מזמנם הוא דקא מרבה דומיא דילהו: **ומן קהלה לכל היא.** הכל נקהלו להנקם מאויביהם בין בשושן בין בשאר מקומות כמו שכתוב בספר הלכך לא צריך קרא לרבויי שיהא ראוי לקרייה דעיקר הנס בו היה: **ימים כימים.** לעיל מיניה כתיב י"ד וט"ו ישמחו וכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וגו' והוה ליה למיכתב ימים אשר נחו דמשמע הם הם ימים אשר נחו מאי כימים לרבות שנים אחרות [ל] כדוגמתן: **לדורות הוא דכתיב.** להכי שייך ליצנא דקרא כימים כלומר יעשו לדורות י"ד וט"ו כאשר היה בימי הנס ימים אשר נחו בהם הלכך לא איכא לרבויי מהכא שנים אחרים: **זו דברי ר' עקיבא.** הכי גמיר רבי יוחנן מרביה דמתני' ר"ע אמרה: **סתומתאה.** הרבה סתם משנה סתם ר' שהן דברי ר' עקיבא. וי"מ סתומתאה כל הסתומין תלמידיו היו כדאמר בסנהדרין (דף פו.) סתם משנה ר"מ סתם תוספתא ר' נחמיה סתם ספרא רבי יהודה וכולהו סתומתאי אליבא דר' עקיבא אך קשה בעיני לפרש כן שמצינו בכמה מקומות בשם ר"א בר' יוסי סתומתאה רבי מנחם בר רבי יוסי סתומתאה לקמן בפרק בני העיר (דף כו.מ): **אימתי.** הקילו חכמים על הכפרים: **בזמן שהשנים כתיקנן.** שהשנים מתעברות על פי בית דין והמדשים המקדשין בבית דין שולחין שלוחיהן להודיע אימתי הוקדש ניסן ועושין מועדים ע"פ שלוחין: **כשישרויין על אדמתם.** והשלוחין מגיעין עד הפסח לקצה ארץ ישראל: **אבל בזמן הזה.** שפסקו כל אלה וישראל נפרדו ולא יגיעו שלוחי ב"ד אלא הכל לופין למקרא מגילה ואומרים יום י"ד באדר קרינן המגילה נשאלו לאדר ט"ו יום וט"ו של ניסן עושין פסח ומה תקדים קריאתה יעשו פסח לסוף שלשים יום של קריאה ונמצאו אוכלין חמץ בימים אחרונים (ביום) של פסח: **בזמן הזה נמי איכא להא תקנתא.** הא רבי עקיבא בזמן הזה [הוה] ואמר בתתני' דמקדימין: **אלא נאו אליבא דרבנן.** דהוו מקמי ר"ע אמרה: **מיהא קרינן.** אלמא רבנן נמי דרשי זמן זמנם זמניהם: **איכא דאמרי אמר רבה זו דברי ר' עקיבא סתימתאה.** ולא גרסינן להא ליצנא דדרשי זמן זמנם זמניהם דהא רבנן דפליגי עליה נמי דרשי ליה אלא שהתמידו לאחר חורבן משום דמסתכלין בה: **קשיא דר"י.** הא בריתא דלעיל אדר' יהודה דמתני' כדמפרש ואזיל: ואוקי

ח) ב מיי' פ"א מ' מגילה הלכה ד סמג עשין ד טור ש"ע ת"ח סי' תרפח סעיף ח:
ט ב מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ג:
י ג מיי' שם הלכה ו ז סמג שם:
כ ד מיי' פ"ב מהלכות ממרים הלכה ב:
ל ה [מיי' פ"ה מהלכות תעניות הלכה ה ועי' מ"מ טור ושו"ע או"ח סימן תרפו סעי' ב]:
מ ו מיי' פ"א מהל' מגילה הלכה ט:

מוסף רש"י

כרכין. כל כרך שיש שלא מקום שוקין, שנכנסים שם מכל צד, וגדול יומר מעיר גדולה (לקמן ג: וכבש"ז ערובין כא: כתובות קי. ב"מ קא:).

רבינו חננאל (המשך)

בזמניהם, ולא כתיב זמן, או זמנם דמשמע זמנו של פרזון לא הוא זמן של בן כרך, אלא כתב זמניהם. דייקינן מינה כי זמנים הרבה תיקנו להם חכמים והן י"א וי"ב, שני ימים כנגד י"ד וט"ו, אבל י"ג לא צריך קרא לרבוייה דהוא זמן קהילה לכל. ולא יתכן לומר י"ד וי"ד, דכתיב ולא יעבור, כלומר אין לו לעבור ולעשות ימי הפורים אחר יום ט"ו. ר' שמואל בר' נחמני דייק מכימים, לרבות אחד עשר ושנים עשר כו'. ואידך כימים לדורות הוא דכתיב, כלומר כמו הימים אשר נחו בהם, עשו אותם נמי פורים. אמר ר' יוחנן משנה זו מגילה נקראת בי"א בי"ב וכו' שנעשית סתומה, דברי ר' עקיבא הן, אבל חכמים אומרים אין קורין אותה אלא בזמנה, והן י"ד וט"ו בלבד. ואותבינן עלה מיהא דתניא אמר ר' יהודה אימתי קורין בי"א בי"ב בי"ג בזמן שהשנים כתיקנן, כלומר בזמן שאין שם שמד להתבלבל חשבון השנים, וישראל שרויין על אדמתן, אבל עתה אע"פ כי בזמן הזה השנים כתיקנן, הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה. ר' יהודה אליבא דמאן, אי נימא אליבא דר' עקיבא אפילו בזמן הזה קורין אותה בי"א ובי"ב ובי"ג, והא תקנת אנשי כנסת הגדולה הן, אלא ודאי ר' יהודה אליבא דרבנן ובזמן שהשנים כתיקנם וישראל שרויין על אדמתן מיהא קורין בי"א בי"ב. תיובתא לר' יוחנן. איכא דאמרי אמר ר' יוחנן זו המשנה דברי ר' עקיבא הן, אבל חכמים אומרים בזמן הזה הואיל ומסתכלין [ח] בה, **האביונים** מסתכלים בקריאת המגילה, כי בעת קריאת המגילה מחלקין מעות פורים לעניים ומשלחין להם מתנות. אין קורין אותה אלא בזמנה בי"ד. ותאי [3] שאמר גאון ז"ל כך אנו שונין, ומסתכנין, ופי' רשו אם השנים כתיקנם שיכולין ישראל להעמיד דתותיהן ואין עליהן סכנה, [אבל בזמן הזה שמסתכנין ישראל בדתיהם] אין קורין אותה אלא בזמנה. אבל אנו כך שנינו. **תניא** נמי הכי [וכו'].

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"א מ' מהלכות מגילה הלכה ד סמג עשין ד טור ש"ע ת"ח סי' תרפח סעיף ח:
ב ב מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ג:
ג ג מיי' שם הלכה ו ז סמג שם:
ד ד מיי' פ"ב מהלכות ממרים הלכה ב:
ה [מיי' פ"ה מהלכות תעניות הלכה ה ועי' מ"מ טור ושו"ע או"ח סימן תרפו סעי' ב]:
ו ו מיי' פ"א מהל' מגילה הלכה ט:

מסורת הש"ס

ח) יבמות יג:, ב) [ע' תוס' זבחים פט. ד"ה מנלן וכו' מה שהקשו בקונטרס דהכא והכימו בקושיא], ג) [לקמן ד. יט.], ד) מו"ק ג: גיטין לו: עדיות פ"א מ"ה ע"ז לו., ה) [יבמות יג:], ו) [לקמן ד:], ז) [גי' רי"ף ואיתא מרישר ומליצר י"ג זמן כו' וגי' רא"ש ח"ר שמואל בר יצחק י"ג זמן כו'], ח) תענית יד: ע"ש, ט) [ע"ז], י) [לקמן ד:], כ) [אסתר ט], ל) [לקמן ד:], מ) [ועי' רש"י בכורות ל ד"ה תיתין], נ) יבמות יג., ס) [ע' תוס' זבחים פט. ד"ה מנלן וכו' מה שהקשו בקונטרס דהכא והכימו בקושיא], ג) [לקמן ד. יט.], ד) מו"ק ג: גיטין לו: עדיות פ"א מ"ה ע"ז לו., ה) [יבמות יג:], ו) [לקמן ד:], ז) [גי' רי"ף ואיתא מרישר ומליצר י"ג זמן כו' וגי' רא"ש ח"ר שמואל בר יצחק י"ג זמן כו'], ח) תענית יד: ע"ש, ט) [ע"ז], י) [לקמן ד:], כ) [אסתר ט], ל) [לקמן ד:], מ) [ועי' רש"י בכורות ל ד"ה תיתין],

תורה אור השלם

1. לְקַיֵּם אֵת יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זַרְעָם דִּבְרֵי הַצֹּמוֹת וְזַעֲקָתָם: אסתר ט לא
2. קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וּכְזִמְנָם בְּכָל שָׁנָה וָשָׁנָה: אסתר ט כז
3. כַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים: אסתר ט כב

גליון הש"ס

מתני' אלא שהכפרים כו'. עיין מלרכ תמוטת פרשת בראשית פי' חדש בסהיית דיני הכניסה: **שם ולא יעבור כתיב.** לקמן דף ה ע"א:

רבינו חננאל

פרק ראשון: מגילה נקראת.

מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד ובט"ו לא פחות ולא יותר. והא לא כת"ב קרא אלא בי"ד ובט"ו, והני כולהו מנא לן. ואמרינן כדבענן למימר לקמן, חכמים הקילו על הכפרים שיהיו מקדימין ליום הכניסה וקורין בי"א ובי"ב ובי"ג. פירוש יום הכניסה, יום שני ויום חמישי נקרא יום הכניסה מפני שנכנסין בני הכפרים בכרכין כדי שיתפללו בציבור ויקראו בספר תורה, וביום שנכנסין מספקין מים ומזון לאחיהם שבכרכים. ואם חל להיות י"ד ביום ג' התירו לכפרים לקרוא את המגילה ביום ב' שהוא י"ג לחדש, ואם חל להיות י"ד ברביעי קורין הכפרים ביום ב' שהוא י"ב לחדש, ואם חל י"ד להיות באחד בשבת מקדימין וקורין ביום חמישי שהוא י"א לחדש. הקילו עליהן מפני שמספקין מים ומזון לאחיהם שבכרכים, ואם יכנסו ביום ג' או ביום ד' מפני קריאת המגילה, אינן יכולין לבוא ביום ה' שהוא יום הכניסה. וכן דרך זו השמועה. ואקשינן ואיך היקלו חכמים ועקרו [ומן] י"ד ויום ט"ו שהן תקנת אנשי כנסת הגדולה ותיקנו הם י"א וי"ב וי"ג לבני הכפרים, והא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו וכו'. ופרקינן הני נמי מסורת היה בידם על פה כי אנשי כנסת [הגדולה] תיקנום. מדכתיב לקיים את ימי הפורים האלה

ח) עיין בערוך ערך סכל ח'. ב) הרמב"ן במלחמות כתב כזה הלשון חו היא גילקסנו של רבינו הלי גאון ז"ל.

ועוד האמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך כו'. השתא סלקא דעתך דמנלפך מיירי בסתומות ומימה דמסכת שבת פרק הבונה (דף קד. וסס) משמע מיפכא מדקאמר התם בשלמא פתוח ועשאו סתום עילוי עליה דאמר רב חסדא כו' אלא סתום ועשאו פתוח גרועי גרעיה דא"ר ירמיה מנלפ"ך [לופים אמרום] אלמא מנלפ"ך מייר בסתומות ואו"י דגמ' [דשבת] מסיק ליה וקתני דידע מתחילה מילתיה דרב חסדא וגם מייר ליה מעיקרא בסתומות הולרך להעמיד מנלפ"ך בסתומות ולא תקשה דרב חסדא והכא ה"ק ותסברא והכתיב אלה המלות והך קושיא איתותב בין בסתומות בין בסתומות ועוד אמ"ל דבסתומות מייר ג) אכתי תקשה והאמר רב חסדא מ"ס וסמ"ך וכו' וכן פיר"ת וז"ל שהגיה בספר היסר מנלפ"ך לופים אמרום כמו קול לופין (ישעיה נב) נגיאים. לופים מהר אפרים (שמואל ל ב) מ) ממתמים נגיאים ג) (מלופים) שעמדו להם לישראל והיו לופים הללו לאחר שדרף אמון את התורה ומשום לשון נופל על הלשון נקרא מנלפ"ך בלשון לופין ותסברא והכתיב אלה המלות ועוד והאמר רב חסדא מ"ס וסמ"ך שבלוחות וכו' ומשני אין מהוי הוי ולא קשיא מידי דרבי ירמיה מוקי לה בסתומות וכי מטי במגילה פריך מהא דרב חסדא דהכי אורמיה זיל הכא קא מדחי ליה מאלה המלות נמי פריך ומשני שפיר ומתוך הסוגיא דמגילה ושבת מוכח תרוייהו ורבי ירמיה קאמר מנלפ"ך לופים אמרום אפתוחות ואסתומות וכדמסיק הש"ס מ):

מבטלין

ומוקים לה לברייתא כר' יוסי בר יהודה ומי אמר ר"י בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה ורמינהי ו) א"ר יהודה אאימתי מקום שנכנסין בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסין בשני ובחמישי אין קורין אותה אלא בזמנה מקום שנכנסין בשני ובחמישי מיהא קרינן ואפילו בזמן הזה ומוקים לה לברייתא כרבי יוסי בר יהודה ומשום דקשיא ליה דרבי יהודה אדר' יהודה מוקים לה לברייתא כרבי יוסי בר יהודה רב אשי שמיע ליה דאיכא דתני לה כרבי יהודה ואיכא דתני לה כרבי יוסי בר יהודה ומדקשיא ליה דרבי יהודה אדרבי יהודה אמר מאן דתני לה כרבי יהודה לאו דווקא מאן דתני לה כרבי יוסי בר יהודה דווקא: כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר וכו': מנהני מילי אמר ג) רבא דאמר קרא [1]על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות וגו' מדפרזים בארבעה עשר מוקפין בחמשה עשר ואימא פרזים בארבעה עשר מוקפין כלל כלל לא ולאו ישראל נינהו ועוד מהודו ועד כוש כתיב ואימא פרזים בארביסר מוקפין בארביסר ובחמיסר כדכתיב [2]להיות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר [בו] בכל שנה אי הוה כתב את יום ארבעה עשר וחמשה עשר כדקאמרת השתא דכתיב את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר אתא ג) את ופסיק הני בארבעה עשר והני בחמשה עשר ואימא פרזים בארביסר מוקפין אי בעו בארביסר אי בעו בחמיסר אמר קרא [3]בזמניהם זמנו של זה לא זמנו של זה ואימא בתליסר כשושן אשכחן עשייה זכירה מנלן אמר קרא [4]והימים האלה נזכרים ונעשים איתקש זכירה לעשייה מתני' דלא כי האי תנא דתניא [7]רבי יהושע בן קרחה אומר כרכין המוקפין חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר מ"ט דרבי יהושע בן קרחה כי שושן [2]מה שושן מוקפת חומה מימות אחשורוש וקורין בחמשה עשר אף כל שמוקפת חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר ותנא דידן מ"ט יליף פרזי פרזי כתיב הכא [1]על כן היהודים הפרזים וכתיב התם [5]לבד מערי הפרזי הרבה מאד מה להלן [א] מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אף כאן [ב] מוקפת חומה מימות יהושע בן נון בשלמא רבי יהושע בן קרחה לא אמר כתנא דידן דלית ליה פרזי פרזי אלא תנא דידן מ"ט לא אמר כר' יהושע בן קרחה מ"ט דהא אית ליה פרזי פרזי הכי קאמר אלא שושן [3] דעבד' כמאן לא כפרזים ולא כמוקפין אמר רבא ואמרי לה כדי [3]שאני שושן הואיל ונעשה בה נס בשלמא לתנא דידן היינו דכתיב [4]מדינה ומדינה ועיר ועיר מדינה ומדינה לחלק בין מוקפין חומה מימות יהושע בן נון למוקפת חומה מימות אחשורוש עיר ועיר נמי לחלק בין שושן לשאר עיירות אלא לרבי יהושע בן קרחה בשלמא מדינה ומדינה לחלק בין שושן לשאר עיירות אלא עיר ועיר למאי אתא אמר לך רבי יהושע בן קרחה ולתנא דידן מי ניחא כיון דאית ליה פרזי פרזי מדינה ומדינה למה לי אלא קרא לדרשה הוא דאתא וכדרבי יהושע בן לוי הוא דאתא דאמר רבי יהושע בן לוי ה)ד"כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך עד כמה אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא ה"כמחמתן לטבריא מיל ו)ולימא מיל הא קא משמע לן דשיעורא דמיל כמה הוי כמחמתן לטבריא ו)ואמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא מנצפ"ך צופים אמרום ותסברא והכתיב [6]אלה המצות ה)שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ועוד האמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות

בנס

ואוקי לה לתך ברייתא. דלעיל כרבי יוסי בר יהודה: **אימתי.** מקדימים: **מקום שנכנסים בו'.** במקום שבת דין קבוע והכפרים נכנסים שם ליום הדין כשיב להם הריב: **אבל מקום שאין נכנסין.** להך הקדמה לאו קולא היא לכפרים אין קורין אותה אלא בזמנה: **משום דקשיא ליה בו'.** בתמיה: **הפרזים.** עיר שאין לה חומה ומתוך כך ישיבתה נפוץ ופרוז ומרוחקין משכונה לשכונה: **מוקפין בט"ו.** שהרי שני ימים כתובין שם ומדקבע י"ד לפרזים שדייה ט"ו למוקפין: **בלא בלא לא.** וממשה עשר דכתיב במגילה שדייה לשושן כדרך שאתו בו בשעת הנס: **מהודו ועד כוש דכתיב.** שקיבלו עליהם פורים דכתיב וישלח ספרים בכל מדינות המלך אחשורוש וגו' לקיים עליהם ט). ואע"ג דלא כתב הודו וכוש בהאי קרא כיון דכתיב בכל מדינות המלך אחשורוש הרי מהודו ועד כוש: **דלהיות עושים.** מסקנא דקושיא היא ולא תירוצא הוא: **ואימא פרזים בי"ד.** דהא קבעינהו קרא אבל מוקפין דלא קבעינהו קרא אי בעו בארביסר ליקרו אי בעו בחמיסר ליקרו: **ואימא מוקפין בי"ג.** וקרא דכתיב בחמשה עשר לשושן הוא דקבע כדרך שעשו בט"ו בשנה ראשונה: ומשני **לשושן.** כיון דלא רמז לך הכתוב זמן המוקפין אימת הוא ואשכחן שושן שעשו בט"ו מסתברא שאותו היום שייר למוקפין: **אשכחן עשייה.** דמשתה ויום טוב שתהא לפרזים בי"ד ומוקפין בט"ו: **וצירה.** קריאת המגילה: **מנלן.** שנקבע להם זמן לפרזים בארבעה עשר הא בהאי קרא דעל כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר וגו' ז) עשייה הוא דכתיבא: **איתקש וצירה לעשייה.** הלכך זמן אחד להם: **וכתיב התם.** בביאת הארץ בימי משה ויהושע לבד מערי הפרזי הרבה מאד: **מה להלן מימות יהושע.** ולא גרסינן מה להלן מוקפין חומה מימות יהושע דהא פרזים לאו מוקפין חומה נינהו: **אף כאן מימות יהושע.** אף פרזים האמור כאן במעשה המן בפרזי דיהושע קאמר ואע"ג דלאחר כן נעשה מוקף הוי פרזים לענין מגילה: **פרזי פרזי.** לא גמיר גזירה שוה מרביה ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו: **הכי קאמר אלא שושן דעבדה כמאן.** אי ילפינן הך גזירה שוה היאך עשו אותן שבשושן בט"ו הא פרזי הוא ולא ידענן בה שהוקפה מימות יהושע: **הואיל ונעשה בה נס.** שניתן להם גם מחר לעשות כדת היום להרוג בשונאיהם שני ימים על כרחן לא נחו עד ט"ו וכן קבעוה לדורות: **מדינה ומדינה עיר ועיר.** גבי זכירה ועשייה כתיב והימים האלה נזכרים ונעשים וגו' משמע מדינה ומדינה כמנהגה ועיר ועיר כמנהגה למדנו שיש מנהג חלוק במדינות ומנהג חלוק בעיירות לחלק בין שושן לשאר עיירות ואע"פ שאף היא בכלל פרזים הוקבעה בט"ו: הכי גרסינן **אלא לר' יהושע בן קרחה בשלמא מדינה ומדינה לחלק בין מוקפין חומה מימות אחשורוש: עיר ועיר למאי.** הרי כל הפרזים שוין וכל המוקפין שוים ואין חילוק בין עיר ועיר: **וכדר' יהושע בן לוי.** ובחלוק לא מיירי כלל אלא ה"ק כל עיר ועיר הסמוך למדינה שתהא כמותה: **נידון ככרך.** וקורין בט"ו. הסמוך אע"ג שאינו נראה אע"פ שאינו סמוך הכי מפרש לקמן ד): **עד כמה.** תשיב לה סמוך: **מנלפ"ך.** כפל אותיות: **לופים אמרום.** נגיאי הדורות:

בנס

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ח מהלכות מגילה הלכה ו:
ז ב ג ד ה מיי' שם הלכה ד ה י סמג עשין ד טוש"ע ח"ח סי' תרפח סעיף ב:

רבינו חננאל

רב אשי קשיא ליה ומי אמר ר' יהודה הכי אבל בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה. [וה]אמר ר' יהודה אימתי מקום שנכנסין בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסין אין קורין אותה אלא בזמנה, מקום שנכנסין בשני ובחמישי מיהא קרינן בי"א [בי"ב] בי"ג ואפילו בזמן הזה. ושמיע ליה לרב אשי דאיכא מאן דתני לה לברייתא כר' יוסי בר' יהודה, ו) דווקא הוא, דלא תיקשי לך דר' יהודה אדר' יהודה. **[פסקא]** כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו. ואוקימנא (בגמר') [דגמר'ינן] פרזים [פרזים], כתיב הכא על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר, וכתיב התם לבד מערי הפרזי, מה להלן דכתיב הפרזי וקרי להני פרזי ומוקפות חומות דבהדיהן מימות יהושע בן נון, כי (נהר) [הכי] קורין בט"ו. ואימא מוקפין חומה קורין בי"ד ובט"ו. ופרקינן אי הוה כתיב את יום ארבעה עשר וחמשה עשר, כדקא אמרת, השתא דכתיב את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר, שמעינן הני בי"ד והני בט"ו, לית מאן דעביד שני ימים אלא כל מקום ומקום יומו יום אחד. תוב ליכא למימר דמוקפין אי בעו בי"ד אי בעו בט"ו, דהא פרשינן לעיל מדכתיב זמניהם דייקינן דכל חד בזמנו וזמנו של זה לא זמנו של זה, כלומר אין הפרזין קורין בט"ו ולא המוקפין קורין בי"ד. ואימא בשלשה עשר, כלומר מוקפין אי בעו בט"ו אי בעו בי"ג. ופרקינן כשושן, מה שושן אע"ג דלא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא מיהא כיון דהיא מוקפת חומה קרו בט"ו, אף כל שהיא מוקפת חומה קרו בט"ו. ואיתקש זכירה לעשייה, דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים. **מתניתין** דלא כר' יהושע בן קרחה דתני מוקפין חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר, כשושן. ותנא דידן אמר שאני שושן דאע"ג דלאו מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא, הואיל ונעשה בה נס לפיכך קראו בט"ו. ואקשינן בשלמא לתנא דידן כתיב מדינה ומדינה ועיר ועיר, מדינה ומדינה לחלק דאע"ג דתרוייהו מוקפות חומה אינ[ו]ן, המוקפות חומה מימות יהושע בן נון קרו בט"ו והמוקפות אחרי כן קרו בי"ד. עיר ועיר נמי לחלק בין שושן לשאר עיירות, דשושן בט"ו ושאר עיירות בי"ד. אלא לר' יהושע בן קרחה

מסורת הש"ס

ו) [נקמן ד: ה.], ז) [נ"י"ף רכ], ג) [נ"ק סה: ע"ז נב.], ד) [תוספתא פ"ח ומס' ר' יהודה ב"ק], ה) [נקמן ג:], ו) [ספסיס מו.], ז) [שבת קד.], ח) [יומא פ. תמורה טח.], ט) [אסתר טן], י) [שם], כ) [דף ג:], ל) ס"ח נמי, מ) [נקמן יד.], נ) [ל"ל לופים], ס) [ועי' תוספת שבת קד. ד"ה גרועין],

תורה אור השלם

1. עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ: אסתר ט יט
2. לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֶת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: אסתר ט כא
3. לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זַרְעָם דִּבְרֵי הַצֹּמוֹת וְזַעֲקָתָם: אסתר ט לא
4. וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: אסתר ט כח
5. כָּל אֵלֶּה עָרִים בְּצָרוֹת חוֹמָה גְבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד: דברים ג ה
6. אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי: ויקרא כז לד

הגהות הגר"א

[א] [ב] גמ' (מוקפת חומה) תפ"מ (וכן ממקו רש"י): [ג] שם דעבדא לשוס קו עליו למתקו:

רבינו חננאל (המשך)

עיר ועיר למה לי. ואמרינן ולתנא דידן כיון דגמר פרזים פרזים כדאמרנן, מדינה ומדינה תוב למה ליה. אלא לכוליה עלמא קרא יתירה הוא, שמע מינה ג) מדינה וכל הסמוך למדינה כמדינה היא, וכן עיר ועיר, וכו' יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך. וכמה יהא מחוץ לכרך הסמוך לו שיחשב כמו כרך, ואוקימנא מיל, כמחמתן לטבריא. וזה שיעור המיל. אמר ר' ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא מנצפ"ך צופים אמרום, כלומר האותיות הללו חכמים תיקנום. ואקשינן (ו)אלה המצוות, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה.

ה) נראה דתסר וא"ל ומדקשיא ליה דל"י אדרי"י אמר מאן דתני לה כר"י בר"י דוקא וכו'.

ו) נראה דל"ל אלא נאמר מדינה ומדינה ואסמעינן דכל הסמוך וכו'.

בנס היו עומדין. שהיתה חקיקתן משני עבריהן הלכך שאר אותיות יש להן מקום דבק אלא מ"ם וסמ"ך היתה באויר [1] (ודוקא בסתומים). ואפשר היה לו לתרץ הך (בריית"א) דרב חסדא בסתומין וכי אתמר הך דרבי ירמיה בפתוחין והכי מוכח בפרק הבונה במסכת שבת [2] אלא הא [3] פריך לה מילתא דשויא לתרוייהו:

[4] **מסוס הוו כו'.** ואורחא דסוגיא דגמ' [5] להקשות דבר שאינו עד לטרח ומעמידה על בוריה מפי רבי ע"כ: **שלא ירבו מחלוקת.** לפרש מקראות הסתומים: **קן משיח.** בספר דניאל: **ויקרא בספר תורת האלהים וגו'.** [6] בספר עזרא כתיב: **זה מקרא.** לשון עברי של חומש: **הפסוקים.** היאך נפסקין: **פיסקי הטעמים.** הנגינות קרויין טעמים: **אלמלא תרגומא דהאי קרא כו'.** שלא מצינו בכל המקרא הספר להדדימון בנקעת מגידו ויונתן תרגמו לשני הספידות הדדימון ברמות גלעד (מלכים א כב) ואפשר בנקעת מגידו כדמפרש בספר מלכים (ב כג): **דאיתנהו נביאי.** שנתנבאו לישראל בשליחותו של מקום והוא לא נשתלח לישראל בשום נבואה: **מאי טעמא איצטריכו.** דכתיב בקרא אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא: **מוזייהו.** שר של כל אדם למעלה: **ליגשוף.** ילגו: **וישראל כמעמדן.** עומדין על תמידי לבור בשעת הקרבן כלתנן במסכת תענית (דף כו.) תשמרו להקריב לי במועדו היאך שומר אם אינו עומד על גניו תיקנו נביאים הראשונים כ"ד משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד כו': **והיכי עביד הכי.** שהשתחוה לו דכתיב ויפול על פניו וישתחו: **אמר ליטלסם כו'.** בשאומרים שהשיבו עתה בחתי אנו למדין תחלת דברי המלאך הפשיטן בשני דברים אמר כלומר כשהעריב היום היה לכם להקריב תמיד הערב ובטלתם אותו ונשתהיתם במארב העיר חנם שאין זמן מלחמה בלילה [משתחשך]: **ועכשיו.** שהוא לילה היה לכם לעסוק בתורה שהרי אינכם נלחמים בלילה: **עתה באתי.** על של עכשיו: **מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק.** לא באותו הלילה כתיב אלא בלילה שלר על העי. והכי קאמר מיד חזר יהושע מדבריו וכשבא לילה אחר במצור עסק בתורה: הא

מבטלין כהנים מעבודתן לשמוע מקרא מגילה. וקשה אמאי מבטלין [8] ולא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה ויש לומר דכיון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה והם מניחין אותה בשביל הקריאה משום הכי קרי ליה ביטול וא"ת ויעשו עבודתן מיד ואחר כך יקראו המגילה לבדם וי"ל דטוב לקרות עם הצבור משום דהוי טפי פרסומי ניסא:

חיישינן שמא שד הוא. פירש ריב"א דדוקא חוץ לעיר [היכא דשכיחי מזיקין] כגון בשדה ובגילה וכן היה יהושע לר על יריחו בשדה רחוק ממחנה ישראל אבל במקום שבני אדם מצויין אין לחוש דאל"כ אדם שאמר לנו [בגילה בעיר] כתבו גט לאשתי היכי כתבינן ליחוש שמא שד הוא [ולא נכתוב] עד דנחזי ליה בבואה דבבואה ולא אשכחן דפריך ליה גמרא אלא גבי מי שהושלך בצור פרק הקמקל (גיטין דף סו. ושם): **אמש בטלתם תמיד של בין הערבים.** קשה אמאי בטלוהו בשלמא תלמוד תורה בטלו לפי שהיו ליסים על העיר כל ישראל אבל הכהנים אמאי לא היו מקריבים התמיד וי"ל לפי שהארון לא היה במקומו כדאמר פרק הדר (עירובין דף סג.): והכהנים נושאין את הארון וא"ת והיכי משמע ליצא לקרא דבטלו התמיד ותלמוד תורה ויש לומר דה"פ מדקאמר הלנו אתה הכי קאמר בשביל תלמוד תורה בתת לכתיב תורה זוה לנו אם לגרינו או בשביל הקרבנות שמגיעים עלינו מלגרינו: **עתה באתי.** פי' ריב"ן על תלמוד תורה בתתי לכתיב ביה ועתה כתבו לכם [את] השירה הזאת (דברים לא): [9] **וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק.** לא כתיב בהאי קרא כן אלא בשאר על יריחו כתיב וילן בלילה ההוא בתוך העם ובשאר על העי כתיב וילך [10] בלילה ההוא בתוך העמק ולרך הש"ס הוא לקלר הפסוקים ולערבם יחד כמו ונתן הכסף וקם לו (ערכין דף לג.) [11]:

מלמד

בנס היו עומדין אין מהוה הוו ולא הוו ידעי הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה ואתו צופים ותקינו פתוחין באמצע תיבה וסתומין בסוף תיבה סוף סוף [1]אלה המצות שאין נביא עתיד לחדש דבר מעתה אלא [2]שכחום וחזרו ויסדום וא"ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא תרגום של תורה [3]אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה יצתה בת קול ואמרה מי הוא זה שגילה סתריי לבני אדם עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר אני הוא שגליתי סתריך לבני אדם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא אלא לכבודך עשיתי שלא ירבו מחלוקת בישראל ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים יצתה בת קול ואמרה לו דייך מ"ט משום דאית ביה קץ משיח ותרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו והא [4]אמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב [5]ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא ויקראו בספר תורת האלהים זה מקרא מפורש זה תרגום ושום שכל אלו הפסוקין ויבינו במקרא אלו פיסקי טעמים ואמרי לה אלו המסורת שכחום וחזרו ויסדום מאי שנא דאורייתא דלא אזדעזעה ואדנביאי אזדעזעה דאורייתא מיפרשא מלתא דנביאי איכא מילי דמיפרשן ואיכא מילי דמסתמן דכתיב [6]ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדדרימון בבקעת מגידון [7]ואמר רב יוסף [8]אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר ביומא ההוא יסגי מספדא בירושלים [9]כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדדרימון בן טברימון ברמות גלעד וכמספדא דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו [10]וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא [11]מאן נינהו אנשים אמר ר' ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי [12]אינהו עדיפי מיניה ואיהו עדיף מינייהו אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא איהו עדיף מינייהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו וכי מאחר דלא חזו מ"ט איבעיתו אע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו אמר רבינא שמע מינה האי מאן דמיבעית אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי מאי תקנתיה [13]ליקרי ק"ש ואי קאים במקום הטנופת לינשוף מדוכתיה ארבע גרמידי ואי לא לימא הכי עיזא דבי טבחי שמינא מינאי: והשתא דאמרת מדינה ומדינה ויעיר ועיר לדרשה [14]משפחה ומשפחה למאי אתא אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה דאמר רב יהודה אמר רב [15]כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה תניא נמי הכי כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה קל וחומר מעבודה ומה עבודה שהיא חמורה מבטלינן תלמוד תורה לא כל שכן ועבודה חמורה מתלמוד תורה והכתיב [16]ויהי בהיות יהושע בריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו [וגו'] וישתחו (לאפיו) [17]והיכי עביד הכי והאמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא שאני התם דאמר ליה כי אני שר צבא ה' ודלמא משקרי גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה [18]אמר לו אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה אמר לו על איזה מהן באת אמר לו [19]עתה באתי מיד [20][7]וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק אמר רבי יוחנן

מלמד

פסוקים, ויבינו במקרא זה פיסוק טעמים, ואמרי לה אלו המסורת. ופרקינן אין תרגום מיהתא הוה בידייהו מקמי עזרא, ושכחוהו רובן דאינשי ואתא אונקלוס הגר ב[פני] ר' אליעזר ור' יהושע ויסדיה למיקרי ביה בציבור. מיהו מילי דאורייתא מיגליין, כלומר רובן מפורשין הן. אבל של נביאים מסותמין הן, דהא לולי התרגום של זה הפסוק ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הד[ד]רימון וג', לא הוינן ידעינן פירוש"א דהאי פסוקא. ולפיכך נזדעזע העולם, שגילה הטעמים שהיו נעלמים. וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה, מאן נינהו אנשים שהיו עמו, זה חגי זכריה ומלאכי. ולמה נפלה חרדה גדולה עליהן, דאף על גב דאינהו לא חזו מזלייהו חזו. וכיון דמדינה ומדינה ויעיר ועיר לדרשא הוא דאתיין כדאמרן, משפחה ומשפחה מאי דרשת ביה. ואסיקנה משפחות כהנים ולוים, וכדתניא כהנים המתעסקין בעבודתן ולוויים בדכנן וישראל במעמדן, כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה. מיכן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה, אם הכהנים מבטלין עבודתן, תלמוד תורה לא כל שכן. ואקשינן וכי עבודה חמורה מדברי תורה, והכתיב ויהי בהיות יהושע בריחו וישא עיניו וירא [וגו'] ואמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי, אמר לו אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה. ועל איזה מהן באתה, אמר לו עתה באתי, כלומר על תלמוד תורה שבטלתם אותה עתה. הנה תלמוד תורה חמור מעבודה.

מוסף רש"י

אלו הפסוקין. עד איכן מסיים כל פסוק ופסוק, ולהכי קרי לזו שום שכל, איכול להסכיל בין כל פיסוק ופיסוק (נדרים לז:). **לינשוף.** יקפוץ (בכורות ג:). **גרמידי.** אמות (ב"מ סד:). **לימא הכי כו'.** לאם כלומר לך אלא העשיס וכימינו (סנהדרין צד.). **והיכי עביד הכי.** דמשתחוה לאדם בגלילה, דכיון דאמר לו הלנו אתה אם לגרינו, מכלל דלילה הוא, דאי ביממא וכי לא היה מכיר בין שרי ישראל לשרי אומות העולם (סנהדרין מד.). **שאמא שד הוא.** ופין מוליאין שם שמים על המזיק, ושלוס שם שמים הוא שנאמר (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום, וכ"ש שאין משתחוה דומה כמשתחוה לשעירים (סנהדרין שם). **אמר לו אמש בטלתם וגו'.** עתה בחתי דכשנו, מדקאמר ליה עתה בחתי מכלל דמילתא אחריתי אמר ליה, דמהדר ליה עתה בחתי (סנהדרין מד: וכעי"ז ערובין סג:). **אמש בטלתם תמיד של בין הערבים.** היום כשהעריב בין הערבים קרי ליה עמי אתמא, שאין זה אלא לשון ערבית (סנהדרין שם) בערב ביטלתם התמיד (ערובין שם). **ועכשיו בטלתם תלמוד תורה.** ועכשיו שאשיבה אתם מבטלים תלמוד תורה, לפי שהיו עסוקים במלחמה ביום לא היה לכן עת לעסוק בתורה אלא בלילה (שם) וכיון דביום אי אתם יכולין לעסוק בתורה אתמתא עבקי מלחמות, לריכים אתם לעסוק בתורה בלילה, והיה לך לשבר בגלגל שאם השתתה ולא במצור (סנהדרין שם). **עתה באתי.** על של עכשיו בחתי ליפרע, מיד מהר יהושע ולא הוסיף עוד לבא במצור בלילה לכך נאמר בעי וילן יהושע וגו' (שם) והדבר מוכיח שעל עסקי תלמוד תורה הוכיחו מדכתיב קרא אחריתא במלחמה של עי שהיתה אחריה (ערובין שם). **אין מועד בפני תלמיד חכם.** שיכולין להפסידו (מו"ק כז:). **ולהכנסת כלה.** לנשואה מצות אביה לבית חופתה (לקמן כט:). **ולאשהודו מה ת"ל.** כיון דכתיב לאביו ולאמו כל שכן לאחותו (זבחים ק:). **הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו וגו'.** הרי שהיה כהן גדול ומיר ושולך לשחוט את פסחו, דאיכא מצות טובא, אפילו הכי לאחותו הוא לאיזו מיצוה אבל מיצוה למת מצוה (סנהדרין לה. וכעי"ז זבחים ק:). **ושמע שמת לו מת.** מקרוביו (ברכות יט:). **אמרת לא יטמא.** דהא מיד הוא וכתיב על כל נפשות מת לא יבא (סנהדרין שם) אי משום מיד אי משום ס"ג אי משום פסח, וכל שכן הכא דאתינהו לבולהו (זבחים שם) אי: הוא אי ועונת שחיטת הפסח היא ואלה עליו חובת הפסח שהיא בכרת, אם יטמא בטל מלעשות פסח, ולמול את בנו נמי מצות כרת היא, ואיתי דאמרי בערבי פסחים נמי קאמר דמילת זכריו מעכבת הפסח (ברכות יט:). **ת"ל ולאחותו.** הלא לאחי ולנמר אינ"ש אים עליו קדושתו הרבה ועסקי מצוה, לאחותו הוא דהזהיר הכתוב אלא ליטמא לאבל מיטמא למת מצוה (סנהדרין שם). **שדוחה את לא תעשה שבתורה.** כגון ולא תעבור (שבת צד: ערובין מא: ועי' ברכות יט:). **כרך וכל הסמוך לו כו' נדון ככרך.** וקורין בט"ו (לעיל ב:). **בית מושב עיר חומה.** בית שהושב ונבנה בעיר חומה, דמשמע שהוקף ונבסף יפה (ערכין לג:). **עשרה בטלנין.** בני אדם כשרים בטלנין ממלאכתן לעסוק בלריכי צבור ולבא קודמין לבית הכנסת כדי שיהיו מצוין עשרה לעת התפלה ומתפרנסים מטל לבור (ב"ק פב. וכעי"ז לקמן ה.). **אשר לוא חומה.** לוא כתיב. משמע לא ומשמע לו, כלומר אין לו עכשיו והיה לו חומה קודם לכן, הוה נמי בית מלוגו בהו (ערכין לב. ועי' תוס' שם).

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה ג סמג עשין ד טור ש"ע א"ח סי' תרפז סעיף ב:

תורה אור השלם

1. אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי: ויקרא כו לד
2. וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים מְפֹרָשׁ וְשׂוֹם שֶׂכֶל וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא: נחמיה ח ח
3. בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַּל הַמִּסְפֵּד בִּירוּשָׁלִָם כְּמִסְפַּד הֲדַד רִמּוֹן בְּבִקְעַת מְגִדּוֹן: זכריה יב יא
4. וְרָאִיתִי אֲנִי דָנִיֵּאל לְבַדִּי אֶת הַמַּרְאֶה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמַּרְאֶה אֲבָל חֲרָדָה גְדוֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם וַיִּבְרְחוּ בְּהַחְבָּא: דניאל י ז
5. וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: אסתר ט כח
6. וְהָיוּ בְּהֵיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבוֹ שְׁלוּפָה בְיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ: וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא יְיָ עַתָּה בָּאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ: יהושע ה יג, יד
7. וַיָּשִׂימוּ הָעָם אֶת כָּל הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר מִצְּפוֹן לָעִיר וְאֶת עֲקֵבוֹ מִיָּם לָעִיר וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעֲמָקִ: יהושע ח יג
וַיִּשְׁלַחֵם יְהוֹשֻׁעַ וַיֵּלְכוּ אֶל הַמַּאֲרָב וַיֵּשְׁבוּ בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעַי מִיָּם לְעֵי וְוַיָּלֶן יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעֶמֶק: יהושע ח ט

גליון הש"ס

גמ' שכחום וחזרו ויסדום. לקמן יח ע"א סוכה מד ע"א: **שם** אונקלוס הגר אמרו. עי' ירושלמי דמקמתן פ"א הלכה ט: **שם** בסמפדא דאחאב. עי' ב"ק ח ע"א מוד"ה והלא: **רש"י** ד"ה ויקראו כו' בספר עזרא כתיב. עי' סוכה יב ע"א כרש"י ד"ה לאו הכל ומ"ש שם: **תוס'** ד"ה מבטלין כו' והלא אחר כו'. עי' פסקי תוס' ערכין אות יט:

רבינו חננאל

ופרקינן לעולם מתוקנים היו, וכך היה מסורת בידם מן הנביאים להיות הפתוחים באמצע תיבה והסתומים בסוף תיבה, ושכחום וחזרו הצופים ויסדום. והוא עוד אמר תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו (מפני) [מפי] ר' אליעזר ור' יהושע, כאשר למד אותו כך לימודוהו לאחרים. ושל נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו, כמו שהיה מסורת בידם של חכמים מפי חגי זכריה ומלאכי. ותרגום של כתובים נמנע מן השמים לגלותו, משום דאית ביה קץ משיח. ואקשינן והא תרגום של משיח, דאמרינן מפורש זה תרגום, ושום שכל אלו

אמר לו עתה באתי, כלומר על תלמוד תורה שבטלתם אותה עתה. הנה תלמוד תורה חמור מעבודה.

מלמד שהלך ולן בעומקה של הלכה. כל זמן שסכינה ומרון שרויין שלא במקומן אסורים בתמיד המטה לא גרס ליה הכא דמה שייך כאן וכפרק הדר (עירובין סג:) גרס ליה דקאמר שנענש יהושע על שבטל ישראל מפריה ורביה [ב] י"ל דמה שנענש שלא היה לו בן זכר היה על שבטל ישראל מתשמיש מדה כנגד מדה אבל שאר עונש בא לו על בטול תורה:

מענות. כולן עונות כאחת מקוננות אחת אומרת והשאר עונות מטפחות יד על יד או על ירך או על פיס: **אין** מועד **בפני תלמיד חכם.** ויוסי שמועה כנפניו דמי: **כל** שכן חנוכה **ופורים.** שמותר להספידם אע"ג דמבטל ממקרא מגילה אלמא ת"ת חמור ממקרא מגילה: **מת** מצוה **עדיף.** לאו דווקא מת מצוה והוא הדין לכל מתים שבעולם מבטלים תלמוד תורה להוליאם אלא אידי דנקט בסמוך גבי ולאחותו מת מצוה [ג]: ס"ג נקט תלמוד תורה ומת מצוה [ד]: **מת** מצוה עדיף. הקשה הר"ר אלחנן למה לי קרא תיפוק ליה מק"ו ומה ת"ת דחמירא מבטלין משום כבוד המת עבודה דקילא לא כל שכן דהא אפילו תלמוד תורה דרביס מבטלין משום כבוד המת כדאמר פ"ב דכתובות (דף י"ח. ושם) וי"ל דה"מ למאן דקרי ותני ומתני דצריך כולי האי אבל למאן דלא קרי ותני לא צריך כולי האי והכא מיירי במת מצוה דלא קרי ותני ומשום הכי צריך קרא דולאחותו: **כרך** שאין בו י' **בטלנים** נדון **בכפר.** וא"ל דמיירי בסתם כרכים האמורים בתלמוד [ה] אבל המוקף חומה מימות יהושע בן נון אפילו אין בו י' בטלנים קורין בט"ו וה"נ משמע דפריך בסמוך מאי קמ"ל דקרי אלא אם היא עיר גדולה כו' ומשני כרך איצטריך ליה אע"ג דמקלעי ליה מעלמא ואי איתא דאפילו במוקף חומה מימות יהושע בן נון צריך י' בטלנין הוה ליה למימר מוקף מימות יהושע אצטריכא ליה אע"ג דחשיב חומה דידהו שהגינו מן האויבים וגם מקלעי ליה מעלמא דהוי רבותא טפי אלא ש"מ דבמוקף מימות יהושע לא צריך י':

כרך שישב ולבסוף הוקף נדון בכפר. פירש הקונטרס דלענין בתי ערי חומה איירי הנ"ג משמע מדאייתי קרא דכי ימכור וקשה דאם כן בערכין (דף לג.) הו"ל להש"ס למתני גבי הא דתני אאר דיני דבתי ערי חומה ועוד קשה דאם כן הל"ל נדון כערי המצרים דשייך גבייהו לכ"ג דלענין מגילה מייירי מכל מקום מייתי קרא דכי ימכור דמשמעינן דחומה דמתניתן גבי מגילה בכה"ג דמהני גבי ערי חומה דהיינו הוקף ולבסוף ישב כדכתיב בית מושב עיר חומה דמשמע שנתיישב בתוך החומה ואם תאמר לקמן (דף ה:) אמרינן דטבריא שימה חומתה אע"ג דאין לה דין ערי חומה מ"מ קורין את המגילה בט"ו (ב) דהם מוקפין חומה כיון דמגיע מאויבים וה"נ היה לנו לומר כשישב ולבסוף הוקף כיון דמכסיא ומגיע וי"ל דשאני טבריא דכיון דחזינן דהיקף יש מהני כהיקף חומה לגבי מגילה גם כן דין הוא שיקראו המגילה בט"ו ואי"ת שהרי היקף שלה קודם לישובה והוי כשאר היקף דמהני בבתי ערי חומה אבל ישב ולבסוף הוקף לא מצינו בשום מקום דחשיב חומה שלה ואי"ת לקמן בפרקין (שם) דקאמר אשר לו חומה פרט לשור אגר פי' שאגרות חומות שלה כגון שהבתים מדובקים יחד בעגול והוי כמו חומה שביב נעיר ולמה לי קרא תיפוק ליה דה"ל ישב ולבסוף הוקף שהרי לא נגמרה חומת העיר עד שנגמרו כל הבתים וש"ל דומר דקרא אתא לאשמועינן דאפילו היכא דקיים לן שלא דר אדם שם עד שנגמרו כל הבתים אפילו הכי לא חשיב היקף ולריך לומר דהא דקאמר נדון ככפר מיירי דליכא י' בטלנים דאי יש שם עשרה בטלנין אמאי גרע מעיירות גדולות דהוו בי"ד: **והתניא** רבי אליעזר ברבי יוסי אומר וכו'. וא"ת אדמותבת ליה מרבי אליעזר לסייעיה מרבנן דפליגי עליה וסברי דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבא ויש לומר דע"כ לא סבר רבי יהושע כרבנן דאי סבר כוותייהו מאי מהני י' (ישב ולבסוף הוקף) אם לא קדשה קדושה שנייה: **אלא** שחרב מעשרה בטלנים. וכשלא הוקף מימות יהושע איירי דהיה לא לריך עשרה ואם תאמר מאי מהני מה שהיה כרך מתחילה הוה ליה כפר שנעשה כרך שנתישבו שם עשרה וי"ל לומר דלרבותא נקט הכי ולא מבעיא כפר שנעשה כרך דבסתמא ליכא למיחש שמא יחסרו דיורים אלא אפילו זה שפסקו דיורים כבר פעם אחת וסלקא דעתך אמינא דליכא למיחש שמא יפסקו עוד פעם אחרת אפילו הכי קא משמע לן דלא חיישינן:

לוד

מלמד שלן בעומקה של הלכה [ו] ואמר רב שמואל בר אוניא גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר [1] עתה באתי לא קשיא הא דרבים והא דיחיד ודיחיד קל והתנן [2] [ח] נשים במועד מענות אבל לא מטפחות ר' ישמעאל אומר אם היו סמוכות למטה מטפחות בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות בזה ובזה [ט] אבל לא מקוננות ואמר רבה בר הונא [2] [י] אין מועד בפני תלמיד חכם כל שכן חנוכה ופורים כבוד תורה קאמרת כבוד תורה דיחיד חמור תלמוד תורה דיחיד קל אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדר' יוסי בר חנינא תלמוד תורה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדסמכו של בית רבי תלמוד תורה ומת מצוה מת מצוה עדיף מדתניא [3] [כ] מבטלין תלמוד תורה להוצאת מת [מ] ולהכנסת כלה לעבודה ומת מצוה מת מצוה עדיף [2] מולאחותו דתניא [נ] ולאחותו מה ת"ל הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא יכול כשם שאינו מיטמא לאחותו כך אינו מיטמא למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מיטמא [ס] אבל מיטמא למת מצוה בעי רבא מקרא מגילה ומת מצוה הי מינייהו עדיף מקרא מגילה עדיף משום פרסומי ניסא או דלמא מת מצוה עדיף משום כבוד הבריות בתר דבעיא הדר פשטה [ע] מת מצוה עדיף [פ] דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה גופא [צ] א"ר יהושע בן לוי [ק] כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך תנא [ר] סמוך אע"פ שאינו נראה נראה אע"פ שאינו סמוך בשלמא נראה אע"פ שאינו סמוך משכחת לה כגון דיתבה בראש ההר אלא סמוך אע"פ שאינו נראה היכי משכחת לה א"ר ירמיה שיושבת בנחל וא"ר יהושע בן לוי [ש] כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר מ"ט דכתיב [3] ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה [ת] שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף ואמר ריב"ל [ת] כרך שאין בו עשרה בטלנין נדון ככפר מאי קמ"ל תנינא [ת] איזו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכאן הרי זה כפר כרך איצטריך ליה אע"ג דמיקלעי ליה מעלמא ואמר ריב"ל כרך שחרב ולבסוף ישב נדון ככרך מאי חרב אילימא חרבו חומותיו ישב אין לא ישב לא והא תניא [ת] רבי אליעזר בר יוסי אומר [4] אשר לוא חומה [5] אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן אלא מאי חרב שחרב מעשרה בטלנין ואמר ריב"ל

לוד

[1] עתה באתי לא קשיא הא דרבים והא דיחיד ודיחיד קל. גבי ערי חומה דהיינו הוקף ולבסוף ישב כדכתיב בית מושב עיר חומה דמשמע שנתישב בתוך החומה ואם תאמר לקמן (דף ה:) אמרינן דטבריא שימה חומתה אע"ג דאין לה דין ערי חומה מ"מ קורין את המגילה בט"ו (ב) דהם מוקפין חומה כיון דמגיע מאויבים וה"נ היה לנו לומר כשישב ולבסוף הוקף כיון דמכסיא ומגיע וי"ל דשאני טבריא דכיון דחזינן דהיקף יש מהני כהיקף חומה לגבי מגילה גם כן דין הוא שיקראו המגילה בט"ו ואי"ת שהרי היקף שלה קודם לישובה והוי כשאר היקף דמהני בבתי ערי חומה אבל ישב ולבסוף הוקף לא מצינו בשום מקום דחשיב חומה שלה ואי"ת לקמן בפרקין (שם) דקאמר אשר לו חומה פרט לשור אגר פי' שאגרות חומות שלה כגון שהבתים מדובקים יחד בעגול והוי כמו חומה שביב נעיר ולמה לי קרא תיפוק ליה דה"ל ישב ולבסוף הוקף שהרי לא נגמרה חומת העיר עד שנגמרו כל הבתים וש"ל דומר דקרא אתא לאשמועינן דאפילו היכא דקיים לן שלא דר אדם שם עד שנגמרו כל הבתים אפילו הכי לא חשיב היקף ולריך לומר דהא דקאמר נדון ככפר מיירי דליכא י' בטלנים דאי יש שם עשרה בטלנין אמאי גרע מעיירות גדולות דהוו בי"ד: **והתניא** רבי אליעזר ברבי יוסי אומר וכו'. וא"ת אדמותבת ליה מרבי אליעזר לסייעיה מרבנן דפליגי עליה וסברי דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבא ויש לומר דע"כ לא סבר רבי יהושע כרבנן דאי סבר כוותייהו מאי מהני י' (ישב ולבסוף הוקף) אם לא קדשה קדושה שנייה: **אלא** שחרב מעשרה בטלנים. וכשלא הוקף מימות יהושע איירי דהיה לא לריך עשרה ואם תאמר מאי מהני מה שהיה כרך מתחילה הוה ליה כפר שנעשה כרך שנתישבו שם עשרה וי"ל לומר דלרבותא נקט הכי ולא מבעיא כפר שנעשה כרך דבסתמא ליכא למיחש שמא יחסרו דיורים אלא אפילו זה שפסקו דיורים כבר פעם אחת וסלקא דעתך אמינא דליכא למיחש שמא יפסקו עוד פעם אחרת אפילו הכי קא משמע לן דלא חיישינן:

לוד

[ו] מלמד שלן בעומקה של הלכה. כל זמן שסכינה ומרון שרויין שלא במקומן אסורים בתמיד המטה לא גרס ליה הכא דמה שייך כאן וכפרק הדר (עירובין סג:) גרס ליה דקאמר שנענש יהושע על שבטל ישראל מפריה ורביה [ב] י"ל דמה שנענש שלא היה לו בן זכר היה על שבטל ישראל מתשמיש מדה כנגד מדה אבל שאר עונש בא לו על בטול תורה:

[ח] נשים במועד מענות. כולן עונות כאחת מקוננות אחת אומרת והשאר עונות מטפחות יד על יד או על ירך או על פיס: **אין** מועד **בפני תלמיד חכם.** ויוסי שמועה כנפניו דמי: **כל** שכן חנוכה **ופורים.** שמותר להספידם אע"ג דמבטל ממקרא מגילה אלמא ת"ת חמור ממקרא מגילה: **מת** מצוה **עדיף.** לאו דווקא מת מצוה והוא הדין לכל מתים שבעולם מבטלים תלמוד תורה להוליאם אלא אידי דנקט בסמוך גבי ולאחותו מת מצוה [ג]: ס"ג נקט תלמוד תורה ומת מצוה [ד]: **מת** מצוה עדיף. הקשה הר"ר אלחנן למה לי קרא תיפוק ליה מק"ו ומה ת"ת דחמירא מבטלין משום כבוד המת עבודה דקילא לא כל שכן דהא אפילו תלמוד תורה דרביס מבטלין משום כבוד המת כדאמר פ"ב דכתובות (דף י"ח. ושם) וי"ל דה"מ למאן דקרי ותני ומתני דצריך כולי האי אבל למאן דלא קרי ותני לא צריך כולי האי והכא מיירי במת מצוה דלא קרי ותני ומשום הכי צריך קרא דולאחותו: **כרך** שאין בו י' **בטלנים** נדון **בכפר.** וא"ל דמיירי בסתם כרכים האמורים בתלמוד [ה] אבל המוקף חומה מימות יהושע בן נון אפילו אין בו י' בטלנים קורין בט"ו וה"נ משמע דפריך בסמוך מאי קמ"ל דקרי ותני אאו היא עיר גדולה כו' ומשני כרך איצטריך ליה אע"ג דמקלעי ליה מעלמא ואי איתא דאפילו במוקף חומה מימות יהושע בן נון צריך י' בטלנין הוה ליה למימר מוקף מימות יהושע אצטריכא ליה אע"ג דחשיב חומה דידהו שהגינו מן האויבים וגם מקלעי ליה מעלמא דהוי רבותא טפי אלא ש"מ דבמוקף מימות יהושע לא צריך י':

כרך שישב ולבסוף הוקף נדון בכפר. פירש הקונטרס דלענין בתי ערי חומה איירי הנ"ג משמע מדאייתי קרא דכי ימכור וקשה דאם כן בערכין (דף לג.) הו"ל להש"ס למתני גבי הא דתני אאר דיני דבתי ערי חומה ועוד קשה דאם כן הל"ל נדון כערי המצרים דשייך גבייהו לכ"ג דלענין מגילה מייירי מכל מקום מייתי קרא דכי ימכור דמשמעינן דחומה דמתניתן גבי מגילה בכה"ג דמהני גבי ערי חומה דהיינו הוקף ולבסוף ישב כדכתיב בית מושב עיר חומה דמשמע שנתישב בתוך החומה ואם תאמר לקמן (דף ה:) אמרינן דטבריא שימה חומתה אע"ג דאין לה דין ערי חומה מ"מ קורין את המגילה בט"ו (ב) דהם מוקפין חומה כיון דמגיע מאויבים וה"נ היה לנו לומר כשישב ולבסוף הוקף כיון דמכסיא ומגיע וי"ל דשאני טבריא דכיון דחזינן דהיקף יש מהני כהיקף חומה לגבי מגילה גם כן דין הוא שיקראו המגילה בט"ו ואי"ת שהרי היקף שלה קודם לישובה והוי כשאר היקף דמהני בבתי ערי חומה אבל ישב ולבסוף הוקף לא מצינו בשום מקום דחשיב חומה שלה ואי"ת לקמן בפרקין (שם) דקאמר אשר לו חומה פרט לשור אגר פי' שאגרות חומות שלה כגון שהבתים מדובקים יחד בעגול והוי כמו חומה שביב נעיר ולמה לי קרא תיפוק ליה דה"ל ישב ולבסוף הוקף שהרי לא נגמרה חומת העיר עד שנגמרו כל הבתים וש"ל דומר דקרא אתא לאשמועינן דאפילו היכא דקיים לן שלא דר אדם שם עד שנגמרו כל הבתים אפילו הכי לא חשיב היקף ולריך לומר דהא דקאמר נדון ככפר מיירי דליכא י' בטלנים דאי יש שם עשרה בטלנין אמאי גרע מעיירות גדולות דהוו בי"ד: **והתניא** רבי אליעזר ברבי יוסי אומר וכו'. וא"ת אדמותבת ליה מרבי אליעזר לסייעיה מרבנן דפליגי עליה וסברי דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבא ויש לומר דע"כ לא סבר רבי יהושע כרבנן דאי סבר כוותייהו מאי מהני י' (ישב ולבסוף הוקף) אם לא קדשה קדושה שנייה: **אלא** שחרב מעשרה בטלנים. וכשלא הוקף מימות יהושע איירי דהיה לא לריך עשרה ואם תאמר מאי מהני מה שהיה כרך מתחילה הוה ליה כפר שנעשה כרך שנתישבו שם עשרה וי"ל לומר דלרבותא נקט הכי ולא מבעיא כפר שנעשה כרך דבסתמא ליכא למיחש שמא יחסרו דיורים אלא אפילו זה שפסקו דיורים כבר פעם אחת וסלקא דעתך אמינא דליכא למיחש שמא יפסקו עוד פעם אחרת אפילו הכי קא משמע לן דלא חיישינן:

לוד

[ט] נדלה דתסר כאן וא"ל מקרא מגילה ומת מצוה מאי ומסיקנא וכו'.

עין משפט נר מצוה

ט א ב מיי' פ"ו מהלכות י"ט הלכה כד ופי"ח מהל' אבל הלכה ד [הס] סמג עשין ג טוש"ע א"ח סימן תקמז סעיף ג וטוש"ע י"ד סימן תא סעיף ה:

י ג מיי' שם פי"ד הלכה ט טוש"ע י"ד סימן שמא סעיף א:

יא ד מיי' שם פ"ג הלכה ח טוש"ע י"ד סי' שעד סעיף א:

יב ה מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה א טור ש"ע א"ח סי' תרפז סעיף ג:

יג ו ז מיי' שם הלכה י טור ש"ע א"ח סי' תרפח סעיף ג:

יד ח טוש"ע שם סעיף א:

טו ט מיי' פי"ב מהל' אבל הלכה יד סמג עשין קנד:

טז י מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה ח:

יז כ מיי' פי"ב מהלכות אבל הלכה טו [ופ"א מהלכות מגילה ה"ד טוש"ע א"ח סי' תרפח סעיף א]:

רבינו חננאל

ופרקינן התם גבי יהושע תלמוד תורה דכל ישראל ולפיכך חמור מעבודה, אבל דיחידים כגון תלמוד תורה דרבי, עבודה חמורה ממנו וכן פורים. אמר ר' יהושע בן לוי אסור לאדם לתת לחבירו שלום בלילה, חיישינן שמא שד הוא. ואי מזכיר לו שם שמים, שרי. ותלמוד תורה דיחיד קיל, והתנן נשים במועד מענות אבל לא מטפחות, ואמר רבה בר רב הונא אין מועד בפני תלמיד חכם, כל שכן חנוכה ופורים. ופרקינן כבוד תורה כגון הספד תלמיד חכמים וכיוצא בו, אפילו דיחיד חמור מפורים, אבל תלמוד תורה דיחיד קל מעבודה ופורים. אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף. כדר' יוסי בר' חנינה. וכן מקרא מגילה עדיף מתלמוד תורה, מדמבטלין דבי רבי תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה. וכן קבורת מת מצוה עדיף מתלמוד תורה, דתנן מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הכלה. ו) ואסיקנה דקבורת מת מצוה עדיף ממקרא מגילה, גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. פירוש כגון זקן שראה בהמת חבירו והיא נידחה, ואין כבודו [להיות] מנהיג בהמה, אינו חייב להשיבה, שנא' והתעלמת, ואמרינן פעמים שאתה מתעלם, כאיזה [צד] כגון זקן שאין כבודו להנהיג לפניו בהמות שהוא פטור מלהשיב, נמצא כבוד הזקן דוחה את הכתוב לא תוכל להתעלם. וכן אם יש לפניו שתי מצוות עבודה ומת מצוה, מת מצוה עדיף ויבטל עבודה. מדתניא ולאחותו דכתיבה בנזיר מה תלמוד לומר, כלומר לאחיו אינו מטמא לאחותו לא כל שכן, אם כן מה תלמוד לומר ולאחותו. הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו, שבשתיהן אף על פי שהן מצוות עשה שהוא חייב כרת, כדתנן בכריתות פרק ראשון הפסח והמילה מצות עשה, [והן בכרת] דכתיב והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח [וגו'], וכתיב וערל זכר אשר לא ימול וגו'. ושמע שמת לו מת יכול יטמא, אמרת לא יטמא, דייקינן מדכתיב והאיש אשר הוא טהור וחדל לעשות הפסח [נכרתה], וכן [ו]ערל זכר אשר לא ימול ונכרתה, כלומר אינו רשאי להיטמא [נ"א: להיטפל] למתו ולבטל המצוה. יכול גם למת מצוה לא

מסורת הש"ס

ו) [עירובין סג.: ע"ש סנהדרין מד: ע"ש], ב) [מו"ק כח.], ג) [מו"ק כ:: ע"ש], ד) [נקמן כט.: ע"ש בתוס'] כתובות י:, ה) [ברכות יט: מיר מח: סנהדרין לה. זבחים ק., ו) שבת פפ: לד: ברכות יט: עירובין מפ: מנחות לז:], ז) [לעיל ב:], ח) [ערכין לג: ע"ש הביא בריימתא], ט) [נקמן ה.], י) [נקמן י: שבועות טז.] ערכין לב. [עי' רש"י ותוס' ערכין שם ועי' פי' תוס' על זה בחולין סה. ד"ה אע"פ], כ) [מו"ק כח:], ל) [ע"ל], מ) [פרשת נשא], נ) [דבריס כב], ס) [ב"מ ג.], ע) בדפ"ר וופ: מיד כופש שנאמר מדוש בתחי ואין לוש, פ) ולא סתרי אהדדי דהתם קאמר שנענש על שבטול ישראל מפ"ו ובכא אמר שנענש על שבטול העבודה די"ל דמה שנענש כו', צ) [ועי' תוס' כתובות ח. ד"ה להוציאת], ק) דהייט עיירות גדולות אבל כרך המוקף במקרא מגילה הייט המוקף חומה, ר) נ"א אם לנסוף יבא,

---

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא יְיָ עַתָּה בָּאתִי וּפִפֵּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ: יהושע ה יד

2. לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא יִטְמָא לָהֶם בְּמֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ: במדבר ו ז

3. וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְּכָרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ: ויקרא כה כט

4. וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לְצִמִיתֻת לְקֹנֵהוּ אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: ויקרא כה ל

גליון הש"ס

גמ' ולהכנסת כלה. בהגהות ש"ע אה"ע סי' סה סעיף ג:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומטפחות בזה ובזה אינן מקוננות: (ב) תוס' ד"ה כרך שישב וכו' בט"ו דהויא מוקפת חומה:

רבינו חננאל (המשך)

יטמא, שאם יטמא נמצא בטל מן המצוה, תלמוד לומר ולאחותו, הנה הנזיר מצווה שלא להיטמות וכתיב ולאחותו מופנה ללמד ממנה לאחותו אינו מטמא אבל מיטמא למת מצוה אע"פ שמבטל העבודה. אמר ר' יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו, מיל דאמרן, כו'. תנא סמיך (ביה) [בזה] השיעור אע"פ שלא נראה עמו כגון שיושבת בנחל, או נראה עמו כגון שיושבת בראש ההר אע"פ שאינו סמוך כשיעור מיל אלא יותר מזה, נידון ככרך, והשוכן חוץ לכרך כשיעור הזה קורא המגילה בט"ו, שנידון ככן כרך. וכן כרך שישב, כגון שבנו בתים ואחר כך הקיפוהו חומה, נידון ככפר, ואע"פ שעתה מוקף חומה הוא. שנא' ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה, שקדם בעיר חומה ולא קדם בניין הבית לחומה. וכן כרך שאין בו עשרה בטלנין, שבטילין ממלאכתן ויושבין בבית הכנסת, ואע"ג דאתו להו מעלמא אכסנאיים, הרי זה כפר. וכן כרך שהיו בו עשרה בטלנין וחרב, ועוד חזרו [בו] ועכשיו יש בו עשרה בטלנין, נידון ככרך, נוהגין בו כל מצות הנוהגות בכרך. אבל כרך שהוקף ולבסוף ישב, אף על גב דחרבה חומתו הרי הוא ככרך.

לוד ואונו וגיא החרשים. מערי בנימין היו כדכתיב ובני אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את לוד ואת אונו וגו' וכספר דברי הימים (ח) מיסקו על שבט בנימין. וגמרא גמיר לה רבי יהושע בן לוי מרבים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הן ובמתני' דערכין (ט) תנן מרבי מייניה דקא מני לוד ואונו אלא ערי חומה שאין נוהגות אלא מימות יהושע בן נון ולפי שחומותיהן נראות חדשות כדאמרינן לקמן שנפלו והחזיקן הוזקק ר' יהושע בן לוי להעיד שבכלל מוקפות חומה הן לקרות מגילה בט"ו: **ויחזק אפא.** אינו בכל המקרא אלא מקרא אחד כתיב ויבן ערים ביהודה. ואע"ג דהני לאו מיהודה אינהו ומבנימין היו מלכי יהודה מושלים על בנימין ומצינו באפא שאף ערי בנימין חיזק דכתיב (ד"ה ב טו) ויסר את אבני הרמה ואת עציה אשר בנה בעשא ויבן בהם את גבע ואת המצפה והן ערי בנימין כדכתיב בספר יהושע (ח): **בימי פילגש בגבעה.** שהחריבו ישראל את בנימין ואת עריו כדכתיב גם כל הערים הנמצאות שלחו באש (שופטים כ): **שפליהו.** החזיק את בדקיהן. ודומה לו ביבמות (דף סג.) טוס ולא תשפך שפיך ולא תבנה: **דיקא נמי** גרס: **שאף הן היו באותו הנס.** שאף על הנשים גזר המן להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וגו' (ט): **שוחלין ודורשין.** מעמידין תורגמן לפני החכם לדרוש אגרת פורים ברבים: **משום דרכה.** דגזר לקמן (י) בקריאת מגילה שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים אף כאן גזרו דרשה אטו קרייה: **ולשנותה ביום.** זכר לנס שהיו זועקין בימי לרמן יום ולילה: **אקרא.** במזמור למנצח על אילת השחר הוא שנאמר על אמתר כדאמרינן במסכת יומא (דף כט.) למה נאמר אמתר כאילת כו': **סבור מינה.** בני הישיבה שמעו שמועה זו בלה"ק ולשנותה ביום היו סבורין דהאי ולשנותה לשון שונה משנה הוא: **למיתני מתניתין דידה.** משניות של מסכת מגילה: **לעבור פרשתא דא ואתניה.** אסיים פרשה זו ואשנה אותה פעם שניה: **בילאה.** למן בירי: **יומרך כבוד.** ביום ולא ידוע בלילה. והאי קרא במזמור אלומנמך ה' כי ליתני דרשינן בספיקתא (מ) במרדכי ואסתר והמן ואחשורוש וקריאת מגילה שבה הוא שמפרסמין את הנס והכל מקבלין להקדוש ברוך הוא:

למימרא

לוד ואונו וגיא החרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו והני יהושע בננהי והא אלפעל בננהי דכתיב [1][1]בני אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את אונו ואת לוד ובנותיה ולטעמיך (א) אסא בננהי דכתיב [2]ויבן (ב) (אסא את ערי הבצורות אשר ליהודה) אמר ר' אלעזר הני מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו חרוב בימי פילגש בגבעה ואתא אלפעל בננהי הדור אינפול אתא אסא שפצינהו דיקא נמי דכתיב [3]ויאמר ליהודה נבנה את הערים האלה מכלל דערים הוו מעיקרא ש"מ (ג) [4]ואריב"ל (ד) [5]נשים חייבות במקרא מגילה (ה) שאף הן היו באותו הנס ואמר רבי יהושע בן לוי [6]פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום מאי אריא פורים אפילו י"ט נמי דתניא (ו) [7]משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג פורים איצטריכא ליה מהו דתימא נגזור משום דרבה קמ"ל (ז) [8]ואריב"ל (ח) [9]חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר [10]אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי סבור מינה למקרייה בליליא ולמיתנא מתניתין דידה ביממא אמר להו רבי ירמיה לדידי מיפרשא לי מיניה דרבי חייא בר אבא כגון דאמרי אינשי אעבור פרשתא דא ואתנייה איתמר נמי אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה (ט) [11]חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר [12]למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך: אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: א"ר חנינא חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה (י) כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבברכין

למימרא

מינה שלימה היא בפרק בתרא דערכין (דף לב.) ויש לומר לאגב מתנה שלימה שמועינן לוד וגיא החרשים תנא אונו בהדייהו: **הא אלפעל בננהו.** קשה אמאי לא פרין בפרק בתרא דערכין כי האי גוונא וי"ל דהתם לא תנן אלא אונו והיה יודע דאלו דאמרי לשנויי תרי אונו הוו אבל הכא דהוו ג' בשלשתן לא שייך למימר שהן כפולות:

נשים חייבות במקרא מגילה. מכאן משמע שהנשים מוציאות את אחריהם ידי חובתן מדלא קאמר לשמוע מקרא מגילה והכי נמי משמע בערכין (דף ג: ושם) דקאמר הכל כשרים לקרא את המגילה ומסיק הכל כשרים לאתויי מאי ומשני לאתויי נשים משמע להוציא אפילו אנשים וקשה דהא בתוספתא (כ) תני בהדיא דטומטום אין מוציא לא את מינו ולא שאין מינו ואנדרוגינוס מוציא את מינו ואין מוציא את שאין מינו ופשיטא דלא עדיפא אשה מאנדרוגינוס וכן (כא) פסקו הה"ג דאשה מוציאה מינה אבל לא אנשים וי"ל דסלקא דעתך דלא יועיל קריאתן אפילו להוציא הנשים קמ"ל דחייבין (כב) דהכל חייבין בשמיעה עבדים נשים וקטנים:

שאף הן היו באותו הנס. פירש רשב"ם שעיקר הנס היה על ידן בפורים על ידי אסתר בחנוכה על ידי יהודית בפסח שבזכות לדקניות שבאותו הדור נגאלו (כג) וקשה דלשון שאף הן משמע שהן טפלות ולפירושו היה לו לומר שהן לכך נראה לי שאף הן היו בספק להשמיד ולהרוג וכן בפסח שהיו משועבדות לפרעה במצרים וכן בחנוכה הגזירה היתה מאד עליהן. גבי מצה יש מקשה למה לי היקשא (כד) דכל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה תיפוק ליה מטעם שהן היו באותו הנס וי"ל דמשום האי טעמא לא מחייבא אלא מדרבנן אי לאו מהיקשא ורבינו יוסף אים ירושלים תירץ דסלקא דעתך למיפטרה מגזירה שוה דט"ו ט"ו לחג הסוכות בדפי' פרק אלו עובדין (פסחים מג: ד"ה סלקא) (כה): **פסק** ואומר על הנסים בתפלה ובהודאה ויש שאין אומרים כשם לפי שאמרו חכמים (ברכות לד.) לעולם לא יאמר אדם ברכה אחת בג' ראשונות ולא בג' ברכות אחרונות ושתות הוא שהרי האי טעמא לא הוי אלא למתפלל בלשון יחיד אבל בשביל הציבור שרי אבל נראה שאין לאומרו מטעם אחר משום דאמרו חכמים (פסחים קיז:) דכל דבר דהוי בלהבא תקנו בלהבא ובדבר דהודאה הוי לשעבר ומשום הכי תקנו בה על הנסים דהוי לשעבר ובגיל י"ד לאחר תפלת מעריב אומר קדיש שלם ואחר כך קורא את המגילה ומברך לפניה ג' ברכות ואחריה ברכה אחת עד האל המושיע השלים עומד לפני התיבה ואומר ואתה קדוש ואין מתחילין ובא לציון לפי שאין גאולה בלילה ואם מוצאי שבת הוא יאמר ויהי נועם קודם וכשרואה לקרות פושט את כולה קודם כאגרת אבל לא גולל וקורא כמו ס"ת ובשחר מתפלל שמונה עשרה ברכות ואומר על הנסים בהודאה ואין אומר כשם לפי שכל הברכה אינה אלא לשעבר וא"כ אין לומר בה דבר שלהבא ואחר כך אומר קדיש עד דאמירן ואומר ס"ת וקורא שלשה גברי פרשת ויבא עמלק אע"פ שאין בה אלא ט' פסוקים ואין מחזיר הספר תורה למקומו אלא יושב ואומר בידיו עד שקראו את המגילה ומברך עליה כאשר עשה בלילה כדפירש בפנים ואחר כך אומר תהלה ובא לציון ואין אומרים למנצח משום דכתיב ביה לרה ולרה בפורים לא מזכרינן וכן אין נופלים על פניהם בי"ד ובט"ו משום דכתיב ימי משתה ושמחה ואומר [(תהלים כב) למנצח על אילת השחר] (כו) משום דכתיב ביה תפלה לעובדי כוכבים וכן בגיל אחרבעה עשר ואומר פטום הקטורת וכל הסדר כמו בחול: **פורים** שחל להיות בשבת. דווקא בשבת לפי שאין קורין המגילה משום גזירה דרבה אבל בחול א"ל שהרי קורין המגילה ומפי איכא פרסומי ניסא: **מאי** אריא פורים אפילו י"ט נמי. נראה לי דה"פ מאי אריא פורים דאין דורשין בו מקודם לכן שלשים יום דמשום הכי לידרוש בו ביום אפילו בי"ט דדרשינן שלשים יום לפניו ואפילו הכי דורשין בו ביום כדתניא (לקמן לב.) וידבר משה את מועדי ה' וכו': **חייב** אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום. אומר ר"י דאף על גב דמברך זמן בלילה חוזר ומברך אותו ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא וקרא נמי משמע כן דכתיב ולילה ולא דומיה לי כלומר אף על גב שקורא ביום חייב לקרות בלילה והעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב תחילה וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמר לקמן (דף ז:) דאם אכלה בלילה לא יצא י"ח והכי נמי משמע מדכתיב מזכרים ונעשים ואיתקש זכירה לעשייה מה עיקר עשייה ביממא אף זכירה כן:

ויעבירנה

מסורת הש"ס

(א) [נ"ל ערי מצורה ביהודה], (ב) [ערכין ג.], (ג) [בבא כב. פסחים קח:], (ד) [לקמן לב.], (ה) [לקמן כ.], (ו) [לקמן כ., ז) [נעיל כ. לקמן יט.], (ח) [ל מ"ז], (ט) [דף לב.], (י) [פרק יח], (כ) [אסתר ג.], (ל) [נ"ב], (מ) [דל"ל סוף פסקא דסעומר], (נ) [דמגילה פ"בן], (ס) דומיא דהכל כל"ל, (ע) [סוטה יא:], (פ) [פסחים מג:], (צ) [ועי' תוס' פסחים קח: ד"ה הין], (ק) [בתוספתא מזמור לא נמצא מפלה לשום אומה אבל בתליהו רבה פ' תלגא פ"ק ט כתב בזה"ל ובתוס' מגילה דף ד כתבו לומ' שיר מזמור לאסף משום דיש בה מפלת עמלק ע"ל וע"כ שבן היה לפניו הגוראתא בתוס'],

תורה אור השלם

1. וּבְנֵי אֶלְפַעַל עֵבֶר וּמִשְׁעָם וְשֶׁמֶד הוּא בָּנָה אֶת אֹנוֹ וְאֶת לֹד וּבְנֹתֶיהָ:
דברי הימים א ח יב
2. וַיִּבֶן עָרֵי מְצוּדָה בִּיהוּדָה כִּי שִׁקְּטָה הָאָרֶץ וְאֵין עִמּוֹ מִלְחָמָה בַּשָּׁנִים הָאֵלֶּה כִּי הֵנִיחַ יְיָ לוֹ:
דברי הימים ב יד ה
3. וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה נִבְנֶה אֶת הָעָרִים הָאֵלֶּה וְנָסֵב חוֹמָה וּמִגְדָּלִים דְּלָתַיִם וּבְרִיחִים עוֹדֶנּוּ הָאָרֶץ לְפָנֵינוּ כִּי דָרַשְׁנוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵינוּ דָּרַשְׁנוּ וַיָּנַח לָנוּ מִסָּבִיב וַיִּבְנוּ וַיַּצְלִיחוּ:
דברי הימים ב יד ו
4. אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא דוּמִיָּה לִי: תהלים כב ג
5. לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: תהלים לו יג

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נשים וכו'. וכן פסקו הה"ג. עי' סוכה דף לח ע"א תוס' ד"ה באמת: שם ד"ה פסק כו' משום דכתי' ב' מפלה לעובדי כוכבי'. עי' לקמן דף טו ע"ב ויומא דף כט ע"א וע"ש:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולטעמיך הא אסא אסא וכו' אשר ליהודה אלא אמר ר' אלעזר:

מוסף רש"י

שאף הן היו באותו הנס. משום דעל ידי אסתר נגאלו (פסחים קח:). כדי שיספקו מים ומזון. שיהו פנוים ביום פורים להסתיק מורכי סעודת פורים לבני העיירות (לעיל ב.).

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה א סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרפט פעיף א:
יט ב מיי' שם הלכה יג [טור א"ח סימן תרפח]:
כ ג מיי' פי"ג מהלכות תפלה הלכה ח:
כא ד מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה ג' סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרפז סעיף א:

רבינו חננאל

לוד ואונו גיא החרשים, מוקפת חומה וכולל'. כלומר דייקינן מדכתיב ויבן אסא את כל הערים הבצורות אשר ביהודה, וכי כל הערים אסא בנאם והלא בנויות היו, אלא שפצינהו, כך יש לומר אלפעל שפצינהו. כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון מקודשות ומשלחין מצורעין מתוכן. ואמר ר' יהושע [בן לוי] נשים חייבות לשמוע מקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס. כלומר שגם הן היו בכלל להשמיד להרוג ולאבד. פורים שחל להיות בשבת. פירוש אם חל חמשה עשר להיות בשבת שהוא פורים לבני כרכין, שואלין ודורשין בענינו של יום. מהו דתימא ניגזור משום דרבה דאמר הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקאיין בה, גזירה שמא יטלנה [בידו] מי שאינו בקי וילך אצל מי שבקי ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, קא משמע לן. **וחייב אדם** לקרות את המגילה בלילה ולשוב לקראותה ביום כול'. **[פסקא]** הכפרים מקדימין ליום הכניסה.

ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. קשה אמאי לא קאמר ויוציאנה מרשות היחיד לרשות הרבים דאורחא דמילתא הוי טפי ויש לומר דמרבה״י לרה״ר לא טעו אינשי אבל זיעגין שהמגילה קיימת כבר ברשות הרבים ויעבירנה ארבע אמות בגווה ועי״ל [ע] דלהכי לא נקט מרשות היחיד לרשות הרבים לפי [שלפעמים] שאין שם חיוב חטאת [י] (כיון) שלא היתה עקירה ראשונה לשם כך כגון המפנה חפציה מזוית לזוית ונמלך עליהן להוציאן דפטור מהאי טעמא (שבת דף ה:): **ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים.** אבל מילה בשבת אין לדחות דהא אמרינא [כ] שכן נכרתו עליה י״ג בריתות וגם אין אדם מל אלא אם כן הוי בקי דסכנה יש בדבר אך נשאל לר״י הלוי איך תוקעין במועאי יום הכפורים והלא אסור לעשות מלאכה [ל] עד שיגדיל ותו שמא ילך אצל בקי כדחייסינן בר״ה שחל בשבת ואם כן היה לנו למיתש לאי גזירה ותירץ דמשום תקיעת שופר חכמה ואין מלאכה וגם לא חייסינן שמא ילך אצל בקי דמשום תקיעה אחת [מ] שאינה אלא משום זכר ליובל לא אטרינן כולי האי כראש השנה דאורייתא היא וצריך שלשים קולות ורגינו שמואל אומר דדוקא בשבת ובר״ה דאם מעבירו ארבע אמות ברשות הרבים אינא מיסוקא דאורייתא בהא ודאי יש לחוש אבל במועאי יום״כ דאפילו אם מעבירו ד׳ אמות ברשות הרבים לא הוי אלא איסור דרבנן בהא ודאי

לא גזר דהוי גזירה לגזירה:

ורב יוסף אמר מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. ע״כ נ״ל דרב יוסף לא פליג אטעמיה דרבה דהא גבי שופר ולולב ליכא טעמא אחרינא מכל מקום קאמר הכא טעמא אחרינא משום דאיכא נפקותא מיהא במקדש דליכא שבות ואפ״ה אסור משום האי סברא דקאמר רב יוסף:

הוה

למימרא דתקנתא דברכין הוי והתנן חל להיות בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ואם איתא ליקדמו ליום הכניסה הוו להו עשרה ועשרה לא תקינו רבנן ת״ש חל להיות בחמישי כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ואם איתא ליקדמו ליום הכניסה דאחד עשר הוא מיום הכניסה ליום הכניסה לא דחינן תא שמע א״ר יהודה [פ] אימתי במקום שנכנסים בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסים בשני ובחמישי אין קורין אותה אלא בזמנה ואי סלקא דעתך תקנתא דברכין היא משום דאין נכנסים בשני ובחמישי מפסדי להו לברכין לא תימא כדי שיספקו מים ומזון אלא אימא מפני [צ] שמספקים מים ומזון לאחיהם שבברכין: כיצד חל להיות בשני בשבת כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום וכו׳: מאי שנא רישא דנקט סידורא דירחא ומאי שנא סיפא דנקט סידורא דיומי איידי דמיתהפכי ליה נקט סידורא דיומי: חל להיות בע״ש וכו׳: מתני׳ מני אי רבי אי רבי יוסי מאי רבי דתניא חל להיות בע״ש כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה ומוקפין חומה קורין בו ביום ר׳ אומר אומר אני לא ידחו עיירות ממקומן [א]אלא אלו ואלו קורין בו ביום מאי טעמא דת״ק דכתיב [ו]בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין אף כאן עיירות קודמות למוקפין ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין נדחין עיירות ממקומן אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן שאני הכא דלא אפשר ורבי מ״ט בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין עיירות נדחין ממקומן אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין אף כאן נמי עיירות קודמות למוקפין שאני הכא דלא אפשר מאי ר׳ יוסי דתניא [ז]חל להיות בערב שבת מוקפין וכפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום רבי יוסי אומר אין מוקפין קודמין לעיירות אלא אלו ואלו קורין בו ביום מ״ט דתנא קמא דכתיב בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה עיירות בארבעה עשר וזמנו של זה לא זמנו של זה אף כאן עיירות בארבעה עשר וזמנו של זה לא זמנו של זה ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות אף כאן אין מוקפין קודמין לעיירות שאני הכא דלא אפשר מ״ט דר׳ יוסי בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות אף כאן אין מוקפין קודמין לעיירות ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה [ח]זמנו של זה אף כאן זמנו של זה לא זמנו של זה שאני הכא דלא אפשר וסבר רבי עיירות לא דחינן ליום הכניסה והתניא [ט]חל להיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה [י]ועיירות גדולות קורין בע״ש ומוקפות חומה למחר [יא]ר׳ אומר אומר אני הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה הכי השתא התם זמנם שבת היא והואיל דנדחו ידחו והכא זמנם ערב שבת כמאן אזלא הא דאמר רבי חלבו א״ר הונא פורים שחל להיות בשבת הכל נדחין ליום הכניסה הכל נדחין סלקא דעתך והא איכא מוקפין דעבדי למחר אלא כל הנדחה ידחה ליום הכניסה כמאן כרבי דכולי עלמא מיהא [יב]מגילה בשבת לא קרינן מאי טעמא [יג]אמר רבה הכל חייבין בקריאת מגילה [יד](ובתקיעת שופר) ואין הכל בקיאין במקרא מגילה גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דלולב רב יוסף אמר מפני שעיניהן של עניים נשואות במקרא מגילה תניא נמי הכי אע״פ שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה [יה]גובין בו ביום ומחלקין בו ביום אע״פ שאמרו אדרבה משום דאמרו הוא אלא הואיל ואמרו שכפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום מפני שעיניהם של עניים נשואות במקרא מגילה [יו]אבל

שמחה

ידחו ליום הכניסה. ופרקינן הכי השתא, התם שבת זמנם ולהדחות עומדין ידחו ליום הכניסה, הכא ערב שבת זמנם, לאו לדחייה עומדין, הילכך יקראו בזמנם. ט) ורבי הוא דאמר, כל הנידחיין ידחו ליום הכניסה. כולי עלמא מיהת, בין רבי בין ר׳ יוסי בין רבנן דפליגי עלייהו, מגילה בשבת לא קרינן לה, מאי טעמא אמר רבה הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיין בה וכו׳ כדאמרן, והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דלולב, כולהו חדא גזירה היא שמא יעבירם ארבע אמות ברשות הרבים. ואסיקנא במסכת סוכה מפני מה אין לולב דוחה [את ת]שבת ביום טוב [ה]ראשון, והלא מצותו מן התורה אפילו בגבולין, ואוקימנא משום דלא ידעינן בקביעא דירחא ומספק לא דחינן שבת. והיינו טעמא דמגילה והיינו טעמא דשופר. רב יוסף אמר מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. תניא נמי הכי הואיל ואמרו חכמים כפרין מקדימין ליום הכניסה, גובין ומחלקין בו ביום, שעיני העניים נשואות למקרא מגילה וכיון שקורין ליום הכניסה כך גובין ומחלקין מעות של פורים ביום הכניסה. אבל

(באחד) בשבת מיקלע צומא רבה ערב שבת. ואף על גב דאם חל (ר״ד) [י״ד] באדר להיות בשיני בשבת יבא פסח בד׳, לא הבאה המשנה להזכיר שחלו ממש אלא סידור יומי נקט, והכי קאמר אילו חל להיות בשיני אין מקדימין וקורין בחמישי ואף על גב שלא חל לעולם. חל להיות בשלישי כפרים קורין בי״ג חל להיות ברביעי כפרים קורין בי״ב חל להיות בחמישי קורין בחמישי, מיום הכניסה ליום הכניסה לא דחינן. חל להיות בערב שבת כפרים קורין בי״ג. חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות קורין בי״ב. חל להיות באחד בשבת כפרים קורין בי״א. ואקשינן ומאי שנא מעיקרא נקיט סידורא דירחא כו׳, כדתנן מגילה נקראת באחד עשר בי״ב וי״ג בי״ד ובט״ו. פירוש נקיט תנא בי״א לחודש בי״ב לחודש בי״ג לחדש שאחר כך שנה חל להיות בשיני בשלישי ברביעי בחמישי (ו)בששי בשבת באחד בשבת. ופרקינן איידי דמיתפכין ליה נקיט

ל) נלמה לחסר ול״ל ל״ר תלנו ל״ר הונא פורים שחל בשבת כל המלחה יחסה ליום הכניסה ור׳ היא וכו׳.

עין משפט נר מצוה

כב א ב מיי׳ פ״ל מהלכות מגילה הלכה יד:

כג ג מיי׳ שם הלכה יג טוש״ע א״ח סימן תרפח סעיף ו:

כד ד ה מיי׳ פ״ג שם הלכה יד טוש״ע שם:

מוסף רש״י

אימתי. מקדימים, במקום שנכנסים בשני ובחמישי. במקום שבית דין קבוע והכפרים נמשכים שם ליום הדין כשיש להם הריגן, **אבל במקום שאין נכנסים.** דהך הקלמה לאו קולא היא לכפרים, אין קורין אותה אלא בזמנה (לעיל ב:). **זמנו של זה לא זמנו של זה.** זמנו של מוקפין לאו ממנו של פרזים (לעיל ב:). **ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים.** הוא הדין דמלי לגמרי ויוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, אלא שבדוב מקומות ועניינים אמרינן יש לאוש להעבירה ארבע אמות ואין לאוש להוציאה, כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה, דאין כאן איסור הוצאה דאורייתא ויש כאן איסור העברה בר״ה, או הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציאו ומתוך להוציאו פטור משום הוצאה אם לא עמד לפוש בינתים כדאמרינן במסכת שבת (סוכה מג.).

רבינו חננאל

אבל מיום הכניסה ליום הכניסה לא דחינן. ותריצנה להא דר׳ חנינא, חכמים הקלו על הכפרים שיהו מקדימין ליום הכניסה מפני שמספקין מים ומזון לאחיהם שבכרכים. וכן תנא דבי שמואל. ואקשינן הלא עזרא אחר שבאו ובנו הבית תיקן קריאת התורה בשני ובחמישי ובמנחה בשבת, ובימי מרדכי ואסתר שהיו בימי כנסת הגדולה [נ״א: ובימי כנסת הגדולה שהיו בימי מרדכי ואסתר] לא היתה תקנה זו ואין שם עדיין יום הכניסה, ואיך אמרה משנתינו אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. ומצאנו בתלמוד ארץ ישראל כך, וכי מרדכי ואסתר מתקינין סמניתן, כדאמרן להיותם מקדימין ליום הכניסה, על מה שעזרא עתיד לתקן יום כניסה להיות קורין בספר תורה בשני ובחמישי. ואמר ר׳ מנא מי שסידר את המשנה סמכה למקרא משפחה ומשפחה מדינה ומדינה עיר ועיר. [**מתני**] **כיצד חל להיות בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר. ירושלמי** כל הני דתנינן חל להיות, בארבסר אנן קיימין. אמר ר׳ יוסי מתניתה אומ׳ כן ומוקפת חומה למחר. אמר ר׳ יוסי לית כאן חל להיות בשיני בשבת דאם כן מקלע צומא רבה בחד בשבא, וכן אם חל י״ד

מסורת הש״ס

א) [ל]עיל ב: [ל]קמן ה.], ב) [ל]קמן יט.], ג) [תוספתא פ״ז], ד) [ל]עיל ב.], ה) [תוספתא פ״ג], ו) [ל]קמן ה.], ז) פסחים סט. סוכה מב: ר״ה כט: [ביצה ח:], ח) [ל]יתא בשאילתות וכרי״ף ורא״ש גם מהרש״ל מוקח זה],ט) [עי׳ תוס׳ ר״ה כט: ד״ה שמא ותוס׳ סוכה מג. ד״ה ויעבירנו ותוס׳ ביצה יח.], י) ל״ל כגון, כ) [יבמות ה:],

תורה אור השלם

1. לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה:

אסתר ט כא

גליון הש״ם

תוס׳ ד״ה ויעבירנה כו׳ עד שיבריל. עי׳ שבת דף קנ ע״ב: **בא״ד שאינה אלא כו׳.** עי׳ שבת דף קיד ע״ב תוס׳ ד״ה ואמאי ליתקע:

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה סידורא וכו׳ חל להיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה הרי״ב:

רבינו חננאל (המשך)

סידורא דיומי. פירוש אילו ששנא התנא סדר ימי החדש ושנה חל להיות י״ד באדר באחד בשבת כפרים מקדימין בחמישי ליום הכניסה שהוא אחד עשר לחדש, חל להיות יום רביעי (י״ד) [כפרים] קורין בשני בי״ב, ואם חל להיות בשלישי קורין הכפרים ביום הכניסה שהוא י״ג לחדש, הנה נמצאו הימים מתהפכים מאחד בשבת ליום רביעי ומיום רביעי יחזור ליום שלישי, וכן בשבת ובערב שבת כסדר הזה, לפיכך אחז סדר הימים של שבוע. מני מתניתין דקתני שאם חל ארבעה עשר להיות בערב שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בערב שבת. או רבי או ר׳ יוסי. רבי דתניא רבי אומר אומר אני לא שידחו עיירות ממקומן, אלא אלו ואלו, עיירות גדולות ומוקפות חומה, קורין בערב שבת. ר׳ יוסי מאי היא, דתניא חל להיות בערב שבת כול׳, ר׳ יוסי אומר אומר אני לא שיקדמו מוקפות לעיירות אלא מוקפות ועיירות קורין בו ביום. ודבריהן פשוטין הן. ואקשינן וסבר רבי לא ידחו עיירות ממקומן, והתניא חל להיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בערב שבת ומוקפות חומה למחר ביום ראשון, רבי אומר אומר אני הואיל ונדחו עיירות מיום י״ד

בשבת, ולא אמרינן הכי הכא דאם חל בשבת ערב שבת זמנם, לאו לדחייה עומדין, הילכך יקראו בזמנם. ב) ר״ל מגלה בשבת לא קרינן לה, מאי טעמא אמר רבה הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיין בה וכו׳ ר״ל ג״ל חל להיות בשבת כפרים קורין בי״ב חל להיות בחמישי קורין בחמישי, מיום הכניסה ליום הכניסה לא דחינן. חל להיות בערב שבת כפרים קורין בי״ג. חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות קורין בי״ב. חל להיות באחד בשבת כפרים קורין בי״א. ואקשינן ומאי שנא מעיקרא נקיט סידורא דירחא כו׳, כדתנן מגילה נקראת באחד עשר בי״ב וי״ג בי״ד ובט״ו. פירוש נקיט תנא בי״א לחודש בי״ב לחודש בי״ג לחדש שאחר כך שנה חל להיות בשיני בשלישי ברביעי בחמישי (ו)בששי בשבת באחד בשבת. ופרקינן איידי דמיתפכין ליה נקיט

שמחה. של מאכל ומשתה: **בזמנה.** בי"ד מתוך שהיא חובה בו ביום על כל יחיד ויחיד קורין אותה אפילו ביחיד דהכל קורין בו ואיכא פרסום נס: **אלא בזמנה.** כגון כפרים המקדימין ליום הכניסה אין קורין אותה אלא בעשרה דבעינן פרסום ניסא: **ורב אסי אמר בין בזמנה בין אלא בזמנה.**

מצוה לחזר אחר עשרה משום פרסומי ניסא. אבל אי לא אשכח עשרה לא אמר רב אסי דאי דלא ליקרי שאין איסור קריאתה ביחיד אלא מצוה לקרותה בעשרה: **וחש ליה רב נהא דרב אסי.** וחזר על עשרה וקיבלן: **ערב שבת זמנה הוא.** משמע שהוא זמן הקבוע להו מימי אנשי כנסת הגדולה מדלא קאמר מקדימין לערב שבת להכי קשה ליה והא שבת זמנה הוא שהרי י"ד הוקבע לפרזים אלא להכי נקט האי דאשמע דתשמע מינה הואיל ומיקנו להן חכמי ישראל שאחר כנסת הגדולה להקדים משום דרבה הרי הוא לנו כיום וזמן הקבוע מתחלה לכל דבריו ואף על פי שהוא שלא בזמנן הוי בזמנן: **מתני' נאלו אמרו.** בזמניה של מגילה אמרו מקדימין אם חל י"ד בשבת: **אבל זמן עלי לבנים והעם.** האמור במס' תענית (דף כמ.) שהיו משפחות של ישראל שקבוע להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה ומביאין קרבן עצים עמהן אם חל להיות בשבת מאחרין ליום מחר וכן תשעה באב אחר חל להיות בשבת. והוא הדין ל"ז בתמוז ועשרה בטבת. והאי דנקט תשעה באב משום דהוכפלו בו צרות והכל מתענין בו אבל שאר צומות אמרינן במסכת ראש השנה (דף יח:) לו מתענין לו אין מתענין: **וחגיגה.** אם חל יום טוב בשבת דוחין שלמי חגיגה למחר שהרי יש לה תשלומין כל שבעה. וכן הקהל את העם שהיה בשנה לאשורה של שמטה במוצאי יום טוב [ב] האחרון של חג כדכתיב מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה (דברים לא) כדאמרינן במסכת סוטה (דף מח.) שהיה המלך קורא בתורה ספר משנה תורה וכל העם מתיירין לבוא ולהביא את טפם כדכתיב הקהל את העם האנשים והנשים והטף [ג] ובשבת אי אפשר ומעבירין אותו למחר. וגמרא ירושלמי [ד] מפרש דהא לא עבדינן ליה בשבת מפני הבימה כדתנן [ה] בימה של עץ היו עושין למלך בעזרה ויושב עליה ופרכין התם וליעבדה מאתמול ומשני דחיקא ליה עזרה: **ולא מקדימין.** דטעמא מפרש בגמרא: **גמ' עשרה בטלנין.** שבנית הכנסת שהן בטלים ממלאכתן ויושבים משל לבור כדי להיות מצויין בתפלה בנית הכנסת דתמר מר במסכת ברכות (דף ו:) כיון שבא הקב"ה בנית הכנסת ואינו מוצא שם עשרה [ה] וכו': **מנין שאין מונין ימים לשנים.** כגון דאמר קונם יין שאני טועם לשנה מונה י"ב חדש מיום ליום ואם נדר באחד בניסן אסור עד אחד בניסן הבא אע"פ שעדיין יש י"ח יום שימות החמה יתירין על ימות הלבנה או פעמים שאנו עושין חדשים חסרין: **שעות לחדשים.** כגון האומר זה גיטך אם לא באתי מכאן עד חדש זה והיה חדש חסר ובא משחשיכה ליום כ"ט אין אומרים עדיין הוא בתוך החדש שהרי חדשה של לבנה כ"ט יום ומחצה: **אלפי לא מטא זמן חיובייהו.** ואם יקדימוה לא יצאו ידי חובתן וכן עלי לבנים שקבוע להן זמן קבוע בנדרים: **בשלמא חגיגה.** דקתני מאחרים אי איקלע בשבת: **אפילו ביום טוב דזמן חגיגה הוא.** שמותר להקריב שלמי חגיגה ואפילו הכי מאחרין עולת ראיה עד חולו של מועד. והכי משמע לישנא דבריתא מאחרין ועוד יש דבר אחר שהגיע זמנו מאחרין אותו יום אף שהוא זמן חגיגה ואיזו זו עולת ראייה שהיא חובת רגל כדכתיב לא יראו פני ריקם (שמות כג) ואמרינן במסכת חגיגה (דף ז.) לא יראו פני ריקם בעולות וזבחים ואפ"ה בי"ט לא קרבה וב"ש היא דאמרי אין מקריבין בי"ט עולה היכולה לבא למחר ואפילו היא חובת הרגל: **מביאין שלמים בי"ט.** שהן מאכל אדם בי"ט וכתיב אך אשר יאכל לכל נפש (שמות יב): **ואין סומכין עליהן.** שהסמיכה שבות היא דתנן (בילה דף לו:) אלו הן משום שבות לא רוכבין על גבי בהמה ועל אלו שיקריבו בי"ט יסמכו מאתמול דלית להו בנית שמאי תכף לסמיכה שחיטה [ו]: **אבל לא עולות.** אין מביאין דסברי לכם ולא לגבוה: **ובית הלל אומרים מביאין שלמים ועולות.** ומה אני מקריב לכם לכם ולא לגבוה: **כל זמן חגיגה.** כל הרגל עד י"ט האחרון דשאי לשהותה: **רב אשי אמר חגיגה כל זמן שנאמרה בו חגיגה מאחרין.** אם בחה בשבת ואפילו עלרת שלישה אלא יום אחד תשלומין יש לה כל שבעה ועדיין יש לה זמן ליקרב: **ומודין בעלרת שאל להיות בשבת.** במסכת חגיגה (דף יז.) נחלקו בעלרת שאל להיות בערב שבת בית שמאי אומרים יום טבוח של עלרת אחר השבת ובית שמאי לטעמייהו דאמרי עולות אין מקריבין ביום טוב הלכך לא יקריבו עד לאחר שבת ובית הלל אומרים אין לה יום טבוח אין צריך להמתין ליום טבוח שהשלמים [ועולות] קריבין בי"ט ומודין בעלרת שאל להיות בשבת שאין עולת ראייה ושלמי חגיגה קריבין בשבת וממתין ליום טבוח של קרבנות היום לאחר השבת אלא אם יש תשלומין לעלרת: בקרוזה

הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי. מכל מקום הלכתא כוותיה דרב דהא ר' יוחנן (ג) איתא כוותיה פרק שני (דף יט:) דקאמר הקורא במגילה בכתובה בין הכתובים [ז] (יגלא) ומסיק הא ביחיד הא בצבור אלמא שקורין אותה ביחיד וכן הלכה דרב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן וכ"ש הכא דקיימינו בחד שיטתא ועוד דרב אסי תלמיד דרב הוה [ח] ורבינו יוסף מיש ירושלים פסק דלף ביחיד צריך לברך וכן נמצא בתשובת רש"י שהשיב נראה בעיני דלא שנא יחיד ולא שנא צבור אחד מברך ואחרים שומעין וכן נראה לומר מאחר שהוכחנו קריאתה ביחיד [ט] אי איתא שאין בה ברכה (ביחיד) הוה ליה לפרושי (לקמן כא:); מאי [י] מברך דאמר בצבור:

עולת ראייה אפי' ב"ט מאחרין. הקשה הר"ר אלחנן מהא דאמרינן פרק קמא דביצה (דף יב. ושם) השוחט עולת נדבה בי"ט לוקה ומסיק דאמר לך מני בית שמאי היא וכו' וקשה אמאי לא תני עולת ראייה דהוי רבותא טפי דלף על גב דהוי לורך י"ט לוקה אליבא דב"ש ואין לומר דלהכי נקט עולת נדבה לאשמעינן דאפילו הכי שרו בית הלל זה אינו דהא בפרק שני דתמיד (דף יט. ושם) מוכח בהדיא דלא נחלקו ב"ה על (יא) עולה [יב] [שאינה] של י"ט דודאי אינה קריבה בי"ט ואם כן קשה אמאי נקט עולת נדבה וי"ל דלהכי נקט עולת נדבה למידק הא שלמי נדבה אינו לוקה כיון דאיכא בהו לורך אוכל נפש אבל איסורא מיהא איכא משום דכתיב לכם:

ורמז

שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה אמר רב [א]מגילה בזמנה קורין אותה אפי' ביחיד אלא בזמנה בעשרה רב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה [ב]הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי ומי אמר רב הכי והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב פורים שחל להיות בשבת ערב שבת זמנם ערב שבת זמנם והא שבת זמנם הוא אלא לאו הכי קאמר שלא בזמנם בזמנם מה זמנם אפי' ביחיד אף שלא בזמנם אפילו ביחיד לא לענין מקרא מגילה בעשרה אלא מאי ערב שבת זמנם לאפוקי מדרבי דאמר [ג]הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה [ד] הא קמ"ל דערב שבת זמנם הוא: **מתני'** [ג]אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכאן הרי זה כפר באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין אבל זמן עצי כהנים [ה] ותשעה באב חגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין [ו]אע"פ [ז] שאמרו מקדימין [א] ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית ומתנות לאביונים [ח]א"ר יהודה [ט]אימתי מקום שנכנסין בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי אין קורין אותה אלא בזמנה: **גמ'** תנא עשרה בטלנין שבבית הכנסת: באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין: מ"ט אמר רבי אבא אמר שמואל אמר קרא [1]ולא יעבור ואמר רבי אבא אמר שמואל [ו]המנין שאין מונין ימים לשנים שנא' [2]לחדשי השנה חדשים אתה מונה לשנים ואי אתה מונה ימים לשנים ורבנן [ז] דקיסרי משום ר' אבא אמרו [ח]מנין שאין מחשבין שעות לחדשים שנא' [3]עד חדש ימים ימים אתה מחשב לחדשים ואי אתה מחשב שעות לחדשים: אבל זמן עצי כהנים ותשעה באב וחגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין: [ט]תשעה באב אקדומי פורענות לא מקדמי [י]חגיגה [יא]והקהל משום דאכתי לא מטא זמן חיובייהו תנא חגיגה וכל זמן חגיגה מאחרין בשלמא חגיגה דאי מיקלע בשבתא מאחרינן לה לבתר שבתא אלא זמן חגיגה מאי היא אמר רב אושעיא הכי קאמר חגיגה בשבת ועולת ראייה אפילו ביו"ט דזמן חגיגה מאחרין מני ב"ש היא דתנן [יב][ב"ש אומרים] מביאין שלמים ביו"ט ואין סומכין עליהן אבל לא עולות וב"ה אומרים [יג]מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן רבא אמר חגיגה כל זמן חגיגה מאחרין טפי לא דתנן [יד]מי [יב]שלא חג ביו"ט הראשון של חג חוגג והולך את כל הרגל כולו ויום טוב האחרון של חג [יג]עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו רב אשי אמר חגיגה וכל זמן חגיגה מאחרין [יד]ואפי' עצרת דחד יומא מאחרין דתנן מודים שאם חל [יט]עצרת להיות בשבת שיום טבוח אחר השבת אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא רבי נטע נטיעה בפורים

ורחץ

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"ג מהל' מגילה הלכה ז סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תכ"ז סעיף יח:
כו ב מיי' שם הלכה ח סמג שם:
כז ג מיי' שם פ"ב הלכה יג:
כח ד מיי' שם פ"ג הלכה ח:
כט ה מיי' פ"ג מהל' קידוש החודש הל' ב (ופ"י מהלכות תלויים טוש"ע י"ד סי' רכ סעיף ד ה ו ז):
ו [מיי' פ"ג מהלכות קידוש החודש הלכה ח]:
ל ז מיי' פ"ב מהלכות תענית הלכה ה סמג עשין ג טוש"ע א"ח סי' תקנ סעיף ג וסי' תקנב סעיף י:
לא ח מיי' פ"ג מהלכות מגילה הלכה ח:
לב ט מיי' שם פ"ג הל' ז:
לג י מיי' שם פ"ג הלכה ח ט:
לד כ מיי' שם הלכה ד [ז]:
לה ל מיי' שם הל' ו:
לו מ מיי' שם הל' ז:

רבינו חננאל

שמחה, שהיא סעודת פורים, לא תהא אלא בזמנה שהוא יום י"ד דיום ט"ו באדר. אמר רב מגילה בזמנה, כלומר ב"י"ד, קורין אותה אפילו ביחיד. שלא בזמנה, כגון י"א י"ב י"ג שמקדימין ליום הכניסה, אין קורין אותה אלא בעשרה. וקיימא לן כרב, דהא ר' יוחנן אמר בפירוש בפירקין דקמא הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא, לא אמרו אלא בציבור, לאו מכלל דסבירא ליה שקורין אותה ביחיד. **רב אסי אמר** אפילו בזמנה בעשרה. הוה עובדא וחש לה רב ולא קראה בזמנה אלא בעשרה, כרב אסי. **ואקשינן** ומי אמר רב שלא בזמנה קורין אותה בעשרה, כלומר הקורין אותה ביום הכניסה כגון הכפרים וכיוצא בהן, אין קורין אותה אלא בעשרה. **והאמרינן** משמיה דרב פורים שחל להיות בשבת ערב שבת זמנם, ערב שבת זמנם והא שבת זמנם, ופרקינן הכי קאמר ערב שבת שהוא שלא בזמנו של קריאת המגילה קורין אותה כזמנו, מה זמנו אפילו ביחיד כך שלא בזמנו אפילו ביחיד. **ודחינן** לא לעניין מקרא מגילה, בעשרה, ושלא בזמנה היא. **ואלא מאי** ערב שבת זמנם, כלומר שקורין בערב שבת המגילה כאילו זמנם הוא, **ולאפוקי** מדרבי דאמר כל הנידחין ידחו ליום הכניסה, קא"מר דערב שבת זמנם. **ואף** על גב דחש לה רב להא דרב אסי, קיימא לן כרב דאמר אפילו ביחיד. **תלמוד ארץ ישראל** ר' בא בשם ר' יהודה כל שאמרו חכמים ידחה ממקומו ויקרא ובלבד בעשרה. **ואנן** חמין דבנן קורין אפילו ביחיד. **הילכך** קורין השתא אפילו ביחידי [דהא קורין המגילה בי"ד ובט"ו שהוא זמנה (אפילו ביחידי)]. ועוד **האמר** ר' בא אנן חמין דבנן קורין אפילו ביחיד, וקיימא לן מעשה רב. **מר רב** צמח זצ"ל כתב בשליח ציבור הקורא את המגילה שקורא וכורך כספר תורה. **ורבנו האי** זצ"ל א"מר מנהגא דחזינא קורא ופושט כאיגרת, אבל קורא וכורך כספר תורה לא חזו לנא. (לתלמודינו).

מתני' איזהי עיר גדולה כו'. תנא עשרה בטלנין בכנסת פחות מיכן הרי זה כפר. ירושלמי עשרה בטלנין בכנסת במלאכתן. ה) אמר ר' יהודה כגון אנו שאנו צריכין [לתלמודינו]. תאני כפר שאין בו עשרה תקנתו קלקלתו ונעשה כעיר. **באילו אמרו** מקדימין וכו'. [פיר'] קריאת מגילה ותרומת שקלים, דכתיב ולא יעבור. **אבל** סעודת פורים

ה) כירושלמי לפנינו איתא כגון אנו שאין אנו צריכין לתלמודינו וע"ש במפרש ותוס' דגי' רבינו שאנו צריכין ותה יותר ודו"ק.

מסורת הש"ס

א) קידושין מה: סנהדרין כט:, ב) [נעיל ד:], ג) [נעיל ג:], ד) תענית יח., ה) [נעיל ב: ד:], ו) [מיר ז. ע"ש], ז) [שם], ח) ביצה יט. מגיגה ז: ח: (ר"ש ד:), ט) [מגיגה ט. יח. ביצה כ: ר"ש ד: [יומא ג.], י) מגיגה יח., כ) ס"א המלאכות ועיין בר"ף, ל) [דברים לא], מ) [מגילה פ"א ה"ד], נ) [סוטה מח.], ס) בדפ"ר נוסף: מיד כועס שנאמר מדוע נאתי ואין איש, ע) [ביצה כ.], פ) [נ"ל לא יגלח], צ) [ועי' בתוס' קידושין מה: ד"ה הוה], ק) נ"ל ואי, ר) מהרש"ל,

תורה אור השלם

1. קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: אסתר ט כז
2. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
שמות יב ב
3. עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזֵכֶר יַעַן כִּי מֵאַסְתֶּם אֵת יְיָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם: במדבר יא כ

גליון הש"ם

גמ' הוה עובדא וחש ליה רב. עי' ר"ה דף כז ע"ב תוס' ד"ה ושמע:

הגהות הב"ח

(א) גמ' יתמו ליום הכניסה קמ"ל כל"ל ותיפא הא ממתק: (ב) שם במסנה זמן עלי לבנים והעם ותשעה באב: (ג) תוס' ד"ה הוה וכו' רבי יוחנן אית ליה טוחיה בפרק שני: (ד) בא"ד הוה ליה לפרושי שאין מברך אלא בצבור: (ה) ד"ה עולות וכו' ולא נחלקו ב"ה על עולת נדבה של י"ט:

הגהות הגר"א

[א] במשנה (ולא מאחרין) תל"מ:

מוסף רש"י

עשרה בטלנין. שבטלין ממלאכתן שיהו מצויין תמיד בבית הכנסת שחרית וערבית כדאמרינן במסכת ברכות (ו:) כיון שבא הקב"ה בבית הכנסת ולא מצא שם עשרה וכו' (לעיל ג: וכעי"ז ב"ק פב. הובא לעיל שם). **אע"פ שאמרו** מקדימין. שקבלו קודם זמנה, מותרין בהספד ובתענית. בני ט"ו דכרכין ובני י"ד דכפרים ועיירות שקבלו מגילה קודם זמנם כדמפרש מגילה נקראת בי"ח בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו בי"ח בפורס ולא יותר, שהכפרים מקדימין ליום הכניסה, מותרין אותן ימים שקבלוה קודם זמנה בהספד ותענית (תענית יח.). **מביאין שלמים ביו"ט.** לפי שיש בהן אכילת אדם (ביצה יט.) שיש בהן לורך מאכל הדיוט (חגיגה ז: יז.). **ואין סומכין עליהן.** שהסמיכה לבד היא שבות שהרי אין מקריבין בי"ט עולה היכולה לבא למחר ואפילו היא חובת הרגל: **מביאין שלמים בי"ט.** שהן מאכל אדם בי"ט וכתיב אך אשר יאכל לכל נפש (שמות יב): **ואין סומכין עליהן.** שהסמיכה שבות היא דתנן (בילה דף לו:) אלו הן משום שבות לא רוכבין על גבי בהמה ועל אלו שיקריבו בי"ט יסמכו מאתמול דלית להו בנית שמאי תכף לסמיכה שחיטה [ט]: **אבל לא עולות.** אין מביאין דסברי לכם ולא לגבוה: **ובית הלל אומרים מביאין שלמים ועולות.** ומה אני מקריב לכם לכם ולא לגבוה: **כל זמן חגיגה.** כל הרגל עד י"ט האחרון דשאי לשהותה: **רב אשי אמר חגיגה כל זמן שנאמרה בו חגיגה מאחרין.** אם בחה בשבת ואפילו עלרת שלישה אלא יום אחד תשלומין יש לה כל שבעה ועדיין יש לה זמן ליקרב: **ומודין בעלרת שאל להיות בשבת.** במסכת חגיגה (דף יז.) נחלקו בעלרת שאל להיות בערב שבת בית שמאי אומרים יום טבוח של עלרת אחר השבת ובית שמאי לטעמייהו דאמרי עולות אין מקריבין ביום טוב הלכך לא יקריבו עד לאחר שבת ובית הלל אומרים אין לה יום טבוח אין צריך להמתין ליום טבוח שהשלמים [ועולות] קריבין בי"ט ומודין בעלרת שאל להיות בשבת שאין עולת ראייה ושלמי חגיגה קריבין בשבת וממתין ליום טבוח של קרבנות היום לאחר השבת אלא אם יש תשלומין לעלרת:

בקרוזה

דמביאין חגיגה שהוא זמן חגיגה, כלומר לשחוט ולאכול, חגיגה בלבד וכל כיוצא בה שנאכלים הוא מותר, אבל עולה ראיה דוחין אותה למחר. וזו ששנינו בתוספתא בית שמאי היא, דתנן בית שמאי אומרים מביאין שלמים [ואין] (ו)סומכין עליהן אבל לא עולות כו'. **רבא אמר** כך פירושה, חגיגה כל זמן חגיגה מאחרין, כלומר כל ימי החג מאחרין מיום להבריר, אבל אם שלמו ימי החג לא. דתנן מי שלא חגג ביום טוב הראשון של חג מוגג והולך כל הרגל כולו עד יום טוב האחרון של חג, עבר הרגל כו'. **רב אשי אמר** הכי קאמר, אפילו עצרת דחגיגתה חד יומא הוא, אי איקלעו בשבת מאחרינן חגיגה למחר. דתנן ומודין שאם חל להיות בשבת שיום טבוח לאחר השבת. וזו המשנה **אחרים היא** שאומרים אין בין עצרת לעצרת אלא ד' ימים, ואין הלכה כמותו. **רבי נטע נטיעה בפורים.**

סעודת ראש חודש וספק מילה וזמן עצי כהנים חגיגה ותשעה באב והקהל, מאחרין ולא מקדימין. **אבל** זמן שנאמר לחדשי השנה, חדשים אתה מונה לשנה ולא ימים. וכן אין מונין שעות לחדש אלא ימים, שנאמר עד חדש ימים. **אבל** זמן עצי הכהנים תשעה **באב** חגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין. פירוש [כל הני] אי איקלעו בשבת מאחרין אותם אחר שבת. מאי טעמא, תשעה באב לא מקדמינן פורענותא הוא, חגיגה והקהל אכתי לא מטא זמן חייובייהו. **תנא** חגיגה כל זמן חגיגה מאחרין, ואוקמה רב הושעיה הכי, אי איקלע יום טוב בשבת דוחין את החגיגה שהיא שלמים באחת בשבת, אבל אי איקלע בחול, אע"ג

ורחץ בקרונה של צפורי. לאו דוקא בקרונה אלא כלומר בפרהסיא ואם תאמר מאי איריא לרחוץ אפי' לאכול נמי מותר כדתניא בר"ה (דף יח:) אין לרה ואין שלום לו מתענין לא רלו אין מתענין וי"ל דכיון דקבלוהו כבר אבותינו על עצמם מסתמא גם הם קבלוהו:

ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו. קשה היכי סלקא דעתך דהאי תנא [דרבי] היה רולה לעקור ט' באב לגמרי והא אמרינן (תענית דף ג:) כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בנחמה של ירושלים ועוד דהא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חביריו אא"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין ויש לומר דלא רלה לעקורו [ב] אלא מחומרא שיש בו יותר משאר תעניות אי נמי יש לומר דלרלה לעקרו מתשיעי ולקבעו בעשירי כדאמר ר' יוחנן (שם כט:) [ג] אילו הואי התם קבעתיה בעשירי:

שאסורים בהספד. השיב רש"י וכי מי נתן כח לימי מגילת אסתר לדחות אבילות [ד] אי איתא דבהספד נאסר משום דכתיב ימי משתה ושמחה והא חזינן דכולי עלמא נהגו בו היתר אלא ודאי לא הוי אלא לענין שאין נופלין על פניהם דלא הוי יום ליה אלא יום שמחה: **והא** רבי בטבריא הוה. נראה שהיה [ה] בימי אנטונינוס כשהיו יחד כדאמר במס' ע"ז (דף י.) שרלה לשחרר בני טבריא ממס לפי שהיו תלמידי חכמים דקאמר ליעביד טבריא קלניא:

דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור. קשה דהא רבי התיר בית שאן ע"י ר' מאיר שאכל שם עלה של ירק בחולין (דף ו:) וי"ל דהתם לא נהגו איסור אלא בטעות והכא מיירי בדבר שנהגו בו איסורא בתמכוין [ו]:

ממעטין במשא ומתן. פי' של שמחה דומיא דבנין ונטיעה דבסמוך [ז] אבל שאר בניניס ארו ואין לך משא ומתן גדול מזה [ח]:

ממעטין. רולה לומר שלא יהו שאיס כלל [ט] וחמירי מתשעה באב שמתאבלין בו אבל אין לפרש ממעטין אבל אסיס קלת דאס כן היה לו לפרש השיעור מה הוא קולא ממעט: שטובה

ורחץ [ו] בקרונה של צפורי בשבעה עשר בתמוז ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו אמר לפניו רבי אבא בר זבדא רבי לא כך היה מעשה אלא תשעה באב שחל להיות בשבת הוה ודחינוהו לאחר השבת ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה ולא הודו חכמים קרי עליה [1]טובים השנים מן האחד ורבי היכי נטע נטיעה בפורים והתני רב יוסף שמחה ומשתה וי"ט שמחה [א]מלמד שאסורים בהספד משתה [2]מלמד שאסור בתענית ויום טוב מלמד שאסור בעשיית מלאכה אלא רבי בר ארביסר הוה וכי נטע בחמיסר נטע איני והא רבי בטבריא הוה וטבריא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון הואי אלא רבי בר חמיסר הוה וכי נטע בארביסר הוה ומי פשיטא ליה דטבריא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון והא חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא לחזקיה מספקא ליה לרבי פשיטא ליה וכי פשיטא ליה מי שרי והכתיב במגילת תענית[3] את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר יומי פוריא אינון דלא למספד בהון ואמר רבא לא נצרכא [4]אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה הני מילי בהספד ובתענית אבל [ב]מלאכה יום אחד ותו לא איני והא רב חזייה לההוא גברא דהוה קא שדי כיתנא בפוריא ולטייה ולא צמח כיתניה התם בר יומא הוה רבה בריה דרבא אמר אפי' תימא [ג] ביומיה הספד ותענית קבילו עלייהו [ד]מלאכה לא קבילו עלייהו דמעיקרא כתיב [5]שמחה ומשתה ויום טוב ולבסוף כתיב [6]לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יום טוב לא כתיב ואלא רב מ"ט לטייה לההוא גברא [ה]דברים המותרין [ו]ואחרים נהגו בהן איסור הוה ובאתריה דרבי לא נהוג ואיבעית אימא לעולם נהוג [ו]ורבי נטיעה של שמחה נטע כדתנן [ז]ד[ח]עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנישואין ותנא עלה [ט]בנין [ט]בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה איזהו בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו איזו היא נטיעה של שמחה זה הנוטע [ו]אבורנקי של מלכים גופא [ז]חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא ומי מספקא ליה מלתא דטבריא והכתיב [4]ועדי מבצר הצדים צר וחמת רקת וכנרת וקיימא לן [ח]רקת זו טבריא היינו טעמא דמספקא ליה משום דחד גיסא שורא דימא הות אי הכי אמאי מספקא ליה ודאי לאו חומה היא דתניא [ט][5]אשר לו חומה [6]ולא שור איגר [6]סביב פרט לטבריא שימה חומתה לענין בתי ערי חומה לא מספקא ליה כי קא מספקא ליה לענין מקרא מגילה מאי פרזים ומאי מוקפין דכתיבי גבי מקרא מגילה משום דהני מיגלו והני לא מיגלו והא נמי מיגליא או דלמא משום דהני מיגנו והני לא מיגנו והא נמי מיגניא משום הכי מספקא ליה רב אסי קרי מגילה בהוצל בארביסר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא איכא דאמר אמר רב אסי האי הוצל דבית בנימין מוקפת חומה מימות יהושע היא אמר רבי יוחנן כי הוינא טליא אמינא מלתא דשאילנא לסבייא ואישתכח

בקרונה של צפורי. ביום השוק בפרהסיא בשעת הילוך קרונות: ולא הודו לו. מתשעה באב: אמר לפניו. [לפניו] ר' אלעזר: לא כך היה. לא ביקש לעקור לגמרי אלא אותה שנה בלבד: טובים השנים. אילו לא שמעתי (ב) הייתי טועה בדבר עכשיו טוב לי שלימדתני האמת: כר ארביסר הוה. לא היתה (ג) מן המוקפין: וטבריא מוקפה חומה מימות יהושע. לקמן יליפינן מקרא: וכי פשיטא ליה. שהיה מבני חמיסר מי שרי באחריסר במלאכה: לא נצרכא. במגילת תענית שהרי כבר כתובין במגילת אסתר שאסור בהספד ותענית אלא לאסור כו': שדי ליפנא. זורע פשתן: כר יומיה הוה. שקראו בו בני עירו: אפילו תימא כר יומיה הוה גרסי'. רבי שנטע נטיעה ביום שקראו בו נטע ודקא קשיא לך יום טוב שאסור בעשיית מלאכה ההוא קרא דכתיב שמחה ומשתה ויום טוב (ד) כתיב מעיקרא קודם קבלה אבל בשעת קבלה לא קיבלו עליהן אלא שמחה ומשתה לאוסרן בהספד ותענית אבל י"ט לא קיבלו עליהן: ובאחריה דרבי לא נהוג גרסינן. במקומו של רבי לא נהגו איסור בדבר: נטיעה של שמחה. דכיון דפוריים יום שמחה הוא מותר לנטוע נטיעה של שמחה: דתנן עברו אלו. י"ג תעניות שב"ד מתענין על הגשמים: ולא נענו. מן השמים: ממעטין. בנטיעה ובבנין: ותנא (ה) נטיעה נטיעה של שמחה. בנין האמור כאן שאסורין בבנין של שמחה שנוהגין עלמן כמנוסין ובאבלים: ונטיעה. האמורה כאן נטיעה של שמחה כגון אבורנקי אילן שאינו נאה כגון אילן שכופפין אותו על גבי כלונסות וימידות והמלכים אוכלין תחתיו בימות החמה ומתענגין בה במיני שמחות ובנין בית חתנות לבנו כשמשיא אשה לבנו הראשון היה בונה לו בית ועושה לו חופה בתוכו. אלמא איכא נטיעה של שמחה: וערי מבצר הצדים וגו'. בספר יהושע (יט) בנחלת נפתלי וקיימא לן לקמן דרקת זו טבריא וקרי ליה ערי מבצר אלמא מוקפת חומה הוא: דחד גיסא שורא דימא הוא. אין לה חומה מצד אחד אלא היס חומתה ומספקא ליה אי חשיב היקף אי לא: חומה ולא שור איגר. בבתי ערי חומה כתיב עיר חומה ולא עיר שאין לה חומה בפני עצמה אלא מוקפת בתים סמוכות זו לזו וחומות חילונות של בתים נעשות חומה לעיר והיינו שור איגר שגגותיה חומותיה. גג (ו) מתרגמינן איגר: סביב. לגבי בתי החצרים כתיב אשר אין להם חומה סביב (ז) מכלל דבתי ערי חומה מסובבת (ח) סביב קאמר: פרט לטבריא שימה חומתה. שהיס שלא היא חומתה מצד האחד: כי מספקא ליה לענין מקרא מגילה. אלא מפורש בה חומה אלא לשון פרזים ושאין פרזים כתיב בה (ט) ומספקא ליה האי לשון פרזים אי לשון גלוי הוא או לשון עיר הנחה ליכבש: לד הוינא טליא. כשהייתי נער: ואישתכח

(א) [פירוש מיס נוטעין וקיים. עיון ערך קרונה], (ב) [תענית יח:, ג] [ספסיס ב: מדריס טו. פפ:], (ד) [תענית יב:, ה) שם יד:, ו) [גר' הערוך אבורנקין], ז) [נקמן ו.], ח) ערכין לב., ט) [אסתר טו], י) [שמואל ב יא], כ) [ויקרא כה], ל) [אסתר טו], מ) אלא מחומרא שיש בו יותר משאר תענית והורות דאסורים לא גזרו אלא רק שיהא יום תענית ולא יותר, נ) אלו הואי התם קבעתיה בעשירי ודאי ר"י לא היס יכול להכריע כל החכמים לדעתו אלא שהרבה חכמים הסכימו לקובעו בעשירי רק הרוב הסכימו לקובעו בתשיעי וכה"ג אינו בכלל אין ב"ד רשאי וכו' דיש רשות ביד ב"ד אחר לקבוע הלכה כדברי יחיד כדאיתא בעבודה פ"ל משנה ה, ס) נ"ל ועוד אי, ע) [וע' תוס' פסחים נא. ד"ה אין], פ) [ועי' תוס' יומא מג. ד"ה מלישא],

תורה אור השלם

1. טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב בַּעֲמָלָם: קהלת ד ט
2. עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ: אסתר ט יט
3. כַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים: אסתר ט כב
4. וְעָרֵי מִבְצַר הַצִּדִּים צֶר וְחַמַּת רַקַּת וְכִנָּרֶת:
יהושע יט לה
5. וְאִם לֹא יִגְאַל עוֹד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לְצִמִּיתֻת לִקְנָה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: ויקרא כה ל
6. וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא:
ויקרא כה לא

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ממעטין ד"ל וכו' וחמירי מס"ב. עיין פסחים דף נד ע"ב וש"ע:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אפילו תימא ביומיה הוה הספד: (ב) רש"י ד"ה טוביס וכו' שמעתי ממך הייתי: (ג) ד"ה כר ארביסר הוה לא היתה עיר מן: (ד) ד"ה ותנא עלה בנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה וכו' והל"ל עס ד"ה ונטיעה כו' של שמחה הס"ד: (ה) ד"ה קביב וכו' מסובבת חומה סביב: (ו) תוס' ד"ה והא רבי וכו' שהיה בטבריא בימי: (ז) ד"ה ממעטין וכו' ונטיעה דבמון דבשל שמחה דוקא אסור אלא שאר בנינים:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה יג סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרלו סעיף ג:
ב מיי' שם ס"ע א"ח סי' תרלה ס"ב בהג"ה]:
ג מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה יג סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרלו סעיף ג:
לח ד טוש"ע א"ח סי' תרלו סעיף ב:
לט ה ו ז [מיי' שם הל"ד] טוש"ע שם סעיף א:
מ ח ט מיי' פ"ג מהל' תענית הל' ח טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ז:
מא י מיי' פ"ל מהל' מגילה הלכה יא סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרפח סעיף ד:
מב כ מיי' פי"ב מהל' שמטה ויובל הל' יג:

מוסף רש"י

בנין בנין של שמחה. בנין דקתני מתניתין לא בנין הצריך לו אלא בנין הצריך לשמחה, דבדבר שמחה ממעטינן (תענית יד:). בית חתנות. לעשות חופתו (שם). אבורנקי של מלכים. שכך היו נוהגין כשנולד בן למלך היו נוטעין אילן לשמו ויום שממליכין אותו עושין לו כסא ממנו, ליצא אחריכא אילן גדול המיסך על האכן לצייל המלך בתחתיו, ודומה לו בעירובין (כה:) הסוף אבוורנקא דהוה ליה לרים גלמא בנוסתמיה. של מלכים. דרך מלכים נוטעין אותו לגל, הוא נוטעו כמו כן לגל היא והיא נטיעה של שמחה (תענית שם). שור איגר. שגגותיה מומחה (ערכין לב.).

רבינו חננאל

אוקימנא דר' (יהודה) פשיטה ליה דטבריא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא, ור' בר חמיסר הוא, וכי נטע בארביסר נטע כו'. ואסיקנא אפילו תימא ביומי, הספד ותעניות קבילו עילויהו, וכי אסירי הספד ותעניות, כולי עלמא, כדכתיב במגילת תענית ארבסר וחמיסר פוריא אינון דילא למיספד ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה [ואת של זה בזה], פירוש לאסור לבן כרך ב"ד בהספד ותענית ולבן כפר בט"ר, אילו ואילו אסורין בהספד ותענית בשני ימים הללו. אבל מלאכה אינו אסור אלא מי שנהגו בני אותו מקום איסור על עצמם, כדתניא דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור למלאכה. ורב דלטייה לההוא גברא ולא צמח כיתניה, מקום שלא נהגו לעשות מלאכה בפורים הוה. איבעית אימא רבי נטיעה של שמחה נטע, דתנן שברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן [בבנין ובנטיעה] כו', ותנא בנין של שמחה נטיעה של שמחה. מיכלל שאע"פ שאסור בעשיית מלאכה נטיעה של שמחה מותרת לו, ו) דהא מן התעניות הראשונות שינו שברו אלו ולא נענו בית דין גזרו ג' תעניות אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה כו', ללמדך שאע"פ שאסורין במלאכה מן התעניות הראשונות, בניין של שמחה ונטיעה של שמחה מותרין היו, ז) לפיכך בא עתה לאסור אפילו אלו שהיו בהן מותרין עד עתה, מפני שהן של שמחה. וכן בפורים אע"פ שאסורין במלאכה, בנטיעה של שמחה מותרין הן, לפיכך אמרנו ר' נטיעה של שמחה שהוא אבורנקי של מלכים נטע. רבי רחץ בקרונה של צפורי בי"ז בתמוז וביקש לעקור ט' באב שחל להיות בשבת ודחוהו לאחר שבת, אמר הואיל ונדחה ידחה. ולא הודו לו חכמים. גופא חזקיה קרא מגילה בטבריא בי"ד ובט"ו משום דמספקא ליה. ומקשינן והא טבריא ודאי מערי מבצר הוא, דכתיב וערי מבצר הצדים צר וחמת רקת וכנרת, וקימא לן דרקת זו טבריא. אלא משום שימה חומתה כו'. טלייא, פירוש נערים.

ו) נראה דל"ל דהנה בתעניות הראשונות וכו'. ז) דברי רבינו אלו נראין באור לגאורה דהיאך אפשר דבתעניות לגזר שאסור במלאכה יהיה מותר בנין של שמחה וע"ש ועי' בחדושי הרמב"ן.

ואישתכח כוותי גרסי׳: **רקפא דנהרא.** שפת הנהר גבוה מן הנהר אף ליפורי יושבת בראש ההר: **כי שביב איגיש הלא.** כשמת אדם גדול בבבל: **ספדי ליה הסס.** בעברית: **ששך.** בבל בחילוף א״ת ב״ש: **ושם לו בריקא.** יפא לו שם בעברית: **וכי מסקי ארון.** של מת מבבל לקוברו בעברית: **אמרו הכי.** הספדנין קורין בשווקים בלשון הזה שיאמר לקראת המת: **אוהבי הכי.** אוהבי ישראל: **יושבי רקא לאו וקבלו הרוגי עומק.** מתי בבל העמוקה: ר׳ זירא עלה מבבל לארץ ישראל ומת שם בעברית: **[ארץ לבי.** ארץ] ישראל: **גידלה שעשועיה.** של שנער: **בטיבורה.** באמצעיתה: **לא הוריש את יושבי קטרון.** שבאה לחלקו ועבר על מה שאמר הקב״ה לא תחיה כל נשמה (דברים כ) והיינן לגור שם ביניהם ולהעלות להם מס: **על מדותיו.** על מזלו שנמדד לו מן השמים מדה שאינו חפץ בה: **כולן לריכין לך.** כל אחיך יהו לריכין לך: **על ידי חלזון.** חלזון עולה מן הים להרים ולזבעין בדמו תכלת ונמכר בדמים יקרים [ו]: **עמיס הר יקראו.** מכל השבטים יתקבצו להריך לקנות שפוי טמוני חול: **שפוי זה חלזון.** שהוא דבר חשוב. שפוי חשוב בלשון בריתא: **עריס.** לג שקורין טוניי״א: **וזוכים לנגה.** היולא מן החול כדאמר ביציאות השבת (שבת טו:) וחול של זבולון חשוב משאר חולות וראוי לזוכיות לנגה: **מי מודיעני.** על זאת לתת לי דמים: כל המולא חלזון ונוטלו בלא דמים אינו מצליח: [מ] **שם יזבחו זבחי לדק.** כאשר אסור גזל בעולה כך לא יגזלו ממך כלום שאם יטול שום פרוטה בלא דמים תתקלקל הציבעה והחול ולא יועיל כלום: **זבח חלב ודבש.** העזים אוכלין תאנים והדבש נוטף מהן והחלב זב מן העזים ונעשים כמין נחל: **ששה עשר מיל.** ד׳ פרסאות: **לדידי חזי לי זבח חלב ודבש דבש ארץ ישראל.** בכל מקום שהוא שם. ואם באת לגרפו יחד הוי כמדי כובי עד אקרא דמולבקני שם מקום: **אקרא.** מקום מעבר הנהר ובלע״ז פורטי״ו: **עדיפי ליה.** חביבי ליה: **יחד שקועה.** לרעה: **אחידא מגדל שיר.** כבושת מגדל שיר: **והסירותי דמיו מפיו וגו׳.** גבי זור כתיב שהוא רשע לאדום: גליא (ג) במיא לאשי ע״ז הם לאדום: **ליבוסי.** היא ירושלים: והיה אדום לאלופי יהודה ועקרון תהיה בית תלמוד בירושלים [ז]: **נשם.** עיר שבינשו בני דן: **זו פמיים.** שמשם ירדן יולא כדאמר מר ירדן יולא ממערת פמיים (בכורות דף נה.): **מטרופולין.** לשון יון אימא של מלכות. מטר״א אם. פולין לשון שרה כדאמר מר עד שבאו דיופלי מהעיר שני שרים (תענית דף יח:): **דמרבי.** שמגדלין שם בני מלכים: **אמלאה החרבה.** ריבא דקרא יען אמרה זור על ירושלים אמלאה החרבה עכשיו אתמלא מחובתכה: (ד) **רשע.** זה עשו: **בארץ נכוחות יעול.** את ירושלים יחריב: אמר יצחק להקב״ה יוחן רשע זה [ח] עשו אמר לו הקדוש ברוך הוא רשע הוא: **אמר.** יצחק: **כל למד לדק.** כלומר אין אדם יכול ללמד עליו לדק: **אמר לו.** הקב״ה: **בארץ נכוחות יעול.** כלומר עתיד להחריב את ארץ ישראל: **אמר.** יצחק אם כן בל יראה גאות ה׳: **וממו אל תפק.** אל תוליאנו מנחיריו. זמם כמין טבעת בראל [ט] שנותנין בחוטמה של אנקה ונמשכת בו ומתוך חוזקה אינה משתמרת כי אם בו: גרממיא

שטובה ראייתה. שהיו שם גנות ופרדסים:

דבל הנוטל (פרוטה) ממך בלא דמים אין מועיל. דכתיב שם יזבחו זבחי לדק וגזל לא מהני בזבח:

טראטריות (ה) וקרקסיאות. י״מ בתי עבודת כוכבים ומכנה אותן טרעטא׳ לשון תרפה וקרקסיאות רוצה לומר בית הכסא בלשון ערב וקשה לומר שאותן מקומות מטונפות יכול ללמוד שם תורה אלא ודאי לשממה יהא במהרה בימינו ורוצה לומר בתים שמתאספים שם לוועד של עובדי עבודת כוכבים: הא

ואישתכח כוותי חמת זו טבריא ולמה נקרא שמה חמת על שום חמי טבריא רקת זו ציפורי ולמה נקרא שמה רקת משום דמידלייא כרקתא דנהרא כינרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה כינרת דמתיקי פירא כקלא דכינרי אמר רבא מי איכא למאן דאמר רקת לאו טבריא היא והא כי שביב איניש הכא התם ספדי ליה הכי גדול הוא בששך ושם לו ברקת וכי מסקי ארונא להתם ספדי ליה הכי אוהבי [ו]שרידים יושבי רקת צאו וקבלו הרוגי עומק [ז]כי נח נפשיה דרבי זירא פתח עליה ההוא ספדנא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועיה אוי נא לה אמרה רקת כי שביב איניש הכא התם ספדי ליה הכי גדול הוא בששך ושם לו ברקת וכי מסקי ארונא להתם אוהבי [ו]שרידים יושבי רקת צאו וקבלו הרוגי עומק [ז]כי נח נפשיה דרבי זירא פתח עליה ההוא ספדנא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועיה אוי נא לה אמרה רקת לאו טבריא היא והא כי שביב איניש הכא התם ספדי ליה הכי גדול הוא בששך ושם לו ברקת משום דמידלייא כרקתא דנהרא כינרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה כינרת דמתיקי פירא כקלא דכינרי אמר רבא מי איכא למאן דאמר רקת לאו טבריא היא והא כי שביב איניש הכא התם ספדי ליה הכי גדול הוא בששך ושם לו ברקת וכי מסקי ארונא להתם אוהבי [ו]שרידים יושבי רקת צאו וקבלו הרוגי עומק [ז]כי נח נפשיה דרבי זירא פתח עליה ההוא ספדנא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועיה אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה אלא אמר

[ז](רבה) חמת זו חמי גדר רקת זו טבריא כינרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה רקת [ז]שאפילו ריקנין שבה מלאין מצות כרמון רבי ירמיה אמר רקת שמה ולמה נקרא שמה טבריא שיושבת בטבורה של ארץ ישראל [ח](רבא) אמר רקת שמה ולמה נקרא שמה טבריא שטובה ראייתה אמר זעירא קטרון זו ציפורי ולמה נקרא שמה ציפורי שיושבת בראש ההר כצפור וקטרון ציפורי היא והא קטרון בחלקו של זבולון הואי דכתיב [1]זבולון לא הוריש את יושבי קטרון ואת יושבי נהלול וזבולון מתרעם על מדותיו הוה שנאמר [2]זבולון עם חרף נפשו למות מה טעם משום דנפתלי על מרומי שדה אמר זבולון לפני הקב״ה רבונו של עולם לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות לאחיי נתת להם ארצות ולי נתת ימים ונהרות אמר לו כולן צריכין לך ע״י חלזון שנאמר [3]עמים הר יקראו [ח] ושפוני טמוני חול תני רב יוסף שפוני זה חלזון טמוני זו טרית חול זו זכוכית לבנה אמר לפניו רבונו של עולם מי מודיעני [מ] אמר לו [3]שם יזבחו זבחי צדק סימן זה יהא לך כל הנוטל ממך בלא דמים אינו מועיל בפרקמטיא שלו כלום ואי סלקא דעתך קטרון זו ציפורי אמאי מתרעם על מדותיו והא הויא ציפורי מילתא דעדיפא טובא וכי תימא דלית בה זבת חלב ודבש והאמר ריש לקיש לדידי [ט]חזי לי זבת חלב ודבש דציפורי והויא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל וכ״ת דלא נפישא דידיה כדאחוה [ו]והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דכל ארעא דישראל והויא כמבי כובי עד אקרא דתולבקני עשרין ותרתין פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי אפ״ה שדות וכרמים עדיפא ליה דיקא נמי דכתיב [2]ונפתלי על מרומי שדה ש״מ אמר רבי אבהו [4]ועקרון תעקר זו קסרי בת אדום שהיא יושבת בין החולות והיא היתה יתד תקועה לישראל בימי יוונים וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום היו קורין אותה אחידת מגדל [מ]שיר אמר רבי יוסי בר חנינא מאי דכתיב [5]והסירותי דמיו מפיו ושקוציו מבין שיניו ונשאר גם הוא לאלהינו והסירותי דמיו מפיו זה בית [נ] במיא שלהן ושקוציו מבין שיניו זה בית גליא שלהן ונשאר גם הוא לאלהינו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבאדום [5]והיה כאלוף ביהודה ועקרון כיבוסי אלו [ס]תראטריות וקרקסיות שבאדום שעתידין שרי יהודה ללמד בהן תורה ברבים [י]אמר רבי יצחק [6]לשם זו פמיים עקרון תעקר זו קסרי בת אדום שהיא היתה מטרופולין של מלכים איכא דאמרי דמרבי בה מלכי ואיכא דאמרי דמוקמי מינה מלכי קסרי וירושלים אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן אל תאמן ישבו שתיהן אל תאמן חרבה קסרי וישבה ירושלים חרבה ירושלים וישבה קסרי תאמן שנאמר [7]אמלאה החרבה [כ]אם מליאה זו חרבה זו אם מליאה זו חרבה זו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא [8]ולאום מלאום יאמץ ואמר רבי יצחק מאי דכתיב [9]ויחן רשע בל למד צדק אמר יצחק לפני הקב״ה רבש״ע יוחן עשו אמר לו רשע הוא אמר לו בל למד צדק אמר לו [9]בארץ נכוחות יעול אמר לו אם כן בל יראה גאות ה׳ ואמר רבי יצחק מאי דכתיב [10]אל תתן ה׳ מאויי רשע זממו אל תפק ירומו סלה אמר יעקב לפני הקב״ה רבונו של עולם אל תתן לעשו הרשע תאות לבו זממו אל תפק זו

גרממיא

מסורת הש״ס

ו) [עיין פרש״י ובערוך ערך ברל פי׳ אוהבי תלמידי מכמים ויושבי בבית המדרש של עכרי״ת ופי׳ הערוך מבואר על פי מה דאמר הש״ס בחולין קנג. אין צריך אלא ת״ש שנאמר ובפרידים אשר ה׳ קורא], ב) מו״ק כה:, ג) [ל״ל רבא], ד) [ברכות נז. עירובין יט. מגילה מ. סנהדרין נז.], ה) [ל״ל רבה], ו) כתובות קיא:, ז) [כתובות קיא: ע״ש], ח) [ל״ל לור כך הגי׳ בע״י ובערוך ערך אחד גרים אד פי׳ מגדל שטורים בו לפנים שדים פ״א מגדל שהוא מוחזק בשד], ט) [בערוך ערך תמנר המרוך בפירושו להגהו שתי מיצות], י) [בכורות נה.], כ) פסחים מב:, ל) [מנחות מד.], מ) [ד״ה שם לפני ד״ה מין], נ) [כירושלים רש״ש], ס) בע״י ליתא: רשע זה,

גליון הש״ס

רש״י ד״ה זממו בו׳. שעותנים בחוטמה של אנקה. שבת דף נא ע״ב:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ מי מודיעני על זאת אמר לו וכו׳ שכל הטעל: (ב) שם דמיו מפיו זה בית בריא שלהן: (ג) רש״י ד״ה גליא ובריא לאשי: (ד) ד״ה אמלאה וכו׳ המחוברתה הש״ל ואח״כ מ״ה יוחן רשע: (ה) תוד״ה טרטריאות י״מ בתי כל״ל ומי׳ וקרקסיאות נמחק וכו׳ מקומות מטונפות ישלום ללמוד וכו׳ וטרלטריות וקרקסיאות דהכא רוצה לומר בתים נ״ב עיין בשבת דף קנ. ופ״ק דע״ז דף יח ע״ב:

לעזי רש״י

טוניי״א. טונה. פורט״ו [פור״ט]. נמל. מטר״א. אם.

מוסף רש״י

כי נח נפשיה דרבי זירא. רבי זירא היה מבבל ובה נולד וגדל בארץ ישראל, והיינו דקאמר ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועיה. ואהכי קרי ליה רבי זירא ורב זירא (מו״ק כה:). אוי נא לה אמרה רקת. יכולה לומר כן, רקת היא טבריה (שם). כמבי כובי עד אקרא דתולבקני. כשתלרף כל המקומות ישתער לכן (כתובות קיב.). ופותיא. רוחב (יבמות סג.). אמלאה החרבה. ריבא דקרא יען אמרה לור לירושלים אתה וגו׳, אתמלא מחובתכה של ירושלים, ולור מאדום היא (פסחים מב:). ולאום מלאום יאמץ. כשעשו גבור יעקב חלש, אין מלכות שניהם מתקיים יחד (שם) לא יהוו גבולה, כשזה קם זה נופל (בראשית כה כג).

1. זְבוּלֹן לֹא הוֹרִישׁ אֶת יוֹשְׁבֵי קִטְרוֹן וְאֶת יוֹשְׁבֵי נַהֲלֹל וַיֵּשֶׁב הַכְּנַעֲנִי בְּקִרְבּוֹ וַיִּהְיוּ לְמַס:

שופטים א ל

2. זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי עַל מְרֹמֵי שָׂדֶה:

שופטים ה יח

3. עַמִּים הַר יִקְרָאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ וּשְׂפוּנֵי טְמוּנֵי חוֹל:

דברים לג יט

4. כִּי עִזָּה עָזוּבָה תִּהְיֶה וְאֲשְׁקְלוֹן לִשְׁמָמָה אֶשְׁדּוֹד בַּצָּהֳרַיִם יְגָרְשׁוּהָ וְעֶקְרוֹן תֵּעָקֵר:

צפניה ב ד

5. וְהֲסִרֹתִי דְמָיו מִפִּיו וְשִׁקֻּצָיו מִבֵּין שִׁנָּיו וְנִשְׁאַר גַּם הוּא לֵאלֹהֵינוּ וְהָיָה כְּאַלּוּף בִּיהוּדָה וְעֶקְרוֹן כִּיבוּסִי:

זכריה ט ז

6. וַיֵּצֵא גְבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם וַיַּעֲלוּ בְּנֵי דָן וַיִּלָּחֲמוּ עִם לֶשֶׁם וַיִּלְכְּדוּ אוֹתָהּ וַיַּכּוּ אוֹתָהּ לְפִי חָרֶב וַיִּרְשׁוּ אוֹתָהּ וַיֵּשְׁבוּ בָהּ וַיִּקְרְאוּ לְלֶשֶׁם דָּן כְּשֵׁם דָּן אָבִיהֶם:

יהושע יט מז

7. בֵּן אָדָם יַעַן אֲשֶׁר אָמְרָה צֹר עַל יְרוּשָׁלִַם הֶאָח נִשְׁבְּרָה דַּלְתוֹת הָעַמִּים נָסֻבָּה אֵלָי אִמְּלְאָה הֶחֳרָבָה:

יחזקאל כו ב

8. וַיֹּאמַר יְיָ לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפְרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:

בראשית כה כג

9. יָחֹן רָשָׁע בַּל לָמַד צֶדֶק בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יַעְוִל וּבַל יֶרְאֶה גַּאוּת יְיָ:

ישעיהו כו י

10. אַל תִּתֵּן יְיָ מַאֲוַיֵּי רָשָׁע זְמָמוֹ אַל תָּפֵק יָרוּמוּ סֶלָה:

תהלים קמ ט

רבינו חננאל

דמדליא כרקתא דנהרא, פירוש גבוה כשפת הנהר.

תורה אור השלם

הא לענין סדר פרשיות זה וזה שוין. שאם קראו האחרונה פרשיות באחד הראשון שעליין לא היו יודעין שצריכין לעבר ובתר הכי עברו השנה אין צריך לקרותם באחד השני: **ורבי** אליעזר ברבי יוסי סבר אף מקרא מגילה [לכתחלה בראשון. וגלאה] דדייק מדקתני משנה יתירא שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון [דמשמע] לכתחילה ויש שנוהגין לעשות ימי משתה ושמחה באחרונה עשר ובחמשה עשר של אחד הראשון וריהטא דמתניתין נמי משמע כן מדקאמר אלא מקרא מגילה (ב) בלבד ומתנות עניים מכלל דלענין משתה ושמחה זה וזה שוין ולא נהירא דהא אמרינן בגמרא הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין מכלל דשמחה ומשתה ליכא דע"כ לא תניא הא בהא דאי תניא הא בהא לאשמעינן דמשתה ושמחה נהגו בהו וממילא נאסר בהספד דהא הימים האמורים בהספד אין בהן משתה ושמחה וכן הלכה שאין צריך להחמיר לעשות משתה ושמחה באחד הראשון:

מסתבר טעמיה דאין מעבירין על המצות. מכאן קשה להא דאמרינן בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נא. ושם) בגמרא דקאמר שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של המזבח ודייק טעמא דאמר קרא אל יסוד מזבח העולה וקשה הרב למה לי קרא תיפוק ליה דאין מעבירין על המצות וכשהוא יולא מפתח ההיכל שהוא מערב ביסוד מערבי הוא דפגע בריש ויש מפרשים דלא שייך למימר אין מעבירין על המצות אלא היכא שיש לפניו שתי מצות שיש לו לעשות קודם אותה דפגע בריש וזה אינו הכא ליכא אלא מצוה אחת ואפילו הכי מפרש הטעם משום דאין מעבירין ורבינו יהודה תירץ דאי לאו קרא הוה אמינא דאין מעבירין לכתחילה הא דיעבד שרי משום הכי איצטריך דאסור בדיעבד אי נמי נראה הרב דמטעם דאין מעבירין לא חזינן אלא דכל מערבי של מזבח כשר אבל יסוד לא חזינן דצריך משום הכי איצטריך קרא לאשמעינן יסוד [1]: גמרא

גרממיא של אדום שאלמלי הן יוצאין מחריבין כל העולם כולו ואמר רבי חמא בר חנינא תלת מאה קטירי תגא איכא בגרממיא של אדום ותלת מאה ושיתין וחמשה מרזבני איכא ברומי ובכל יומא נפקי הני לאפי הני ומקטיל חד מינייהו ומיטרדי לאוקמי מלכא ואמר ר' יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן לא יגעתי ומצאתי אל תאמן יגעתי ומצאתי תאמן הני מילי בדברי תורה אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן שמיא ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי אבל לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא היא ואמר רבי יצחק [6]אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו שנא' [1]אל תתחר במרעים ולא עוד אלא שדרכיו מצליחין שנא' [2]יחילו דרכיו בכל עת ולא עוד אלא שזוכה בדין שנאמר [2]מרום משפטיך מנגדו ולא עוד אלא שרואה בשונאיו שנאמר [2]כל צורריו יפיח בהם איני והאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנא' [3]עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם ותניא [3]ר' דוסתאי בר מתון אמר מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה [6] ואם לחשך אדם לומר אל תתחר במרעים ואל תקנא בעושי עולה מי שלבו נוקפו אומר כן אלא אל תתחר במרעים להיות כמרעים ואל תקנא בעושי עולה להיות כעושי עולה ואומר [4]אל יקנא לבך בחטאים וגו' לא קשיא הא במילי דידיה הא במילי דשמיא ואיבעית אימא הא והא במילי דידיה ולא קשיא הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור דאמר רב הונא [3]מאי דכתיב [5]למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע ואי בעית אימא שעה משחקת לו שאני: אמר עולא איטליא של יון זה כרך גדול של רומי והויא תלת מאה פרסה על תלת מאה פרסה ויש בה שם"ה שווקים במנין ימות החמה וקטן שבכולם של מוכרי עופות והויא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל ומלך סועד בכל יום באחד מהן והדר בה אע"פ שאינו נולד בה נוטל פרס מבית המלך והנולד בה אע"פ שאינו דר בה נוטל פרס מבית המלך ושלשת אלפים בי בני יש בו [7]וחמש מאות חלונות מעלין עשן חוץ לחומה צדו אחד ים וצדו אחד הרים וגבעות צדו אחד מחיצה של ברזל וצדו אחד חולסית ומצולה: **מתני'** [8]קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר שני [9]אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים: **גמ'** הא לענין סדר פרשיות זה וזה שוין מני מתני' לא תנא קמא ולא ר' אליעזר ברבי יוסי ולא רשב"ג דתניא [1]קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר השני [1]שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה ר"א ברבי יוסי אומר אין קורין אותה באדר השני שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון רשב"ג אומר משום רבי יוסי אף קורין אותה באדר השני [2]שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון ושוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובזה ר"ש בן גמליאל היינו תנא קמא אמר רב פפא סדר פרשיות איכא בינייהו דתנא קמא סבר לכתחילה בשני ואי עבוד בראשון עבוד בר ממקרא מגילה דאף על גב דקרו בראשון קרו בשני ורבי אליעזר ברבי יוסי סבר אפילו מקרא מגילה לכתחילה בראשון ורבן שמעון בן גמליאל סבר אפילו סדר פרשיות אי קרו בראשון קרו בשני מני אי תנא קמא קשיא מתנות אי רבי אליעזר ברבי יוסי קשיא נמי מקרא מגילה אי רשב"ג קשיא סדר פרשיות לעולם ת"ק ותנא מקרא מגילה והוא הדין מתנות לאביונים [6]דהא בהא תליא ואב"א לעולם רשב"ג היא ומתני' חסורי מיחסרא והכי קתני [3]אין בין ארבעה עשר שבאדר הראשון לי"ד שבאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין ואילו סדר פרשיות לא מיירי אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יוחנן הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל שאמר משום רבי יוסי אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו [6]בכל שנה ושנה רבי אליעזר ברבי יוסי סבר בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט אף כאן אדר הסמוך לשבט ורשב"ג סבר בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן אף כאן אדר הסמוך לניסן בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר טעמא [9]דאין מעבירין על המצות אלא רשב"ג מ"ט אמר רבי טבי טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף רבי אלעזר אמר טעמא דר' שמעון ב"ג מהכא דכתיב [7]לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית ואיצטריך למיכתב השנית

גרממיא. שם מלכות והיא מאדום: מרזבני. דוכסים: יגעתי. בתורה: לאוקמי גירסא. שלא משתכח ממנו: סייעתא דשמיא. ויש יגע ומיגע מוצא: יחיו. יצליחו. ודומה לו על כן לא יחיל טובו (איוב כ): מרום משפטיך מנגדו. מסולקין הם ממנו: יפיח בהם. בנשיפתה בעצמה הן נופלים: מי שלבו נוקפו. הירא מן העבירות שבידו אומר כן: אל תתחר. אינו לשון גירוי אלא שלא תאחוז במעשיו כמו ואין תתחרה את הסוסים (ירמיה יב) כלומר שאינו רץ כמותו: ואומר אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום. על כרחך אין קנאה זו לשון גירוי מלחמה אלא אחיזת מעשיו מדכתיב בסיפא כי אם ביראת ה' כל היום: איטליא של יון. כרך גדול שגדל בשביל עון מנשה [1] שבשעה שהכניס לשם בהיכל ילד גבריאל ונעץ קנה ביש [2] וגדל עליו חלקה גדולה ונבנה לשם איטליא של יון. מאיי אליאסה (יחזקאל כז) מתרגמינן מגגוות איטליא: שווקים. חוצות: פרס. מזון: חלונות שמעלים מהן עשן חוץ לחומה. שהן גבוהים מן החומה ואין מעשנין את החומה וזהו חשיבות: חולסית. מקום אחניים דקות: מתני' אלא מקרא מגילה. כלומר אשם עשאו בראשון לא יצא: גמ' סדר פרשיות. פרשת שקלים וזכור ופרה והחודש דתנן במתניתין דבני העיר [3] דנוהגין באדר: זה וזה שוין. שאם קראם בראשון אין צריך לחזור ולקרות בשני: שאסורין בזה ובזה. ביום ארבעה עשר וחמשה עשר שבשניהן: ואמר רב פפא גרסינן: ורבן שמעון בן גמליאל הוא. דהא כל מצות קאמר: מתניתין הכי קתני. ולא אייתי בסדר פרשיות כלל: אין מעבירין על. משבא לידי אחרתם לעשות דהכי תניא במכילתא [4] ושמרתם את המצות אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה: גאולה לגאולה. פוריס לפסח: השנים. בחודש השני: לנסוף

מסורת הש"ס

א) ברכות ז: ע"ש, ב) [ברכות ז: ע"ש מסכת ד"ש רבה פ"ב ע"ש], ג) ברכות ז: ע"ש פ"ב עא., ד) [נ"א וכל אחד ואחד ממנו מאות חלונות וכו'], ה) שקלים פ"א ה"א, ו) [מוסף' פ"א], ז) [נ"ה יט:], ח) [שבת קלה: וש"נ], ט) [יומא נג. וש"נ], י) [עי' שבת נו:], כ) [ס"א ועולה עליו שרטון גדול], ל) [דף כט.], מ) [בא פרשה ט], נ) [יומי' מוס' ממחות פד: ד"ה אבל"א ומוס' יומא נג. ד"ה אין ומוס' זבחים נא. ד"ה אמרו],

תורה אור השלם

1. לְדָוִד אַל תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים אַל תְּקַנֵּא בְּעֹשֵׂי עַוְלָה: תהלים לז א
2. יָחִילוּ דְרָכָיו בְּכָל עֵת מָרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנֶּגְדּוֹ כָּל צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם: תהלים י ה
3. עֹזְבֵי תוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע וְשֹׁמְרֵי תוֹרָה יִתְגָּרוּ בָם: משלי כח ד
4. אַל יְקַנֵּא לְבָבְךָ בַּחַטָּאִים כִּי אִם בְּיִרְאַת יְיָ כָּל הַיּוֹם: משלי כג יז
5. לָמָּה תַּבִּיט עֲיָנִים מַרְאוֹת רָע וְתַבִּיט אֶל עָמָל לֹא תוּכַל לְמָה תַּבִּיט בּוֹגְדִים תַּחֲרִישׁ בְּבַלַּע רָשָׁע צַדִּיק מִמֶּנּוּ: חבקוק א יג
6. לָקֵים עֲלֵיהֶם לְהַיּוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר וְאֵת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: אסתר ט כא
7. וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בַּת אֲבִיחַיִל וּמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל תֹּקֶף לְקַיֵּם אֵת אִגֶּרֶת הַפּוּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית: אסתר ט כט

הגהות הב"ח

(א) גמ' מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנאמר עוזבי תורה יהללו רשע וגו' ואם לחשך אדם לומר והכתיב אל תתחר וגו' בעושי עולה אמור לו מי שלבו: (ב) תוס' ד"ה ור' אליעזר וכו' אלא מקרא מגילה ומתנות עניים כל"ל ותיבת בלבד נמחק:

מוסף רש"י

מרום משפטיך מנגדו. מסולקין דיינך בחוקם ממנו (ברכות ז:). יפיח בהם. בנשיפתו הוא דומה לאותם קשים (שם). מי שלבו נוקפו. הירא מעבירות שבידו, אומר כן. מתרגם אל תתחר במרעים אל תתקוטט, והוא אינו כן אלא אל תתחר במרעים להתגרות (ס"א להתאוות) במעשיהם לומר אעשה כן גם אני (שם). ואומר אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום. אפשר לומר אל תתקוטט עם רשעים כי אם בירא ה', ירא ה', אלא על כרחך אל יקנא לבך לעשות כמותן (שם). צדיק גמור אינו בולע. ואע"פ שמתמוטט עולה ואינו נבלע לעולם (ב"מ עא.). דאין מעבירין על המצות. הפוגע במצוה לא יעבור ממנה ונפקא לן במכילתא מומחרתם את המצות קרי את המצות לא תמתין לה שתמתיך ותיקן (יומא לג. ועי' ר"ה יז. וב"מ כג.).

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"א מהל' מגילה הל' יב סמג עשין מד"ס ד טור ת"ח סימן תרפה:
מד ב ג מיי' פ"ב מהל' מגילה הל' יג סמג שם טור שו"ע ת"ח סי' תרלז:

רבינו חננאל

מתני' קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה כו'. הא לענין פרשיות זה וזה שוין. פירוש פרשיות, כדתנן בראש חדש אדר קורין בפרשת שקלים, בשנייה זכור, בשלישית פרה אדומה, ברביעית החדש הזה, בחמישית חוזרין לכסדרן. ואוקימנא דבסדר פרשיות זה וזה שוין, אם קראו אותם באדר הראשון יצאו ואין צריכין לחזור ולקרות אותם באדר שני. מני מתניתין לא תנא קמא ולא ר' אליעזר בר' יוסי ולא רבן שמעון בן גמליאל. דתניא קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה כו', ואמר רב פפא סדר פרשיות איכא בינייהו, תנא קמא סבר פרשיות לכתחילה בשני ואעבוד בראשון תוב לא עבדי בשני, לבד ממקרא מגילה דאע"ג [דקרו] בראשון קרו נמי בשני. ר' אליעזר בר' יוסי סבר אפילו מקרא מגילה לכתחילה בראשון. ורבן שמעון בן גמליאל סבר סדר פרשיות לכתחילה נמי בשני ואע"ג דקרו בראשון קרו נמי בשני. מני מתניתין אי תנא קמא הא קתני חוץ ממקרא מגילה בלבד, ומשנתינו שנינו אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים, הילכך קשיא ומתנות לאביונים. אי ר' אלעזר בר' יוסי קשיא נמי מקרא מגילה, דהא בהדיא תני (א)לא מקרא מגילה ולא מתנות לאביונים אין נוהגין בשני. ומתניתין קתני דזה וזה נוהגין בשני. אי רבן שמעון בן גמליאל קשיא סדר פרשיות, דדייקינן ממתניתין הא לענין פרשיות אדר הראשון והשני שוין, (דרבן) [ורבן] שמעון בן גמליאל סבר אין נוהגין אלא בשני. ופרקינן לעולם מתניתין תנא קמא היא, ותנא בברייתא מקרא מגילה והוא הדין למתנות לאביונים, דמתנות אביונים בקריאת המגילה הם תלויים, עת שקורין המגילה נותנין לעניים המתנות מפני שעיני העניים נשואות למקרא מגילה. איבעית אימא לעולם מתני' רבן שמעון בן גמליאל, והכי קתני אין בין י"ד דאדר הראשון ליום י"ד דאדר השני אלא מקרא (ז)מגילה ומתנות לאביונים, הא לענין הספד ותענית יום י"ד של אדר הראשון ויום י"ד דאדר השני זה וזה שוין. ואילו בסדר פרשיות תנא דידן לא קתני מידי. ואסיקנא משום דרב הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דאמר כל מצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון, ובין סדר פרשיות ובין מקרא מגילה אין נוהגין אלא באדר השני בלבד. ואמר ר' יוחנן דייק רבן שמעון בן גמליאל מדכתיב [ב]כל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן, כן אפילו במעוברת אדר הסמוך לניסן. ואקשינן והא אין מעבירין על המצות. ופרקינן מסמך גאולת אסתר לגאולת מצרים עדיף. ר' אלעזר (בר' יוסי) אומר טעמא דרבן שמעון בן גמליאל לקיים את איגרת הפורים הזאת השנית, מדכתיב השנית, ש"מ דבאדר השני.

נכסוף קבעוה לו׳. וזהו השנית: **שלחה להם.** בשנה שנייה לקובעה עליהם חובה: **קבעוני.** ליום טוב ולקרייה להיות לי לשם: **קנאה את מעוררת עלינו.** שיאמרו האומות שאנו נתמיד להזכיר מפלתן: **כבר אני כתובה.** ושם יהו רואין מה שאירע להם על ידי ישראל: **רב ורב חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו.** הא דאמרינן לקמן: **בבוליה סדר מועד.** שהוכרה שם זוג זה של ארבע חכמים הללו חלופי רבי יוחנן ומכניסין רבי יוחנן: **שלישים.** בשלשה מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק בספר ואלה שמות (יז) ובמשנה תורה (כה) ובספר שמואל (א׳ טו) וזהו שאמר שלמה בדבר ששילשתו אי אתה רשאי לרבעו: **זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה.** דכל מה שכתוב בתורה קורא כתב אחד: **אינה מטמאה את הידים.** כשאר ספרים דאמר ביאיות השבת (דף יד.) שגזרו עליהן לטמא את הידים לתרומה [ט] ומתלוקת בית שמאי וב״ה היא: **הוא דאמר ברבי יהושע.** דאמר לעיל זאת מה שכתוב בתורה זכרון מה שכתוב במשנה תורה ספר מה שכתוב בנביאים אבל במגילה לא ניתנה ליכתב אלא לגורסה על פה ולקרותה: **והלא כבר נאמר וידבר ה׳.** וקהלת כבר נאמרה וכיון דלא כתב את כולן למדת שמה שכתב רוח הקודש היה: **אל תוסף על דבריו.** מקרא הוא בספר משלי: **דאי בעי לכתב ואי בעי לא לכתב.** ועוולס מה שכתב משלות בעלמא מינהו ולא מפי הקב״ה: **פא שמע אל תוסף על דבריו.** מדקאסר להוסיף עליהן שמע מינה ברוח הקודש נאמרו: **ויאמר המן בלבו.** מנא ידעו כותבי המגילה שכך אמר בלבו אלא רוח הקודש נגלה עליהם: **ויודע הדבר למרדכי.** מי גלה לו רוח הקדש שרה עליו: **ובכתב לא שלחו אם ידם.** איאך ידעו מה עשו הרחוקים: **מפיש ואמר טובא.** יביאו לנוס מלכות אדעתא דנפשיה קאמר שמע מינה זאת היתה בלבו: **נדמתה לו לאומתו.** והיו אומריס בפיהס זו משלנו היא: **דרבי חייא בר אבא לקמן בפירקין** [י]: **פריסתקי אדור.** שלחיס שלחו להס למרדכי ואסתר שלא נגענו בזיזה שלא ידע בלמך: **לא יעברו.** מנא ידע את העתיד: **מנוס.** מיני מעדנים: **שתי מנות לאדם אחד.** דכתיב ומשלוח מנות איש לרעהו [כ] שתי מנות לאדם אחד ומתנות לאביונים [כ] שתי מתנות לשני בני אדם כדי לכל אחד ואחד מתנה אחת דהא אביונים נמי תרתי משמע: **עגלה תלתא.** שלישי לנמוך:

ה״ג

נאמרה לקרות ולא לכתוב. משמע דסבר דמותר לקרותה ע״פ וקשה דהיכי פליג על סתם משנה דלקמן דף״ב (דף יז.) [ב] דתני קראה על פה לא יצא ורב נמי הוא דאמר לקמן (דף יט.) שלריך לכותבה ולתופר״ בגידין ור׳ יוחנן נמי [אמר] (שם:) דאם קראה [ג] אין הכתובים לא יצא לכך נר׳ לפר׳ דהא דקאמר לא ניתנה ליכתב ברוח הקודש אבל מדרבנן ניתנה ליכתב ולקרות ואכתי קשיא דהא אמרינן בפ׳ [ד] הממונה במסכת יומא (דף כט.) נמשלה אסתר לאילת אם אסתר מה אסתר סוף הגילה אף אסתר סוף הנסים ופריך והא איכא תנוכה ומשני ניתן ליכתב קאמר ופריך הניחא למאן דאמר ניתן ליכתב אלא למאן דאמר לא ניתן ליכתב מאי איכא למימר [ה] ואין לומר דהא דניתן ליכתב מדרבנן קרי כתיבה דאם כן הדרא קושיין לדוכתא דהא איכא תנוכה שניתנה לכתוב מדרבנן במגילת תענית ותירץ הר״ר אלחנן דכתיבה דמגילה מהניא טפי דהא צריכה גידין ושרטוט וכמה דברים אלא לריכי במגילת תענית:

לבולהו [ו] **איכא פירכא בר מדשמואל.** וקשה דלשמואל מי ליכא פירכא דהא רבא גופיה הוא דאמר פרק רבי עקיבא (שבת דף פח. ושם). (מכאן מודעא רבה לאוריתא) שקבלו שנית בימי אחשורוש אלמא דאיצטריך קרא לדרשא אחרינא ויש לומר דלא חשיב האי פירכא דהא שפיר שמעינן מינה תרתי ולא דמי האי פירכא לשאר פירכות דאיך דסתר סברתם לגמרי [מ]: **ורב** נחמן **אמר מהכא וזכרם לא יסוף מזרעם.** דבריהא דקרא לא חזינן אלא היהודים שבאותו הדור: אלא

השנית ואיצטריך למיכתב בכל שנה ושנה דאי מבכל שנה ושנה הוה אמינא כי קושין קא משמע לן השנית ואי אשמועינן השנית הוה אמינא בתחילה בראשון ובשני קמ״ל בכל שנה ושנה ורבי אליעזר בר׳ יוסי האי השנית מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדרב שמואל בר יהודה דאמר רב שמואל בר יהודה בתחילה קבעוה בשושן ולבסוף בכל העולם כולו אמר רב שמואל בר יהודה שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות שלחו לה קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות שלחה להם כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס [ו] רב ורב חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו בבוליה סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעייל רבי יונתן שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות שלחו לה [1] הלא כתבתי לך שלישים שלישים ולא רבעים עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה [2] כתב זאת זכרון בספר כתב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגילה כתנאי כתב זאת מה שכתוב כאן זכרון מה שכתוב במשנה תורה בספר מה שכתוב בנביאים דברי רבי יהושע ר׳ אלעזר המודעי אומר כתב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגילה אמר רב יהודה אמר שמואל אסתר אינה מטמאה את הידים למימרא דסבר שמואל אסתר לאו ברוח הקודש נאמרה והאמר שמואל אסתר ברוח הקודש נאמרה לקרות [ג] ולא נאמרה ליכתוב מיתיבי [ג] רבי מאיר אומר קהלת אינו מטמא את הידים ומחלוקת בשיר השירים ר׳ יוסי אומר שיר השירים מטמא את הידים ומחלוקת בקהלת ר׳ שמעון אומר קהלת מקולי ב״ש ומחומרי ב״ה אבל [א] רות ושיר השירים ואסתר מטמאין את הידים הוא דאמר כר׳ יהושע תניא ר׳ שמעון בן מנסיא אומר [2] קהלת אינו מטמא את הידים מפני שחכמתו של שלמה היא אמרו לו וכי זו בלבד אמר והלא כבר נאמר [3] וידבר שלשת אלפים משל ואומר [4] אל תוסף על דבריו ואומר וכי תימא מימר טובא אמר דאי בעי איכתיב ודאי בעי לא איכתיב תא שמע אל תוסף על דבריו תניא ר׳ אליעזר אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר [5] ויאמר המן בלבו ר׳ עקיבא אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר [6] ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל רואיה ר״מ אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר [7] ויודע הדבר למרדכי רבי יוסי בן דורמסקית אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר [8] ובבזה לא שלחו את ידם אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו שנאמר [9] קימו וקבלו [7] קימו למעלה מה שקיבלו למטה אמר רבא [8] לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא דרבי אליעזר סברא הוא דלא הוה אינש דחשיב למלכא כוותיה והאי כי קא מפיש טובא ואמר אדעתיה דנפשיה קאמר דר״ע דלמא [9] כר׳ אלעזר דאמר מלמד שכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו והא דרבי מאיר דלמא כרבי חייא בר אבא דאמר [10] בגתן ותרש שני טרשיים היו והא דרבי יוסי בן דורמסקית דלמא פריסתקי שדור דשמואל ודאי לית ליה פירכא אמר [11] רבינא דאמרי אינשי טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צני קרי רב יוסף אמר מהכא [10] וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים רב נחמן בר יצחק אומר מהכא [10] וזכרם לא יסוף מזרעם: תני רב יוסף [11] ומשלוח מנות איש לרעהו [1] שתי מנות לאיש אחד ומתנות לאביונים [2] שתי מתנות לשני בני אדם רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא שלח ליה

קיימת

מסורת הש״ס

(א) סוכה ד: שבת נד:, (ב) [יומא כט.], (ג) ירושלמי פ״ג מ״ה עדיות פ״ה מ״ג [ע״ש שינוי נוסחאות ועיין בתוי״ט], (ד) מכות כג:, (ה) [מגילה י. ושי״ן], (ו) לקמן יג., (ז) [שם: ושם אית׳ רבי יוחנן], (ח) יומא פה: מגילה י., (ט) כ״ל ומגזירת, (י) [לף יג.:], (כ) [אסתר ט], (ל) [שם], (מ) [וע״ר תוס׳ שבת פח. ד״ה אמר רבא כתבו עוד תירוץ שני וע״ש תוס׳ שבועות לט. ד״ה קיימו],

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר רבא סייעו דאמרי אינשי: (ב) תוס׳ ד״ה נאמרה וכו׳ דפ״ב דתנן קראה וכו׳: (ג) בא״ד דאם קראה במגילה הכתובה בין הכתובים וכו׳: (ד) שם פרק א״ל הממונה: (ה) שם מאי איכא למימר מוקים לה כרבי בנימין בר יפת ואין לומר: (ו) ד״ה לבולהו. נ״ב עיין פ״ק דמגילה בתוס׳ ד״ה דלמא כר׳ יהודה בדף י׳ ע״א:

מוסף רש״י

רב ורב חנינא כו׳ מתנו. לקן מלמא דלקמן (סוכה ד:). בבולי סדר מועד. כל היכי דאמרינן האי זוגא כי הדדי בשמעתא, איכא אמוראי דמחלפי רבי יוחנן ומעייל רבי יונתן (סוכה ד: וכנ״ל שבת נד:). ברוח הקודש. השלמת השכינה (עי׳ ע״ז כ:). חדא פלפלתא. גרגיר אחד (יומא פח:) גרגיר אחד של פלפל (חגיגה י.). אטמא. יקר (חולין מב.). וגרבא דחמרא. חיפה של יין (פסחים לז:).

רבינו חננאל

קנאה את מעוררת[ם] עלינו. כלומר כיון שהיכתב ותיקבע לדורות יהיו האומות שומעין הדבר הזה ומתקנאים ואומרים נשלם גמולכם. שלישים ולא רביעים, פירוש לא נתן להיכתב [ו] זכרון עמלק. פעמ״ים אמר״רות בתורה ויבא עמלק, [זכור אשר עשה לך עמלק. ופעם בנביאים, פקדתי את אשר עשה עמלק]. וקיימא לן כר׳ אלעזר המודעי דאמר כתוב זאת, מה שכתוב כאן ובמשנה תורה. זכרון, מה שכתוב בנביאים. בספר, מה שכתוב במגילה. אסתר מטמא את הידים דברי ר׳ שמעון בן יוחי. פירוש כל כתבי הקודש מטמאין את הנוגע בהן, כדתנן בסוף מסכת ידים תרגום שבעזרא ושבדניאל מטמאין את הידים, תרגום שכתבו עברית ועברית שכתבו תרגום [וכתב עברי] אין מטמאין את הידים. (כתב עברי) לעולם אינו מטמא עד שיכתבנו אשורית על העור בדיו. אומרים צדוקין קובלין אנו עליכם פרושים שאתם אומרים כתבי הקדש מטמאין את הידים וכתבי המירס אינן מטמאין את הידים. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי וכי אין לנו על הפרושים אלא זו בלבד, הרי הן אומרים עצמות חמור טהורין ועצמות יוחנן כהן גדול טמאין. אמרו לו לפי (שחובתן) [חיבתן] הן טומאתן, שלא יעשה אדם עצמות אביו ואמו תרוחדות. אמר להן אף כתבי הקדש לפי (חובתן) [חיבתן] הן טומאתן כו׳. כלומר גזרו עליהן טומאה שלא יהיו מצווין לנגיעתן בכל עת. ומפורש במסכת שבת פרק ראשון

עין משפט נר מצוה

מה א ב מיי׳ פ״ט מהל׳ שאר אבות הטומאות הלכה ו:
מו ג מיי׳ פ״ב מהלכות מגילה הלכה טו סמג עשין ד טוש״ע ס״מ סימן תרלה סעיף ד:
מז ד מיי׳ שם הלכה טז סמג שם טוש״ע ס״מ סי׳ תרלד סעיף ג:

תורה אור השלם

1. הֲלֹא כְתֻבֹתַי לְךָ שָׁלִישִׁים בְּמוֹעֲצֹת וָדָעַת: משלי כב כ
2. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחֹה אֲמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם: שמות יז יד
3. וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאָלֶף: מלכים א ה יב
4. אַל תּוֹסַף עַל דְּבָרָיו פֶּן יוֹכִיחֲךָ בְּךָ וְנִכְזַבְתָּ: משלי ל ו
5. וַיְבוֹא הָמָן וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מַה לַּעֲשׂוֹת בָּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ לְמִי יֶחְפַּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יְקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי: אסתר ו ו
6. וּבְהַגִּיעַ תֹּר אֶסְתֵּר בַּת אֲבִיחַיִל דֹּד מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר לָקַח לוֹ לְבַת לָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְּשָׁה דָּבָר כִּי אִם אֵת אֲשֶׁר יֹאמַר הֲגַי סָרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל רֹאֶיהָ: אסתר ב טו
7. וַיְּהִי בְּדַבֵּר לְמָרְדֳּכָי וַיַּגֵּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי: אסתר ב כב
8. עֶשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא צֹרֵר הַיְּהוּדִים הָרָגוּ וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם: אסתר ט י
9. קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: אסתר ט כז
10. וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה וּמְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: אסתר ט כח
11. כַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים: אסתר ט כב

רבינו חננאל (המשך)

והספר מאי טעמא גזרו ביה, דאמר רב משירשיא בתחילה היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ספר תורה, אמרי האי קודש והאי קודש, כיון דחזו דאתו לידי פסידא, שהיו העכברים אוכלין הספרים,

גזרו ביה רבנן. אסתר (מטמאה את הידים) ברוח הקודש נאמרה, שנאמר קיימו וקיבלו היהודים, (מכלל שיש בה קדושה) קיימו למעלה מה שקיבלו עליהן למטה, וכל אלו הפסוקים כגון ויאמר המן בלבו, וכיוצא בו, מי מודע מה היה בלבו אלא הק׳ב״ה. תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו, שתי מנות לאדם אחד, דכתיב מנות איש לרעהו. ומתנות לאביונים, שתי מתנות לשני בני אדם. ר׳ יהודה נשיאה שלח לר׳ הושעיא ירך של עגל שלישי לבטן וקנקן יין, שלח ליה

(ו) נראה דחסר כאן וצ״ל זכרון עמלק פעם רביעי כי פעמים אמור בתורה ויבא עמלק וחבור אם וגו׳ ופעם שלישי בנביאים זכרתי את אשר וגו׳ וקיי״ל וכו׳.

דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. [בירושלמי] ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים:

אין בין יו"ט לשבת. לריך לומר דה"פ אין שום מלאכה אסורה בשבת אלא תהא אסורה ליום טוב אלא אוכל נפש בלבד אבל שאר חלוקים יש ביניהן שזה בסקילה וזה בלאו:

כאן במכשירין שאי אפשר לעשות מערב יו"ט. משמע מדלא (ד) פליגי אלא במכשירין מכלל דגוף המאכל שרי לעשות ביום טוב אע"ג דאפשר לעשות מערב יו"ט ומדרבי יהודה נשמע לרבנן דהא לא פליגי עליה אלא במכשירין וא"כ קשיא דאמר בפרק המניעה (שבת דף לה. ושם) החולב והמגבן והמחבץ והרודה חלות דבש בשבת חייב חטאת הזיז ביו"ט לוקה את הארבעים אע"ג דהוי אוכל נפש ואפי' לרבנן דאמרי התם אחד זה ואחד זה אין בו אלא משום שבות מ"מ מודו היכא דאיכא אב מלאכה דלוקה ויש לומר דודאי אוכל נפש המתקלקל אם עושהו מאתמול מותר לעשות ביו"ט אבל אוכל נפש דעדיף עפי כשהוא עשוי מאתמול כגון ההוא דהמניעה אסור לעשותו ביו"ט אבל מכשירין דלא מתקלקל כשנעשו מאתמול בהא ודאי יש לחלק [בין] היכא דאפשר ללא אפשר:

חייבי כריתות בכלל היו. פ"ה בכלל וכרתו הנפשות העושות וקשה דאם כן הוי ליה למימר אחותו בכלל היתה כלומר בכלל וכרתו הנפשות ולא היה לו לכתוב כרת בה ויש לומר דה"פ חייבי כריתות בכלל היו פי' בכלל המלקות דבכל אחת ואחת יש לאו ולמה יצאת כרת באחותו בלא לאו שהרי הכרת בלא לאו אלא שהרי היתה בכלל וכרתו אלא ודאי יצתה לדונה בכרת (ה) ומינה נגמר לכל האחרים כדין דבר שהיה בכלל אלא

קיימת בנו רבינו [1]ומשלוח מנות איש לרעהו (ו) [א] ומתנות לאביונים רבה שדר ליה למרי בר מר ביד אביי מלא [2]טסקא דקשבא ומלי כסא קמחא דאבשונא אמר ליה אביי השתא אמר מרי אי חקלאה מלכא ליהוי דיקולא מצוארייה לא נחית הדר שדר ליה איהו מלא טסקא דזנגבילא ומלא כסא דפלפלתא אריכא אמר אביי השתא אמר מר אנא שדרי ליה חוליא ואיהו שדר לי חורפא אמר אביי כי נפקי מבי מר הוה שבענא כי מטאי להתם קריבו לי שיתין צעי דשיתין מיני קדירה ואכלי בהו שיתין פלוגי ובישולא בתרייתא הוו קרו ליה צלי קדר ובעאי למיכם צעא אבתרה אמר אביי היינו דאמרי אינשי כפין עניא ולא ידע אי נמי [3]רווחא לבסימא שכיח אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין [4]מחלפי סעודתייהו להדדי אמר רבא [5]מיחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי איבסום קם רבה שחטיה לרבי זירא למחר בעי רחמי ואחייה לשנה אמר ליה ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי אמר ליה [6]לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא אמר רבא [7]סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב רב אשי הוה יתיב קמיה [8](דרב כהנא) נגה ולא אתו רבנן אמר ליה מאי טעמא לא אתו רבנן [9] דלמא טרידי בסעודת פורים אמר ליה ולא הוה אפשר למיכלה באורתא אמר ליה לא שמיע ליה למר הא דאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו אמר ליה [10](אמר רבא הכי) [אמר ליה אין][11] תנא

מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה: **מתני'** [12] אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד: **גמ'** הא לענין מכשירי אוכל נפש יש זה שוין מתניתין דלא כרבי יהודה דתניא[13] אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש רבי יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש [14]מ"ט דת"ק אמר קרא [2]הוא ולא מכשיריו ור' יהודה [15](אמר) לכם הלכם[16] לכל צורכיכם ואידך נמי הכתיב לכם לכם [17]ולא לעובדי כוכבים לכם ולא לכלבים ואידך נמי הא כתיב הוא כתיב הוא וכתיב לכם [18]כאן במכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב כאן במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב: **מתני'** [19] אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת: **גמ'** הא לענין תשלומין זה וזה שוין מני מתניתין רבי נחוניא בן הקנה היא דתניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה [20]את יום הכפורים כשבת לתשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין [21]תנן התם כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן שנאמר [3]ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא כאחיך דברי רבי חנניה בן גמליאל [22]אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חבריו על ר' חנניה בן גמליאל אמר רבא אמרי בי רב תנינא אין בין יוה"כ לשבת אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהיכרת ואם איתא אידי ואידי בידי אדם היא אמר רב [23]נחמן הא מני רבי יצחק היא דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דתניא [24]רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות רב אשי אמר אפי' תימא רבנן זה עיקר זדונו בידי אדם וזה עיקר זדונו בהיכרת:

מתני'

חנניה והכי קאמר מתניתין שבת עיקר חומר זדונו בידי אדם וזה עיקר חומר זדונו בהכרת ומיהו אם התרו בו ולקה מיפטר:

מתני'

יצאת כרת באחותו. לענמה, דכתיב בקדושים תהיו ואיש אשר יקח את אחותו וגו', לדונה בכרת ולא במלקות. לכך שנה בכרת שלהן לומר שאין בהן עונש אלא כרת לבדו (שם יג:). רב אשי אמר אפילו תימא. מתני' דמגילה, רבנן. דאמרי חייבי כריתות יש בכלל מלקות אדכתיב אם מזדו לר' חנניה דנפטרו מידי כריתתן, ודקאמרת מיהת וכרת בידי אדם הוא, לא דמי, זה עיקר דזונו בידי אדם. עיקר עונש אל שבת בידי אדם בסקילה, ושיקר עונשו של יום הכפורים בידי שמים, דאע"ג דאיכא חיוב מלקות בחייבי כריתות, הוא אינו עיקר החיוב, דכרת חמור ממלקות, ואי מזיד בלא התראה הוי ליה בכרת ומעלת חיובו החמור בידי שמים ואתן בחר עיקר החיוב אזניה, וכן עיקר, מורי. ואית דפרשי עיקר דזונו בידי אדם הוא דוקא, ולאו לא נקי נכרת, ולא נהירא דהא תרוייהו בהדדי איתנהו ביה לרבנן דאמרי מלקות בחייבי כריתות (שם כג:).

ו) גי' רבינו כאן היה כמו דאיתא בירושלמי בפירקין בפוף הלכה ד' ובאבילות פ' ויקהל וכן היה גירסת בעל מערכת המאור כאן בגמ' בגר ג' כלל ד' מ"ג פ"ג.

מסורת הש"ס

מח א מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה טו סמג עשין ד טוש"ע א"ח סימן תלה סעיף ד:

מט ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

נ ג מיי' שם הלכה יד טוש"ע שם סעיף ה:

נא ד ה ו מיי' פ"א מהלכות יו"ט הלכה ד ח [ז] סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סימן תלה סעיף ה:

נב ז מיי' פ"א מהלכות שביתת עשור הלכה ב סמג לאוין סח טוש"ע א"ח סי' תריא סעיף ב:

נג ח מיי' פי"ז מהלכות סנהדרין הלכה ז סמג לאוין קכט:

תורה אור השלם

1. כִּימֵי אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מְיָגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים: אסתר ט כב
2. וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם: שמות יב טז
3. אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ: דברים כה ג

רבינו חננאל

קיימת בנו רבינו (ו) ומתנות לאביונים, כלומר נתינת אביונים נתת לי מנה אחת והיא הירך. חזר שלח לו עגל וג' קנקני יין כו'. בסימא, פירוש שיכור. אמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא, מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב. שיתין צאי [דשיתין מיני קדירה], פירוש קערות במיני מטעמים. **מתני'** אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד כו'. פי' בשבת אסור ביום טוב מותר. שנ' אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, כגון אפייה ובישול וכיוצא בהן. אבל מכשירי אוכל נפש כגון להוציא אש מן האבנים לבשל, וכגון תיקון סכין לשחוט בה, וכיוצא בהן, זה וזה שוין, כשם שאסור בשבת כך אסור ביום טוב. מתניתין דלא כר' יהודה דתניא אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד שנ' אך אשר יאכל לכל נפש וגו'. והאי דכתיב לכם, לכם ולא לכלבים ולא לגוים. ר' יהודה מתיר אף במכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, שנ' לכם, לכל צרכיכם. וגרסינן בפרק משילין פירות דאוקמה רב פפא להא דתנן אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד, בית שמאי היא. **ירושלמי** אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש, והא איכא חורגין, סקילה וכרת בשבת ואין סקילה ולא כרת ביום טוב, מכות ביום טוב ואין מכות בשבת. ואין תימה באוכל נפש מתניתין היא, והא תנינן משילין פירות דרך ארובה ביום טוב אבל לא בשבת. [ועוד שוחקין עצי בשמים למילה ביו"ט אבל לא בשבת] אמר ר' יוסי והוא שמל. [ותו התני מודים חכמים לר' מאיר בחותמות שבקרקע וכו'. מהו] להדליק נר של בטלה ביום טוב, א"מרו משמ"ה דר' יוחנן לא תתיר ולא תאסור. [**מתני'**] אין בין **יום הכפורים לשבת** אלא ששבת זדונו סקילה בידי אדם ויום הכפורים המחללו בזדון חייב כרת בידי שמים. **הא** לענייני תשלומין זה וזה שוין, שאין חייב בתשלומין דקם ליה בדרבה מינה. מני מתניתין ר' נחוניא בן הקנה שפוטר מן התשלומין בזה ובזה. **דתניא** ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין כו'. **תנן התם** כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתן דברי ר' חנניה בן גמליאל, אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חבריו על ר' חנניה בן גמליאל ואומרים אע"פ (שלא) [ש]לקו לא נפטרו. אמרי בי רב תנינא שחולקין עליו חבריו, דתנן אין בין שבת ליום הכפורים אלא ששבת זדונו בידי אדם ויום הכפורים זדונו בכרת, ואם המלקות פוטרתו נמצא גם זה זדונו בידי אדם. **ואוקמה** רב נחמן בר יצחק, לר' יצחק דתני ונכרתו הנפשות וכו' גם אחותו בכלל כל חייבי כריתות היא ולמה יצאת כרת באחותו לדונם בכרת ולא במלקות.

מ"ג **קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות.** דהא תרי מנות איכא: **דדר שלח ליה איהו** לא גרסינן ליה הכא: **טסקא דקשבא.** שם מלא תמרים. **דאבשונא.** שנתייבשו החטים בתנור בעודן כרמל וקמחן שלהן מתוק לעולם: **א"ל אביי.** לרבה: **השתא אמר מרי.** עכשיו יאמר מרי עליך: **אי חקלאה מלכא ליהוי דיקולא מצואריה לא נחית.** הסל שהיה רגיל להולך בעודנו בן כפר ומאכיל לבהמתו לא יוריד עתה מראשו. כך אתה נעשית מלך ואתה בפומבדיתא ואיך שולח לו אלא דברים המצויין לכל: **חוליא.** מתיקה: **כי נפקי מבי מר.** כשילאתי מבית אלוני רבה לילך לבית (ג) אצל מרי בר מר הייתי שבע: **צעי.** קערות של מיני מאכל: **דאיכסייא נעבא בתראי.** הייתי חפץ לכוס הקערה אחריו. כל אכילה שלא כדרכה נקרא כוסס: **רווחא לבסימא שכיח.** ריוח מצוי לדבר המתוק בתוך המעייה: **מחלפי סעודתייהו.** זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשנה שועד חברו עמו: **לאכסומי.** להשתכר ביין: **ואיכסום.** נשתכרו: **נגה ולא אתו רבנן.** איחר היום ולא באו התלמידים לבית המדרש: **מתני' אין בין יום טוב לשבת.** להיות מותר לכתחלה ביום טוב מה שאסור בשבת. אבל לענין עונשין יש הרבה זה בסקילה וכרת וזה בלאו גרידא: **גמ' זה וזה שוין.** לאסורין ביום טוב בשבת: **שאפשר.** כגון סכין שנפגם מערב יום טוב: **שאי אפשר.** כגון סכין שנפגמה ביום טוב: **מתני' בידי אדם.** יש בה מיתת ב"ד: **גמ' אף יום הכפורים מתחייב בנפשו.** דאיסור כרת כמיתת בית דין דמי: **ופטורים מנשלם.** אם הדליק גדישו של חבירו ביום הכפורים שאין תשלומין אלא מיזוד מיתה שנאמר ולא יהיה אסון ענש יענש (שמות כא) הא אם יהיה אסון לא יענש: **כל חייבי כריתות שלקו.** שהתרו בהן עדים על לאו שעמוד כרת ולקו בבית דין: **נפטרו מידי כריתתן.** שוב אין בית דין של מעלה נפרעין: **פגינא.** דתלוקין: **ואם איתא.** דנפטרו אידי ואידי בידי אדם הוא אף ביום הכפורים יש מלקות על לאו שבו ובית דין פוטרין אותו מכרת: **אמר רב נחמן.** לעולם אינן חלוקין עליו חבריו והא דקתני דאין זדונו בידי אדם: **הא מני ר' יצחק היא.** דאמר במסכת מכות (י) דאין מלקין בלאו הניתן לאזהרת כרת אפילו התרו בו למלקות ולא קתני מהאי קרא: **כל חייבי כריתות.** של עבירות היו בכלל וכרתו הנפשות העושות וגו' שכתוב בפרשת עריות (ויקרא יח): **למה יצאת כרת באחותו.** דכתיב בקדושים תהיו (ד) ואיש כי יקח את אחותו וגו': **לדונה בכרת ולא במלקות.** אם התרו בהן. ואף על גב דנדה נמי נשנית באותה פרשה לדבר שנתחדש בה נשנית בערלה (ה): **אפילו תימא רבנן היא.** דאמרי מלקות אלא כרת ואפילו (ו) הכא ליכא למילף מינה שחלוקין על רבי חנניה והכי קאמר מתניתין שבת עיקר חומר זדונו בידי אדם וזה עיקר חומר זדונו בהכרת ומיהו אם התרו בו ולקה מיפטר:

מתני'

ה) [ע"ר מוספות ע"ז יד: ד"ה תלה פירושו של מלא תמרים], ב) [עירובין כב:], ג) [ב"מ ל:], ד) [בשלמות לפורים איתא דאמיתמן], ה) [בשלמות איתא לא שמיע לי אבל מיניה וכו'], ו) ס"פ, ז) [ברכות כח. וש"נ], ח) [ביצה לו:], ט) שבת ס: קכד. קלו: ביצה כח. לו: [תוספתא פ"א], י) [ביצה כח: ע"ש], כ) [ביצה כח: וש"נ], מ) [ביצה כ: וש"נ], נ) [ע"ר מוספות מנחות לב. ד"ה תפילין], ס) [בבועות לג. בפסחים כט. לב. כתובות ל. [תוס' פ"א ומוס' ב"ק פ"ז], ע) [מכות כג.], פ) [מכות כג: ב"ש], צ) [במכות איתא ר"נ בר יצחק], ק) [מכות יג: כג: כריתות ב:], ר) [דף יג:], ש) [ויקרא כ], ת) [יומא נד.], א) [ל"ל הכי],

---

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומשלוח מנות איש לרעהו רבה שדר כל"ל ומתנות ומתנות לאביונים דמקום שמתכר: (ב) שם מ"ט לא אמו רבנן א"ל דלמא: (ג) רש"י ד"ה כי נפקי וכו' לבית מרי כל"ל ותיבת אצל נמחק: (ד) תוספות ד"ה כאן וכו' מדלא מפליג אלא במכשירין: (ה) ד"ה חייבי וכו' לדונה בכרת ולא במלקות ומינה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ומתנות לאביונים) תא"מ (וכ"מ מרש"י דל"ג לה):

מוסף רש"י

דקשבא. מין תמרים (ע"ז יד:). **רווחא לבסימא שכיח.** כלומר המעייה מתרווחין לפנות מקום לדבר המתוק (עירובין כב:). **היה עושה את יום הכפורים כשבת** להשלומין. המדליק גדיש ביום הכפורים ומתחייב כרת פטור מן התשלומין כאילו הדליקו בשבת שהוא מתחייב בנפשו מיתת ב"ד, דפטיר לן דפטור מלשלם כדכתיב (שמות כא) ולא יהיה אסון ענוש יענש, הא אם אסון יהיה לא יענש, אלא יוהכ"פ שמיתתו בידי שמים שנכרתים חייו וביני, אסון הוא קרוי, שנאמר (בראשית מב) וקראו אסון, הלכך פטור מלשלם (פסחים כט. וע"ש לב. וכתובות ל. ושבועות לג.). **הא מני.** מתני' דמגילה, ר' יצחק היא. ולהכי קאמר דזדון כרת בידי שמים ולא בידי אדם, אבל מאן דסבירא ליה דמלקות איכא בחייבי כריתות מודי לר' חנניה דנפטרו מידי כריתותן כיון שלקו, ואלטרין ליה לר' יוחנן לאשמעינן דחלוקין (מכות כג:). **חייבי כריתות בכלל היו.** כל חייבי כריתות של עבירות בכלל היו דכתיב (ויקרא יח) כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות וגו', ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות. לכך שנה בכרת שלהן לומר שאין בהן עונש אלא כרת לבדו (שם יג:). **רב אשי אמר אפילו תימא.** מתני' דמגילה, **רבנן.** דאמרי חייבי כריתות יש בכלל מלקות אדכתיב אם מזדו לר' חנניה דנפטרו מידי כריתתן, ודקאמרת מיהת וכרת בידי אדם הוא, לא דמי, זה עיקר דזונו בידי אדם. עיקר עונש אל שבת בידי אדם בסקילה, ושיקר עונשו של יום הכפורים בידי שמים, דאע"ג דאיכא חיוב מלקות בחייבי כריתות, הוא אינו עיקר החיוב, דכרת חמור ממלקות, ואי מזיד בלא התראה הוי ליה בכרת ומעלת חיובו החמור בידי שמים ואתן בחר עיקר החיוב אזניה, וכן עיקר, מורי. ואית דפרשי עיקר דזונו בידי אדם הוא דוקא ולאו לא נקי נכרת, ולא נהירא דהא תרוייהו בהדדי איתנהו ביה לרבנן דאמרי מלקות בחייבי כריתות (שם כג:).

מתני' אין בין המודר הנאה. מודר הנאה חמור ממודר מאכל: **דריסת הרגל.** שהמודר הנאה אסור ליכנס לביתו והמודר מאכל מותר: **וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש.** מותר להשאיל למודר מאכל. ודוקא במקום שאין משכירין כיולא בהן אבל במקום שמשכירין כיולא בהן תנן בהדיה[1] לאסור לכל הנאה שאם לא ההנהו זה היה מתסר בה פרוטה הנאת מאכל היא שהרי רואה אותה פרוטה לקנות בה מאכל: **גמ' הא לענין כלים שעושין בהן אוכל נפש.** אסור אף במודר מאכל ואפי' במקום שאין משכירים: **הא לא קפדי אינשי.** ואמאי אסור במודר הנאה: **ויסור.** דבר שהיה מותר לכל אדם ואינו מקפיד עליו: **מתני'** נדר ונדבה מפרש בגמרא נדר האומר הרי עלי עולה ולאחר זמן הפרישה חייב באחריותה נדבה האומר הרי זו ולא קבלה עליו: **גמ' הא לענין כל אחר.** ואף על גב דנדבה בקרא דכל תאחר[2] לא כתיבא הא מדרבנן ליה במסכת ראש השנה[3] מגזרה שוה: **אם שעליו חייב באחריותו.** הכי דרש ליה לקרא וגרסה לו נדרו לכשיתכפר בהן הויא גרסה אבל מקמי כפרה לא גרסה ובאיזה קרבן אמרתי לך באותו שעליו והיינו עליו דקרא: **מאי משמע.** דעליו קבלת אחריות עליו: **מתני' שני ראיות.** ביום אחד או בשני ימים לרופים וכן שלש ביום אחד או בשלשה ימים לרופין או שתים ביום אחד ואחת למחר: **גמ' משכב ומושב.** שכב או ישב על גבי עשרה בגדים זה על זה כולן אבות הטומאה ואפילו לא נגע בהן. ואילו נגע בדבר שאינו משכב ומושב אינו [אלא] ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין: **וספירת שבעה.** משיפסוק עריך למנות ז' נקיים קודם שיטבול ואם ראה זוב באחד מהן סתר כל המנויין: **מנא הני מילי.** דשון לטומאה ואין שון לקרבן: **מנה הכאוב שפיס.** ואיש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא (ויקרא טו) הרי שתי זיבות מנויות כאן וקראו טמא: **שלש וקראו טמא.** דכתיב וזאת תהיה טומאתו בזובו רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו) ראיות שטמא הוא ופטור מן הקרבן בשלש ראיות חייב אף בקרבן. ואקשינן ואימא שתים לקרבן ולא לטומאה, כלומר בשתי ראיות חייב קרבן אע"פ שאינו טמא, ראה שלישית חייב בטומאה ובקרבן. ופרקינן לא, דתניא וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו, מקצת זבים מביאין קרבן ומקצת אין מביאין קרבן, ואם תאמר כי בעל שתי ראיות מביא קרבן אין לך זב שאינו מביא קרבן, שאינו רואה אלא שלש, אלא שכבר הקדים וראה שתים וכבר נתחייב בשתים. מיכן ולהבא אפי' ראה כמה אין חייב אלא קרבן אחד, כו'. ואיצטריך דר' סימאי, לברר כי בשתי ראיות נקרא טמא, ואיצטריך מזובו, לדחות הקושיא שהקשו על ר' סימאי דאי לאו מזובו הוה אמינא שתים לקרבן שלש לקרבן ולטומאה כו' ופשוטה היא.

מתני' [3]אין בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש: **גמ'** הא לענין כלים שעושין בהן אוכל נפש זה וזה שוין: דריסת הרגל: הא לא קפדי אינשי אמר רבא הא מני רבי אליעזר דאמר [4]ויתור אסור במודר הנאה: **מתני'** [5]אין בין נדרים לנדבות אלא שהנדרים חייב באחריותן ונדבות אינו חייב באחריותן: **גמ'** הא לענין בל תאחר זה וזה שוין תנן התם [6]אי זהו נדר האומר הרי עלי עולה איזו היא נדבה האומר הרי זו עולה ומה בין נדרים לנדבות נדרים מתו או נגנבו או אבדו חייב באחריותן נדבות מתו או נגנבו או אבדו אינו חייב באחריותן מנהני מילי דתנו רבנן [7]ונרצה לו לכפר עליו ר' שמעון אומר את שעליו חייב באחריותו ואת שאינו עליו אינו חייב באחריותו מאי משמע א"ר יצחק בר אבדימי כיון דאמר עלי כמאן דטעין אכתפיה דמי: **מתני'** [8]אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש אלא קרבן: **גמ'** הא לענין מנהני מילי דתנו רבנן רבי סימאי אומר [9]מנה הכתוב שתים וקראו טמא שלש וקראו טמא הא כיצד שתים לטומאה ושלש לקרבן ואימר שתים לטומאה ולא לקרבן שלש לקרבן ולא לטומאה אמרת עד שלא ראה שלש ראה שתים ואימר שתים לקרבן ולא לטומאה שלש אף לטומאה לא ס"ד דתניא [2]וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו מקצת זבין מביאין קרבן ומקצת זבין אין מביאין קרבן הא כיצד ראה שלש מביא שתים אינו מביא או אינו אלא ראה ב' מביא ראה שלש אינו מביא אמרת עד שלא ראה שלש ראה שתים ואיצטריך דרבי סימאי ואיצטריך מזובו דאי מדרבי סימאי הוה אמינא כי קושיין קמשמע לן מזובו ואי מזובו לא ידענא כמה ראיות קמשמע לן דרבי סימאי והשתא דאמרת מזובו לדרשא [3]וכי יטהר הזב מזובו מאי דרשת ביה ההוא מיבעי ליה לכדתניא וכי יטהר הזב לכשיפסוק מזובו [מזובו] ולא [10]מזובו ונגעו מזובו וספר [11]לימד על זב בעל שתי ראיות שטעון ספירת שבעה והלא דין הוא אם מטמא משכב ומושב לא יהא טעון ספירת שבעה

אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש. דמודר הנאה אסור בהן ומודר מאכל מותר במקום שאין משכירין אבל במקום שמשכירין בפרוטה אסור אפי' במודר מאכל דאותה פרוטה ראויה לקנות ממנה מאכל אבל כלים שעושין בהן אוכל נפש אסור אפילו בפחות משוה פרוטה כיון דהוי אוכל נפש:

דריסת הרגל הא לא קפדי אינשי. קשה דהא בחזקת הבתים (כ"ב דף מז:) קאמר בגמרא אלו דברים שאין להם חזקה ואלו דברים שיש להם חזקה וכו' מעמיד בהמה בחצר אין להם חזקה ומוקי לה התם בשותפין דבהעמדה כדי לא קפדי ופריך והתנן השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס בחצר ומשני לה התם מיהו שמעינן לה מינה דלדריסת הרגל קפדי ולא קשה [12] מהאיתא דהתם פרק בתרא דביצה (דף לט:) דמשני התם דלעולם לא קפדי ומני ר' אליעזר היא דלמא התם מיירי בשותפין אבל שאר אינשי ודאי קפדי אבל הכא קשיא דמיירי בהתם בני אדם ואפי' הכי קאמר דלא קפדי ותירץ ר"ת דהכא מיירי בבקעה דלא קפדי בה שום אדם וסברא הוא לומר כן (א) דומיא [13] (דריסת) דכלים שאין עושין בהן אוכל נפש דמיירי שאין משכירין כיולא בהן דמוקמינן לה בנדרים (דף לב:) כרבי אליעזר [14]:

אין בין נדר לנדבה. קשיא אמאי לא תני שנדבה באה מן המעשר דכתיב (דברים מז) וזבחת שלמים גבי מעשר ונדר אינו בא אלא מן החולין וכיון דאמר הרי עלי הוי (ב) נדר [15] וי"ל דמן הדין לא תנא ליה משום דאיירי בקרבן שהופרש כבר ואשמעינן דאין חילוק בעבודתן אבל בקרבן שלא הופרש פשיטא ליה שיש הרבה חילוקים אי נמי דתנא ושייר ונהי דאין בין קאמר דמשמע דהוי דוקא כדאמר במרובה (כ"ק דף סב: וסס) מ"מ לא קשיא דבמסכת תענית (דף יג: וסס) אשכחן אין בין דשייר דקאמר אין בין שלא אמצעיות וכי תימא תנא ושייר והא אין בין קתני ופריך ותסברא אין בין דווקא והא שייר תיבה ומשני אי משום תיבה לאו שיורא הוא מכל מקום משמע דאי הוה משייר ליה לא הוה קשיא ליה כלל אף על גב דקתני אין בין [16]:

יש ספרים דגרסי

ומה מצורע שאין מטמא משכב ומושב. ובתורת כהנים תני שמטמא משכב ומושב ותירץ רש"י בפסחים (דף סז: ד"ה זב) דהיינו עד

מתני' [17]אין בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש: **גמ'** הא לענין כלים שעושין בהן אוכל נפש זה וזה שוין: דריסת הרגל: הא לא קפדי אינשי אמר רבא הא מני רבי אליעזר דאמר [4]ויתור אסור במודר הנאה: **מתני'** [5]אין בין נדרים לנדבות אלא שהנדרים חייב באחריותן ונדבות אינו חייב באחריותן: **גמ'** הא לענין בל תאחר זה וזה שוין תנן התם [6]אי זהו נדר האומר הרי עלי עולה איזו היא נדבה האומר הרי זו עולה ומה בין נדרים לנדבות נדרים מתו או נגנבו או אבדו חייב באחריותן נדבות מתו או נגנבו או אבדו אינו חייב באחריותן מנהני מילי דתנו רבנן [7]ונרצה לו לכפר עליו ר' שמעון אומר את שעליו חייב באחריותו ואת שאינו עליו אינו חייב באחריותו מאי משמע א"ר יצחק בר אבדימי כיון דאמר עלי כמאן דטעין אכתפיה דמי: **מתני'** [8]אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש אלא קרבן: **גמ'** הא לענין מנהני מילי דתנו רבנן רבי סימאי אומר [9]מנה הכתוב שתים וקראו טמא שלש וקראו טמא הא כיצד שתים לטומאה ושלש לקרבן ואימר שתים לטומאה ולא לקרבן שלש לקרבן ולא לטומאה אמרת עד שלא ראה שלש ראה שתים ואימר שתים לקרבן ולא לטומאה שלש אף לטומאה לא ס"ד דתניא [2]וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו מקצת זבין מביאין קרבן ומקצת זבין אין מביאין קרבן הא כיצד ראה שלש מביא שתים אינו מביא או אינו אלא ראה ב' מביא ראה שלש אינו מביא אמרת עד שלא ראה שלש ראה שתים ואיצטריך דרבי סימאי ואיצטריך מזובו דאי מדרבי סימאי הוה אמינא כי קושיין קמשמע לן מזובו ואי מזובו לא ידענא כמה ראיות קמשמע לן דרבי סימאי והשתא דאמרת מזובו לדרשא [3]וכי יטהר הזב מזובו מאי דרשת ביה ההוא מיבעי ליה לכדתניא וכי יטהר הזב לכשיפסוק מזובו [מזובו] ולא [10]מזובו ונגעו מזובו וספר [11]לימד על זב בעל שתי ראיות שטעון ספירת שבעה והלא דין הוא אם מטמא משכב ומושב לא יהא טעון ספירת שבעה

שומרת

לטמא אוכלין ומשקין אבל לא לטמא אדם וכלים [5] כגון זב: עד

מזובו ולא מזובו ומנגעו. אם היה זב ומצורע ופסק מזובו ולא ליטבול קודם ספירה אלא משיפסוק יטמה: הכי גרסינן בתורת כהנים[6] **מזובו ולא מזובו ומנגעו.** אם היה זב ומצורע ופסק מזובו ולא מתרפא קודם שליקה אלא משיפסוק יטמה: אין לריך לטבילה עדיין מנגעו וספר אין אומרים לו אין ספירה זו נקיות עד שיטהר אף מנגעו אלא מונה והולך מיד ועולה לו לספירת זוב ולכשיתרפא מצרעתו יטבול מיד בטבילה ראשונה של מצורע והיא עולה לו לטבילת נגעו וחוזר וטהר מלטמא משכב ומושב ולטמא כלי חרס בהיסט כדין זב. ואף על פי שצריך לספירת שבעה לצרעתו לענין אכילת קדשים וטבילה שניה כדכתיב במצורע (ויקרא יד) ורחץ במים וטהר ואחר יבא אל המחנה ושב מחוץ לאהלו שבעת ימים והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' ורחץ [את] בשרו במים וגו' אהני טבילה קמייתא לטהרו מלטמא משכב ומושב ולכלי חרס בהיסט: **מזובו וספר.** להכי סמך ספירה אצל זובו ללמדך שאף בשביל מקצת זב טעון ספירה. לימד על זב בעל שתי ראיות: [7] **לא יהא טעון ספירת שבעה.** בתמיה. אחר שאמרת שתים כו': וה"ג **הלא דין הוא אם מטמא משכב ומושב.** בשתי ראיות לכל חומר טומאת זב מהיכן יתמעט מספירה: שומרת

מסורת הש"ס

א) נדרים לב:, ב) כ"ב מז: נדרים לב: מח:, ג) ר"ה ו. קידוש פ"ח מ"א [מולין קלט. ערכין כא], ד) [בתוס' ד:], ה) נדה מג:, ו) נדה נז. בס"ד אינא ולא מגבעו אבל בס"ד אינא ולא מזובו וגבעו ועיין בקרבן אהרן], ז) [נדרים לג.], ח) [דברים כג], ט) [דף ה:], י) [ויקרא טו], כ) [מצורע מלבא חדיס פרשה ג], ל) [ד"ה לא אחרי ד"ה וה"ג הלא דין], מ) ג' רש"א אסהיא דהתם מפרק כו' ע"ב, נ) [ל"ל דסיפא], ס) [ועי' תוספות ב"ק נא: ד"ה זה ותוספות ב"ב מז: ד"ה רביעא], ע) [ועי' תוספות מגילה ח. ד"ה אמאי ותוספות ב"ק סב: ד"ה מי קתני], פ) [וכב"ק ובתענית כתבו תוספות מירון אחר ועי' תוס' שבת ס: ד"ה אין], צ) ס"א כמו.

תורה אור השלם

1. וְקָמַץ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: ויקרא א ד
2. וְעָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְיָ מִזּוֹבוֹ: ויקרא טו טו
3. וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר: ויקרא טו יג

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לריסת וכו' וסברא הוא לומר ק. נ"ב ליל לומר לפי זה לה"מ למיפרך אכלים שאין עושין בהם אוכל הא לא קפדי וכ"כ התוס' בפרק מזקת הבתים: (ב) ד"ה אין בין וכו' דכיון דאמר הרי עלי הוי חובה וי"ל:

רבינו חננאל

[מתני'] אין בין המודר הנאה מחבירו למודר הימנו מאכל, אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש. כגון בגדים וכיוצא בהן, דלמודר הנאה אסור. ואוקימנא לר' אליעזר דתנא אפי' ויתור אסור במודר הנאה, פי' אפי' דברים שדרך בני אדם לוותר עליהן כגון דריסת הרגלים בחצרם שאם יכנס אדם ויהלך בה אין מקפידין עליו וכיוצא בזה, אפי' כגון זה אסור. אבל למודר ממנו מאכל, דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש כגון קערה ותמחוי וכן כיוצא בהן, מותר. הא כלים שעושין בהן אוכל נפש, כגון נפה וכברה ריחיים ותנור וכיוצא בהן, זה וזה שוין, שניהן אסורין. [מתני'] אין בין נדרים ונדבות כו'. הא לבל תאחר כדכתיב כי תדר נדר לה' (וגו') [אלהיך לא תאחר לשלמו], זה וזה שוין, כלומר אם יאחר בין הנדר ובין הנדבה, עובר משום בל תאחר. תנן התם איזו הוא] נדר האומר עלי עולה, איזו היא נדבה האומר הרי זו נדבה. ומה ביניהן, נדרים מתו או נגנבו חייבין באחריותן שנ' ונרצה לו לכפר עליו, דייקינן מעליו את שעליו, כלומר אם אמר עלי חייב באחריותו. דכיון דאמר עלי כמאן דרמי אכתפיה דמי, שחייב למוסרו למי שחייב לו. אבל הנדבה אין חייב באחריותה. [מתני'] אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש וג'. הא לענין משכב ומושב וספירת שבעה טהרורין, זה וזה שוין. דתניא או החתים בשרו מזובו, דייקינן מדכתיב מזובו שמעינן מינה אף מקצת זובו מטמא משכב ומושב, להביא את שראה שתי ראיות שיטמא משכב ומושב. כל הטענן משכב ומושב טענן ספירת שבעה, כדתניא מזובו וספר, מקצת זובו נמי טענן ספירת שבעה להביא את שראה שתי ראיות שטענן ספירת שבעה. מתניתין מני ר' סימאי היא, דתני ר' סימאי מנה הכתוב שתים וקרא טמא שלש וקרא טמא, הא כיצד שתים לטומאה

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"י מהלכות נדרים הלכה ג סמג לאוין רמב עוש"ע י"ד סימן רכז סעיף ג:
נה ב מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' ה סמג עשין קפה:
נו ג מיי' שם הלכה ד [ופ"ז מהל' נדרים הלכה ב]:
נז ד ה מיי' פ"ב מהל' מחוסרי כפרה הלכה ו ופ"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה ז ח [ופ"ז מהלכות טומאת מקדש ומושב הלכה ב] סמג עשין רכא:

מוסף רש"י

אין בין המודר הנאה מחבירו. שהבירו הדירו שלא יהנה ממנו בשום ענין למודר ממנו מאכל. שלא הדירו אלא הנאת מאכל, אלא דריסת הרגל. לעבור בחצירו ולקלר לרכו, וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש. ולהשתמש בכלים של מדיר שאין עושים בהם מאכל, למודר הנאה אסור בדריסת הרגל, דהייט הנאה שמקבל דרכו ולהשתמש בכליו, אבל מודר ממנו מאכל מותר בשתייתו לפי שלא הדיר ממנו אלא מאכל (נדרים לב:). **ויתור אסור במודר הנאה.** כגון בעה"ב שמודר הנאה מחנוני ושלח לו בעה"ב פרוטה לחנוני לקנות ממנו מאה אגוזים בפרוטה והוסיף לו חנוני אחת יתירה או שתים, אסור בעה"ב באותו ויתור שהוסיף לו חנוני, דמתנה הוא, ואע"פ שלאחר לוקחים נמי הוסיף כמו כן, ומיהו רבנן שרו דמ"מ בשביל המקח הוסיף לזה על החשבון הקצוב לפרוטה שאילו לא היה לוקח ממנו בדמים לא היה עותן לו חנוני לבעה"ב כלום (רשב"ם ב"ב נז:) ואלינא דר"א אסור הויתור של מדינת פינות, הכי נמי אף על גב דדריסת הרגל לא הויא הנאה גמורה אסור (נדרים לב:). **איזהו נדר האומר הרי עלי עולה.** ואמר כך הפרים בהמה ואמר הרי זו לנדרי, אם מתה מייב באחריותה, הוא"ל ומעיקלא ארבנה אכתפיה (חולין קלט.). **את שעליו.** כגון נדר, דאמר הרי עלי עולה, **חייב באחריותו.** אם הפרים בהמה לנדרו אם מתה או נגנבה, דהכי משמע אותו שעליו יקריב אותו ונגלה לו ועד שיקריבנו לא נגלה ולא נפטר, **את שאינו עליו.** כגון דאמר הרי זו עולה (זבחים ד:).

רבינו חננאל (המשך)

שלש אף לקרבן. פירוש מנה הכתוב שתי פעמים זיבות, זוב וזובו, וקרא טמא, שנ' איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא, עוד חזר הכתוב אחר ומנה שלש, בזובו אחת זובו שתים מזובו הרי שלש, שנ' וזאת תהיה טומאתו בזובו [רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו] וגו'. א"מ אם בשתים טמא בשלש לא כל שכן, למה כתב עוד שלש, ללמד כי בשתי ראיות טמא הוא ופטור מן הקרבן בשלש ראיות חייב אף בקרבן. ואקשינן ואימא שתים לקרבן ולא לטומאה, כלומר בשתי ראיות חייב קרבן אע"פ שאינו טמא, ראה שלישית חייב בטומאה ובקרבן. ופרקינן לא, דתניא וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו, מקצת זבים מביאין קרבן ומקצת אין מביאין קרבן, ואם תאמר כי בעל שתי ראיות מביא קרבן אין לך זב שאינו מביא קרבן, שאינו רואה אלא שלש, אלא שכבר הקדים וראה שתים וכבר נתחייב בשתים. מיכן ולהבא אפי' ראה כמה אין חייב אלא קרבן אחד, כו'. ואיצטריך דר' סימאי, לברר כי בשתי ראיות נקרא טמא, ואיצטריך מזובו, לדחות הקושיא שהקשו על ר' סימאי דאי לאו מזובו הוה אמינא שתים לקרבן שלש לקרבן ולטומאה כו' ופשוטה היא.

עד שיכתוב אשורית ועל הספר ובדיו. לקמן מוקי לה במגילה וקשיא דהא אמרינן בפרק שני (דף יח.) גיפטית לגיפטית עילמית לעילמים יצא ומיירי ולאי שכתוב בלשון שקורא לאם לא כן הוי קורא על פה ולא יצא ואם כן קשיא אמאי לא מטמא את הידים כיון שנתנה לקרות וליכתב בכל לשון שמכירין בה ויש לומר דכיון שאינה כשרה לקרות אלא למכיריס בה דין הוא שלא תטמא את הידים אבל היכא דכתיבה אשורית (ה) כשירה אף לשאין מכירין ומשום הכי דין הוא שתטמא את הידים:

שומרת יום כנגד יום תוכיח [א]שמטמאה משכב ומושב ואינה טעונה ספירת שבעה ואף אתה אל תתמה על זה שאע"פ שמטמא משכב ומושב לא יהא טעון ספירת שבעה תלמוד לומר [1]מזובו וספר מקצת זובו וספר לימד על זב בעל שתי ראיות שטעון ספירת שבעה אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא האי מזובו דמרבי ביה זב בעל שתי ראיות ומאי שנא האי [2]מזובו דממעט ביה זב בעל שתי ראיות אמר ליה אי סלקא דעתך האי למעוטי הוא דאתא לישתוק קרא מיניה וכי תימא אתיא מדינא שומרת יום כנגד יום תוכיח וכי תימא האי מיבעי ליה מזובו ולא (ו) מנגעו א"כ ליכתוב קרא וכי יטהר הזב ולישתוק מזובו למה לי לימד על זב בעל שתי ראיות שטעון ספירת שבעה: **מתני'** (ז)[3]אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים: **גמ'** הא לענין שילוח [וטומאה] זה וזה שוין מנהני מילי דתני רב שמואל בר יצחק קמיה דרב הונא [3]וטהרו הכהן מספחת היא וכבס בגדיו וטהר טהור מפריעה ופרימה דמעיקרא א"ל רבא אלא מעתה גבי זב דכתיב [1]וכבס בגדיו וטהר התם מאי וטהר מעיקרא איכא אלא [3]טהור השתא מלטמא כלי חרס בהיסט אע"ג דהדר חזי לא מטמא למפרע ה"נ [ד]טהור [3][השתא מלטמא בביאה לא למפרע] אלא אמר רבא מהכא [4]והצרוע אשר בו הנגע מי שצרעתו תלויה בגופו יצא זה שאין צרעתו תלויה בגופו אלא בימים אמר ליה אביי אלא מעתה [5]כל ימי אשר הנגע בו יטמא מי שצרעתו תלויה בגופו הוא דטעון שילוח ושאין צרעתו תלויה בגופו אין טעון שילוח וכי תימא הכי נמי והא קתני אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה הא לענין שילוח ולטמויי בביאה זה וזה שוין א"ל ימי כל ימי לרבות מצורע מוסגר לשילוח (ט) אי הכי תגלחת וצפרים מ"ט לא דקתני אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים אמר אביי אמר קרא [6]ויצא הכהן אל מחוץ למחנה [3]והנה נרפא נגע הצרעת מי שצרעתו תלויה ברפואות יצא זה שאין צרעתו תלויה ברפואות אלא בימים: **מתני'** [א] [7]אין בין ספרים לתפלין ומזוזות [8]אלא שהספרים נכתבין בכל לשון [ה]ותפלין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית רשב"ג אומר [1]אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית: **גמ'** הא לתופרן בגידין ולטמא את הידים זה וזה שוין: וספרים נכתבין בכל לשון וכו': ורמינהו [1][1]מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא וכתב עברי אינו מטמא את הידים עד שיכתבנו בכתב אשורית על הספר ובדיו אמר רבא לא קשיא כאן

הכל ומטמא למפרע משכב ומושב כדאמרינן בכילד צולין (פסחים דף פח.) וכל שכן אדם ואפילו הכי מהניא ליה טבילה מלטמא כלי חרס שהסיט בין טבילה לראיה והכי דייקא לה בתורת כהניס[ט]. וגראה בעיני דהא דדרשינן ליה וטהר מלטמא כלי חרס מדכתיבהו להאי קרא בתר קרא אשר יגע בו הזב דנפקא לן מייה היסט כלי חרס לזב ואין לך עוד טמא שמטמא כלי חרס בהיסט אלא הוא: **הכא נמי וטהר.** דמצורע טהור השתא מלטמא בביאה (ד) מחומרי מצורע שמטמא אדם וכלים הנכנסין עמו לבית שאפילו חוזה המספחת ופשתה וטמאת טהור כדכתיב ואם פשה תפשה המספחת בעור וגו' (י) אהני ליה טבילה לטהר את הכלים הבאין עמו לבית כפי שמצורע מטמא בביאה דתניא בתורת כהנים זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית מה בית מטמא בביאה אף כולן מטמאין בביאה: **אשר בו.** משמע (ה) מי שצרעתו תלויה בגופו אבל זמן שלא נתרפא ממנו טמא והיינו מוחלט דגבי טהרה דליה כתיב והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע[ב]: **יצא.** מוסגר שטומאתו תלויה בימי הסגר אשם לא יצא ביום (ו) שבעה סימני טומאה שער לבן או פסיון יטהרנו ואע"פ שנגעו עומד עליו: **כל ימי אשר הנגע בו וגו'.** שילוח כתיב בהאי קרא מחוץ למחנה מושבו: **ימי כל ימי.** מדהוה ליה למיכתב ימי וכתיב כל ימי: **אין בין טהור מתוך הסגר.** בימי רפואתו: **לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים.** דאף על גב דאיכא קרבנות אשם ולוג שמן מיהו הכא ביום טהרתו ורפואתו הוא דקתני ולא איירי בקרבנות שהן בשמיני: **והנה נרפא וגו'.** וכתיב בתריה שתי צפרים חיות וטהורות וגלח את כל שערו: **מתני' ספרים.** תורה נביאים וכתובים: **אשורית.** לשון הקודש: **אף בספרים לא הסיטו.** להם לשון אחר חוץ מלשון הקודש: **אלא יווניים.** ובגמרא[ג] מפרש טעמא: **גמ' לתופרן בגידין.** כל ספריהן עשויין בגליון ולהכה למשה מסיני הוא [ה] בתפילין ומזוזות שיהו תפורין בגידין ובספר תורה נחלקו במסכת מכות (דף יח.) בספר תורה שתפרה בפשתן השתא אשמעינן מתניתין כמאן דפסל: **מקרא שכתבו תרגום.** ספר שכתוב בלשון הקודש הרואי לכתוב בו מקרא כתבו לשון ארמי: **ותרגום.** שהיה ראוי ליכתוב בו תרגום כגון יגר שהדותא (בראשית לא): **כתבו מקרא.** גלעד. וכגון תרגום (ו) כתב של דניאל ועזרא: **וכתב עברי.** אם אלשון שיהא את הלשון אבל שיהא את הכתב שכתבו בכתב של עבר הנהר ובמסכת סנהדרין (דף כא.): קרי ליה כתבא ליבונאה: **עד שיכתבנו אשורית.** כתב אשורית הוא כתב שלנו: גופן

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ח ב:

נט ב מיי' פ"א מהלכות טומאת צרעת הלי' י:

ס ג מיי' פ"ה מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ט:

סא ד מיי' פ"י מהל' טומאת צרעת הי"א:

סב ה ו מיי' פ"א מהל' תפילין הלכה יט:

סג ז מיי' פ"ט מהל' שאר אבות הטומאה ה"ז:

תורה אור השלם

1. וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר: ויקרא טו יג
2. וְעָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְיָ מִזּוֹבוֹ: ויקרא טו טו
3. וְרָאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֵׁנִית וְהִנֵּה כָהָה הַנֶּגַע וְלֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן מִסִּפַּחַת הִיא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר: ויקרא יג ו
4. וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא: ויקרא יג מה
5. כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ: ויקרא יג מו
6. וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע הַצָּרַעַת מִן הַצָּרוּעַ: ויקרא יד ג

מוסף רש"י

ולטמא את הידים. דאמר ביאלות דשבת (שבת יד.) שגזרו עליהן לטמא את הידים לתרומה (לעיל ז.).

רבינו חננאל

אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא האי מזובו דממעיט ליה לזב בעל שתי ראיות מקרבן כדאמרן, והאי מזובו מרבי ליה לזב בעל שתי ראיות לספירת שבעה. אמר ליה אביי אי לאו לרבויי אתא לישתוק קרא מיניה ולא יכתוב מזובו כלל, וכי תימא הוה אתי מן הדין כדאמרינן והלא דין הוא כו', פרכינן עלה שומרת יום כנגד יום תוכיח ונדחה הדין. **ואם תאמר** האי מזובו לגופו בא, ללמד מזובו ולא מנגעו. אם כן היה לו לכתוב וכי יטהר הזב וספר לו, מזובו למה לי, אלא לא בא מופנה אלא לרבות זב בעל שתי ראיות שטעון ספירת שבעה. **תנא** בתוספתא אין בין זב לזובה אלא [שהזב] טעון [ביאת] מים חיים וזבה אינה טעונה ביאת מים חיים. אין בין זבה לנדה אלא קרבן. ו) אין בין נדה ליולדת אלא הבאת קרבן. אין בין נדה לשומרת יום כנגד יום אלא ספירת שבעה. [**מתני'**] אין בין מצורע מוסגר **למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה** ג) ותגלחת וציפורין. פיר' שני מצורעין, הנטהר מתוך הסגר כגון שנראתה בהרת באדם והסגירה הכהן פעם ראשונה ושנייה וראה והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע וטהר, ונקרא מצורע מוסגר, אין עליו אלא טבילה והערב שמש. אבל אם פשתה וטמאו הכהן, נעשה מצורע צמות, והוא הנקרא מצורע מוחלט כדמתרגמינן לצמיתות לחלוטין, ועליו כתיב והצרוע אשר בו הנגע בבדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע, וזוהו **פריעה ופרימה.** פריעה לגדל פרע שער ראשו ולכשיטהר טעון גילוח כל שערו, פי' פרימה קריעת הבגדים, ושילוח ציפור ושחיטת האחר. **הא לענייַן שילוח** מן המחנה, כדכתיב וישלחו מן המחנה כל צרוע, זה וזה שוין, וכן לטמויי בביאה. **כדתנן** בנגעים פרק ז' הטהור מתוך הסגר פטור מן הפריעה ומן הפרימה ומן התגלחת ומן הצפורים, מתוך החלט חייב בכולם, וזה וזה מטמאין בביאה. **ותנן** נמי בפרק י"ב מצורע שנכנס לבית, הכלים שיש שם טמאים עד

מסורת הש"ס

גליון הש"ס

מתני' אין בין מצורע. עי' מ"ק ז. תז"ה אמר רבי: **עין משפט** אות ד' מיי' פ"י. לא מזכר כלל ברמב"ם מזה ופסקנות דברי רמב"ם מיירי לגבי טומאה כלל למפרע אף לא טומאה קלה. ועיין בספר ראשון לציון לבעל פרי מוהר: **רש"י** ד"ה לתופרן בגידין וכו' בתפילין ומזוזות. עיין תשובת חות יאיר סימן קצב אות יג:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא מיבעי ליה מזובו ולא מזובו ומנגעו ת"ל: (ב) שם כל ימי לרבות מצורע מוסגר לשילוח (אי הכי תגלחת וצפרים וכו' בכפופות אלא בימים) תת"מ וע"מ ס"א אין בין טהור מתוך הסגר וכו' מאי טעמא אמר אביי אמר קרא ויצא: (ג) רש"י ד"ה מאי שנא וכו' דרשת ליה למקצת וכו' לגבי קרבן דלא דרשת: (ד) ד"ה הכא נמי וכו' בביאה למפרע מקומרי: (ה) ד"ה אשר בו משמע בגופו הס"ד: ומה"ד מי שצרעתו תלויה בגופו טומאתו: (ו) ד"ה יצא מוסגר וכו' ביום שביעי סימני: (ז) ד"ה כתבו מקרא וכו' תרגום של דניאל כל"ל ותיבת כתב נמחק: (ח) תוספות ד"ה עד וכו' דכתיבה אשורית כשרה אף לשאין מכירין משום הכי:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] **מתני'** אין בין ספריס כו'. נ"כ עיין מגמות דף ל"ג ע"א תוס' ד"ה תפילין וכו' ודו"ק:

רבינו חננאל (המשך)

הקורות. מנא לן ופשיט לה רבה מהכא והצרוע אשר בו הנגע, דייקינן קרא דכתיב בו, מי שצרעתו תלויה בגופו טעון פרימה ופריעה, יצא מצורע מוסגר שאין צרעתו תלויה בגופו אלא בימים, כלומר במלאות ז' ימים ולא פשה הנגע נטהר. אי הכי לענייַן שילוח נמי דהא כתיב כל ימי אשר הנגע בו יטמא וגו', נידוח נמי בו דכתיב בהאי קרא ונימא מי שצרעתו תלויה בגופו טעון שילוח מחוץ למחנה יצא מצורע מוסגר שאין טעון שילוח. ואם תאמר אין הכי נמי, והא דייקינן ממתניתין דקתני אין בין מצורע מוסגר כו' הא לענייַן שילוח זה וזה שוין. ופרקינן אי הוה כתיב ימי אשר הנגע בו, כדקאמרת, השתא דכתיב כל, לרבויי מצורע [מוסגר] לשילוח. אי הכי דהאי כל לרבויי אתא, אפי' תגלחת וציפורין ניבעי. ופרקינן כתיב הנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, ובזה הכהן ולקח למטהר שתי ציפורים חיות וגו' הצרוע שצרעתו [תלויה] בגופו ונתרפא טעון צפורים ותגלחת, יצא מצורע מוסגר שאין צרעתו תלויה ברפואות אלא בימים. [**מתני'**] **אין [בין] ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים** כו'. דייקינן מיניה הא לתופרן בגידין, ולטמויי את הידים ככתבי הקודש, אלו ואלו שוין. **ואקשינן** וספרים הנכתבין בכל לשון מטמאין את הידים, והתנן בסוף מסכת ידים תרגום שבעזרא ושבדניאל מטמא את הידים, תרגום שכתבו עיברית ועיברית שכתבו תרגום וכתב עברי אינו מטמא את הידים עד שיכתבנו אשורית על עור ובדיו. **ופריק רבה**

ג) כ"ה גם בתוספתא דמכילתין אבל גרלא דל"ל פסירת ז' וקרבן וכן לקמן אין בין מה לשומרת יום וכו' אלא פסירת ז' נמי צריך להגיה בזה וצ"ע.

ד) אסר כאן וצ"ל אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וכו'.

גופן. כמיכה: **לאן בגופן שלנו.** מתניתין דקתני בכל לשון שלא שינה את הכתב אלא ששינה את הלשון וכרייתא בגופן שלהן: **עד.** דאמר עד שיכתבנו בכתב אשורית: **רבן שמעון בן גמליאל היא.** דפליג אדרבנן במתניתין: **אי רבן שמעון בן גמליאל.** אמאי קתני בברייתא עד שיכתבנו אשורית: **אלא לא קשיא** גרסינן: **והיו הדברים האלה.** כתיב בתפילין ומזוזות שכתובין בהן פרשיות של שמע: **בשאר ספרים.** נביאים וכתובים: **מכלל דאית קמא.** בתמיהה. והא תנא קמא שרי בכל לשון: **רבותינו אמרו.** רבן שמעון בן גמליאל: **תנאי.** מלך מצרים היה: **אלהים ברא בראשית.** את השמים. שלא יאמר בראשית שם הוא ושמי רשויות הן ולאשון ברא את השני: **אעשה אדם.** שמכאן פקרו המיינין לומר שמי רשויות הן[ב] דכתיב נעשה אדם (בראשית א): **וילן ביום השני.** שלא יאמר אם כן עשה מלאכה בשבת דהא כתיב ויכל ביום השביעי והוא לא יקבל עליו מדרש חכמים שדרשו בו[ג] מה היה העולם חסר מנוחה באתה שבת באתה מנוחה וחזו גמרו: **זכר ונקבה ברא אותם ולא לאחיו ברא אם.** דמשמע שני גופין ברא כל אחד זכר ונקבה שני פרצופין לכך כתבו ברא אותם שכך נברא אדם בשני פרצופים[ד]: **בקרוביה.** שלא יאמר על אברהם לא הקפיד דכתיב ויצחק[ה] ועל שרה הקפיד לפיכך כתבו בקרוביה לומר אברהם בנבו והיא אמרה בקרוביה: **ד) נושא כני אדם.** דמשמע גמל. שלא יאמר משה רבכם לא היה לו סוס או גמל: **הרגו שור.** שלא יאמר רשמנים היו אבותיכם שהרי אביהם מעיד עליהם שהם הרגו איש לכך כתבו שור שלא היו אשורין בעיניו אלא כבהמות ולא הקפיד[ו] על הבהמות: **ובשאר ארצות.** שלא יאמר שקר כתוב בתורה שהרי קהת מיולדי מצרים היה וכשאתה מונה שנותיו של קהת ושנותיו של עמרם ושנותיו של משה כולן אין מגיעות לד' מאות שנה כל שכן שהרבה משנות הבנים נבלעין בתוך שנות האבות אלא שמנה הכתוב מיום שנגזרה גזירת גלות מצרים בין הבתרים ומשם עד שנולד יצחק שלשים שנה ומשנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה לא מהם שנים של יצחק ומאה ול' שהיה יעקב כשבא למצרים נשארו מאתים ועשר וכן היתה הגזרה כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם (בראשית טו) ולא נאמר במצרים אלא בארץ לא להם וכשנולד יצחק היה אברהם גר בארץ פלשתים ומאז עד שיצאו ממצרים נמצא יצחק וזרעו שהן זרעו של אברהם גרים ושלשים של קודם לכן לא נמנו בגזרה דהא זרעך כתיב: **זאטוטי.** לשון חשיבות. אבל נערי לשון קטנות ויאמר גרועים שלכם שלתתם לקבל פני שכינה: **ואל זאטוטי בני ישראל.** באותה פרשה עצמה. ולפי שכתבו זאטוטי תחילה חזרו וכתבום כשמם הראשון ולא כתבו ואל אילי בני ישראל: לא

כאן [ב]בגופן שלנו כאן בגופן שלהן אמר ליה אביי במאי אוקימתא לההיא בגופן שלהן מאי אירייא מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא אפילו מקרא שכתבו מקרא ותרגום שכתבו תרגום נמי דהא קתני עד שיכתבנו אשורית על הספר בדיו אלא לא קשיא הא רבנן הא רשב"ג אי רשב"ג הא איכא יונית אלא לא קשיא כאן בספרים כאן בתפלין ומזוזות תפלין ומזוזות מ"ט משום דכתיב בהו [1]והיו בהוייתן יהו מאי תרגום שכתבו מקרא איכא בשלמא תורה איכא [2]יגר שהדותא אלא הכא מאי תרגום איכא אלא לא קשיא כאן במגילה כאן בספרים מגילה א] מ"ט דכתיב בה [3]ככתבם וכלשונם מאי תרגום שכתבו מקרא איכא אמר רב פפא [4]ונשמע פתגם המלך רב נחמן בר יצחק אמר וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן רב אשי אמר כי תניא ההיא בשאר ספרים ורבי יהודה היא דתניא תפלין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית ורבותינו התירו יונית והכתיב והיו אלא אימא ספרים נכתבים בכל לשון ורבותינו התירו יונית התירו מכלל דתנא קמא אסר אלא אימא רבותינו לא התירו שיכתבו אלא יונית ותניא א"ר יהודה אף כשהתירו רבותינו יונית לא התירו אלא בספר תורה ומשום מעשה דתלמי המלך [ו] דתניא [ז]מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כינסן ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם נתן הקב"ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת [ג]וכתבו לו [5]אלהים ברא בראשית [6]אעשה אדם בצלם ובדמות [7]ויכל ביום הששי וישבות ביום השביעי [8]זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם [9]הבה ארדה ואבלה שם שפתם [10]ותצחק שרה בקרוביה [11]כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבום [12]ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני אדם [13]ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים [7]ובשאר ארצות ארבע מאות שנה [14]וישלח את זאטוטי בני ישראל [15]ואל זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו

בשלמא תורה איכא יגר שהדותא. וקשה אמאי מפסלא בהסי בהסי כדאמרינן בגיטין (דף ס.) ספר תורה שחסר יריעה אחת אין קורין בו משמע דווקא יריעה אחת אבל פסוק אחד לא ודחק הקונטרס לומר דגרע טפי כשהוא כתוב תרגום מכשהוא לא נכתב כלל ויש לומר דהכא לא בא אלא להשמיענו דהוי טעות וצריך להגיהו:

כאן במגילה כאן בשאר ספרים. וקשה דהך ברייתא כמאן מתוקמא לא כרבן שמעון בן גמליאל ולא כרבנן דאי רבנן מ"כ הוה ליה למיתני במתני' מגילה גבי תפלין ומזוזות שאין נכתבין אלא אשורית וכרבן שמעון בן גמליאל לא מתוקמא שהרי הוא מתיר אף יונית ואין לומר דהני מילי בשאר ספרים [מתיר רשב"ג יונית] אבל במגילה מודה שצריך אשורית זה אינו דהא בפרק שני (דף יח.) אמרי רב ושמואל דלעז יונית לכל כשר ומסיק דאינהו אמור כרשב"ג ומסיק נמי התם קא משמע לן דאף במגילה נמי אמרי מלתייהו ועל כרחך צריך לומר שזה המתרץ אין סובר דרבן שמעון בן גמליאל קאי כוותיה דרב ושמואל דלקמן אלא סובר ליה דרבן שמעון בן גמליאל לא התיר במגילה אלא אשורית ומשום דכתיב בהו ככתבם וכלשונם ורב ושמואל דלקמן סבירא להו [כשיטת] דרב אחי דבסמוך: **ורב אשי אמר ההוא בשאר ספרים ב]** ור' יהודה היא.

וקשה דהא בפרק כל כתבי (שבת דף קטו: ושם) אמר רב אחי (ג) אין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ומגילה צריך אשורית בספר ובדיו אלמא דבשאר ספרים לא צריך אשורית וספר ודיו ואם כן מנא ליה לרב אחי לומר דר' יהודה מחמיר ומצריך דווקא אבל הא לא אשכח התם שום תנא דפליג עליה וי"ל דהתם דכל כתבי (ג"ז שם) מיירי לענין הצלה מפני הדליקה דווקא והכי קאמר בשאר ספרים יש להצילם אע"ג דנכתבין בכל לשון שהרי יש בהן כמה שמות קדושים אבל במגילה שאין בה שום אזכרה אין להצילה אלא אם כן כתובה בהלכתה והכא מיירי להכשיר לקרות בהן:

אלהים ברא בראשית. פ"ה שאם כתבו בראשית ברא היו אומרים בראשית שם הוא ושמי רשויות הן וקשה שהרי בראשית אין שם כלל אלא בתחלה ועוד שכתבו לו בלשון יונית בתחלה וי"ל שהיונים היו יודעים שלעולם יש להזכיר הבורא בתחילה ואם כן אלו כתבו בראשית קודם היה אומר דשמי רשויות הן והתיבה הראשונה הוי בורא אחד ואלהים הוי השני משום הכי הפכו לו: **על נושא אדם.** פן יאמר להם וכי לא היה לו למשה רבכם סוס או גמל: ד) **(ואל) זאטוטי בני ישראל.** וקשה אמאי לא כתבו לו ויאמר אל אילי בני ישראל כדכתיב בשמות והוי לשון גדולה ויש לומר לפי שלא רצו לשקר ולכך כתבו לו זאטוטי במקום נערי ובמקום אילי דמשמע לשון גדולה כמו זוטו של יס (ב"מ דף כא:) ומשמע נמי לשון הספלה כדאמרינן התם ה) האומר לגולה מרבי (ישעיה מד) זו בבל שהוא זוטו של עולם פי' עומקו ותחתיתו ושפלה מכל ארצות כדאמרינן נמי התם (שבת דף קיג:) הלכך נקרא שמה בבל שכל מתי מבול נגערו שם (זבחים דף קיג:)

מין

ידים לר' שמעון בן גמליאל היא דמצריך בכל הספרים אשורית. ודחינן והא איכא יוני לרבן שמעון בן גמליאל שהוא מתיר, למה שנה עד שיכתבנו אשורית בלבד. אלא לא קשיא, מתניתין בספרים, ומשנה השנויה בידים בתפילין ובמזוזות. ומשנינן ודחינן. ואוקמה למתניתין דהתם רב אשי, בשאר ספרים זולתי ספר תורה ור' יהודה היא. דתניא ספרים נכתבין בכל לשון ורבותינו [התירו] שייכתבו יוונית כו'. אבל תפילין ומזוזות דברי הכל אשורית דכתיב בהו והיו, בהוייתן יהו. ותניא אמר ר' יהודה אף כשהיתירו רבותינו יונית לא התירו אלא בספר תורה משום מעשה דתלמי המלך, שכינס ע"ב זקנים בע"ב בתים אמר להם כתבו לי תורתכם, נתן הק"ה עצה טובה בליבם והסכימה דעתם לדעת אחת, וכתבו לו אלהים ברא בראשית, אנשה אדם בצלם ובדמות, כו',

ד) עי' ערוך ערך גפן.

מסורת הש"ס

ב) [נ' העריך גיפן], ג) [מס' סופרים פ"ז הלכה מן, ג) מכילתא פרשה בא, ד) [ל"ל וכשאר ארצות שנאמר שנה ו' מאות שנה כך הגי' בע"י וכילקוטו פ' בראשית וכן בירושלמי ועי' מ"ש וכן איתא במס' סופרים פ"ז], ה) [סנהדרין לח:], ו) [עי' בראשית רבה סוף פרשה יז], ז) [ברכות סא.], ח) [בראשית יח], ט) [ר"ש טושא אחרי ד"ה הרגו], י) [עי' מהרש"א], כ) [ל"ל ושלא אח], ל) [במדרש קה"ר יב מ].

גליון הש"ם

גמ' וכתבו לו. עי' יש"ש ב"ק פ"ד סימן ט:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דתלמי המלך מאי היא דתניא מעשה: (ב) רש"י ד"ה הרגו וכו' ולא הקפיד אלא על הבהמות: (ג) תוס' ד"ה ורב אחי אמר כי תניא ההיא וכו' אמר רב אחי כדתניא אין בין וכו' ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר וכדיו:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' מ"ע דכתיב בה ככתבם וכלשונם. נ"ב ל"ל ככתבם וכמנם וכ"כ הפר"מ סימן תר"ל וכספר טורי אבן יומ"ש: ב) תוס' ד"ה ורב אחי וכו' וכ' יהודה היא. נ"ב עי' מנחות דף לא ע"ב תוס' ד"ה עשאה כו' ודו"ק:

מוסף רש"י

זאטוטי. לשון גודל ושיעוב נלשון יווני (ב"מ כא:).

רבינו חננאל

(מ)מתניתין דקתני נכתבין בכל לשון בגיפן שלנו ה), כלומר בצורות האותיות שלנו ובלשון אחרת זולתי לשון הקודש, לפיכך מטמאין את הידים שהאותיות בכתב אשורי הן. ומתני' השנויה במסכת ידים בגיפן של שאר לשונות שבאומות, לפיכך אין מטמאין [את הידים]. והאי פירוקה דרבה איפריכה וסוגיא דשמעתא בפירוקא דרב אשי סלקא. (את הידים). ואקשינן אי הכי מאי אירייא עיברית שכתבו תרגום, אפי' עיברית שכתבו עיברית בגיפן של שאר לשונות לא, דקתני עד שיכתבנו אשורית על העור בדיו. ופרקינן לעולם שתי המשניות בגיפן שלנו ומשנה השנויה במסכת

תורה אור השלם

1. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: דברים ו ו
2. וְיִקְרָא לוֹ לְקָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעֵד: בראשית לא מז
3. וַיִּקְרְאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בָּעֵת הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִיוָן בִּשְׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה מָרְדֳּכַי אֶל הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים וְהַפַּחוֹת וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת אֲשֶׁר מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם וָעַם כִּלְשׁוֹנוֹ וְאֶל הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם: אסתר ח ט
קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: אסתר ט כז
4. וְנִשְׁמַע פִּתְגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּכָל מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל הַנָּשִׁים יִתְּנוּ יֶקֶר לְבַעְלֵיהֶן לְמִגְּדוֹל וְעַד קָטָן: אסתר א כ
5. בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: בראשית א א
6. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ: בראשית א כו
7. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: בראשית ב ב
8. זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הִבָּרְאָם: בראשית ה ב
9. הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ: בראשית יא ז
10. וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן: בראשית יח יב
11. בְּסֹדָם אֵל תָּבֹא נַפְשִׁי בְּקָהָלָם אַל תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ שׁוֹר: בראשית מט ו
12. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: שמות ד כ
13. וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: שמות יב מ
14. וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַיְיָ פָּרִים: שמות כד ה
15. וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: שמות כד יא

אין בין כהן משוח למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות. פירוש פר כהן משיח שחטאו בשוגג דעשה אחת מכל מצות ה׳ אשר לא תעשינה ואשם בדבר שזלזל כרת אבל לא מייירי בפר הנעלם דבר של צבור דכתיב ביה הכהן המשיח (יחטא) דהא מרבינן בת״כ (ג) ואפילו כהן הדיוט יכול להביאו וכל שכן מרובה בגדים: **אין** בין כהן המשמש לכהן שעבר אלא פר יום הכפורים. קשה אמאי נקט לכהן שעבר דהא אפילו ביום שאירע בו פסול לכהן המשמש ושמש זה מתמיו הוי חילוק זה שהפר בא מן המשמש אע״פ שאין משמש כלום׳ בירושלמי ואם כן הוה ליה למימר בין הכהן המשמש לכהן שעבור וי״ל דאי נקט לאותו שעבור הוה משמע הא לאותו שעבר כבר הוה בכל שנה יש הרבה חילוקים ביניהם משום הכי נקט לאותו שעבר לאשמועינן דאף בדיליה ליכא אלא חילוק זה ואי״ת למאי דפריש שהפר הוי מאותו שאירע בו הפסול אע״ג שאין משמש אי״כ קשיא מהא דאמר סוף פ״ק דשבועות (דף יד:) אשר לו ולא משל אחיו הכהנים ואדרבה היה לו לומר ולא מאותו המשמש מתמיו דהוי רבותא טפי ושמא משום הוי מלתא דלא שכיחא שבקיה ונקט מידי דשכיח כל שנה והכיא נמי דהקומץ רבה (מנחות דף יט.) דקאמר דגלי רחמנא שחיטה בצפון לא קשה לפירושינו (ד) דשמי דכיון דזכי ליה רחמנא הוי כאילו מקדים משלו: **ולא** לכהן הדיוט משום מעלין בקדש וכו׳. קשיא למה ליה אלא טעמא תיפוק ליה דכיון דראוי לכהן גדול אי לאו משום איבה אי״כ אינו יכול לשמש באחרבעה בגדים משום דהוה ליה מחוסר בגדים ויש לומר דמשום הכי טעמא לא הייגו מקפידין כיון דעל פי בית דין (ה) הוא אי לאו טעמא דמעלין:

מתני׳ רבי שמעון היא דאמר אף צבור לא הקריבו. נראה דכיון דמוקמינן למתני׳ כרבי שמעון אי״כ סיפא נמי אתיא כוותיה דקתני זה הכלל כל הנידר ונידב קרב בבמה וקשה דהא נזירות הוי נדר הנידר ונידב כדאמרינן בפרק שני דתמורה (דף יד: ושם) ואפילו הכי אית ליה לר׳ שמעון פ׳ בתרא דזבחים (דף קיז. ושם) דמנחות ונזירות אין קרב אפילו בבמה גדולה וי״ל דהכי מיפרשא מתניתין זה הכלל כל הנידר ונידב שקרב בבמה גדולה כגון עולה ושלמים ליחיד קרב בבמה קטנה וכל שאינו נידר ונידב ואע״פ שקרב בבמה גדולה אין קרב בבמה קטנה אבל מודה הוא דיש נידר ונידב שאין קרב לא בבמה גדולה ולא בבמה קטנה (ו):

שמעתי

[1]לא חמד אחד מהם נשאתי [2]אשר חלק ה׳ אלהיך אתם להאיר לכל העמים [3]וילך ויעבוד אלהים אחרים אשר לא צויתי לעובדם וכתבו לו (ז) את צעירת הרגלים ולא כתבו לו [4]את הארנבת מפני (ח) שאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה: רשב״ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית: א״ר אבהו א״ר יוחנן הלכה כרשב״ג וא״ר (ט) יוחנן מ״ט דרשב״ג אמר קרא (י)[5]יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם דבריו של יפת יהיו באהלי שם ואימא גומר ומגוג (יא)א״ר חייא בר אבא היינו טעמא דכתיב יפת אלהים ליפת יפיותו של יפת יהא באהלי שם: **מתני׳** (יב)אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות (יג)אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה: **גמ׳** הא לענין פר יום כפורים ועשירית האיפה זה וזה שוין מתניתין דלא כר״מ דאי ר״מ [הא תניא] (יד)מרובה בגדים מביא פר הבא על כל המצות דברי ר״מ וחכ״א אינו מביא מ״ט דר״מ דתניא (טו)משיח אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין ת״ל המשיח במאי אוקימנא דלא כר״מ אימא סיפא אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יוה״כ ועשירית האיפה הא לכל דבריהן זה וזה שוין אתאן לר״מ דתניא (טז)אירע בו פסול ומינו כהן אחר תחתיו ראשון חוזר לעבודתו שני כל מצות כהונה גדולה עליו דברי ר״מ רבי יוסי אומר (יז)ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט וא״ר יוסי (יח)מעשה ברבי יוסף בן אולם מציפורי שאירע בו פסול בכהן גדול ומינוהו תחתיו ובא מעשה לפני חכמים ואמרו ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט כהן גדול משום איבה כהן הדיוט משום (יט)מעלין בקודש ולא מורידין רישא רבנן וסיפא ר״מ אמר רב חסדא אין רישא רבנן וסיפא ר״מ רב יוסף (כ)אמר (כא)רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי: **מתני׳** (כב)דאין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים זה הכלל כל שהוא נידר ונידב קרב בבמה וכל שאינו לא נידר ולא נידב אינו קרב בבמה: **גמ׳** פסחים ותו לא אימא כעין פסחים מני ר״ש היא דתניא (כג)ר״ש אומר אף צבור לא הקריבו אלא פסחים וחובות שקבוע להם זמן אבל חובות שאין קבוע להם זמן הכא והכא לא קרב: **מתני׳** (כד)אין בין שילה לירושלים אלא שבשילה אוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה (כה)ובירושלים לפנים מן החומה וכאן וכאן (כו)קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים קדושת שילה יש

לא חמד מהם נשאתי. שלא יאמר חמור לא לקח אבל חפץ אחר לקח: להאיר לכל העמים. שאם לא כן יאמר בן גם מותר בע״ז. ומדרשו (ע״ז נה.) להמליצן בדברים כדי לעורדן מן העולם: **אשר לא צויתי לעובדם.** שאם לא כתבו לעובדם משמע אשר לא צויתי שיהיו ויאמר א״כ אלהות הן שעל כורחו נברלו: **וכתבו.** במקום ואת הארנבת ואת צעירת הרגליים לפי שיהיה קלרות וקטנות מרגליה: **יפיותו של יפת.** הוא לשון יון לשונו יפה משל כל בני יפת: **מתני׳ מרובה בגדים.** כהניה שמשמשו בבית שני ולא בבית ראשון מימות יאשיהו ואילך שנגנזו צלוחית של שמן המשחה (כ): **פר הבא על כל המצות.** כהן משיח שהורה היתר בדבר שזלזולו כרת ועשה כהוראתו מביא פר שנאמר אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם וגו׳ (ויקרא ד): **להן המשמש.** כגון שאירע בו פסול ומינו אחר תחתיו ועבר פסולו וחזר לעבודתו והעבירו הבא תחתיו הראשון קרוי משמש והשני עבר: **אלא פר יוה״כ.** שאי אפשר להביא שנים. וכן עשירית האיפה חביתי כהן [גדול] שבכל יום שאי אפשר להביא שנים: **גמ׳ הא לכל דבריהן זה וזה שוין.** ואם בא להקטיר או לעבוד שום עבודה משמש בשמונה בגדים כהן שעבר ככהן המשמש: **כל מצות כהונה גדולה עליו.** משמש בח׳ בגדים לא פורע ולא פורם ומצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה ומקריב אונן: **ואינו ראוי.** לשמש לא בשמונה בגדים ככהן גדול ולא באחרבעה ככהן הדיוט: **רבי היא.** וסתמה אליבא דנפשיה: **ונסיב ליה אליבא דתנאי.** במרובה בגדים סבר לה כרבנן ובכהן שעבר סבר לה כר׳ מאיר: **מתני׳ אין בין במה.** אין הפרש בשעת היתר הבמות בין במה גדולה זה מזבח של משה בעודו בנוב וגבעון: **לבמה קטנה.** מזבח של יחיד שכל יחיד ויחיד עושה במה לעצמו: **קרב בבמה.** קטנה: **כל שאינו נידר ונידב בו.** בזבחים יליף לה בפרק בתרא (כ): **גמ׳ פסחים ותו לא.** והא קתני סיפא כל שאינו נידר ונידב אינו קרב בבמה קטנה ואילו בגדולה היו מקריבין קרבנות צבור תמידין ומוספין. וקא ס״ד דאף חובות צבור שאין קבוע להן זמן היו קריבין בה כגון פר העלם דבר של צבור ושעירי ע״ז: **לעין פסחים.** וכל חובות הקבוע להם זמן כפסחים: **מני.** מתניתין דקתני דבמה קטנה אין קרב בה שום חובה ואמר דבמה גדולה לא עדיפא מינה אלא בחובות הקבוע להן זמן: **ר׳ שמעון היא.** דאמר בפרק בתרא דזבחים אף צבור לא הקריבו בבמה גדולה שום חובה אלא פסחים וחובות הקבוע להן זמן אבל חובות שאין קבוע להן זמן כגון פר העלם דבר ושעירי ע״ז הכא והכא לא קרב. אבל בדרבנן הבשם לא מתוקמא מתניתין דהא אמרי (כא) כל שהצבור מקריבין בתחל מועד שבמדבר מקריבין בתחל מועד שבגלגל דהיא במה גדולה ואפילו פר העלם דבר ומתניתין קתני פסח וכיולא בהן: **מתני׳ בלו הרואה.** בכל מקום שיוכל לראות משם את שילה. ובפרק בתרא דזבחים (כב) יליף טעמא: יש

עין משפט נר מצוה

סד א מיי׳ פ״ד מהל׳ כלי המקדש הלכה יד:
סה ב מיי׳ פט״ו מהל׳ שגגות הלכה ז:
סו ג מיי׳ פ״ח מהלכות עבודת יום״כ הלכה ג:
ד [מיי׳ פ״ח מהלכות קרבן פסח הלכה ג]
סז ה מיי׳ פ״ו מהלכות בית הבחירה הלכה טו וסי״ז סח הלכה יד וסי״י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה:
סח ו מיי׳ פ״ו מהלכות בית הבחירה הלכה טו וסי״י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג וסי״ח סח הלכה ה:

תורה אור השלם

1. וַיִּדַּר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל יְיָ אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם לֹא חָמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרַעֹתִי אֶת אֶחָד מֵהֶם:
במדבר טז טו
2. וּפֶן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת הַיָּרֵחַ וְאֶת הַכּוֹכָבִים כֹּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כָּל הַשָּׁמָיִם:
דברים ד יט
3. וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי: דברים יז ג
4. וְאֶת הָאַרְנֶבֶת כִּי מַעֲלַת גֵּרָה הִוא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה טְמֵאָה הִוא לָכֶם:
ויקרא יא ו
5. יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם וְיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ: בראשית ט כז
6. אם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן בָּקָר תָּמִים לַיְיָ לְחַטָּאת:
ויקרא ד ג

רבינו חננאל

עד שלא יאמר שחקו בי יהודים והטילו שם אשתי בתורתם. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית. מנא הני מילי אמר ר׳ יוחנן דכתיב יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם, מיפיותו של יפת, כלומר ממבחר בניו של יפת והיא כתיבת יוון, יהיו באהלי שם שהם בני ישראל. אמר ר׳ אבהו אמר ר׳ יוחנן, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. [**מתני׳**] אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדים כו׳. מנ״א [לן] דכתיב אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם וגו׳. פירוש מרובה בגדים, בבית השני שלא היה להן שמן המשחה היה מתמנה כהן גדול בלבישת שמנה בגדים, לפי שכל זמן שהיה הדיוט היה משמש בד׳ בגדים, לבש עוד ד׳ ונתרבה בד׳ אחרים נעשה כהן גדול, לפיכך נקרא מרובה בגדים. וזה מפורש בתלמוד [ארץ ישראל] בהוריות פרק ג׳ משוח בשמן המשחה בבית הראשון, מרובה בגדים בבית האחרון. וא״מרו חמשה דברים (היו) [היה] בית הראשון גדול מן האחרון ואלו הן אש וארון ואורים ותומים ושמן המשחה ורוח הקודש, ושאר כל העניין. הא לעיניין פר יום הכיפורים, כדכתיב בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר וגו׳. ועשירית האיפה, כדכתיב זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה׳ ביום המשח אותו וג׳, ומפורש בתורת כהנים שכל כהן מביא עשירית האיפה, מדכתיב ובניו מרבינן אפי׳ הדיוטות, וכל שכן מרובה בגדים. מתני׳ דלא כר׳ מאיר דתני מרובה בגדים מביא פר הבא על כל המצות. ואקשינן אימא סיפא אין בין כהן משמש לכהן שעבר, כלומר שנפסל במום או בזולתו, אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה, שהכהן המשמש הוא המביא משלו וזה שעבר לא. הא לכל דבריהן זה וזה שוין, אתאן לר׳ מאיר דתני אירע בו פסול, בכהן גדול, ומינו אחר תחתיו כו׳. ופריק רב יוסף מתניתין ר׳בי היא רישא סבר לה כרבנן סיפא סבר לה כר׳ מאיר. [**מתני׳**] אין בין במה גדולה לבמה קטנה וכו׳. ואוקימנא [בגמרא] כעין פסחים וזן חובות הקבוע להן זמן. ומפורש בסוף פרק פרת חטאת ובסוף שחיטת קדשים בתוספתא אלו דברים שבין במה גדולה לקטנה קרן וכבש ויסוד וריבוע וכיור וכנו בבמה גדולה ולא בקטנה, חזזה ושוק ועור הבעלה [להכהנים בבמה גדולה, חזזה ושוק ועור הבעלה] לבעלים בבמה קטנה. אבל נותר זמן וטמא זה זה שוין. איזו היא במה גדולה, ז) בשעת איסור במה, אהל מועד נטוי כדרכו אין הארון נתון שם. איזו היא במה קטנה, בשעת התר הבמה, עושה אדם במה על פתח חצירו ועל פתח גינתו ומקריב עליה הוא ובנו ובתו וכולו׳. [**מתני׳**] אין בין שילה לירושלים אלא שבשילה אוכלים קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה, ובירושלים לפנים מן החומה כול׳. פיר׳ הרואה, העומד בשילה כל מקום שרואה מלא עיניו מותר לו לוכל קדשים קלים ומעשר שני. ומפורש בפרק פרת חטאת הכי, אמר ר׳ אבהו כתיב בן פורת עלי עין וגו׳, עין שלא רצתה [ליזון] ליהנות מדבר שאינו שלה תזכה ותאכל בקדשים כמלא עיניה. תנא ראוה שאמ״רו כולו שלא יהא דבר מפסיק. וכן העומד בשדה ומביט משם משכן שילה, מותר לו לאכול באותו מקום קדשים קלים ומעשר שני. ותנן באו לשילה נאסרו הבמות ולא היה שם תיקרה אלא בית של אבנים מלמטה וירעות מלמעלה והיא היתה מנוחה כו׳. ותניא ימי אהל מועד שבשילה ש׳ וע׳ חסר אחת. ותניא כשמת עלי הכהן חרבה שילה ובאו לנב, כשמת שמואל חרבה נוב ובאו לגבעון. [**פסקא**] קדושת שילה

מסורת הש״ס

ז) [וגמ׳ ע״ש], ח) [ל״ל אלא ל״ר וכן גי׳ ע״ש], ג) הוריות יא.; ד) הוריות יב., ה) ג״ז הוריות יב: שמעה יב: [תוספתא יומא פ״ב], ו) [לקמן כא: יומא יב: וש״ל], ז) [ר״ה ז: וש״נ], ח) זבחים קח. קיח. ע״ש, ט) [זבחים קיח.], י) [תמורה כא.], כ) [הוריות יב.], ל) [דף קח.], מ) [זבחים קיח.], נ) [דף קיח.], ס) [עי׳ תוס׳ יומא הוריות], ע) [וע״ע תוס׳ פסחים לח: ד״ה זאת אומרת],

גליון הש״ס

גמ׳ מפני שאשתו. בירושלמי וכן במ״ר פ׳ שמיני איתא דאמו של תלמי ארנבת שמה: שם מעשה בר׳ יוסף בן אולם. עי׳ תוס׳ יבמות יומא דף כא ע״א ד״ה ולא תיבע קרי: שם אמר רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי. ר״ה דף ז ע״ב שבועות דף ד ע״א מולין דף פד ע״א ודף קד ע״א הוריות דף יב ע״ב: תוס׳ ד״ה אין בין כהן משוח וכו׳ פ׳ פר כהן משיח. עי׳ יומא דף מ ע״א תד״ה אני לאתיה ובקדושין דף לו ע״ב בפרש״י ד״ה אי דפנים ובתוס׳ ד״ה אי דפנים:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ונתנו לו במקום את הארנבת את לעיתה: (ב) אמר ר׳ הלכה כרשב״ג ואמר ר׳ אבהו אמר ר׳ יוחנן מ״ט: (ג) תוס׳ ד״ה אין בין כהן משוח וכו׳ דאפילו כהן הדיוט: (ד) ד״ה אין בין כהן המשמש וכו׳ קשה לפירושינו היכי שחיט לכיון חכז:

מוסף רש״י

אלא פר הבא על כל המצות. שמרובה בגדים אינו מביא פר העלם דבר לא משלו ולא משל צבור, אבל מביא בשבה או שעירה כמיד (הוריות יא.). אין בין כהן המשמש. ומייגו דאשון אחזר לעבודתו, ולאחר שחזר הוי פר של יוה״כ שלו ועשירית האיפה שלו (שם). שני כל מצות כהונה גדולה עליו. לא פורע ולא פורם ואינו מטמא לקרובים ומתחר על האלמנה ומשמש בשמונה בגדים (יומא יב.). אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט. דלומר אינו משמש במקדש לא בשמונה ככהן גדול ולא באחרבעה ככהן הדיוט (שם). מעלין בקדש ולא מורידין. מקבל עליהן לה בנמנמות בפרק שני הנאסר (שבת כא.). רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי. הוא אומרה למתני׳ ונקיב מילתיה מדא כחד תנא וחדא כחד תנא (ר״ה ז.) מתניתין רבי דתמה לפי דעתו ונקיב מילתיה כי הני תרי תנאי, בחדא כתר אליבה דבריו של זה וזו ושל זה וזו (חולין פד.).

ז) לשון תוספתא שם אחו היא במה גדולה בשעת היתר במה אהל מועד נעוי כדרכו אין הארון נתון שם וכו׳.

יש אחריה היסר. כשמרבה שילה הוסרו הבמות כדאמרינן במס׳ זבחים (דף קיט.) כי לא באתם עד עתה אל המנוחה[1] זו שילה שנמוז מלכבוש ואל הנחלה[2] זו ירושלים למה חלקן הכתוב כדי ליתן היתר בין זו לזו: **גמ׳ בית חוניו.** מזבח חוניו. בנו של שמעון הצדיק בנה במה במצרים לשם שמים כדאמרינן במס׳ מנחות (דף קט:): **קסבר כו׳.** דאיכא למאן דאמר התם שבנאה לשם ע״ז: **וקסבר קדושה.** שנתקדשה ירושלים אינה קדושה לעולם ומשהרבה הוסרו הבמות: **נעתיד נבא.** כלומר משמתרב: **והיא היסר נחלה.** האמור בפסוק אל המנוחה ואל הנחלה: **קנעים להיכל.** קא סלקא דעתך במקום חומת היכל שיהא מזבח הבנוי בעזרה קרוי אשר פתח אהל מועד[3] שאלמלא כן לא היו מקריבין עד שיגמר הבנין והם התחילו להקריב קרבנות משבאו שם בימי כורש כמו שכתוב בספר עזרא (ג) ועד עשרים ושנים שנה אחרי כן לא נגמר הבית בשנת שלש לדריוש האחרון: **בונין מבחוץ.** שהיו הקלעים פרוסים לפנים מעובי החומה שלא יכנסו הבונין לתוך ההיכל: **ולו מכלל דר׳ אליעזר.** דבעי קלעים סבר לא קידשה לאחר חורבן לפיכך פירסו קלעים במקום בנין וחזרו וקידשו בתודות ובשיר כדאמר במס׳ שבועות (דף טז.): **ומר מאי דשמיע ליה קאמר.** ולא משום צורך קדושה: **וכי תימא כו׳: אם אלו.** עיירות נמנו בפ׳ בתרא דערכין[4] לענין בתי ערי חומה לומר שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון ואין שם יותר מתשעה: **ולמה מנאום.** והלא הרבה היו שם והתם נמי תנן וכל כיולא בהן: **ורמינהו.** משקבא דמילתיה הוא דאמר לעיל הני תנאי פליגי בקדשה ולא קידשה:

שמעתי שמקריבין בבית חוניו. קשיא היאך מקריבין שם בטומאה דהא גזרו טומאה על ארץ העמים ויש לומר דשמא לגבי הא לא גזרו חכמים טומאה כיון שמן המורה יכול להקריב: **ומאי טעמא הדר ביה משום קושיא דרב מרי.** הקשה הר״ר חיים ומתחילה היכי אמר למילתיה וכי לא היה יודע המשנה והלא הן שגורות בפי כל ועוד קשיא כיון דתנאי היא אמאי הדר ביה אמאי הדר ביה לא קשה אלא דאמרי כמאן דאמר לא קשה לכך נראה להר״ר חיים דכ״ע מודו דמשבאו לירושלים נאסרו הבמות ושוב לא היה להן היתר והני תנאי דהא פליגי דמאן דאמר לא קשה סבר דאף במקומו של מזבח אין יכולין להקריב עכשיו[5] ומאן דאמר קשה סבר דבמקום מזבח מותר להקריב אבל לא בבמה:

דבולי עלמא קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא. הקשה רבינו תם אמאי לא מייתי ראיה דרבי אליעזר מית ליה בפ׳ קמא דחגיגה (דף ג: ושם) דלא קדשה לעתיד לבוא דקאמר התם מעשה ברבי יוסי בן דורמסקית ומסיק אמר ר׳ אליעזר כך מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית מה טעם משום דהרבה ברכיה כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ותירץ רבינו תם דמה טעם דהתם גמרא הוא דקאמר לה ולאו מילתא דרבי אליעזר היא ותדע דהא במשנה דמסכת ידים (פ״ד משנה ג) תניא מילתיה דרבי אליעזר לא תנא לה והכי פירושה מה טעם מעשרין משום דכי הא גוונא אסכמן בערי ישראל שהניחום עולי בבל מלקדש למאן דאמר לא קדשה כדי שיסמכו עליהן עניי ישראל בשביעית וכל שכן עמון ומואב שהן חוצה לארץ שהניחום עולי בבל מלקדש למאן דאמר לא קדש׳ והניחום לענייה דהא לא מיירי בעמון ומואב שטהרו בסיחון אלא מיירי באותן שהניחו ישראל בלאתם ממלכים ולא כבשום והכי נמי משמע במסכת ידים (ג״ז שם) דמשיב להו עם בבל ומצרים שהן חו״ל וההיא (ב) דחזקת הבמים (ב״ב דף לח.) דקאמר שלא ארצות לחזקה יהודה ועבר הירדן והגליל דמשמע דעמון ומואב שהיו בעבר הירדן היו מא״י מייתי בעמון ומואב שטהרו בסיחון ועוד הקשה ר״ת מהא דאמר במס׳ ביצה (דף ה: ושם) ובר״ה (דף לא:) כרם רבעי היה לו לרבי אליעזר ובקש להפקירו לעניים וא״כ משמע דאית ליה קדשה לעתיד לבוא ומשום שלא היה רואה לטרוח להוליכו לירושלים היה מפקירו לעניים שיוליכו אותו ויאכלוהו שמה דאי סבר לא קדשה והיה צריך לפדותו לאותו שבחולה לארץ שצריך לפדותו אמאי היה צריך להוליך לירושלים וגם מה היו העניים מרויחים אחרי שצריך לפדותו וי״ל משום דבראשונה כרם רבעי ישראל היה צריך להוליכו (ד) לירושלים גם בקש ר׳ אליעזר להוליכו משום דכל דבר שנאסר במיין צריך מניין אחר להתירו והאמ׳ מייתי לה בביצה (ג״ז שם) ומכל מקום העניים היו מרויחים במה שהיו יכולים לאכלו בשוה פרוטה כדשמואל ונהי דשמואל לא אמר למלתיה אלא בדיעבד כדמשמע ליישנא שאכלו היינו דווקא בזמן שבית המקדש קיים אבל בזמן הזה לא (ה) ואפילו לכתחילה והכי נמי איתא בשאלתות דרב אחאי בפרשת קדושים תהיו (סוף סימן ק׳) ומבארך על פדיונה עובר לעשייתן וקלי ליה לדמי פדיונה או ישליכם לנהר: [וע״ע תוס׳ ר״ה לא: ד״ה בקש]: **למה** מנו חכמים את אלו. קשה אמאי מייתי הך בריית׳ דלא מוכחא אלא דקדושה ראשונה לא בטלה והאיכא תנא דאית ליה בפ׳ הערל (יבמות דף פג:) דקדושה ראשונה ושניה יש להן הא שלישית אין להן דקדושה אחרונה לא בטלה וקדושת חוניו היתה לאחר קדושה ראשונה (ו) שלישית (ה) ויש לומר דאפילו למאן דאמר קדושה אחרונה לא בטלה היינו דוקא לענין תרומה בזמן הזה אבל לכל מילי אחריני ודאי בטלה: שאר

יש אחריה היתר וקדושת ירושלים אין אחריה היתר: גמ׳ א״ר יצחק שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה קסבר[6] בית חוניו לאו בית ע״ז היא וקא סבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא דכתיב[1] כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה[2] מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים מקיש נחלה למנוחה מה מנוחה יש אחריה היתר אף נחלה יש אחריה היתר אמרו ליה אמרת אמר להו לא אמר רבא האלהים אמרה וגמירנא לה מיניה ומ״ט קא הדר ביה משום קשיא דרב מרי דמותיב רב מרי קדושת שילה יש אחריה היתר קדושת ירושלים אין אחריה היתר ועוד תנן[3] משבאו לירושלים נאסרו הבמות ולא היה להם עוד היתר והיא היתה לנחלה תנאי היא[7] (דתניא) א״ר אליעזר[8] שמעתי כשהיו בונין בהיכל[9] עושין קלעים להיכל וקלעים לעזרה אלא שבהיכל בונין מבחוץ ובעזרה בונין מבפנים וא״ר יהושע[2] שמעתי[10] שמקריבין אע״פ שאין בית אוכלין קדשי קדשים אע״פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אע״פ שאין חומה[3] מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה[9] וקידשה לעתיד לבוא[5] מכלל דר״א סבר לא קידשה לעתיד לבוא א״ל רבינא לרב אשי ממאי דלמא דכולי עלמא קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא ומר מאי דשמיע ליה קאמר ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכי תימא קלעים לר״א למה לי לצניעותא בעלמא אלא כי הני תנאי דתניא אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי למה מנו[11] חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו את אלו וקידשום אבל הראשונות בטלו משבטלה הארץ אלמא קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא ורמינהו[12] אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כבר נאמר[2] ששים עיר כל חבל ארגוב וכתיב[3] כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה אלא למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום קידשום

השתא

מסורת הש״ס

(א) [מנחות קט:], ב) [זבחים קיט.], ג) שם קיט.; ד) [ל״ל דתנן], ה) שבועות טז. זבחים קז: עדיות פ״ח מ״ז, ו) [זבחים סב.], ז) חגיגה ג: [זבחים ס: קז: מולין ז. תמורה כא. ערכין לב: מכות יט. שבועות טז.], ח) ערכין לב:, ט) [מוספתא דערכין פ״ה שבועות טז.], י) [דברים יז], כ) [שם], ל) [ויקרא לז], מ) [דף לב.], נ) להקריב עכשיו וכ״ה בבמה כל״ל, ס) [כדאיתא בערכין כט.], ע) [ס״א שניה],

תורה אור השלם

1. כִּי לֹא בָאתֶם עַד עָתָּה אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: דברים יב ט
2. וְנָלַכְדּ אֶת כָּל עָרָיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא לָקַחְנוּ מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּב מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן: דברים ג ד
3. כָּל אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרוֹת חוֹמָה גְּבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחִים לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד: דברים ג ה

גליון הש״ס

גמ׳ וקידשה לעתיד לבוא. עי׳ ברכות דף סא ע״ב:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ כשהיו בונין בהיכל עשו קלעים: (ב) שם לעתיד לבוא לאו מכלל דר׳ אליעזר: (ג) תוס׳ ד״ה דכולי עלמא וכו׳ ומצרים שהן חוצה לארץ והכי״ת דפ״ט דשביעית ומייתי לה בפ׳ מקום שנהגו דקאמר שלא ארצות לבעור יהודה: (ד) בא״ד צריך להוליכו לירושלים בקש ר׳ אליעזר ג״כ להוליכו כל״ל: (ה) ד״ה למה וכו׳ ויש לומר. נ״ב משמע מסברת תוס׳ דמפרשי דאשונה אבכרסם ויאכלו ויעקב שניה יהודה יהושע ואלו שניהם יש להם ביטול אבל שלישית יהודה עזרא אין לה ביטול וח״ה שלא כדברי התוס׳ שכתבו בפ׳ הערל דפי׳ יש להם היינו לומר דצריך לחזור לירושה כדי לקדשם ואין להם היינו לומר דא״כ לירושה עומדת היא דלא בטלה קדושתה וכמו שפרש״י בשם אלא לרבינו תנחלא דאשונה היא ירושת אבכרסם ויאכלו ויעקב שניה יהודה יהושע ומשם ואילך קדשה לעולם ור״י וכ״ש דאשונה היא ירושת יהושע שניה היא יהודה עזרא ומשם ואילך קדשה לעולם ע״ש:

סב א מיי׳ פ״א מהלכות בית הבחירה הל׳ ג: **ע** ב ג מיי׳ שם פ״ו הלכה טו [ופי״ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו] סמג עשין קסג:

מוסף רש״י

כי לא באתם עד עתה. בימי גלגל אל המנוחה כו׳ (זבחים קיט.). **והיא היתה לנחלה.** הסיא דכתיב בקבלת המשבאו אל המנוחה ואל הנחלה יאמרו הבמות (זבחים קיב:). **שמעתי.** מרבותי, כשהיו בונין בהיכל. בימי עזרא, עושין קלעים. במקום חומה ובונים את כתלי החומה אצל הקלעים, וכן לעזרות, **אלא שבהיכל בונין מבחוץ.** נמנו הקלעים לפנים מן החומה ובונים את החומה מבחוץ אצל חוטו עיניהם מן ההיכל, ובקל״ד הכנו קלעים לרבי אליעזר כדי להכשיר העזרות להקריב קרבן דאם אין בית אין קרבן דקדושה דאמורא בטלה לה (שבועות טז.). **אע״פ שאין חומה.** בירושלים קודם שנבנית החומה (שם). **קדושה ראשונה.** של בית (מכות יט. זבחים ס: סב.). **ומר מאי דשמיע ליה קאמר.** ולא כא רבי יהושע לחלוק על רבי אליעזר, ולא שמעיה לרבי אליעזר דאמר לא קידשה (שבועות טז.). **למה מנו חכמים את אלו.** עיירות מנו חכמים בפרק בתרא דערכין שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לענין מצות בתי ערי חומה והיה לשם למנות עוד הרבה שלא מנאום (שם). **מצאו את אלו וקידשום.** לא פירש לי בתה מקודשים ערי ארץ ישראל (שם. ובערכין לב: כתב: מפרש במסכת שבועות (שם) דמקדשי לה בשמי תודות ובשיר ובית דין מהלכין ושמי תודות אחמיין). **אבל הראשונות בטלו.** שאין קדושת הארץ מהגת בהן ואין בהן דין ערי חומה, **משבטלה הארץ.** בחורבן ראשון (ערכין לב:). **קדושה ראשונה.** שקדשה יהושע (שם). **וכי אלו בלבד היו.** מוקפות חומה מימות יהושע בן נון (שבועות טז.). **מצאו אלו.** לרך בימתם (שם).

רבינו חננאל

יש אחריה התר. כלומר שרתה השכינה אחר חורבנה בגוב וגבעון וביר״שלים. אבל משנבנה בית עולמים אין אחריו היתר במקום אחר לעולם. אמר ר׳ יצחק שמעתי שמקריבין בבית חוניי בזמן הזה, קסבר בית

חוניי לאו בית עבודה זרה היא וקדושת ירושלים יש אחריה היתר כול׳, ונידחו דבריו. ומעשה דחוניי מפורש בסוף מסכת מנחות ובן שמעון הצדיק הוא וחלק על שמעיה אחיו, כשעלה לכהונה גדולה נתקנא בו וכו׳ וברח, והלך ובנה מזבח באלכסנדריא של מצרים והקריב עליו קרבן וכול׳, ואמרינן תנאי היא, כלומר יש תנא שאומר יש אחריה היתר. **דתניא** אמר ר׳ ליעזר כשהיו בונין בהיכל היו עושין קלעים להיכל וקלעים לעזרה כו׳. אמר ר׳ יהושע שמעתי שמקריבין אע״פ שאין בית הכו׳ עד מפני שקדושה ראשונה קידשה לעתיד ולבוא לעולם. ודיריקינן לאו מכלל דר׳ אליעזר בר פלוגתיה דר׳ יהושע סבר דקדושה ראשונה קידשה לשעתה היא ולא לעתיד. **ודחי רבינא** ואמר כולי עלמא קידשה לשעתה וקידשה לעתיד, ור׳ אליעזר א״מר מה ששמע ואין ביניהן חלוקה. **ואמרינן** אלא ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי הוא דא״מר קדושה ראשונה אינה לעתיד לבוא והוא חולק על ר׳ אליעזר ועל ר׳ יהושע. דתניא בתורת כהנים ערי חומה המוקפו[ת] מימות יהושע בן נון כגון קצרה הישנה של ציפורין וחקרה של גו[ן]ש חלב ויורפת הישנה וגמלה הרי בעבר הירדן וחדיד ואונו וירושלים הרי ביהודה. אמר ר׳ יוסי לא מנו את אלו אלא שקידשום כשעלו מן הגולה אבל הראשונות בטלו משבטלה הארץ. איני והתניא בסוף ערכין אמר ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כתיב ששים עיר כל חבל ארגוב, וכת׳ כל אלה ערים בצורות וגו׳. אלא מצאו את אלו

נר מצוה

ע ב ג מיי׳ שם פ״ו הלכה טו [ופי״ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו] סמג עשין קסג:

הא אמרי. לקמן בסיפא דהא מתני' גופה דלא צריכי לקדושי דקא מסיים וחזיל בה וכל שתעלה בידך מסורת מאבותיך[מ]. **כל המצות הללו.** המוהגות בערי חומה שילוח מלוה וקריאת מגילה בחמשה עשר והבית חלוט בה לסוף שנה: **אע"פ שאין בו.** אלמא סבירא ליה קדושה קמייתא לא בטלה מחמת חורבן.

והיינו תנאי: וחרבו שלופה וגו'. וליערו שהוכיחו על ביטול תורה ותמיד של בין הערבים כדאמר לעיל בפירקין (דף ג.): **ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו.** וכתיב התם ויהי שאול עוין את דוד בשכיל הללתתו: **אמון ואמליה.** אמון אביו של ישעיה ואמליה מלך יהודה: **מלמד שהיסתה פניה בבית חמיה.** לפיכך לא הסירה עכשיו אף בביתו לא רצה פניה שיהא מכירה: **אינו מן המדה.** אינו אוחז למעט מדת קרקע לכל לדיו כלום כדקתני יש לו עשר אמות לכל רוח. בלמלא בית קדש הקדשים יהא יושב ויש ריוח בינו לבין הכתלים עשר אמות לכל צד וכל הבית אינו אלא כ' על כ' נמצא שאינו ממעט כלום: **לפני הדביר.** חצי בית קדש הקדשים שהוא לפנים מן הדביר היא המחיצה המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים: **פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא.** כשהיה רוצה לדרוש בענין איגרת פוריס היה מתחיל לדרוש מקרא זה: **וקמתי עליהם.** כפורענות בכל כתיב: **זה הכתב.** אין להן כתב אלא מאומה אחרת: **יון.** לשון ממשלה. וכן יון שמו (תהלים עב) ימשול ויגדל: **נצאת לפני החנוך.** ביהושפט כתיב בדברי הימים כשיצא להלחם על העמונים והמואבים שבאו עליו: הודו לה' כי טוב משמע טוב שיקולסו לפניו על זאת: **אחריט משיט.** וכשנתמיידו לגייה בימי המן היו אויביהן שמחין להן: **ושמחי כאחי בעילם.** שוטן הסירה היתה בעילם דכתיב בספר דניאל (ח) בשושן הבירה אשר בעילם המדינה: כי

(א) השתא [הא] אמרי לא צריכא לקדושי אלא מצאו את אלו ומנאום ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה לך מסורת בידך מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל המצות הללו נוהגין בה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל בר' יוסי ואיבעית אימא הא ר' אלעזר בר יוסי אמרה דתניא ר' אלעזר בר' יוסי אמר אשר לוא חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן: ויהי בימי אחשורוש דהוה המן ויהי בימי אחשורוש ויהי בימי אמרפל ויהי בימי אחז ויהי בימי יהויקים (א"ר) לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים הוו מאי קמ"ל כי הא דא"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר דכתיב ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה משום דכסתה פניה ויחשבה לזונה אלא משום דכסתה פניה בבית חמיה ולא הוה ידע לה זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים מלכים מדוד נביאים דא"ר לוי מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים היו וכתיב חזון ישעיהו בן אמוץ וא"ר לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה תניא נמי הכי ארון שעשה משה יש לו עשר אמות לכל רוח וכתיב ולפני הדביר עשרים אמה אורך וכנף הכרוב האחד עשר אמות וכנף הכרוב האחד עשר אמות ארון גופיה היכא הוה קאי אלא לאו שמע מינה בנס היה עומד ר' יונתן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא וקמתי עליהם וגו' והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד נאם ה' שם זה הכתב שאר זה לשון נין זה מלכות ונכד זו ושתי רבי שמואל בר נחמני פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס תחת הנעצוץ תחת המן הרשע שעשה עצמו ע"ז דכתיב ובכל הנעצוצים ובכל הנהלולים יעלה ברוש זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים שנאמר ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ומתרגמינן מרי דכי תחת הסרפד תחת ושתי הרשעה בת בנו של נבוכדנצר הרשע ששרף רפידת בית ה' דכתיב רפידתו זהב יעלה הדס זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה שנאמר ויהי אומן את הדסה והיה לה' לשם זו מקרא מגילה לאות עולם לא יכרת אלו ימי פורים ר' יהושע בן לוי פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם כן ישיש להרע אתכם ומי חדי הקב"ה במפלתן של רשעים והא כתיב בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו וא"ר יוחנן מפני מה לא נאמר כי טוב בהודאה זו לפי שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים ואמר רבי יוחנן מאי דכתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה אמר רבי אלעזר הוא אינו שש אבל אחרים משיש ודיקא נמי דכתיב כן ישיש ולא כתיב ישוש ש"מ רבי אבא בר כהנא פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה זה מרדכי הצדיק ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנום זה המן לתת לטוב לפני האלהים זה מרדכי ואסתר דכתיב ותשם אסתר את מרדכי על בית המן רבה בר עופרן אמר רבי יוחנן מאי דכתיב ושמחה אסתר ומרדכי יצאו מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור גדול ועטרת זהב וגו' ותצהל ותגל ומי חדי הקב"ה במפלתן של רשעים והא כתיב בהתרוצץ הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה' ולא נאמר אלא ותלך לדרוש מלמד שהלכו בנים בדרכיו ויהי בימי אחשורוש הוה המן ויהי בימי שפוט השופטים הוה רעב ויהי בימי אמרפל עשו מלחמה ויהי בהיות יהושע ביריחו וחרבו שלופה בידו ויהי בימי אחז עלו מלכי ארם ויהי בימי יהויקים נבוכדנצר עלה ויהי בימי אמון עלה פרעה נכו ויהי בימי אחשורוש הוה המן ויהי בימי שפוט השופטים הוה רעב ויהי בימי אמרפל עשו מלחמה

כי עבדים אנחנו. פסוק הוא בספר עזרא וסיפא ויט עלינו חסד לפני (ב) שרי פרס לתת (ג) עלינו ממיה: **בשם בימי נבוכדנצר.** שהטילנו לתוך הכבשן: **אימתי ראו כל אפסי ארץ אם ישועת אלהינו בימי מרדכי.** שהדבר נגלה לכל האומות שהלכו אגרות בכל העולם: ◦ **מסורבלין.** מלובשין בבשר: **נעשה שוגאו של הקדוש ברוך הוא מך.** כמי שלא היה יכול להושיע: **אדם ואם מך.** זה המן: **רב מתנה [אמר] מהכא.** פתח פתחא: **[הדא] דכתיב בו'.** מה שכתב בתורה ואין קונה(ד) גזר המן שלא יהא אדם רשאי לקנות מהן לעבד: **ושמואל אמר** (ג) **מהכא.** פתחא לא מתקתים וגו': **ואם לא פוריסו וגו'.** אף אלו ענגשו על שמואל שאול על עמלק: **אעשה נכם.** אף אלו כמעט כלו: **אחיו של ראש.** כלומר דומה לו: **בן גילו.** בן מזלו. שניהן דעת אחת היה להן: **בקש להחריב.** יקוד שיקד זרובבל בבית המקדש בימי כורש לפני אחשורוש כמו שאמור בספר עזרא (פרק ד): **שנגה.** שנמנה לשתן להם שלא יבנוהו: ◦ **לא.** אוי: **אכרס הוא אכרסם.** פסוק הוא בדברי הימים: **שמלך מעצמו.** שלא היה מזרע המלוכה: **כי הוא רודה.** כתיב בשלמה: **כשם שמלך על הפסח** (ד) **ועל עזה וכו'.** והכי קאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר כמו מתפסח ועד עזה: **מלכו בציפה.** תחת כל כיפת הרקיע: **הא דאמרן.** מהודו ועד כוש: סימן

[1]כי עבדים אנחנו ובעבדותנו לא עזבנו אלהינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס אימתי בזמן (ה)המן רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [2]הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים באש בימי נבוכדנצר הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן רבי יוחנן פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [3]זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי ואסתר ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [4]ארי נוהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל ארי נוהם זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה [5]עלה אריה מסובכו דוב שוקק זה אחשורוש דכתיב ביה [6]וארו חיוה אחרי תניינה דמיה לדוב (ו)ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב מושל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל שהם דלים מן המצות ר' אלעזר פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [7]בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית (ז)בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך ואין מך אלא עני שנאמר [8]ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר [9]המקרה במים עליותיו רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [10]שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם [9]אדם ולא מלך רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא [11]ברבות צדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם ברבות צדיקים ישמח העם זה מרדכי ואסתר דכתיב [12]והעיר שושן צהלה ושמחה ובמשול רשע יאנח עם זה המן דכתיב [13]והעיר שושן נבוכה רב מתנה אמר מהכא [14]כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו רב אשי אמר מהכא [15]או הנסה אלהים וגו' [א] [16]ויהי בימי אחשורוש אמר רב ויי והי (ח) הדא דכתיב [17]והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות וגו' ושמואל אמר [18]לא מאסתים ולא געלתים לכלותם לא מאסתים בימי יוונים ולא געלתים בימי נבוכדנצר לכלותם בימי המן להפר בריתי אתם בימי פרסיים כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר להפר בריתי אתם בימי פרסיים שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות כי אני ה' אלהיהם לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם רבי לוי אמר מהכא [19]ואם לא תורישו את יושבי הארץ רבי חייא אמר מהכא [20]והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם [ב] אחשורוש אמר רב אחיו של ראש ובן גילו של ראש אחיו של ראש אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש שנאמר [21]אנת הוא רישא די דהבא בן גילו של ראש הוא הרג הוא ביקש להרוג הוא החריב הוא ביקש להחריב שנאמר [22]ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה ורבי יוחנן אמר כל שזוכרו אמר אח לראשו ורבי חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו שנאמר [23]וישם המלך אחשורוש מס הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [24]הוא עשו הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [25]הוא דתן ואבירם הן ברשעו מתחילתן ועד סופן [26]הוא המלך אחז הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו [27]אברם הוא אברהם הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו [28]הוא אהרן ומשה הן בצדקן מתחילתן ועד סופן [29]ודוד הוא הקטן הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה המולך אמר רב שמלך מעצמו אמרי לה לשבח ואמרי לה לגנאי אמרי לה לשבח דלא הוה איניש דחשיב למלכא כוותיה ואמרי לה לגנאי דלא הוה דיהב וקם מהודו ועד כוש רב ושמואל חד אמר הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם וחד אמר הודו וכוש גבי הדדי הוו קיימי כשם שמלך על הודו וכוש כך מלך מסוף העולם ועד סופו כיוצא בדבר אתה אומר [30]כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה (ז)רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם וחד אמר תפסח ועזה בהדי הדדי הוו קיימי כשם שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו שבע ועשרים ומאה מדינה אמר רב חסדא בתחילה מלך על שבע ולבסוף מלך על עשרים ולבסוף מלך על מאה אלא מעתה [31]ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה מאי דרשת ביה שאני הכא דקרא יתירא הוא מכדי כתיב מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה למה לי ש"מ לדרשה: תנו רבנן שלשה מלכו בכיפה ואלו הן אחאב (ח)ואחשורוש ונבוכדנצר אחאב דכתיב [32]חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך (ט)וגו' ואי לא דהוה מליך עלייהו היכי מצי משבע להו נבוכדנצר דכתיב [33]והיה הגוי והממלכה אשר לא (ט)יתן את צוארו בעול מלך בבל אחשורוש הא דאמרן

שלשה מלכו בכל העולם כולו. והא דלא מסיב אלכסנדר מוקדון משום דלא מיילי הכא אלא באותם הכתובים להדיא: אתה

סימן

תורה אור השלם

1. כִּי עֲבָדִים אֲנַחְנוּ וּבְעַבְדָּתֵנוּ לֹא עֲזָבָנוּ אֱלֹהֵינוּ וַיֵּט עָלֵינוּ חֶסֶד לִפְנֵי מַלְכֵי פָרַס לָתֶת לָנוּ מִחְיָה לְרוֹמֵם אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ וּלְהַעֲמִיד אֶת חָרְבֹתָיו וְלָתֶת לָנוּ גָּדֵר בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלִָם:

עזרא ט ט

2. הַרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ בָאֵשׁ וּבַמָּיִם וַתּוֹצִיאֵנוּ לָרְוָיָה: תהלים סו יב

3. זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: תהלים צח ג

4. אָרִי נֹהֵם וְדֹב שׁוֹקֵק מֹשֵׁל רָשָׁע עַל עַם דָּל:

משלי כח טו

5. עֹלָה אַרְיֵה מִסֻּבָּכוֹ וּמַשְׁחִית גּוֹיִם נָסָע יָצָא מִמְּקֹמוֹ לְשׂוּם אַרְצְךָ לְשַׁמָּה עָרֶיךָ תִּצֶּינָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: ירמיהו ד ז

6. וְאָרוּ חַיָּה אַחֲרֵי תְנִינָה דְּמִיָה לְדֹב וְלִשְׁטֹר חַד הֲקִמַת וּתְלֹת עַלְעִין בְּפֻמָּהּ בֵּין שִׁנָּהּ וְכֵן אָמְרִין לַהּ קוּמִי אֲכָלִי בְּשַׂר שַׂגִּיא:

דניאל ז ה

7. בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמַּקְרֶה וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף הַבָּיִת:

קהלת י יח

8. וְאִם מָךְ הוּא מַעֲרֶכְךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אוֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנִּדָּר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן:

ויקרא כז ח

9. הַמַּקְרֶה בַּמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׂם עָבִים רְכוּבוֹ הַמְּהַלֵּךְ עַל כַּנְפֵי רוּחַ: תהלים קד ג

10. שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל: לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם: תהלים קכד א-ב

11. בִּרְבוֹת צַדִּיקִים יִשְׂמַח הָעָם וּבִמְשֹׁל רָשָׁע יֵאָנַח עָם: משלי כט ב

12. וּמִן־רָדְכִי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחוּר וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוּשָׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה:

אסתר ח טו

13. הָרָצִים יָצְאוּ דְחוּפִים בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נִתְּנָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וְהַמֶּלֶךְ וְהָמָן יָשְׁבוּ לִשְׁתּוֹת וְהָעִיר שׁוּשָׁן נָבוֹכָה:

אסתר ג טו

14. כִּי מִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו: דברים ד ז

15. אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: דברים ד לד

16. וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה: אסתר א א 17. וְהָשִׁיבֹתִי יְיָ מִצְרַיִם בָּאֳנִיּוֹת בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ וְהִתְמַכַּרְתֶּם שָׁם לְאֹיְבֶיךָ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאֵין קֹנֶה: דברים כח סח 18. וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם: ויקרא כו מד 19. וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשִׂכִּים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִנִים בְּצִדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֹתְכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ: במדבר לג נה 20. וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֶעֱשֶׂה לָכֶם: במדבר לג נו 21. וּבְכָל דִּי יְדִירִין בְּנֵי אֲנָשָׁא חַיָּות בָּרֶא וְעוֹף שְׁמַיָּא יְהִב בִּידָךְ וְהַשְׁלְטָךְ בְּכֻלְּהוֹן אַנְתְּ הוּא רֵאשָׁה דִּי דַהֲבָא: דניאל ב לח 22. וּבְמַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּתְחִלַּת מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שִׂטְנָה עַל יֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם: עזרא ד ו 23. וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מַס עַל הָאָרֶץ וְאִיֵּי הַיָּם: אסתר י א 24. אֶלּוּף עִירָם אֵלֶּה אֱלוּפֵי אֱדוֹם לְמִשְׁפְּחֹתָם הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם: בראשית לו מג 25. וּבְנֵי אֲלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא דָתָן וַאֲבִירָם קְרִיאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בַּעֲדַת קֹרַח בְּהִצָּתָם עַל יְיָ: במדבר כו ט 26. וּבְעֵת הָצֵר לוֹ וַיּוֹסֶף לִמְעֹל בַּיְיָ הוּא הַמֶּלֶךְ אָחָז: דברי הימים ב כח כב 27. אַבְרָם הוּא אַבְרָהָם: דברי הימים א א כז 28. הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְיָ לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל צִבְאֹתָם: שמות ו כו 29. וְדָוִד הוּא הַקָּטָן וּשְׁלֹשָׁה הַגְּדֹלִים הָלְכוּ אַחֲרֵי שָׁאוּל: שמואל א יז יד 30. כִּי הוּא רֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר מִתִּפְסַח וְעַד עַזָּה בְּכָל מַלְכֵי עֵבֶר הַנָּהָר וְשָׁלוֹם הָיָה לוֹ מִכָּל עֲבָרָיו מִסָּבִיב: מלכים א ה ד 31. וַיִּקַּח עִמְרִם אֶת יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת אַהֲרֹן וְאֶת מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עִמְרָם שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה: שמות ו כ 32. חַי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אִם יֵשׁ גּוֹי וּמַמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא שָׁלַח אֲדֹנִי שָׁם לְבַקְּשֶׁךָ וְאָמְרוּ אֵין וְהִשְׁבִּיעַ אֶת הַמַּמְלָכָה וְאֶת הַגּוֹי כִּי לֹא יִמְצָאֶךָּה: מלכים א יח י 33. וְהָיָה הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא יַעַבְדוּ אוֹתוֹ אֶת נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶת אֲשֶׁר לֹא יִתֵּן אֶת צַוָּארוֹ בְּעֹל מֶלֶךְ בָּבֶל בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אֶפְקֹד עַל הַגּוֹי הַהוּא נְאֻם יְיָ עַד תֻּמִּי אֹתָם בְּיָדוֹ: ירמיהו כז ח

מסורת הש"ס

(א) ס"א מרדכי, (ב) ע"ז נ: קדושין עב., (ג) [תענית ז:], (ד) סנהדרין כ:, (ה) [ל"ל נבוכדנצר ואחשורוש], (ו) [ל"ל ומאמרו אין והשביע את הממלכה ואת הגוי וגו'], (ז) [ל"ל שעבדו אתו את נבוכדנצר מלך בבל ואת אשר לא יתן וגו'], (ח) [ל"ל לון], (ט) [דברים כח],

גליון הש"ם

גמ' אדם ולא מלך. עי' ע"ז דף ג ע"א תד"ה כהגיס: **רש"י** ד"ה מסורבלין מלובשין. עי' רש"י שבת דף קלז ע"ב ד"ה קטן המסורבל: ד"ה **אח אוי.** עי' סנהדרין דף קנ ע"ב וברש"י שם ד"ה אח לגמיס. וברש"י הושע יג טו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב ויי והי נתקיים מה שכתוב בתורה והתמכרתם שם: (ב) רש"י ד"ה כי עבדים וכו' לפני מלכי פרס: (ג) ד"ה ושמואל אמר פתח פתחא מהכא לא מתקתים: (ד) ד"ה כשם שמלך על תפסח. נ"ב הא דלא פרש"י כלום על כשם שמלך מהודו ועד כוש משום דלשם הוזכר מהודו עד כוש תחילה ולא זו אף זו קאמר אבל הכא הזכיר תפסח ועזה בסופיה דקרא קשיא ולרבי לפרש דה"ק כי הוא רודה כו':

הגהות הגר"א

[א] גמ' הנסה אלהים וגו' רב אמר מהכא והתמכרתם כו' כלל"ל: [ב] שם אעשה לכם ויהי בימי אחשורוש אמר רב ויי והי אחשורוש אמר רב כו' כלל"ל:

מוסף רש"י

וארו. והנה. אחרי. אחרת (ע"ז ב:). ומסורבלין. בעלי בשר לשון עודי ושומן הוא ובעגלא נמי אמרינן (שבת קלז:) קטן מסורבל בבשר, המלובש בבשר כקרבל (קדושין עב.) ולשון מלבוש הוא כמו (בראשית ג) כפתו בקרבליון (ע"ז ב:). ואין להם מנוחה כדוב. דוב אין לו מנוחה אלא אוכלן וכל שעה (שם) כשהוא קשור אוכלן וכל אמיץ סביבותיו (קדושין שם). כך מלך על כל העולם כולו. והכי קאמר קרא כי הוא רודה בכל עבר הנהר כמתפסח ועד עזה (סנהדרין כ:).

רבינו חננאל

אחשורוש אחיו של ראש ובן גילו של ראש, פי' אחשורוש אח שוה לראש. אחיו של נבוכדנצר ר'. הוא אחשורוש, הוא ברשעתו מתחילתו ועד סופו. פ"ר שלשה מלכו בכיפה, אחאב ונבוכדנצר) ואחשורוש כו'.

(סימן שסד"ך) ותו ליכא והא איכא שלמה לא סליק מלכותיה הניחא למ"ד [6]מלך והדיוט אלא למ"ד מלך והדיוט ומלך מאי איכא למימר שלמה מילתא אחריתי הוה ביה שמלך על העליונים ועל התחתונים שנאמר [1]וישב שלמה על כסא ה' והא הוה סנחריב דכתיב [2]מי בכל אלהי הארצות האלה אשר הצילו את ארצם מידי הא [6] איכא ירושלים דלא כבשה והא איכא דריוש דכתיב [3]דריוש מלכא כתב לכל עממיא אומיא ולישניא די דיירין בכל ארעא שלמכון יסגא הא [6] איכא שבע דלא מלך עלייהו דכתיב [4]שפר קדם דריוש והקים על מלכותא לאחשדרפניא מאה ועשרין והא איכא כורש דכתיב [5]כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' התם אשתבוחי הוא דקא משתבח בנפשיה: [6]בימים ההם כשבת המלך וכתיב בתריה [7]בשנת שלש למלכו אמר רבא מאי כשבת לאחר שנתיישבה דעתו אמר בלשצר חשב וטעה אנא חשיבנא ולא טעינא מאי היא דכתיב [8]כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם וכתיב [9]למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה חשוב ארבעין וחמש דנבוכדנצר ועשרים ותלת דאויל מרודך ותרתי דידיה הא [3]שבעים אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו ונבוכדנצר מנלן דארבעין וחמש שנין מלך דאמר מר [3]גלו בשבע גלו בשמונה גלו בשמונה עשרה גלו בתשע עשרה גלו בשבע לכיבוש יהויקים גלות יהויכין שהיא שמונה לנבוכדנצר גלו בשמונה עשרה לכיבוש יהויקים גלות צדקיהו שהיא תשע עשרה לנבוכדנצר דאמר מר [7]שנה ראשונה כיבש נינוה שניה כיבש יהויקים וכתיב [10]ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין מלך יהודה בשנים עשר חדש בעשרים וחמשה לחדש נשא אויל מרודך מלך בבל [בשנת מלכותו] את ראש יהויכין מלך יהודה ויוצא אותו מבית הכלא תמני ותלתין ושבע הרי ארבעין וחמש דנבוכדנצר ועשרין ותלת דאויל מרודך גמ' ותרתי דידיה הא שבעין אמר השתא ודאי תו לא מיפרקי אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו היינו דקאמר ליה דניאל [11]ועל מרי שמיא התרוממת ולמאניא די בייתיה היתיו קדמך וכתיב [12]ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא [כשדאי] וכתיב [13]ודריוש מדאה קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתין אמר איהו מיטעא טעי אנא חשיבנא ולא טעינא מי כתיב למלכות בבל לבבל כתיב מאי לבבל לגלות בבל כמה בצירן תמני דאויל חילופייהו הדא דבלשצר וחמש דדריוש וכורש ותרתי דידיה הא שבעין כיון דחזי דמלו שבעין ולא איפרוק אמר השתא ודאי תו לא מיפרקי אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו בא בא שמן וריקד ביניהן והרג את ושתי והא שפיר חשיב איהו נמי מיטעא טעי דאיבעי ליה למימני מחרבות ירושלים סוף סוף כמה בצירן [6](חדיסר) [חד סרי] איהו כמה מלך ארביסר בארביסר דידיה איבעי ליה למיבני בית המקדש אלמה כתיב [14]באדין בטילת עבידת בית אלהא די בירושלם אמר רבא שנים מקוטעות הוו

תניא

נתן לי יְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקַד עָלַי לִבְנוֹת לוֹ בַּיִת בִּירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה: עזרא א ב 6. בִּימֵים הָהֵם כְּשֶׁבֶת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה: אסתר א ב 7. בִּשְׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל שָׂרָיו וַעֲבָדָיו חֵיל פָּרַס וּמָדַי הַפַּרְתְּמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו: אסתר א ג 8. כִּי כֹּה אָמַר יְיָ כִּי לְפִי מִלְאַת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם וְהֲקִמֹתִי עֲלֵיכֶם אֶת דְּבָרִי הַטּוֹב לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה: ירמיהו כט י 9. בִּשְׁנַת אַחַת לְמָלְכוֹ אֲנִי דָנִיֵּאל בִּינֹתִי בַּסְּפָרִים מִסְפַּר הַשָּׁנִים אֲשֶׁר הָיָה דְבַר יְיָ אֶל יִרְמְיָה הַנָּבִיא לְמִלּאוֹת לְחָרְבוֹת יְרוּשָׁלִַם שִׁבְעִים שָׁנָה: דניאל ט ב 10. וַיְהִי בִשְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּצֵא אוֹתוֹ מִבֵּית הַכֶּלֶא: ירמיהו נב לא וַיְהִי בִשְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשִׁנֵּים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת מַלְכוּתוֹ אֶת רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיֹּצֵא אוֹתוֹ מִבֵּית הַכֶּלֶא: 11. וְיָהִי מְרֹדַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת מַלְכוּתוֹ אֶת רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיֹּצֵא אוֹתוֹ מִבֵּית הַכֶּלֶא וַיְדַבֵּר אִתּוֹ טוֹבוֹת וַיָּשֶׂם כִּסְאוֹ מִמַּעַל לְכִסְאוֹת הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּבָבֶל: 12. בַּה בְּלֵילְיָא קְטִיל בֵּלְאשַׁצַּר מַלְכָּא כַּשְׂדָּאָה: דניאל ה ל 13. וְדָרְיָוֶשׁ מָדָאָה קַבֵּל מַלְכוּתָא כְּבַר שְׁנִין שִׁתִּין וְתַרְתֵּין: דניאל ו א 14. בְּאֵדֵין בְּטִלַת עֲבִידַת בֵּית אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וְהֲוָת בְּטִלָא עַד שְׁנַת תְּרֵתֵין לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס: עזרא ד כד

נסופו למדנו שבשנה שניה למלכותו כיבשו: **נשא אויל מרודך מלך בבל וגו'** (1). למדנו שמלך אויל מרודך בשנת ל"ז לגלות יהויכין ובכר מלך נבוכדנצר שמונה שניה קודם גלות יהויכין שמונה ול"ז הרי מ"ה וכ"ג דאויל מרודך וב' דבלשצר: **אפיק מאני דבית המקדש.** בשנת שלישית למלכותו: **אמר.** אחשורוש אויל ודאי מיטעא טעי: **אנא חשיבנא לו' לגלות בבל.** תחילת גולה שהגלה את יכניה: **כמה בצירן.** משבעים משנת שתים לבלשצר תמני אותן שמונה שניה שמלך נבוכדנצר לפני הגלותו את יכניה שלא היה לו לבלשצר למנותן ומנאן: **חשב.** אחשורוש מב' לבלשצר עד שלא שלו: **ועיין.** הכן תמני תמותייהו: **חדא דבלשצר.** דהרי (1) משנת שתים שלמו שבעים שנה לפי מניינו ושוב מנה שלשים: **וחמשה דדריוש המדי וכורש הפרסי.** דכתיב ודריוש המדי קביל מלכותא (דניאל ו) ואחריו מלך כורש הראשון שנתן רשות לבני הגולה לעלות שנאמר כה אמר כורש וגו' (עזרא א). וקסלקא דעתך השתא שמלכו בין שניהן ה' שנים אע"ג דלא כתיב בקרא: **ותרתי דאחשורוש.** כבר עברו לו שתי שנים: **מחרבות ירושלים.** גלות לדקיהו שנשרפה העיר וזו בהדיא כתיב לחרבות ירושלים בעי למיימנא דכתיב בספר דניאל (ט) למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה: (1) **חדיסר.** שכך עמד הבית אחר גלות יכניה: **איהו כמה מלך ארביסר.** דכתיב בשנת שתים עשרה הפיל פור הוא הגורל (2) ובשנה אחרת נעשה הנס הרי י"ג (3) דמלכי אומות העולם מתשרי מנין ומתחדשה השנה בתשרי וכתיב לשנה אחרת לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית (4) הרי י"ד: **באדין.** בימי כורש בטילת עבידת בית אלהא שלא כורש לבנות וחזר בו על ידי גרי יהודה ובנימין כמו שכתוב בספר עזרא (5) עד שנת תרתין למלכות דריוש השני שמלך אחר אחשורוש ונקרא שלשה שמות דריוש כורש וארתחשסתא (6): **שנים מקוטעות היו.** אותן שנים שמנין למעלה יש בהן שנבלעו משל אחרון (7) בראשון כגון לדריוש המדי וכורש שמנינן להם ה' שנים לא תמצא אלא ז' דכתיב בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש בספר דניאל (8) ואינו בשלר עולם לא מצינו למדי שנה בכתובים אלא זו בלבד ולכורש מצינו שלשה שנים בספר דניאל בשנת שלש למלכות כורש וגו' ואינו נמי בשלר עולם כורש מלך ג' שנים מקוטעות הרי שמנין שנה יתירה וגם (9) בשמות נבוכדנצר ואויל מרודך נבלעה שנה וכנגדו נשתהה הבנין שתים שנים לדריוש:

תניא

מסורת הש"ס

1) [מגילה יא.] גמ' הא הוה יהויכין: (2) שם הא הויא שבע דלא מלך: (3) רש"י ד"ה כשבת שבה וכו' ועכשיו נתיישבה דעתו הם"ד: (4) ד"ה גלו בשבע וכו' בשנת שמנה למלכו בסוף ספר כל"ל ותיבת נבוכדנצר נמחק: (5) בא"ד בשנה שניה למלכותו בדאמרינן לקמן ולא הגלהו כו' מורכות ירושלים דהויא י"ל שנה וכו' כדכתיב ויהי: (1) ד"ה בשא אויל מרודך מלך בבל וגו' בשנת מלכותו למדנו: (1) ד"ה חדא וכו' בשנת שתים וכו' ושוב מלך שנה שלשים: (2) ד"ה איהו כמה וכו' הרי י"ג דהא למלכי אומות: (3) ד"ה שנים מקוטעות וכו' ומשל אחרון בשל ראשון וכו' וכורש הפרסי אמנין להם ה' שנים ולא וכו' לדריוש בן אחשורוש מדרש מדי ולא זהו אחשורוש המלך שזה קדמו שנים הרבה ותניא בסדר עולם כל"ל ותיבות בספר דניאל בשנת שלש למלכות כורש וגו' נמחק: (1) בא"ד וגם בשנות נבוכדנצר וכו' שתים לדריוש האחרון הם"ד:

רבינו חננאל

כשבת, כשנתיישבה דעתו. אמר בלשצר מנה וטעה, אנא מנינא ולא שטינא. **כתיב** כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם, אמר בלשצר [6]) מאי [לבבל] למלכות בבל. **חשב ארבעים וחמש דנבוכדנצר**, מ"ה מנא לן, דאמר מר גלו בשבע לכיבוש יהויקים [שהיא] שנת שמונה לנבוכדנצר. שנאמר הדבר אשר היה על ירמיהו על כל עם יהודה בשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה היא השנה הראשונית לנבוכדנצר מלך בבל, וכבש יהויקים בשנה החמישית למלכו, נמצאו משכיבש ועד שמת שבע שנים. שכל מלכות יהויקים היתה אחת עשרה שנה שנאמר ואחת עשרה שנה מלך בירושלים, ואמרינן בנבוכדנצר שנה ראשונה כיבש נינוה שנייה כיבש יהויקים, וכיון שמת יהויקים מלך יכניה ג' חדשים ובא נבוכדנצר והגלהו שנאמר ויקח אותו מלך בבל בשנת שמונה למלכו, נמצא משכיבש יהויקים עד שמת יהויקים שבע שנים ויכניה ג' חדשים והגלהו. וזהו פירושו גלו בשבע לכיבוש יהויקים שהיא שנת שמונה לנבוכדנצר. **וזה** שכתוב בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנצר מלך בבל ירושלים ויצר עליה. כבר פירשוהו רבותינו בשנת שלש למרדו דהא בשנה הרביעית ליהויקים מלך נבוכדנצר. גלו בשמונה עשר לכיבוש יהויקים שהיא שנת תשע עשר לנבוכדנצר, שנאמר ובחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה למלך נבוכדנצר מלך בבל בא בחוראדן רב טבחים וגו'. נמצא שהגלה יהויכין בשנת שמונה למלכו ונשאר יהויכין ל"ז שנה חבוש בבית האסורים בגלות עד שמת נבוכדנצר, שנ' ויהי בשלשים ושבע לגלות יהויכין מלך יהודה וגו', הנה [7]) מקודם גלות יהויכין ח' שנים ול"ז שנה, הרי ארבעים וחמש שנה לנבוכדנצר. **הנה** נמצאו שנות נבוכדנצר מן הפסוקין. אבל **עשרים ושלש שנה לאויל מרודך** גמרא, **ותרתי דבלשצר**, הרי שבעים. אמר מדלא איפרוק כולי. אמר **אחשורוש** בלשצר טעה דאיבעו למימנא ע' לגלות. כמה בצרו ח' שנה שמלך נבוכדנצר קודם גלות יכניה עייל תמני שני חילופייהו, **חדא** דבלשצר וה' שנה דכורש ודריוש וב' שנים דדיה הא שבעים כו'. היינו דכתיב בשנת שלש למלכו בשבת, כשנתיישב דעתו דאמר תוב לא מפרקי. כולה שמעתא ופשוטה היא.

6) ל"ל אמר בלשצר חשב וטעה וכו' מאי היא דכתיב כי לפי מלאת לבבל וחשב דמאי לבבל למלכות בבל חשב וכו'. ג) נראה דל"ל הנה מלך מקודם גלות יהויכין וכו'.

מוסף רש"י

מלך והדיוט. היה שלמה, לא חזר שוב למלכותו (גיטין פח: וסנהדרין כ: ועי' רש"ל גיטין שם שר"ל כעין מלכות ראשונה שמלך על העליונים). **גלו.** יסגלו עם יהויכין בשבע. בשנה שביעית לכיבוש יהויקים, גלו בשמונה. כלומר שלוחה גלות היתה בשנה שמיעית למלכות נבוכדנצר, דשנה שניה למלכותו כיבש יהויקים כדמפרש לקמן, **גלו בשמונה עשרה.** עם לדקיהו והיא היתה מרכות ירושלים והיא היתה שנת י"ח לכיבוש יהויקים והיא שנת י"ט לנבוכדנצר (עדכין יב.). **דאמר מר.** בסדר עולם (שם). **כיבש יהויקים.** לאו גלות היא, דלא הגלה שום אדם אלא כבשו לעבד תחתיו ועבדו שלש שנים כדכתיב (מ"ב כד) ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים ויסב ויתמרד בו ג' שנים כדכתיב בדניאל בתחילתו בשנת שלש למלכות יהויקים בא נבוכדנצר ירושלים, ותניא בסדר עולם אפשר לומר כן והא לא מלך נבוכדנצר עד שנה רביעית ליהויקים כדכתיב (ירמיה כה) הדבר אשר היה על ירמיהו על כל עם יהודה בשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה היא השנה הראשונה לנבוכדנצר מלך בבל, וכבש יהויקים בשנה החמישית למלכו, נמצאו משכיבש ועד שמת שבע שנים. שכל מלכות יהויקים היתה אחת עשרה שנה שנאמר ואחת עשרה שנה מלך בירושלים, ואמרינן בנבוכדנצר שנה ראשונה כיבש נינוה שנייה כיבש יהויקים, וכיון שמת יהויקים מלך יכניה ג' חדשים ובא נבוכדנצר והגלהו שנאמר ויקח אותו מלך בבל בשנת שמונה למלכו, נמצא משכיבש יהויקים עד שמת יהויקים שבע שנים ויכניה ג' חדשים והגלהו. וזהו פירושו גלו בשבע לכיבוש יהויקים שהיא שנת שמונה לנבוכדנצר. **וזה** שכתוב בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנצר מלך בבל ירושלים ויצר עליה. כבר פירשוהו רבותינו בשנת שלש למרדו דהא בשנה הרביעית ליהויקים מלך נבוכדנצר. גלו בשמונה עשר לכיבוש יהויקים שהיא שנת תשע עשר לנבוכדנצר. שנאמר ובחדש החמישי בעשור

תורה אור השלם

1. וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא יְיָ לְמֶלֶךְ תַּחַת דָּוִיד אָבִיו וַיַּצְלַח וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל:

דברי הימים א כט כג

2. מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצִּילוּ אֶת אַרְצָם מִיָּדִי כִּי יַצִּיל יְיָ אֶת יְרוּשָׁלִַם מִיָּדִי: ישעיהו לו כ

3. בְּאַדְרֵן דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא כְּתַב לְכָל עַמְמַיָּא אֻמַיָּא וְלִשָּׁנַיָּא דִּי דָיְרִין בְּכָל אַרְעָא שְׁלָמְכוֹן יִשְׂגֵּא:

דניאל ו כו

4. שִׁפַּר קֳדָם דָּרְיָוֶשׁ וְהָקִים עַל מַלְכוּתָא לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא מְאָה וְעֶשְׂרִין דִּי לֶהֱוֹן בְּכָל מַלְכוּתָא: דניאל ו ב

5. כֹּה אָמַר כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ

6) [מגילה יא.], ז) [מגילה יב.], ח) [מגילה יב.], ט) [מגילה יב.], י) [מגילה יב.], יא) [מגילה יב.], יב) [מגילה יב.], יג) [מגילה יב.], יד) [מגילה יב.], טו) [מגילה יב.], טז) [מגילה יב.], יז) [מגילה יב.], יח) [מגילה יב.], יט) [מגילה יב.], כ) [מגילה יב.], כא) [מגילה יב.], כב) [מגילה יב.], כג) [מגילה יב.], כד) [מגילה יב.], כה) [מגילה יב.], כו) [מגילה יב.], כז) [מגילה יב.], כח) [מגילה יב.], כט) [מגילה יב.], ל) [מגילה יב.], לא) [מגילה יב.], לב) [מגילה יב.], לג) [מגילה יב.], לד) [מגילה יב.], לה) [מגילה יב.], לו) [מגילה יב.], לז) [מגילה יב.], לח) [מגילה יב.], לט) [מגילה יב.], מ) [מגילה יב.], מא) [מגילה יב.], מב) [מגילה יב.], מג) [מגילה יב.], מד) [מגילה יב.], מה) [מגילה יב.], מו) [מגילה יב.], מז) [מגילה יב.], מח) [מגילה יב.], מט) [מגילה יב.], נ) [מגילה יב.], נא) [מגילה יב.], נב) [מגילה יב.], נג) [מגילה יב.], נד) [מגילה יב.], נה) [מגילה יב.], נו) [מגילה יב.], נז) [מגילה יב.], נח) [מגילה יב.], נט) [מגילה יב.], ס) [מגילה יב.], סא) [מגילה יב.], סב) [מגילה יב.], סג) [מגילה יב.], סד) [מגילה יב.], סה) [מגילה יב.], סו) [מגילה יב.], סז) [מגילה יב.], סח) [מגילה יב.], סט) [מגילה יב.], ע) [מגילה יב.], עא) [מגילה יב.], עב) [מגילה יב.], עג) [מגילה יב.], עד) [מגילה יב.], עה) [מגילה יב.], עו) [מגילה יב.], עז) [מגילה יב.], עח) [מגילה יב.], עט) [מגילה יב.], פ) [מגילה יב.], פא) [מגילה יב.], פב) [מגילה יב.], פג) [מגילה יב.], פד) [מגילה יב.], פה) [מגילה יב.], פו) [מגילה יב.], פז) [מגילה יב.], פח) [מגילה יב.], פט) [מגילה יב.], צ) [מגילה יב.], צא) [מגילה יב.], צב) [מגילה יב.], צג) [מגילה יב.], צד) [מגילה יב.], צה) [מגילה יב.], צו) [מגילה יב.], צז) [מגילה יב.], צח) [מגילה יב.], צט) [מגילה יב.], ק) [מגילה יב.], קא) [מגילה יב.], קב) [מגילה יב.], קג) [מגילה יב.], קד) [מגילה יב.], קה) [מגילה יב.], קו) [מגילה יב.], קז) [מגילה יב.], קח) [מגילה יב.], קט) [מגילה יב.], קי) [מגילה יב.], קיא) [מגילה יב.], קיב) [מגילה יב.], קיג) [מגילה יב.], קיד) [מגילה יב.], קטו) [מגילה יב.], קטז) [מגילה יב.], קיז) [מגילה יב.], קיח) [מגילה יב.], קיט) [מגילה יב.], קכ) [מגילה יב.], קכא) [מגילה יב.], קכב) [מגילה יב.], קכג) [מגילה יב.], קכד) [מגילה יב.], קכה) [מגילה יב.], קכו) [מגילה יב.], קכז) [מגילה יב.], קכח) [מגילה יב.], קכט) [מגילה יב.], קל) [מגילה יב.], קלא) [מגילה יב.], קלב) [מגילה יב.], קלג) [מגילה יב.], קלד) [מגילה יב.], קלה) [מגילה יב.], קלו) [מגילה יב.], קלז) [מגילה יב.], קלח) [מגילה יב.], קלט) [מגילה יב.], קמ) [מגילה יב.], קמא) [מגילה יב.], קמב) [מגילה יב.], קמג) [מגילה יב.], קמד) [מגילה יב.], קמה) [מגילה יב.], קמו) [מגילה יב.], קמז) [מגילה יב.], קמח) [מגילה יב.], קמט) [מגילה יב.], קנ) [מגילה יב.], קנא) [מגילה יב.], קנב) [מגילה יב.], קנג) [מגילה יב.], קנד) [מגילה יב.], קנה) [מגילה יב.], קנו) [מגילה יב.], קנז) [מגילה יב.], קנח) [מגילה יב.], קנט) [מגילה יב.], קס) [מגילה יב.], קסא) [מגילה יב.], קסב) [מגילה יב.], קסג) [מגילה יב.], קסד) [מגילה יב.], קסה) [מגילה יב.], קסו) [מגילה יב.], קסז) [מגילה יב.], קסח) [מגילה יב.], קסט) [מגילה יב.], קע) [מגילה יב.], קעא) [מגילה יב.], קעב) [מגילה יב.], קעג) [מגילה יב.], קעד) [מגילה יב.], קעה) [מגילה יב.], קעו) [מגילה יב.], קעז) [מגילה יב.], קעח) [מגילה יב.], קעט) [מגילה יב.], קפ) [מגילה יב.], קפא) [מגילה יב.], קפב) [מגילה יב.], קפג) [מגילה יב.], קפד) [מגילה יב.], קפה) [מגילה יב.], קפו) [מגילה יב.], קפז) [מגילה יב.], קפח) [מגילה יב.], קפט) [מגילה יב.], קצ) [מגילה יב.], קצא) [מגילה יב.], קצב) [מגילה יב.], קצג) [מגילה יב.], קצד) [מגילה יב.], קצה) [מגילה יב.], קצו) [מגילה יב.], קצז) [מגילה יב.], קצח) [מגילה יב.], קצט) [מגילה יב.], קק) [מגילה יב.], קקא) [מגילה יב.], קקב) [מגילה יב.], קקג) [מגילה יב.], קקד) [מגילה יב.], קקה) [מגילה יב.], קקו) [מגילה יב.], קקז) [מגילה יב.], קקח) [מגילה יב.], קקט) [מגילה יב.], קל) [מגילה יב.], קלא) [מגילה יב.], קלב) [מגילה יב.], קלג) [מגילה יב.], קלד) [מגילה יב.], קלה) [מגילה יב.], קלו) [מגילה יב.], קלז) [מגילה יב.], קלח) [מגילה יב.], קלט) [מגילה יב.], קמ) [מגילה יב.], קמא) [מגילה יב.], קמב) [מגילה יב.], קמג) [מגילה יב.], קמד) [מגילה יב.], קמה) [מגילה יב.], קמו) [מגילה יב.], קמז) [מגילה יב.], קמח) [מגילה יב.], קמט) [מגילה יב.], קנ) [מגילה יב.], קנא) [מגילה יב.], קנב) [מגילה יב.], קנג) [מגילה יב.], קנד) [מגילה יב.], קנה) [מגילה יב.], קנו) [מגילה יב.], קנז) [מגילה יב.], קנח) [מגילה יב.], קנט) [מגילה יב.], קס) [מגילה יב.], קסא) [מגילה יב.], קסב) [מגילה יב.], קסג) [מגילה יב.], קסד) [מגילה יב.], קסה) [מגילה יב.], קסו) [מגילה יב.], קסז) [מגילה יב.], קסח) [מגילה יב.], קסט) [מגילה יב.], קע) [מגילה יב.], קעא) [מגילה יב.], קעב) [מגילה יב.], קעג) [מגילה יב.], קעד) [מגילה יב.], קעה) [מגילה יב.], קעו) [מגילה יב.], קעז) [מגילה יב.], קעח) [מגילה יב.], קעט) [מגילה יב.], קפ) [מגילה יב.], קפא) [מגילה יב.], קפב) [מגילה יב.], קפג) [מגילה יב.], קפד) [מגילה יב.], קפה) [מגילה יב.], קפו) [מגילה יב.], קפז) [מגילה יב.], קפח) [מגילה יב.], קפט) [מגילה יב.], קצ) [מגילה יב.], קצא) [מגילה יב.], קצב) [מגילה יב.], קצג) [מגילה יב.], קצד) [מגילה יב.], קצה) [מגילה יב.], קצו) [מגילה יב.], קצז) [מגילה יב.], קצח) [מגילה יב.], קצט) [מגילה יב.], ק) [מגילה יב.], קא) [מגילה יב.], קב) [מגילה יב.], קג) [מגילה יב.], קד) [מגילה יב.], קה) [מגילה יב.], קו) [מגילה יב.], קז) [מגילה יב.], קח) [מגילה יב.], קט) [מגילה יב.], קי) [מגילה יב.], קיא) [מגילה יב.], קיב) [מגילה יב.], קיג) [מגילה יב.], קיד) [מגילה יב.], קטו) [מגילה יב.], קטז) [מגילה יב.], קיז) [מגילה יב.], קיח) [מגילה יב.], קיט) [מגילה יב.], קכ) [מגילה יב.], קכא) [מגילה יב.], קכב) [מגילה יב.], קכג) [מגילה יב.], קכד) [מגילה יב.], קכה) [מגילה יב.], קכו) [מגילה יב.], קכז) [מגילה יב.], קכח) [מגילה יב.], קכ

תניא נמי הכי. דבשנות נבוכדנצר ואויל מרודך נבלעה שנה: עוד שנה אחת נכנס. (ו) הכי איתא בסדר עולם ביה בגיליא קטיל בלשצר מלכא וחריש מדאה קביל מלכותא הכי שבעים שנה מיום שמלך נבוכדנצר שבעים חסר אחת מיום שביבש יהויקים ועוד שנה אחת לנבל למלאות שבעים שנה משמלט על ישראל ועמד דריוש והשלימה שבעים שנה אחרת מלך כורש בנבל ונפקדו פקידה במקצת שאמר מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל וגו'(ז). למדנו מברייתא זו כשמת בלשצר לא היו לביבוש יהויקים אלא שבעים חסר אחת ואתמנו מנינו למעלה שבעים שנה מ"ה דנבוכדנצר וכ"ג דאויל מרודך ושלשה דבלשצר הרי שנים מקוטעות היו: **ביומי בספרים.** לשון ספירה וחשבון: **כביב לפי מלאות נבכל.** שבעים שנה אפקוד אתכם בספר ירמיה: **וכביב.** בספר דניאל למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא: **נפקידה בעלמא.** (ח) ואמר לפי מלאות לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם וכך היתה שנפקדו בשנה אחת לכורש מלך פרס שהיא שנת ע"א לביבוש יהויקים שפשטה בבל על ישראל: **משיח.** (ט) נמשח כמו שמן המשחה: **קובל אני לך כו'.** והכי קאמר כה אמר ה' למשיחו (מ) לכורש אשר החזקתי בימינו וגו' הוא יבנה את ביתי. תרי קראי כתיבי דסמיכי אהדדי. ויקוד טעם מקרא זה מוכיח על דרש זה שאין לך טעם זרקא במקרא שאין סגול בא אחריו וכאן נגקד למשיחו בזרקא ולכורש נגקד במאריך להפריש ולנתקו מעם למשיחו: **מי בכם מכל עמו וגו'.** והוא עצמו לא נשתבל בדבר: **כביב פרס ומדי הפרתמים.** סמך הפרתמים אצל מדי וכתיב למלכי מדי ופרס סמך מלכי אצל מדי: **בגדי כהונה.** שהיו בידו שם בגדי כהן גדול (נ) שהביאן מירושלים: **פיקח היה.** שהקדים משתה הרחוקים יותר ממשתה בני עירו: **שהשתחוו לצלם.** בימי נבוכדנצר: **וכי משוא פנים יש בדבר.** איך זכו לנס: **הם עשו לפנים.** מירמה: **חרי חרי.** מעשה מחט. מלאכת המצעות היתה עשויה נקבים נקבים: **מילא לנבה.** חור לשון חיור(א): **הראוי לכסף כו'.** מטות זהב וכסף קדרים שר הראוי לזהב לזהב וגרוע לכסף: **מתחוטטות על בעליהן.** לרפה עשה להם באבנים חטוטות לומר אלא באו לידי אדם אלא בטורח שמחטטים ומחזירים בעליהן אחריהן עד שמוצאין אותן בדמים יקרים: **וכן הוא אומר.** שהמקרא משבח אבנים יקרות ואומר (פ) על נסיונות הרבה הן באין כי אבני נזר מתנוססות על אדמתו. והכתוב מדבר לישראל לעתיד לבוא שיהיו חשובין ויקרים בין האומות כאבני נזר המתנוססות: **דרי דרי.** שורות שורות סביב. (ס) וסומכת לשון סחור סחור (ע): **ללהריס.** והאי וסומכת (ס) לשון סהרא הוא: **שקרא דרור לכל בעלי חמורה.** עשה נחת רוח לבני מלכותו להעביר מהן מכס של חמרין: **הראשונים.** כלומר בלשצר וחבורתו: **כדת של תורה.** אמילת מזבח מרובה משתיה פר ושלשה עשרונים סולת לאמילה ונסך חצי ההין: **מיין מדינתו.** יין הרגיל בו ולא ישכרהו [ולא ישתהו] אלא לפי רצונו: **כרצון מרדכי והמן.** הם היו שרי המשקים במשתה: **איהו בקרי.** לוועין גדולות: **בוציני**

תניא נמי הכי ועוד שנה (א) אחרת לבבל ועמד דריוש והשלימה אמר רבא אף דניאל טעה בהאי חושבנא דכתיב [1]בשנת אחת למלכו אני דניאל בינותי בספרים מדקאמר בינותי מכלל דטעה מ"מ קשו קראי אהדדי כתיב [2]מלאות לבבל וכתיב [1]לחרבות ירושלם אמר רבא לפקידה בעלמא והיינו דכתיב [3]כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם (ב) דרש רב נחמן בר רב חסדא מאי דכתיב [4]כה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו וכי כורש משיח היה אלא א"ל הקב"ה למשיח קובל אני לך על כורש אני אמרתי הוא יבנה (ג) ביתי ויקבץ גליותי והוא אמר [5]מי בכם מכל עמו ויעל: (ד)[6]חיל פרס ומדי הפרתמים וכתיב [7]למלכי מדי ופרס אמר רבא אתנויי אתנו בהדדי אי מינן מלכי מינייכו איפרכי ואי מינייכו מלכי מינן איפרכי [8]בהראותו את עושר כבוד מלכותו (ה) א"ר יוסי בר חנינא מלמד שלבש בגדי כהונה כתיב הכא יקר תפארת גדולתו וכתיב התם [9]לכבוד ולתפארת [10]ובמלאות הימים האלה וגו' רב ושמואל חד אמר מלך פיקח היה וחד אמר מלך טיפש היה מאן דאמר מלך פיקח היה שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא דבני מאתיה (ה) כל אימת דבעי מפיים להו ומאן דאמר טיפש היה דאיבעי ליה לקרובי בני מאתיה ברישא דאי מרדו ביה הנך (ו) הני הוו קיימי בהדיה [8]שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו אתם אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע (ו) אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו אמרו לו אמור אתה אמר להם מפני שהשתחוו לצלם אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר אמר להם (ז)[9]הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים והיינו דכתיב [11]כי לא ענה מלבו: [10]בחצר גנת ביתן המלך רב ושמואל חד אמר הראוי לחצר לחצר הראוי לגינה לגינה הראוי לביתן לביתן וחד אמר הושיבן בחצר ולא החזיקתן בגינה ולא החזיקתן עד שהכניסן לביתן והחזיקתן במתניתא תנא הושיבן בחצר ופתח להם שני פתחים אחד לגינה ואחד לביתן [12]חור כרפס ותכלת מאי חור רב אמר חרי חרי ושמואל אמר מילת לבנה הציע להם כרפס אמר ר' יוסי בר חנינא כרים של פסים על גלילי כסף ועמודי שש מטות זהב וכסף תניא ר' יהודה אומר הראוי לכסף לכסף הראוי לזהב לזהב אמר לו ר' נחמיה א"כ אתה מטיל קנאה בסעודה אלא הם של כסף ורגליהן של זהב בהט ושש א"ר אסי אבנים (ג)שמתחוטטות על בעליהן וכן הוא אומר [13](מ) אבני נזר מתנוססות על אדמתו [12]ודר וסוחרת רב אמר דרי דרי ושמואל אמר אבן טובה יש בכרכי הים ודרה שמה הושיבה באמצע סעודה ומאירה להם כצהרים דבי רבי ישמעאל תנא שקרא דרור לכל בעלי סחורה [14]והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים משונים מיבעי ליה אמר רבא יצתה בת קול ואמרה להם ראשונים כלו מפני כלים ואתם שונים (ט) בהם ויין מלכות רב אמר רב מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין שגדול הימנו בשנים [15]והשתיה כדת (ז)(אין אונס) מאי כדת א"ר חנן משום ר"מ כדת של תורה מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה אין אונס אמר רבי אלעזר מלמד שכל אחד ואחד השקהו מיין מדינתו לעשות כרצון איש ואיש אמר רבא לעשות כרצון מרדכי והמן מרדכי דכתיב [16]איש יהודי המן [17]איש צר ואויב [18]גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות בית הנשים מיבעי ליה אמר רבא שניהן לדבר עבירה נתכוונו היינו דאמרי אינשי (ט)איהו (י)בקרי ואתתיה בבוציני

אתה מטיל קנאה. וא"ת למ"ד לעיל הראוי לגינה לגינה הראוי לחצר לחצר א"כ אתה מטיל קנאה בסעודה י"ל דסבירא ליה דכיון שלא היו רואין זה את זה ליכא קנאה: **כדת** של תורה אכילה מרובה משתיה. והא דאמרינן בגלה (דף כד: ושם) כל שאכילתו מרובה משתייתו עצמותיו סכויין היינו באוכל יותר מדאי: שפרחה

תורה אור השלם

1. בְּשָׁנָה אַחַת לְמָלְכוֹ אֲנִי דָּנִיֵּאל בִּינֹתִי בַּסְּפָרִים מִסְפַּר הַשָּׁנִים אֲשֶׁר הָיָה דְבַר יְיָ אֶל יִרְמְיָה הַנָּבִיא לְמַלֹּאת לְחָרְבוֹת יְרוּשָׁלִָם שִׁבְעִים שָׁנָה:
דניאל ט ב

2. כִּי כֹה אָמַר יְיָ כִּי לְפִי מְלֹאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם וְהֲקִמֹתִי עֲלֵיכֶם אֶת דְּבָרִי הַטּוֹב לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה:
ירמיהו כט י

3. כֹּה אָמַר כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקַד עָלַי לִבְנוֹת לוֹ בַיִת בִּירוּשָׁלִָם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה:
עזרא א ב

4. כֹּה אָמַר יְיָ לִמְשִׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּי בִימִינוֹ לְרֶד לְפָנָיו גּוֹיִם וּמָתְנֵי מְלָכִים אֲפַתֵּחַ לִפְתֹּחַ לְפָנָיו דְּלָתַיִם וּשְׁעָרִים לֹא יִסָּגֵרוּ:
ישעיהו מה א

5. מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיַעַל לִירוּשָׁלִָם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וְיִבֶן אֶת בֵּית יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם:
עזרא א ג

6. בִּשְׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל שָׂרָיו וַעֲבָדָיו חֵיל פָּרַס וּמָדַי הַפַּרְתְּמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו:
אסתר א ג

7. וְכָל מַעֲשֵׂה תְקֹפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ וּפָרְשַׁת גֹּדֶל מָרְדְּכַי אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ הֲלוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי וּפָרַס:
אסתר י ב

8. בְּהַרְאוֹתוֹ אֶת עֹשֶׁר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת יְקָר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמֵאָת יוֹם:
אסתר א ד

9. וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:
שמות כח ב

10. וּבַמְּלוֹאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל הָעָם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה לְמִגָּדוֹל וְעַד קָטָן מִשְׁתֶּה שִׁבְעַת יָמִים בְּחֲצַר גִּנַּת בִּיתַן הַמֶּלֶךְ:
אסתר א ה

11. כִּי לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ וַיַּגֵּהוּ בְּנֵי אִישׁ:
איכה ג לג

12. חוּר כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת אֲחוּז בַּחֲבָלֵי בוּץ וְאַרְגָּמָן עַל גְּלִילֵי כֶסֶף וַעֲמוּדֵי שֵׁשׁ מִטּוֹת זָהָב וָכֶסֶף עַל רִצְפַּת בֹּהַט וָשֹׁשׁ וָדֶר וְסֹחֶרֶת:
אסתר א ו

13. וְהוֹשִׁיעָם יְיָ אֱלֹהֵיהֶם בַּיּוֹם הַהוּא כְּצֹאן עַמּוֹ כִּי אַבְנֵי נֵזֶר מִתְנוֹסְסוֹת עַל אַדְמָתוֹ:
זכריה ט טז

14. וְהַשְּׁקוֹת בִּכְלֵי זָהָב וְכֵלִים מִכֵּלִים שׁוֹנִים וְיַיִן מַלְכוּת רָב כְּיַד הַמֶּלֶךְ:
אסתר א ז

15. וְהַשְּׁתִיָּה כְּדָת אֵין אֹנֵס כִּי כֵן יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ וָאִישׁ:
אסתר א ח

16. אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכַי בֶּן יָאִיר בֶּן שִׁמְעִי בֶּן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי:
אסתר ב ה

17. וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הָמָן הָרָע הַזֶּה וְהָמָן נִבְעַת מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה:
אסתר ז ו

18. גַּם וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה עָשְׂתָה מִשְׁתֶּה נָשִׁים בֵּית הַמַּלְכוּת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ:
אסתר א ט

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועוד שנה אחת יש לנבכל ועמד וכו' ואף דניאל וכו' ביומי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה מדקאמר אני בינותי בספרים מכלל דאיהו נמי טעה מ"מ קשו: (ב) שם לבנות לו בית בירושלים וכתיב מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל לרש רב נחמן: (ג) שם הוא יבנה עירי ויקבץ גליותי: (ד) שם כבוד מלכותו ואת יקר וגו' אמר רבי יוסי וכו' בגדי כהונה ונתעטף ועמד כתיב הכא: (ה) שם דבני מאתיה מיכן כייפי ליה כל אימת דבעי בהו מקרב להו ומאן דאמר טיפש: (ו) שם מרדו ביה הנך קיימי הני והוו בהדיה: (ז) שם של אומו רשע אמר להם אם כן: (ח) שם וכן הוא אומר כי אבני: (ט) שם ואתם שונים ושותים בהן: (י) רש"י ד"ה ועוד שנה אחת בנבכל. רישא דברייתא הכי איתא: (כ) ד"ה נפקידה בעלמא נאמר האי לפי מלאות לנבכל שבעים שנה דהא אפקוד אתכם כתיב וכך היה שנפקדו וכו' שפשטה יד בבל: (ל) ד"ה משיח הוא כלום נמשח בשמן כל"ל ומיבא כמו נמתק: (מ) ד"ה קובל וכו' למשיחו על כורש אני קובל אשר החזקתי וכו' יבנה את עירי תרי קראי: (נ) ד"ה בגדי כהונה וכו' כהן גדול שהביא נבוכדנצר מירושלים: (ס) ד"ה וכן הוא וכו' ואומר שעל ידי נסיונות:

מוסף רש"י

איהו בקרי ואתתיה בבוציני. קלרי וכוליני מין אחד הוא אלא שאלו גדולים ואלו קטנים, כלומר כמה שהוא עוקר היא עוקרה (סוטה י.).

רבינו חננאל

והא קשו קראי אהדדי, ופריש רבא לפי מלאת לבבל, לפקידה בעלמא.

גמ' שאלו תלמידיו. עי' מדרש איר השירים בפסוק זאת קומתך דמתה לתמר: שם הם לא עשו אלא לפנים. עי' סנהדרין דף קא ע"ב. ועי' ע"ז דף ג ע"א תוס' ד"ה שלא שהמתחו: רש"י ד"ה דרי דרי וכו' וסוחרת לשון סחור. כי סביב מרגומו סחור סחור (ויקרא ז ה): שם ד"ה בצהרים וכו' לשון סהרא הוא. עי' לקמן דף יג ע"א רש"י ד"ה אמתהר:

א) כתיב חיל כו' כל"ל, ב) [עי' תוס' ע"ז ג. ד"ה שלא וכו'], ג) [נערוך ערך מט ג כתב כמה פירושים ע"ז בשם ר"ג ור"ח ע"ש], ד) [נע"י ליתא], ה) טועה י., ו) [עי' בערוך ערך קר ק], ז) [נמצא לן], ח) [נע"י ל ז], ט) [שנת יג.],

---

ח) כתיב חיל כו' כל"ל, ב) [עי' תוס' ע"ז ג. ד"ה שלא וכו'], ג) [נערוך ערך מט ג כתב כמה פירושים ע"ז בשם ר"ג ור"ח ע"ש], ד) [נע"י ליתא], ה) טועה י., ו) [עי' בערוך ערך קר ק], ז) [נמצא לן], ח) [נע"י ל ז], ט) [שנת יג.],

---

ולחורבות ירושלים, לגאולה. **אבנים מתחוטטות** על בעליהן, מחטיאות בעליהן. כלומר כל מי שבמצאת בידו [מתחייב] למלכות, ט) שאינן ראויות להדיוט אלא למלכות בלבד, וכן בעליהן כיון שנמצאת בידיהן נסים ובורחין שמתיראין מן המלכות. [**והשתיה כדת**, כדת של תורה] מה דת של תורה אכילה מרובה משתייה, פי' התמיד כבש שיש בו כמה רביעיות,

ט) וכן העתיק הערוך בערך מט מ' בשם רבינו ע"ש.

שפרחה בה צרעת. בירושלמי מפרש דילפינן נגזר דכתיב גבי ושתי מנגזר דכתיב גבי עוזיה כשנצטרע דכתיב ביה נגזר מבית ה׳ (דה״ב כו) [ח]: **זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתייהו בחמרא.** וקשה דהא פרק תפלת השחר (ברכות דף כח.) פריך וכי עמון במקומו יושב והא כא סנחריב ובנבלו לכך פר״ת דגרסינן הכא מואב לחוד דקרא נמי לא הזכיר אלא מואב דכתיב שאון מואב ובברכות נמי לא גרסינן אלא עמון ומזה הטעם התירו ליהודה גם העמוני לבא בקהל אבל משמע דגרי איך לא רלו להתיר לבא בקהל לפי שלא בלבל סנחריב מלריס ולא בלבל מואב ומיהו קשה דבברכות משמע באותה שהבאתי שסנחריב בלבל עמון ובירמיה חשיב להו באותן שהגלה נבוכדנצר וי״ל לפי שסנחריב היה ראשון שבלבל נקרא הכל על שמו ועליו כתיב ואסיר גבולות עמים ועתידותיהם שוסתי אבל ולאי עיקר סחורכן היה ע״י נבוכדנצר [ט]:

ממוכן. [י] יש מדרש שהיה נשוי לשרית ולפי שהיה נשוי לשרית שהיתה גדולה ממנו שלא היה יכול לכופה לדבר כלשונו יען לעשות כן: כל

1. ביום השביעי
כטוב לב המלך ביין
אמר למהומן בזתא
חרבונא בגתא ואבגתא
וזתר וכרכס שבעת
הסריסים המשרתים את
פני המלך אחשורוש:
2. אחר הדברים
האלה כשך חמת המלך
אחשורוש זכר את
ושתי ואת אשר עשתה
ואת אשר נגזר עליה:
אסתר ב א
3. ותמאן בגבתה ושתי
לבוא בדבר המלך אשר
ביד הסריסים ויקצף
המלך מאד וחמתו
בערה בו: אסתר א יב
4. ויאמר המלך
לחכמים ידעי העתים כי
כן דבר המלך לפני כל
ידעי דת ודין: אסתר א יג
5. שאנן מואב מנעוריו
ושקט הוא על שמריו
ולא הורק מכלי אל כלי
ובגולה לא הלך על כן
עמד טעמו בו וריחו לא
נמר: ירמיהו מח יא
6. והקרב אליו ברשנא
שתר אדמתא תרשיש
מרס מרסנא ממוכן
שבעת שרי פרס ומדי
ראי פני המלך הישבים
ראשונה במלכות:
אסתר א יד
7. והטור הרביעי
תרשיש ושתם וישפה
משבצים זהב יהיו
בטלואתם:
שמות כח כ
8. ויאמר ממוכן לפני
המלך והשרים לא על
המלך לבדו עותה ושתי
המלכה כי על כל
השרים ועל כל העמים
אשר בכל מדינות המלך
אחשורוש: אסתר א טז
9. וישלח ספרים אל כל
מדינות המלך אל מדינה
ומדינה ככתבה ואל עם
ועם כלשונו להיות כל
איש שרר בביתו ומדבר
כלשון עמו: אסתר א כב
10. ויפקד המלך
פקידים בכל מדינות
מלכותו ויקבצו את כל
נערה בתולה טובת
מראה אל שושן הבירה
אל בית הנשים אל יד
הגא סריס המלך שמר
הנשים ונתון
תמרוקיהן: אסתר ב ג
11. כל ערום יעשה
בדעת ובסיל יפרש
אולת: משלי יג טז
12. ויאמרו לו עבדיו
יבקשו לאדני המלך
נערה בתולה ועמדה
לפני המלך ותהי לו
סכנת ושכבה בחיקך
והם לאדני המלך:
מלכים א א ב
13. איש יהודי היה
בשושן הבירה ושמו
מרדכי בן יאיר בן שמעי
בן קיש איש ימיני:
אסתר ב ה

רבינו חננאל

ונסכו רבינית ההין יין בלבד. איהו בקרי ואיתתיה בבוציני, פי׳ שניהם לזנות [נתכוונו]. מוכתר בנימוסו, פי׳ מצויין בדתי כל התורה היה כעדי שהיה בדורו ידוע וזהיר במצות. ורבה בר רב הונא עדיף מינה, בענותות, דהא אמר רבא תלת מילי בעאי משמייא חכמתיה דרב הונא ועיתריה דרב חסדא יהבו לי, ענותנותיה דרבה בר רב הונא לא יהבו לי.

1 ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בד״ת ובדברי תשבחות אבל עובדי כוכבים שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא בדברי תיפלות וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים מדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו אינו לא מדיי ולא פרסי אלא כשדיי רצונכם לראותה אמרו לו אין ובלבד שתהא ערומה [6] שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו מלמד שהיתה ושתי הרשעה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת (א) היינו דכתיב 2 אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה כשם שעשתה כך נגזר עליה 3 ותמאן המלכה ושתי מכדי פריצתא הואי דאמר מר שניהן לדבר עבירה נתכוונו מ״ט לא אתאי א״ר יוסי בר חנינא מלמד שפרחה בה צרעת במתניתא תנא [בא גבריאל ועשה לה זנב] ויקצף המלך מאד (ב) אמאי דלקה ביה כולי האי אמר רבא שלחה ליה (ג) בר אהורייריה דאבא אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי וההוא גברא אשתטי בחמריה מיד וחמתו בערה בו 4 ויאמר המלך לחכמים מאן חכמים רבנן יודעי העתים שיודעין לעבר שנים ולקבוע חדשים אמר להו דיינוה לי אמרו היכי נעביד נימא ליה קטלה למחר פסיק ליה חמריה (ג) ובעי לה מינן נימא ליה שבקה קא מזלזלה במלכותא אמרו לו מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתייהו כחמרא דיתיב על דורדייה וטעמא אמרו ליה דכתיב 5 שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר מיד 6 והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש א״ר לוי כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר כרשנא אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך שתר כלום הקריבו לפניך שתי תורין אדמתא כלום בנו לפניך מזבח אדמה תרשיש כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו 7 תרשיש ושהם וישפה מרס כלום מירסו בדם לפניך מרסנא כלום מירסו במנחות לפניך ממוכן כלום הכינו שלחן לפניך 8 ויאמר ממוכן תנא ממוכן זה המן ולמה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות אמר רב כהנא (ד) מכאן שההדיוט קופץ בראש (ה) להיות כל איש שורר בביתו אמר רבא (ה) אלמלא אגרות הראשונות לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט אמרי מאי האי דשדיר לן לאיש שורר בביתו פשיטא אפילו קרחה בביתיה פרדשכא ליהוי 10 ויפקד המלך פקידים א״ר מאי דכתיב 11 כל ערום יעשה בדעת וכסיל יפרוש אולת כל ערום יעשה בדעת זה דוד דכתיב 12 ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה כל מאן דהוה ליה ברתא אייתה ניהליה וכסיל יפרוש אולת זה אחשורוש דכתיב ויפקד המלך פקידים כל מאן דהוה ליה ברתא איטמרה מיניה 13 איש יהודי היה בשושן הבירה וגו׳ איש ימיני מאי קאמר אי ליחוסא קאתי ליחסיה (ד) ואזיל עד בנימין אלא מאי שנא הני תנא כולן על שמו נקראו בן יאיר בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו בן שמעי בן ששמע אל תפלתו בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו קרי ליה יהודי אלמא מיהודה קאתי וקרי ליה ימיני אלמא מבנימין קאתי (ג) אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו היה 7 אמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יהושע בן לוי אביו מבנימין ואמו מיהודה ורבנן אמרי משפחות מתגרות זו בזו משפחת יהודה אומרת אנא גרים דמתיליד מרדכי דלא קטליה דוד לשמעי בן גרא ומשפחת בנימין אמרה מינאי קאתי רבא אמר כנסת ישראל אמרה לאידך גיסא ראו מה עשה לי יהודי ומה שילם לי ימיני מה עשה לי יהודי דלא

בוציני. לוועין קטנות. כלומר דבאותו מין עצמו זה נותף וזו נותפת הוא אומר להראות את יופיה והיא לכך נתכוונה שיסתכלו ביופיה: **פרילאה הוא.** פרוצה היתה: **מלמד שפרחה בה צרעת.** וליף בירושלמי מאשר נגזר עליה (ב) וכתיב ושם בית החפשית מצורע כי נגזר מבית ה׳ (דה״ב כו) מה להלן צרעת אף כאן צרעת: **אהורייריה.** שומרי הסוסים: **נקבל אלפא חמרא שתי.** כן הגיד הכתוב עליו (דניאל ה): **פסיק ליה.** יפיג יינו מעט מעליו: **על דורדייה.** על שמריו: **וטעמא אמרו ליה.** ויפה אמרו לו דודאי כן הוא שמתוך שהאדם שקט דעתו מיושבת עליו שנאמר שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו וסיפיה דקרא על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר: **פסוק זה על קרבנות נאמר.** והקרוב אליו לשון הקרבת קרבן. מלאכי השרת הזכירו לפני הקב״ה את הקרבנות שהקריבו ישראל לפניו לעשות להם נקמה בושתו ותבא אסתר ותמלוך תחתיה: **כרשנא.** כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה: **שתר.** שתי תורים: **מרס.** שמירסו את הדם שלא יקרש ושוב לא יהא ראוי לזריקה: **מרסנא.** מירסו במנחות לבולן. ממרס לשון מגיס: **מוכן לפורענות.** עומד להיות תלוי: **מלאן שההדיוט קופץ בראש.** שהרי מנה אותו הכתוב לבסוף אלמא גרוע הוא מכולן והוא קפץ בראש: **אלמלא אגרות ראשונות.** שהוחזק בהן שוטה בעיני האומות: **לא נשתייר משונאי ישראל שריד ופליט.** שהיו ממהרין להורגן במלות המלך באגרות האמצעיות ולא היו ממתינים ליום המועד: **אמרי מאי האי דשדר לן.** אומרים האומות מה זה שלא לומר לנו להיות כל איש שורר בביתו (ה) שאף הגרדן שורר בביתו: **פרדשכא.** פקיד וגגיד: **נערה.** דוד לא ביקש אלא נערה אחת (ו) כל אדם הראה לשלוחיו את בתו אולי תיטב בעיניו ואחשורוש כסיל הוה לקבץ את כולן הכל יודעין שלא יקח אלא אחת ואת כולן יבעל מאן דהוה ליה ברתא מטמרה: **מולכר בנימוסו היה.** בשמות נאין. וימוסן שם בלשון יון: **א]** ס״ ו) **נערי** לא גרסינן אלא הכי גרסינן **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי הו׳:** דלא

מסורת הש״ס

ו) [סוטה ח.]. ס״ל לא גרים בר. ג) [בע״י איתא מוקפא יש פפרים דגרסי מ״ש יהודי היה בשושן הבירה וגו׳ אמר רב נחמן מוכתר בנימוסו היה פי׳ שמות נאים והגוים כדדרים שכולם על שמו נקראים וי״ש דגרסי קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני יהודי אלמא מיהודה קאתי ימיני אלמא מבנימין קאתי אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו היה ולא בהולת דמה ענין זה לזה ומיהו יש לישבו מוכתר בנימוסו מוכתר בשמות נאים ומעשים נאים וטכסיסי מלכות ולכך קוראו על שם יהודה שהיה חשוב מכל השבטים ויפלו ממנו מלכים], ד) [בע״י גרים רבה בר רב הונא וכבה בר בר חנה משמיה דרבי יהושע בן לוי אמרו אביו מבנימין וכו׳ וע״ש בפרש״י ובעיון ערך נמס ב כתב בזה״ל מרדכי מוכתר בנימוסו היה בעדי פירוש מצוין בדתי התורה בעדי שהיה יודע בדורו וחזיר במצות וכו׳ ע״ש], ה) [אסתר ב], ו) ומאן דאמר נעשה לה זנב עליף עליה דכתיב הכא מעליה דכתיב גבי שמואל וירם הבשר את השוק והעליה ואמר׳ זו האליה, ז) [ל״ל בעדי פי׳ בע״י בפרש״י שם ע״ כעריך ערך נמס וערך עדין], ח) בדפו״ר יש עוד ד״ה: ועשה לה זנב עליף לה מעליה ולכן הוא אומר וירם הבשר את השוק והעליה אמר ר׳ יוחנן השוק והאליה מה להלן אליה אף כאן אליה, ט) [וע״ע תוס׳ יומא עו: ד״ה ממיתין ותוס׳ סוטה כו.], י) [עי׳ פרקי דר״א פמ״ט].

גליון הש״ס

גמ׳ אמר ר״ב מכאן שהחדיוט כו׳. עי׳ יומא׳ פרק ד דסנהדרין ס״ז: **שם אמר רבא אלמלא.** ע״ל כא ע״א תד״ה אלמלא: **רש״י** ד״ה נערי לא גרס״. עי׳ דבר נחמד בספר מקום שמואל:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ מלאכה בשבת לפיכך נגזר עליה בשבת היינו דכתיב: (ב) שם ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו אמאי דלקה: (ג) שם פסיק ליה אמנייה ודכיר לה וכעי לה מינן: (ד) שם ליחסיה ולידיזל עד בנימין מאי שנא הני תלתא תנא כולן כ״ל ותיבת אלא נמחק: (ה) רש״י ד״ה אמרי מאי וכו׳ להיות כל איש שורר בביתו פשיטא אף הגרדן: (ו) ד״ה נערה וכו׳ נערה אחת לפיכך כל אדם וכו׳ ואחשורוש היה כסיל וכו׳ מטמרה מיניה הס״ד:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א] רש״י ד״ה נערי לא גרסינן. נ״ב עיין בזה בספר מקום שמואל בשער התירוצים:

ג) **דלא קטליה דוד לשמעי.** שהיה חייב מיתה: **לאידך גיסא.** לגעקה ולא לשבח איש יהודי ואיש ימיני גרמו לי הצער הזה: **איסי גוברין יהודאין כו'.** וסיפיה דקרא לאלהך לא פלחין. כנגד הספר היה לומר כל דבריך דברי הימים אחת הן הרבה שמות אתה מוציא פלוני ופלוני וכולן אדם אחד הן: **ואמו יודעין לדורשן.** ואע"פ שסתמת אותן אמו ותנין את לבינו עד שאמו יודעין לדורשן. משום דאמרינן לעיל כל הכופר בע"ז נקרא יהודי נקט לה הכא: **ואשתו היהודיה וגו'.** והלא בתיה שמה דהא כתיב בסופיה ואלה בני בתיה: **לרחוץ.** לטבול ד) לשון גירות: **והלא כלב שמו.** שבכלב משמעי קרא: הכי גרסינן **ושא בתיה שמרדה בגילולי בית אביה.** ולכך נשתנה שמה בליקומין הללו: **שגלה מעצמו.** מדלא כתיב אשר היה מן הגולה אשר הגלתה וכתיב אשר הגלה עם הגולה משמע שלא היה כשאר ישראל שגלו על כרחן והוא גלה מעצמו כמו שעשה ירמיה שגלה מעצמו עד שאמר לו הקב"ה לחזור: **בין הדסים אשר במצולה.** בין הצדיקים שגלו לבבל. ובשכינה משמעי קרא: **אפסקר.** ה) ירח. יפה כלבנה: **ירקרוקת היפה.** כהדסה זו: **אלא חוט של חסד משוך עליה.** מאת הקב"ה לכך גרתיה יפה לאומות ולאמשורות: **וכמות אביה ואמה הו ל"ל.** מאחר דכתיב ו) כי אין לה אב ואם אלא ללמדנו שאפי' יום אחד לא היה לה אב ואם: **בשעה שנתעברה אמה מה אביה.** נמצא שלא היה לה אב משעה שנראה להקרות אב: **וכשילדה אמה מפה.** ולא נראית לקרות אם: **ורש אין לו.** באוריה משמעי קרא: **בשאה אחת.** (ג) בת שבע: **שהיה מונה בהן ימי שבת.** שהיתה משרתת לה אחת באחד בשבת ואחת בשני בשבת ואחת בשלישי בשבת וכן כולן וכשהגיע יום שפחה של שבת יודעת שהיום שבת. ז) **כקלי דחזירי.** בקוי"ש שמיעים. ומתוך אוגסה לא נענשה: **וכן הוא אומר.** שהזרעונים טובים לצדיקים להבדילן ממאכל טמא: **ויהי המלך נושא את פי בגס ויין משתיהם וגו'.** וכתיב בההוא ענינא ולמקרא ימים עשרה נראה מרמיהם טוב וכריאי בשר וגו': **אנפקינון שמן זית שלא הביא שליש.** גבי מנחות תנן ח) אין מביאין אנפקינון ואם הביא פסול ועלה קמי ר' יהודה ואמר מהו אנפקינון: **מעדן.** (ג) מלציב: **מגגותו של אותו רשע.** גגותו הוא זה שהוא בועל נשים ומשלמן: **שהגוף נהנה מן הגוף.** מפני הליגה. והעיד לך הכתוב שהיו מתכוונין מן השמיים לחבבה על בעלה: **ביקש לעשות כו'.** לכך נאמר מכל הנשים ומכל הבתולות: **עבד משתיא כו'.** חיזר לכמה ענינים לפייסה שתגלה לו מולדתה ולא הועיל וסמוך לה לאמי קרא ובהקבץ בתולות שניות וגו' אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה וגו' ט) עבד משתיא סעודה לכבודה מה שלא עשה בשאר נשים: **דלי ברגא.** אמר בשביל אסתר אני מניח לכם מכסי גולגולתכם היינו והנתה למדינות עשה ט): **שדר פרדישני.** דורונות לנשים בשמה והיינו דכתיב י) ויתן משאת כיד המלך: לא

כל הכופר בע"ז נקרא יהודי שנאמר איתי גוברין יהודאין ק). על שם יהודי שהרי אמר בחלק (סנהדרין דף לג.): **דלא הוו משבט יהודה:** **אשר** הגלה שגלה מעצמו. ודרש ליה מדלא כתיב הוגלה: **קדלי** דחזירי. ומ"ו היא לא היתה אוכלת: וטובלת

דלא קטליה דוד לשמעי דאתיליד מיניה מרדכי דמיקני ביה המן ומה שילם לי ימיני דלא קטליה שאול לאגג דאתיליד מיניה המן דמצער לישראל רבי יוחנן אמר לעולם מבנימן קאתי ואמאי קרי ליה יהודי על שום שכפר בע"ז שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי כדכתיב [1]איתי גוברין יהודאין וגו' רבי שמעון בן פזי כי הוה פתח בדברי הימים אמר הכי כל דבריך אחד הם ואנו יודעין לדורשן [2]ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד אמאי קרי לה יהודיה על שום שכפרה בע"ז דכתיב [3]ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור ח)ואמר רבי יוחנן שירדה מגילולי בית אביה ילדה והא רבויי רביתיה לומר לך ט)שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו ירד זה משה ולמה נקרא שמו ירד [א] שירד להם לישראל מן בימיו י)גדור שגדר פרצותיהן של ישראל חבר שחיבר את ישראל לאביהן שבשמים סוכו שנעשה להם לישראל כסוכה יקותיאל שקנו ישראל לאל בימיו זנוח שהזניח עונותיהן של ישראל אבי אבי אבי אב בתורה אב בחכמה אב בנביאות ואלה בני בתיה אשר לקח מרד וכי מרד שמו והלא כלב שמו אמר הקב"ה יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא את יא) בת פרעה שמרדה בגלולי בית אביה [4]אשר הגלה מירושלם אמר רבא שגלה מעצמו [5]ויהי אומן את הדסה קרי לה הדסה וקרי לה אסתר תניא ר"מ אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה יב)על שם הצדיקים [7]שנקראו הדסים וכן הוא אומר [6]והוא עומד בין ההדסים רבי יהודה אומר הדסה שמה ולמה נקראת שמה אסתר על שם שהיתה מסתרת דבריה שנאמר [7]אין אסתר מגדת את עמה וגו' ר' נחמיה אומר הדסה שמה ולמה נקראת אסתר שהיו אומות העולם קורין אותה על שום אסתהר בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה ולא קצרה היתה אלא בינונית כהדסה ר' יהושע בן קרחה אמר יג)אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה כי אין לה אב ואם ובמות אביה ואמה למה לי אמר רב אחא עיברתה מת אביה ילדתה מתה אמה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת תנא משום ר"מ אל תקרי לבת אלא לבית וכן הוא אומר [8]ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכוסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת משום דבחיקו תשכב הוות ליה יד)(לבת) אלא טו)(לבית) הכי נמי לבית [9]ואת שבע הנערות וגו' אמר רבא שהיתה מונה בהן ימי שבת וישנה ואת נערותיה וגו' אמר רב שהאכילה מאכל יהודי ושמואל אמר שהאכילה טז)קדלי דחזירי ור' יוחנן אמר זרעונים וכן הוא אומר [10]ויהי המלצר נושא את פת בגם ונותן להם זרעונים [11]ששה חדשים בשמן המור יז)מאי שמן המור ר' חייא בר אבא אמר סטכת רב הונא אמר שמן זית שלא הביא שליש תניא רבי יהודה אומר אנפקינון שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו שמשיר את השיער ומעדן את הבשר [12]בערב היא באה ובבקר היא שבה אמר רבי יוחנן מגגותו של אותו רשע למדנו שבחו שלא היה משמש מטתו ביום [13]ותהי אסתר נשאת חן אר"א יח)מלמד שלכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו [14]ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת ירח שנהנה גוף מן הגוף [15]ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן ולחסד לפניו מכל הבתולות אמר רב ביקש לטעום טעם בתולה טעם בעולה טעם [16]ויעש המלך משתה גדול עבד משתיא ולא גליא ליה דלי כרגא ולא גליא ליה שדר פרדישני ולא גליא ליה [17]ובהקבץ בתולות שניות וגו' אזיל שקל עצה ממרדכי אמר אין אשה מתקנאה אלא בירך חבירתה ואפי' הכי לא גליא ליה דכתיב [7]אין אסתר מגדת מולדתה וגו' אמר רבי אלעזר מאי דכתיב לא

גמ' ואשתו היהודיה. עי' מ"ר ריש ויקרא: **שם על שם הצדיקים.** עי' ברכות דף כו ע"ב תוד"ה ואין שיחה: **רש"י** ד"ה **אסתהר ירח.** כי ירח תרגומו סהרא (בראשית לז טו):

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושא את בתיה בת פרעה: (ב) רש"י ד"ה כשפה אחת זו בת שבע: (ג) ד"ה מעדן מלציב המלך:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (שיל"ה לסס לישראל מן בימיו) תא"מ וע"ב שהוליד תורה לישראל:

לעזי רש"י

בקוני"ש [בקונ"ש]. כתלי דבר אחר מלוחים.

מוסף רש"י

קדלי דחזירי. מזיניס יניעיס שקורין בקינ"ש (חולין יז. ושם: כתלי). **סטכת.** לא איתפרש (פסחים מג.) או: שקורין בלשמ"ל (מנחות פו.). **שלא הביאה שליש.** שלא ביאלה שלים (מו"ק ט:). **ולמה סכין אותו.** היינו שמן המור (שבת פ:). **שמשיר את השער.** לפי שהוא נוסר ויש בו כח (מנחות פו.). **ומעדן את הבשר.** אשקלייר"ל (פסחים מג.). **נדמתה לו כאומתו.** והיו אומריס בפיסס זו משלנו היא (לעיל ז.).

רבינו חננאל

כל המגדל יתום בתוך ביתו, מעלה עליו הכתוב כאילו הוא ילדו. נקראת הדסה, מפני הדיתה צדקת, שהצדיקים נקראין הדסין. לקחה מרדכי לו לבת, תנא משום ר' מאיר, לבית.

תורה אור השלם

1. אִיתֵי גֻּבְרִין יְהוּדָאִין דִּי מָנַיתָ יְתָהוֹן עַל עֲבִידַת מְדִינַת בָּבֶל שַׁדְרַךְ מִישַׁךְ וְעֲבֵד נָגוֹ גְּבַרְיָא אִלֶּךְ לָא שָׂמוּ עָלֶךָ מִלְּכָא טְעֵם לֶאֱלָהָךְ לָא פָלְחִין וּלְצִלֶּם דַּהֲבָא דִּי הֲקִימְתָּ לָא סָגְדִין:
דניאל ג יב

2. וְאִשְׁתּוֹ הַיְּהֻדִיָּה יָלְדָה אֶת יֶרֶד אֲבִי גְדוֹר וְאֶת חֶבֶר אֲבִי שוֹכוֹ וְאֶת יְקוּתִיאֵל אֲבִי זָנוֹחַ וְאֵלֶּה בְּנֵי בִתְיָה בַּת פַּרְעֹה אֲשֶׁר לָקַח מָרֶד:
דברי הימים א ד יח

3. וַתֵּרֶד בַּת פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ:
שמות ב ה

4. אֲשֶׁר הָגְלָה מִירוּשָׁלִַם עִם הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הָגְלְתָה עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲשֶׁר הָגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל:
אסתר ב ו

5. וַיְהִי אֹמֵן אֶת הֲדַסָּה הִיא אֶסְתֵּר בַּת דֹּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וְאֵם וְהַנַּעֲרָה יְפַת תֹּאַר וְטוֹבַת מַרְאֶה וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ לְקָחָהּ מָרְדֳּכַי לוֹ לְבַת:
אסתר ב ז

6. רָאִיתִי הַלַּיְלָה וְהִנֵּה אִישׁ רֹכֵב עַל סוּס אֹדֶם וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדַסִּים אֲשֶׁר בַּמְּצֻלָה וְאַחֲרָיו סוּסִים אֲדֻמִּים שְׂרֻקִּים וּלְבָנִים: זכריה א ח

7. אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מוֹלַדְתָּהּ וְאֶת עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מָרְדֳּכָי וְאֶת מַאֲמַר מָרְדֳּכַי אֶסְתֵּר עֹשָׂה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאֹמְנָה אִתּוֹ:
אסתר ב כ

8. וְלָרָשׁ אֵין כֹּל כִּי אִם כִּבְשָׂה אַחַת קְטַנָּה אֲשֶׁר קָנָה וַיְחַיֶּהָ וַתְּגַדֵּל עִמּוֹ וְעִם בָּנָיו יַחְדָּו מִפִּתּוֹ תֹאכַל וּמִכֹּסוֹ תִשְׁתֶּה

9. וְשִׁפְחָה הַנַּעֲרָה בְעֵינָיו וַתִּשָּׂא חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת תַּמְרוּקֶיהָ וְאֶת מְנוֹתָהּ לָתֵת לָהּ וְאֶת שֶׁבַע הַנַּעֲרוֹת הָרְאוּיוֹת לָתֶת לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְשַׁנֵּהָ וְאֶת נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים: אסתר ב ט

10. וְיָדֵי הַמֶּלְצָר נֹשֵׂא אֶת פַּתְבְּגָם וְיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וּנֹתֵן לָהֶם זֶרְעֹנִים: דניאל א טז

11. וַבְּהִגֵּיעַ תֹּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה לָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מִקֵּץ הָיוֹת לָהּ כְּדַת הַנָּשִׁים שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי מְרוּקֵיהֶן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֹּר וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בַּבְּשָׂמִים וּבְתַמְרוּקֵי הַנָּשִׁים: אסתר ב יב

12. בָּעֶרֶב הִיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הִיא שָׁבָה אֶל בֵּית הַנָּשִׁים שֵׁנִי אֶל יַד שַׁעַשְׁגַּז סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַפִּילַגְשִׁים לֹא תָבוֹא עוֹד אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי אִם חָפֵץ בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה בְשֵׁם: אסתר ב יב

13. וְבַהִגֵּיעַ תֹּר אֶסְתֵּר בַּת אֲבִיחַיִל דֹּד מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר לָקַח לוֹ לְבַת לָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְּשָׁה דָּבָר כִּי אִם אֵת אֲשֶׁר יֹאמַר הֶגַי סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל רֹאֶיהָ: אסתר ב טו

14. וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶל בֵּית מַלְכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא חֹדֶשׁ טֵבֵת בְּשֶׁנַת שֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ: אסתר ב טז

15. וַיֶּאֱהַב הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנָּשִׁים וַתִּשָּׂא חֵן וָחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבְּתוּלוֹת וַיָּשֶׂם כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ וַיַּמְלִיכֵהָ תַּחַת וַשְׁתִּי: אסתר ב יז

16. וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה גָּדוֹל לְכָל שָׂרָיו וַעֲבָדָיו אֵת מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וְהֲנָחָה לַמְּדִינוֹת עָשָׂה וַיִּתֵּן מַשְׂאֵת כְּיַד הַמֶּלֶךְ: אסתר ב יח

17. וּבְהִקָּבֵץ בְּתוּלוֹת שֵׁנִית וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ: אסתר ב יט

לא יגרע מצדיק עיניו. נותן עיניו במעשה הצדיקים לשלם להם (ג) אף לימים רבים מדה במדה: **וכסה וילא ממנה אשון.** שהיה נעוע: **וכה וילאה ממנו אסתר.** בתרגום של מגילה(ט) מייתם מרדכי ועושהו עשירי לשאול ומשאול עד בנימין וכתיב היא אסתר בת דודו(י) ואין לו ראיה אחרת בכתובים שילאה משאול: **מסרסן.** ללאה והוא לגיעות שלא יתפרסם הדבר שמסר לה שימנין: **שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו.** וסיפיה דקרא ויושיבם לנצח ויגבהו והיינו גדולה לדורות: **ואם הגים דעתו כו'.** הכי סמכי קראי ויושיבם לנצח ויגבהו ואם אסורים בזקים על ידי שמגביהין עצמן באין לידי עניות ויסורים: **ונוכלת.** מתמת נקיות שלא תהא מאוסה לצדיק משכיבתו של אחשורוש: **אדון על עבדיו.** ויקלוף פרעה על שני סריסיו(כ): **לשון עורסי.** שם מקום: **לא ראינו שינה.** מתוך שהיתה חביבה עליו היה מרבה בתשמיש ונמצא לשמות: **משמרתי ומשמרתך.** אתה ממונה על עבודה אחת ואני ממונה על עבודה אחרת: ה"ג **אחר הדברים האלה גדל המלך(ל) את המן וגו'.** בתר בגתן ותרש כתיב: וקא בעי השש"ס **אחר מאי.** מה העיד עליו הכתוב שלא גילו עד שנא מעשה הזה: **אחר שברא הקדוש ב"ה רפואה למכה.**

[1]לא יגרע מצדיק עיניו בשכר צניעות שהית' בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול ובשכר צניעות שהיה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר [ב]ומאי צניעות היתה בה ברחל דכתיב [2]ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי אחי אביה הוא והלא בן אחות אביה הוא אלא אמר לה מינסבא לי אמרה ליה אין מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה אמר לה [ג] אחיו אנא ברמאות אמרה ליה ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא אמר לה אין [3]עם נבר תתבר ועם עקש תתפל אמר לה ומאי רמיותא אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מינאי ולא מנסיב לי מקמה [ד]מסר לה סימנים כי מטא ליליא אמרה השתא מיכספא אחתאי מסרתינהו ניהלה והיינו דכתיב [4]ויהי בבקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לאו לאה היא אלא מתוך סימנין שמסרה רחל ללאה לא הוה ידע עד השתא לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול ומה צניעות היתה בשאול דכתיב [5]ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל [ה] זכה ויצאת ממנו אסתר [ו]ואמר רבי אלעזר כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות שנאמר [1]ויושיבם לנצח ויגבהו (וגו') ואם הגים דעתו הקב"ה משפילו שנאמר [6]ואם אסורים בזקים וגו' [7]ואת מאמר מרדכי אסתר עושה אמר רבי ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים [7]כאשר היתה באמנה אתו אמר רבה בר לימא [ז](משמיה דרב) שהיתה עומדת

וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי. ואם תאמר והא לא הי' שם הכנסת שלש' מדשים שהרי בכל יום היה אותו רשע מצוי אצלה וי"ל שהיתה משמשת במוך: מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי [8]בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הקציף הקב"ה אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק ומנו יוסף שנאמר [9]ושם אתנו נער עברי וגו' עבדים על אדוניהן לעשות נס לצדיק ומנו מרדכי [א] דכתיב[10]ויודע הדבר למרדכי וגו' [ח]אמר רבי יוחנן בגתן ותרש [9]שני טרסיים הוו והיו מספרין בלשון טורסי ואומרים מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו בא ונטיל ארס בספל כדי שימות והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך והיינו דכתיב [11]ויבקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתן [12]אחר הדברים האלה [ט](אחר מאי) אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחילה שנאמר [13]כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים אבל אומות העולם אינו כן מכה אותן ואח"כ בורא להם רפואה שנאמר [14]ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא [15]ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו אמר רבא בתחילה במרדכי לבדו ולבסוף בעם מרדכי ומנו רבנן ולבסוף בכל היהודים [16]הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע [י]שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד [17]ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבנן אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים שמא תאמר אית הנאה מינייהו מפורד כפרידה זו שאינה עושה פירות ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו ת"ל בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם דלא אכלי מינן ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו [18]אם על המלך טוב יכתב לאבדם

הכסף נתון לך. גימטריא דהכסף עולה הע"ן רמז לו שיתלה עליו (ט):

ועשרת אלפים ככר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן [אי]באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים [19]ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא משל

העתידה לבא לאחר זמן: **כרפאי לישראל.** ואחר כך נגלה עון אפרים ע"י מכה שאמי מכיא עליהן: **הפיל פור.** ומהו פור הוא הגורל מיום ליום באיזו יום יפול הגורל וכן מחודש לחודש והגורל של כולן הטיל ביום אחד ונפל לו הגורל על (ד) אחד: **בשבעה באדר מת משה.** שנאמר והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון (יהושע ד) לא מהם למפרע שלשים יום באבלו של משה ושלשה ימים שהכינו להם לידה שנאמר הכינו לכם לידה כי בעוד שלשה ימים אתם עוברים וגו' (שם ג) הרי בשבעה באדר מת משה: **ובשבעה באדר נולד.** דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום (דברים לא) היום מלאו ימי ושנותי(מ). כדאי הלידה שתכפר על המיתה: **איה בהו רבנן.** מתשובתו של המן אנו למדין שכך היה אחשורוש משיבו: **קרחה אני עושה במלוכותך.** שמלכות אחת מליאה מהם: **מדינתא.** מדינה קטנה: **ולא נסבי מינן.** נשים: **ואם דתי המלך אינם עושים.** אומנויות ומסים וגולגליות וארנונות אין נותנין: **דמפקי ליה לשתא בשה"י פה"י.** שבת היום פסח היום ואנו אסורים במלאכה: **אין שוה.** אין נאה ואין חשש להניחן: **משמיעין.** בית דין מכריזין שיביאו שקליהם למקדש: **ועל הכלאים.** שגדלו הזרעים קלת ומילן ניכר ועוקרין אותן משדותיהן בהכרזת בית דין: משל

מקרמלי דכתיב ויאכלו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום, וכתיב משה עבדי מת ועתה קום עבור, וכתיב כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן וגו' וכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון, נמצא שבשבעה באדר מת משה, ומנין שבשבעה באדר נולד, שנאמר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וגו' מה ת"ל היום, היום מלאו ימי ושנותי (סוטה יב:). **משמיעין על השקלים.** בהכרזת בית דין (לקמן כט.) שיהו ישראל מביאין תרומת שקלים בניסן דכתיב בחדשו לחדשי השנה, חדש והנא לא קרבן מתרומה חדשה (מו"ק ו.). **ועל הכלאים.** משמיעין שלא יזרע כלאים (שם מכת"י) ולו: לעקור כלאי הזרעים הנכרין בין התבואה (לקמן כט:).

א [מיי' פ"ז מהלכות שקליים הלכה טו]:

תורה אור השלם

1. לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו וְאֶת מְלָכִים לְכִסֵּא וַיֹּשִׁיבֵם לָנֶצַח וַיִּגְבָּהוּ:
איוב לו ז
2. וַיֵּגֶד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ:
בראשית כט יב
3. עִם נָבָר תִּתְבָּר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתָּפָל:
שמואל ב כב כז
4. וַיְהִי בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל לָבָן מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי:
בראשית כט כה
5. וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל דּוֹדוֹ הַגֵּד הִגִּיד לָנוּ כִּי נִמְצְאוּ הָאֲתֹנוֹת וְאֶת דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא הִגִּיד לוֹ אֲשֶׁר אָמַר שְׁמוּאֵל:
שמואל א י טז
6. וְאִם אֲסוּרִים בְּזִקִּים יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי עֹנִי:
איוב לו ח
7. אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מוֹלַדְתָּהּ וְאֶת עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מָרְדֳּכָי וְאֶת מַאֲמַר מָרְדֳּכַי אֹסֶתֶר עֹשָׂה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בְאֹמְנָה אִתּוֹ:
אסתר ב כ
8. בַּיָּמִים הָהֵם וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קָצַף בִּגְתָן וְתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף וַיְבַקְּשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ:
אסתר ב כא
9. וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר לוֹ וַיְפַתֶּר לָנוּ אֶת חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר:
בראשית מא יב
10. וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכָי וַיַּגֵּד לְאֶסְתֵּר הַמַّלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי:
אסתר ב כב
11. וַיְבֻקַּשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא וַיִּתְלוּ שְׁנֵיהֶם עַל עֵץ וַיִּכָּתֵב בְּסֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:
אסתר ב כג
12. אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶת הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת כִּסְאוֹ מֵעַל כֹּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ:
אסתר ג א
13. כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן כִּי פָּעֲלוּ שָׁקֶר וְגַנָּב יָבוֹא פָּשֵׁט גְּדוּד בַּחוּץ:
הושע ז א
14. וְנָגַף ה' אֶת מִצְרַיִם נָגוֹף וְרָפוֹא וְשָׁבוּ עַד יְיָ וְנֶעְתַּר לָהֶם וּרְפָאָם:
ישעיהו יט כב
15. וַיְבֶז בְּעֵינָיו לִשְׁלֹחַ יָד בְּמָרְדֳּכַי לְבַדּוֹ כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת עַם מָרְדֳּכָי וַיְבַקֵּשׁ הָמָן לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַם מָרְדֳּכָי:
אסתר ג ו
16. בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ נִיסָן בְּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הִפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל לִפְנֵי הָמָן מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר:
אסתר ג ז
17. וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכֹל מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְדָתֵיהֶם שֹׁנוֹת מִכָּל עָם וְאֶת דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין שֹׁוֶה לְהַנִּיחָם:
אסתר ג ח
18. אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם וַעֲשֶׂרֶת אַלְפִּים כִּכַּר כֶּסֶף אֶשְׁקוֹל עַל יְדֵי עֹשֵׂי הַמְّלָאכָה לְהָבִיא אֶל גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ:
אסתר ג ט
19. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ:
אסתר ג יא

גליון הש"ם

גמ' שני טרסיים. עי' מוהרן דף מ ע"ב תד"ה מטלית:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר לה אי רמאי הוא אחיו אנא ברמאות: (ב) שם אמר שמואל לפיכך זכה ויצאת ממנו אסתר אסתר מאי היא דכתיב אין אסתר מגדת מגדת ואמר רבי אלעזר שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו ויושיבם לנצח: (ג) רש"י ד"ה לא יגרע וכו' לשלם להן גמולן אף לימים: (ד) ד"ה הפיל פור וכו' הגורל על אדר הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (דכתיב) תז"מ:

רבינו חננאל

אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה, אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך. פי' אמר לו אני אשמור משמרתי בתחילת הלילה עד החק שאנו קבועים ואשמו(ו)ר עוד ממך בחצי הלילה במשמרתך. ונשא כך, ונתבקש במשמרתו שבתחילת הלילה. שכל שומר בתחילת הלילה כשיעמוד אחר לשמור, ישן מי שכבר שמר, ונמצא זה (ו)שומר שלא במשמרתו, לפיכך נתברכה עליו העיצה. אין הקב"ה מכה את ישראל עד שברוא להן רפואה, שנ' כרפאי לישראל וגו'.

מוסף רש"י

מסר לה סימנים. מסר לה יעקב סימנין לרחל שנאמר לו בלילה בשכנה (רשב"ם ב"ב קכג.). **והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה.** כל מינוי שהאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשותו קרוי משמרת (במדבר ג ז ועי' רש"י ע"ז לח: שפי' שומרי הסף שומרי הכלים וח"א מהרש"א כאן). **בשבעה באדר מת משה.** בפ"ק דקדושין (לח.) יליפין לה

משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה לשני בני אדם לאחד היה לו תל בתוך שדהו ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו בעל חריץ אמר מי יתן לי תל זה בדמים בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה בדמים לימים נזדווגו זה אצל זה אמר לו בעל חריץ לבעל התל מכור לי תילך אמר לו טול אותה בחנם והלואי [1] **ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב ת"ר ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה** (ו) **ומה מעבדות לחירות אמרי' שירה ממיתה לחיים לא כל שכן אי הכי הלל נמי נימא** (ז) (ח) **לפי** (ט) **שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ היכי אמרינן שירה כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה רב נחמן אמר** (אא) **קרייתא זו הלילא**[7] (ב) **רבא אמר בשלמא התם** [2] **הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן** (ג) **בין לרבא בין לר"נ קשיא והא תניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה כיון שגלו חזרו להכשירן הראשון ותו ליכא והכתיב** [3] **ויהי איש אחד מן הרמתים צופים אחד ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל מיהוה טובא הוו כדתניא הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא הוצרכה לא נכתבה רבי שמואל בר נחמני אמר אדם הבא משתי רמות שצופות זו את זו רבי חנין אמר אדם הבא מבני אדם שעומדין ברומו של עולם ומאן נינהו בני קרח דכתיב** [4] **ובני קרח לא מתו** (ד) **תנא משום רבינו מקום נתבצר להם בגיהנם ועמדו עליו שבע נביאות מאן נינהו שרה מרים דבורה חנה אביגיל חולדה ואסתר שרה דכתיב** [5] **אבי מלכה ואבי יסכה** (ה) **ואמר ר' יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקדש שנאמר** [6] **כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ד"א יסכה שהכל סוכין ביופיה מרים דכתיב** [7] **ותקח מרים הנביאה אחות** (ו) **אהרן** (ז) **ולא אחות משה אמר ר"נ אמר רב שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן ואומרת עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל ובשעה שנולד נתמלא כל הבית כולו אורה עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי נתקיימה נבואתיך וכיון שהשליכוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה ואמר לה בתי היכן נבואתיך היינו דכתיב** [8] **ותתצב אחותו מרחוק לדעה לדעת מה יהא בסוף נבואתה דבורה דכתיב** [9] **ודבורה אשה נביאה אשת לפידות מאי אשת לפידות שהיתה עושה פתילות** (ח) **למקדש** [10] **והיא יושבת תחת תומר מאי שנא תחת תומר אמר ר' שמעון בן** (ט) **אבשלום משום יחוד דבר אחר** (י) **מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל שבאותו הדור לא היה להם אלא לב אחד לאביהן שבשמים חנה דכתיב** [11] **ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה' רמה קרני בה'** (יא) **רמה קרני ולא רמה פכי דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן** [12] **אין קדוש כה' כי אין בלתך** (יב) **אמר רב יהודה בר מנשיא אל תקרי בלתך אלא לבלותך שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו אבל הקדוש ברוך הוא מבלה מעשה ידיו ואין צור כאלהינו** (יג) **אין צייר כאלהינו אדם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים אבל הקב"ה צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים אביגיל דכתיב** [13] **והיה היא רוכבת על החמור ויורדת בסתר ההר מן ההר מיבעי ליה אמר רבה בר שמואל על עסקי דם הבא מן הסתרים נטלה דם והראתה לו אמר לה וכי מראין דם בלילה אמרה לו וכי דנין דיני נפשות בלילה אמר לה**

מורד

המורשתי ודימי אמליה אמון אמון אמר לאמליה מדוע דרשת אלהי אדום (כ) ואליהו ואליסע ויונה בן אמיתי שעיה בימי מנשה יואל נחום חבקוק בימי יאשיה צפניה אוריה מקרית יערים ירמיה בגולה יחזקאל דניאל בשנת ג' לדריוש ברוך נריה שריה מחסיה חגי זכריה מלאכי ומרדכי בלשן בסדר עולם (דף ג.) אינהו ועל דניאל אמרינן לעיל (דף ג.) אינהו נביאי ואינהו לאו נביא אלא אפיק דניאל ועייל שמעיה שאמר לרחבעם (כא) אל תעלו ואל תלחמו עם אחיכם בני ישראל. (כב) שנים לא ידעתי[ב]: **נתבלר להם.** לשון גבוה כמו וגבורות בשמים (דברים ט): **כשהיא אחות אהרן.** ועדיין לא נולד משה: **פתילות למקדש.** (ו) משכן שילה: **משום יחוד.** שהוא גבוה ואין לו לא ואין אדם יכול להתייחד שם עמה כמו בבית: **לב אחד.** שרף יש לו כמו אילן אבל אין לו בענפיו אלא בגזעו על פני כל גופהו: **רמה קרני ולא רמה פכי.** זו היא נבואתה שנתנבאת על שאול ויהוא שלא תימשך מלכותן. במשיחת דוד ושלמה כתיב (כג) קרן השמן ובמשיחת שאול ויהוא כתיב (כד) פך: **וכי רואין דם בלילה.** שנאמר (שמואל ג כה) אם אשאיר לנגבל עד אור הבקר משתין בקיר שמע מינה דהוה בלילה. וכי מראין דם בלילה אם טמא או טהור הלא צריך להבחין מראיתו אם מה' דמים הטמאים באשה הוא: **וכי דנין דיני נפשות בלילה.** והא כתיב (ירמיה כא) **דינו** לבוקר משפט וכתיב והוקע אותם לה' (כה) נגד השמש (במדבר כה):

כלומר

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה יד.

משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה לשני בני אדם לאחד היה לו תל בתוך שדהו ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו בעל חריץ אמר מי יתן לי תל זה בדמים בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה בדמים לימים נזדווגו זה אצל זה אמר לו בעל חריץ לבעל התל מכור לי תילך אמר לו טול אותה בחנם והלואי [1] **ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב ת"ר ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה** (ו) **ומה מעבדות לחירות אמרי' שירה ממיתה לחיים לא כל שכן אי הכי הלל נמי נימא** (ז) (ח) **לפי** (ט) **שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ היכי אמרינן שירה כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה רב נחמן אמר** (אא) **קרייתא זו הלילא**[7] (ב) **רבא אמר בשלמא התם** [2] **הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן** (ג) **בין לרבא בין לר"נ קשיא והא תניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה כיון שגלו חזרו להכשירן הראשון ותו ליכא והכתיב** [3] **ויהי איש אחד מן הרמתים צופים אחד ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל מיהוה טובא הוו כדתניא הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא הוצרכה לא נכתבה רבי שמואל בר נחמני אמר אדם הבא משתי רמות שצופות זו את זו רבי חנין אמר אדם הבא מבני אדם שעומדין ברומו של עולם ומאן נינהו בני קרח דכתיב** [4] **ובני קרח לא מתו** (ד) **תנא משום רבינו מקום נתבצר להם בגיהנם ועמדו עליו שבע נביאות מאן נינהו שרה מרים דבורה חנה אביגיל חולדה ואסתר שרה דכתיב** [5] **אבי מלכה ואבי יסכה** (ה) **ואמר ר' יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקדש שנאמר** [6] **כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ד"א יסכה שהכל סוכין ביופיה מרים דכתיב** [7] **ותקח מרים הנביאה אחות** (ו) **אהרן** (ז) **ולא אחות משה אמר ר"נ אמר רב שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן ואומרת עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל ובשעה שנולד נתמלא כל הבית כולו אורה עמד אביה ונשקה על ראשה ואמר לה בתי נתקיימה נבואתיך וכיון שהשליכוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה ואמר לה בתי היכן נבואתיך היינו דכתיב** [8] **ותתצב אחותו מרחוק לדעה לדעת מה יהא בסוף נבואתה דבורה דכתיב** [9] **ודבורה אשה נביאה אשת לפידות מאי אשת לפידות שהיתה עושה פתילות** (ח) **למקדש** [10] **והיא יושבת תחת תומר מאי שנא תחת תומר אמר ר' שמעון בן** (ט) **אבשלום משום יחוד דבר אחר** (י) **מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל שבאותו הדור לא היה להם אלא לב אחד לאביהן שבשמים חנה דכתיב** [11] **ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה' רמה קרני בה'** (יא) **רמה קרני ולא רמה פכי דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן** [12] **אין קדוש כה' כי אין בלתך** (יב) **אמר רב יהודה בר מנשיא אל תקרי בלתך אלא לבלותך שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו אבל הקדוש ברוך הוא מבלה מעשה ידיו ואין צור כאלהינו** (יג) **אין צייר כאלהינו אדם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים אבל הקב"ה צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים אביגיל דכתיב** [13] **והיה היא רוכבת על החמור ויורדת בסתר ההר מן ההר מיבעי ליה אמר רבה בר שמואל על עסקי דם הבא מן הסתרים נטלה דם והראתה לו אמר לה וכי מראין דם בלילה אמרה לו וכי דנין דיני נפשות בלילה אמר לה**

מורד

משום יחוד. כשבאין אליה בני ישראל למשפט: **דכתיב** ותתפלל חנה **ותאמר** עלץ לבי בה'. וה"ג הוה מלי לאתויי כל הפרשה שכל הנבואה על שמחייב נבוכדנצר והמן כמו שתרגם יונתן אלא קרא דרש פרשתא נקט:

מורד

עין משפט נר מצוה

א) ע"ר רי"ף ורא"ש, ב) ערכין י. ע"ש, ג) שם, ד) ג' רי"ף, ורא"ש ד' ויעיא מתקיף לה רבא מי דמי בשלמא, ה) [ערכין י: ע"ש היטב], ו) סנהדרין קי., ז) סנהדרין סט:, ח) [סוטה יב: ע"ש], ט) [ל"ל וגו' אחות אהרן ולא וכו'], י) [ל"ל משכן וכן אימא בילקוטי], כ) [ל"ל אפי שלוש ועי' תוס' יומא לא: ד"ה הלא ותוס' כתובות קד: ד"ה שנים], ל) [סוטה מה:], מ) כריתות ו. הוריות יב., נ) ברכות י. ברכות י., ס) ברכות י. ע"ש, ע) [ל"ל המחיצתן], פ) [אסתר יד], צ) אל המזבח יעדי אחזה בד"ה ב ט ואפשר עידו החזה המזבח בד"ה ב יב הייני יעדי, ק) [מ"ל יג], ר) [ד"ה ב כה], ש) [ד"ה ב יח], ת) ובנים לא ידעתי מ' עודד הנביא ד"ה ב ט"ו לפי פי' רד"ק ואמר מנני הרואה ד"ה ב ט"ז שהתנבא על אסא ולפי פשוטו כשמזכיר הנביא בשמו ושם אביו בנבואה בידוע שהוא נביא כן נביא ד"ל כ עזריה בן עודד ויהוא בן חנני מתנבים לנביאים המה ואביהם גם יש לחשוב שכריה בן יהוידע הכהן ד"ה ב כד גם עודד הנביא שהתנבא בימי פקח בן רמליהו ד"ה ב כח, א) [ע"ל עז מ"ל א], ב) [ע"ל י מב עז], ג) נגד השמש ודוד אמר אם אשאיר לנגבל מכל אשר לו עד אור הבקר,

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר ר' יהושע בן קרחה קל וחומר ומה מעבדות לחירות: (ב) שם הלל נמי נימא אמר ר' יצחק לפי שאין וכו' שבחוצה לארץ והרי ליאמר מלרים דנס שבחוצה לארץ ואמרי' הלילא **התם** כדתניא עד כל"ל: (ג) שם קרייתא זו הלילא מתקיף לה רבא מי דמי בשלמא התם: (ד) רש"י ד"ה בין לר' נחמן וכו' הלל הס"ד ולפ"ל מ"ש לא הוכסרו: (ה) ד"ה נבואה וכו' והכלכות גדולות הן מעוין ורובן יש ללמוד מסדר עולם וכו' קרא על המזבח וכו' בימי יאשיה צפניה וירמיה ואוריה מקרית יערים ליהויקים בגולה יחזקאל דניאל: (ו) ד"ה פתילות למקדש. למשכן שילה בשעה שבני אדם באין ליטול עצה ממנה יושבת תחת תומר שלא תשב עמהם בסתר משום יחוד שהוא גבוה ואין לו לא ואין אדם יכול להתייחד שם עמה כמו בבית ותחת שאר אילנות יש צל שיש להם ענפים סמוך לעיקרן הס"ד:

מוסף רש"י

קרייתא. קריאת המגילה (ערכין י:). **מקום נתבצר להם בגיהנם.** מלשון עיר בצורה, התקין להן הקב"ה מקום גבוה שלא העמיקו כל כך בגיהנם ולא מתו (סנהדרין קי.). **שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן.** עד שלא נולד משה והייתי הנבואה אמות אהרן (סוטה יב:). **מה תמר זה אין לו אלא לב אחד.** כעין מוח יש בו כגון בעין האגח והגפן, ואין לו אלא בעין האמצעי הזקוף ושולה וגדל למעלה ולא בתחיותיו (סוכה מה:).

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה נבואה כו' אבהכה כו'. נ"ב אבל בסדר עולם לא משיב אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן עלי שלמה נריה מתתיה וחזקיה ממקומם ג' בני קרח אסף והימן ואיתן וידותון חכמיהו הכהן ודניאל כי לא משיב במ"ח נביאים רק אמר מות משה אף שבנביאות משיב כי לא היו רק ז' וכן נריה ומתתיה לא נכתבו נבואתן ולא נקראו נביאים וכן עלי ושלמה וע"ל ט"ו בדוק בן נריה כו'. [ב] שם בסה"ד שנים לא ידעתי. נ"ב והם תני ועודד:

רבינו חננאל

ת"ר מ"ח נביאים ושבע נביאות לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפי' אות אחת חוץ ממקרא מגילה. ואלו הן מ"ח נביאים משה ואהרן ואסיר ואלקנה ואביאסף בני קרח נתנבאו במדבר. יהושע, פנחס, אלקנה, גד החוזה, נתן הנביא, אסף, הימן, ידותון, שמואל, דוד, (ט) אחיה, שמעיה, עדוא, עזריה[ו] בן עודד חנני הרואה, יהוא בן חנני, אליהו, מכיהו, עובדיהו, אלישע, [יחזקאל] [יחזיאל], אליעזר בן דודהו, יונה בן [אמיתי], זכריה בן יהוידע, אמוץ, חבקוק, צפניה(י) בן כושי, ירמיה, ישעיה, יחזקאל, דניאל, ברוך בן נריה, שריה בן מחסיה, מרדכי בלשן, הושע בן בארי, עמוס, מיכה המורשתי, יואל בן פתואל, נחום, חגי, זכריה, ומלאכי. **שבע נביאות** שרה, מרים, דבורה, וחולדה, חנה, ואביגיל, ואסתר.

(ט) אולי ל"ל כאן שלמה.

תורה אור השלם

1. וַיְסַר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהָמָן בֶּן הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר הַיְּהוּדִים:
אסתר ג י
2. הַלְלוּ יָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ:
תהלים קיג א
3. וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הָרָמָתַיִם צוֹפִים מֵהַר אֶפְרָיִם וּשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן יְרֹחָם בֶּן אֱלִיהוּא בֶּן תֹּחוּ בֶּן צוּף אֶפְרָתִי:
שמואל א א א
4. וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ:
במדבר כו יא
5. וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת אַבְרָם שָׂרַי וְשֵׁם אֵשֶׁת נָחוֹר מִלְכָּה בַּת הָרָן אֲבִי מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה:
בראשית יא כט
6. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל הַנַּעַר וְעַל אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע: בראשית כא יב
7. וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאן כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת:
8. וַתִּתַּצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדָעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ: שמות ב ד
9. וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא:
שופטים ד ד
10. וְהִיא יֹשֶׁבֶת תַּחַת תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט: שופטים ד ה
11. וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ לִבִּי בַּיְיָ רָמָה קַרְנִי בַּיְיָ רָחַב פִּי עַל אוֹיְבָי כִּי שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ:
12. אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ: שמואל א ב ב
13. וְהָיָה הִיא רֹכֶבֶת עַל הַחֲמוֹר וְיָרְדָה בְּסֵתֶר הָהָר וְהִנֵּה דָוִד וַאֲנָשָׁיו יֹרְדִים לִקְרָאתָהּ וַתִּפְגֹּשׁ אֹתָם: שמואל א כה כ

מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה. קשה מ״כ היאך גרס פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ו׳. ושם) דדיני נפשות מתחילין מן הלד מדכתיב גדי נגל ויחגרו איש חרבו ויחגור גם דוד חרבו (ש״א כה) והא מורד במלכות הוה ולא בעי למידייניה ועוד קשה היאך יש דוד בדין והא אין מושיבין מלך בסנהדרין כדאמרינן במסכת סנהדרין פרק כ״ג (דף יח:) וע״ק מפ׳ במה בהמה יולאה (שבת דף ו׳.) גבי אוריה דקאמר שהיה לו לדונו בסנהדרין ואמאי והא מורד במלכות היה וי״ל דהכא ה״פ מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה כשאר דיני נפשות שדנין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה אלא אפילו בו ביום גומרין לחובה והיינו הא דקאמרה ליה אביגיל וכי דנין דיני נפשות בלילה היה לך להמתין לגמור עד למחרת והוא השיב לה מורד במלכות הוה ואין צריך להמתין עד למחר אבל לדונו ולאי צריך וגם לא קשה מהא שיבב דוד בסנהדרין דהא לאין מושיבין מלך בסנהדרין היינו משום דלא הוי כבודו להיות יושב ושותק אבל גבי מורד כבודו הוא להיות יושב ושותק לפי שהוא נוגע בדבר:

ה״ג מאי מבוא בדמים תרי דמים דם נדה ושפיכות דמים מלמד שגלתה שוקה. ולא גרסינן איכא דאמרי מלמד שגלתה שוקה דהא השתא מפרש מאי תרי דמים ועד השתא לא פריש להו:

שגלתה שוקה והלך דוד לאורה ג׳ **פרסאות.** קשה היאך שגלתה שוקה לפני דוד ועוד קשה דמחזי כגחמא לומר שהלך לאור שוקה ג׳ פרסאות וי״ל דנמצא בספרים מדויקים שנקוד בהן לאורה כלומר לאור שלה פירוש נתאוה לה דוד והלך באור חמימות שלה פרסאות: **דאיגיירה** ונסבה יהושע. קשיא היאך נסבה הא אמרי׳ פ׳ הערל (יבמות דף עו. ושם) דאפילו בגירותן מ״ל לית להו חתנות ולריך לומר שלא היתה משבעה עממין אלא משאר עממין ובאת לגור שם ג׳ ומ״ש מפרשים שרצו לומר שלא הוחזרו על לאו דלא תתחתן עד לאחר שנכנסו לארץ וזה אינו דאמרי׳ במדרש דנתייגים באו להתגייר בימי משה כמו בימי יהושע ואף על פי כן לא הותרו לבא בקהל אלא היו חוטבי עצים ושואבי מים אלמא דקודם שעברו את הירדן ונכנסו לארץ הוחזרו עליהם מ״:

מרבע

[א]מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה אמרה לו עדיין שאול קיים ולא יצא טבעך בעולם אמר לה [1]ברוך טעמך וברוכה את אשר כליתני [היום הזה] מבא בדמים דמים תרתי משמע [א] אלא מלמד שגילתה את שוקה והלך לאורה ג׳ פרסאות אמר לה השמיעי לי אמרה לו [2]לא תהיה זאת לך לפוקה זאת מכלל דאיכא אחריתי ומאי ניהו מעשה דבת שבע ומסקנא הכי הואי [3]והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים כי הוות מיפטרא מיניה אמרה ליה [2]והטיב ה׳ לאדוני וזכרת את אמתך אמר רב נחמן היינו דאמרי אינשי איתתא בהדי שותא פילכא איכא דאמרי [ב]שפיל ואזיל בר אווזא ועינוהי מיטייפי חולדה דכתיב [4]וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור וגו׳ ובמקום דקאי ירמיה היכי מתנביא איהי אמרי בי רב משמיה דרב חולדה קרובת ירמיה היתה ולא הוה מקפיד עליה ויאשיה גופיה היכי שביק ירמיה ומשדר לגבה אמרי דבי רבי שילא מפני שהנשים רחמניות הן ר׳ יוחנן אמר ירמיה לא הוה התם [ג]שהלך להחזיר עשרת השבטים [ד]ומנלן דאהדור דכתיב [5]כי המוכר אל הממכר לא ישוב אפשר יובל בטל ונביא מתנבא עליו שיבטל אלא מלמד שירמיה החזירן ויאשיהו בן אמון מלך עליהן דכתיב [6]ויאמר מה הציון הלז אשר אני רואה ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים אשר בא מיהודה ויקרא את הדברים האלה אשר עשית על המזבח בבית אל וכי מה טיבו של יאשיהו על המזבח בבית אל אלא מלמד שיאשיהו מלך עליהן רב נחמן אמר מהכא [7]גם יהודה שת קציר לך בשובי שבות עמי אסתר דכתיב [8]ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות [7]בגדי מלכות מיבעי ליה אלא שלבשתה רוח הקדש כתיב הכא ותלבש וכתיב התם [9]ורוח לבשה את עמשי וגו׳ אמר רב נחמן לא יאה יהירותא לנשי תרתי נשי [ה] יהירן הויין וסניין שמייהו חדא שמה זיבורתא וחדא שמה כרכושתא זיבורתא כתיב בה [10]ותשלח ותקרא לברק ואילו איהי לא אזלה לגביה כרכושתא כתיב בה [11]אמרו לאיש ולא אמרה אמרו למלך אמר רב נחמן חולדה [ג] מבני בניו של יהושע היתה כתיב הכא [4]בן חרחס וכתיב התם [ד][12]בתמנת חרס איתיביה רב עוינא סבא לרב נחמן שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה ואלו הן נריה ברוך ושריה מחסיה ירמיה חלקיה חנמאל ושלום רבי יהודה אומר אף חולדה הנביאה מבני בניה של רחב הזונה היתה כתיב הכא [4]בן תקוה וכתיב התם [13]את תקות חוט השני אמר ליה [ו]עינא סבא ואמרי לה [ז]פתיא אוכמא מיני ומינך תסתיים שמעתא דאיגיירא ונסבה יהושע ומי הוו ליה זרעא ליהושע והכתיב [14]נון בנו יהושע בנו בני לא הוו ליה בנתן הוו ליה בשלמא

[א] מ״מ. פ״ג מהל׳ מלכים הלכה ח סמג עשין לו:

תורה אור השלם

1. וּבְרוּךְ טַעְמֵךְ וּבְרוּכָה אַתְּ אֲשֶׁר כִּלְּתַנִי הַיּוֹם הַזֶּה מִבּוֹא בְדָמִים וְהוֹשַׁע יָדִי לִי:

שמואל א כה לג

2. וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לְךָ לִפּוּקָה וּלְמִכְשׁוֹל לֵב לַאדֹנִי וְלִשְׁפָךְ דָּם חִנָּם וְלֵהוֹשִׁיעַ אֲדֹנִי לוֹ וְהֵיטִיב יְיָ לַאדֹנִי וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמָתֶךָ:

שמואל א כה לא

3. וַיָּקָם אָדָם לְרָדְפָךְ וּלְבַקֵּשׁ אֶת נַפְשֶׁךָ וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְאֵת נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקָּלַע:

שמואל א כה כט

4. וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וַאֲחִיקָם וְעַכְבּוֹר וְשָׁפָן וַעֲשָׂיָה אֶל חֻלְדָּה הַנְּבִיאָה אִשֵּׁת שַׁלֻּם בֶּן תִּקְוָה בֶּן חַרְחַס שֹׁמֵר הַבְּגָדִים וְהִיא יֹשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלִַם בַּמִּשְׁנֶה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ:

מלכים ב כב יד

5. כִּי הַמּוֹכֵר אֶל הַמִּמְכָּר לֹא יָשׁוּב וְעוֹד בְּחַיִּים חַיָּתָם כִּי חָזוֹן אֶל כָּל הֲמוֹנָהּ לֹא יָשׁוּב וְאִישׁ בַּעֲוֹנוֹ חַיָּתוֹ לֹא יִתְחַזָּקוּ:

יחזקאל ז יג

6. וַיֹּאמֶר מָה הַצִּיּוּן הַלָּז אֲשֶׁר רֹאֶה אֲנִי וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַנְשֵׁי הָעִיר הַקֶּבֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיְּהוּדָה וַיִּקְרָא אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בֵּית אֵל:

מלכים ב כג יז

7. גַּם יְהוּדָה שָׁת קָצִיר לָךְ בְּשׁוּבִי שְׁבוּת עַמִּי:

הושע ו יא

8. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַّלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבָּיִת:

אסתר ה א

9. וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשְּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶּן יִשַׁי שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֶזְרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד:

דברי הימים א יב יט

10. וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלוּן: שופטים ד ו

11. וַתֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִמְרוּ לָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁלַח אֶתְכֶם אֵלָי:

מלכים ב כב טו

12. וַיְקַבְּרוּ אוֹתוֹ בִּגְבוּל נַחֲלָתוֹ בְּתִמְנַת חֶרֶס בְּהַר אֶפְרָיִם מִצְּפוֹן לְהַר גָּעַשׁ: שופטים ב ט

13. הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָאִים בְּאָרֶץ אֵת תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתָּנוּ בוֹ וְאֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ וְאֶת אַחֶיךָ וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיךָ תַּאַסְפִי אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה: יהושע ב יח

14. נוֹן בְּנוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ: דברי הימים א ז כז

מסורת הש״ס

[1] ג״ק לב:, ב) ערכין נב., ג) [ע״י רש״י במשנה סנהדרין קו: ד״ה עשרת וכו׳], ד) [נקמן טו. ע״ש], ה) [ע״י ב״ב קכב:], ו) [בכורות ב. ע״ש פרש״י פסחים פח.], ז) [ע״ז טו: ע״ש פרש״י פסחים פח.], ח) [מ״ב כב:], ט) [צ״ל י״ח], י) [צ״ל שב], כ) צ״ל היתה, ל) [ע״י פרש״י בערכין נג.], מ) [פי׳ דאסורין בגלות דלא מתחתן אף לאחר שנתגיירו], נ) [ועי׳ תוס׳ סוטה לה: ד״ה לרבות], ס) [ועי׳ תוס׳ גיטין מו. ד״ה יין].

גליון הש״ס

רש״י ד״ה בהדי בר׳ שהאשה מדברת. עיין סוכה דף נו ע״ב רש״י ד״ה שותא:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ תרתי נמי נביאתא יהירין הווין: (ב) שם אמר רב נחמן חולדה הנביאה מבני: (ג) רש״י ד״ה לפוקה לשון כשלון ברבים כמו ופיק ברכים: (ד) ד״ה בהדי שותא וכו׳ אלא יומת נבל ישפלנה: (ה) ד״ה אלא מלמד וכו׳ לא היה אם ירמיה ויאשיהו המלך מלך עליהם וחזרו למות וכו׳ אלא חמש שמיטות: (ו) ד״ה שת קציר וכו׳ וגדולה כמו תשלה קצירה ועשה קציר:

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ (אלא מלמד שגילתה א״ש וה״ל ג״פ א״ל השמיעי לי אמרה לו) תל״מ:

מוסף רש״י

טבעך. שמעך (ערי ע״ז ב:). שפיל ואזיל בר אווזא. כלומר מחמת עוזנעוזו של אדם לא יהא בוש מלאחוז דבר הצריך לו, בין לחורבו בין לפרנסתו ולמצוא חוזן (ב״ק צב:). דכתיב. בימי דקיהו, כי המוכר אל הממכר לא ישוב. דקאמר להו קופכם לגלות ויהא בטל ולא יחזור שדות לבעליהן, אפשר יובל בטל. מקגלו שבט לחוזן וגד (ערכין לג.). פתיא אוכמא. פתיא, כלי חרס (ברכות נ.) פתיא אוכמא, כלי שחור, כמו (ע״ז לג.) הני פתוותא דני מיכסי אוכמא, שנאתבר ע״י מלאכה, כלומר גם אתה רגיל ותדיר בתורה, כמו (ברכות סח.) מכולאי ביתן ביכר שפחמי אמה, חכמה תפוחה בכלי מכוער (ער׳ תענית ז.) דרכן של תלמידי חכמים שמטעערין על לימוד תורה ואינם מכבסים בגדיהם (ע״ז סז:).

ליפני. מנעת אותי: בדמים. דם נדה ושפיכות דמים: שגילתה שוקה. ונתאוה לה ותבעה ולא שמעה לו כדמסיים ואזל: לפוקה. (ג) כמו פיק ברכים (מאוס ג): הכי גרסי׳ זאת מכלל דאיכא אחריתי ומאי ניהו מעשה דבת שבע ומסקנא הכי הוה. והכי פירושה מדקאמרה ליה ולא תהיה זאת לך לפוקה מכלל שהתנבאתה לו שסופו להכשל בביאה אחרת ומאי ניהו בת שבע ומסקנא הכי הוה סוף שעלתה לו כך. אלמא נביאה הוות שנתקיימה נבואתה: בהדי שותא פילכא. עם ® שהאשה מדברת היא טווה. כלומר עם שהיא מדברת עמו על בעלה הזכירה לו את עצמה שאם ימות (ד) ישאנה: מיטייפי. לופין למרחוק. ולוגמתו במס׳ כתובות (דף ס.) נטוף עיניך: ובמקום ירמיה היכי מיפגניא היא. הרי ירמיה עמד משנת י״ג ליאשיה שנאמר אשר היה דבר ה׳ אל ירמיה וגו׳ (ירמיה א) והספר נמצא בשנת י״ח ליאשיה ועליו שלח אצל חולדה(ה): כי המוכר אל הממכר לא ישוב. יחזקאל אמרו והוא נתנבא בתוך (ו) י״ד שנה שבין גלות יכניה לחרבות ירושלים ומתנבא שיהא בטל היובל והמוכר שדהו לא ישוב לו: אפשר יובל בטל. משגלו עשרת השבטים בימי חזקיה שנאמר לכל יושביה (ויקרא כה) בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן נמצא משגלו שבט לחוזן וגד וחצי שבט מנשה [כבר] בטלו היובלות ויחזקאל היה מתנבא לאחר זמן שיבטל: אלא מלמד שירמיה החזירן. באותה שנה שנמצא הספר והיא שנת שמונה עשרה ליאשיה וכשאלה על דברי הספר אצל חולדה לא היה אם ירמיה (ז) וחזרו למות את היובל ולא הספיקו למות אלא שמיטות עד שחרב הבית: ויאמר מה הציון הלז. ביאשיהו כתיב בהיותו בבית אל ושרף עצמות הכומריס בבית אל על המזבח שעשה ירבעם: מה עיבו בבית אל. והלא (ח) משל מלכי ישראל (ט) היה שהרי אם העמיד ירבעם את העגל: שם קציר. עשה חיל וגדולה. כמו (ו) (ט) ועשה קציר כמו נטע (איוב יד): לא נאה יהירא לנשי. לא נאה חשיבות לנשים: וסניין שמייהו. שמותיהן מאוסות: זיבורתא. דבורה: כרכושתא. חולדה: בן חרחס. ואע״ג דקרא על בעלה קא מסקיד מיהו במעשיה כתיב: אמר ליה עינא סבא מיני ומינך תסתיים שמעתא. כלומר על ידי ועל ידך תתפרש אמיתו של דבר הא והא הוא: נון בנו יהושע בנו. את שבט אפרים מייחס הכתוב עד יהושע ומיהושע למטה לא ייחס אים: בשלמא

(א) ב״ק לב:, ב) ערכין נב., ג) [ע״י רש״י במשנה סנהדרין קו: ד״ה עשרת וכו׳], ד) [נקמן טו. ע״ש], ה) [ע״י ב״ב קכב:], ו) [בכורות ב. ע״ש פרש״י פסחים פח.], ז) [ע״ז טו: ע״ש פרש״י פסחים פח.], ח) [מ״ב כב:], ט) [צ״ל י״ח], י) [צ״ל שב], כ) צ״ל היתה, ל) [ע״י פרש״י בערכין נג.], מ) [פי׳ דאסורין בגלות דלא מתחתן אף לאחר שנתגיירו], נ) [ועי׳ תוס׳ סוטה לה: ד״ה לרבות], ס) [ועי׳ תוס׳ גיטין מו. ד״ה יין].

בשלמא. (ו) ירמיה וחנמאל דכתיב ויבא אלי חנמאל בן דודי כדבר ה' (ירמיה לב) ברוך ושריה מלינו שהיו תלמידי ירמיה ברוך דכתיב מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו (ירמיה לו) ושריה בתוך) ספר ירמיה (נח) הדבר אשר צוה ירמיה את שריה בן מחסיה וגו' ומלינו בתלמידי נביאים שהיו נביאים נחה רוח אליהו על אלישע ויהושע תלמיד משה ולקמן תניא בברייתא ברוך בן נריה ושריה בן מחסיה ודניאל ומרדכי וחגי זכריה ומלאכי כולן מתנבאו בשנת שתים לדריוש: **ישמעאל בן נתניה.** הוא שהרג את גדליהו בן אחיקם הנדיך: **בשנת שתים לדריוש.** האחרון נתנבאו לבני הגולה שיחזרו לבית המקדש שנתבטלה המלאכה זה שמונה עשרה שנה על ידי שמרוגים משהתחילו בה בימי כורש: **בגדה יהודה.** סיפיה דקרא ועבל בת אל נכר: **בשמה וינחם.** המזכיר את שמה נגרר אחר תאות זנות: **נקרי.** רופא קרי: ה"ג **מאי אמר.** כשנעקר לעקה גדולה ומרה מה היה אומר בשעקתו: **רב אמר.** כך היה צועק: **גבה המן מאחשורוש.** שמלאו לבו לדבר מה שלא עלה על לב אחשורוש: **גבר מלכא עילאה.** כיוון הוא להיפוך בלשון נקיה: **ואתחלחל.** נתמסמס חלב גופה: **שחכוהו מגדולתו.** בימי אחשורוש שהרי בלשצר השליטו תלתא במלכותא וכן דריוש המדי שנאמר ועלה מנהון ארבעה תלתא די דניאל חד מנהון (דניאל ו) וכן כורש שנאמר ודניאל הלך במלכות דריוש ובמלכות כורש פרסאה (שם) וכשמלך אחשורוש חתכו מגדולתו: **ואילו איהו.** דניאל לא אזיל להשיב שליחותו: **על הקלקלה.** שהיתה אסתר מוועדת לבא אל המלך לפיכך לא השיב דברי הנך את שליחותו ואסתר שלחה דבריה ע"י אחריה: **עד עכשיו.** נבעלתי באונס: **ועכשיו.** מכאן ואילך מדעתי: **אבדתי ממך.** ואסורה אני לך. דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה ובדלון אסורה לבעלה: **יו"ט ראשון של פסח.** שהרי בי"ג בניסן נכתבו האגרות ונתן הדת בשושן וי"ד וחמשה עשר וששה עשר התענו ובששה עשר ע) נתלה המן בערב: **דעבר עקומא דמיא.** לאסוף היהודים שבעבר השני: **שופה את הקדרה.** מושיבה על הכירה היא קרויה שפיתה: **וזה בא בפרוזבולי.** מרדכי בא אליו בטענת עושר המן בא בטענת עוני שמכר המן את עצמו למרדכי קודם לכן ימים רבים בכסרי לחם: **בולי.** לשון עושר כדאמרינן (גיטין דף לז.) ושברתי את גאון עוחכם) אלו בולאות שביהודה: בוטי

ארבע נשים יפיפיות היו בעולם. קשה אמאי לא חשיב חוה דהא אמרינן בפ' חזקת הבתים (ב"ב דף נח.) שרה לפני חוה כקוף בפני אדם ויש לומר דלא חשיב אלא אותן הנולדות מאשה: **בשם** שאבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך. וא"ת אמאי לא היה מגרשה ותהא מותרת להחזירה י"ל לפי שכל מעשה הגט הוא ע"פ עדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר למלכות ג): **ביום** השלישי. בזכות תורה נביאים וכתובים א"ל כהנים ליוים וישראלים אי נמי משה ואהרן ומריס אי נמי שלישי דמתן תורה: זה

בשלמא אינהו מיפרשי אלא אבהתייהו מנלן כדעולא דאמר עולא כל מקום ששמו ושם אביו בנביאות בידוע שהוא נביא בן נביא שמו ולא שם אביו בידוע שהוא נביא ולא בן נביא שמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא (א) מאותה העיר שמו ולא שם עירו בידוע שהוא מירושלים במתניתא תנא כל שמעשיו (ב) ומעשה אבותיו סתומין ופרט לך הכתוב באחד מהן לשבח כגון [1]דבר ה' אשר היה אל צפניה בן כושי בן גדליה בידוע שהוא צדיק בן צדיק וכל שפרט לך הכתוב באחד מהן לגנאי כגון [2]ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע בידוע שהוא רשע בן רשע (ג) אמר רב נחמן מלאכי זה מרדכי ולמה נקרא שמו מלאכי שהיה משנה למלך מיתיבי ברוך בן נריה ושריה בן [א] מעשיה ודניאל ומרדכי בלשן וחגי זכריה ומלאכי כולן נתנבאו בשנת שתים לדריוש תניא אמר רבי יהושע בן קרחה מלאכי זה עזרא וחכ"א מלאכי שמו אמר רב (ד) נחמן מסתברא כמאן דאמר מלאכי זה עזרא דכתיב בנביאות מלאכי [3]בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלם כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר ומאן אפריש נשים נכריות עזרא דכתיב [4]ויען שכניה בן יחיאל עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות תנו רבנן ארבע נשים יפיפיות היו בעולם שרה (ה)(ואביגיל רחב) ואסתר ולמאן דאמר (ו)אסתר ירקרוקת היתה מפיק אסתר ומעייל ושתי תנו רבנן רחב בשמה זינתה יעל בקולה אביגיל בזכירתה מיכל בת שאול בראייתה (ז) אמר רבי יצחק (ח) כל האומר רחב רחב מיד ניקרי א"ל רב נחמן אנא אמינא רחב רחב ולא איכפת לי אמר ליה כי קאמינא ביודעה ובמכירה [5]ומרדכי ידע את כל אשר נעשה מאי אמר רב אמר גבה (ט) המן מאחשורוש ושמואל אמר גבר מלכא עילאה ממלכא תתאה [6]ותתחלחל המלכה מאי (י) ותתחלחל אמר רב שפירסה נדה ור' ירמיה אמר שהוצרכה לנקביה [7]ותקרא אסתר להתך (יא) אמר רב התך זה דניאל ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחתכין על פיו לדעת מה זה ועל מה זה אמר רבי יצחק שלחה לו שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן [8]מזה ומזה הם כתובים [9]ויגידו למרדכי את דברי אסתר (יב) ואילו איהו לא אזל לגביה מכאן (יג) שאין משיבין על הקלקלה [10]לך כנוס את כל היהודים וגו' עד אשר לא כדת אמר רבי אבא שלא כדת (יד) היה שבכל יום ויום עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון וכאשר אבדתי כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך [11]ויעבור מרדכי אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית ושמואל אמר דעבר (טו) ערקומא דמיא [12]ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות בגדי מלכות מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא (יז) מלמד שלבשתה רוח הקדש כתיב הכא ותלבש וכתיב התם [13]ורוח לבשה את עמשי ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא לעולם (יח) אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן ואלו הן דוד ודניאל דוד דברכיה ארונה דכתיב [14]ויאמר ארונה אל המלך (יט) וגו' דניאל דברכיה דדריוש דכתיב [15]אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישיזבינך ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא (כ) אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה [16]הנה הוא לך כסות עינים ונתקיים בזרעה [17]ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם שופת קדרה ואח"כ נותן לתוכה מים אבל הקב"ה נותן מים ואחר כך שופת הקדרה לקיים מה שנאמר [18]לקול תתו המון מים בשמים ואמר ר"א אמר רבי חנינא (כא) כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר [19]ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי ואמר ר"א אמר רבי חנינא צדיק אבד לדורו אבד משל לאדם שאבדה לו מרגלית כל מקום שהיא מרגלית שמה לא אבדה אלא לבעלה [20]וכל זה איננו שוה לי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא בשעה שראה המן את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה אינו שוה לי (א) כדרב חסדא דאמר רב חסדא זה בא בפרוזבולי וזה בא בפרוזבוטי

1. דִּבְרֵי יְיָ אֲשֶׁר הָיָה אֶל צְפַנְיָה בֶּן כּוּשִׁי בֶן גְּדַלְיָה בֶּן אֲמַרְיָה בֶּן חִזְקִיָּה בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה: צפניה א א
2. וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן נְתַנְיָה בֶן אֱלִישָׁמָע מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וְרַבֵּי הַמֶּלֶךְ וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ אֶל גְּדַלְיָהוּ בֶן אֲחִיקָם הַמִּצְפָּתָה וַיֹּאכְלוּ שָׁם לֶחֶם יַחְדָּו בַּמִּצְפָּה: ירמיהו מא א
3. בָּגְדָה יְהוּדָה וְתוֹעֵבָה נֶעֱשְׂתָה בְיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשָׁלִָם כִּי חִלֵּל יְהוּדָה קֹדֶשׁ יְיָ אֲשֶׁר אָהֵב וּבְעַל בַּת אֵל נֵכָר:

מלאכי ב יא

4. וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶן יְחִיאֵל מִבְּנֵי עֵילָם וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵּאלֹהֵינוּ וַנּוֹשֵׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וְעַתָּה יֵשׁ מִקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל עַל זֹאת: עזרא י ב
5. וּמָרְדֳּכַי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מָרְדֳּכַי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שַׂק וָאֵפֶר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק זְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה: אסתר ד א
6. וַתָּבוֹאנָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסֶיהָ וַיַּגִּידוּ לָהּ וַתִּתְחַלְחֵל הַמַّלְכָּה מְאֹד וַתְּשַׁלַּח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת מָרְדֳּכַי וּלְהָסִיר שַׂקּוֹ מֵעָלָיו וְלֹא קִבֵּל: אסתר ד ד
7. וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָעֲמִיד לְפָנֶיהָ וַתְּצַוֵּהוּ עַל מָרְדֳּכַי לָדַעַת מַה זֶּה וְעַל מַה זֶּה: אסתר ד ה
8. וַיַּגֶּד מָרְדֳּכַי לָהּ אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרָהוּ וְאֵת פְּרָשַׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הָמָן לִשְׁקוֹל עַל גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ בִּיהוּדִים לְאַבְּדָם: שמות לב טו
9. וְגַם אֶת פַּרְשַׁת הַדָּת נָתַן בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה לְהַשְׁמִיד אֶת הַיְּהוּדִים לְהָרְגָם וּלְאַבְּדָם מֵאֵת פְּנֵי אֶסְתֵּר לְהַגִּיד לָהּ וְלְצַוֹּת אֶת עַם הַיְּהוּדִים לֵאמֹר: אסתר ד ז
10. לֵךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשַׁן וְצוּמוּ עָלַי וְאַל תֹּאכְלוּ וְאַל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וָיוֹם גַּם אֲנִי וְנַעֲרֹתַי אָצוּם כֵּן וּבְכֵן אָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כַדָּת וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי אָבַדְתִּי: אסתר ד טז
11. וַיַּעֲבֹר מָרְדֳּכַי וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוַּתָה עָלָיו אֶסְתֵּר: אסתר ד יז
12. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבָּיִת: אסתר ה א
13. וְרוּחַ לְבָשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֹזְרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: דברי הימים א יב יט
14. הַכֹּל נָתַן אָרַוְנָה הַמֶּלֶךְ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר אָרַוְנָה אֶל הַמֶּלֶךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ יִרְצֶךָ: שמואל ב כד כג
15. בֵּאדַיִן מַלְכָּא אָמַר וְהַיְתִיו לְדָנִיֵּאל וּרְמוֹ לְגֹב אַרְיָוָתָא עָנָה מַלְכָּא וְאָמַר לְדָנִיֵּאל אֱלָהָךְ די אַנְתְּ פָּלַח לֵה בְּתַדִּירָא הוּא יְשֵׁיזְבִנָּךְ: דניאל ו יז
16. וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת: בראשית כ טז
17. וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי: בראשית כז א
18. לְקוֹל תִּתּוֹ הָמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרֹתָיו: ירמיהו י יג
19. וַיַּגֵּד הַדָּבָר לְמָרְדֳּכָי וַיֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי: אסתר ב כב
20. וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ שׁוֶה לִי בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ: אסתר ה יג

גליון הש"ס

גמ' ששמו ושם אביו. עי' ב"ב דף טו ע"ב תוס' ד"ה בלעם ובמהר"ש אילגם מ"א סס: **שם** כל האומר רחב. עיין סנהדרין מה ע"א מד"ה אלא: **שם** ואילו איהו לא אזיל לגביה. עי' ב"ב דף ד ע"א תוס' ד"ה אכל:

הגהות הב"ח

(א) גמ' בידוע שהוא **נביא** מאותה העיר: (ב) שם כל שמעשיו סתומין ומעשה אבותיו לך הכתוב: (ג) שם גבה לבו של המן מאחשורוש: (ד) שם אמר ר' אבא אלא כדת כל יום ויום שבכל יום ויום בחוצם ובכשיו ובכלון כל"ל: (ה) שם ויאמר אחוה אל המלך ה' אלהיך ירצך וגו': (ו) שם כל זה איננו שוה לי וכי משום דרואה מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שוה לי אלא כדרב חסדא דאמר: (ז) רש"י ד"ה בשלמא אינהו ירמיה וחנמאל ברוך ושריה מיפרשי בנבואה חנמאל דכתיב ויבא אלי:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מעשיה. ל"ל מחקיה:

מוסף רש"י

אסתר ירקרוקת היתה. כהכסה זו (לעיל יג.). עורקמא דמיא. שלולית של מים מכוונפיס (לקמן נח:).

רבינו חננאל

כל ששמו ושם אביו בנבואה, בידוע שהוא נביא בן נביא. וכן כל ששמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא [נביא מאותה העיר, שמו ולא שם עירו בידוע שהוא] מירושלים. וכן כל שמעשיו ומעשה אבותיו סתומין ופרט הכתוב באחד מהן, אם לשבח כולן צדיקים ואם לגנאי כולן רשעים. אמר רב מלאכי זה מרדכי. ר' יהושע בן קרחה אומר מלאכי זה עזרא. ומסתברא כמאן דאמר מלאכי זה עזרא. ויגידו למרדכי, ואילו איהו לא אזל, מיכן שאין משיבין על הקלקלה. [ויעבור מרדכי אמר רב וכו'] ושמואל אמר דעבר עורקמא דמיא. כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. **צדיק אבד** לדורו אבד, משל כו'. **בולי**

בוטי. לשון עניות כמו והעבט תעביטנו (דברים טו) במסכת גיטין (דף לז.): **בטולמי נהמא.** בככרות לחם. עשרים לחם שעורים (מלכים ב ד) מתרגמינן עשרין טולמין דלחמא: **לרוח משפט.** לשופטים את רוחן יהיה לעטרה: **דן אם ילו.** כופהו לשוב בתשובה: **ומתגבר על ילו.** אינו הולך אחריו לעבור עבירה: **שמשימין בו'.** והיינו שערה שעושין [שנעשים שוערים] לפתוח דלתות בהסכמה ולאחר [שם עד] זמן נעילתו: **גם אנה.** אלו הרשעים הנידונין בגיהנם: **ביין שגו.** כלומר אף הם עשו כהם לפיכך דנם: **פקו פליליה.** לגיהנם נשפטו: **אני אני נמה עזבתני.** במזמור אילת השחר הוא: **על אונם.** [אע"פ] שאני באה אליו מאלי אונס הוא: **הלילה מחרב נפשי.** באותו מזמור הוא: **אמתה של כת פרעה.** ומשלח את אמתה ותקחה (שמות ג): **בשיני רשעים.** עוג מלך הבשן במס' ברכות פרק הרואה (דף נד:) [שעקר הר בת ג' פרסי להשליכו על ישראל ונתנו על ראשו ושלח הקב"ה נמלים ונקבוהו וכנס בצואתו בקש לשומטו ונשתרבבו שיניו לכאן ולכאן]: **אל תקרי שברת אלא שרבבת גרסינן.** ומשיני רשעים נפיק להאי דרשה לדיכתוב קרא ושן רשע אלא י' דשיני וי"ס דרשעים הרי ששים: **ולא דבר שאולץ במלוכה.** בנין הבית שהוא באמצע של עולם כדאמרינן בסדר יומא (דף נד:) אבן שתיה שממנה נשתת העולם: **מביא אביב למדה.** שמעה התיעוקות אומרים כן: **וימרוד.** במלך שהיתה שעתו מצלחת: **שיהא מצוי לה.** אולי תוכל להכשילו בשום דבר לפני המלך: **ירגיש הקב"ה.** שאף אני מקרבת שונאיהן של ישראל. אי נמי ירגיש שאני גרייכה להמיף רשע זה ולזלזל בכבודו: **שיהרג הוא והיא.** שיתשדני המלך ממנו ויהרוג את שניהו. [נ"א וכי גזרי גזירה ומית חד מיניהו בטלי הגזירה][1]: **מלך הפלכף היה.** וחוזר בדיבורו. אמרה שמא אוכל לפתותו ולהורגו ואם לא יהא מזומן תעבור השעה ויחזור בו: **נחומם אשיב את משתיהם.** על בלשצר וסיעתו נאמר בשומם מן המלחמה שדריוש וכורש היו גרין על בבל ונלכן בלשצר אותו היום והיו עייפים וחמים וישבו לשתות ונשתכרו ובאותו היום נהרג. ואף אסתר אמרה מתוך משתיהן של רשעים בלה להם פורענות: **שנעים בלחש נשכרו.** יונתן תרגם על בניו של המן: **שגם מלכו של עולם.** דוגמא ויקן כישן ה' (תהלים עח) לנקום נקמתו: **גדולו עליוניים.** שהיו מלאכים מבהילים אותו כל הלילה ואמרו לו כפוי טובה שלם טובה למי שעשאה לשון מורי. ויש אומרים [גדולו עליוניים] כדי שירבו בתחנונים לנקש על הדבר: **מאי דקמן דזמינתיה.** כלומר מה זאת הבאה לפני עכשיו דבר חדש כזה: **לכתוב.** משמע שהיה כתוב מחדש כתב משמע מעיקרא וימלא כתוב ספר זכרון לפניו אשר הגיד מרדכי: שמשי

בפרוזבוטי אמר רב פפא וקרו ליה עבדא דמזדבן (ז) בטלמי וכל זה איננו שוה לי מלמד שכל גנזיו של אותו רשע חקוקין על לבו ובשעה שרואה את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שוה לי ואמר [6] ר' אלעזר אמר רבי חנינא עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר [1] ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי [וגו'] מאי לעטרת צבי ולצפירת תפארה לעושין צביונו ולמצפין תפארתו יכול לכל ת"ל לשאר עמו [3] למי שמשים עצמו כשירים [2] ולרוח משפט זה הדן את יצרו וליושב על המשפט זה הדן דין אמת לאמתו ולגבורה זה המתגבר על יצרו משיבי מלחמה [5] שנושאין ונותנין במלחמתה של תורה שערה [אלו ת"ח] שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבונו של עולם מה נשתנו אלו מאלו אמר לה הקדוש ברוך הוא ישראל עסקו בתורה אומות העולם לא עסקו בתורה אמר ליה [3] גם אלה ביין שגו ובשכר תעו פקו פליליה אין פקו אלא גיהנם שנאמר [4] ולא תהיה זאת לך לפוקה ואין פליליה אלא דיינין שנאמר [5] ונתן בפלילים [6] ותעמד בחצר בית המלך א"ר לוי כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה אמרה [7] אלי אלי למה עזבתני שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון או שמא על שקראתיו כלב שנאמר [8] הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי חזרה וקראתו אריה שנאמר [9] הושיעני מפי אריה [10] ויהי כראות המלך את אסתר המלכה אמר רבי יוחנן ג' מלאכי השרת נזדמנו לה באותה שעה אחד שהגביה את צוארה ואחד שמשך חוט של חסד עליה ואחד שמתח את השרביט וכמה אמר רבי ירמיה שתי אמות היה והעמידו על שתים עשרה ואמרי לה על שש עשרה ואמרי לה על עשרים וארבע במתניתא תנא על ששים וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים דכתיב [11] שיני רשעים שברת ואמר ריש לקיש [3] אל תקרי שברת אלא שריבבת [9] רבה בר עופרן אמר משום ר"א ששמע מרבו ורבו מרבו מאתים [12] ויאמר לה המלך [7] לאסתר המלכה מה בקשתך עד חצי המלכות ותעש חצי המלכות ולא כל המלכות ולא דבר שחוצץ למלכות ומאי ניהו בנין בית המקדש [13] ויבא המלך והמן אל המשתה ת"ר מה ראתה אסתר שזימנה את המן ר"א אומר פחים טמנה לו שנאמר [14] יהי שלחנם לפניהם לפח ר' יהושע אומר מבית אביה למדה שנאמר [15] אם רעב שונאך האכילהו לחם וגו' ר"מ אומר כדי שלא יטול עצה וימרוד ר' יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית ר' נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך ויסיחו דעתן מן הרחמים ר' יוסי אומר כדי שיהא מצוי לה בכל עת ר"ש בן מנסיא אומר אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נס רבי יהושע בן קרחה אומר אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא רבן גמליאל אומר מלך הפכפכן היה אמר רבי גמליאל עדיין צריכין אנו למודעי דתניא ר' אליעזר המודעי אומר קנאתו במלך קנאתו בשרים רבה אמר [16] לפני שבר גאון אביי ורבא דאמרי תרוייהו [17] בחומם אשית את משתיהם וגו' אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו א"ל כמאן חזיא אסתר ועבדא הכי א"ל ככולהו תנאי אמוראי [18] ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו וכמה רוב בניו אמר רב ל' עשרה מתו ועשרה נתלו ועשרה מחזרין על הפתחים ורבנן אמרי אותן שמחזרין על הפתחים שבעים הויא דכתיב [19] שבעים בלחם נשכרו אל תקרי שבעים אלא שבעים ורמי בר אבא אמר כולן מאתים ושמונה הוו שנאמר ורוב בניו ורוב בגימטריא מאתן וארביסר הוו [9] אמר רב נחמן בר יצחק ורב כתיב [20] בלילה ההוא נדדה שנת המלך אמר רבי תנחום נדדה שנת מלכו של עולם ורבנן אמרי נדדו עליונים נדדו תחתונים רבא אמר שנת המלך אחשורוש ממש נפלה ליה מילתא בדעתיה אמר מאי דקמן דזמינתיה אסתר להמן דלמא עצה קא שקלי עילויה דההוא גברא למקטליה הדר אמר אי הכי לא הוה גברא דרחים לי דהוה מודע לי הדר אמר דלמא איכא איניש דעבד בי טיבותא ולא פרעתיה משום הכי מימנעי אינשי ולא מגלו לי מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים מלמד שנקראים מאיליהן [21] וימצא כתוב כתב מבעי ליה מלמד

ששמשי

[1] ביום ההוא יהיה ייָ צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ:
2. וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל הַמִּשְׁפָּט וּלְגִבּוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שְׁעָרָה:
ישעיהו כח ו
3. וְגַם אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן הַיַּיִן תָּעוּ מִן הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בְּרָאָה פָּקוּ פְּלִילִיָּה:
ישעיהו כח ז
4. וְלֹא תִהְיֶה זֹּאת לָךְ לִפּוּקָה וּלְמִכְשׁוֹל לֵב לְאֹדֹנָי וְלִשְׁפֹּךְ דָּם חִנָּם וְלֶהֱחֱשִׁיעַ אֲדֹנָי לוֹ וְהֵיטִב יְיָ לַאדֹנָי וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמָתָתֶךָ:
שמואל א כה לא
5. וְכִי יָצְאוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים:
שמות כא כב
6. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְתֹלֶבֶשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בְּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבָּיִת:
אסתר ה א
7. אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי רָחוֹק מִישׁוּעָתִי דִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי: תהלים כב ב
8. הַצִּילָה מֵחָרֶב נַפְשִׁי מִיַּד כֶּלֶב יְחִידָתִי:
תהלים כב כא
9. הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה וּמִקַּרְנֵי רְמִים עֲנִיתָנִי:
תהלים כב כב
10. וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת בֶּחָצֵר נָשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת שַׁרְבִיט הַזָّהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשַּׁרְבִיט:
אסתר ה ב
11. קוּמָה יְיָ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי הִכִּיתָ אֶת כָּל אֹיְבַי לְחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ:
תהלים ג ח
12. וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה לָּךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמַה בַּקָּשָׁתֵךְ עַד חֲצִי הַמַّלְכוּת וְיִנָּתֵן לָךְ:
אסתר ה ג
13. וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן הַיּוֹם אֶל הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ
אסתר ה ד
14. יְהִי שֻׁלְחָנָם לִפְנֵיהֶם לְפָח וְלִשְׁלוֹמִים לְמוֹקֵשׁ:
תהלים סט כג
15. אִם רָעֵב שֹׂנַאֲךָ הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם:
משלי כה כא
16. לִפְנֵי שֶׁבֶר גָּאוֹן וְלִפְנֵי כִשָּׁלוֹן גֹּבַהּ רוּחַ:
משלי טז יח
17. בְּחֻמָּם אָשִׁית אֶת מִשְׁתֵּיהֶם וְהִשְׁכַּרְתִּים לְמַעַן יַעֲלֹזוּ וְיָשְׁנוּ שְׁנַת עוֹלָם וְלֹא יָקִיצוּ נְאֻם יְיָ:
ירמיהו נא לט
18. וַיְסַפֵּר לָהֶם הָמָן אֶת כְּבוֹד עָשְׁרוֹ וְרֹב בָּנָיו וְאֵת כָּל אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר נִשָּׂאוֹ עַל הַשָּׂרִים וַעֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ:
אסתר ה יא
19. שִׂבְעִים בְּלֶחֶם נִשְׂכָּרוּ וּרְעֵבִים חָדְלוּ עַד עֲקָרָה יָלְדָה שִׁבְעָה וְרַבַּת בָּנִים אֻמְלָלָה:
שמואל א ב ה
20. בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא אֶת סֵפֶר הַזִּכְרֹנוֹת דִּבְרֵי הַיָּמִים וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:
אסתר ו א
21. וַיִּמָּצֵא כָּתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מָרְדֳּכַי עַל בִּגְתָנָא וְתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ:
אסתר ו ב

מסורת הש"ס

[1] נקהדרין קיח: ע"ש כמה שיטות ובפרש"י שם, [2] נ"ל ח:, [3] ברכות נד: סוטה יב:, [4] נ"ל מה לך אסתר המלכה ומה], [5] ס"ל, [6] [סוף תענית כט ע"ב], [7] [ועי' תוס' ב"ב ח: ד"ה דין],

גליון הש"ם

גמ' רבה בר עופרן. ע"ל י ע"ב תד"ה רבה: **שם אמר רבנ"י** ורב כתיב. כעין זה יומא לח ע"ב ודף עה ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' עבדא דמזדבן בטולמי דנהמא ואמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא כל"ל ותיבות וכל זה איננו שוה לי מלמד וכו' אמר כל זה איננו שוה לי ממתק: **(ב)** שם משיבי מלחמה: אלו שנושאין:

מוסף רש"י

יכול לכל. למי שעושין צביונו אע"פ שמתגאה (סנהדרין קיא:). **עצמו כשירים.** שייסר עצמן בתענין, כך איננו חשוב בעיניו ואינו מתגאה (שם). **ולרוח משפט.** שופט את רוחו (שם). **המתגבר על יצרו.** מרגיז יצר טוב על יצר הרע, אם היצה"ר אמר לו עשה עבירה זו, לא דיו שנמנע מן העבירה אלא הולך ועושה מצוה, ומתגבר עליף מרודה (שם). **שערה.** אלו בתי כנסיות (שם). **מה נשתנו אלו מאלו.** שיש בהם מדות אלו מן האמה, אמר הקב"ה ביין שגו (שם, וכ"ג שם אמר לה הקב"ה ישראל כו'). **אלא שריבבת.** לשון אשתרבוטי אשתרבוט, ירדו וגדלו למטה (ברכות נד:).

רבינו חננאל

ובוטי, פי' עשירים ודלים. עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק, שנ' ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי וגו'. שערה, שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. אמרה מידת הדין לפני הקב"ה כו'. אמר ליה רבה בר אבוה לאליהו כמאן חזאי אסתר דעבדה הכי, א"ל ככולהו תנאי וכולהו אמוראי.

שמשי. סופר המלך שונא ישראל היה ומימות כורש היה כמו שנאמר בספר עזרא (פרק ד) שכתב שטנה על בנין הבית **עד** (ג) שבא כורש וביטלו ואף בימי אחשורוש עשה כן שנאמר (שם) ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה: **לו הכין.** לשון עמדו: **דיסקרטא.** כפר: **נהרא.** ליטול מכס: **לרבנן.** תלמידיו: **הלכות קמילה.** דורש בענינו של יום ושאם עשר בניסן היה הוא יום תענית העומד: **ואשקול ומזייא.** ואטול שערי: **אסרטינהו.** לותה עליהן להחניאן: **אומני.** ספריס: **זוזא.** זוג של ספרים כעין מספריים: **עליך.** כלי חרס: **ונתעניתו.** יוס שליטי לתענית היה שהתחילו להתענות בי"ד בניסן. ומה שאמר המקרא ליום אתמול שליטי ויהי ביום השליטי ותלבש אסתר מלכות[ב] יוס שליטי לשילוח הרליס היה: **אם מזרע היהודים.** יש זרע ביהודים שאם הוא בא מהם לא תוכל לו: **מלמד שהכיאוהו בבהלה.** ולא רחץ פה מטיונופו: **שוב.** חושש: **מלמד שהיתה מחווה כנגד אחשורוש.** מרבוי (ד) אתה לומד אים לר ואויב המן הרע הזה[ג]: **נופל.** לשון עושה והולך. נופל וחולה לזקוף והמלאך מפילו: **וישלך עליו.** הקב"ה משליך פורענות על הרשע בלי חמלה: **מידו ברוח יברח.** בני שייעתו וחבריו בורחים מידו: **אחת של אסתר.** שהיה כעוס אחשורוש על מה שעשה המן לאסתר: **דבר שנלטער בו אוסו לדיק.** לעבד נמכר יוסף על ידי קנאת אחיו:

ששמשי מוחק וגבריאל כותב אמר רבי אסי דרש ר' שילא איש כפר תמרתא ומה כתב שלמטה שלזכותן של ישראל אינו נמחק כתב שלמעלה לא כל שכן [1]לא נעשה עמו דבר אמר רבא לא מפני שאוהבין את מרדכי אלא מפני ששונאים את המן [2]הכין לו תנא לו הכין [3]ועשה כן למרדכי אמר ליה מנו מרדכי אמר ליה [3]היהודי אמר ליה טובא מרדכי איכא ביהודאי אמר ליה [3]היושב בשער המלך אמר ליה (א) סגי ליה בחד דיסקרתא אי נמי בחד נהרא אמר ליה הא נמי הב ליה אל תפל דבר מכל אשר דברת [4]ויקח המן את הלבוש ואת הסוס אזל אשכחיה דיתבי רבנן קמיה ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן כיון דחזייה מרדכי דאפיק לקבליה וסוסיה מיחד בידיה מירתת אמר להו לרבנן האי רשיעא למיקטל נפשי קא אתי זילו מקמיה די לא תכוו בגחלתו בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא אתא המן ויתיב ליה קמייהו ואוריך עד דסליק מרדכי לצלותיה אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה בזמן שבית המקדש קיים מאן דמנדב מנחה מייתי מלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה אמר להו אתא מלי קומצי קמחא דידכו ודחי עשרה אלפי כברי כספא דידי אמר ליה רשע (ב)[5]עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי אמר ליה קום לבוש הני מאני ורכוב האי סוסיא דבעי לך מלכא אמר ליה לא יכילנא עד דעיילנא לבי בני ואשקול למזייא דלאו אורח ארעא לאשתמושי במאני דמלכא הכי שדרה אסתר ואסרתינהו לכולהו בי בני ולכולהו אומני עייליה איהו לבי בני ואסחיה ואזיל ואייתי זוזא מביתיה וקא שקיל ביה מזייה בהדי דקא שקיל ליה אינגד ואיתנה אמר ליה אמאי קא מיתנחת אמר ליה גברא דהוה חשיב ליה למלכא מכולהו רברבנוהי השתא לישוייה בלאני וספר אמר ליה רשע ולאו ספר של כפר תמרתא היית תנא המן ספר של כפר קרצום היה עשרים ושתים שנה בתר דשקלינהו לבשינהו למאניה אמר ליה סק ורכב אמר ליה לא יכילנא דכחישא חילאי מימי תעניתא גחין וסליק כי סליק בעט ביה אמר ליה לא כתיב לכו [5]בנפל אויבך אל תשמח אמר ליה הני מילי בישראל אבל בדידכו כתיב [6]ואתה על במותימו תדרוך [4]ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו כי הוה נקיט ואזיל בשבילא דבי המן חזיתיה ברתיה דקיימא אאיגרא סברה האי דרכיב אבוה והאי דמסגי קמיה מרדכי שקלה עציצא דבית הכסא ושדיתיה אריש אבוה דלי עיניה וחזת דאבוה הוא נפלה מאיגרא לארעא ומתה והיינו דכתיב [7]וישב מרדכי אל שער המלך אמר רב ששת ששב לשקו ולתעניתו [7]והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש אבל על בתו וחפוי ראש על שאירע לו [8]ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו וגו' קרי להו אוהביו וקרי להו חכמיו אמר רבי יוחנן כל האומר דבר חכמה אפילו באומות העולם נקרא חכם [8]אם מזרע היהודים מרדכי וגו' אמרו ליה אי משאר שבטים קאתי יכלת ליה ואי משבט יהודה ובנימין ואפרים ומנשה לא יכלת ליה יהודה דכתיב [9]ידך בערף אויביך אינך דכתיב בהו [10]לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך [8]כי נפל תפול לפניו דרש ר' יהודה בר אלעאי שתי נפילות הללו למה אמרו לו אומה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים כשהן יורדין יורדין עד עפר וכשהן עולין עולין עד לכוכבים [11]וסריסי המלך הגיעו ויבהילו מלמד שהביאוהו בבהלה [12]כי נמכרנו אני ועמי וגו' כי אין הצר שוה בנזק המלך אמרה לו צר זה אינו שוה בנזק של מלך איקני בה בושתי וקטלה השתא איקני בדידי ומבעי למקטלי [13]ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה ויאמר ויאמר למה לי אמר רבי אבהו בתחלה על ידי תורגמן כיון דאמרה ליה (ג) מדבית שאול קאתינא מיד ויאמר לאסתר המלכה: [14]ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה אמר ר' אלעזר מלמד שהיתה מחווה כלפי אחשורוש ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן: [15]והמלך קם בחמתו וגו' [15]והמלך שב מגנת הביתן מקיש שיבה לקימה מה קימה בחימה אף שיבה בחימה דאזל ואשכח למלאכי השרת דאידמו ליה כגברי וקא עקרי לאילני דבוסתני ואמר להו מאי עובדייכו אמרו ליה דפקדינן המן אתא לביתיה והמן נופל על המטה נופל מיבעי ליה אמר רבי אלעזר מלמד שבא מלאך והפילו עליה אמר ויי מביתא ויי מברא [15]ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית [16]ויאמר חרבונה וגו' אמר רבי אלעזר אף חרבונה רשע באותה עצה היה כיון שראה שלא נתקיימה עצתו מיד ברח והיינו דכתיב [17]וישלך עליו ולא יחמול מידו ברוח יברח [18]וחמת המלך שככה שתי שכיכות הללו למה אחת של מלכו של עולם ואחת של אחשורוש ואמרי לה אחת של אסתר ואחת של ושתי [19]לכלם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימן נתן חמש חליפות אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק

ודחי עשרה אלפי כברי כספא. שמעתי שעשרה אלפי ככר כסף עולין חצי שקל לכל אחד מישראל שהיו שם מאות אלף כשילאו ממצרים ואמר שיתן לאחשורוש כל פדיונם (ה) ודוק ותשכח: לריך

יכשל

מסורת הש"ס

(א) [סנהדרין לא. קה.], (ב) [אסתר ה], (ג) [שם ז],

גליון הש"ס

גמ' עבד שקנה נכסים. ע"ל טו ע"א רש"י ד"ה וחז נא:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר ליה ההוא סגי ליה: (ב) שם כיון דאמרה ליה בת מלכים אנא מדבית שאול: (ג) רש"י ד"ה שמשי סופר וכו' עד שצוה כורש וכו' כתבו שטנה והובא בסדר עולם שבני המן כתבו שטנה הס"ד: (ד) ד"ה מלמד שהיתה וכו' מריבוי דבר זה אתה לומד שהיה לה לומר המן הרע הזה אלא שהיתה רוצה לומר על אחשורוש אים לר ואויב ועל המן הרע הזה: (ה) תוס' ד"ה ודחי וכו' כל פדיונם. נ"ב פי' הכסף הוא ס' מנה [ושל קדש ק"כ מנה] והמנה כ"ה סלעים [והמן נתן עשרת אלפים ככרות של חול שהם ה' אלפים של קדש והמחלית השקל בעד מ"ר אלף מנה אחת עולה מאת ככר של קדש] וימי שטותינו שבעים שנה ומכן כ' ומעלה נתנו כופר נפש והמן נתן בעד חמשים שנה בעד מ"ר אלף:

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה נַּעֲשֶׂה יָקָר וּגְדוּלָּה לְמָרְדֳּכַי עַל זֶה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו לֹא נַעֲשָׂה עִמּוֹ דָּבָר:
אסתר ו ג

2. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִי בֶחָצֵר וְהָמָן בָּא לַחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה לֵאמֹר לַמֶּלֶךְ לִתְלוֹת אֶת מָרְדֳּכַי עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לוֹ:
אסתר ו ד

3. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן מַהֵר קַח אֶת הַלְּבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה כֵן לְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי הַיֹּשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אַל תַּפֵּל דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
אסתר ו י

4. וַיִּקַּח הָמָן אֶת הַלְּבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס וַיַּלְבֵּשׁ אֶת מָרְדֳּכַי וַיַּרְכִּיבֵהוּ בְּרְחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ:
אסתר ו יא

5. בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ:
משלי כד יז

6. אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיְיָ מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ:
דברים לג כט

7. וְיָשָׁב מָרְדֳּכַי אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהָמָן נִדְחַף אֶל בֵּיתוֹ אָבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ:
אסתר ו יב

8. וַיְסַפֵּר הָמָן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל אֹהֲבָיו אֵת כָּל אֲשֶׁר קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ אִם מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר הֵחִלּוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו לֹא תוּכַל לוֹ כִּי נָפוֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו:
אסתר ו יג

9. יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ:
בראשית מט ח

10. לִפְנֵי אֶפְרַיִם וּבִנְיָמִן וּמְנַשֶּׁה עוֹרְרָה אֶת גְּבוּרָתֶךָ וּלְכָה לִישֵׁעָתָה לָנוּ:
תהלים פ ג

11. עוֹדָם מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיְבַהֲלוּ לְהָבִיא אֶת הָמָן אֶל הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר:
אסתר ו יד

12. כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהִשָּׁמֵיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וְאִלּוּ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַּרְנוּ הֶחֱרַשְׁתִּי כִּי אֵין הַצָּר שֹׁוֶה בְּנֶזֶק הַמֶּלֶךְ:
אסתר ז ד

13. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה מִי הוּא זֶה וַאֵי זֶה הוּא אֲשֶׁר מְלָאוֹ לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן:
אסתר ז ה

14. וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הָמָן הָרָע הַזֶּה וְהָמָן נִבְעַת מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה:
אסתר ז ו

15. וְהַמֶּלֶךְ קָם בְּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיָּיִן אֶל גִּנַּת הַבִּיתָן וְהָמָן עָמַד לְבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ מֵאֶסְתֵּר הַמַّלְכָּה כִּי רָאָה כִּי כְלָתָה אֵלָיו הָרָעָה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ: וְהַמֶּלֶךְ שָׁב

מִגִּנַּת הַבִּיתָן אֶל בֵּית מִשְׁתֵּה הַיָּיִן וְהָמָן נֹפֵל עַל הַמִּטָּה אֲשֶׁר עֲלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לִכְבּוֹשׁ אֶת הַמַּלְכָּה עִמִּי בַּבָּיִת הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן חָפוּ: אסתר ז ז, ח 16. וַיֹּאמֶר חַרְבֹונָה אֶחָד מִן הַסָּרִיסִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם הִנֵּה הָעֵץ אֲשֶׁר עָשָׂה הָמָן לְמָרְדֳּכַי אֲשֶׁר דִּבֵּר טוֹב עַל הַמֶּלֶךְ עֹמֵד בְּבֵית הָמָן גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ תְּלֻהוּ עָלָיו: אסתר ז ט 17. וְיִשְׁלַךְ עָלָיו וְלֹא יַחְמֹל מִיָּדוֹ בְּרוּחַ יִבְרָחּ: איוב כז כב 18. וַיִּתְלוּ אֶת הָמָן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לְמָרְדֳּכָי וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה: אסתר ז י 19. לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפּוֹת שִׂמְלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וַחֲמֵשׁ חֲלִפֹּת שִׂמְלֹת: בראשית מה כב

יכשל בו גרסי׳. ולא גרסי׳ זרעו: **כמה לואריין היו לו לבנימין** לא גרסינן. שכן דרך המקרא לכתוב לואריי לשון רבים על מלכת לואריו (בראשית מז) בכה על לואריו[1]: **שיגר לו יין.** לפי שדעת זקנים נוחה הימנו זה הדבר הטוב לו מן הכל: **תעלא.** שועל: **בעידניה.** אם תראה שעתו מצלחת: **תעלא.** קרי ליה יוסף לפני אחיו מאי בעירותיה מתחווה: **אורח זו תורה.** שגזר עליהן המן שלא יעסקו בתורה: **זהו יום טוב.** קיימו עליהם ימים טובים: **זו מילה.** ועל כל אלה גזר: **אמרתך.** זו מילה שניתנה במאמר ולא בדיבור ויאמר ה׳ אל אברהם ואתה את בריתי תשמור (בראשית יז). ומצינו[1] שדוד שמח עליה שנאמר למנצח על השמינית (תהלים ו) כשהיה בנית המרחץ ורואה עצמו בלא תורה ובלא מצות כיון [2] שנסתכל במילה שמח: **עשרה בני המן ועשרים.** הזכרת שמותן ותיבה הסמוכה אחריהן. כלומר (ג) נשמתן נפלו כאחד: **זקיפא.** פורק״א בלע״ו. [3] בלא אחד זה למטה מזה: **אריה.** הוא הכתב: **לבינה.** הוא חלק שהוא כפלייס מן הכתב. והאריה חלי לבינה: **שלא תהא להם תקומה.** שלא יהא להם מקום להרחיב לעליו תחתיו: **מלמד שהא מלאך הו׳.** שהרי התחיל לדבר בלשון כעס וסופו אמר מה שאלאך: הכי גרסינן **אמר רב נחמן יאמר כפה מה שנכתב בספריס.** ולא גרסינן אמרה לו. והכי פירושה סדר המקראות כך הוא וקיבל היהודים את אשר החלו לעשות כי המן בן המדתא האגגי וגו׳ וכבואה לפני המלך אמר עם הספר וגו׳ ומרדכי כתב אליהם שיעשו פורים כי המן ביקש לאבדם ומה שכתב אסתר לפני המלך [להתחנן לו] כל זה יאמר בשם בשנה: **עם הספר.** שתהא מגילה כתובה לפניהם בשעת קריאה: **לאמיתה של תורה.** כספר תורה עצמו. שרטוט הלכה למשה מסיני: **דברי הלומות וועקסם ומאמר אסתר.** כך סמוכים המקראות: **שפירשו ממנו.** לפי שבטל מדברי תורה ונכנס לשרירה: **מעיקרא.** בימי כורש כשעלה (עם) זרובבל מן הגולה ומרדכי עמו [4] ונמנו בספר עזרא כ״ד שנה בין מנין לאמון בימי כורש אחשורוש ח׳ שנים של דריוש האחרון, ולפי שנעשה מרדכי שר בימים ירד מחשיבותו אצל חכמים: **שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא היתה עזרא ועלה.** שיש לך לתמוה למה לא עלה עזרא עם זרובבל בימי כורש עד השנה השביעית לדריוש האחרון לאחר שנבנה הבית כמו שכתוב בעזרא ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך וגו׳ (עזרא ז). ובמדרש שהיה לומד תורה מפי ברוך בן נריה בבבל וברוך לא עלה מבבל ומת שם בתוך השנים הללו. ולאמרן לעיל[5] ברוך נתנבא בשנת שתים לדריוש בבבל היה מתנבא ושולח ספריס לירושלים: יעקב למד תורה י״ד שנה בבית עבר כשפירש מאביו ללכת לחרן ולא נענש עליהן על כיבוד אביו ובשאר כל השנים שנשתהה בבית לבן ובדרך נענש כדמפרש ואזיל: למה

יכשל בו דאמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב [6]בשביל משקל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף משאר אחיו נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים אמר רבי בנימן בר יפת רמז רמז לו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות שנאמר [1]ומרדכי יצא בלבוש מלכות תכלת וגו׳ [2]ויפול על צוארי בנימן אחיו כמה צוארין הוו ליה לבנימין אמר רבי אלעזר בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב [2]ובנימין בכה על צואריו בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב [3]והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין אמר רבי אלעזר אמר להם כשם שאין בלבי על בנימין אחי שלא היה במכירתי כך אין בלבי עליכם [3]כי פי המדבר אליכם כפי כן לבי [4]ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים מאי מטוב מצרים אמר ר׳ בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר שלח לו יין [ישן] שדעת זקנים נוחה הימנו [5]וילכו גם אחיו ויפלו לפניו אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר היינו דאמרי אינשי תעלא בעידניה סגיד ליה תעלא מאי בצירותיה מאחווה אלא אי איתמר הכי איתמר [6]ויישתחו ישראל על ראש המטה אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר תעלא בעידניה סגיד ליה [7]וינחם אותם וידבר על לבם אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר מלמד שאמר להם דברים שמתקבלין על הלב ומה עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד נר אחד היאך יכול לכבות עשרה נרות [8]ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר אמר רב יהודה אורה זו תורה וכן הוא אומר [9]כי נר מצוה ותורה אור שמחה זה יום טוב וכן הוא אומר [10]ושמחת בחגך [6]ששון זו מילה וכן הוא אומר [11]שש אנכי על אמרתך ויקר אלו תפלין וכן הוא אומר [12]וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך [3]ותניא רבי אליעזר הגדול אומר [3]אלו תפלין שבראש [13]ואת פרשנדתא וגו׳ עשרת בני המן אמר רב אדא דמן יפו [3]עשרת בני המן ועשרת צריך לממרינהו בנשימה אחת מאי טעמא כולהו בהדי הדדי נפקן נשמתייהו אמר רבי יוחנן [7]ויו דויזתא צריך למימתחה בזקיפא [3]כמורדיא דלברות מאי טעמא כולהו בחד זקיפא אזדקיפו אמר רבי חנינא בר פפא דרש ר׳ שילא איש כפר תמרתא [8]כל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח [9]חוץ משירה זו ומלכי כנען שאריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה מ״ט שלא תהא תקומה למפלתן [14]ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים אמר רבי אבהו מלמד שבא מלאך וסטרו על פיו [15]ובבאה לפני המלך אמר עם הספר אמר מיבעי ליה אמר רבי יוחנן אמרה לו יאמר בפה מה שכתוב בספר [16]דברי שלום ואמת אמר רבי תנחום ואמרי לה אמר רבי אסי מלמד [7][17]שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה [17]ומאמר אסתר קיים מאמר אסתר אין [18]דברי הצומות לא אמר רבי יוחנן [6] דברי הצומות ומאמר אסתר קיים [3](את ימי) הפורים האלה [19]כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו לרוב אחיו ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין אמר רב יוסף גדול ת״ת יותר מהצלת נפשות דמעיקרא חשיב ליה למרדכי בתר ד׳ ולבסוף בתר חמשה מעיקרא כתיב [20]אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה שריה רעליה מרדכי בלשן ולבסוף כתיב [21]הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן אמר רב ואיתימא רב שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא [8]גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש דאמר מר למה

צריך לאומרן בנשימה אחת. נראה דהיינו לכתחילה אבל בדיעבד יצא.

אמרה מיבעי ליה. דמשמע דהכי קאמר ובבואה לפני המלך אמרה לו מלבד הספר (ג) שעמו לעשות ונשלוח בכל המדינות אמרה לו עוד יאוד [1] מחשבתו הרעה דכיון דקאמר בבואה אמר משמע שיש לנו לומר מה שאמרה:

הדרן עלך מגילה נקראת

עין משפט נר מצוה

א [מיי׳ פ״ו מהלכות מלוה הלכה יג טור מ״מ סימן רפב]:

עב ב טור א״ח סי׳ כה:

עג ג מיי׳ פ״ב מהל׳ מגילה הלכה יב סמג עשין ד טוש״ע א״ח סי׳ תרל סעיף טו:

עד ד טוש״ע שם סימן תרלא סעיף ד:

עה ה מיי׳ פ״ז מהל׳ ס״ת הל׳ י ופ״ח שם הלכה ד סמג עשין כה טוש״ע י״ד סי׳ ערה סעיף ג ד:

עו ו ז [מיי׳ פ״ב מהלכות מגילה הלכה טו] טוש״ע א״ח סי׳ תרלא סעיף [א] ג:

ח [מיי׳ פ״ו מהלכות ממרים הלכה יג טוש״ע י״ד סימן רמ סעיף יג]:

תורה אור השלם

1. וּמָרְדֳּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחוּר וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוּשָׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה:
אסתר ח טו

2. וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל צַוָּארָיו:
בראשית מה יד

3. וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם:
בראשית מה יב

4. וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וְלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדֶּרֶךְ:
בראשית מה כג

5. וַיֵּלְכוּ גַּם אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים: בראשית נ יח

6. וַיֹּאמֶר הַשְּׁבֻעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה: בראשית מז לא

7. וְעַתָּה אַל תִּיָּרְאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְּכֶם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם:
בראשית נ כא

8. לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר:
אסתר ח טז

9. כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכֵחוֹת מוּסָר: משלי ו כג

10. וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ: דברים טז יד

11. שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: תהלים קיט קסב

12. וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְיָ נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ:
דברים כח י

13. וְאֵת פַּרְשַׁנְדָּתָא וְאֵת דַּלְפוֹן וְאֵת אַסְפָּתָא: וְאֵת פָּרְמַשְׁתָּא וְאֵת אֲרִיסַי וְאֵת אַרִידַי וְאֵת וַיְזָתָא: וְאֵת פּוֹרָתָא וְאֵת אֲדַלְיָא וְאֵת אֲרִידָתָא: עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא צֹרֵר הַיְּהוּדִים הָרָגוּ וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם:
אסתר ט ז-י

14. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאֹבֵד חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בִּשְׁאָר מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ מָה עָשׂוּ וּמַה שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן לָךְ וּמַה בַּקָּשָׁתֵךְ עוֹד וְתֵעָשׂ: אסתר ט יב 15. וּבֹבֵאָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר עַם הַסֵּפֶר יָשׁוּב מַחֲשָׁבְתּוֹ הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הַיְּהוּדִים עַל רֹאשׁוֹ וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ: אסתר ט כה 16. וְיִשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְּהוּדִים אֶל שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דִּבְרֵי שָׁלוֹם וֶאֱמֶת: אסתר ט ל 17. וּמַאֲמַר אֶסְתֵּר קִיַּם דִּבְרֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר: אסתר ט לב 18. לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זַרְעָם דִּבְרֵי הַצֹּמוֹת וְזַעֲקָתָם: אסתר ט לא 19. כִּי מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְגָדוֹל לַיְּהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו דֹּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדֹבֵר שָׁלוֹם לְכָל זַרְעוֹ: אסתר י ג 20. אֲשֶׁר בָּאוּ עִם זְרֻבָּבֶל יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה שְׂרָיָה רְעֵלְיָה מָרְדְּכַי בִּלְשָׁן מִסְפֶּר בִּגְוָי רְחוּם בְּעֶנְתָה אַנְשֵׁי עַם יִשְׂרָאֵל: נחמיה ב ב 21. הַבָּאִים עִם זְרֻבָּבֶל יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה עֲזַרְיָה רַעַמְיָה נַחֲמָנִי מָרְדְּכַי בִּלְשָׁן מִסְפֶּרֶת בִּגְוָי רְחוּם בַּעֲנָה מִסְפַּר אַנְשֵׁי עַם יִשְׂרָאֵל: נחמיה ז ז

מסורת הש״ם

א) שבת י: ע״ש, ב) [ברכות ו. מז. סוטה יח. תולין פט.] מנחות לה:, ג) [עי׳ ב״מ מז. בפי׳ רש״י שם], ד) [עי׳ תוס׳ גיטין ו: ד״ה אל״י ותוס׳ סוטה יח: ד״ה כתבה ותוס׳ מנחות לב: ד״ה הא], ה) [נ״ל דבריו], ו) [בראשית מה:], ז) [מנחות מג:], ח) [נ״ל שמוכר], ט) נ״ל בעצן, י) ונמנו בספר עזרא ומנוהו לאחר ד׳ אנשים ובסוף כשנמנו מנין שני לאחר שנבנה הבית בספר עזרא כ״ד שנה בין מנין לאמון למנין שני ימי כורש לאחשורוש ח׳ שנים של דריוש האחרון, כ) [דף טו.], ל) [שוב מחשבתו הרעה ומשני יאמר בפה דכיון דקאמר כו׳ כל״ל וכן הגיה הרמ״א בגמ׳ שלו],

גליון הש״ם

גמ׳ ששון זו מילה. עיין שבת דף קלז ע״ב ברש״י ד״ה שם: רש״י ד״ה באמיתה. כס״מ עמנו. עי׳ מנחות דף לב ע״ב תד״ה הא מוריזן:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר ר׳ יוחנן הכי קאמר דברי הצומות: (ב) רש״י ד״ה עשרת וכו׳ לומר עשרתם נפלו כאחד: (ג) תוס׳ ד״ה אמרה וכו׳ מלבד הספר שאמר לעשות:

לעזי רש״י

פורק״א. קלשון.

מוסף רש״י

משקל שני סלעים מילת. לאו דוקא נקט, בתלמידי רבינו יצחק הלוי מצאתי כתוב פסיס סביב פס ידו נתן מילת ולא כל הכמוסת (שבת י:). **אלו תפילין שבראש.** אות הן לכל כי שם ה׳ נקרא עליך (חולין פט.) שכתוב בהם ויבא השם שי״ן ודל״ת (מנחות לה:). **כמורדיא דלברות.** לברות שם הנהר, מורדיא עץ שרב המובל מנהיג בו הספינה לרחקה מן האניים ומן המכשולים וכלע״ז גוביי״ל (ב״מ פז:). **שפירשו ממנו מקצת סנהדרין.** לפי שנעשה קרוב למלכות והיה בטל מתלמודו (אסתר י ג).

הדרן עלך מגילה נקראת

רבינו חננאל

וילכו גם אחיו וגו׳, היינו דאמרי אינשי תעלא בזימנא סגיד ליה. אלו כולן פשוטות הן.

ל) ליהודים היתה אורה ושמחה וגו׳. אמר ר׳ יהודה אורה זו תורה שנאמר כי נר מצוה ותורה אור. שמחה זה יום [טוב] שנאמר ושמחת בחגך. וששון זו מילה, שנאמר ששש אנכי על אמרתך. ויקר אלו תפילין שבראש, שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך, ותניא ר׳ אליעזר אומר אלו תפילין שבראש. **עשרת בני המן צריך למימרינהו בנשימה אחת, הקורא את המגילה.** מאי טעמא, כולהו כי הדדי נפקי נשמתייהו. ו׳ דויזתא צריך למימתחיה, דכולהו בחד זקיפא איזדקיפו. **כל השירות נכתבות** אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח, אבל עשרת בני המן ומלכי כנען נכתבין אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה. מאי טעמא, אמר ר׳ אבהו כדי שלא תהא תקומה למפלתן של רשעים. [אמר ר׳ יוחנן] דברי הצומות דזעקתם, ומאמר אסתר, קיים דברי הפורים. אמר **רב יוסף** גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, ממרדכי, דמעיקרא קא חשיב ליה בתר ארבעה ובסוף חשיב ליה בתר חמשה. שנאמר אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה [שריה רעליה מרדכי] וגו׳, ובסוף כתיב הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן. **ורצוי לרב אחיו** מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין. **דברי שלום ואמת,** מלמד שצריכה שירטוט כאמיתה של תורה. ג) **אמ׳רו משמיה דרב גידל** [גדול] תלמוד תורה מבניין בית המקדש, שכל זמן שהיה ברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה. **ועוד א״מרו משמו גדול** תלמוד תורה מכיבוד אב ואם, שכל השנים שהיה יעקב בבית עבר למד תורה ולא נענש עליהן. **מנא הני מילי** אמר ר׳ יוחנן

ל) דיכול זה מופיע בכה״י לעיל י׳ ע״ב לפני ד״ה אחשורוש. ג) אולי נ״ל אמר רב שמואל בר מרתא משמיה דרב.

למה נמנו שנותיו של ישמעאל. מה לנו למנות שנות הרשעים: **להפייחס בהן שנותיו של יעקב.** על ידי מנין שנות ישמעאל אנו למדין [בגאיזה פרק משנות יעקב עברו עליו כל הקורות והמופלאות אותו. מהן אנו למדין] שסימס בבית עבר י"ד שנה. כיצד אברהם בן פ"ו שנה כשנולד ישמעאל וכשנולד יצחק היה בן מאה שנה הרי היו לישמעאל י"ד שנה ויצחק קדם ליעקב ששים שנה הרי לישמעאל ע"ד כמה פייסן משנותיו של ישמעאל ס"ג נמצא שהיה יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנה: **ותניא היה יעקב בו'.** ותניא נמי הכי שהיה יעקב כשנתברך מאביו בן ס"ג וכו' בפרק מת ישמעאל שנאמר וילך עשו אל ישמעאל וגו': **מלמד שקידשה ישמעאל.** אביה ומת והשיאה נביות אחיה:

[6]למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי ליחס בהן שנותיו של יעקב דכתיב [1]ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים כמה קשיש ישמעאל מיצחק ארביסר שנין דכתיב [2]ואברם בן שמונים שנה וששׁ שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברם וכתיב [3]ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו וכתיב [4]ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם בר כמה הוה ישמעאל כדאתיליד יעקב בר שבעים וארבעה כמה פיישן משניה שתין ותלת ותניא היה יעקב אבינו בשעה שנתברך מאביו בן ששים ושלש שנה ובו בפרק מת ישמעאל דכתיב [5]וירא עשו כי ברך וגו' וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל אחות נביות ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות מלמד שקידשה ישמעאל ומת והשיאה נביות אחיה שתין ותלת וארביסר עד דמתיליד יוסף הא שבעין ושבעה וכתיב [6]ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה הא מאה ושבע שב דשבעא ותרתי דכפנא הא מאה ושיתסר וכתיב [7]ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מאה ושיתסר הויין אלא ש"מ ארבע עשרה שנין דהוה בבית עבר לא חשיב להו דתניא [ו] היה יעקב בבית עבר מוטמן ארבע עשרה שנה עבר מת לאחר שירד יעקב אבינו לארם נהרים שתי שנים (ז) יצא משם ובא לו לארם נהרים נמצא כשעמד על הבאר בן שבעים ושבע שנה ומנלן דלא מיענש דתניא נמצא יוסף שפירש מאביו עשרים ושתים שנה כשם שפירש יעקב אבינו מאביו דיעקב תלתין ושיתא הויין אלא [ג] ארביסר דהוה בבית עבר לא חשיב להו סוף סוף דבית לבן עשרין שנין הויין אלא משום דאשתהי באורחא תרתין שנין דתניא יצא מארם נהרים ובא לו לסכות ועשה שם שמונה עשר חודש שנאמר [8]ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ובבית אל עשה ששה חדשים והקריב זבחים:

הדרן עלך מגילה נקראת

הקורא [א]את המגילה למפרע לא יצא [ב]קראה על פה [ג]קראה [ד]תרגום בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז [ה]והלועז ששמע אשורית יצא [ו]קראה סירוגין [ז]ומתנמנם יצא [ח]היה כותבה דורשה ומגיהה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא [ט]היתה כתובה בסם ובסיקרא ובקומוס ובקנקנתום על הנייר ועל הדפתרא לא יצא עד שתהא כתובה אשורית [י]על הספר ובדיו: **גמ'** מה"מ אמר רבא דאמר קרא [9]בכתבם וכזמנם מה זמנם למפרע לא אף כתבם למפרע לא מידי קריאה כתיבה הכא עשייה כתיבה דכתיב [9]להיות עושים את שני הימים אלא מהכא דכתיב [10]והימים האלה נזכרים ונעשים איתקש זכירה לעשייה מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא תנא[7] [יא]וכן בהלל [יב]וכן בקריאת שמע ובתפלה הלל מנלן רבה אמר דכתיב [11]ממזרח שמש עד מבואו רב יוסף אמר [12]זה היום עשה ה' רב אויא אמר [13]יהי שם ה' מבורך ורב נחמן בר יצחק ואיתימא ר' אחא בר יעקב אמר מהכא מעתה ועד עולם ק"ש דתניא [יג]ק"ש ככתבה דברי רבי וחכ"א [יד]בכל לשון מ"ט דרבי אמר קרא והיו

[1]ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים כמה קשיש ישמעאל מיצחק ארביסר שנין דכתיב [2]ואברם בן שמונים שנה וששׁ שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברם וכתיב [3]ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו וכתיב [4]ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם בר כמה הוה ישמעאל כדאתיליד יעקב בר שבעים וארבעה כמה פיישן משניה שתין ותלת ותניא היה יעקב אבינו בשעה שנתברך מאביו בן ששים ושלש שנה ובו בפרק מת ישמעאל דכתיב [5]וירא עשו כי ברך וגו' וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל אחות נביות ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות מלמד שקידשה ישמעאל ומת והשיאה נביות אחיה שתין ותלת וארביסר עד דמתיליד יוסף הא שבעין ושבעה וכתיב [6]ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה הא מאה ושבע שב דשבעא ותרתי דכפנא הא מאה ושיתסר וכתיב [7]ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מאה ושיתסר הויין אלא ש"מ ארבע עשרה שנין דהוה בבית עבר לא חשיב להו דתניא [ו] היה יעקב בבית עבר מוטמן ארבע עשרה שנה עבר מת לאחר שירד יעקב אבינו לארם נהרים שתי שנים (ז) יצא משם ובא לו לארם נהרים נמצא כשעמד על הבאר בן שבעים ושבע שנה ומנלן דלא מיענש דתניא נמצא יוסף שפירש מאביו עשרים ושתים שנה כשם שפירש יעקב אבינו מאביו דיעקב תלתין ושיתא הויין אלא [ג] ארביסר דהוה בבית עבר לא חשיב להו סוף סוף דבית לבן עשרין שנין הויין אלא משום דאשתהי באורחא תרתין שנין דתניא יצא מארם נהרים ובא לו לסכות ועשה שם שמונה עשר חודש שנאמר [8]ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ובבית אל עשה ששה חדשים והקריב זבחים:

הדרן עלך מגילה נקראת

הקורא. **נלועזות.** כל שאינו לשון הקודש נקרא לעז. ולקמן[ו] פריך והא אמרת קראה בכל לשון לא יצא: **סירוגין.** בגמרא[ח] מפרש מפרש בגמ'[ט]: **על הספר.** קלף: **גמ' מנהני מילי.** דלמפרע לא יצא: **מה זמנם למפרע לא.** דאי אפשר שיהא ט"ו קודם לי"ד: **ממזרח שמש עד מבואו.** כשם שקשיעת וחריחת החמה לא יהפכו כך מהולל שם ה' ולא למפרע: **זה היום.** כשדר היום שאינו משתנה בשעותיו להיפך כך למפרע לא: **יהי שם ה' מבורך.** כהוייתו יהא הלול השם וברכתו כסדרו: **לעתיד.** בלשון הקודש ולא בלשון אחר: והיו

[ו] ניכמות סד.], [ז] [עיין ברש"י לקמן יח. ד"ה קרלאה], [ח] [עיין מופפות לקמן יט. ד"ה עלן], [ט] [מופפת' פ"כן], [י] ברכות יג. סוטה לב:], [יא] [בגלאשים מא], [יב] [דף יח.], [יג] [לקמן יח.], [יד] [לקמן יח.], [טו] [לקמן יט.], [יז] [לקמן יט.], [יח] [לקמן יט.], [יט] [לקמן יט.], [כ] [לקמן יט.], [כא] [לקמן יט.], [כב] שיין לע"ג.

תורה אור השלם

1. וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו: בראשית כה יז
2. וְאַבְרָם בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת הָגָר אֶת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: בראשית טז טז
3. וְאַבְרָהָם בֶּן מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ: בראשית כא ה
4. וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם: בראשית כה כו
5. וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן: וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה: בראשית כח ו ט
6. וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מֵלִפְנֵי פַּרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם: בראשית מא מו
7. וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם: בראשית מז ח-ט
8. וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סֻכּוֹת: בראשית לג יז
9. קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וָשָׁנָה: אסתר ט כז
10. וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: אסתר ט כח
11. מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: תהלים קיג ג
12. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: תהלים קיח כד
13. יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: תהלים קיג ב

הגהות הב"ח

(ו) גמ' ותניא היה יעקב אבינו בבית עבר מוטמן ומשמש ארבע עשרה שנה לאחר שירד כל"ל ומבית עבר מת נמקח: (ז) שם שתי שנים מת עבר יצא משם ובא לו לארם נהרים וכו' בן ע"ה שנה היה ומנלן דלא איענש יעקב אבינו עליה דתניא: (ג) שם אלא שמע מינה ארביסר:

מוסף רש"י

קראה על פה קראה תרגום בכל לשון. זו ואין צריך לומר זו קתני (לקמן יח.).

רבינו חננאל

לא נימנו שנותיו של ישמעאל אלא כדי לייחס שנותיו של יעקב אבינו. מצינו שהיה ישמעאל גדול מיצחק י"ד שנה, ויצחק גדול מיעקב ס' שנה, נמצא ישמעאל גדול מיעקב ע"ד שנה. ובו בפרק שנתברך יעקב אבינו מת ישמעאל וכל שנותיו היו קל"ז הסר מהם ע"ד שנה נשארו ס"ג שנה, נמצא בעת שיצא לארם נהרים בן ס"ג שנה. וי"ד בבית עבר וכ' שנה בבית לבן שנא' זה לי עשרים שנה בביתך וגו', הרי צ"ז שנה, והיה יוסף בעת צאת יעקב מאצל לבן בן [שש] שנים כי אחר י"ד שנה נולד, ונשתהה שנתים בדרך, נמצא יעקב כשבא אצל יצחק אביו בן צ"ט שנה. נתכסה יעקב מיצחק אביו ל"ז שנה. כשנגנב [יוסף] היה בן י"ד שנה וי"ג שנה עשה בבית אדוניו ובבית

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ג מהלכות מגלה הלכה ח סמג עשין מד"ס ד טוש"ע ח"מ סימן תכ"ל סעיף ו:
ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג וסעיף ז:
ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ט:
ד מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ח:
ה מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ה:
ו מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף יב:
ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג:
ח מיי' שם הלכה ט טור וש"ע ח"מ סימן תרלא סעיף ח ב וע"ש:
ט מיי' פ"ג מהלכות תענוגים הלכה ט סמג עשין ה טוש"ע ח"מ סי' תכב סעיף ו:
י מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה יח סמג עשין יח טוש"ע ח"מ סימן סד סעיף ח:
יא כ מיי' שם הלכה י וסמג שם טוש"ע ח"מ סימן סב סעיף ב:

כל התורה בכל לשון נאמרה. פירש הקונטרס שנתנה לקרות בכל לשון שרוצה לקרות בספר תורה וקשה שהרי קריאת התורה אינה מן התורה אלא מדרבנן נגד מפרשת זכור דהוי דאורייתא ונראה דהכי פירושא כל קריאה שבתורה כגון מצות חלילה ופרשת עגלה ערופה וידוי מעשר ובכורים וכל אלו השנויין פרק אלו נאמרין בסוטה (דף לב. וסס) ד) :

דאי בלשון הקודש נאמרה למה לי למיכתב וכו'. קשיא ע) דהא בפרק אלו נאמרים בסוטה (דף לג. וסס) מצריך קרא בין למאן דאמר בכל לשון נאמרה בין למאן דאמר בלשון הקודש נאמרה ויש לומר דהתם בעי לאוקמי רבוי אליבא דכולי עלמא למאן דאמר בכל לשון נאמרה צריך קרא לרבויי לשון הקדש ולמאן דאמר בלשון הקודש נאמרה צריך לרבויי בכל לשון:

הסדיר שמונה עשרה ברכות על הסדר. מכאן קשיא למה שפרש"י בברכות (דף לד. וסס) גבי אמצעיות אין להן סדר דפירש דאם טעה באחת מן הברכות ושכח אחת מהן שצריך לחזור שאומר אותה ברכה ששכח במקום שנזכר וגומר תפלתו וקשיא דאם כן הוא אומר השמונה עשרה ברכות למפרע והכא חזינא דשמעון הפקולי התקין אותן על הסדר אלא נראה לפרש התם אין להן סדר דלא הוו כשאר דאשונות ושאר אחרונות דחזר לראש השנה כשטעה באחת מהן אלא חזר לאותה ששכח וגומר ממנה ואמטה הכל כסדר אבל בעינינו אין חוזר כיון שעבר מקומו והכי נמי אמרינן לקמן (דף יח:) גבי מגילה שאם השמיט פסוק אחד שמתחיל וקורא מאותו פסוק ואמטה ט) : **ודוד** כי אמרה בפרשת תשיעית אמרה. פירש הקונטרס ואף על גב דליכא אלא מ' מזמורים עד התם אשרי האיש ואמה רגשו גויס תרתי ניהו וקשיא דהא פרק קמא דברכות (דף י.) אמר דחדא פרשה היא ומסיק התם דכל פרשה שהיתה חביבה לדוד התחיל בה באשרי וסיים בה באשרי כגון זו שמתחלת באשרי האיש ומסיימת באשרי כל חוסי בו והיינו סוף דאמה רגשו אלא דחדא פרשה היא ולריך לומר דלמנא על מות ואמה ה' תעמוד ברחוק תרתי ניהו: דאי

[1]והיו בהויתן יהו ורבנן מ"ט אמר קרא [2]שמע בכל לשון שאתה שומע ורבי נמי הא כתיב שמע ההוא מיבעי ליה השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך ורבנן סברי כמאן דאמר [3]ה)הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ורבנן נמי הכתיב והיו ההוא מיבעי ליה שלא יקרא למפרע ורבי שלא יקרא למפרע מנא ליה מדברים הדברים ורבנן דברים הדברים לא משמע להו לימא קסבר רבי כל התורה כולה בכל לשון נאמרה דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה למה לי למכתב והיו אצטריך סלקא דעתך שמע כרבנן כתב רחמנא והיו לימא קסברי רבנן כל התורה בלשון הקודש נאמרה דאי סלקא דעתך בכל לשון נאמרה למה לי למכתב שמע איצטריך סלקא דעתך אמינא והיו כרבי כתב רחמנא שמע תפלה מנא לן דתניא [4]שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה אמר רבי [5]יוחנן ואמרי לה במתניתא תנא [6]מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר [7]ת"ר [8]מנין שאומרים אבות שנאמר [9]הבו לה' בני אלים ומנין שאומרים גבורות שנאמר הבו לה' כבוד ועוז ומנין שאומרים קדושות שנאמר [10]הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש [11]ומה ראו לומר בינה אחר קדושה שנאמר [12]והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו וסמיך ליה [13]וידעו תועי רוח בינה ומה ראו לומר תשובה אחר בינה דכתיב [14]ולבבו יבין ושב ורפא לו אי הכי לימא רפואה בתרה דתשובה לא ס"ד דכתיב [15]וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ומאי חזית דסמכת אהא סמוך אהא כתב קרא אחרינא [16]הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי למימרא דגאולה ורפואה בתר סליחה היא והכתיב ושב ורפא לו ההוא לאו רפואה דתחלואים היא אלא רפואה דסליחה היא ומה ראו לומר גאולה בשביעית אמר רבא מתוך שעתידין ליגאל בשביעית לפיכך קבעוה בשביעית והאמר מר [17]בששית קולות בשביעית מלחמות במוצאי שביעית בן דוד בא מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא [18]ומה ראו לומר רפואה בשמינית אמר רבי אחא מתוך שנתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה לפיכך קבעוה בשמינית [1]ומה ראו לומר ברכת השנים בתשיעית אמר רבי אלכסנדרי כנגד מפקיעי שערים דכתיב [10]שבור זרוע רשע ודוד כי אמרה בתשיעית אמרה [1]ומה ראו לומר קיבוץ גליות לאחר ברכת השנים דכתיב [11]ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים שנאמר [12]ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך וכתיב [13]ואשיבה שופטיך כבראשונה וכיון שנעשה דין מן הרשעים כלו הפושעים וכולל זדים עמהם שנאמר [14]ושבר פושעים וחטאים יחדיו (ז) (יכלו) וכיון שכלו הפושעים מתרוממת קרן צדיקים דכתיב [15]וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק וכולל גירי הצדק עם הצדיקים שנאמר [16]מפני שיבה תקום והדרת פני זקן וסמיך ליה [17]וכי יגור אתכם גר והיכן מתרוממת קרנם בירושלים שנאמר [18]שאלו שלום ירושלם ישליו אוהביך וכיון שנבנית ירושלים בא דוד שנאמר אחר

[1]והיו הדברים האלה בהוייתן. בלשון הקודש: שלא יקרא למפרע. אלמא קריאת שמע למפרע לא. ומהכא יליף תנא דלעיל טעמא: בכל לשון נאמרה. לקרותה בכל לשון ולכן אינטריך בקריאת שמע [2]אינטריך. והיו דלא תימא שמע בכל לשון שאתה שומע כרבנן: [3] **על הסדר.** כמשפט המקראות וכדיליף לקמן: **הפקולי.** יש אומרים שמשתכר בגמר גפן שנקרא פקולא: **הבו לה'.** הזכירו לפניו את מילי האדון: **הבו לה' כבוד שמו.** סיפיה דקרא בהדרת קודש: **ומה ראו לומר גאולה בשביעית.** ולא רפואה אחר סליחה כדכתיב קרא הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי: **מתוך שעתידין ליגאל בשביעית.** שבוע שבן דוד בא בו חלוק משאר שנים כדאמרינן בפרק חלק (סנהדרין דף נז.) שנה ראשונה רעב ולא רעב כו' עד ובשביעית מלחמות ובמוצאי שביעית בן דוד בא: **אתחלתא דגאולה היא.** ואע"ג דהאי גאולה לאו גאולה דגלות היא אלא שיגאלנו מן הלרות הבאות עליו תמיד דהא ברכת קיבוץ גליות ירושלים ואמר דוד יש לכל אחת ואחת ברכה לעצמה נגד מגאולה זו אפילו הכי כיון דאשר גאולה עלה קבעוה בשביעית: **שבור זרוע רשע.** אלו המייקרין את התבואה ומפקיעין את השער. וממאי דמפקיעי שערים כתיב דכתיב בההיא פרשתא יאריב במקתר כאריה בסוכו יאריב לחטוף עני וכי הליסטים אורב את העני והלא את העשיר הוא אורב אלא במפקיעי שערים הכתוב מדבר שרוב דעתם לעניים הוא. וקא בעי דוד רחמי עלה דמילתא שבור זרוע רשע ותן שובע בעולם וכך זרועו שבור ורע תדרוש רשעו בל תמצא וזה שהיה בדעתו להיות רשע כשתדרוש רשעו לא תמצא עולה אלא הספיק לעשותה: **כפרשה תשיעית אמרה.** [4] ואם תאמר שמיני היא אשרי ואמה רגשו גויס תרתי פרשתא היא: **ופריכס תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא.** אלמא קיבוץ גליות בעת ברכת השנים היא: **וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים.** קודם שנתייאשו בירושלים שנאמר ואשיבה ידי עליך בדיליך [5] ועל ידי כן ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה [6] כמו לשעבר ליון במשפט תפדה ושביה בצדקה [7] לכן סמכם לקבוץ גליות והשיבה שופטיו ולדקיו במשפט: **אלו הפושעים [8].** שאינם מאמינין בדת משה שהיתה מן השמים לכך סמכו לה ברכת הפושעים שנאמר עוזבי ה' [9] אלו הפושעים ושבר פושעים [10] היינו זדים כדאמר פשעים אלו המרדין (יומא דף לו:): אחר

[1] ברכות טו. לקמן יט:, [2] [ברכות כח:], [3] גירסת הרי"ף ז"ל יפתק ואימיתא ר' חייא בר אבא ואמרי לה ואמרי לה וכו' וגירסת הרא"ש ז"ל ירמיה ואימיתא ואמר"ל ואמרי לה וכו', [4] [לקמן יח.], [5] ר"ה לב., [6] סנהדרין לז., [7] [ר"ה לב.] ר"ה על אחרי ד"ה הפקולין, [8] ס"ל וא"ת עשירים היא אשרי ואמה רגשו מדא היא ולפי גירסת זו ל"ל דסמ"ל אשרי ואמה רגשו מדא היא ומעמא על מות ואמה ה' תעמוד גם כן מדא ואם כן ה"ל שמיני, [9] [יפעיה לז], [10] [שם], [11] [שם], [12] בס"ל בכה"ד: המיני, [13] [שם], [14] [שם], [15] [שם], [16] [וע"ע תוספות ברכות יג. ד"ה בלה"ק], [17] [עיין רש"ל], [18] [ועי' תוס' ברכות לד. ד"ה אמציעות],

תורה אור השלם

1. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: דברים ו ו
2. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: דברים ו ד
3. מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיְיָ בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיְיָ כָּבוֹד וָעֹז: תהלים כט א
4. הָבוּ לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: תהלים כט ב
5. כִּי בְרֵאשׁוֹ יְלִדְיו מַעֲשֵׂה יָדֵי בָּקְרֵבוֹ יְקָדֵישׁוּ שְׁמֵי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ: ישעיהו כט כג
6. וְיָדְעוּ תֹעֵי רוּחַ בִּינָה וְרוֹגְנִים יִלְמְדוּ לָקַח: ישעיהו כט כד
7. הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וָשָׁב וְרָפָא לוֹ: ישעיהו ו י
8. יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל יְיָ וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ישעיהו נה ז
9. הַסֹּלֵחַ לְכָל עֲוֹנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל תַּחֲלֻאָיְכִי: הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיֶּיכִי הַמְּעַטְּרֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים: תהלים קג ג-ד
10. שֶׁבֶר זְרוֹעַ רָשָׁע וָרָע תִּדְרוֹשׁ רִשְׁעוֹ בַּל תִּמְצָא: תהלים י טו
11. וְאַתֶּם הָרֵי יִשְׂרָאֵל עֲנָפְכֶם תִּתְּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לָבוֹא: יחזקאל לו ח
12. וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלָיִךְ וְאֶצְרוף כַּבֹּר סִיגָיִךְ וְאָסִירָה כָּל בְּדִילָיִךְ: ישעיהו א כה
13. וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה: ישעיהו א כו
14. וְשֶׁבֶר פֹּשְׁעִים וְחַטָּאִים יַחְדָּו וְעֹזְבֵי יְיָ יִכְלוּ: ישעיהו א כח
15. וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֶגְדָּע תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק: תהלים עה יא
16. מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט לב
17. וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תּוֹנוּ אֹתוֹ: ויקרא יט לג
18. שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: תהלים קכב ו

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה ח סמג עשין יח טור וש"ע ס"א סימן סב סעיף ג:
יג ב מיי' פ"ז מהלכות תפלה הלכה ד סמג עשין יט טור ס"א סימן קיב:
יד ג טור ס"א סי' קיג:
ד [טור ס"א סימן קטו]:
ה [טור שם סימן קטז]:
ו [טור שם סימן קיז]:
ז [טור שם סימן קיח]:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ד"ה ותמיס יחדו ועוחבי ה' יכלו וכיון שכלו:

מוסף רש"י

מדברים הדברים. דהוה ליה למכתב והיו דבריס האלה, למלרס שיקרא הדבריס כסדרן ולא למפרע, כגון ובשערך ביתך ומזוזות (ברכות יג.). לימא קסבר רבי. מדאלטריך ליה קרא לק"ש שתהא ככתבה (שם וסוטה לג.). בכל לשון נאמרה. סביבא ליה בשאר כל התורה בכל לשון נאמרה לקרות (ברכות שם) בגיא הכמתא (סוטה שם). סלקא דעתך שמע כרבנן. דלא תדרוש שמע בכל לשון שאתה שומע כרבנן (ברכות שם) אלא להשמיע לאזניו (סוטה שם). שמעון הפקולי. מוכר פקולי אמר גפן שקורין קיטו"ן (ברכות כח:). הבו לה'. הזכירו לפניו האיתנים, בני אלים. ליטנא דתקיפי כמו (יחזקאל ח) ואת מילי האדון לקח (ר"ה לב.). בששית קולות. יפלו קולות שבן דוד בא, ל"ש קולות מתקיעת שופר שנאמר (ישעיה כז) יתקע בשופר גדול (סנהדרין צז.).

רבינו חננאל

לרבנן מהויה, שלא יקרא למפרע, כלומר יהיו כמות שהן. לרבי מהדברים, כלומר הדברים כסידרן. תפילה, דתניא שמעון הפקולי [הסדיר] י"ח ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר. במתניתא תנא ק"כ זקנים ובהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדר. מנין שאומרים אבות, שנאמר הבו לה' בני אלים, והן האבות גבורי התורה והמצות, כדכתיב ואת אילי הארץ לקח. גבורות גשמים, שנאמר הבו לה' כבוד ועוז, ונקראו גבורות שיורדין בגבורה כמפורש בתחלת תעניות, ועז היא גבורה. וא'ומר [וגשם] מטרות עז[ן]. ומנין שאומרים קדושה, שנאמר הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש (וכו'). בינה אחר קדושה, שנאמר והקדישו את קדוש יעקב, וכתיב בתריה וידעו תועי רוח בינה. תשובה אחר בינה שנאמר ולבבו יבין ושב. סליחה אחר תשובה שנאמר ישוב אל ה' וירחמהו וגו'. תקנו גאולה בשביעית, שעתידין ישראל להיגאל בשביעית. ורפואה בשמינית כנגד מילה שהיא בשמיני וצריכה רפואה. וברכת השנים בתשיעית, כנגד מפקיעי שערים, שנאמר שבור זרוע רשע ורע, ודוד כי אמרה בפרשת תשיעית אמרה. קבוץ גליות אחר ברכת השנים, שנאמר ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא. אחר קבוץ גליות ברכת משפט, שנאמר ואסירה כל בדיליך ואשיבה שופטיך. ואחריה כליית הזידים שנאמר ושבר פשעים וחטאים. ואחריה ברכת צדיקים. ואחריה [ירושלים. ואחריה] ברכת דוד שנאמר

מסורת הש"ס

אחר ישובו בני ישראל. אחר ישובו לבית המקדש ובקשו הקב"ה ואת דוד מלכם: **ווכח סודה.** אחר זביחה תן הודאה: **וירד מעשות החטאת והעונה וגו':** **חדא מילתא היא.** אף הודאה עבודה של מקום הוא: **אסור לספר.** בקציעות ברכה: **למי שיכול.** ואין מי שיכול לספר את כולו לפיכך אין נראה לספר מדעתו אלא את מה שתקנו חכמים: **היסופר לו כי אדבר.** הכי דרש ליה היסופר שבחו כולו כי אדבר לו דברי שבח אם אחר לעשות כך כי יבוננו: **סמא דכולה משפוקא.** מבחר כל הסממנין היא השמיקה שלא להרבות דבריס והיינו לך דומיה תהלה: **מלה בסלע משפוקא בפרין.** אם תרצה לקנות הדבור בסלע תקנה השמיקה בשתים: **קראה פרגוס בכל לשון.** זו ואין ל"ל זו קתני: **מיפיני.** לרב ושמואל דקתני הכא יווונית לא יצא: **הא לא דמיא.** תירוצא הוא: **גיפטיס לגיפטיס יצא.** והכי נמי תנן במתני' לוועזות בלעז: **עברים.** לשון עבר הנהר: **עילמים.** לשון עילם (א): **מתני' דברייתא.** זו מיתוקמא קראה בכל לשון דקתני מתני' לא יצא כגון גיפטית למדייס ומדית לגיפטיס אבל קורין אותו לוועזות בלעז אים כלשונו: **ופרסומי ניסא.** אע"פ שאין יודעין מה ששומעין שואלין את השומעין ואומרין מה היא הקריאה הזו ואין היה הנס ומודיעין להן: **לא הוו ידעי רבנן.** תלמידי רביו הקדוש: **תלגלוגות.** מין ילק הוא ושנוי בכמה מקומות במשנה ובברייתא: **פרפחיני.** פירקקלי"י בלעז"ז: **מסלסל בשערך.** למדנו שהסלסול לשון חיפוש והיפוך: **טאטיפא.** איסקופ"א בלעז"ז: סירוסין

[1]אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם וכיון [א]שבא דוד באתה תפלה שנאמר [2]והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי [2]וכיון שבאת תפלה באת עבודה שנאמר עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי [2]וכיון שבאת עבודה באתה תודה שנאמר [3]זובח תודה יכבדנני ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה דכתיב [4]וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים אימא קודם עבודה לא ס"ד דכתיב וירד מעשות החטאת וגו' מי כתיב לעשות מעשות כתיב ולימרה אחר העבודה לא ס"ד דכתיב זובח תודה מאי חזית דסמכת אהאי סמוך אהאי מסתברא עבודה והודאה חדא מילתא היא [ו]ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים דכתיב [5]ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ברכה דהקב"ה שלום שנאמר [6]ה' יברך את עמו בשלום וכי מאחר [ז]דמאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים תקנו תפלה על הסדר שמעון הפקולי מאי הסדיר [ח]שכחום וחזור וסדרום [ט]מכאן ואילך אסור לספר בשבחו של הקב"ה [י]דא"ר אלעזר מאי דכתיב [7]מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו למי נאה למלל גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהלתו אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן המספר בשבחו של הקב"ה יותר מדאי נעקר מן העולם שנאמר [8]היסופר לו כי אדבר אם אמר איש כי יבלע דרש ר' יהודה איש כפר גבוריא ואמרי לה איש כפר גבור חיל מאי דכתיב [9]לך דומיה תהלה סמא דכולה משתוקא כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא [כ]מלה בסלע משתוקא בתרין: קראה על פה לא יצא וכו': מנלן אמר רבא אתיא זכירה זכירה כתיב הכא [10]והימים האלה נזכרים וכתיב התם [11]כתב זאת זכרון בספר מה להלן בספר אף כאן בספר וממאי דהאי זכירה קריאה היא דלמא עיון בעלמא לא סלקא דעתך [7](דכתיב) [12]זכור יכול בלב כשהוא אומר [13]לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה: קראה תרגום לא יצא וכו': היכי דמי אילימא דכתיבה מקרא וקרי לה תרגום היינו על פה לא צריכא דכתיבה תרגום וקרי לה תרגום: אבל קורין אותה ללועזות בלעז וכו': והא אמרת קראה בכל לשון לא יצא רב ושמואל דאמרי תרוייהו בלעז יווני היכי דמי אילימא דכתיבה אשורית וקרי לה יוונית היינו על פה א"ר אחא א"ר אלעזר שכתובה בלעז יוונית וא"ר אחא א"ר אלעזר מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל שנאמר [14]ויקרא לו אל אלהי ישראל דאי סלקא דעתך למזבח קרא ליה יעקב אל ויקרא לו יעקב מיבעי ליה אלא ויקרא לו ליעקב אל ומי קראו אל אלהי ישראל מיתיבי קראה גיפטית עברית עילמית מדית יוונית לא יצא הא לא דמיא אלא להא [ה]גיפטית לגיפטים עברית לעברים עילמית לעילמים יוונית ליוונים יצא אי הכי רב ושמואל אמאי מוקמי לה למתני' בלעז יוונית לוקמה בכל לעז [אלא מתניתין כברייתא] וכי איתמר דרב ושמואל בעלמא איתמר [ט]רב ושמואל דאמרי תרוייהו [י]לעז יווני לכל כשר והא קתני יוונית ליוונים אין לכולי עלמא לא אינהו דאמור כרשב"ג דתנן [ו]רשב"ג אומר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית ולימרו הלכה כרשב"ג אי אמרי הלכה כרשב"ג הוה אמינא הני מילי שאר ספרים אבל מגילה דכתיב בה [15]ככתבם אימא לא קמ"ל: והלועז ששמע אשורית יצא וכו': והא לא ידע מאי קאמרי מידי דהוה אנשים ועמי הארץ מתקיף לה רבינא אטו אנן [16]האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא: קראה סירוגין יצא וכו': לא הוו ידעי רבנן [ז]מאי סירוגין שמעוה לאמתא דבי רבי דקאמרה להו לרבנן דהוי עיילי פסקי פסקי לבי רבי עד מתי אתם נכנסין סירוגין סירוגין לא הוו ידעי רבנן מאי חלוגלוגות שמעוה לאמתא דבי רבי דאמרה ליה לההוא גברא דהוה קא מבדר פרפחיני עד מתי אתה מפזר חלוגלוגך לא הוו ידעי רבנן מאי [17]סלסלה ותרוממך שמעוה [ח]לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לההוא גברא דהוה מהפך במזייה אמרה ליה עד מתי אתה מסלסל בשערך לא הוו ידעי רבנן מאי [18]השלך על ה' יהבך אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזילנא בהדי ההוא טייעא וקא דרינא טונא ואמר לי שקול יהביך ושדי אגמלאי לא הוו ידעי רבנן מאי [19]וטאטאתיה במטאטא השמד שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לחברתה שקולי טאטיתא וטאטי ביתא ת"ר קראה סירוגין יצא סירוסין

דאי סלקא דעתך למזבח קרי ליה יעקב אל. (ב) גרסה דהכי נמי כתיב (שמות יז) ויקרא שמו ה' נסי ויקרא לו ה' שלום (שופטים ו) ומתרגמי' ופלא ולני מ"מ יש לומר דהתם על שם הנס ועל שם השלום שאירע להן היו קוראין למזבח כן אבל הכא ליכא שום מעשה שנוכל לומר שע"י כן קראו יעקב אל ומשם איתא שיעקב קראו אל הוי ליה לפרושי להדיא:

נקוט

א [ע]טור ח"מ סימן קיט:
ב [ע]טור שם סימן קכ:
ג [ע]שם ס"י קכ"ן:
ד [ע]שם סי' קכ"ן:
טו ה מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה ד סמג עשין ד טוש"ע ח"מ סימן תכ"ו סעיף ט:
ו [מיי' שם הלכה ג]:

גליון הש"ס

גמרא שבחום וחזור וסדרום. לעיל דף ג ע"א סוכה דף מד ע"ב: **שם** מכאן ואילך אסור לספר. עיין לקמן דף כה ע"א:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עילמית לשון עילם הס"ד ואמ"כ מה"ד לוקמה בכל לע"ז ומתניתין וכו' וקראה: (ב) תוספות ד"ה דאי ס"ד וכו' יעקב אל ואף על גב דהכי נמי כתיב ויקרא שמו ה' נסי:

לעזי רש"י

פירקקל"י [פולפיי"ר]. רגלה, חלגלוגה (עשר-בר). אישקופ"א [אישקובי"א]. מטאטא.

מוסף רש"י

אף ספרים לא התירו. להס לשון אחר מון מלשון הקודש (לעיל ח). **פסקי פסקי.** לפרקיס שאין נכנסין יחד (ר"ה כו:). **חלוגלוגות.** שסניגו בפ"ק דיומא (יח.) כל שנעת הימים לא היה אוכל הסוס והחלגלוגות (ר"ה שם). **פרפחיני.** ילק שקורין עורקקל"י (שם). **סלסלה.** תפוש והפך בטמטומים של מוהס (שם). **במזייה.** בשערו (דברים לב כד). **וקא דרינא טונא.** נוטל מטוי (ר"ה כו:).

רבינו חננאל

ואחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' [אלהיהם] ואת דוד מלכם. ואחריה תפלה [ואחריה] עבודה, שנא' [והביאותים אל הר קדשי] ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון. אחר עבודה הודאה, שנאמר זבח תודה יכבדנני. אחריהן ברכת כהנים, שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וגו' מלמד שעשה החטאת ואחר כך בירך את העם. אחר ברכה שלום, שנא' ואני אברכם, וברכת הק'ב"ה הוא שלום, שנא' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. מיכן ואילך אסור לספר בשבחו של הק'ב"ה, שנאמר מי ימלל גבורות ה' וגו'. למי נאה למלל גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהילתו. אמר ר' אלעזר כל המספר בשבחו של הק'ב"ה יותר מדיי נעקר מן העולם. שנאמר אם אמר איש כי יבולע. וכתיב לך דומיה תהלה אלהים בציון, כלומר הדומיה היא תהילתך. סמא דכולא, משתוקא. מילה בסלע, ומשתוקה בתרתי. קראה על פה לא יצא. דאתיא זכירה זכירה, כתיב הכא נזכרים ונעשים, וכתיב התם כתוב זאת זכרון בספר, ופרישנא זכור בפה מה שכת'וב בספר. קראה תרגום, אוקימנה בשכתובה תרגום וקראה תרגום לא יצא. וכל שכן אם כתובה אשורית וקראה תרגום, דהיינו על פה. בכל לשון לא יצא. אבל קורין אותה ללעוזות בלעז. ואוקמוה רב ושמואל בשכתובה בלעז יווני וקורין אותה ללעוז יוני. ואותבינן עליהו, קראה גיפטית עיברית עולמית מדית יוונית בכל לשון לא יצא. ופרקינן לא דמיא מתניתין אלא לסיפא, גיפטית לגיפטים עיברית לעברים יוונית ליוונים יצא. אי הכי רב ושמואל לוקמה מתניתין בכל לעז. אין מתניתין כברייתא, דרבב ושמואל בעלמא איתמר ואליבא דרבן שמעון בן גמליאל דאמר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית, אמרו בלעז יוונית לכל כשר, דיוונית לרבן שמעון בן גמליאל כאשורית לתנא קמא היא. וקיימא לן כמתניתין וכפירושא דבריתא. והלועז ששמע אשורית אע"ג דלא ידע מאי קאמרי יצא. מאי טעמא דהא איכא מצות קריאה ופרסומי ניסא וכגון [נשים] ועמי הארץ דלא ידעין פירוש אחשדרפנים בני הרמכים (ו), אפילו הכי נפקין ידי חובתן. קראה סירוגין יצא. פי' פיסקי פיסקי, כגון שקורא ומפסיק ביני ביני וחוזר ומתחיל ממקום שפסק. סלסלה, פירוש הפוך בה והפך בה, כלומר התעסק בתורתך תמיד. מטאטא, [מכבד] שמכבדין בו הבית. יהבך, המשאוי שלך. ת"ר קראה סירוגין יצא, כדאמרינן.

תורה אור השלם

1. אַחַר יָשֻׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵיהֶם וְאֶת דָּוִד מַלְכָּם וּפָחֲדוּ אֶל יְיָ וְאֶל טוּבוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: הושע ג ה
2. וְהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל הָעַמִּים: ישעיהו נו ז
3. זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֵנוּ בִּישׁוּעַת אֱלֹהִים: תהלים נ כג
4. וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מַעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים:
ויקרא ט כב
5. וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: במדבר ו כז
6. יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: תהלים כט יא
7. מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ: תהלים קו ב
8. הֲיִסֻּפַר לוֹ כִּי אֲדַבֵּר אִם אֱמֹר אִישׁ כִּי יְבֻלָּע: איוב לז כ
9. לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן וּלְךָ יְשֻׁלַּם נֶדֶר: תהלים סה ב
10. וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: אסתר ט כח
11. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחֹה אֲמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם: שמות יז יד
12. זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: דברים כה יז
13. וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח: דברים כה יט
14. וַיִּצַּב שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: בראשית לג כ
15. קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: אסתר ט כז
16. וַיִּכָּתֵב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ וַיֵּחָתֹם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים בְּסוּסִים רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתְּרָנִים בְּנֵי הָרַמָּכִים: אסתר ח י
17. סַלְסֵלָהּ וּתְרוֹמְמֵךְ הָכִבְּדֵךְ כִּי תִחְבָּקֵנָּה: משלי ד ח
18. הַשְׁלֵךְ עַל יְיָ יְהָבֶךָ וְהוּא יְכַלְכֵּלֶךָ לֹא יִתֵּן לְעוֹלָם מוֹט לַצַּדִּיק: תהלים נה כג
19. וְשָׁמַדְתִּיהָ לְמוֹרֹשׁ קֹדֶשׁ וְאָגְמֵי מַיִם וְטַאטַאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: ישעיהו יד כג

(ו) נרגה מזה קצת דגי' אחרת היה לרביגו בגמ' דדוקא ע"ה הוא דלא ידעי הפירוס של האחשתרנים וכ"ש.

נקוט דרב ביבי בידך. דאמר רב אין הלכה כרבי מונא שאמר שאחר לראש וכן הלכה אין צריך לחזור לראש דהלכה כרב באיסורי דאמר כן ורבי יוחנן קאי כוותיה בפרק בתרא דר"ה (דף לד: ושם) דאמר שאם שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ומסיים התם תניא נמי הכי ומייתי הא ופריך והא אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק שאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ומשני הא דידיה הא דרביה ומדתניא כוותיה שמע מינה הלכתא כוותיה ומכאן סומך ר"י כשעומד באמת ויציב שממתין עד שיאמר עם הצבור קדושה וברכו ואמן יהא שמיה רבא: **שקידש** אחיו את אחותה. דווקא קידש אומריס לו המתן מלשא דכיון דאינה עדיין אצא אחרוסה נראה שנושא אחות זקוקתו אבל אם נשאה אשתו גמורה היא ואין צריך להמתין דהא פקע זיקה לגמרי ודווקא קידש אחר נפילה אבל קודם נפילה אצא אחותה אחות זקוקתו בשעת הקדושין אין אומריס לו המתן שהרי אצא אחותה שוס זיקה מעולם וטעמא דר' יהודה משום דסבר יש זיקה: **תפלין** אינן צריכין שרטוט.

פירש ר"ת דכן הלכה:

ק) **קנקנתום** חרתא דאושכפי.

פירש הקונטרס ארמיניט"א וקשיא דא"כ יהא אסור להטיל ארמיי"ט לתוך הדיו אצא ש"מ דקנקנתום לא הוי ארמיי"ט דהכי נמי משמע התם ר) דמפרש טעמא דקנקנתום אסור משום דכתיב (במדבר ה) וכתב ומחה גבי סוטה כתב שיכול למחות ודיו שיש בו קנקנתום אינו יכול למחות וא"כ ש"מ דקנקנתום לאו היינו ארמיי"ט שהרי בכל יום אנו מטיילין ארמיי"ט לתוך הדיו אצנו ואפ"ה מחקינן ליה שפיר ונראה לדפי' רש"ס בעירובין (דף יג. ושם) דקנקנתום היינו ויטריול"ו ונהי דאמרינן התם שהיא ירוקה מ"מ י"ל שמשחרת כשמחקיס אותה הדק הדק:

דיפתרא

סירוסין. למפרע. כמו סרס את המקרא ודרשהו ס) וכן יצא ממותך או מסורס (נדה דף כח.): **דחייש ליחידאה.** במקום שהיחיד מתמיר וכיים מקילין: **שומרת יבם.** מצפה ליבמה ומצה בגדול ליבם בא אחד מן האחין וקידש את אחותה של יבמה אחר שנפלה היבמה לפניהן: **אומריס לו המתן.** מלכוגסה: **עד שיעשה אחיך הגדול מעשה.** ביבמתו או לחלוץ או ליבם. אבל בעוד היבמה לפני כולן לחלוץ או ליבם הרי היא לכל אחד כאשתו על ידי זיקת יבום ואסור באחותה משום אחות אשה דקסבר יש זיקה אפי' בתרי וכל שכן בחד ופליגי רבנן עליה ואמרי הואיל ושני אחים הן אין זיקתו מיוחדת להיות מוטלת על אחד מהן להיות כאשתו ומותר באחותה: **השמיט.** דילג בה הסופר פסוק אחד וקראן הקורא: **למתורגמן המתרגם.** על פה: **היה.** ער: **אהדורי סברא.** דבר הנא מבינת הלב: **דקא מסדר פסוקא.** על פה וכתב ליה וקתני יצא ע"י קריאת אומו סידור: **הלכה דדברי האומר כולה.** צריך לקרות. ופליגי בה תנאי במתני' ע) מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו רבי מאיר אומר כולה ר' יהודה אומר מאיש יהודי ס): **דמנחא מגילה קמיה.** ומעמיק ממנה: **מסייע ליה לרבה.** מתני' דקתני יצא וליכא לאוקמה אצא במעמיק מן הכתב מסייע ליה לרבה: **דלמא דאיתרמי ליה.** לעולם מוחר לכתוב בצא העתק ומתני' דאתרמי ליה מגילה ומעמיק ממנה ואינטריך לאמעיני דהיכא דמעמיק ממנה אם כוון לבו יצא: **הטעיף עיניך בו ואיננו.** אם מכפול עיניך ממנה הרי היא משתכחת ממך כהרף עין: **דבי כר חבו.** מוכר תפילין הוה כדאמרינן בנבא מציעא (דף כט:) תפילין דבי כר חבו שביתי: **והלכתא דבי כר.** כך הלכה למשה מסיני: **מיגרס גריסין.** שגורות בפי הכל: **סמא.** ס) זרעיך בלשון קודש אורפומיניט"ו בלע"ז: **סקרינא.** נבע אדוס שנובעין בו תריסין: **קומא.** שרף אילן:

חרתא

מז א מיי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה ג טוש"ע א"ח סימן תרנ"ד סעיף ה:
יז ב מיי' פ"ז מהל' יבום וחליצה הלכה ח [ופ"ח] שם הלכה יד] סמג עשין נא טוש"ע אה"ע סימן קנט סעיף ה:
יח ג ד ה מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה י סמג עשין מד"ס ד טוש"ע א"ח סימן תרנ סעיף ג:
יט ו מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ו:
כ ז מיי' פ"ב שם הלכה ב:
כא ח מיי' שם פ"ב הלכה ו טוש"ע שם סעיף יג:
כב ט מיי' פ"ג מהל' תפילין הלכה יב טוש"ע י"ד סימן רעד סעיף ב:
כג י מיי' שם טוש"ע א"ח סי' לב סעי' ו:
כד כ מיי' שם [ופ"ה שם הלכה ג] טוש"ע י"ד סימן רפח סעיף ח:
כה ל מיי' שם טוש"ע א"ח סימן לב סעיף כט וסעיף לג [טור י"ד סימן רפח]:

תורה אור השלם

1. עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּיטוּ וְעַפְעַפֶּיךָ יִישְׁרוּ נֶגְדֶּךָ: משלי ד כה
1. הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ כִּי עָשֹׂה יַעֲשֶׂה לּוֹ כְּנָפַיִם כְּנֶשֶׁר יָעוּף הַשָּׁמָיִם: משלי כג ה

לעזי רש"י

אורפומניט"ו [אורפימינ"ט]. צבע צהוב.

רבינו חננאל

סירוסין ס), חדא פרא חדא, אחד זולתי אחד. כגון שקורא פסוק ומניח פסוק וקורא פסוק שלישי וחוזר וקורא הפסוק השני שהניח, כי האי גוונא לא יצא. ר' מינא א"מר משום ר' יהודה אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה אע"ג שחזר וקרא הנשאר והשלימה לא יצא. ואוקימנא בששהא כדי לגמור את כולה מרישא לסיפא מריהי בימי אחשורוש עד כי מרדכי היהודי. ואסיקנה אמר רב יוסף נקוט דרב ביבי בידך דאמר רב אין הלכה כר' מינא ושמואל אמר הלכה כר' מינא, דשמעינן לשמואל דחייש ליחידאה דתנן שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה כו'. ופשוטה היא. וקיימא לן כרב דאיסורא היא ולא חישינן לשמואל, אלא אם קראה סירוגין אפילו שהא כמה יצא. ואע"ג דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק באחרית ראש השנה בהלל ובמגילה אם שהא כדי לגמור את כולה חוזר לראש, הא אמר ר' יוחנן לר' אבהו לדידי לא סבירא לי. וא"מר שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא, ותניא כוותיה. ובתלמוד ארץ ישראל אמרו משמיה דרב הלכתא כר' מינא שאמר משום ר' יהודה שאמר משום ר' יוסי הגלילי. ת"ר השמיט בה סופר פסוק ואותיות וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם, כלומר דרך המתרגם שמוסיף דברים מלבו לברר הטעם ונמצא קורא אותן הדברים על פה, כן גם הקורא אם פסוק או אותיות על פה אעפ"כ יצא. ורמינן עלה (הא) היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רישומן ניכר יצא ואם לאו לא יצא. וממתניתין נמי דקתני קראה על פה לא יצא. ופרקינן הני מילי בכולה, אבל פסוק או אותיות אם ג) עשה וקראן על פה יצא. ת"ר השמיט בה הקורא פסוק, לא יאמר הקורא אקרא את כולה עם הצבור ואחזור ואקרא אותו פסוק, אלא קורא אותה מאותו פסוק. וכן מי שנכנס לכנסת ומצא צבור שקראו חציה, לא יאמר אקרא מיכן ואחר כך אחזור ואקרא חציה הראשון, אלא קורא אותה מתחלתה ועד סופה. קראה **מתנמנם** יצא. אוקמה רב אשי כגון דנים ולא נים תיר ולא תיר ואי קרו ליה עני להו ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר אם הוא מתנמנם כי האי גוונא יצא ואם [לאו] לא יצא. בשלמא דורשה ומגיהה **אם כיון לבו יצא**. **היה כותבה דורשה ומגיהה אם כיון לבו** [לצאת] יצא, דהא כתבה כולה ומנחה קמיה, אלא כותבה היכי דמי, **כותבה**, מיכן שארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה, מיהו בענן לקרותה ממגילה שהיא כתובה כולה קמי, וקרי בהא דמנחא קמיה פסוקא וכתיב ליה. **וכו' יוחנן** דאמר אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב. ואע"פ דא'מרינן דכתב ר' מאיר באסיא מלבו מגילה וקראה, והיה בקי בתורה כולה שהיה יודעה על פה, הא אמרינן שעת הדחק היתה שלא הייתה שם אחרת ומפני שעת הדחק התירו לו, אבל דולתי שעת הדחק לא, ואפילו למי שהוא כר' קיימא לן שכתב אחת בפעם אחת ממנה. **אביי** שרא לדבי בר הבו למכתב תפילין ומזוזות שלא מן הכתב כי האי תנא [וכו']. **ואסיקנא** והילכתא מזוזה צריכה שירטוט, תפילין אין צריכין שירטוט. ואלו ואלו נכתבים שלא מן הכתב. מאי טעמא מגרס גרסי להו. **היתה כתובה בסם בסיקרא בקומוס כו'.** סם, סמא. סקרא, סיקרתא שמה. קומוס, קומה.

גליון הש"ם

גמרא עד שיעשה אחיך הגדול. בתמניתין יבמות דף מא איתו ואולם בתמניתין במשניות איתא כן ובגיר"ע אמר"ע שם: **שם** שהלך לעבר שנה. עיין יבמות קטו ע"א תוד"ה אמר ר"ע: **שם** שאני ר"מ. עיין מ"ר בראשית ס"פ ל"ו שמיכן שמתי מגילות כתב גמ הראשונה וקיים השניה:

הגהות הגר"א

[**א**] גמ' כמתורגמן המתרגם. נ"ב לפרש"י כל זה שפת יתר הוא אבל הפירוש הוא שקראן בלשון תרגום לפי שהיו רגילין בתרגום בעל פה וקמ"ל דאף למכיר אשורית יוצא בלעז וקמ"ל אף שקרא בב' לשונות יצא דהא צריך לקרות כולה ואף המיעוט מעכב מדקאמר (לעיל ע"א) אנו אין כו' וכ"ה להדיא הפירוש הנ"ל בירושלמי ומ"ש בירושלמי מי שיודע גם אשורית אין יוצא בלעז היינו אם כתובה אשורית אבל אם אשורית יוצא בלעז וקמ"ל דאף בדוה אף לועז לא יצא מ"מ פשוט דמתני' דקאמר והלועז כו' וגמ' דפריך והא לא יצא כו' ופשוט דירושלמי מאמע כדברי הרמב"ן דלא יצא אלא הלועז דוקא וכאן דוקא במקצתה כי היכי דיצא בעל פה אבל אם ש"ל דגמ' דיהן ס"ל כשמואל בירושלמי דלא כר' אבהו מדפריך גמ' מעל פה ולא פריך מתרגום (ועמ"ש רבינו בא"ח סימן תר"ן):

מוסף רש"י

סירוסין. כגון שקורא הפסוק מקופו לראשו ולכך לא יצא, פירוש אחר סירוסין שקורא פסוק אחד ומניח אחד (האורה ח"א ס' ס"ז). **שומרת יבם.** ממתנת ליבום יבמה (יבמות יח:). שקידש אחיו. אחד מן האחין, **את אחותה.** לאחר שנפלה זו לפניהם וחזקקה לכולן (שם מא.). **אומרים לו.** למאחר, **המתן.** מלכנוס, לפי שאחות זקוקתן היא, **עד שיעשה אחיך מעשה.** עד שיבם אחיך את היבמה ותפקע זיקתה מעתן (שם יח:). **תיר.** ער כדמתרגמינן (בראשית מא) ויקן ויתער (תענית יב:). **לאהדורי סברא.** אם לריך ממנו דבר שצריך הרהור אינו יודע לומר בעוד שמתנמנם (שם). **מיגרס גריסין.** ליהושים הס בפי כל אדם ואין טוענין בהם, הלכך אין לריך להעמיקם מספר אחר (מנחות לב:). **קומא.** גומא, **שרף אילן** (שבת קד:).

ס) [שבת לא: בגיון יד. ב"ב כט. חולין ט. לב.], ב) [יבמות פג.], ג) שם יח: מא., ד) [תוספתא פ"ב], ה) תענית יב. ספחים קכ: יבמות נד. נדה סג., ו) [ער' תוספות תענית יב: וע"ע היטב תוספות נדה סג.], ז) [לקמן יט.], ח) [שם], ט) מנחות לב:., י) [תוספתא פ"ב], כ) [ער' תוספות יבמות קטו. ד"ה אע"ר עקיבא], ל) [גי' הערוך הבון], מ) מנחות לב:, נ) גיטין יט. שבת קד:, ס) [ב"ב קיט:], ע) [לקמן יט.], פ) [אסתר ב], צ) [חולין פח:], ק) שיר לדף יט., ר) [עירובין יג.],

ס) מולי דל"ל סירוסין כיצוגלמי מדא פרא מדא אחד זולתו אחד כגון וכו' וכ"ה בירושלמי שם כהך לשנא ורבינו מפרש דפרא מדא היינו זולתי אחד. ב) מולי נ"ל אם השמיט וקרא וכו'.

חרתא דאושכפי. סס שלובעין בו מגעליס שחורין: **קמיח.** במיס: **ולא עפיץ.** מעובד בעפליס שקורין גל"ס: **מחקא.** מין עשביס עשוי על ידי דבק: **מתני' בן עיר.** שזמנו בארבעה עשר: **שהלך לרך.** שזמנו בחמשה עשר: **אם עפיד לחזור כמקומו.** כחובת מקומו בן עיר בארבעה עשר בן כרך בחמשה עשר: **גמ' לא שנו.** דבן כרך שהלך לעיר ועתיד לחזור למקומו קורא בחמשה עשר ולא בארבעה עשר: **אלא שעתיד לחזור בלילי ארבעה עשר.** אם קודם עמוד השחר יצא מן העיר הוא דקתני שאינו צריך לקרות עמהן בלילי י"ד אע"פ שעודנו שם הואיל וביום לא יהיה שם אין זה אפילו פרוז בן יומו: **אבל אין עפיד.** לצאת משם בלילה דהשתא הוי פרוז לאותו יום אע"פ שעתיד לחזור למחר ליום ט) אמר נקרא פרוז וקורא עמהן בין בלילי י"ד בין בי"ד. וה"ה בן עיר שהלך לכרך אם עתיד לחזור בלילי ט"ו אלא יהא שם ביום ט"ו לא הוי מוקף ליומו וקורא בי"ד כחובת מקומו ואעפ"י שהוא בכרך אבל אין עתיד לחזור בלילי ט"ו אין צריך לקרותה בי"ד וממתין וקורא עמהן אע"פ שסופו לחזור לאחר זמן: **מנא** (א) **ליה.** דמשום ההוא יומא תשיב כוותייהו: **בן כפר.** שהקדיס וקרא ליום הכניסה ואח"כ הלך לעיר והיה שם לילי י"ד: **בין כך ובין כך.** אפילו עתיד לחזור ולצאת משם קודם היום קורא עמהן בלילה: **לבני העיר בעי מקרי.** כל הפרזיס זמנם בארבעה עשר בין כפרים בין עיירות ורבנן הוא דאקילו עלייהו להקדיס ליום הכניסה ב): **והני מילי.** דאקילו עלייהו דאין צריך לחזור ולקרות בארבעה עשר כי איתיה בכפר: ג) **מאחר הדברים האלה.** גילה המלך וכו': **כל תוקף.** לקיים אגרת הפורים ד) על תוקף הקפיד להזכיר: **תוקפו של אחשורוש.** ומתחילתה היא מדברת בתוקפו עד סופה: **ומה ראו על כלה.** המגילה נכתבה ונקראת להודיע לדורות מה ראו באותו הזמן שעשו מה שעשו ומפרש על ככה עשו ולפרש מה הגיע על העושים: **נקראת ספר.** ונכתב בספר: **אשר פארה בחוטי פשתן פסולה.** דאיכא למאן דאמר במסכת מכות (דף יא.) ספר תורה שתפרו בפשתן פסולה: **ונקראת אגרת.** לומר שאינה חמורה כספר: **שיהו משולשין.** שיהא מרגש התפרא] עד מקום תפירת הגיד כממנו ועד הגיד השני ומן השני לשלישי כמשלישי לסוף התפר: **הכתובה בין הכתובים.** ספרים שהיו בימי החכמים כולן בגליון כספר תורה שלנו: **לא יצא.** דבעינן אגרת לעצמה דמיפרסם ניסא טפי כדי קורא בין הכתובים נראה בקורא במקרא: **לי מחסרא או מייתרא.** אלוכה משאר הקלפים למעלה או למטה או קצרה מהן ויש לה היכר לעצמה: ומתו

דיפתרא דמליה וקמיח ולא עפיץ. קשיא מ"כ היאך כותבין על קלפים שלנו דלא עפילי ספר תורה ותפלין ומגילה ותירץ רבינו תם שהסיד שאנו נותנין בקלפים שלנו מהני כעפלים ומדע בנפרק שני דגיטין (דף יט.) אמר דבלא עפיץ יכול להזדייף ושלנו אין יכול להזדייף על הלבן מ):

ט) **על** הספר ובדיו. פירש ר"ת שהדיו שלנו הוא דיו גמור אבל של עפלים לא הוי דיו והכי משמע פ"ב דגיטין (נז:ש) (ב) דתניא בכל כותבין בדיו ובסם ומסיק בכל דבר של קיימא ומסיק לאתויי מאי ומשני לאתויי הא דתנא רבי חייא כתבו במי טריא ועפצא כשר ומדאצטריך לאתויי עפצא מרבויא בתר דתני דיו שמע מינה דעיקר דיו לא הוי מעפצא ומטעם זה לה לפסול ספר תורה הכתובה מדיו של עפלים והאשכנזים השיבו לו דהתם מיירי במים ששרו בהן עפלים אבל אותו שעשו מגוף העפלים ודאי הוא טוב ומ"מ נראה דאותו שלנו הוי עיקר דיו כדמשמע פרק כל היד (דף כ.) דרבי אמי פלי קורטא דדיותא ובדיק פירוש משבר תחיכה של דיו ובדיק ביה דס שחור ובאותו שלנו שייך שבירה ולא באותו של עפלים: **בן כפר שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא עמהם.** פירש רש"י ואע"פ שקרא כבר ליום הכניסה וקשיא למה יחזור ויקרא שני פעמים ומ"מ נראה דשפיר פי' רש"י דיין שהיה בעיר בלילה ועשה כבני העיר ואע"פ שעתיד לחזור (ג) (בו) בי"ד ואע"פ שקרא ביום הכניסה דהא דאמרי' כפרים מקדימים ליום הכניסה כדי שיספיקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים ופטורים ממגילה היינו דווקא כשאינם שוהים שם בלילי י"ד אלא ביום י"ד באים שם אבל כשאוהים שם בלילי ארבעה עשר ודאי דינם כבני העיר אע"פ שקראו כבר:

ובלבד שיהו משולשין. נראה כמו שפרש"י שיהיה

ה) מראש התפר עד הגיד כמגיד לגיד חבירו בין מלמעלה בין מלמטה והכי נמי משמע במכות (דף ט: וש"ס גבי עדי מקלט דקאמר ושלשת שיהו משולשין מדרוש לחבירו כמחבירו לשכם ומשכם לקדש כמקדש לצפון שמע מינה דמשולשין משמע הכי ולא כמו שמפרשים שיהיה הגיד בראש הדף ובאמצעיתו ובסופו ו):

שיור

קנקנתום חרתא דאושכפי דיפתרא דמליה וקמיח ולא עפיץ נייר מחקא: עד שתהא כתובה אשורית: דכתיב [1]בכתבם וכזמנם: על הספר ובדיו וכו': מנלן אתיא כתיבה כתיבה כתיב הכא [2]ותכתב אסתר המלכה וכתיב התם [3]ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו: **מתני'** [4]בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהן ומהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה י"ח ר"מ אומר [5]כולה ר' יהודה אומר [4]מאיש יהודי רבי יוסי אומר [5]מאחר הדברים האלה: **גמ'** אמר רבא [2]לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי י"ד אבל אין עתיד לחזור בלילי ארבעה עשר קורא עמהן אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב [6]על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות מכדי כתיב היהודים הפרזים למה לי למיכתב היושבים בערי הפרזות הא קמ"ל דפרוז בן יומו נקרא פרוז אשכחן פרוז מוקף מנא לן סברא הוא מדפרוז בן יומו קרוי פרוז מוקף בן יומו קרוי מוקף ואמר רבא בן כפר שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא עמהן מאי טעמא האי כבני העיר בעי למקרי [6]ורבנן הוא דאקילו על הכפרים [3]כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכין הני מילי כי איתיה בדוכתיה אבל כי איתיה בעיר כבני עיר בעי למקרי איתיביה אביי בן כרך שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא כמקומו בן כרך ס"ד באם עתיד לחזור תליא מילתא אלא לאו בן כפר ולאו תרוצי מתרצת תני קורא עמהן: מהיכן קורא אדם את המגילה וכו': תניא [3]רשב"י אומר [7]מבלילה ההוא א"ר יוחנן וכולן מקרא אחד דרשו ותכתב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף מאן דאמר כולה תוקפו של אחשורוש ומאן דאמר מאיש יהודי תוקפו של מרדכי ומ"ד מאחר הדברים האלה תוקפו של המן ומ"ד מבלילה ההוא תוקפו של נס רב הונא אמר מהכא [8]ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם מ"ד כולה מה ראה אחשורוש שנשתמש בכלים של בית המקדש על ככה משום דחשיב [7]שבעים שנין ולא איפרוק ומה הגיע אליהם דקטל ושתי ומ"ד מאיש יהודי מה ראה מרדכי דאיקני בהמן על ככה [9]דשוי [9]נפשיה ע"ז ומה הגיע אליהם דאתרחיש ניסא ומ"ד מאחר הדברים האלה מה ראה המן שנתקנא בכל היהודים על ככה משום [9]דמרדכי לא יכרע ולא ישתחוה ומה הגיע אליהם [10]ותלו אותו ואת בניו על העץ ומ"ד מבלילה ההוא מה ראה אחשורוש להביא את ספר הזכרונות על ככה דזמינתיה אסתר להמן בהדיה ומה הגיע אליהם דאתרחיש ניסא [9]א"ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למאן דאמר [9]מאיש יהודי [7]צריכה שתהא כתובה כולה וא"ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר [8]שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת אגרת [8]ישאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה אמר רב נחמן ובלבד שיהו משולשין אמר רב יהודה אמר שמואל [7]הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא אמר רבא [8]לא אמרן אלא דלא מחסרא ומייתרא פורתא אבל מחסרא ומייתרא פורתא לית לן בה לוי בר שמואל הוה קא קרי קמיה דרב יהודה במגילה הכתובה

מ) [נעיל ב. ד.], ב) [נעיל ד: מסיק הגמרא מפני שמספקין], ג) [תוס' פ"ב וסס איתא בשב"מ], ד) [נעיל יא:], ה) [נעיל י:], ו) [ויעיין תוספות שבת עב: ותוס' קנהלרין סא: ד"ה רבא אמר], ז) [נעיל יח:], ח) [שם], ט) [ל"ל אחר], י) [נעיל ב.], כ) [שיך נעיל במשנה], ל) [אמתר מן], מ) [וע"ע תוספות שבת עט: ד"ה קלף ותוס' מנחות לא: ד"ה הא], נ) [שיך נעיל במשנה יח.], ס) [וע"ע תוס' בכורות לט. ד"ה שיהיו],

תורה אור השלם

1. קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וּכְזִמְנָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה:
אסתר ט כז

2. וְתִכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בַּת אֲבִיחַיִל וּמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל תֹּקֶף לְקַיֵּם אֵת אִגֶּרֶת הַפֻּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית:
אסתר ט כט

3. וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וָאֲנִי כֹתֵב עַל הַסֵּפֶר בְּדִיו:
ירמיהו לו יח

4. אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכַי בֶּן יָאִיר בֶּן שִׁמְעִי בֶּן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי:
אסתר ב ה

5. אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶת הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ:
אסתר ג א

6. עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׂתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ:
אסתר ט יט

7. בְּלַיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא אֶת סֵפֶר הַזִּכְרֹנוֹת דִּבְרֵי הַיָּמִים וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:
אסתר ו א

8. עַל כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פּוּרִים עַל שֵׁם הַפּוּר עַל כֵּן עַל כָּל דִּבְרֵי הָאִגֶּרֶת הַזֹּאת וּמַה רָאוּ עַל כָּכָה וּמַה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם:
אסתר ט כו

9. וְכָל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כֹּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהָמָן כִּי כֵן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמָרְדֳּכַי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה:
אסתר ג ב

10. וּבִבֹאָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר עִם הַסֵּפֶר יָשׁוּב מַחֲשֶׁבְתּוֹ הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הַיְּהוּדִים עַל רֹאשׁוֹ וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ:
אסתר ט כה

לעזי רש"י

גל"ש [גלי"ש]. עפצים (גידולים טפילים בעלה האלון).

גליון הש"ס

תוספות ד"ה ובלבד שיהו הלכה מראש התפר. עיין בכורות דף לט ע"ב תוספות ד"ה שיהיו משולשים ושם איתא

שיור התפר הלכה למשה מסיני. גרסה דלף במגילה ובשאר ספרים בעינן שיור התפר כיון דטעמא הוי כדי שלא יקרע:

חוץ מחרש. קתם מרש [1] הוי אינו שומע ואינו מדבר אבל חרש להלכה מדבר הוא מדקרי המגילה ופקח הוא לכל דבריו חוץ מדבר זה שצריך שישמיע לאזנו:

ורבי יהודה מכשיר. קשה באיזה קטן מיירי אי בלא הגיע לחינוך מאי טעמא דרבי יהודה דמכשיר והא אמרינן בסוף פ' בתרא דרשאם השנה (דף כט.) כל שאינו מתויב בדבר אין מוציא אחרים ידי חובתן ואי הגיע לחינוך מאי טעמא דרבנן דפסלי והלא כל האחרים נמי אין חייבין אלא מדרבנן וא"כ קשיא אמאי לא אמרינן דאתי דרבנן ומפיק דרבנן דהכי נמי אמרינן בסוף פ' מי שמתו (ברכות דף כ: ושם) דבן מברך לאביו אע"פ שהוא קטן ויוצא בברכתו ומוקי לה התם כגון שאכל האב כזית או כביצה דהוי שיעורא דרבנן ואתי קטן שחיובו דרבנן ומפיק האב שלא אכל אלא שיעורא דרבנן ואמאי לא אמרינן כן במגילה וכן בפ' לולב הגזול (סוכה דף לח: ושם) דאמר אין קטן מוציא [בקריאת הלל] ועונין אחריו מה (ב) שהן אומרים מאי שאם מברכת המזון וי"ל דלעולם מיירי בקטן שהגיע לחינוך ואפ"ה פסלו רבנן משום דמגילה ליכא חיובא אפילו בגדולים אלא מדרבנן וקטן אין מחויב אלא מדרבנן אפילו בשאר מצות ובגדול ליכא אלא חד דרבנן במגילה שהרי בשאר מצות הוא חייב לאוריי' [3] ואלא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן אבל הכא דבהמ"ז מיירי שהקטן אכל כדי שביעה דהוי חיובא לאורייתא וליכא אלא חד דרבנן ומפיק האב שלא אכל אלא שיעורא דרבנן ומ"מ קשיא דקאמרינן [4] דרב ששת ורב יוסף אמרי אגדתא בגילי פסחים ומוליאין האחרים משום דסברי מצה בזמן הזה דרבנן ולפי מה שפירש"י קשה היכי אתו אינהו דהוו תרי דרבנן דהא קומא פטור מלומר האגדה ומפקי האחרים דחייבים מיהא דרבנן וליכא בהו אלא חד דרבנן [5] וי"ל דסומא עדיף מקטן שהרי נתחייב כבר מדאורייתא משא"כ בקטן [6]:

ודלמא ר' יהודה היא. [7] משום דפסיק התם כרבי יהודה דחיק לאוקומי מתני' כוותיה:

אלא הא דתניא לא יברך אדם ברכת המזון בלבו. קשיא היכי מדמיינן ברכת המזון לקריאת שמע בשלמא מגילה איכא למימר דסבר כמאן דאמר דצריך בקריאת שמע השמעת אוזן וסבר דתקינו רבנן מגילה כעין דאורייתא אבל ברכת המזון דהוי דאורייתא ולא כתיב ביה שמע מנלן לתקן ביה דצריך שישמיע לאזנו ויש לומר דקיס ליה דגמרינן ברכת המזון מקריאת שמע: ולא

אותן קודם שנה ושתים כדי (רגילים) [להרגילם] למצוות. ואמר ר' יוחנן בן עֲשר בן י"א מחנכין אותן לשעות כו'. ולפיכך פסול. אבל סיפא דקתני ר' יהודה מכשיר בקטן, הוא קטן (שלא) [ש]הגיע לחינוך מבן י"א שנה ולמעלה ולפיכך אמר כשר ואפילו לכתחילה כשר. ודחינן במאי אוקימתא למתניתין כר' יהודה, ורישא כולה דיעבד אין לכתחילה לא, (ר') א"לא הא דתני חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחילה מני, הא ר' יהודה דאיעבד מכשיר אבל לכתחילה לא ור' יוסי לא לכתחילה ולא דיעבד מכשיר, הא דקתני תורם לכתחילה מני היא. וקשיא לן אי הכי היה לו להקשות אי הכי ליתני ר' יהודה מכשיר בקטן ובחרש. ופרקינן חדא מתרתי מותיב ליה. ומתמהינן ואלא מאי הא דתני חרש תורם לכתחילה ר' יהודה היא, אלא הא דתניא לא יברך אדם לכתחילה ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא כו'.

ומחו לה אמוחא. לאחר שאמר שמועה זו הכה על קדקדה כלומר סתר מקלתה ואמר לא אמרו אלא בצבור: **שיור הספר.** כשתופרין יריעות של ספר תורה לחבבן יחד משיירין בספר למעלה ולמטה: **ומחו לה אמוחא.** לאחר שאמרה הכה על מוחה כלומר חזר וסתר ואמר לאו הלכה למשה מסיני הוא אלא חכמים אמרו: **כדי שלא יקרע.** שאם אינו משייר מהדק בחזקה כשהוא מהדקו לספר תורה והוא נקרע אבל עכשיו כשהוא מהדקו בכח ומתחיל להרחיב ורואה להיקרע מוצא מלהדקו יותר: **מעיה שעמד כה משה.** כשעבר הקב"ה לפניו שנאמר ושמתיך בנקרת הצור (שמות לג) ואליהו אף הוא עמד באותה מערה ועבר הקב"ה לפניו שנאמר ויבא שם אל המערה וגו' ויאמר לא ועמדת בהר וגו' והנה ה' עובר וגו' (מלכים א יט): [8] **מחט סידקים.** שלנו שהיא דקה ותופרין בה סדקי בגדים [9] ויש מחט אחרת גסה שנקראת מחט של שקאין: **אלמלי נשתייר כה נקב.** כפי מחט כשעבר עליהן הקב"ה כמו שנאמר ושכותי כפי עליך עד עברי (שמות לג): **דקדוקי תורה.** ריבויין אתין וגמין מיעוטין אכין ורקין: **דקדוקי סופרים.** שדקדקו האחרונים מלשון משנת הראשונים: **לא יצא.** דיעבד הוא: **וממאי.** דחוק מחרש דקאמר מתני' אפי' בדיעבד קאמר ור' יוסי היא דפסל בדיעבד: **ולכתחלה הוא דלא.** והא איכא למימר דאפי' ר' יהודה מודה דהא לא שמעינן ליה דפליג אלא בדיעבד: **מדסיפא רבי יהודה.** דקתני ור' יהודה מכשיר בקטן: **לא דמי רישא לפסולה וסיפא להכשירה** לא גרסינן ליה דליטעמא יתירא הוא. אלא הכי גרסינן **ודלמא רבי יהודה היא ותרי גווני קטן וחסורי מיחסרא כו' הכל כשירין לקרות אם המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן.** הא דלאיתא דהא דלאיתא חרש לכתחילה ושוטה אפילו בדיעבד: **בד"א בקטן שלא הגיע לחינוך.** לחינוך מצות כגון בן תשע ובן עשר כדאמרינן ביומא בפרק בתרא (דף פב.): **במאי אוקימתא כר' יהודה.** ואשמעת לן דכי אמר רבי יהודה בלא השמיע לאזנו יצא בדיעבד קאמר ולא לכתחילה: **אלא הא דתניא כו' תורם.** ואע"פ שהוא צריך לברך ואין אזניו שומעות הברכה שהוא מוציא מפיו: **אלא מאי.** בעית למימר דרבי יהודה דאמר בלא השמיע לאזנו יצא אפילו לכתחילה כי היכי דתיקוס הא דר"י בריה דר"ש בן פזי אליביה והאי דקא מיפלגי בדיעבד להודיעך כחו דר' יוסי: **אלא הא דתניא כו' מני:** לעולם

הכתובה בין הכתובים אמר ליה הרי אמרו הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומחו לה אמוחא [8] **בצבור שנו ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן שיור התפר הלכה למשה מסיני ומחו לה אמוחא ולא אמרו** [2] **אלא כדי שלא יקרע ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן אלמלי נשתייר במערה שעמד בה משה ואליהו כמלא נקב מחט סדקית לא היו יכולין לעמוד מפני האורה שנאמר** [1] **כי לא יראני האדם וחי ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן מאי דכתיב** [2] **ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר** [6] **מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה: מתני'** [3] **הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן ר' יהודה מכשיר בקטן: גמ'** מאן תנא חרש דיעבד נמי לא אמר רב מתנה ר' יוסי היא דתנן [3] **הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא** וממאי דרבי יוסי היא ודיעבד נמי לא דלמא רבי יהודה היא ולכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי לא סלקא דעתך דקתני חרש דומיא דשוטה וקטן מה שוטה וקטן דיעבד נמי לא אף חרש דיעבד נמי לא ודלמא הא כדאיתא והא כדאיתא מדקתני סיפא רבי יהודה מכשיר בקטן מכלל דרישא לאו ר' יהודה היא [6] ודלמא כולה ר' יהודה היא מי דמי רישא לפסולה וסיפא לכשירה ודלמא כולה ר' יהודה היא ותרי גווני קטן קתני לה וחסורי מיחסרא והכי קתני הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן בד"א בקטן שלא הגיע לחינוך אבל בקטן שהגיע לחינוך אפילו לכתחלה שר' יהודה מכשיר בקטן במאי אוקימתא כר' יהודה ודיעבד אלא הא דתני (ר') יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה מני אי רבי יהודה דיעבד אין לכתחלה לא אי רבי יוסי דיעבד נמי לא ואלא מאי ר' יהודה ואפי' לכתחלה אלא הא [7] דתניא [7] לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא מני לא רבי יהודה ולא רבי יוסי אי ר' יהודה אפי' לכתחלה אי ר' יוסי אפי' דיעבד נמי לא לעולם**

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה ח סמג עשין ד טוש"ע ת"ש סי' תרצא סעיף ח:

לג ב מיי' פ"ט מהל' ס"ת הלכה יד סמג עשין כה טוש"ע י"ד סי' רעא סעיף ח [טוש"ע ת"ש סי' תרצא סעיף ז]:

לד ג מיי' פ"ח מהלכות מגילה הלכה ב סמג עשין ד טוש"ע ת"ש סי' תרפט סעיף ב:

לה ד מיי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה ז [טוש"ע ת"ש סי' קפה סעי' ב]:

רבינו חננאל

אמר ר' יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא. ומחו לה אמוחה לא אמרו לא יצא אלא בצבור. שמע מינה קורין אותה ביחיד, כרב. ושיור התפר, פי' שיניח כמו אצבע ועוד בתחילת[ה] ואחר כך יתפור בגדין, הלכה למשה מסיני היא. ואוקימנא כדי שלא יקרע. ואמר ר' יוחנן אילמלא נשתייר במערה שעמד בה משה ואליהו כמלוא מחט נקב סידקית, לא יכלו לעמוד מפני האורה. דכתיב כי לא יראני האדם וחי. ומאי דכתיב ועליהם ככל הדברים, דייקינן מן עליהם, מלמד שהראהו הק"ב"ה למשה בסיני דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שעתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה. ירושלמי וזכרם לא יסוף מזרעם, מיכן שקבעו להם חכמים מסכת. מתני' הכל כשרין לקרוא את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, ר' יהודה מכשיר בקטן. מאן תנא חרש אפילו דיעבד לא, ואוקמה רב מתנה לר' יוסי, דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, ר' יוסי אומר לא יצא. פירוש כיון שלא שמע הריהו כחרש לפיכך [לא יצא]. ואמרינן ודילמא מתניתין ר' יהודה היא ולכתחילה הוא דלא, הא דיעבד שפיר דמי. ודחינן קתני חרש בהדי שוטה דשמעינן מינה חרש דומיא דשוטה, מה שוטה דיעבד פסול אף חרש נמי כן. ואמרינן ודילמא הא כדאיתיה והא כדאיתיה, כלומר אע"פ ששנאם כאחד כל אחד יש לו דרך. ודחינן מדסיפא ר' יהודה ומכשיר בקטן, רישא דפסיל בקטן לאו ר' יהודה היא, דאם כן קשיא דר' יהודה אדר' יהודה. ופרקינן כולה ר' יהודה היא ותרי גווני קטן, רישא בקטן שלא הגיע לחינוך, והוא כדתנן בפרק יום הכיפורים תינוקות אין מענין אותן (לשנות) ביום הכיפורים אבל מחנכין

מסורת הש"ס

ג) [עי' ברכות ה. ועי' פירוש על זה בהקדמת התוי"ט], ב) ברכות טו. [ערכין ג:], ג) נ"ז שם. [ועיל יח:], ד) ברכות טו., ה) [ר"ה מתני' ד"ה אלמלין], ו) [תרומות פ"ל מ"ב], ז) [פסחים קנח:], ח) [וע"ע תוס' לקמן כד. ד"ה אבל וד"ה מי ותוס' עירובין לו. ד"ה ולמא],

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לְרְאֹת אֶת פָּנָי כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי:
שמות לג כ
2. וַיִּתֵּן יְיָ אֵלַי אֶת שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וְעֲלֵיהֶם כְּכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ עִמָּכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל:
דברים ט י

גליון הש"ם

גמ'א בצבור שנו. עי' לעיל דף ה ע"ת מו' ד"ה הוה עובדא: **רש"י** ד"ה מחט סדקית וכו' ויש מחט אחרת. במתני' דשבת דף קכב ע"ב: **תוס'** ד"ה ור"י מכשיר וכו' ולא אתי תרי דרבנן. עיין לקמן דף כד ע"ת תוס' ד"ה אבל: **בא"ד** וי"ל דסומא עדיף. עיין לקמן דף כד ע"ת תוס' ד"ה מי שלא רצה: **תוס'** ד"ה ודלמא ד"י היא משום דפסיק. כעין זה שבת דף לז ע"ת תוס' ד"ה לעולם:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לאו ר' יהודה היא (ודלמא כולה וכו' לכשירה) תא"מ וע"כ רש"י לא גרס ליה: (ב) תוס' ד"ה ור' יהודה וכו' אתיא מה שהוא אומר:

מוסף רש"י

מאן תנא חרש דיעבד נמי לא. דקתני גבי שוטה (ברכות טו.).

לעולם ר' יהודה ואפי' לכתחילה ולא קשיא הא דידיה הא דרביה דתניא ר' יהודה אומר משום ר"א בן עזריה הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו שנאמר [1]שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך ר"מ אומר [2]אשר אנכי מצוך היום על לבבך אחר כוונת הלב הן הן הדברים השתא דאתית להכי אפילו תימא רבי יהודה כרביה סבירא ליה והא דתני יהודה בריה דר' שמעון בן פזי ר"מ היא: ר' יהודה מכשיר בקטן: [ו](דתניא) [ז]א"ר יהודה קטן הייתי וקריתיה למעלה מרבי טרפון וזקנים בלוד אמרו לו [ח]אין מביאין ראיה מן הקטן תניא אמר רבי [ט]קטן הייתי וקריתיה למעלה מרבי יהודה אמרו לו אין מביאין ראיה מן המתיר ולימרו ליה אין מביאין ראיה מן הקטן חדא ועוד קאמרו ליה חדא דקטן היית ועוד אפילו גדול היית אין מביאין ראיה מן המתיר: **מתני'** [א]אין קורין את המגילה [ב]ולא מלין [ג]ולא טובלין [ד]ולא מזין [ה]וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד שתנץ החמה [ו]וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר: **גמ'** מנלן דאמר קרא [3]והימים האלה נזכרים ונעשים ביום אין בלילה לא לימא תיובתא דר' יהושע בן לוי [ז]דאמר ריב"ל חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום כי קתני אדיום: ולא מלין וכו': דכתיב [4]וביום השמיני ימול: ולא טובלין ולא מזין וכו': דכתיב [5]והזה הטהור על הטמא [וגו'] ביום השביעי ואיתקש טבילה להזיה: וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד שתנץ החמה וכו': פשיטא מ"ש שומרת יום כנגד יום מכל חייבי טבילות איצטריך סלקא דעתך אמינא תיהוי כראיה ראשונה של זב וראיה ראשונה של זב איתקש לבעל קרי דכתיב [6]ואת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע מה בעל קרי טובל ביום האי נמי ליטבול ביומיה והא ביממא לא מצי טבלה [ח] דכתיב [7]כל ימי זובה כמשכב נדתה יהיה לה בליליא מיהת ליעביד מקצת שימור ותיטבול קמ"ל כיון דבעיא ספירה

ספירה

ולא טובלין ולא מזין **אלא** ביום. קשיא דהתנן במסכת פרה (פי"ב משנה י"ח) אין טובלין האזוב בלילה ומזין ביום אבל הוא עצמו טובל בלילה ומזין עליו ביום והכא אמרינן דצריך לטבול ביום ופר"ת דשתי טבילות הן אחת לפני ההזאה כדי לקבל ההזאה ואותה היא בלילה דתנן במסכת יבמות (דף מו:) ואחת לאחר ההזאה והיינו ההיא דכתיבא בקרא והיא הוא ביממא והכי נמי משמע פ"ב דכריתות (דף ט.) דאיכא טבילה לפני ההזאה דקאמרינן מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמיס והרצאת דמיס נפקא לן מוזרוק את הדם וטבילה נפקא לן משום דגמירי דאין הזאה בלא טבילה לפניה כדי לקבל ההזאה והזאת פרה במקום אותה הזאה עומדת ואם כן צריך טבילה לפניה [ט] וגם צריך טבילה לאחריה דהא בספרי קתני שאם הקדים טבילה להזאה לא עשה ולא כלום אלמא שיש טבילה לאחר הזאה דמשמע התם ואחת קודם ההזאה דמשמע בכריתות ובכמה מקומות בגמרתנו שמזכיר טבילה לפני ההזאה ומ"מ קשה הכא באיזה טבילה מיירי אי בטבילה דלפני ההזאה דמשמע ליתא דנקט טובלין בריש אם כן הוא אפילו בלילה כדפריש ואי מיירי באותה שלאחר הזאה מאי איריא משום דאיתקש להזאה תיפוק ליה משום דהוא לאחר הזאה ואינה אלא ביום ולמעוטי לילה שלאחר הזאה דהיינו ליל שמיני לא איצטריך דכיון דעבר שביעי פשיטא דמותר לטבול בכל עת שירצה וגם רש"י פירש כן דמשעבר היום מותר לטבול בלילה לכך נראה כפירוש ריב"א דהכא מיירי בטבילת אזוב דהוא ביממא דתנן במסכת [פרה שם] ולהכי נקט טובלין ואח"כ מזין וה"נ משמע בירושלמי דמייתי קרא דוטבל והזה למדרשא דאתקש טבילה להזאה והיינו טבילת אזוב [ט] ומיהו קשה לר"י דהא אמר בשלהי מסכת יומא (דף פח.) הזב והזבה וטמא מת [ב] טבילתן ביום ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה לא יטבול פירוש אחר שהתפלל תפלת המנחה דתפילת נעילה יכול הוא לאומרה בלילה ופשיטא דהיינו ביום שלאחר ההזאה [ט] דאי לפני ההזאה איאך מותר לטבול ביום הכפורים אי משום דטבילה בזמנה מצוה מכל מקום ההזאה הוא שבות כדאמר פרק אלו דברים (פסחים דף סה:) והיאך יכול לעשות ואם תפרש שהזה מאתמול ועכשיו הוא טובל בשמיני אין זו טבילה בזמנה ולא דחיא יום הכפורים וא"ל שקיבל ההזאה מקצתו או בשוגג או שעבר והזה: **דכתיב** וביום השמיני ימול. קשיא דבפרק ר' אליעזר אומר אם לא הניח (שבת דף קנב. ושם) דרש אי קרא לומר אפילו בשבת ומכן שמונת ימים דרש ולא בלילה ותניא התם כוותיה דרבי יוחנן וי"ל דהכא מייתי הדרשה הפשוטה יותר כראיית וגעים [י] והקשה ה"ר אפרים כיון דמילה אינה בלילה אם כן הוא מצות עשה שהזמן גרמה שהגשים פטורות ממנה וא"כ קשיא למה לי בפ"ק דקדושין (דף כט. ושם) קרא דאותו לומר דאשה אינה חייבת למול תיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמה היא וי"ל דאי לאו אותו הוה אמינא דהאי דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמה היינו היכא דליכא כרת דומיא דמלה ושמחה והקהל דלית בהו כרת ומייהו ממעטינן נשים אבל מילה שיש בה כרת ונכרתו עליה שלא עשרה בריתות הוה אמינא דמחייב בהו נשים למול את בנייהו קמ"ל אותו דלא אי נמי למילה שלא בזמנה וכמאן דאמר [כ] דנוהגין בין ביום בין בלילה [ל]:

מאי שנא שומרת יום כנגד יום וכו'. אי ולא טובלין דעיל מיירי בטבילת אדם אתי שפיר דבעי מאי שנא שהזכיר בפני עצמה אבל אי מיירי בטבילת אזוב צריך לפרש הכי מאי שנא שהזכיר שומרת יום שהיא ביום מכל שאר חייבי טבילות:

ספירה

לעולם ר' יהודה ואפי' לכתחילה מכשיר ומתני' רבי יוסי היא ואפי' דיעבד לא: **והאי.** דתורס לכתחילה ר' יהודה: **והאי דרביה.** משמו של ר' אלעזר בן עזריה אמרה שצריך להשמיע והאי ליעבד משמע לכתחילה אבל דיעבד יצא: **והשתא דאתית להכי.** לאשמועינן הא פלוגתא דר' יהודה ור"מ: **אפי' תימא ר' יהודה.** דאמר בק"ש יצא דיעבד אין לכתחילה לא ומתני' נמי לכתחילה הוא דפסלה לחרש ור' יהודה היא והך דברכת המזון נמי ר' יהודה היא ודקשיא לך הא דיהודה בריה דר' שמעון בן פזי מני לא ר' יהודה ולא ר' יוסי ר"מ היא דמכשר לכתחילה: **מן המתיר.** ר' יהודה שקרית לפניו הוא המתיר את הקטן ואין לך להביא ראיה ממנו שהרי רבים חולקין עליו: **מתני' ולא טובלין.** משיגיע שביעי לזב ולטמא מת אין אומרים משמשיכה בכניסת שביעי ראוי לטבול אע"ג דלילה תחילת יום היא הכא יום בעינן אבל משעבר היום מותר לטבול בלילה. ובגמרא יליף לה לכולהו: **וכן שומרת יום כנגד יום.** בגמרא מפרש מאי שנא דנקט להא תו בתנאי נפשה הא תנא ליה אין טובלין: **עד הנץ החמה.** שילא מספק לילה: **וכולן שעשו כו'.** דמעלות השחר יממא הוא אבל לפי שאין הכל בקיאין בו צריכין להמתין עד הנץ החמה: **גמ' כי קתני.** עד שתהא הנץ החמה אדיום אקרייה שניה וקאמר שיהא של יום ביום: **ואיתקש טבילה.** דכתיב בסיפיה ורחץ במים וה"ה לזב וזבה: ה"ג **פשיטא מאי שנא שומרת יום כנגד יום כו': שומרת יום כנגד יום.** לאחר שכלו שבעה ימי נדה נכנסין י"א יום הקרויין ימי זיבה שאם תראה בהן ג' ימים רצופין הרי היא זבה וטעונה ספירת שבעה וקרבן ואם תראה יום אחד שומרת יום למחרת ונולדת. ומקרא יליף לה בתורת כהנים [ד] ומייתי לה בשמעתא בתרייתא דמסכת נדה [ה]: **היום.** הך ראיה של זבה כראיה ראשונה של זב דאיתקש לבעל קרי דכתיב זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע מה זבה כתיב הכא והיינו ראיה ראשונה ואשר תצא ממנו שכבת זרע היינו בעל קרי: **משום דכתיב יהיה** גרסינן. כל ימי זוב טומאתה כמשכב נדתה יהיה לה והך קרא בראיית שומרת יום כנגד יום קאי מרבוי כל ימי דרשינן לה במסכת נדה (דף עג.) ואמרינן התם יהיה לה מלמד שסופרת אחד לאחד קצת מיום המחרת. הלכך בלילה מיהת תטבול דעבדה קצת שימור: קמ"ל

לו א טוש"ע ס"א סימן תרפז סעיף ג:
לו ב מיי' פ"ל מהלכות מילה הלכה ח סמג עשין כח טוש"ע י"ד סי' רסב סעיף ג:
לח ג מיי' פ"ל מהלכות מקוואות הלכה ו סמג עשין רמח:
לט ד מיי' פי"ל מהל' פרה אדומה הלכה ג סמג עשין רלג:
מ ה מיי' פ"ו מהלכות אסורי ביאה הלכה ט סמג לאוין קיא ועשין רמג טור יו"ד סימן קפג:

רבינו חננאל

ופרקינן לעולם תרווייהו ר' יהודה היא והא דתני חרש תורם לכתחילה דידיה, ומתניתין דאוקימנא דאיעבד והא דתני ואם ברך יצא תני לה ר' יהודה משמיה דרביה. **דתניא** ר' יהודה אומר משום ר' אליעזר בן עזריה הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו שנאמר שמע ישראל, השמע לאזנך לכתחילה מה שאתה מוצא מפיך. ר' מאיר אומר כשהוא אומר אשר אנכי מצוך היום על לבבך, אחר כוונת הלב הן הן הדברים, כלומר אין צריך להשמיע ואפילו לא הוציא הדברים מפיו אלא בירך בלבו יצא. **והדר** אוקימנה למתניתין ר' יהודה לכתחילה לא יקרא חרש ודאיעבד אם קרא יצא. וכן אם בירך בלבו לכתחילה לא, אבל בדיעבד יצא. והא דתני חרש תורם לכתחילה ר' מאיר היא. **תניא** אמר ר' קטן הייתי וקראתיה למעלה מר' יהודה (וכו'). אמרו חדא דקטן היית ואין עדות מקטן. ועוד ר' יהודה שקרית למעלה ממנו מכשיר הוא ואין מביאין ראיה מן המתיר. וקיימא לן כלישנא בתרא דרב יוסף דאמר (ברכות טו. ב) מחלוקת בקריית שמע אבל בשאר מצוות דברי הכל יצא. ואמר רב חסדא אמר ר' שילא הלכתא כר' יהודה. ועוד אמר הלכתא כר' יהודה שאמר משום ר' אליעזר בן עזריה. **הילכך** לכתחילה לא מוקמינן חרש מדבר ואינו שומע למפרס על שמע ולברך ברכת המזון ואי עבד שפיר דמי. **ירושלמי** ר' יוסי אומר כתיב והאזנת למצותיו, השמע לאזניך מה שאתה מוצא מפיך. בר קפרא אמר צריך לקרותה בפני הנשים והקטנים שאף הן היו בספק נפשות. **[מתני']** אין קורין את המגילה אלא ביום, שנאמר והימים האלה נזכרים ונעשים וגו', ביום ולא בלילה. והני מילי בקריאה של יום, כדקתני ולשנותה ביום. ולא מוהלין. דכתיב וביום השמיני ימול. ולא טובלין ולא מזין, דכתיב והזה הטהור על הטמא ביום השלישי, ואיתקש טבילה להזאה שנאמר והזה ורחץ. אלו כולן וכן

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ולא טובלין וכו' וגם צרי' טבילה לאחריה. עי' תוס' ד"ה עשלוהו: **בא"ד דאי לפני ההזאה** היאך מותר לטבול ביה"כ. עי' שבת דף קיח ע"א תוס' ד"ה לא ס"ד:

הגהות הב"ח

(**ה**) גמ' לא מלי טבלה משום דכתיב כל: (**ב**) תוס' ד"ה ולא טובלין וכו' הזב והזבה וטמא מת טובלין בדרכן ביום הכפורים ר' יוסי אומר:

מוסף רש"י

ולשנותה ביום. זכר לגם שהיו זוכרין בימי לירתן יום ולילה (לעיל ד.).

תורה אור השלם

1. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:
דברים ו ד
2. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ:
דברים ו ו
3. וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם:
אסתר ט כח
4. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָמוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ:
ויקרא יב ג
5. וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבַּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהַר בָּעָרֶב:
במדבר יט יט
6. זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע לְטֻמְאָה בָהּ:
ויקרא טו לב
7. כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל יְמֵי זוֹבָהּ כְּמִשְׁכַּב נִדָּתָהּ יִהְיֶה לָּהּ וְכָל הַכֵּלִי אֲשֶׁר תֵּשֶׁב עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה כְּטֻמְאַת נִדָּתָהּ:
ויקרא טו כו

(**ו**) [ל"ל תניא], (**ז**) [מוספתא פ"ב], (**ג**) [סנהדרין נב:], (**ד**) [מוספתא פ"ב], (**ה**) [פרה סוף פי"ב], (**ו**) לעיל ל., (**ז**) [מלורע מלכתא חדיס פרק חן], (**ח**) [דף עג.], (**ט**) [ועי' תוס' יבמות מו: ד"ה דאמין], (**י**) [סנהדרין לד: ועי' תוס' שם ד"ה דכתיב וכתו' מו"ק ח. ד"ה נפקא ותוס' זבחים קח. ד"ה והטוהרה], (**כ**) [יבמות עב:], (**ל**) [ועי' תוס' יבמות עב: ד"ה אין ותוס' קדושין כט. ד"ה אותן],

(**ה**) [ל"ל תניא], (**ב**) [מוספתא פ"ב], (**ג**) [סנהדרין נב:], (**ד**) [מוספתא פ"ב], (**ה**) [פרה סוף פי"ב], (**ו**) לעיל ל., (**ז**) [מלורע מלכתא חדיס פרק חן], (**ח**) [דף עג.], (**ט**) [ועי' תוס' יבמות מו: ד"ה דאמין], (**י**) [סנהדרין לד: ועי' תוס' שם ד"ה דכתיב וכתו' מו"ק ח. ד"ה נפקא ותוס' זבחים קח. ד"ה והטוהרה], (**כ**) [יבמות עב:], (**ל**) [ועי' תוס' יבמות עב: ד"ה אין ותוס' קדושין כט. ד"ה אותן],

(**ח**) עי' נדה ע"ב. ומשנה טבלה ביום שלאחריו כו' וע"ש.

(**ט**) [ל"ל תניא] ד"ה ולא טובלין וכו' וגם צרי' טבילה לאחריה. עי' תוס' ד"ה עשלוהו: **בא"ד דאי לפני ההזאה** היאך מותר לטבול ביה"כ. עי' שבת דף קיח ע"א תוס' ד"ה לא ס"ד:

(**ט**) עי' נדה ע"ב. ומשנה טבלה ביום שלאחריו כו' וע"ש.

ספירה ביממא היא. מכאן קשיא לפירוש רש"י דכילד לוקין (פסחים דף פפ. ושם) דפריך ולר' יוסי דאמר מקצת היום ככולו וזבח שראתה בשבעה לספירתה אינה סותרת אם כן דבר גדולה לדידיה היכי משכחת לה ומשני [בראתה כל שני] בין השמשות דאז הוי סוף היום ותחלת האחר בטומאה וקשיא אמאי לא אמר ברואה בלילות דהא ספירת לילה לאו ספירה היא ונמצא שכל היום טמא כיון שתחילתו הוי טמא וי"ל דסבר ר' יוסי דסוף היום מהני לשמור כמו תחלת היום וה"ג משמע פרק שני דזיר (דף מז.) בסופו דקאמר [לר"י זבה גמורה] היכי משכחת לה אי דחזי בפלגא דיומא אידך פלגא ליהוי לה שימור ואם תאמר אם כן רבי יוסי דסבר מקצת היום ככולו א"כ היה לו להקשות ר' יוסי ככותאי אמרה לשמעתיה כדקפדיין לרב בנהר (דף סט.) וי"ל דכותאי אמרי אפי' מיום לאסון שפסקה בו דסופרתו ליום לאסון ור' יוסי לא אמר אלא מיום שבעה ע): **והא** קי"ל דעם צאת **הכוכבים לילא הוא.** ואם תאמר כיון דקיי"ל דבצאת הכוכבים הוי לילא א"כ אמאי פליגי ר' יוסי ור' יהודה בבין השמשות פ) לימרו בצאת הכוכבים וי"ל דאף בשיעור צאת הכוכבים יש חילוק שיש כוכבים נראין ביום צ): **והיה** לנו הלילה למשמר. קשיא דהא אמרינן בברכות (דף ג: ושם) גבי צאת הכוכבים לילה הוא ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דכתיב והיה לנו הלילה למשמר ואמאי לא הוי ראייה גמורה כדמפקינן הכא מקרא ויש לומר דהתם בעי לאסוקי דזמן שכיבה דגבי ק"ש הוי לאת הכוכבים ומש"ה קאמרינן התם דאין זו ראייה גמורה דנהי דהוי לילה בותה שעה מ"מ לא הוי זמן שכיבה לכל אדם: **ולוידוי** יוה"כ דתניא. קשיא אמאי איצטריך למימר הא כיון דתנא כל היום כשר לסמיכה והלא הוידוי אינו אלא בשעת סמיכה וי"ל דאי לאו הא הוה אמינא דוידוי זה ק) (כוידוי) דשאר סמיכות דאינו כשר כל היום ויגרוס נמי לסמיכה אלא דהא כשרה כל היום כשאר סמיכות משו"ה איצטריך למתני דוידוי:

לקמיצה ולהקטרה דכתיב ביום צוותו. אבל שחיטה לא מפקינן מהא קרא דלאו עבודה היא שהרי כשרה בזר וקרא משתעי בעבודה דכתיב להקריב את קרבניהם ר) וכן תנופה והגשה ר) אין צריך בהו כהן במנחה לפני הקמיצה:

ר) **כל** הלילה כשר לקצירת העומר. אומר ר"ת שאם שכח לברך בלילה לא יברך ביום כדמשמע בהאי סתמא דמתני' דהכי דאיכא סתמא במנחות (דף עא.) דתני נקצר ביום כשר בדיעבד מ"מ סתמא דהכא עדיפא דהא קתני לה גבי הלכתא פסיקתא דדינא ועוד נראה לאפי' למאן דמכשר קצירת העומר ביום דיעבד מודה הוא גבי ספירה דאין לברך ביום משום דשנה עליה הכתוב לעכב דכתיב (ויקרא כג) תמימות ואי אתה מוצא אלא בשאתה מונה בלילה וכן כתוב בהלכות עצרת ובה"ג כתב דהיכא דאינשי לברך בלילה יאמר למחר בלא ברכה וכן הלכה אבל אם שכח לילה ויום לא יאמר עוד בברכה דבעינן תמימות וליכא פ) ואחר שבירך על הספירה אומר י"ר שיבנה וכו' מה שאין כן בתקיעת שופר ולולב ויש לומר דשאני שאין (ב) אלא הזכרה עתה לבנין ביהמ"ק אבל בשופר ולולב יש עשיה:

ספירה ביממא היא: וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר: מנהני מילי אמר רבא דאמר קרא [1]ויקרא אלהים לאור יום [6]למאיר ובא קראו יום אלא מעתה ולחשך קרא לילה [למחשיך ובא קרא לילה] הא קיי"ל דעד צאת הכוכבים לאו לילה הוא אלא אמר רבי זירא מהכא [2]ג)ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר [3]ד)(והיה) לנו הלילה ה)(למשמר) מאי ואומר וכ"ת משעלה עמוד השחר לאו יממא ומכי ערבא שמשא לילא ואינהו מקדמי ומחשכי ת"ש ו)(והיה) לנו הלילה משמר והיום מלאכה: **מתני'** [4]כל היום כשר לקריאת המגילה [5]ולקריאת ההלל [6]ולתקיעת שופר [7]ולנטילת לולב [8]ולתפלת המוספין [9]ולמוספין [10]ולוידוי הפרים [11]ולוידוי מעשר [12]ולוידוי יוהכ"פ [13]לסמיכה לשחיטה לתנופה להגשה לקמיצה ולהקטרה למליקה ולקבלה [14]ולהזיה [15]ולהשקיית סוטה [16]ולעריפת העגלה [17]ולטהרת המצורע [18]כל הלילה כשר [19]לקצירת העומר [20]ולהקטר חלבים ואברים ז)[21]זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה: **גמ'** מנלן דאמר קרא [4]והימים האלה נזכרים ונעשים לקריאת ההלל דכתיב [5]ממזרח שמש עד מבואו ח)(רבי יוסי) אומר [6]זה היום עשה ה' ולנטילת לולב דכתיב [7]ולקחתם לכם ביום הראשון ולתקיעת שופר דכתיב [8]יום תרועה יהיה לכם ולמוספין דכתיב [9]דבר יום ביומו ולתפלת המוספין כמוספין שויוה רבנן ולוידוי פרים דיליף כפרה כפרה מיום הכפורים דתניא ט)גבי יוה"כ [10]וכפר בעדו ובעד ביתו י)בכפרת דברים הכתוב מדבר וכפרה ביממא הוא דכתיב [11]ביום הזה יכפר עליכם: ולוידוי מעשר וכו': דכתיב [12]ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וסמיך ליה [13]היום הזה ה' אלהיך מצוך: לסמיכה ולשחיטה: [9]דכתיב [14]וסמך ושחט וכתיב בה בשחיטה [15]ביום זבחכם ולתנופה דכתיב [16]ביום הניפכם את העומר ולהגשה דאיתקש לתנופה דכתיב [17]ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות והניף והקריב ולמליקה ולקמיצה ולהקטרה ולהזיה דכתיב [18]ביום צוותו את בני ישראל ולהשקיית סוטה כ)[19]אתיא תורה תורה כתיב הכא [20]ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת וכתיב התם [20]על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט מה

בגילה לא יברך ביום כדמשמע בהאי סתמא דמתני' דנהי דאיכא סתמא במנחות (דף עא.) דתני נקצר ביום כשר בדיעבד מ"מ סתמא דהכא עדיפא דהא קתני לה גבי הלכתא פסיקתא דדינא ועוד נראה לאפי' למאן דמכשר קצירת העומר ביום דיעבד מודה הוא גבי ספירה דאין לברך ביום משום דשנה עליה הכתוב לעכב דכתיב (ויקרא כג) תמימות ואי אתה מוצא אלא בשאתה מונה בלילה וכן כתוב בהלכות עצרת ובה"ג כתב דהיכא דאינשי לברך בלילה יאמר למחר בלא ברכה וכן הלכה אבל אם שכח לילה ויום לא יאמר עוד בברכה דבעינן תמימות וליכא פ) ואחר שבירך על הספירה אומר י"ר שיבנה וכו' מה שאין כן בתקיעת שופר ולולב ויש לומר דשאני שאין (ב) אלא הזכרה עתה לבנין ביהמ"ק אבל בשופר ולולב יש עשיה:

ולהקטר

ביום. [**מתני'**] כל היום כשר לקריאת המגילה כו'. ירושלמי לקריאת המגילה, [שנא'] ביום אשר שברו אויבי היהודים וגו' לקריאת ההלל, שנאמר זה היום עשה ה'. לתקיעת שופר, שנאמר יום תרועה יהיה לכם. למוספין שנא' ביום צוותו את בני ישראל, ואיתקש תפלת המוספין למוספין. לנטילת לולב, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'. פי' **לוידוי הפרים ולוידוי** המעשר ולוידוי יום הכיפורים, לסמיכה, לשחיטה ולתנופה ולכפרה ולהגשה, לקמיצה ולהקטרה, למליקה ולקבלה, **להזאה,**

מקדמי: מקדימין: **מחשכי:** מעדיפין: **ס"ש** מ) **והיה לנו הלילה למשמר והיום למלאכה.** ס"מ כל זמן שעסוקים במלאכה קרי יום ולא קדמותא וחשכותא: **מתני' כל היום כשר.** ואע"ג דקיימא לן נ) זריזין מקדימין למצות דכתיב וישכם אברהם בבקר (בראשית כב) אפילו הכי כשר כל היום: **לוידוי פרים.** פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח שמתודין עליו חטא שהכישהו עליו כדאמרינן במסכת יומא (דף לו:) והתודה על חטאת עון חטאת כתיב הכא וכפר עליו הכהן (ויקרא ד) וכתיב התם ביום הכפורים יעמד חי לפני ה' לכפר עליו וגו' (ויקרא טז) מה להלן בפרת דברים וביום כדיליף לקמן אף כאן בפרת דברים וביום: **למליקה.** של עוף: **לקבלה.** לקבלת הדם: **להזיה.** לזריקת הדם והזייתם פריס הנשרפין וחטאות הפנימיות שהיא זריקה שלהן: **גמ' בפרת דברים.** וידוי. במס' יומא (דף לו:) מסיים לה אתה אומר בפרת דברים או אינו אלא בפרת דמים הרי הוא אומר ושחט את פר החטאת אשר לו (מ) למדנו שעדיין לא נשחט הפר: **כי ביום הזה יכפר עליכם.** אלמא כפרתו ביום: **והניף והקריב.** והקרבה היא הגשה דאי אפשר לומר הך הקרבה היא הקטרת הקומץ דהא כתיב בתריה וקמץ והקטיר ומה היא הגשה מגיש את המנחה ומגיעה בקרן מערבית דרומית של מזבח כנגד חודה של קרן ואמ"כ קומץ ומקריב יליף לה במסכת סוטה (דף יד:) ובמנחות (דף יט:): **לקמיצה ולהקטרה.** בהקטרת קומץ קאמר שהיא במנחה כנגד זריקת דם בזבחים ואינה כשרה אלא ביום אבל הקטר חלבים ואברים תנן במתני' דכשרים כל הלילה: **ביום צוותו.** להקריב את קרבניהם וכל הני הקרבת הקרבן ניתנו דאילו הקטרת קומץ הקרבה (א) היא וקמיצה איתקש להקטרה דכתיב וקמץ והקטיר. מליקת עוף מליקתו והזייתו כאחת והזייתו היא הקרבתו. קבלת דם הקרבה קרי לה דאמר מר (חגיגה דף יא.) והקריבו זו קבלת הדם. א"נ להקריב כל צורכי הקרבה קמיצה ומליקה וקבלה כולן צרכי הקרבה הן ואי אפשר בלא הן אבל הגשה ותנופה אינן מעכבין:

משפט

מסורת הש"ם

א) ברכות ג: פסחים ב., ב) [ברכות שם], ג) [צ"ל והיין], ד) [צ"ל משמר והיום מלאכה], ה) [צ"ל והיין], ו) [שוכה לח.], ז) מנחות עב., ח) [הא דלא תנא נמי להרמה עי' תוס' יומא כ: תוס' ד"ה אלא תוספות שבתים פו: ד"ה אלא], ט) [צ"ל רב יוסף], י) יומא לו:, כ) [שוטה ח: ע"ש בתוספות ד"ה מה משפט וכו' שדחו פרש"י ומפרשים באופן אחר], ל) [שיך לע"ז], מ) [צ"ל והיו כו' משמר והיום מלאכה], נ) [בפסחים ל.], ס) [ויקרא טז], ע) [וע"ע תוספות פסחים פפ. ד"ה אי נמי וכו'], פ) [שבת לד:], צ) [וע"ע בתוספות פסחים ב. ד"ה ובא], ק) [צ"ל אינו מירדין], ר) [עיין תוספות מנחות פו. ד"ה מקמיצה], ש) שייך למתני', ת) [עי' תוספות מנחות פו. סד"ה זכר למקדש],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ביום צוותו וכו' הקרבה משמע ומקמיצה: (ב) תוס' ד"ה כל הלילה וכו' לפי שאין עתה אלא הזכרה לבנין:

מוסף רש"י

למאיר ובא קראו יום. משעה שמתחיל להאיר (פסחים ב.). **ואינהו מקדמי.** משכימים קודם היום, דאימא יום לא הוי עד הנץ החמה והם מקדימין מעלות השחר, דהוי כמו מחלב ה' מילין (ברכות ב: ע"פ פסחים צג.). **ומחשכי.** ועושין מלאכה בלילה משקיעת החמה עד צאת הכוכבים (ברכות שם). **ת"ש והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה.** מדקאמר והיום מלאכה אלמא האי דעבר מעלות השחר עד צאת הכוכבים יומא הוא (שם). **ולמוספין.** ובלבד שיקדמו מוספין לתמיד של בין הערבים, דאמר מר עליה הבאים כל הקרבנות כולם (תמורה יד.). **ולהקטר חלבים ואברים.** מה שמתעכל מן המזבח מחזיר כל הלילה (מנחות עב.). **דבר שמצותו ביום.** כגון שחיטה חזיקת דמים דכתיב ביום צותו את בני ישראל וגו' (שם). **יום תרועה יהיה לכם.** יום ולא לילה (ר"ה כח. וע"ש לד.).

רבינו חננאל

וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר. שנאמר ואנחנו עושים במלאכה [ו]חצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים, שמע מינה מעלות השחר ועד צאת הכוכבים יום הוא, שנאמר והיום למלאכה, כלומר לא היו עושים מלאכה אלא

גליון הש"ם

גמרא דכתיב וסמך ושחט. עיין מנחות דף לג ע"ב תוס' ד"ה ידו: **תוספות** ד"ה לקמיצה וכו' וכן תנופה והגשה. עיין קדושין דף לו ע"א תוס' ד"ה הסמיכות ולע"ג:

תורה אור השלם

1. וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד:
בראשית א ה
2. וְאֲנַחְנוּ עֹשִׂים בַּמְّלָאכָה וְחֶצְיָם מַחֲזִיקִים רָמָחִים מַעֲלוֹת הַשָּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים: נחמיה ד טו
3. גַּם בָּעֵת הַהִיא אָמַרְתִּי לָעָם אִישׁ וְנַעֲרוֹ יָלִינוּ בְתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ לָנוּ הַלַּיְלָה מִשְׁמָר וְהַיּוֹם מְלָאכָה: נחמיה ד טז
4. וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ
מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם: אסתר ט כח
5. מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: תהלים קיג ג
6. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: תהלים קיח כד
7. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערֲבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: ויקרא כג מ
8. וּבְחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: במדבר כט א
9. אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְיָ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַיְיָ עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וְנְסָכִים דָּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ: ויקרא כג לז
10. וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ: ויקרא טז ו
11. כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: ויקרא טז ל
12. וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נָתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לְיָתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכֹל מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי: דברים כו יג
13. הַיּוֹם הַזֶּה יְיָ אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים וְשָׁמַרְתָּ וַעֲשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ: דברים יט טז
14. וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אוֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת דָּמוֹ עַל הַמִّזְבֵּחַ סָבִיב: ויקרא ג ח
15. בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף: ויקרא יט ו
16. וַעֲשִׂיתֶם בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם אֶת הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תְּמִים בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה לַיְיָ: ויקרא כג יב
17. וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקִּנְאֹת וְהֵנִיף אֶת הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְיָ וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ: במדבר ה כה
18. אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי בְּיוֹם צַוֹּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם לַיְיָ בְּמִדְבַּר סִינָי: ויקרא ז לח
19. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְיָ וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת: במדבר ה ל
20. עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךְ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל: דברים יז יא

משפט ביום. דכמיב והיה ביום הנחילו את בניו (דברים כא) אורעה כל הפרשה כולה להיות דין במס' סנהדרין בפ' אחד דיני ממונות (דף לד ב): [ט] **נטהרים מלורע.** בלפרים ועץ ארז ואזוב ושני תולעת: **דאמר מר קצירה וספירה בלילה.** ויליף לה במס' מנחות [י] מקראי: **כל הלילה עד הבוקר.** על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר: **וכו' יוסי.** דאמר במסכת מנחות אפילו סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אף זו היתה תמיד ומהו תמיד שלא ילין שולחן בלא לחם אבל לרבנן טעמו של זה מסדר בלד טעמו של מסלק:

הדרן עלך הקורא למפרע

הקורא. עומד ויושב. אם רצה עומד אם רצה יושב: **קרלוה שניס.** יחד יצאו ולא אמרינן אין שני קולות נשמעין כאחד: **לא יברך.** אין צריך לברך: **בשני וכחמישי בשבת ובשבת במנחה.** עזרא תיקן שיהו קורין בשני וכחמישי בשבת קמא בפרק מרובה (דף פב.) והכא אשמעינן דשלשה הן כהן ולוי וישראל: **ואין מוסיפין עליהן.** שלא יקשה לגבור מפני שהן ימי מלאכה ושבת במנחה סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש: **ואין מפטירין.** משום דאי טעמא גופיה: **הפותח והחותם.** בגמ' [כ] מפרש: **ואין מוסיפין עליהן.** בראשי חדשים וחול המועד נמי איכא ביטול מלאכה דמלאכת דבר האבד מותרת: **גמ' מה שאין כן בתורה.** שאין קורין בתורה בגבור מיושב: **בביטול.** נאמר בהקב"ה בבראשית ביטול להאמר בו כן: **שלא ישב על גבי המטה.** אלא או שייסה על גבי המטה או שייסה על גבי קרקע: **ונומד.** מפי הגבורה: **יושב ושונה.** שיש לבדו מה שלמד: **רוחם.** דברים רכים ונוחים שאדם מהיר לשמען:

ובלבד יום טוב קורין ארבעה [ד]ביום טוב חמשה [ה]ביו"כ ששה [ו]בשבת שבעה אין פוחתין מהן [ז]אבל מוסיפין עליהן [ח]ומפטירין בנביא הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה: **גמ'** תנא [ט]מה שאין כן בתורה מנהני מילי אמר רבי אבהו דאמר קרא [י]ואתה פה עמד עמדי ואמר רבי אבהו [יא]אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול אף הקב"ה בעמידה וא"ר אבהו [יב]מנין לרב שלא ישב על גבי מטה וישנה לתלמידו על גבי קרקע שנאמר ואתה פה עמד עמדי ת"ר [יג]מימות משה ועד רבן גמליאל לא היו למדין תורה אלא מעומד משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והיו למדין תורה מיושב והיינו דתנן [יד]משמת רבן גמליאל [טו] בטל כבוד תורה כתוב אחד אומר [טז]ואשב בהר וכתוב אחד אומר [יז]ואנכי עמדתי בהר אמר רב עומד ולומד יושב ושונה ר' חנינא אמר לא עומד ולא יושב אלא שוחה רבי יוחנן אמר אין ישיבה אלא לשון עכבה שנאמר [יח]ותשבו בקדש ימים רבים רבא אמר רכות מעומד וקשות מיושב: קראה אחד קראוה שנים יצאו וכו':

תנא

[ג]מה משפט ביום אף כאן ביום: ולעריפת העגלה: אמרי דבי רבי ינאי [ד]כפרה כתיב בה בקדשים: ולטהרת מצורע: דכתיב [ה]ואת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו: כל הלילה כשר לקצירת העומר וכו': דאמר מר [ו]קצירה [ז]וספירה בלילה והבאה ביום: ולהקטר חלבים ואברים: דכתיב [ח]כל הלילה עד הבוקר: זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום: זה הכלל לאתויי מאי לאתויי סידור בזיכין וסלוק בזיכין וכו' יוסי דתניא [ט]רבי יוסי אומר סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום ומה אני מקיים [י][ד](לפני ה' תמיד) שלא [יא]יהא שולחן בלא לחם: דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה: לאתויי מאי [יב]לאתויי אכילת פסחים ודלא כר' אלעזר בן עזריה דתניא [יג][ה]ואכלו את הבשר בלילה הזה א"ר אלעזר בן עזריה נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן [יד]ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות:

הדרן עלך הקורא למפרע

הקורא [א]את המגילה עומד ויושב קראה אחד קראוה שנים יצאו מקום שנהגו לברך יברך ושלא לברך לא יברך [ב]בשני וחמישי בשבת במנחה קורין שלשה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה [ג]בראשי חדשים [ד]ובחולו של מועד קורין ארבעה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה זה הכלל כל שיש בו מוסף ואינו

ולהקטר חלבים [ב] כל הלילה עד הבוקר. והיינו דוקא שנתעכלו האברים קודם חצות שאלטה בהן האור אבל אם לא נתעכלו בהן אין [ג] נמשכין אחר חצות כדאמר ר' יוחנן סוף פ"ק דיומא (דף כ:): **לאתויי אכילת פסחים ודלא כרבי אלעזר ב"ע.** מ"מ נראה דהלכה כר' אלעזר דהא איכא תנאא בערבי פסחים (פסחים קכ: ושם) דקאי כוותיה דתנן הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכן משנה באיזהו מקומן (זבחים דף נו:) ופסחא בסוף פ"ק דברכות (דף ט.) גבי מעשה ובאו בניו של רבן גמליאל מבית המשתה וכו' אמר להם כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר ואילו אכילת פסחים לא קתני ומוקי לה כראב"ע דאמר עד חצות וא"כ צריך למהר לאכול מצה בלילי פסחים קודם חצות ואפילו מצה של אפיקומן שהרי חיוב מצה בזמן הזה הוה דאוריתא [מ] אבל בהלל של אחר אפיקומן אין להחמיר כל כך שהרי מדרבנן הוא:

הדרן עלך הקורא למפרע

הקורא. ואין מפטירין בנביא. קשיא לר"ת דהא בפרק במה מדליקין (שבת דף כד. ושם) אמר רב אחדבוי (ג) שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביום טוב שחל להיות בשבת וצריך לומר דהאי דקאמר התם דמפטיר בנביא במנחה בשבת כשחל ביו"ע לאו דוקא נביא אלא רוצה לומר בכתובים כדאמרינן פרק כל כתבי (שם קנז:) בנהרדעא פסקי סדרא בכתובים במנחה בשבתא ופסקי היינו הפטרה ומקומות יש שנוהגין לעשות כן והטעם שמפטיר במנחה בתענית ולא בשחרית משום דכתיב בה שמרו משפט ועשו לדקה (ישעיה נו) ואגרא דתעניתא לדקתא [ד] לעת ערב ומש"ה נכון לאומרו בערב אחר שעשו לדקה:

הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. קשיא אמאי תנא הך מילתא הכא ג' פעמים דהא בחד זימנא סגיא וי"ל דהוה סלקא דעתך דכל דעבי מילתא מחבריה מברך לפניה ולאחריה מש"ה אצטריך למתני בכולהו:

אלמלא מקרא כתוב. קשיא שיש אלמלא שרוצה לומר אילו לא כגון הכא וכגון אלמלא אגרות הראשונות (לעיל דף יב:) וכן הרבה ויש אלמלא שרוצה לומר אילו היה אלמלא נגדוה לחנניה מישאל ועזריה (כתובות דף נג:) וכן אלמלא לוי אתה וכו' (נקמן דף כד:) ומאי שנא ואומר ר"ת דהיכא שיש אל"ף בסוף אלמלא רוצה לומר אילו לא והיכא דכתי' אלמלי ביו"ד רוצה לומר אילו היה:

תנא

[א] מ"מ פ"ג מהלכות תמידין הלכה ו [כב] סמג עשין ר טוש"ע א"ח סימן תפט סעיף א:

[ב] מ"מ פ"ח מהל' קרבן פסח הלכה טו סמג עשין רכו:

[ג] מ"מ פ"ב מהלכות מגילה הלכה ז סמג עשין מד"ס ד טוש"ע א"ח סי' תכ"ג סעיף א [ב]:

[ד] מ"מ פ"ב מהלכות תפלה הלכה טז טור ש"ע א"ח סי' קלה סעיף א:

[ה] מ"מ שם טוש"ע א"ח סימן תכג סעיף א:

[ו] מ"מ שם טוש"ע א"ח סי' תרכא סעיף א:

[ז] מ"מ שם טוש"ע א"ח סי' תפח סעיף ג וסי' תלד סעיף א:

[ח] מ"מ שם טוש"ע א"ח סימן תרכח סעיף א:

[ט] מ"מ שם טוש"ע א"ח סי' רפב סעיף א:

[י] מ"מ שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ד וסי' תפח סעיף ג וסימן תלד סעיף א וסי' תרכח סעיף א:

[יא] מ"מ שם הלכה יא טוש"ע א"ח סי' קמא סעיף א:

[יב] מ"מ פ"ד מהלכות ת"ת הלכה ב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף ט:

[יג] מ"מ שם:

גליון הש"ס

גמ' אלמלא מקרא כתוב. ר"ש דף ח ע"ב סוטה דף יג ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' משמת רבן גמליאל הזקן בטל: **(ב)** תוס' ד"ה ולהקטר חלבים דכתיב כל וכו' אבל אם לא שלטה בהן האור אין נמשכין: **(ג)** שם ד"ה הקורא וכו' אמר רב אחדבוי ביו"ט שחל להיות בשבת שאלמלא שבת אין נביא במנחה וצריך לומר כו' במנחה בשבת לאו דוקא נביא כל"ל ומיפות כשחל ביו"ט בשבת:

מוסף רש"י

כפרה כתיב בה. כפר לעמך ישראל (קדושין נז. ע"ז כט: חולין יא.). **קצירה וספירה בלילה.** דקצירה דתמימות בעינן, וקצירה לא סגי דלא לשוי בלילה קודם ספירה כדכתיב (דברים טז) מהחל חרמש וגו', **והבאה ביום.** דכתיב (ויקרא כג) מיום הביאכם, וספירה מקמי הבאה דביום, דהא מיום הביאכם כתיב ולא משעת הביאכם וכיון דמשכה מנערב יום הביאכם הוא (מנחות יא.). **סילק את הישנה.** מערכות שעמדו שם בשבת זו (מנחות צט:). סדרן עלך הקורא למפרע לא היו למדין תורה אלא מעומד. שעד שמת הוא היה בגילות בעולם (סוטה מט:).

רבינו חננאל

להשקאת סוטה, לעריפת העגלה, לטהר את המצורע. אלו כולן כשרים כל היום. **כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטיר חלבין ואימורין.** זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום לאיתויי סידור בזיכין וכו' יוסי, דתניא ר' יוסי אומר אפילו סילק לחם הפנים הישנה שחרית וסידר החדשה ערבית אין בכך כלום, ומה אני מקיים לחם הפנים לפני תמיד, שלא ילין שולחן בלא לחם. **כל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה.** לאתויי אכילת פסחים ודלא כר' אלעזר בן עזריה דתני עד חצות. **ירושלמי** דבר שדחוה את השבת ביום מהו שידחו מכשיריו בלילה, והתנינן העמידו עושה חביתין לעשות חביתין, תיפתר בחול. תני ר' אחא זה סדר התמיד לעבודת בית אלהינו, בין בחול בין בשבת. **הדרן עלך הקורא את המגילה** פרק שלישי הקורא עומד הקורא את המגילה עומד ויושב יצא. תנא מה שאין כן בתורה, שנאמר ואתה פה עמוד עמדי. אמר **רב** מנין לרב שלא ישב על גבי מיטה ותלמיד על גבי קרקע ושנה, שנאמר ואתה פה עמוד [עמדי], כלומר התלמיד כמו הרב. ת"ר מימות [משה] ועד רבן גמליאל היו למדין תורה מעומד, משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והתחילו לישב ולשנות. והיינו דתנן במסכת סוטה משמת רבן גמליאל בטל כבוד תורה. **כתוב** אחד אומר ואשב בהר ארבעים יום, וכתוב אחר אומר ואנכי עמדתי בהר. ואסיקנא רכות מעומד וקשות מישוב. **מתני' קראו[ה] אחד** את המגילה **או קראוה שנים** ביחד **יצאו.**

[ד] ר"ה כה: סנהדרין יח:], [ה] [קידושין מז. ע"ז כט: זבחים ע: חולין יא.], [ו] ממנות סו., [ז] שם צט: [מוקפ' מנחות פי"ח], [ח] [ל"ל לפני תמיד (שמות כה) וכן איתא במנחות במשנה ובברייתא צט: וכן איתא בתוספתא], [ט] [הגר' במנחות צט: שלא ילין], [י] ברכות ט. פסחים קכ: זבחים מ: מכילתא דר"י פרשת בא], [יא] סוטה מט., [יב] [שיך למשנה לעיל כ:], [יג] [דף סו.], [יד] [ע"כ], [טו] [ל"ל נקטרין יעב"ן], [מ] [עי' תוספות זבחים מז: ד"ה ואיכנו' אימת], [נ] [ברכות ו: וע"ש סנהדרין לה.],

1. כִּפֶּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ יְיָ וְאַל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם: דברים כא ח
2. זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן: ויקרא יד ב
3. צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: ויקרא ו ב
4. וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד: שמות כה ל
5. וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: שמות יב ח
6. וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ: שמות יב יב
7. וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וְאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: דברים ה כז
8. בְּעָלְתִּי הָהָרָה לְקַחַת לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְיָ עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר כְּיָמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי: דברים ט ט
9. וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְיָ אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא לֹא אָבָה יְיָ הַשְׁחִיתֶךָ: דברים י י
10. וַתֵּשְׁבוּ בְּקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם: דברים א מו

כא: הקורא עומד פרק שלישי מגילה

תנא מה שאין כן בתורה. פירוש שאין קורא אלא אחד מכאן קשיא למה שפירש רבינו משולם בפרק קמא דבבא בתרא (דף טו. וסס) ובהקומץ רבה (מגמות דף ל: וסס) דשמועה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן פירוש יחיד קורא אותן שלא יקרא שליח לבור עמו בפרשת ויעל משה כשחותמין את התורה וקשיא שהרי בימיהם לא היה שליח לבור קורא עמהם כדאמר הכא ועכשיו נמי לא התקינו אלא שלא לגייס מי שאין יודע לקרות לכך נראה כמו שפירש רש"י בהקומץ יחיד קורא אותן לבדו ולא יהיו שניים מפסיקין וקוראין באותן שמונה פסוקים [י] שמתחילין מועיל לפי שהוא תחילת הפרשה [כ]: **ובמגילה אפילו עשרה קורין** [ה] ועשרה מתרגמין. רש"י מוחק מתרגמין לפי שאין מתרגמין תרגום בכתובים ובחנם מחקו דולמי יש תרגום אבל לא עשאו יהונתן אלא מימי התנאים נעשה [ם]:

כנגד תורה נביאים וכתובים.

קשה הא לקמן (דף כג.) אמר כנגד [ו] שומרי הסף וי"ל דהתם לא הוי עיקר התקנה דהא לא תקנו ארבעה כנגד הא שלשה שומרי הסף וסרים אחד ואיתא בירושלמי איכא סרים אחד שיושב [ז] ומתרץ ההלכות ומעמידין על עקרן ואפ"ה לא תקנו כנגדו ש"מ דעיקר התקנה לא היתה אלא כנגד תורה ונביאים וכתובים: **אין** פוחתין מעשרה פסוקים בבתב"ג.

וא"ת והרי פרשת עמלק דליכא אלא תשעה פסוקים י"ל דשאני פרשת עמלק דסידרא דיומא הוא ומפסיק עניינא ביה ומש"ה אין לחוש דהכי נמי אמרינן לקמן (דף כג.) דאין מפטירין פחות מכ"א פסוקים והיכא דסליק עניינא קורין שפיר בפחות: אין

תנא [א]מה שאין כן בתורה [ב]תנו רבנן [ג]בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין [ד]ובנביא אחד קורא ושנים מתרגמין ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמין [ה]ובהלל [ו]ובמגילה אפילו עשרה קורין [ז] ועשרה מתרגמין מאי טעמא כיון דחביבה יהבי דעתייהו ושמעי: [ח]מקום שנהגו לברך יברך: אמר אביי [ט]לא שנו אלא לאחריה אבל לפניה מצוה לברך דאמר רב יהודה אמר שמואל [י]כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא [1]וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי אביי אמר מהכא [2]והוא עבר לפניהם ואיבעית אימא מהכא [3]ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם [כ]לפניה מאי מברך רב ששת מקטרזיא איקלע לקמיה דרב אשי ובריך מנ"ח לאחריה מאי מברך [כא]ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם [כב](האל) הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם רבא אמר האל המושיע אמר רב פפא [כג]הלכך נימרינהו לתרוייהו ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע: בשני ובחמישי בשבת במנחה קורין שלשה וכו': הני שלשה כנגד מי [כד]אמר רב אסי כנגד תורה נביאים וכתובים רבא אמר כנגד כהנים לוים וישראלים אלא הא דתני רב שימי [כה]אין פוחתין מי' פסוקין בבית הכנסת וידבר עולה מן המנין הני עשרה כנגד מי א"ר יהושע בן לוי [כו]כנגד עשרה בטלנין שבבית הכנסת רב יוסף אמר [כז]כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני [כח](רבי לוי אמר כנגד עשרה הילולין שאמר דוד בספר תהלים) [כט]ורבי יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם הי נינהו ויאמר דבראשית הני תשעה הוו בראשית נמי מאמר הוא דכתיב [1]בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם אמר רבא [ל]ראשון שקרא ד' משובח שני שקרא ד' משובח שלישי שקרא ד' משובח ראשון שקרא ד' משובח דתנן [לא]בשלש קופות של שלש [לב] סאין שבהן תורמין את הלשכה והיה כתוב עליהן אב"ג [לג]לידע איזו מהן נתרמה ראשון להקריב ממנה ראשון שמצוה בראשון אמצעי שקרא ארבעה משובח דתניא [לד]אל מול פני המנורה יאירו [נ]מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי ונר מערבי כלפי שכינה ואמר [לה]רבי יוחנן מכאן שאמצעי משובח ואחרון שקרא ארבעה משובח משום [לו]מעלין בקדש ולא מורידין רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר וקרא ראשון ארבעה ושבחיה רב פפא: אין פוחתין מהן ואין מוסיפין: תנא הפותח מברך לפניה והחותם מברך לאחריה [ע]והאידנא דכולהו מברכי לפניה ולאחריה היינו טעמא דתקינו רבנן גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין: בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה וכו': בעא מיניה עולא בר רב מרבא פרשת ראש חודש כיצד קורין אותה [1]צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי דהוויין תמניא פסוקי היכי נעביד ניקרי תרי תלתא תלתא פסוקין פשו להו תרי [2]ואין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקין ניקרי ארבעה ארבעה פשו להו שבעה וביום השבת הויין תרי ובראשי חדשיכם הויין חמשה היכי נעביד ניקרי תרי מהא וחד מהנך אין

אדם כשרים בטלין ממלאכתן לעסוק בצרכי צבור ובגא קודמין לבית הכנסת כדי שיהיו מצוין עשרה לעת התפלה ומתפרנסים מעל צבור (ב"ש פב.) שבטלין ממלאכתן, שיהו מצוין תמיד בבית הכנסת שחרית וערבית כדלמרינן במסכת ברכות (ו:) וכמו שבא הקב"ה בבית הכנסת ולא מצא שם עשרה כו' (לעיל ג.). **בראשית נמי מאמר הוא.** ואף על גב דלא כתיב ביה וימאן יהי שמים, כמאן דכתיב דמי, דבתמיהיב נמי אחיבי ולא ביתיב, דכתיב בדבר ה' שמים נעשו (ד"ה לב.). **תורמין את הלשכה.** שהנאיכו לתוכה שקלים שבניפו בשדה ומממלג

ליקרי. שלישי תרי מהא שני מקראות דפרשת ויהיו השבת ותלתא קרא מבראשי חדשיכם פשו להו תרי וכו': **ביום הראשון.** גבי מעמדות תנן ליה במסכת תענית ביום הראשון באחד בשבת: **דוגא.** השני חוזר ומתחיל פסוק שגמר בו שלפניו: **פוסק.** הראשון קורא חצי הפסוק השלישי ופוסקו: **גזירה משום הנכנסין.** שישמעו השני מתחיל פסוק זה ויאמרו לא קרא ראשון שלשה שנים. וכן היולאין שישמעו את הראשון קורא שלשה ויצאו מבית הכנסת ויאמרו לא יקרא השני אלא שנים: הכי גרסינן **קרא ראשון שלשה השני קורא שנים מפרשה זו כו': למ"ד דוגא נדלוג.** למאן דאמר [ז] פוסק ליכא למיפרך דהא קרא ראשון שלשה קתני דאי אפשר עוד לחזור: **שאני הכא דאפשר בהכי.** לקרות מפרשה זו לאחריה דהך מתניתא קיימא בשני ובחמישי שהוא יכול לקרות מה שירצה שהכל מענינו של יום: **בשאין מתחילין בפרשה בפחות משלשה פסוקים.** גזירה משום הנכנסין שיהו סבורים לא קרא זה אלא שני פסוקים של התחלת פרשה זו שהרי לא היו בבית הכנסת ולא שמעו שקרא מפרשה העליונה: **כך אין משיירין כו'.** גזירה משום היולאין שסבורין שהקורא אחריו של זה לא יקרא אלא שני פסוקים הנותרים: **שיור דקא מחמיר פגא קמא.** דתני ושל חמשה ביחיד ולא אמרינן יקרא הראשון שלשה ויפסוק אם ירצה: **נכנסין שביחי.** לפיכך החמירו יש אומרים בהתחלה: **שיולי משאין.** כשישמע שקורא השני שלשה מקראות והראשון לא קרא מפרשה זו אלא שנים ישאל היאך קרא הראשון שני פסוקים ולא יותר ויאמרו לו שקרא מפרשה העליונה: **הלכתא מאי.** בשל מעמדות: **ואמצעי דולג.** שאם לא ידלג הוא יהא צריך [ח] להתחיל בפרשה פחות משלשה פסוקים ואם יקרא שלשה מן השניה נמצא קורא כולה: **מוסף.** [ט] פסקא תפלת עננו ברכה יתירה: **מדלי רב בישראל קרא.** שהרי רב לא היה לא כהן ולא לוי: **דהא רב הוא קרא בהכי.** במסכת גיטין בהניזקין (דף נט.): **הא איכא שמואל.** בנהרדעא שהוא ממדינת בבל דהכא הוא: **ודבר עילויה.** נהוג היה להיות למעלה מרב כדאמרינן בפרק מרובה (ב"ק פ.) רב לא עייל לקמיה דשמואל: **ורב הוא דעביד.** להאי דאדריה עליה כבוד הוה עביד ליה משום דלייטיה רב לשמואל דלא לוקמי בני במס' שבת פ' שמונה שרצים (ד' קח.): **שלא בפניו לא עביד ליה.** ושמואל לא היה בבבל אלא בנהרדעא:

מיפק

אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים. גזירה משום הנכנסין שלא יטעו לומר שאותו שקרא לפניו לא קרא אלא שני פסוקים וקשה על מנהג שלנו שאנו קורין בפרשת ויחל בתעניות והראשון מתחיל שם והוא לסוף [ט] שני פסוקים מפרשה שלמעלה וכן המפטיר ביו"ט בחול המועד דפסח שמתחיל מוהקרבתם שהוא לסוף שני פסוקים מראש הפרשה ויש לומר דשאני אלו הפרשיות שהרי ידועות הן לעולם וליכא למטעי וכן פרשה של ראש חדש שהשלישי קורא וביום השבת (ג) אין לחוש שמא יאמרו הנכנסים שהשלישי לא קרא אלא שני פסוקים מוביום השבת שהרי הדבר ידוע לעולם וגם יש להם לחשוב שא"כ לא היה לו להניח כשהגיע לפרשה שהרי גם זו מענין פרשה שהניח בה: **ואם איתא למאן דאמר דולג לדלוג.** פירש הקונטרס דלמאן דאמר פוסק לא קשיא מידי דכיון שקרא הראשון שלשה פסוקים אין לפסוק עוד וקשה להא מאן דאמר פוסק אית ליה שפיר נמי דולג אי לאו גזירה משום הנכנסין והיולאין והכא נהי שאין אנו יכולין לתקן מה (ד) שעשו הראשונים שהטעו את היולאים שיסברו שהבא אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים מכל מקום היה להם לתקן שלא יטעו הנכנסין לפי שמתחיל זה בשני פסוקים סמוך לפרשה לכך נראה לפרש דלמאן דאמר פוסק לא קשיא מידי דלדיליה תרלי שפיר שאני הכא (ה) היכא דלא אפשר אבל היכא דאפשר שלא לפסוק פשיטא שאין להפסיק אבל למ"ד דולג תקשה: **שאני התם דאפשר.** קשיא היאך נהגו העולם בחולו של מועד של חג שקורא הרביעי כל מה שקראו השניים והא הכא דלא שריגן לא דולג ולא פוסק אלא היכא דלא אפשר ואפילו היכא (ו) דקאמר דלא הנכנסין והיולאין מיהו הא פשיטא לן שאם קרא אותו שלפני האחרון עד שני פסוקים מסוף הפרשה שבפסח או בעצרת שהאחרון דולג למעלה ולא יקרא שני פסוקים שהניח האחר וגם מפרשה של אחריה כיון דלא הוי מענינו של יום: ושאין

א אין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים ליקרי תרי מהא ותלתא מהך פשו להו תרי אמר לו זו לא שמעתי כיוצא בה שמעתי דתנן [ב] ביום הראשון בראשית ויהי רקיע ותני עלה בראשית בשנים יהי רקיע באחד והוינן בה בשלמא יהי רקיע באחד דתלתא פסוקי הוו אלא בראשית בשנים חמשה פסוקי הוו ותניא [ג] הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים ואיתמר עלה רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק רב אמר דולג מאי טעמא לא אמר פוסק קסבר [ד] כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה ושמואל אמר פסקינן ליה והא אמר רבי חנניא קרא צער גדול היה לי אצל רבי חנינא הגדול ולא התיר לי לפסוק אלא לתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשויין התם טעמא מאי משום דלא אפשר הכא נמי לא אפשר ושמואל אמר פוסק מאי טעמא לא אמר דולג גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין מיתיבי [ה] פרשה של ששה פסוקים קורין אותה בשנים ושל חמשה פסוקים ביחיד קרא ראשון שלשה השני קורא שנים מפרשה זו ואחד מפרשה אחרת ויש אומרים שלשה לפי שאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים ואם איתא למאן דאמר דולג נדלוג ולמאן דאמר [ו] פוסק נפסוק שאני התם דאפשר בהכי אמר רבי תנחום אמר ריב"ל הלכה כיש אומרים ואמר רבי תנחום אמר ריב"ל כשם שאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים כך אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים פשיטא השתא ומה אתחלתא דקא מקיל תנא קמא מחמירי יש אומרים שיור דמחמיר ת"ק לא כ"ש דמחמירי יש אומרים מהו דתימא נכנסין שביחי יוצאין לא שביחי דמנחי ספר תורה ונפקי קמ"ל ות"ק מ"ש שיורי דלא משום יוצאין אתחולי נמי גזירה משום הנכנסין אמרי מאן דעייל שיולי שייל שלח ליה רבה בריה דרבא לרב יוסף הלכתא מאי שלח ליה הלכתא [ז] דולג ואמצעי דולגן: זה הכלל כל שיש בו מוספ וכו': איבעיא להו תענית צבור בכמה ראש חדש ומועד דאיכא קרבן מוספ ארבעה אבל הכא דליכא קרבן מוספ לא או דלמא הכא נמי איכא מוספ תפלה ת"ש בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה הא בתענית צבור ג' אימא רישא בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין ג' הא תענית צבור ארבעה [ח] אלא מהא ליכא למישמע מינה ת"ש דרב איקלע לבבל בתענית צבור קם קרא בסיפרא פתח בריך חתים ולא בריך נפול כולי עלמא אאנפייהו ורב לא נפל על אפיה מכדי רב בישראל קרא מאי טעמא חתם ולא בריך לאו משום דבעי למיקרי אחרינא בתריה לא רב בכהני קרא דהא [ט] רב הונא קרי בכהני *בשלמא רב הונא קרי בכהני דהא אפילו רב אמי ורב אסי [י] דכהני חשיבי דארעא ישראל מיכף כייפו ליה לרב הונא אלא רב הא איכא שמואל דכהנא הוה ודבר עליה שמואל נמי מיכף הוה כייף ליה לרב ורב הוא דעבד ליה כבוד וכי עביד ליה בפניו שלא בפניו לא עביד ליה הכי נמי מסתברא דרב בכהני קרא דאי סלקא דעתך בישראל קרא לפניה מאי טעמא בריך לאחר תקנה אי הכי לאחריה נמי לבריך שאני היכא דיתיב רב דמיעל עיילי

מיפק

בו א מיי' פי"ב מהלכות תפלה הלכה ג טוש"ע ס"ח סי' ר' קלח סעיף ח:

בח ב מיי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה ו:

בט ג מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ג טור ש"ע ס"ח סי' קלח סעיף ב:

ל ד מיי' פי"ג שם הלכה ד טוש"ע ס"ח סי' תכג סעיף ב:

מוסף רש"י

ביום הראשון. של שבוע, בראשית. פרשה ראשונה, ויהי רקיע. פרשת יהי רקיע, לפי שאין בפרשת בראשית נכתב ע' פסוקים כדי קריאת כהן לוי וישראל וכן כולן (תענית כז.). דתלתי פסוקי הוי. וסגיא בהו לחד גברא (שם כז:). דולג. הראשון קורא שלשה פסוקים והשני מתחיל בפסוק שסיים בו הראשון והשניים עמו הרי שלשה, ומשום אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים ליכא, משום דלא אפשר (שם). פוסק. מפסיק הפסוק לשניים, ראשון קורא שני פסוקים ואלו ולוי משלים אלו אותו הפסוק שקרא הכהן עם שניים הנותרים (שם). ר' חנניא קרא. שהיה בעל מקרא ויודעה בגירסא ובקי בטעמיה (שם, ושם: ר' חנינא). צער גדול. הרבה טרחתי וחזרתי עליו שיתיר לי לפסוק הפסוק לשנים לצורך תינוקות שלומדים לפני שאינן יכולין לקרוא פסוק כולו (שם). הכא נמי לא אפשר. גבי ס"ת, דבדילוג אי אפשר משום הנכנסין והיולאין, אם שני דולג ומתחיל בפסוק שסיים בו הראשון, בני אדם הנכנסין שלא שמעו קריאת הראשון סבורין לומר שלא קרא הראשון אלא שני פסוקים ונפיק מניה חורבא, וכשהראשון קורא ג' פסוקים ואינו משייר אלא שנים, איכא גזירת יולאין, דסברי האי שני דסגיא ליה בשני פסוקים (שם). פרשה של ששה פסוקים. אשאר ימות השנה קאי (שם). ויש אומרים שלשה. מפרשה אחריתי (שם). למאן דאמר דולג לדלוג ולמאן דאמר פוסק נפסוק. כלומר פרשה של ממש פסוקין אמאי קורא שני שלשה פסוקין בפרשה אחת, ליתלוג או ליפסוק (שם. ועי"ש בהגהות הב"ח). דאפשר בהכי. דאית ליה רווחא, שיכול לקרות מפרשה אחרת, אבל הכא לית ליה רווחא, דהא לא מצי למקרי אלא בראשית ויהי רקיע (שם כח.). אלא מהא ליכא למישמע מינה. דזולא מתני' לאו כולה דוקא, אלא מדא מיניהו דוקא, או ריש או סיפא, ותנא אידך אטו הוא אלא ידעינן הי מיניהו דוקא דנגמר מיניה (שבת קכא.). רב הונא. ישראל הוא (גיטין נט:).

גליון הש"ם

גמ' בשלמא רב הונא קרי בכהני. עי' לקמן דף כח ע"א תוד"ה כי קאמר:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואמצעי דולג וכו' יהא צריך לשייר בפרשה: **(ב)** ד"ה מוסף. תפלה כל"ל ותיבת פסקא נמחק: **(ג)** תוס' ד"ה אין מתחילין וכו' ויום השבת **וברביעי** ובראשי **חדשיכם** אין לחוש: **(ד)** ד"ה ואם איתא כו' לתקן מה **שעשה הראשון שהטעה** את היולאים: **(ה)** **בא**"ד שאני הכא דלא כל"ל ותיבת היכא נמחק: **(ו)** ד"ה שאני וכו' ופעולו היכא דאיכא משום:

רבינו חננאל

רב אמר דולג, כלומר כהן קורא ג' ולוי אחד וקורא פסוק אחד מן הפסוקין שלשה שקרא כהן וב' אחרים, נשארו שלשה ישראל קורא אותן. ושמואל אמר פוסק, כלומר פוסק פסוק אחד לשנים ועושה השמונה תשעה וקורין השלשה משלשה שלשה. משום דלא איפשר אלא בהכי. **ואותבינן** עליה דרב מיהא דתניא פרשה של ששה פסוקין קורין אותה שנים, של חמשה יחיד קורא אותה, קרא אחד שלשה והניח שנים השני קורא אותם שנים ופסוק אחד מן הפרשה של אחריה. ויש אומ'רים ג' קורין מן הפרשה שלאחריה שאין מתחילין מן הפרשה פחות משלשה פסוקין. ופריק **רב** שאני התם דאפשר בהכי. כלומר אפשר לו לקרות מן הפרשה שאחריה. אבל בענין בראשית שהשלישי רוצה לקרות ויהי רקיע, ובענין צו את בני ישראל דסליק ענייננא, שאי אפשר לשלישי לקרות מן ובראשי חדשיכם דהא רביעי קורא ובראשי חדשיכם, וכיון דלא אפשר להו לקרוא מן הפרשה שאחריה שאחר רוצה לקרותה הילכך דולגין. אמר ר' יהושע בן לוי הלכה כיש אומרים. ועוד אמר כשם שאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקין, כך אין משיירין פחות משלשה פסוקין.

ומתמתינן השתא ומה התחלה מקיל תנא קמא ואמר ואחד מפרשה אחרת, מחמר יש אומרים ואומ' שלשה, שאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקין. שיורי דחמיר (במשייר) [דמחמיר] תנא קמא ואמר פרשה של חמשה יחיד קורא אותה כולה ואם קרא שלשה והניח שנים, דאיעבד, אבל לכתחילה (ג') שלשה צריך להניח, לא כל שכן דמחמרי יש אומרים. וכיון שאמר הלכה כיש אומרים למה הוצרך לומר כשם שאין מתחילין כך אין משיירין. **ופריקנן** מהו דתימא נכנסין ששמע שלא קרא מן הפרשה שהתחיל בה אלא פסוק אחד ולא ידע שכבר קרא מן הפרשה שלפניה שני פסוקים ילך ויאמר הקורא פסוק אחד יצא, לפיכך גזר יש אומרים לקרות המתחיל בפרשה שלשה פסוקין. אבל להניח שני פסוקין בפרשה לא הוה גזר דהא שומע הענה אחריו קורא אותם שני פסוקים ושלשה מפרשה אחרת ולא אתי למיטעא ולמימר דתרי סגיא. ואם תאמר שמא יצא אחד מן הכנסת **ג)** ולא ישמע מה שקרא מן הפרשה האחרת, [יוצאין לא שכיחין]. קמ"ל. **ואסיקנא** הילכתא דולג והילכתא אמצעי דולג.

ג) נראה למסר כאן וא"ל ולא ישמע מה שיקרא מן הפרשה שלאחריה זה לא שכיח דמנחי ס"ת ופקיי קמ"ל.

ושאין בהן ביטול מלאכה כגון ראש חדש קורין **ארבעה**. וקשיא להא דפרק אין דורשין בחגיגה (דף יח. ושם) אמרינן רשם חדש יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה וי"ל דולמי מותר הוא בעשיית מלאכה לאנשים אבל נשים אסורות במלאכה לפי שלא פרקו זמיהן במעשה העגל [1]:

ולרב אשי מתני' מני לא תנא קמא ולא רבי יוסי דתניא כו' רבי יוסי אומר לעולם קורין שלשה ומפטיר אחד. וא"ת דלמא ר' יוסי היא והכי קאמר לעולם קורין שלשה והרביעי דהוי מפטיר אחד ולא בעי למימר אחד מן השלשה וי"ל דכי היכי דלא"ק ליכא למימר מפטיר אחד דהיינו רביעי דהא (ב) הוא ממעטו בט' באב שהוא בשלישי ורביעי יותר משני וה' דעלמא ול"ל מסתמא לא יחמיר בט' באב שהוא בג' וה' לקרות רביעי ואינו מחמיר לקרות אלא להפטיר הכי נמי לר' יוסי הוי המפטיר אחד מן השלשה שקראו: **ואיבעית** אימא רב פישוט ידים ורגלים הוא דעבד בדעולא. וקשה וכי לא היה יודע (ג) דמלי לשנויי הכי וכי ס"ד מעיקרא שיהא אסור אלא פישוט ידים ורגלים וי"ל דמעיקרא אסר ליה מדרבנן בלא פישוט ידים ורגלים ובסוף קאמר ואיבעית אימא אין אסור מדרבנן ורב פישוט ידים ורגלים הוא דעביד לאסור מן התורה ומיהו קשה לגיסא קמא דאסור מדרבנן בלא פישוט ידים ורגלים יש לתמוה על בתי כנסיות שלנו שיש בהן רצפה היאך נופל שליח צבור על פניו ונראה לי דמצלי אצלויי ובהכי שרי והכי נמי משמע בסמוך דמייתי ההיא דפרק אין עומדין דברכות (דף לד: ושם) דחזיון להו לאמיי ורבא דמצלי אצלויי כן פירש רש"י הא' גאון:

אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו. פירוש לומר מפרש היכא שמתפלל בשביל הצבור אבל ביחיד לבין עצמו שפיר דמי:

קידה על אפים. לא מכח הקרא הוא מפיק לה דהא כתיב נמי (ישעיה מט) אפיס ארץ ישתחוו לך אלא הכי גמיר ליה מרבנן [2] דגבי לשון קידה שייך אפיס: הני

מיפק לא נפקי ת"ש זה הכלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור ותשעה באב [8]קורין ג' ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חדשים וחולו של מועד קורין ד' שמע מינה אמר רב אשי והא אנן לא תנן הכי זה הכלל כל יום שיש בו מוסף ואינו יום טוב קורין ארבעה לאתויי מאי לאו לאתויי תענית ציבור ותשעה באב ולרב אשי מתניתין מני לא תנא קמא ולא רבי יוסי דתניא [9]חל להיות בשני ובחמישי קורין ג' ומפטיר אחד בשלישי ורביעי קורא אחד ומפטיר אחד רבי יוסי אומר לעולם קורין ג' ומפטיר אחד ואלא קשיא זה הכלל לא לאתויי ראש חודש ומועד הא בהדיא קתני לה בראשי חדשים ומועד קורין ארבעה סימנא בעלמא יהיב דלא תימא יו"ט וחולו של מועד כי הדדי נינהו אלא [3]נקוט האי כללא בידך כל דטפי ליה מילתא מחבריה טפי ליה גברא יתירא הלכך [3]בר"ח ומועד דאיכא קרבן מוסף קורין ארבעה ביו"ט דאסור בעשיית מלאכה חמשה ביוה"כ דענוש כרת ששה שבת דאיכא איסור סקילה שבעה גופא רב איקלע לבבל בתענית צבור קם קרא בספרא פתח בריך חתם ולא בריך נפול כולי עלמא אאנפייהו ורב לא נפל על אנפיה מ"ט רב לא נפיל על אפיה [3]רצפה של אבנים היתה ותניא [1]ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה עליה אי אתה משתחוה בארצכם [7]אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש כדעולא דאמר עולא לא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים בלבד אי הכי מאי איריא רב אפילו כולהו נמי קמיה דרב הואי וליזיל לגבי ציבורא ולינפול על אפיה לא בעי למיטרח ציבורא ואיבעית אימא רב פישוט ידים ורגלים הוה עביד וכדעולא דאמר עולא [10]לא אסרה תורה אלא פישוט ידים ורגלים בלבד וליפול על אפיה ולא ליעביד פישוט ידים ורגלים לא משני ממנהגיה ואיבעית אימא [3]אדם חשוב שאני [7]כדרבי אלעזר דאמר רבי אלעזר [1]אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון דכתיב [2]ויאמר ה' אל יהושע קום לך [וגו'] תנו רבנן [3]קידה על אפים שנאמר [3]ותקד בת שבע אפים ארץ כריעה על ברכים וכן הוא אומר [4]מכרוע על ברכיו השתחואה זו פישוט ידים ורגלים שנאמר [5]הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה [6]לוי אחוי קידה קמיה דרבי ואיטלע והא קא גרמא ליה והאמר רבי אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע ומנו לוי הא והא גרמא ליה [6]אמר רב חייא בר אבין חזינא להו לאביי ורבא

מיפק לא נפקי. הלכך לפיה צריך גזירה משום הנכנסין כדאמרינן לעיל לאחריה לא צריך דלא חיים ליולאין: **זה הכלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם.** במה שהן מתחרין בבית הכנסת: **כגון תעניית צבור.** שמותר במלאכה. רוב תעניות צבור מותרין במלאכה מוץ משל גשמים אמצעיים ואחרונים: **ותשעה באב.** נמי מותר במלאכה אלא במקום שנהגו: **לאחר חדשים.** אין בו ביטול מלאכה כל כך אין הנשים עושות מלאכה בהן והכי נמי אמרינן במס' ראש השנה (ד' כג.) גבי משואות משום ביטול מלאכה לעם שני ימים. ושמעתי מפי מורי הזקן ז"ל שניתנה להם מצוה זו בשביל שלא פירקו זמיהן בעגל (תוספת. ואני מצאתי בפרק מ"ה דברייתא דרבי אליעזר שמעו הנשים ולא רצו ליתן זמיהן לבעליהן אלא אמרו להן אתם רוצים לעשות פסל ומסכה שאין בו כח להליל ונתן הקב"ה שכרן של נשים בעולם הזה שיהו משמרות רחמי חדשים יותר מן האנשים ועוה"ב הן עתידות להתחדש כמו רחמי חדשים שנאמר [8] תתחדש כנשר נעורייכי ע"כ) ומקרא מסייעו דכתיב אשר נשתרת שם ביום המעשה (שמואל א כ) ותרגם יונתן ביומא דחולא והתם נמי גבי ר"ח קאי דקאמר ליה מחר חודש וקרי ליה לערב ר"ח יום המעשה אלמא רחש חדש נמי יום המעשה הוא. ומועד נמי לא ביטול מלאכה לעם שהרי באין לבית הכנסת יותר מימות החול לפי שאין עושין בו מלאכה אלא בדבר האבד: **ולרב אשי.** דאמר זה הכלל דמתני' לאתויי נמי תשעה באב דאית ביה מוסף תפלת ענו: **מתני' מני כו' חל להיות כו'.** גבי תשעה באב תניא לה בשמעתא בתרייתא דמס' תענית: **קורא אחד ומפטיר אחד.** הקורא הוא הוי המפטיר: **סימנא בעלמא.** הא דהדר נקיט ליה בזה הכלל סימנא יהיב לן כו': **כל דטפי מילתא מחבריה.** כל יום העודף דבר מחבירו: **לא אסרה תורה.** בפסוק זה אלא שלא יעשו רצפת אבנים בבהכ"נ דוגמת של מקדש: **לא בעי מטרח לבורא.** שאם ילך יעמדו מפניו: **פישוט ידים ורגלים.** כשהיה נופל על פניו ושאר הצבור לא היו עושין כן: **לא משני.** לא היה רוצה לשנות ממנהגו: **ואיבעית אימא.** לא היה רגיל ליפול על פניו (א) כלומר שהיה אדם חשוב ואינו נופל על פניו: **אא"כ נענה.** כלומר אא"כ בטוח במעשיו שהוא נענה בתפלתו: **למה זה אתה נופל על פניך.** אלמא אין לו לעשות: **קידה.** האמורה בכל מקום אינה אלא על אפיס: **ארלה.** משמע כולו שטוח ארצה: **אחוי קידה.** נוטע גודליו ונשען עליהם ושוחה עד שנושק את הרצפה חוזקף ומתוך שאינו יכול להשען על גודליו ואין ידיו מסייעות אותו בזקיפתו וצריך להתאמץ במתניו ומתוך כך נגלע בבוקא דאמתא: **הטיח דברים כלפי מעלה.** במסכת תענית [9] עלית למרום ואין אתה משגיח על בניך: **הא והא גרמא ליה.** לפי שהטיח מתקלקל בשעת הסכנה: דמצלי

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פי"ב מהלכות תפלה הלכה טז טור א"ח סי' תקנט וסי' תקעט:

לב ב מיי' שם (טור א"ח סימן תקנט):

לג ג מיי' פי"ו מהלכות ע"ז הלכה ו ופי"ב מהל' תפלה הלכה יד טוש"ע א"ח סי' קלא סעיף ח כהג"ה:

לד ד ה מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה יד ופי"ו מהלכות ע"ז הלכה ז:

לה ו מיי' פי"ב מהלכות תפלה הל' יד טוש"ע א"ח סימן קלא סעיף ח:

ז [מיי' שם הלכה יג]:

תורה אור השלם

1. לא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
ויקרא כו א

2. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל יְהוֹשֻׁעַ קֻם לְךָ לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ:
יהושע ז י

3. וַתִּקַּד בַּת שֶׁבַע אַפַּיִם אָרֶץ וַתִּשְׁתָּחוּ לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם:
מלכים א א לא

4. וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל יְיָ אֵת כָּל הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבַּח יְיָ מִכְּרֹעַ עַל בִּרְכָּיו וְכַפָּיו פְּרֻשׂוֹת הַשָּׁמָיִם:
מלכים א ח נד

5. וַיִּסַּפֵּר אֶל אָבִיו וְאֶל אֶחָיו וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אַרְצָה:
בראשית לז י

רבינו חננאל

מתני' ביום טוב חמשה וביום הכפורים ששה כו'. ואסיקנא נקוט האי כללא בידך כל דטפי מילתא מחבריה טפי בה גברא יתירא. בראשי חדשים ובמועד דאיכא קרבן מוסף קורין ארבעה, ביום טוב דאסור בעשיית מלאכה חמשה, ביום הכפורים דענוש כרת ששה, בשבת דאיסור סקילה שבעה. גופא רב איקלע לתענית ציבור קם קרא בסיפרא במקום כהן דאפילו רמי ורבסי כהני חשיבי מיכף הוו כייפי ליה. ושמואל דהוא כהן לא הוה התם. פתח בריך, חתים לא בריך. נפול כולי עלמא אאפייהו ורב לא נפל, משום דרצפה של אבנים הוות קמיה. דתניא ואבן משכית לא תתנו בארצכם. פי' רצפה כדכתיב על רצפת בהט ושש ודר וסוחרת, וכדתנינן עמוד והפג על רצפה. וברצפה של אבני

מסורת הש"ס

א) תענית כט:, ב) [שבת קמז. וש"נ], ג) [שבת נח. וש"נ], ד) תענית יד:, ה) ברכות לד: שבועות טז:, ו) תענית כה. סוכה נג., ז) [ברכות לד: ע"ש], ח) [תוס' יום קנא, ע) [דף כה.], י) [וש"ע תוס' חגיגה יח. ד"ה ר"מ ותוס' ר"ה כג. ד"ה משום ותוס' שבת כד. ד"ה לו דלמא],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואיבעית אימא וכו' על פניו בלל שהיה אדם: (ב) תוס' ד"ה ולרב אשי וכו' דהא הוה ממעטו בט' באב כשהוא חל בשלישי וברביעי: (ג) ד"ה ואיבעית אימא וכו' לא היה יודע דבעי לאוויי: (ד) ד"ה קידה וכו' גמיר ליה מרבנן ולא מייתי קרא אלא דגבי לשון קידה:

מוסף רש"י

קורין שלשה ומפטיר אחד. מאותן שלשה אמרון מפטיר מאוס שאין מוסיפין בחול יותר מג' אנשים ולא בר"ח על ד', שאין לו להוסיף אלא בשבת וביו"ט, ולפיכך קורין ג' חומש ספר תורה הוא ובלאו הכי הוו קרו שלשה, שהוא מתקנת עזרא לקרות בשני ובחמישי כהן ולוי וישראל (תענית כט:). קורא אחד ומפטיר אחד. אחד קורא והוא עצמו המפטיר (שם). אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו. לחוות עצמו בפני הצבור, שאם לא יענה יתרפיהו, כך שמעתי, אלא אם כן יודעין בו שהוא חשוב כיהושע שאמר לו הקב"ה קום לך למה זה אתה נופל על פניך (תענית יד:). להשתחות לך ארצה. לשון משתחוה משמע (ברכות לד:) לשון חיטוי (שבועות טז:). לוי אחוי קידה. נוטע גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה (תענית כה.). ואיטלע. נעשה חיגר לפי שכשזוקף גופו מצליע ואינו נשען על ידיו כאדקה לחזוף גופו למעלה נמצא כל אוזנו זקיפתו על מתניו (סוכה נג.). יטיח. יחזוק, לשון (בראשית לא) המטמרו קצת (שם). הטיח דברים. במס' תענית (כה.) עלית ושבת לך במרום ואי אתה משגיח על בניך (סוכה שם). הא והא גרמה ליה. האמצע גרם לו שנצלע בקידה (תענית כה.) ענעם בחטאת דברים ונענעם בשעת המאורע כדאמרינן במסכת שבת (לב.) נפל תורא חדד לסכינא (סוכה נג.).

בית המקדש אתה משתחוה ולא ברצפה זולתי המקדש. ואקשינן אי הכי לכולי עלמא אסיר. ופרקינן קמיה דרב הואי. איבעית אימא פישוט ידים ורגלים הוה עביד רב, וכדעולא דאמר לא אסרה תורה [א]לא פישוט ידים ורגלים. **איבעית אימא** אמאי לא נפיל רב אאפיה, משום דר' אלעזר דאמר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו בציבור אלא אם כן נענע כיהושע בן נון, שנאמר ויאמר ה' אל יהושע קום לך וגו'. ת"ר קידה על אפים, כריעה על ברכים, השתחויה פישוט ידים ורגלים. וכולהו מקראי. לוי אחוי קידה קמיה דרבי ונפל ואיטלע. והאי גרמא ליה והאמר ר' אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה כו'. [אמר רב חייא בר אבין חזינא להו לאביי

דמצלי אצלוויי. על לידיהן ולא נופלין על פניהן ממש לפי שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו: הכי גרסינן **אגא דבי ר' ישמעאל היא: ביו"ט מאחרין נצא.** לבית הכנסת שצריך לטרוח בסעודת יו"ט כך מפורש במסכת סופרים[ז]: **וממהרין נלאה.** משוש שמחת יום טוב: **ובשבת ממהרין נצא.** שכבר תיקנו הכל מערב שבת ויפה למהר ביאתן לקרות שמע כוותיקין: **וממהרין נלאה.** משוש עונג שבת: **ברכת כהנים.** שלשה תיבות בפסוק ראשון וחמשה בפסוק שני ושבעה בפסוק שלישי: **המשה מרואי פני המלך ושבעה רואי פני המלך.** שבעה הם כדכתיב שבעת שרי פרס ומדי[ח] ומהם יש חמשה חשובים כדכתיב בסוף מלכים[ט]. שלשה שומרי הסף בסוף ספר מלכים[י]. וכנגדן תיקנו אנו מעין דבר מלכות: **דמישלם בעודיה.** תמיס במעשיו: **מפני כבוד תורה.** שלא יהא כבוד תורה וכבוד נביא שוה וכיון דמשוש כבוד תורה הוא ולא משוש חובה לאו מצוה הוא: **כנגד ז' שקראו בתורה.** לא פיחת כל אחד מג' פסוקים: **ואם איתא.** דאינו עולה מן המנין הוו להו שמונה שקראו בתורה וכ"ד בעינן בנביא:

כנגדו

ורבא דמצלי אצלוויי: ביו"ט חמשה ביום"כ ששה כו': מתני' מני לא ר' ישמעאל ולא רבי עקיבא דתניא [ט]ביו"ט חמשה וביום"כ ששה ובשבת שבעה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר ביו"ט חמשה וביום הכפורים שבעה ובשבת ששה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן מני אי ר' ישמעאל קשיא תוספת אי ר"ע קשיא ששה ושבעה אמר רבא תנא דבי רבי ישמעאל היא דתנא דבי ר' ישמעאל ביום טוב חמשה ביום"כ ששה בשבת שבעה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן דברי ר' ישמעאל קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל תרי תנאי אליבא דרבי ישמעאל מאן תנא להא דתניא [י]א"ביו"ט מאחרין לבוא וממהרין לצאת ביום הכפורים ממהרין לבוא ומאחרין לצאת [י]ובשבת ממהרין לבוא [י]וממהרין לצאת לימא ר"ע דאית ליה גברא יתירא אפילו תימא רבי ישמעאל דנפיש סידורא דיומא הני שלשה [י]חמשה [א] ושבעה כנגד מי פליגי בה רבי יצחק בר נחמני וחד דעמיה ומנו רבי שמעון בן פזי ואמרי לה ר' שמעון בן פזי וחד דעמיה ומנו רבי יצחק בר נחמני ואמרי לה ר' שמואל בר נחמני חד אמר כנגד ברכת כהנים וחד אמר כנגד שלשה שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך תני רב יוסף ג' חמשה ושבעה שלשה שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך אמר ליה אביי עד האידנא מאי טעמא לא פריש לן מר אמר ליה לא הוה ידענא דצריכתו ליה [ז]ומי בעיתו מינאי מילתא ולא אמרי לכו אמר ליה יעקב מינאה לרב יהודה הני ששה דיוה"כ כנגד מי אמר ליה כנגד ששה שעמדו מימינו של עזרא וששה משמאלו שנאמר [ז]ויעמוד עזרא הסופר על מגדל עץ אשר עשו לדבר ויעמוד אצלו מתתיה ושמע וענייה ואוריה וחלקיה ומעשיה על ימינו ומשמאלו פדיה ומישאל ומלכיה וחשום וחשבדנה זכריה משלם הני שבעה הוו היינו זכריה היינו משלם ואמאי קראו משלם [ח]דמישלם בעובדיה ת"ר [ט]דהכל עולין למנין שבעה ואפילו קטן [י]ואפילו אשה אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה [כ]מפני כבוד צבור איבעיא להו [כא]מפטיר מהו שיעלה למנין שבעה רב הונא ור' ירמיה בר אבא חד אמר [כב]עולה וחד אמר אינו עולה מ"ד עולה דהא קרי ומ"ד אינו עולה כדעולא דאמר עולא מפני מה [כג]המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה מפני כבוד תורה וכיון דמשום כבוד תורה הוא למנינא לא סליק מיתיבי [כד]המפטיר בנביא לא יפחות מעשרים ואחד פסוקין כנגד שבעה שקראו בתורה ואם איתא עשרים וארבעה הויין כיון דמשום כבוד תורה הוא

כנגדו

הני שלשה וחמשה כנגד מי. אבל מששה של יום הכפורים לא בעי עד לקמן קשיא אמאי לא בעי מד' של ראש חדש כנגד מי וכן של חולו של מועד וי"ל דקים ליה דטעמא דמוסף דמוסף מי חד גברא אבל לטפויי כל כך [א] ביו"ט וביוה"כ ובשבת כל ס"ל משוס [ב] כרת וסקילה אי לא משכחינן כנגד מי: **שבעה רואי פני המלך.** פירש הקונטרס דאחשורוש וקשיא לומר שתקנו חכמים כנגד עינו של אותו רשע לכך פירש ר"ת אותן הכתובים בספר ירמיה (נב) ומלכים (ב כה) כתיב ה' וזירובבל מפרש שהשנים שלא החזיקו במלכים הם סופרי הדיינין: **אמר** יעקב. מלעה גרסינן אשם הוה מין [ג] לא היה מזכירו יעקב דהא כתיב שם רשעים ירקב (משלי י): **חד אמר עולה וחד אמר אין עולה.** פסק ר"ת דקיימא לן [מ] כמ"ד עולה ולכך אנו נוהגין בתעניות במנחה ובנ"ב שהשלישי מפטיר וכן ביום הכפורים במנחה אבל בשבתות וימים טובים וביוה"כ שחרית המפטיר לא הוי מן המנין דכיון שמותר להוסיף עליהם יכולין אנו לעשות מנהגינו אליבא דכולי עלמא דאי הוי הלכה כמ"ד אין עולה עבדינן שפיר ואפילו הוי נמי הלכה כמאן דאמר עולה מ"מ אין לחוש שהרי מותר להוסיף ואע"ג דאמרינן לקמן (דף כט:) חל להיות בוא"ת תלוה קורין שיתא בוא"ת תלוה וחד בכי תשא מכל מקום נהגו עכשיו לקרות המפטיר שהוא שמיני כל זה כדי לנהוג מנהגינו וחזן שטעה וגמר כל הסדר של שבת יחזור ויקרא [ב] השביעי וכן אם הוא יו"ט וקרא כל המנין שהוא לריך ושכח לקרות בחומש היום יחזור ספר תורה ויקרא אחר בחומש היום ואחרון שקרא קודם הוי כמאן דליתיה אבל בשבת של חנוכה או בר"ח של חנוכה [ג] אין לריך כדאיתא בילמדנו דחנוכה [ד] דהלכתא אין משגיחין בחנוכה כל עיקר וימים שיש בהן קרבן מוסף גומר קדיש קודם שיוציא ספר תורה וביומים שאין בהן קרבן מוסף אין גומר קדיש קודם ובשבת לא יקרא פחות מאחד ועשרים פסוקים לשבעה בני אדם כל אד וחד שלשה פסוקים ובמנחה ובשני וחמישי עשרה פסוקים ואם שכח ולא קרא כל כך יחזור ויקרא: **כיון** דמשום כבוד תורה הוא כנגדו נמי לא בעי. וקשיא לפי מנהגינו שאנו נוהגין בכל שבתות השנה שהמפטיר חוזר וקורא מה שקראו הראשונים ואין קורא כלל אחר כך אם כן מאי קא משני כיון דמשום כבוד התורה הוא כנגדו נמי לא בעינן אדרבה היה לו לומר כיון דאין קורא אלא מה שקראו הראשונים כנגדו לא בעינן אלא שמע מינה דבימי התנאים היה המפטיר קורא מה שלא קראו הראשונים והכי נמי משמע מדתקינו ג' פסוקים כנגדו למפטיר בעינא כנגד מה שקרא בתורה למאן דאמר עולה כדאמרינן בסמוך א"כ שמע מינה שהוא קורא מה שלא קראו הראשונים וא"כ קשה למה אין אנו נוהגין לעשות כן וגראה לפי שבימי החכמים לא היו אומרים קדיש בין אותן שקראו קודם המפטיר והמפטיר ולכך היה המפטיר מסיים אבל אחר שנסדר הש"ס ותקנו לומר קדיש בין אותם שקראו הראשונה והמפטיר כמו שתקנו לומר ברוך ה' לעולם אמן ואמן וראוי עיינו אחר הסדיבנו שלא היו אומרים בימי התנאים [מ] והם תקנוהו להודיע שתפלת ערבית רשות והכי נמי תקנו לומר קדיש בין השבעה למפטיר להודיע שאינו ממנין השבעה והר"ר אליהו הנהיג את בני עירו שאפילו אי ספרי תורות או שלשה נוהג מנהג זה שיקראו הראשונים הכל והמפטיר אחר וקורא ממה שקראו הראשונים וכן הנהיג רבינו משלם וכן נוהגין עכשיו בכל ערפת ושינו את מנהג רש"י ורבותיו ור"ת והא אמאי מוליאין ב' ספרי תורות בכל השבתות לקרות בשניה ויכוח השבת כמו שעושין ביו"ט נראה לפי שאין בפרשה אלא שני פסוקים ואין קורין בתורה פחות מג' פסוקים ואין להתחיל בפרשה אלמעלה או לסיים בפרשה אלמטה משוס דלא הוי מענינו של יום ועוד י"ל לפי שלריך להפטיר בכל שבת מענינו של יום ואי קרינן בשל שבת א"כ יהא לריך להפטיר בדסליק מיניה והיינו בשבת וא"כ יהו כל ההפטרות מענין אחד ועוד י"ל לפי שלעולם אין קורין בספר תורה שני בקרבנות אלא באותן שבאין לכפרה כדפירש לקמן פרק בני העיר (דף לא.) שקורין בהן ביו"ט ומהני לישראל באילו הקריבום אבל קרבנות שבת אינן באין לכפרה ומש"ה אין קורין בהן:

לא

מסורת הש"ס

(א) [תוספתא פ"ג], (ב) [מס' סופרים פי"ח ה"ד ע"ש וא"ע], (ג) סנהדרין י: [עי' תוספות לעיל כא: ד"ה כנגד], (ד) [סוכה יד: מיר יט. סנהדרין י:], (ה) [הוריות יא: כריתות ה:], (ו) [תוספתא פ"ג], (ז) [פי"ח ה"ד], (ח) [אסתר ג], (ט) [מ"ב כה], (י) [שם], (כ) ל"ל מגלת כתת. מהרש"א, (ל) [וע' תוספות ע"ז ח. ד"ה ויעקב כו' אבל יעקב מיגאה דר' אבהו וכו' ומלוה לייטיז], (מ) [עי' תוספות תענית כט: ד"ה בשנין], (נ) [וכן לקמן בסוגיין כט:].

תורה אור השלם

1. וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא הַסֹּפֵר עַל מִגְדַּל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לַדָּבָר וַיַּעֲמֹד אֶצְלוֹ מַתִּתְיָה וְשֶׁמַע וַעֲנָיָה וְאוּרִיָּה וְחִלְקִיָּה וּמַעֲשֵׂיָה עַל יְמִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ פְּדָיָה וּמִישָׁאֵל וּמַלְכִּיָּה וְחָשֻׁם וְחַשְׁבַּדָּנָה זְכַרְיָה מְשֻׁלָּם: נחמיה ח ד

גליון הש"ס

גמ' ואפי' אשה. עי' ר"ה דף לג ע"א תוס' ד"ה הא ר' יהודה: שם מפני כבוד צבור. לקמן דף כד ע"ב וש"נ: שם מפטיר מהו שיעלה. עי' תענית ד' כט ע"ב תד"ה בשני וכתמיסי: תוס' ד"ה כיון וכו' והם תקנוהו להודיע שת"ע רשות. עי' ברכות דף ב ע"א תד"ה מכרך ודף ד ע"ב תד"ה אמר ר' יוחנן ודף כז ע"ב תוס' ד"ה והלכתא:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הני וכו' אבל נעפויי כל כך בשבת וביום טוב משום מלאכה וכרת וסקילה לא ס"ל אי לא אשכחינן: (ב) ד"ה אד אמר וכו' יחזור ויקרא מה שקרא הבביני וכו': (ג) בא"ד או בר"ח של חנוכה ושבת אין צורך לקרות דחנוכה בדאי' לקמן דף כט דהלכתא כל"ל ומיהו בילמדנו דחנוכה נמחק:

הגהות הגר"א

[א] גמרא הני שלשה חמשה שבעה כנגד מי כו' כל"ל:

מוסף רש"י

דמצלי אצלוויי. כשנופלין על פניהם אין פוסעין ידיהם ורגליהם אלא מעין על לדיהן (ברכות לד:). כנגד ברכת כהנים. בפסוק ראשון ג' תיבות והשני ה' ושלישי ז' תיבות (סנהדרין י:). כנגד שלשה שומרי הסף כו'. כלומר אשכחתא דמלכותא דאיתעא שלשה ממונין ושבעה ממונין, ג' כנגד שומרי הסף כלפקיהו (מ"ב כה) גבי גלות נבוכדנאצר, והתם נמי משכחת חמשה מרואי פני המלך, וכאחשורוש (אסתר ג) משכחת שבעה שרי פרס ומדי (סנהדרין י:).

עין משפט נר מצוה

לו א טוש"ע ס"ח סי' תקכט סעיף ג כהגה"ס:
לז ב טוש"ע ס"ח סי' רסז סעיף ב:
לח ג טוש"ע ס"ח סי' רפא סעיף ב:
לט ד מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה יז סמג עשין יט טוש"ע ס"ח סי' רפד סעיף ב:
מ ה ו מיי' שם הלכה יז [יג] טוש"ע שם סעיף ד כהגה"ס:
מא ז מיי' שם הלכה יג טוש"ע ס"ח סי' רפד סעיף ג:

רבינו חננאל

ורבא כי נפלו על אפייהו דמצלי אצלויי], פיר' מטין לצדיהן. **ירושלמי** (בסנהדרין) [בעבודה זרה] בתחלת פרק ר' ישמעאל ר' אמי [בבלייא] בשם רבנן דתמן לא הצריכו השתחויה אלא לתענית ציבור ובלבד על הצד. ר' יגאי זעירא בשם אבהתיה כל מי שאינו כשר כיהושע שאם יפול על פניו יאמר לו מן השמים קום לך אל יפול ובלבד יחיד על הצבור. רב מפקיד בבי רב אחא ורב אמי מפקד לאינשי ביתיה כד תהוון נפקין לתעניתא לא תהוון רבעין כאורתיכון. ר' יונה ור' אחא רבעין על סטריהון. אמר ר' שמואל חמית ר' אבהו רביע כי אורחיה. **ביום טוב חמשה וביום הכפורים ששה כולל.** ואוקימנא לתנא דבי ר' ישמעאל, דתני ביום טוב חמשה וביום הכפורים ששה ובשבת שבעה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן. וכשמוסיפין ב' קורין בספר תורה מאחרין לצאת, וכשפוחתין ממהרין לצאת. **הני** ג' שקורין בשני ובחמישי ובשבת במנחה ובתעניות וכבו' באב וכיוצא בהן, וה' שקורין ביום טוב, וז' שקורין בשבת, כנגד ברכות הכהנים. הפסוק הראשון שלש תיבות, והשני חמשה, והשלישי שבעה. **תני רב יוסף** שלשה כנגד שומרי הסף, שנ' ואת שלשת שמרי הסף. ה' מרואי פני המלך, שנ' וחמשה אנשים מראי פני המלך. שבעה מרואי פני המלך, דכתיב ושבעה אנשים מרואי פני המלך. ששה דיום הכפורים כנגד ששה שעמדו מימינו של עזרא ומשמאלו, שנ' ויעמד אצלו מתתיה ושמע וענייה ואוריה וחלקיה ומעשיה על ימינו ומשמאלו פדיה ו'. **ירושלמי** משה התקין לישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות וביומים טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד, שנא' וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. עזרא תיקן שיהו קורין שלשה בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה. אבל הקריאה בתורה מימות משה רבינו היתה שלא ישארו שלשה ימים בלא קריאה בתורה.

והוא תיקן טבילה לבעלי קריין, ושיהו בתי דינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי, ושיהו רוכלין וכו'. הלעוזות לא נהגו להיות קורין גהו"ז, אלא אחד קורא כל הפרשה. היה אחד יודע כל הפרשה, קורא אותה כולה. שבעה יודעין שלשה פסוקין, כולן קורין אותן. אחד יודע שלשה פסוקין, קורא חוזר וקורא. ר' זעירא בשם ר' ירמיה העבד עולה ממנין שבעה. והא אסור לאדם ללמד עבדו תורה, תיפתר בשלמד מעצמו או בשלמדו רבו כטבי. וידבר עולה מג' פסוקין. אמ"ר משמיה דרב שבעה חוץ מן המפטיר. התיב ר' חנינה כול'. **תנו רבנן** הכל עולין למניין שבעה אפילו אשה אפילו קטן, אבל אמרו חכמים אשה לא תיקרא בתורה מפני כבוד צבור. **המפטיר** שקורא בתורה, חד אמר עולה למניין שבעה וחד אמר אינו עולה. **ואותבינן** על מאן דאמר אינו עולה למניין ז' אלא צריך ז' והוא, מיהא דתניא המפטיר בנביא לא יפחות מכ"א פסוקין, ג' פסוקין לכל אחד, כנגד שבעה שקראו בתורה. ואם איתא דתמני בענן בהדי המפטיר, כ"ד פסוקי בענן. ופרקינן המפטיר כיון דמשום כבוד תורה קרי, פיר' שלא יקרא בנביאים עד שיקרא בתורה,

לא שנו אלא במקום שאין מתרגמין. ועל זה אנו סומכין שאין אנו מתרגמין הפטרות [a] שבכל ימות השנה וכן הפרשיות: **אין** פורסין על שמע פחות מעשרה. בירושלמי מפרש שאם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן אפ"ה גומרין ועל היוצאים הוא אומר ונחזי ה' יכלו (ישעיה ח) וכן הלכה:

ואין פורסין על שמע. הקונטרס פירש בני אדם שבאו בבית הכנסת אחר שהתפללו הצבור ורוצים לומר קדיש וברכו צריך עשרה ור"ת פירש דבשבעה שלא שמעו עם שלש אחרים סגי וה"נ איתא במס' סופרים [b] רבותינו שבמערב אומרים בשבעה ונותנים טעם לדבריהם דכתיב בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' (שופטים ה) דאיכא שבע תיבות וי"א אפילו בששה משום דברכו הוי הששי ור"ת כתב בספר היסר בחמשה משום דליכא אלא חמש תיבות עד ברכו וי"ל אפילו בשלשה שלא שמעו והכי פירושו דקרא בפרוע פרעות בישראל שלא עשו מה שמוטל עליהם לעשות אז יתנדב העם לברך ה' וליכא אלא שלש תיבות עד בהתנדב ותלמידי רש"י פירשו משמו דאפילו בשביל אחד שלא שמע יכולים הם לפרוס על שמע ואפילו אותו שאינו שמע כבר יכול להוציא אותן שלא שמעו כמו שאנו רואים שליח צבור שאף על פי שהתפלל כבר השמונה עשרה ברכות בלחש חוזר ומתפלל בקול רם ואע"פ שכולנו בקיאין עכשיו מ"מ י"ל דאין זה רמייה כל כך דשאני השמונה עשרה ברכות שהרי אם היה מתפלל מתחילה בקול רם שמא לא יכוונו לבם להגיע עם שליח צבור במקום קדושה ומודים ור"ת לא היה רוצה לעשות אפילו לעצמו:

ואמר ר' יצחק א"ר יוחנן ברכת אבלים בעשרה. פירש ר"י דלא מיירי בברכת המזון שהרי לא היתה ברחוב העיר כדפי' פרק קמא דכתובות (דף מ: ושם) אלא מיירי בברכות שהיו אומרים ברחוב העיר במעמדות שהיו עושין לנחם אבלים אבל בשל ברכת המזון סגי בשלשה והוא עצמו מצטרף כדפירש הטעם שם: **עשרה** כהנים בו'. קשיא לי אמאי לא בעי אחד עשר דאין ב"ד שקול בכל דבר שהוא תלוי שעומד בשקול הדעת [c]: **ואדם** מי קדוש. פירש הקונטרס פ"ק דסנהדרין (דף טו.) והא אין נמכר בשוק כעבד לכן אין קדוש וקשיא אמאי לא קאמר דמיירי בעבד כנעני שיכול אדם להקדישו דהא עבד כנעני שפיר קרוי אדם כדאמרינן פ' השולח (גיטין לח: ושם [d]) כל חרש אשר ימכרו מן האדם לא יפדה לרבות עבדו ושפחתו הכנעניים וי"ל דאי איתא דמיירי בעבד כנעני סגי בשלשה אבל בעשרה לא כדאיתא בירושלמי גזרה שמא ישמעו וידברו וא"ת אימא דהכא ירושלמי מיירי בדינא דרבנן אבל בדינא דתורה אין עשרה וא"כ הדר קושייתא לריך עשרה וא"כ אי איתא דמיירי בעבד אדם מי קדיש לשני דמיירי בעבד כנעני וי"ל דפשיטא ליה דמתניתין חשיב ותני הדיינין שצריך לעשות וא"כ אי איתא דמיירי בעבד הא הוה בשלשה ועוד נראה דסבר ליה למקשן דאי איתא דמיירי בעבד הוה ליה לפרושי בהדיא הקרקעות והעבדים תשעה וכהן דלקתני בכל מקום הקרקעות והעבדים [וע"ע תוספות סנהדרין טו. ד"ה אדם] **שמין** אותו בעבד ועבד איתקש לקרקעות דכתיב **אותם** וגו'. משמע דעבד עברי איתקש לקרקעות והכי נמי משמע פרק קמא דקדושין (דף ז. ושם) דאשה הוה לה נכסים שיש להן אחריות מטעם דעבד איתקש לקרקע וקשיא דהיינו דווקא עבד כנעני דעליה כתיב קרא דוהתנחלתם אבל עבד עברי לא מצינו כלל דאיתקש לקרקע ואלו ההיא דקדושין יש לדחות כדפירש"י שם אבל הכא קשיא:

ובגבייא

כנגדו נמי לא בעי מתקיף לה רבא והרי [1]עולותיכם ספו דלא הויין עשרין וחד וקרינן [a]שאני התם דסליק עניינא והיכא דלא סליק עניינא לא והאמר רב שמואל בר אבא זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן וכי הוה קרינן עשרה פסוקי אמר לן אפסיקו מקום שיש תורגמן שאני דתני רב תחליפא בר שמואל לא שנו אלא במקום שאין תורגמן [2]אבל מקום שיש תורגמן פוסק: **מתני'** [3]אין פורסין על שמע [4]ואין עוברין לפני התיבה [5]ואין נושאין את כפיהם [6]ואין קורין בתורה [7]ואין מפטירין בנביא [8]ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבלים [9]ותנחומי אבלים [10]וברכת חתנים [11]ואין מזמנין (ח) בשם פחות מעשרה(ט) [12]ובקרקעות תשעה וכהן [13]ואדם כיוצא בהן: **גמ'** [14]מה"מ אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דאמר קרא [2]ונקדשתי בתוך בני ישראל [3]כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה מאי משמע דתני ר' חייא [a]אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם [3]הבדלו מתוך העדה ואתיא עדה עדה דכתיב התם [4]עד מתי לעדה הרעה הזאת מה להלן עשרה אף כאן עשרה: ואין עושין מעמד ומושב פחות מעשרה: כיון דבעי למימר [7]עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו בציר מעשרה לאו אורח ארעא: והקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן (וכו'): מנה"מ אמר שמואל עשרה [b]כהנים כתובים בפרשה חד לגופיה [c](וחד למעוטי) ואידך הוי מיעוט אחר מיעוט [d]ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות תשעה ישראלים וחד כהן ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים קשיא: ואדם כיוצא בהן: [e]אדם מי קדוש אמר רבי אבהו באומר דמי עלי דתניא [f]האומר דמי עלי שמין אותו כעבד ועבד איתקש לקרקעות דכתיב [5]והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה: **מתני'** [g]הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים [h]ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא

לנגדו נמי לא בעינן. לקבוע ג' פסוקים בנביא כנגד אותן שקורא המפטיר בתורה: **מקום שיש תורגמן שאני.** שיש טורח לצבור: **מתני' אין פורסין על שמע.** מנין הבא לבית הכנסת לאחר שקראו הצבור את שמע עומד אחד ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה שבקריאת שמע. פורסין לשון תני הדבר: **ואין עוברין לפני התיבה.** שליח לצבור: **ואין נושאין כפיהן.** הכהנים: **אין קורין בתורה.** בצבור: **אין עושין מעמד ומושב.** למת כשנושאין את המת לקוברו היו יושבין ז' פעמים לבכות את המת והרוצה לסופדו יסופד והכי תניא (ב"ב דף ק:) אין פותחין משבעה מעמדות ומושבות למת כגון עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו: **ברכת אבלים.** מפרש בגמ': **והנחומי אבלים.** כשחוזרין מן הקברות עומדין ומנחמין את האבל ואין שורה פחותה מעשרה במסכת סנהדרין (דף יט.): **ואין מזמנין על המזון בשם.** נברך אלהינו: **והקרקעות.** של הקדש הבא לפדותן צריך עשרה ואחד מהן כהן: **ואדם כיוצא בהן.** אם בא (ב) לפדות מיד הקדש ובגמ' מפרש לה: **גמ' עדה.** אין פחותה מעשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב: **לאו אורח ארעא.** להטריח שליח לכך ולקרותן יקירים דא"כ מה הנאת למרודין: **אין אבלים מן המנין.** שהרי הוא אומר ברכה למנחמים בפני עצמן אחינו בעל הגמול ולאבלים בפני עצמן אחינו בעל נחמות ינחם אתכם בא"י מנחם אבלים(ג) ואינו כולל יחד: **י' כהנים לפוגים.** בפרשת הקדשות (ד) שלשה בערכין ושלשה בבהמה וארבעה בקרקעות וכיון דמשלמי בהו עשרה בעינן עשרה בגרי: **חד לגופיה.** דכהן בעינן: **ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים.** כיון דטעמא משום מיעוט אחר מיעוט הוא השלישי אינו מיעוט אחר מיעוט וכיון דדרשת ליה (ה) שני מיעוט אחר מיעוט איתרבי לישראל כי הדר אתא כהן שלישי אשמועינן דליהוי כהן ולא ישראל וכן ז' וכן ט': **עבד איתקש לקרקעות.** שנאמר והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה לעולם בהם תעבודו: **מתני' ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד.** שלא יטעה מתורגמן (מן) המתרגם על פה:

ובגבייא

על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאין כפיהן ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבילים שהיא ברכת רחבה, ואמר ר' יוחנן ברכת אבילים בעשרה ואין אבילים מן המניין. ותנחומי אבילים וברכת חתנים ואין מזמנים על המזון בשם, פחות מעשרה. מנא לן וא'מרו משו'ם ר' יוחנן דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב התם הבדלו מתוך העדה הזאת, וכתיב עד מתי לעדה הרעה הזאת, יצאו יהושע וכלב נשארו המרגלים י' והן שנקראו העדה. ומפורש בתלמוד ארץ ישראל מהאי קרא דכתיב בבני יעקב לשבור בתוך הבאים וכתיב וירדו אחי יוסף עשרה. ומקשינן בירושלמי מכיון דתנינן אין פורשין את שמע, ליודה מילה תנינן אין עוברין לפני התיבה פחות מעשרה. ופרקינן לכן צריכה כהדה דתני אין פורשין את שמע פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו מקצתן למרין, וכן כולם השניים במשנתינו כיוצא בהן. ועל כולן הוא אומר ועתה ה' יכלו. [ואדם כיוצא בהן] וכן אדם שאמר דמי עלי שמין אותו כעבד, ולא יהיה פחות מעשרה. [מתני'] הקורא בתורה לא יפחות לו מג' פסוקין כנגד תורה נביאים וכתובים. ולא יקרא לתורגמן בתורה יותר מפסוק אחד

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה יג טוש"ע ח"מ סי' רפד סעיף ח:

מג ב מיי' שם הלכה יג סמג עשין יט טוש"ע שם:

מד ג מיי' פ"ח מהלכות תפלה הלכה ה סמג שם טוש"ע ח"מ סי' נה סעיף ח וסי' סט סעיף ח:

מה ד מיי' שם [הל' ד] טוש"ע ח"מ סי' סט סעיף ח:

מו ה מיי' שם הל' ה [ופט"ו שם הל' טז] טוש"ע ח"מ סי' קכח סעיף ח:

מז ו מיי' שם הלכה ד ופי"ב הלכה ג טוש"ע ח"מ סי' קמג סעיף ח:

מח ז מיי' פ"ח שם הל"ד:

מט ח מיי' פי"ב מהל' אבל הלכה ד טוש"ע י"ד סי' שט:

נ ט מיי' פי"ג מהלכות אבל הלכה ח סמג עשין מד"ס ג טור שם:

נא י מיי' פ"ב מהלכות ברכות הלכה י ופ"י מהלכות איסורי הלכה ה טוש"ע אה"ע סי' סב סעיף ד:

נב כ מיי' פ"ה מהלכות ברכות הלכה ד סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סימן קנב סעיף ח:

נג ל מ מיי' פ"ח מהל' ערכין הלכה ב:

נד נ מיי' פ"ח מהלכות תפלה הלכה ו טור ש"ע ח"מ וסי' נה סעיף ח

נה ס מיי' פי"ג מהל' אבל הלכה ח סמג עשין מד"ס ג טור י"ד סי' שט:

נו ע מיי' פ"ב מהלכות ברכות הלכה י ופ"י מהל' איסורי הל"ה טוש"ע ח"מ סי' ס"ב סעיף ד:

נז פ מיי' פ"ח מהלכות ערכין הלכה ב:

נח צ מיי' פי"ב מהלכות תפלה הלכה ג טור ש"ע ח"מ סי' קלז סעיף ב:

נט ק מיי' שם הלכה י טוש"ע ח"מ סי' קמה סעיף ח:

תורה אור השלם

1. כה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹלוֹתֵיכֶם סִפּוּ עַל זִבְחֵיכֶם וְאִכְלוּ בָשָׂר: ירמיהו ז כא
2. וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: ויקרא כב לב
3. הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע: במדבר טז כא
4. עַד מָתַי לְעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הַמָּה מַלִּינִים עָלַי אֶת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמַעְתִּי: במדבר יד כז
5. וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֵם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בו בְּפֶרֶךְ: ויקרא כה מו

מסורת הש"ס

a) [סנהדרין נ.], b) ברכות כא: ע"ש, g) [ברכות כא: ע"ש סנהדרין עד: ע"ש], d) ב"ב ק:, e) כתובות מ., f) [ברכות מה:], h) סנהדרין טו., m) [בסנהדרין ליתא], n) [יומא מג. וש"נ], i) [סנהדרין טו.], j) [כתובות מ:], k) [ויקרא מז], m) [פ"י הל"ז], l) [עי' תוס' ערכין יט: ד"ה לו לומר], o) [ע"ש דמיימי קרא אחרינא],

---

גליון הש"ם

גמ' כיון דבעי למימר נברך לאלהינו. עי' ברכות דף מט ע"ב תוס' ד"ה עכך: תוס' ד"ה לא שנו וכו' שבכל ימות השנה. עי' לקמן דף כד ע"א תוס' ד"ה ואם היו:

הגהות הב"ח

(א) במשנה ואין מזמנין על המזון בשם: (ב) רש"י ד"ה ואדם וכו' אם בא לפטור עצמו מיד: (ג) ד"ה ואימא ממעט וכו' דכיון דדרשת ליה כהן שני מיעוט:

מוסף רש"י

ובקרקעות תשעה וכהן. קרקעות של הקדש צריך תשעה והעשירי כהן לשומן אם בא לפדותן, דגמרא מפסח ויליף לה מקרא (סנהדרין ב.). **ואדם.** הבא לפדות עצמו מיד הקדש צריך עשרה לשומו, דגמרא פריך אדם מי קדיש (שם). **כיוצא בהן.** קרקעות, דבעי נמי תשע וכהן לשומו (שם טו.). **עמדו יקרים עמודו.** לאחר שישבו מעט היה הממונה אומר להן עמדו ולכו אל מקום אחר, כך נראה בעיני (רשב"ם ב"ב ק:). **מיעוט אחר מיעוט.** דכולהו ממעטי ישראל, דמשמע הכי אלא ישראל (סנהדרין שם). **ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים.** בעינן, דקמא לגופיה ושני לו הוי מיעוט אחר מיעוט, ושלישי הדר אינטריך לגופיה דצריך דאיתרבי ליה ממיעוט אחר מיעוט דאפילו ישראל, כי הדר כתב כהן דוקא כתביה, דלאו מיעוט אחר מיעוט הוא, דהא שני לאו מיעוט הוא אלא ריבוי, וכן כולם חד דוקא ואם הוי מיעוט אחר מיעוט (שם). **אדם מי קדוש.** והא אין נמכר בשוק כעבד לכן אין קדוש (תוס' כאן בשם רש"י סנהדרין, ולפנינו שם אינו).

רבינו חננאל

כנגדו לא צריך. והדעת נוטה שאינו עולה. ואי סליק עניין ההפטרה, לא חיישינן לכ"א פסוקים. וכן אי איכא תורגמן אפי' לא קרא מן ההפטרה אלא בי' פסוקים פוסק, כר' יוחנן ודיו. [**מתני'**] אין פורסין

(ז) [נעיל כח:], ג) יומא סח: סוטה מז., ג) [תוספ' פ"ג], ד) [ברכות כ:], ה) [פי"ד סע"ין], ו) [כוונת תוספות דליתא כן בתרגום אלא דממרגם על ערום ויתף פתח ויתף וכן אתמר בתרגום שלפנינו וכן איתא בכס"י ישעיה על פסוק ערום ס"י פתחן], ז) [לא נמצא מקומו], ח) מהרש"א מוהק זה,

תורה אור השלם

1. כִּי כֹה אָמַר יְיָ חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ׃ ישעיהו נב ג
2. כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ מִצְרַיִם יָרַד עַמִּי בָרִאשֹׁנָה לָגוּר שָׁם וְאַשּׁוּר בְּאֶפֶס עָשָׁקוּ׃ ישעיהו נב ד
3. וְעַתָּה מַה לִּי פֹה נְאֻם יְיָ כִּי לֻקַּח עַמִּי חִנָּם מֹשְׁלָיו יְהֵילִלוּ נְאֻם יְיָ וְתָמִיד כָּל הַיּוֹם שְׁמִי מְנֻאָץ׃ ישעיהו נב ה
4. ויקרא טז א
5. ויקרא כג כז

גליון הש"ס

גמ' א"ר אבי בנגד תורה. עי' מ"ר פ' תבא: תוס' ד"ה מי שלא וכו' אבל מדרבנן מיהא חייב. עי' ר"ה דף לג ע"ח תד"ה הא ר' יהודה: **בא"ד אפ"ה סומא שיש** בו תרי מדרבנן. עי' לעיל דף יט ע"ב תוס' ד"ה ור' יהודה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי אמרת משום אינצוויי קטן: (ב) רש"י ד"ה פוחח ערום ויתף מתרגמינן ערטילאי ופחח ומסמ' סופרים מפרש כל שכרעיו גרמין הס"ד. ע"ב גרמה דרש"י גא לישב מה שקשה לאי פוחח דהכא ביתף ברגליו לאוד קאמר אמאי אינו טשא כפיו הא בעי לאלון מנגליו בשבה שטשא כפיו דמהאי טעמא במומין ברגליו אינו טשא כפיו כיון שהוא יתף ומסתכלים בו כדפי' להדיא בדף זה בע"ב על כן הגיה מסכת סופרים דפוחח דהכא כל שכרעיו גרמין דהיינו לאין לו בתי שוקים דזה נמי נקרא פוחח שהולך יתף לגמרי שאין לו אף בתי שוקים ומש"ה פי' רש"י בסמוך לאיתא ביה משום ולא ירמה בן ערוה דבר לביון לאין לו כלל בתי שוקים אית ביה איסור לאיסור ערוה אבל בחולן מנגליו ואיתא ליה בתי שוקים אע"ג דיתף הוא לית ביה איסור דרמיא ערוה ולא הוה קמיבעי ליה מידי בקטן: (ג) תוס' ד"ה אבל וכו' במגילה נעיל דף יט. ב"ב ע"ב בתוס' בד"ה ור' יהודה: (ד) ד"ה פוחח. פ"ה ערום ויתף מתרגמינן ערטילאי ופחח ולאיתא דפחח הוא תרגום וכו' רב אלפס דפוחח זהו אומו וכו' פרק י"ד דמסכת סופרים הס"ד. וב"ב ח"ל שם הלכה טו פוחח הגראים כרעיו או בגדיו פרומים או מי שראשו מגולה פורס את שמע ע"כ וכבר כתבתי ברש"י דפוחח כשאין לו בתי שוקים ולא יתף: (ה) ד"ה מי שלא וכו' נעיל דקטן לאית ביה תרתי מדרבנן שהוא קטן ופריסת שמע נמי דלא הוי וכו' סומא שיש בו תרתי מדרבנן מוציא שפיר:

ובנביא שלשה. אם ירמה ולא איכפת לן אם יטעה דלא נפקא מייתי הוראה: **ואם היו שלשתן כו'.** בגמ' מפרש היכא משכחת לה לאופין: **מדלגין בנביא.** מפרשה לפרשה: **ואין מדלגין בתורה.** שהשומע את הקופץ ממקום למקום אין לבו מיושב לשמוע: **ועד כמה הוא מדלג.** בגבנית: **שלא יפסוק המתורגמן.** שלא ידלג ממקום שהוא קורא אלא כדי שיוכל לגול את הספר ולקרות במקום הדילוג קודם שיגמור המתורגמן תרגום המקרא שידלג זה משום שאין כבוד לבור לעמוד שם בשתיקה: **גמ' קורא.** כהן גדול אחרי מות ביום הכפורים משנה היא במסכת יומא ואף בעשור לחודש ויש כאן דילוג דפרשת אף בעשור לחדש השביעי בפרשת אמור אל הכהנים: **לאן בכדי שלא יפסוק המתורגמן.** והאי בכדי שלא יפסוק הוא שהרי סמוכין הן: **והא קתני** גרסינן. ולא גרסינן עלה: **בענין אחד.** שמיהן מדברין בדבר אחד ואין כאן טירוף הדעת הלכך כי לא מפסיק מתורגמן מדלג שהרי שניהן בענין יוה"כ מדברים ומתני' דקתני כלל לא בשני עניינים כגון מפרשת נגעים לפרשת זבין: **והתניא.** בגיחותא: **אין מדלגין מנביא לנביא.** שם כאן טירוף יותר מדאי: **מסוף הספר לתחילתו.** למפרע: **מתני' המפטיר בנביא.** מי שרגיל להפטיר בנביא תקנו חכמים שיהא פורס את שמע: **הוא עובר לפני התיבה.** להוציא את הצבור בקדושה שבתפלה: **על ידו.** בשבילו: **קטן אינו פורס על שמע.** לפי שהוא בא להוציא רבים ידי חובתן וכיון שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן ז): **ואינו נושא את כפיו.** אם כהן הוא שאין כבוד של צבור להיות כפופין לברכתו: **פוחח.** (ג) במס' סופרים ח) מפרש כל שכרעיו גרמין. ערום ויתף מתרגם ערטילאי ופחח (ישעיה כ): **פורס את שמע.** דהא מחויב בברכה: **אבל אינו קורא בתורה.** משום כבוד תורה וכן לפני התיבה וכן בנשיאות כפים גנאי הוא לצבור: **גמ' משום כבוד.** להעביר לפני התיבה הואיל וממנין עצמו לדבר שאינו כבודו תיקנו לו זו לכבוד: **משום אינצוויי.** הדבר בא לידי מחלוקת אני מפטיר ואתה תעבור לפני התיבה: **דקא עביד בחנם.** הבא לעבור לפני התיבה אינו נוטל שכר דהכא

ובנביא שלשה. ועכשיו אין אנו מקרין למתורגמן אפילו בנביא אלא פסוק אחד שלא יבא לטעות רק בתחילת ההפטרה אנו מקרין ג' למתורגמן להודיע כי כן הדין אי לא דמייתינן שיטעה: **ואם** היו שלשתן של שלש פרשיות קורין אחד אחד. קשיא לא מה שאנו מתרגמין ויאמר יהושע אל העם התקדשו (יהושע ג) ויש שם ג' פסוקים עד בעת ההיא ומקרין אותן למתרגם שלשתן ביחד ואע"פ שיש פרשה בסוף שני פסוקים והא שאנו מתרגמין הפטרות של פסח ועצרת טפי משאר י"ט לפי שהן מדברות בגם היום כדי לפרשה הגם וכן בנתן תורה כדי לפרשה הגם: **אבל** אינו פורס על שמע. ואפילו לרבי יהודה דמכשיר ליה במגילה לעיל (דף יט:) (ג) הכא מודה שלא יוציא אחרים ידי חובתן בדבר שבקדושה משום דנקטן אינא ג' דרבנן כדפרישית לעיל לרבנן דרבי יהודה אבל במגילה יש בספק להלוג ולהשמיד לפיכך עשאו רבי יהודה כגדול: **פוחח.** (ד) ערום ויתף פ"ה מתרגמינן ערטילאי ופחי וליתא ז) דפחי הוא תרגום של ערום וכן פירש רב אלפס דפחי זהו אותו שלבוש בגדיס קרועין והכי נמי משמע פרק קמא דמס' קידושין ז): **ואינו** עובר לפני התיבה. קשה מאי איריא קטן אפילו גדול נמי אינו עובר לפני התיבה אא"כ נתמלא זקנו כדתניא סוף פ"ק דחולין (דף כד: וש"ס) נתמלא זקנו רשאי לעשות שליח לבור ולירד לפני התיבה אבל בענין אחר לא וי"ל דהתם מיירי בתענית בבור כדתנן בתענית (דף טז.) דאין מורידין לפני התיבה אלא זקן ורגיל ח) (ומי שנתמלא זקנו) ומי שטעמו מרובה והא דקתני התם גבי נתמלא זקנו רשאי לעשות ש"ץ הייגו להיות ש"ץ בקביעות אבל באקראי בעלמא יכול להיות משביע ב' שערות ולא כמו שפירש רש"י שם דפירש דמיירי לתקיעת שופר ולהמנות פרנס על הצבור ולהלקות ולגדות: **ואין** נושא כפיו. משמע הא אם הביא ב' שערות יש כפיו וקשה דהא סוף פ"ק דחולין (דף כד: וש"ס) אמר דאין נושא את כפיו עד שיתמלא זקנו ועוד קשה דמשמע סוף פרק לוקח הגזול (סוכה דף מב.) קטן היודע לישא את כפיו חולקין לו תרומה בגורן ואפילו קטן ממש וי"ל דהיא דלוקח הגזול מיירי עם כהנים גדולים ללמוד ולהתחנך והא דפסלינן הכא קטן מיירי בשאין גדולים עמו והיא דחולין דבעי מלוי זקן מיירי לישא כפיו תדיר בקביעות אבל באקראי בעלמא יכול הוא לישא כפיו אע"פ שלא נתמלא זקנו כדי לאחזוקי נפשיה בכהני: **מי שלא ראה מאורות לא יפרוס על שמע.** קשה דהא רבי יהודה הוא דאמר פרק החובל (ב"ק דף פז. וש"ס) סומא פטור מכל המצות וא"כ אי איירי הכא בסומא אפילו ראה מאורות ונסתם נמי ומפרש בירושלמי דלא מיירי בסומא ממש אלא בבית אפל ועוד י"ל דמיירי שפיר בסומא והא דפטרינן התם סומא היינו מן התורה ט אבל מדרבנן מיהא חייב ואפילו נסתמא משנולד מ"מ חייב הוא מדרבנן שלא יהא נוהג בו יהודי כלל דלא דמי לנשים דפטוריס ממצות עשה שהזמן גרמא אפילו מאותן שאינן אלא מדרבנן שהרי בנר חנוכה ובמקרא מגילה דלא הוו אלא מדרבנן לא מחייבי אלא לפי שהן היו באותו הגם התם היינו טעמא שאפילו נפטור אותן מכל מצות עשה שהזמן גרמא מ"מ עדיין יש להן מצות רבות אבל סומא אם נפטור אותו מכל מצות אפי' מאותן שאינן אלא מדרבנן א"כ יהא חשוב כנכרי ואע"ג דפירש"י לעיל דקטן לאית (ה) תרי מדרבנן שהוא קטן ופריסת שמע דלא הוי אלא מדרבנן אין יכול להוציא אחרים גדולים דליכא אלא חד דרבנן פריסת שמע ט אפ"ה סומא שיש בו תרי מדרבנן יוציא שפיר האחרים דכיון שהוא גדול ובר דעת עדיף טפי מקטן: [וע"ע תוס' עירובין לו. ד"ה דילמא וכו' ותוס' לעיל יט: ד"ה ור"י מכשיר] כשאתה

ואם היה המפטיר קטן שאינו ראוי לעבור לפני התיבה ולא לפרוס על שמע אביו **או רבו עוברין על ידו,**

ובנביא שלשה היו שלשתן שלש פרשיות קורין אחד אחד [2]מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ועד כמה הוא מדלג עד כדי שלא יפסוק המתורגמן: **גמ'** הני ג' פסוקין כנגד מי ח) [4]אמר רב אסי כנגד תורה נביאים וכתובים ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא ג' פסוקים ואם היו שלשתן שלש פרשיות קורא אחד אחד כגון [1]כי כה אמר ה' חנם נמכרתם [2]כי כה אמר ה' אלהים מצרים ירד עמי בראשונה [3]ועתה מה לי פה נאם ה': מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה: ורמינהי ט)[קורא [4]אחרי מות [5]ואך בעשור והא קא מדלג אמר אביי לא קשיא כאן בכדי שיפסוק התורגמן וכאן בכדי שלא יפסוק התורגמן והא עלה קתני מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ועד כמה הוא מדלג עד כדי שלא יפסוק התורגמן מכלל דבתורה כלל כלל לא אלא אמר אביי לא קשיא כאן בענין אחד כאן בשתי עניינות והתניא מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשני עניינין כאן וכאן בכדי שלא יפסוק התורגמן תניא אידך [1]אין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של שנים עשר מדלג ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו: **מתני'** המפטיר בנביא הוא פורס על שמע והוא עובר לפני התיבה והוא נושא את כפיו ואם היה קטן אביו או רבו עוברין על ידו קטן קורא בתורה ומתרגם י)אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה י)ואינו נושא את כפיו י)פוחח פורס את שמע ומתרגם אבל אינו קורא בתורה י)ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו ח)סומא פורס את שמע ומתרגם רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס על שמע: **גמ'** מ"ט רב פפא אמר משום כבוד רבה בר שימי אמר משום דאתי לאינצוויי מאי בינייהו איכא בינייהו דעביד בחנם תנן ואם היה קטן אביו או רבו עוברין על ידו אי אמרת משום (ח) נצוויי קטן בר נצוויי הוא אלא מאי משום כבוד קטן בר כבוד הוא אלא איכא כבוד אביו וכבוד רבו

הכא

מוסף רש"י

קורא אחרי מות. שהוא סדר יום הכפורים, ופרשה ראשונה נמחוה קמאי (סוטה מז:). **ואך בעשור.** פרשת שור או כשב הסמוכה היא לאחרי מות ויכול לגלול ס"ת לשם בעוד שהתורגמן מתרגם מקרא אחרון של פרשת אחרי מות, ואין כאן שהות כדי שיפסיק מתרגם ואין כאן גנאי לצבור וגולל את התורה (שם).

רבינו חננאל

ובנביא ג'. ואם היו שלשתן ג' פרשיות כגון כי כה אמר ה' חנם נמכרתם וגו', כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי בראשונה וגו', ועתה מה לי פה נאם ה', כגון אלו קורין אחד אחד. מדלגין בתורה בענין אחד, כגון אחרי מות ואך בעשור, אף על פי שהן מרוחקין זה מזה כיון שהן עניין אחד מדלגין. ובנביא מדלגין אפילו בשתי עניינות. וכאן וכאן בכדי שלא יפסיק התורגמן, פי' משעה שיפסיק עד שיכרוך הספר ויגיע בענין שרוצה לקרות, שיעור שישלים המתרגם הפסוק שמתרגם לא יתר. ואין מדלגין בנביא מנביא לנביא, כגון מישעיה לירמיה וכיוצא בו. ובנביא של י"ב והוא ספר תרי עשר, מדלגין מנביא לנביא כגון אלו ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו, שהוא למפרע. [**מתני'**] המפטיר בנביא הוא פורס את שמע והוא עובר לפני התיבה, אם הוא כהן נושא את כפיו. מאי טעמא, רב פפא אמר משום כבוד. רבא בר שימי אמר משום אינצוויי, כלומר חיישינן דילמא אתו למימר אני מפטיר וזה פורס על שמע וכי זה גדול ממני שיקח שכר, הילכך התקינו להיות המפטיר פורס על שמע עובר לפני התיבה וכו'. **ואם** עושין בחנם אין שם אלא משום כבוד אבל לא מינצו אלא במקום שהפורס על שמע העובר לפני התיבה נוטל שכר.

ם א מיי' פ"ב מהל' תפלה הלכה יד:
סא ב ג מיי' שם הלכה [מן] יג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קמד סעיף ח:
סב ד מיי' פ"ח מהל' תפלה הלכה יא טוש"ע א"ח סי' נג סעיף ו:
סג ה מיי' פט"ו שם הלכה ד טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף לד:
סד ו מיי' פ"ח שם הלכה יב:
סה ז מיי' שם טוש"ע א"ח סי' נג סעיף יג:
סו ח מיי' שם טוש"ע א"ח סי' סט סעיף ב:

[1] אבל אינו פורס על שמע. ואינו עובר לפני התיבה. ואם היו שלשתן של שלש פרשיות קורין אחד אחד. קשיא לא מה שאנו מתרגמין ויאמר יהושע אל העם התקדשו (יהושע ג) ויש שם ג' פסוקים עד בעת ההיא ומקרין אותן למתרגם שלשתן ביחד ואע"פ שיש פרשה בסוף שני פסוקים והא שאנו מתרגמין הפטרות של פסח ועצרת טפי משאר י"ט לפי שהן מדברות בגם היום כדי לפרשה הגם וכן בנתן תורה כדי לפרשה הגם: **אבל** אינו פורס על שמע. ואפילו לרבי יהודה דמכשיר ליה במגילה לעיל (דף יט:) (ג) הכא מודה שלא יוציא אחרים ידי חובתן בדבר שבקדושה משום דנקטן אינא ג' דרבנן כדפרישית לעיל לרבנן דרבי יהודה אבל במגילה יש בספק להלוג ולהשמיד לפיכך עשאו רבי יהודה כגדול: **פוחח.** (ד) ערום ויתף פ"ה מתרגמינן ערטילאי ופחי וליתא ז) דפחי הוא תרגום של ערום וכן פירש רב אלפס דפחי זהו אותו שלבוש בגדיס קרועין והכי נמי משמע פרק קמא דמס' קידושין ז): **ואינו** עובר לפני התיבה. קשה מאי איריא קטן אפילו גדול נמי אינו עובר לפני התיבה אא"כ נתמלא זקנו כדתניא סוף פ"ק דחולין (דף כד: וש"ס) נתמלא זקנו רשאי לעשות שליח לבור ולירד לפני התיבה אבל בענין אחר לא וי"ל דהתם מיירי בתענית בבור כדתנן בתענית (דף טז.) דאין מורידין לפני התיבה אלא זקן ורגיל ח) (ומי שנתמלא זקנו) ומי שטעמו מרובה והא דקתני התם גבי נתמלא זקנו רשאי לעשות ש"ץ הייגו להיות ש"ץ בקביעות אבל באקראי בעלמא יכול להיות משביע ב' שערות ולא כמו שפירש רש"י שם דפירש דמיירי לתקיעת שופר ולהמנות פרנס על הצבור ולהלקות ולגדות: **ואין** נושא כפיו. משמע הא אם הביא ב' שערות יש כפיו וקשה דהא סוף פ"ק דחולין (דף כד: וש"ס) אמר דאין נושא את כפיו עד שיתמלא זקנו ועוד קשה דמשמע סוף פרק לוקח הגזול (סוכה דף מב.) קטן היודע לישא את כפיו חולקין לו תרומה בגורן ואפילו קטן ממש וי"ל דהיא דלוקח הגזול מיירי עם כהנים גדולים ללמוד ולהתחנך והא דפסלינן הכא קטן מיירי בשאין גדולים עמו והיא דחולין דבעי מלוי זקן מיירי לישא כפיו תדיר בקביעות אבל באקראי בעלמא יכול הוא לישא כפיו אע"פ שלא נתמלא זקנו כדי לאחזוקי נפשיה בכהני: **מי שלא ראה מאורות לא יפרוס על שמע.** קשה דהא רבי יהודה הוא דאמר פרק החובל (ב"ק דף פז. וש"ס) סומא פטור מכל המצות וא"כ אי איירי הכא בסומא אפילו ראה מאורות ונסתם נמי ומפרש בירושלמי דלא מיירי בסומא ממש אלא בבית אפל ועוד י"ל דמיירי שפיר בסומא והא דפטרינן התם סומא היינו מן התורה ט אבל מדרבנן מיהא חייב הוא מדרבנן שלא יהא נוהג בו יהודי כלל דלא דמי לנשים דפטוריס ממצות עשה שהזמן גרמא אפילו מאותן שאינן אלא מדרבנן שהרי בנר חנוכה ובמקרא מגילה דלא הוו אלא מדרבנן לא מחייבי אלא לפי שהן היו באותו הגם התם היינו טעמא שאפילו נפטור אותן מכל המצות עשה שהזמן גרמא מ"מ עדיין יש להן מצות רבות אבל סומא אם נפטור אותו מכל המצות אפי' מאותן שאינן אלא מדרבנן א"כ יהא חשוב כנכרי ואע"ג דפירש"י לעיל דקטן לאית (ה) תרי מדרבנן שהוא קטן ופריסת שמע דלא הוי אלא מדרבנן אין יכול להוציא אחרים גדולים דליכא אלא חד דרבנן פריסת שמע ט אפ"ה סומא שיש בו תרי מדרבנן יוציא שפיר האחרים דכיון שהוא גדול ובר דעת עדיף טפי מקטן: [וע"ע תוס' עירובין לו. ד"ה דילמא וכו' ותוס' לעיל יט: ד"ה ור"י מכשיר] כשאתה

תרתי מדרבנן שהוא קטן ופריסת שמע נמי דלא הוי וכו' סומא שיש בו תרתי מדרבנן מוציא שפיר:

כשאתה מגיע אצל וחכיתי לה'. קשה כיון שלא היה יכול לומר מי"מ מ"כ איאך הוכילו רבי לפני התיבה כשגזר תענית כדאי' בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פה:) והא אין מורידין לא מאנשי חיפה ולא מאנשי בית שאן לפי שקוראין לאלפין עיינין ועיינין אלפין וי"ל דכשהיה מתכוין לקרות החי"ת קורא אותה שפיר ע"י טורח אבל לא היה בקל ולפי שאמר ליה אליהו שעל ידו תמהר הגאולה לפיכך הורידו ע): **אם** היה דש בעירו מותר. ואפילו במומין שבידו כדאמר בירושלמי בההוא כהן דהוו ידיה עקישי אתא לקמיה דרבי נפתלי אמר ליה כיון שאתה דש בעירך מותר:

סכנה ואין בה מצוה. פר"ת בשעת הסכנה יכול להסתכן בהן ולא תגין עליו המצוה ולא יעשה לו נס כמו לאליעזר בעל הכנפיים (שבת דף מט.):

בתפרן. כשהוא תופר בית מושבם צריך ליזהר שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי ויתקלקל הריבוע ור"ת פירש דצריך שיהא התפר עצמו מרובע יברכוך

כשאתה מגיע אצל וחכיתי לה'. קשה כיון שלא היה יכול לומר מי"מ מ"כ איאך הוכילו רבי לפני התיבה כשגזר תענית דכתי' בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פה:) והא אין מורידין לא מאנשי חיפה ולא מאנשי בית שאן לפי שקורין לאלפין עיינין ועיינין אלפין וי"ל דכשהיה מתכוין לקרות החי"ת קורא אותה שפיר ע"י טורח אבל לא היה בקל ולפי שאמר ליה אליהו שעל ידו תמהר הגאולה לפיכך הורידו ע): **אם** היה דש בעירו מותר. ואפילו במומין שבידו כדאמר בירושלמי בההוא כהן דהוו ידיה עקישי אתא לקמיה דרבי נפתלי אמר ליה כיון שאתה דש בעירך מותר:

סכנה ואין בה מצוה. פר"ת בשעת הסכנה יכול להסתכן בהן ולא תגין עליו המצוה ולא יעשה לו נס כמו לאליעזר בעל הכנפיים (שבת דף מט.):

בתפרן. כשהוא תופר בית מושבם צריך ליזהר שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי ויתקלקל הריבוע ור"ת פירש דצריך שיהא התפר עצמו מרובע:

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פט"ו מהל' תפלה הלכה ב סמג עשין ב טוש"ע א"ח סי' קמח סעיף ג:
סח ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף לב:
סט ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
ע ה מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף לג:
עא ו מיי' פ"ח שם הלכה יב טוש"ע א"ח סי' נג סעיף יב:
עב ז ח מיי' פט"ו שם הלכה ב טוש"ע א"ח סי' קמח סעיף ג:
עג ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף לב:
עד י מיי' פ"ו שם הלכה ה טוש"ע א"ח סי' נג סעיף יח:
עה כ מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה ג:
עו ל מיי' פ"ג שם הלכה טו טוש"ע א"ח סי' לב סעיף מח:
עז מ מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף לט:

מסורת הש"ס

ע) [תוספ' פ"ג], ב) [פירוש בהבנת הלב ועי' תוס' ע"ז כח: ד"ה שוריינא דעיגא ולעיגא רש"י אבנתא לגיא הן טרפיה הלב], ג) [גי' סה"מ ומעב"ס ורמ"ם אסטים ופולה ורי"ף אסטים וקולסן], ד) [נ"ל וכיכין], ה) [ברכות לב.], ו) [נ"ל ליפה יעב"ן], ז) ממגות לה. [ע"ש שבת כח:], ח) [ועמ"ש תוס' בחגיגה טז. ד"ה בהכנים וכו' לדמות פרש"י דהכא והחליטו הטעם ע"פ הירושלמי משום היפה הדעת ע"ש], ט) [ליטור זה שיין קודם ד"ה בוהקניות], י) [שיין לעיל במשנה], כ) [דברים ו], ל) [שם], מ) [שמות יג], נ) בס"ד: כומרים תלמידי יהו הטלרי, ס) [עי' רש"ש], ע) [עי' תוס' ב"מ שתילו באופן אחר],

תורה אור השלם

1. וְהָיִיתָ מְמֻשָּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם כַּאֲשֶׁר יְמַשֵּׁשׁ הָעִוֵּר בָּאֲפֵלָה וְלֹא תַצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ עָשׁוּק וְגָזוּל כָּל הַיָּמִים וְאֵין מוֹשִׁיעַ:
דברים כח כט
2. וְחִכִּיתִי לְיָי הַמַּסְתִּיר פָּנָיו מִבֵּית יַעֲקֹב וְקִוִּיתִי לוֹ:
ישעיהו ח יז

גליון הש"ס

גמ' משום כבוד צבור. לעיל דף כג ע"א יומא דף ע ע"א גיטין דף ס ע"א סוטה דף לט ע"ב: **שם** אלמלי. עי' לעיל דף כא ע"א תוס' ד"ה אלמלא: **מתני' ציפן זהב.** סנהדרין דף מח ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' (תנא מומין שאמרו בפניו ידיו ורגליו) תא"מ ונ"ב הרא"ש והטור לא גרסי הך ברייתא ורב אלפס גרס לה ועי' בטור א"ח סי' קמח: (ב) רש"י ד"ה דש בעירו וכו' לשון רגיל כמו: (ג) ד"ה בתפרן וכו' אלכסון הלכתו שתהא מרובע אלכע:

לעזי רש"י

לונטיי"ש [לינטילושי"ש]. מכוסה נמשים. קרו"ג. חרייב.

מוסף רש"י

תפילין מרובעות. הכתיב מרובעים (מנחות לה.). **בתפרן.** בתפירתן יאמור את רבונו, שלא יאמרו חוטי התפירה יותר מדי שלא יכוונו ויקלקל רמבו שקורין דגרלי"ל, **ובאלכסונן.** שיהא ריבונו מכוון אלכסון כרמבו כדי שיהא להם חוטו אלכסון שאמרו חכמים כל אמתא בריבועא אמתא ואמתי חוטי באלכסונא, ולא יהא אלכסון יתר על רחבו, שאפילו יש להו זווית קטנה (שם). **האומר.** בתפלתו (ברכות לג.).

דהכא אינשי ליכא משום כבוד איכא. **קטן פוחח מהו שיקרא בצורה.** גדול פוחח הוא דאסור משום ולא יראה בך ערות דבר (דברים כג) אבל קטן אינו מוזהר אז דלמא לא פליג מתני' בין קטן לגדול: **נדרוש במרכבה.** דיחזקאל: **פחחים.** גומות: **מתני' הכן שיש בידיו מומין.** לפי שהעם מסתכלין בו ואומרין במסכת חגיגה (דף טז.) המסתכל בהכנים בשעה שנושאין את כפיהן עיניו הרות לפי שהשכינה שורה על ידיהן ט): **גמ' בוהקניות.** לוגטיי"ש בלע"ז: **עקומות.** כפופות: **עקושות.** לגידיהן: **חיפני וביסני.** הכן שהוא מאנשי חיפה ומאנשי בית שאן שאין מגמגמין בלשונן הן: **מפני שקורין לאלפין עיינין ועיינין אלפין.** ואם היו עושין ברכת הכנים היו אומרים יאר יער ה' פניו ולשון קללה הוא כי יש פנים שיתפרשו לשון כעס כמו פני ילכו (שמות לג) אם פני (ויקרא כ) ומתרגמינן ית רוגזי ומעי"ן עושין אלפי"ן ופוגמין תפלתן. ולמדרגין (ברכות לב.) דבי ר"א קורין לאלפין עיינין ועיינין אלפין ההוא בדרשה. ע) **פניו ידיו ורגליו.** הנושא את כפיו חולק מנעלי לדתניא (סוטה דף מ.) ואם יש בו מום יסתכלו בו ומתוך כך רואין את ידיו: **דעבי קלך.** ותניא בהכל שוחטין (חולין דף כד.) בשילה ובבית עולמים הלוים נפסלין בקול: **אנא וחכיתי לה'.** מקרא זה בספר ישעיה: **לא נמלאת מחרף ומגדף.** שהיה קורא לחיתי"ן היסי"ן נראה כאומר והכיתי: **וזבלגן.** עיניו זולפות דמעה: **לא ישא את פניו.** לפי שמסתכלין בו: **דש בעירו הוה.** כבר היו רגילין אנשי עירו ולא היו מסתכלין בו עוד. דש לשון (ג) מרגיל כמו כיון דדש דש (בגיטין דף עו.): ו) **סעיים.** קרו"ג: **מתני' אף בלבנים לא יעבור.** טעמא מפרש בגמ': **העושה תפלתו עגולה.** תפילין שבראשו עגולה כציפה וכאגוז: **סכנה.** שלא תכנס בראשו: **ואין בה מצוה.** דמרודעות בעינן: **נתנה על מצחו.** של ראש ושל יד על פס ידו: **הרי זו דרך המינות.** שמבזין מדרש חכמים והולכין אחר המשמע כמשמען בין עיניך ממש ועל ידך ממש ורבותינו דרשו במגמות (דף לז:) בגזירה שוה בין עיניך ז) זה קדקד מקום שמוחו של תינוק רופס ועל ידך ח) גובה היד קיבורת בראש הזרוע שתהא שימה כנגד הלב: **על בית אונקלי.** על בית יד לבושו מבחוץ: **הרי זה דרך חיצונים.** בני אדם ההולכים אחרי דעתם חוץ מדעת חכמים דבעינן לך לאות ט) ולא לאחרים לאות (שם): **ליפן וזכ.** נמי כתיב למען תהיה תורת ה' בפיך (שמות יג) שיהא הכל מבהמה טהורה: **גמ' שמא מינות נזרקה בו.** המיינין עובדי ע"ז י) מקפידין בכך: **בתפרן ובאלכסונן.** כשהוא תופר בית מושבן צריך ליזהר שלא יקלקל ריבועו במשיכת חוט התפירה וצריך שיהא להן אלכסון בהלכתו (ג) במרובע ובאורך ובאלכסון שהיא אלכע ושני חומשין באלכסון: **כי אמגוזא.** עגולות כאגוז אבל עגולה כציפה כ) ובעדשה שפיר דמי ולא תסייעא לברייתא דממתניתין: מתני'

הכא נמי איכא נצויי אביו ונצויי רבו: פוחח פורס על שמע וכו': בעא מיניה עולא בר רב מאביי קטן פוחח מהו שיקרא בתורה אמר ליה ותיבעי לך ערום ערום מאי טעמא לא ט) משום כבוד צבור הכא נמי משום כבוד צבור: סומא פורס על שמע וכו': תניא ל) אמרו לו לרבי יהודה הרבה צפו לדרוש במרכבה ולא ראו אותה מימיהם ור' יהודה התם ג) באבנתא דליבא תליא מילתא והא קא מיכוין וידע הכא משום הנאה הוא והא לית ליה הנאה ורבנן אית ליה הנאה כרבי יוסי דתניא א"ר יוסי כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה 1 והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה וכי מה אכפת ליה לעור בין אפילה לאורה עד שבא מעשה לידי פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפלה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו אמרתי לו בני אבוקה זו למה לך אמר לי כל זמן שאבוקה בידי בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתין ומן הקוצין ומן הברקנין: **מתני'** א כהן שיש בידיו מומין לא ישא את כפיו ר' יהודה אומר ב אף מי שהיו ידיו צבועות ג) סטים לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו: **גמ'** (ד) ד תנא מומין שאמרו בפניו ידיו ורגליו אמר ר' יהושע בן לוי ידיו בוהקניות לא ישא את כפיו תניא נמי הכי ה ידיו בוהקניות לא ישא את כפיו עקומות עקושות לא ישא את כפיו אמר רב אסי ו חיפני ז (ובשיני) לא ישא את כפיו תניא נמי הכי ח אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה ולא אנשי טבעונין מפני ט שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין אמר ליה רבי חייא לר' שמעון בר רבי י אלמלי אתה לוי פסול אתה מן הדוכן משום דעבי קלך אתא אמר ליה לאבוה אמר ליה זיל אימא ליה כ וחכיתי לה' לא נמצאת מחרף ומגדף אמר רב הונא זבלגן לא ישא את כפיו והא ההוא דהוה בשיבבותיה דרב הונא והוה פרים ידיה ההוא דש בעירו הוה תניא נמי הכי ל זבלגן לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר א"ר יוחנן מ סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו והא ההוא דהוה בשיבבותיה דרבי יוחנן דהוה פרים ידיה ההוא דש בעירו הוה תניא נמי הכי סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר: ר"י אומר מי שהיו ידיו צבועות לא ישא את כפיו: תנא נ אם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך מותר: **מתני'** ס האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין אף בלבנים לא יעבור בסנדל איני עובר אף יחף לא יעבור ע העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה נתנה נתנה על מצחו או על פס ידו הרי זו דרך המינות ע) פ ציפן זהב ונתנה על בית אונקלי שלו ה"ז דרך החיצונים: **גמ'** מ"ט חיישינן שמא מינות נזרקה בו: העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה: לימא תנינא להא דתנו רבנן צ) פ תפלין מרובעות הלכה למשה מסיני ואמר רבא בתפרן ובאלכסונן אמר רב פפא מתניתין דעבידא כי אמגוזא: **מתני'** האומר יברכוך

[הנאה] באור וכדר' יוסי הייתי מצטער על מה שכתוב כאשר ימשש העור באפלה, וכי מה אכפת לעור בין אפילה לאורה וכול'. **והילכתא** [כרבנן] סומא פורס על שמע. [כהן שיש בי]דו מומין לא [ישא וכו'. תנא ב]פניו ידיו ורגליו. בוהקיות **לא ישא את כפיו**, וכן אם היו עקומות או עקושות לא ישא את כפיו. **חיפני וביסני לא ישא את כפיו.** תניא נמי הכי אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי טבעונין מפני שקורין לעיינין אלפין [ולאלפין עיינין]. **אמר ליה** ר' חייא לר' שמעון בירבי אלמלא לוי אתה פסול אתה מן הדוכן, מאי טעמא משום [דעבין] קלך. אתא אמר ליה לאבוה, אמר ליה זיל אימא ליה כשאתה מגיע אצל וחכיתי לה' לא נמצאת מחרף ומגדף. ר' שמעון בר'בי הוה קליה עבי ואמר לו ר' חייא שלא היה יכול לקרות חי"ת אלא היה קורא לחיתי"ן (חיתין) ט) [היהי"ן] לפיכך א"מר לו כשאתה מגיע לקרוא וחכיתי לה' נמצא שונא ישראל מוציאן בלשון הכאה ונמצא מחרף ומגדף. **תניא** זבלגן לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר. פי' דש בעירו, ידוע ומפורסם. **תניא** סומה באחת מעיניו לא ישא את כפיו, ואם דש בעירו מותר. **מי שהיו ידיו צבועות אסטס לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו.** תניא אם היו רוב אנשי אותה העיר מלאכתן בכך, מותר. **תוספתא** בית הכנסת שאין להן מי שיקרא אלא אחד, עומד וקורא ורושב ורומד וקורא ורושב אפילו ז' פעמים. קטן מתרגם על ידי גדול, אבל אינו כבוד לגדול שיתרגם על ידי קטן, שנא' ואהרן אחיך יהיה נביאך. ראש הכנסת או חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו הזקן בהם, שאין אדם מבזבז לו. חזן העומד לקרות, אחד עומד ומחזן לו עד שיקרא. כיצד זקנים ירשבים, פניהם כלפי העם ואחוריהן כלפי הקדש, וכשהכהנים נושאין [כפיהן] פניהן כלפי העם [ואחוריהן] כלפי הקדש, וחזן הכנסת וכל העם פניהם כלפי הקדש, שנא' ותקבל העדה אל פתח אהל מועד. אין פותחין פתח בית הכנסת אלא למזרח שנא' החונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה. **ירושלמי** תני' אחד] קורא בתורה ואחד מתרגם, (לו) [לא] אחד קורא ושנים מתרגמין. ובנביא אחד קורא ואחד מתרגם, אחד קורא ושנים מתרגמ' וכול' עד והתרגום מעכב. אמר ר' יוסי מן מה דאנן חמין רבנן נפקין לתעניתא וקרו ולא מתרגמי, הדא אמרה שאין התרגום מעכב. אמר ר' יונה אף על גב שאין התרגום מעכב טעה מחזירין אותו. [**מתני'**] **האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין, אף בלבנים לא יעבור. בסנדל איני עובר, אף יחף לא יעבור.** מאי טעמא חיישינן שמא נזדקה בו מינות. **העושה תפילתו עגולה.** פי' העושה תפיליו עגולין כאגוז. אלא כתנו רבנן תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני ואמר רבא בתופרן ובאלכסונן. [**סכנה ואין בה מצוה**]. פי' פעמים שנופל על פניו ברחוב וחנון ואם הן תפילין בראשו עגולין ירצצו מוחו. הוו היא סכנה, ואין מצוותן אלא מרובעות. **נתנה** על מצחו או על פס ידו הרי זה דרך המינות. **ציפה זהב ונתנה על בית** יד של אונקלו, פי' אצילי ידיו, [נ"א: תחת אצילי ידיו], **הרי זה דרך המינות.** האומר

ע) מלשון רבינו משמע דר"ח אמר כן לר"ש בר ר' דלא כמו לתיתא בגמ' לפניהו ותוסי דגי' אחרת היה לו וצ"ע.

מתני' יברכוך טובים ה"ז דרך מינות. שאינו כולל רשעים בשבחו של מקום וחכמיים למדו (כריתות דף ו:) מחלבנה שריחה רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת שמצריכן הכתוב בהרצאתן לריחותן בגאודה אחת: **על קן צפור יגיעו רחמיך.** (ד) כלשון הזה רחמיך מגיעין על קן צפור כך חוס ורחם עלינו: **ועל טוב יזכר שמך.** על טובותיך נודה לך או שאמר שני פעמים מודים כשהוא כורע משתקין אותו ובגמרא מפרש לה: **המכנה בערירות.** בגמרא מפרש שהוסר פרשת עריות בביטוי ואומר לא ערוה ממש דיבר הכתוב אלא כינה הכתוב בלשונו וקרא אותה ערוה המגלה קלון אביו וקלון אמו ברבים. כיצד הוא לשון היפך שמהפך דיבורו לשבח או לגנאי והרבה יש בלשון חכמים בספרי אספה לי שבעים איש (במדבר יא) ואל ארצה ברעתי (שם) ברעתם היה לו לומר אלא שכינה הכתוב כיוצא בדבר וימילו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב (תהלים קו) כבודו היה לו לומר אלא שכינה הכתוב: **האומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך.** לא תבא על הכותית ותוליד בן לע"ז: **משתקין אותו בגזיפה.** שעוקר הכתוב ממשמעו שהוא עבודת חוק לאמוריים להעביר בניהן לאש ונותן כרת לבא על הכותית ומחייב חטאת על השוגג ומיתת ב"ד על המזיד בהתראה: **גמ' משתי רשויות.** ומקבל ומודה אלוה אחד אלוה: **על הרעה.** בדוך דיין האמת: **על הטובה.** בדוך הטוב והמטיב: **מטיל קנאה.** לומר על העופות חס ועל הבהמות וחיות אינו חס: **ואינו אלא גזירה מלך.** להטיל עליו עולו להודיע שאנחנו עבדיו ושומרי מצותיו: **דכתיבהו משה בתורה.** האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים (דברים י): **אנשי כנסת הגדולה.** בספר עזרא (נחמיה ט) ועתה אלהינו האל הגדול הגבור והנורא שומר הברית והחסד: **חוץ מיראת שמים.** אותה מסורה בידי אדם שיהא הוא עצמו מכין לבו לכך אע"ג שהיכולת בידו להכין לבבנו אליו דכתיב הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל (ירמיה יח) ואומר והסרותי את לב האבן מבשרכם (יחזקאל לו): **אמר מילתא מילתא ופני לה.** כל תיבה אומר ושונה אין כאן משמעות שתי רשויות אלא מגונה וסכל הוא: **חברותא כלפי שמיא.** וכי כמנהג תבירו נוהג בהקב"ה לדבר לפניו אלא במתכוין וחוזר ומראה לו בכולפו אלא כיון בראשונה: **מרוספתא.** מרטיו"ל בלע"ז. ותשם את המקבת מתרגמינן מרזפתא (שופטים ד): **פני רב יוסף.** לפרושי מכנה דמתני' כדמתרגם ערות אביך וערות אמך קלנא דאבוך וקלנא לאמך ולא תגלה שום דבר קלון שבהן: **תנא דבי רבי ישמעאל.** לפרש מתני' בישראל הבא על הכותית הכתוב מדבר: **מתני' מעשה ראובן.** ויגלה את יריעת אביו (בראשית לה): **ולא מתרגם.** מחזר אהרן וספר המעשה הוא קרוי מעשה עגל הנשי הוא שכתוב בו ויעל העגל הזה (מ) ולא יתרגם פן יטעו עמי הארץ ויאמרו ממש היה בו שיעלו מאליו אבל המקרא אין מבינין: **הודע את ירושלם.** את תועבותיה. פרשה היא ביחזקאל: **גמ' ויש לא נקרין ולא מתרגמין.** מפרש בסיפא מעשה דוד ואמנון לא נקרין בהפטרה: **מעשה בראשית כו'.** ואמרינן במסכת חגיגה (דף יא:) המסתכל בארבעה דברים ראוי לו כאילו לא בא לעולם. והתם מפרש טעמא אין לרוחו של מלך שיזכירו שמו על אשפה כו': קמ"ל

יברכוך טובים. פי' שמוציא את הפושעים מן הכלל אי נמי משום דממחזי כשתי רשויות כלומר אלהים טובים: **מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים והן אינם אלא גזירות.** מ) ק' להר"ר אלחנן על מה ס" שיסד הקליר בקדושת' שאנו אומרים ביום ב' של פסח לדקו אותו ואת בנו (ו) לא תשחטו ביום אחד דמשמע סר"ל שהקב"ה חס על אותו ואת בנו והוא אינו אלא גזירה: **הכל** בידי שמים חוץ מיראת שמים.

קשה להא בפרק אלו נערות (כתובות דף ל. ושם) אמרינן הכל בידי שמים חוץ מלגיס ופחים ונראה דהכא מיירי בתולדות האדם אם יהיה חכם או טפש עני או עשיר גבור או חלש (ו) דהכל נגזר עליו חוץ מן הירא כדכתיב אל יתהלל (ז) עשיר בעשרו והגבור בגבורתו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי (ירמיה ט) והתם מיירי במאורעות האדם העתידות לבא אליו אחר שנולד שגם הם בידי שמים חוץ מלגיס ופחים פירוש הקור והחום ולא קשה מהא דכתיב לפני קרתו מי יעמוד (תהלים קמז) דה"פ אם ישלחנה בעפש אחת כדכתיב בראש הפסוק משליך קרחו כפתים וגם לא קשה מהא דכתיב ואין נסתר מחמתו (שם יט) דהכיא בעובדי דרכים הוא דקאמר אבל כל זמן שהוא בביתו ולאי יכול הוא ליעלם ממנו:

אין מפטירין במרכבה ורבי יהודה מתיר. וקיימא לן כר' יהודה: מה

יברכוך טובים מרבים רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים משתקין אותו המכנה בערירות משתקין אותו האומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך לא תתן לאעברא בארמיותא משתקין אותו בגזיפה: **גמ'** בשלמא מודים מודים דמיחזי כשתי רשויות ועל טוב יזכר שמך נמי דמשמע על טוב אין ועל רע לא ותנן חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה אלא על קן צפור יגיעו רחמיך מ"ט פליגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינו אלא גזירות ההוא דנחית קמיה דרבה אמר אתה חסת על קן צפור אתה חוס ורחם עלינו (אתה חסת על אותו ואת בנו אתה חוס ורחם עלינו) אמר רבה כמה ידע האי מרבנן לרצויי למריה א"ל אביי והא משתקין אותו תנן ורבה לחדודי לאביי הוא דבעא ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא האדיר והחזק והאמיץ אמר ליה סיימתינהו לשבחיה דמרך השתא הני תלתא אי לאו דכתבינהו משה באורייתא ואתו כנסת הגדולה ותקנינהו אנן לא אמרינן להו ואת אמרת כולי האי משל לאדם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו (באלף) דינרי כסף לא גנאי הוא לו אמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה מכלל דיראה מילתא זוטרתי היא אין לגבי משה רבינו מילתא זוטרתי היא משל לאדם שמבקשין הימנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול אמר רבי זירא האומר שמע שמע כאומר מודים מודים דמי מיתיבי הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה הוא דהוי שתוקי לא משתקינן ליה לא קשיא הא דאמר מילתא ותני לה הא דאמר פסוקא פסוקא ותני לה א"ל רב פפא לרבא ודלמא מעיקרא לא כיון דעתיה והשתא כיון דעתיה אמר ליה חברותא כלפי שמיא אי לא מכוין דעתיה מחינא ליה בארזפתא דנפחא עד דמכוין דעתיה: המכנה בערירות משתקין אותו: תנא רב יוסף קלון אביו וקלון אמו: האומר ומזרעך לא תתן להעביר וכו': תנא דבי רבי ישמעאל בישראל הבא על הכותית והוליד ממנה בן לע"ז הכתוב מדבר: **מתני'** מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם מעשה תמר נקרא ומתרגם מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם והשני נקרא ולא מתרגם ברכת כהנים מעשה דוד ואמנון (ג) נקראין ולא מתרגמין אין מפטירין במרכבה ורבי יהודה מתיר ר' אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלם: **גמ'** תנו רבנן יש נקרין ומתרגמין ויש נקרין ולא מתרגמין [א] ויש לא נקרין ולא מתרגמין אלו נקרין ומתרגמין: בל"ת עק"ן נשפ"ה סימן: מעשה בראשית נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא אתו לשיולי מה למעלה מה למטה ומה

מגונה, ולגבי מודים מודים משתקין אותו. ופרקינן לא קשיא בריתא דקרי פסוקא פסוקא ותנייה, אבל אי קארי מילה ומילה ותניה משתקין אותו. פי' ארזפתא דנפחי. קורנס של נפחים. המכנה בערירות ז) כלומר הקורא הפסוק ערות אביו ואמו לא יגלה, ואינו קורא ערות אביך וערות אמך כדכתי' קרא וכן כל הערירות, משתקין אותו ואומרים לו קרא הפסוק כמו שכתוב וכי אתה מבבר מילין מה שלא ביירר משה רבינו ברוח הקודש. **מתני'** מעשה ראובן נקרא ולא מיתרגם וכולי'. [ת"ר] מעשה בראשית נקרא ומיתרגם, פשיטא, [מהו] דתימא דניחוש לתרגומיה דילמא אתי לשיוליה מה למעלה מה למטה

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. כל הבא על האדם ביד הקב"ה הוא, כגון ארוך קצר עני עשיר חכם שוטה לבן שחור, הכל בידי שמים הוא, אבל לדיק ורשע אינו בא על ידי שמים, אם זו מסר בידו של אדם ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר לו ירצאת שמים (שם). **מילתא מילתא ותני לה.** כל מיבה ומיבה מחזר ושונה, מגונה הוי, שתוקי לא משתקינן ליה, אלא זה דומה למקבל עליו שתי מלכיות אלא למחולק, אמר פסוק אחד ואחר ליה משתקינן ליה, דמחזי כשתי רשויות (שם). **חברותא כלפי שמיא.** מנהג שנהג אדם בחבירו יעבר אצל המקום ולא יחסר בתפלתו (שם לד.). **מחינא ליה.** כלומר מלמדין אותו שיכון ומכין אותו אם ירגיל בכך (שם). **בארזפתא.** קורנס, ותשם את המקבת בידה (שופטים ד) מתרגמינן מרזפתא (ברכות שם).

ז) כלומר שקורא הפסוק ערות אביך וערות אמך שבו ערות אמו לא יגלה וכן כל ערות וכו' ומפרש כפי' הרמב"ם בפירוש המשניות וכן משמע קצת גם בערוך ערך כן.

מסורת הש"ס

מ) ברכות לד. ע"ש, נ) [גר' רמב"ם דרך הלדוקים], ג) שם לג.; ד) שם לד., ה) [בברכות ובע"י ליתא], ו) [ברכות לג.: וש"נ], ז) ברכות לג.: ע"ש נדה טז.; ח) ברכות לג.: [סוכה נג.]; ט) [ברכות לד.], י) [עי' תוי"ט], כ) [תוספתא פ"ג], ל) [דף טז.], מ) [עי' תוי"ט פ"ה דברכות מ"ג], נ) [נדה טז.: ע"ש בתוס'],

גליון הש"ס

גמ' נגאי הוא לו. עיין לעיל דף יח ע"א: תוס' ד"ה מפני. שיסד הקליר עיין חגיגה דף יג ע"א תוס' ד"ה ורגלי המיות.

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי טעמא לא פליגו בה: (ב) שם ואמו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו אין לא הוה אמרינן: (ג) במשנה מעשה דוד ואמנון לא נקראין: (ד) רש"י ד"ה על קן צפור יגיעו רחמיך לשון הווה רחמיך: (ה) ד"ה מעשה עגל וכו' העגל הזה נקרא ולא מתרגם: (ו) תוס' ד"ה מפני וכו' אותו ואת בנו ביום אחד בל תשחטו דמשמע כל"ל: (ז) ד"ה הכל וכו' כדכתיב אל יתהלל חכם בחכמתו אל יתהלל עשיר בעשרו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ויש לא נקרין ולא מתרגמין. תא"מ:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה מעשה תמר וכו' עד ואשליכהו. מלא ואשליכהו ממתק וי"ב ושרף:

מוסף רש"י

על קן צפור יגיעו רחמיך. אנשים שהיו מרחיים עצמם כמתכוונים להטעמיק בלשון תחנונים ומודים רמוז ותנון אתה ועל קן צפור יגיעו רחמיך שאמרת בשלא את הבאם, או שאומר על טוב שאתה עושה לנו יזכר שמך, או שאומר מודים מודים, מתפקן אותו (ברכות לג:). שמטיל קנאה. לומר על אלוה חס ולא על אחר בריותיו (שם). מדותיו. מצותיו, והוא לא לרחמים עשה אלא להטיל על ישראל חקי גזרותיו להודיע שהם עבדיו ושומרי מצותיו וגזרות חקותיו אף בדברים שיש בשטן ולעבו"ם להשיב עליהם ולומר מה טרח במצוה זו (שם). לחדודי לאביי. שיחיי לו מה שהשיב (שם). דכתבינהו משה. האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד (שם). ותקנינהו. בתפלה כשהתפלל עזרא על מעל הגולה בספר עזרא (שם). **הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.** כל הבא על האדם ביד הקב"ה הוא, כגון ארוך קצר עני עשיר חכם שוטה לבן שחור, הכל בידי שמים הוא, אבל לדיק ורשע אינו בא על ידי שמים, אם זו מסר בידו של אדם ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר לו ירצאת שמים (שם). **מילתא מילתא ותני לה.** כל מיבה ומיבה מחזר ושונה, מגונה הוי, שתוקי לא משתקינן ליה, אלא זה דומה למקבל עליו שתי מלכיות אלא למחולק, אמר פסוק אחד ואחר ליה משתקינן ליה, דמחזי כשתי רשויות (שם). **חברותא כלפי שמיא.** מנהג שנהג אדם בחבירו יעבר אצל המקום ולא יחסר בתפלתו (שם לד.). **מחינא ליה.** כלומר מלמדין אותו שיכון ומכין אותו אם ירגיל בכך (שם). **בארזפתא.** קורנס, ותשם את המקבת בידה (שופטים ד) מתרגמינן מרזפתא (ברכות שם).

עין משפט נר מצוה

עח א מיי' פ"ט מהל' תפלה הלכה ז:

עט ב מיי' שם הלכה ד טוש"ע א"ח סימן קכא סעיף ב:

פ ג מיי' פ"י מהלכות ברכות הל' ג סמג עשין מז טוש"ע שם סימן רכב סעיף ג:

פא ד מיי' פ"ט מהל' תפלה הלכה ז טוש"ע א"ח סי' קיג סעי' טו):

פב ה מיי' פ"ט מהל' תפילה הלכה [ח] ב:

פג ו מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה יא סמג עשין יח טוש"ע א"ח סימן סא סעיף ט:

פד ז מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה יב סמג עשין יט:

תורה אור השלם

1. וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יח כא
2. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ: דברים י יב
3. בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלִַם אֶת תּוֹעֵבֹתֶיהָ: יחזקאל טז ב

לעזי רש"י

מרטי"ל. פטיש.

רבינו חננאל

יברכוך טובים. משום דמיחזי כשתי רשויות, וכן האומר **מודים [מודים]**, וכתי' כי יסכר פי דוברי שקר. **על טוב יזכר שמך,** הא על רע לא, והא תנן חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. **על קן ציפור יגיעו רחמיך,** כלומר חס הקב"ה וכתב לא תקח האם משאר כל בריותיו. הנה מטיל קנאה במעשה בראשית, כלומר אילו חביבין יותר ושאר שנואין. ויש אומרים מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים על אילו בלבד והן אינן אלא גזירה. **ההוא דנחית** לקמיה דר' חנינה ואמר האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והחזק והוודאי. אמר ליה אמריתינהו לכלהו שבחי דהקב"ה, אנן הני תלת האל הגדול הגבור והנורא אי לאו דכתבינהו משה באורייתא ותקנינהו אנשי כנסת הגדולה לא הוינן אמינא להו, שאין קץ לשבחו וכל המוסיף גורע, וכול'. אמר ר' **חנינא** הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וגומ'. וכי שואל אדם דבר שאינו ברשותו אלא מיכן ראיה שיראת שמים בידו של אדם היא. אמר ר' זירא האומר שמע שמע כאומר מודים מודים. ומתבינן עליה והתניא הקורא את שמע וכופלה הרי זה

ז) כלומר שקורא הפסוק ערות אביך וערות אמך שבו ערות אמו לא יגלה וכן כל ערות וכו' ומפרש כפי' הרמב"ם בפירוש המשניות וכן משמע קצת גם בערוך ערך כן.

הקורא עומד פרק שלישי מגילה

מה לפנים מה לאחור. פי' [ג] מה בסוף גבולי העולם למזרח ולמערב לי נמי מה היה קודם שנת ימי בראשית ומה יהיה אחר שיכלה העולם: [ד] **מעשה** של עגל השני נקרא ולא מתרגם. פירש רש"י שלא יאמרו ממשות היה בו מדקאמר אהרן וילא העגל הזה וקסה דהא בירושלמי פליגי אמורא ואיכא מאן דאמר מן ויאמר עד לשמלה בקמייסס [ה] (היה) מעשה עגל השני והיינו סיפיה דקרא דוירא משה ולפרש"י לא היה לו לומר אלא עד תחלת הפסוק לכן נראה כדמפרש בירושלמי דהטעם הוי לפי שאין דומה גנאי של יחיד ביחיד או של צבור בצבור לגנאי של יחיד בצבור ומשום כבודו של אהרן לא רצו לתרגם:

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר [ו] הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות. לא גרס ובמעמדות שהרי גבי מעמדות לא מצינו לחוב אלא לבית הכנסת היו הולכין לתעניא כפ' בתרא דתעניא (דף כו.) כיון

ומה לפנים ומה לאחור קמ"ל מעשה לוט ושתי בנותיו נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ניחוש לכבודו דאברהם קמ"ל מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודו דיהודה קמ"ל שבחיה הוא דאודי מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודן של ישראל קמ"ל כל שכן דניחא להו דהויא להו כפרה קללות וברכות נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש [ז] דלמא (ח) [ט] פייגא דעתיהו דצבורא קמ"ל אזהרות ועונשין נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דלמא אתו למעבד מיראה קמ"ל מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם [מעשה אבשלום נקרא ומתרגם] פשיטא מהו דתימא ליחוש ליקריה דדוד קמ"ל מעשה פילגש בגבעה נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודו דבנימין קמ"ל [1]הודע את ירושלם את תועבותיה נקרא ומתרגם פשיטא לאפוקי מדברי אליעזר דתניא [2]מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מרבי אליעזר הודע את ירושלם את תועבותיה אמר לו עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובדוק בתועבות אמך בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול: ואלו נקרין ולא מתרגמין (רעבד"ן סימן) מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם ומעשה ברבי חנינא בן גמליאל שהלך לכבול והיה קורא חזן הכנסת [2]ויהי בשכון ישראל ואמר לו למתורגמן [3](הפסק) אל תתרגם אלא אחרון ושיבחוהו חכמים מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם איזה מעשה עגל השני מן [3]ויאמר משה עד [4]וירא משה תניא ר"ש בן אלעזר אומר לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו שמתוך תשובה שהשיבו אהרן למשה פקרו המערערים שנאמר [5]ואשליכהו באש ויצא העגל הזה: ברכת כהנים נקרין ולא מתרגמין מ"ט משום דכתיב [6]ישא: [א] מעשה דוד ואמנון [א] לא נקרין ולא מתרגמין והא אמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם לא קשיא [8]הא דכתיב [7]אמנון בן דוד הא דכתיב אמנון סתמא ת"ר [7]כל המקראות הכתובין בתורה לגנאי קורין אותן לשבח כגון [8]ישגלנה ישכבנה [9]בעפולים בטחורים [10]חריונים דביונים [11]לאכול את חוריהם ולשתות את מימיה שיניהם לאכול את צואתם ולשתות את מימי רגליהם [12]למחראות למוצאות ר' יהושע בן קרחה אומר למחראות כשמן מפני שהוא גנאי לעבודת כוכבים [1]אמר רב נחמן כל ליצנותא אסירא [2]בר מליצנותא דעבודת כוכבים דשריא דכתיב [13]כרע בל קרס נבו וכתיב [14]קרסו כרעו יחדיו לא יכלו מלט משא וגו' ר' יוחנן אמר מהכא [15]לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבידו אמר רב הונא בר מנון משמיה דרב אחא בריה דרב איקא שרי ליה לבר ישראל למימר ליה לעובד כוכבים שקליה לעבודת כוכבים ואנחיה בשין תיו שלו אמר רב אשי האי מאן דסנאי שומעניה שרי ליה לבזוייה בגימ"ל ושי"ן האי מאן דשפיר שומעניה שרי לשבוחיה ומאן דשבחיה [1]ינוחו לו ברכות על ראשו:

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת [3]בית הכנסת לוקחין תיבה תיבה לוקחין מטפחות מטפחות יקחו

9. יָכְבָּה יֵי בְּשַׁחַין מִצְרַיִם וּבְטְחֹרִים וּבְגָרֶב וּבְחֶרֶס אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהֵרָפֵא: דברים כח כז 10. וְיָהִי רָעָב גָּדוֹל בְּשֹׁמְרוֹן וְהִנֵּה צָרִים עָלֶיהָ עַד הֱיוֹת רֹאשׁ חֲמוֹר בְּשְׁמֹנִים כֶּסֶף וְרֹבַע הַקַּב דְּיוֹנִים בַּחֲמִשָּׁה כֶסֶף: מלכים ב ו כה 11. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַב שִׁקָּה הַעֵל אֲדֹנֶיךָ וְאֵלֶיךָ שִׁלַּחְנִי אָדֹנָי לְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲלֹא עַל הָאֲנָשִׁים הַיֹּשְׁבִים עַל הַחֹמָה לָאֱכֹל אֶת צוֹאָתָם וְלִשְׁתּוֹת אֶת מֵימֵי רַגְלֵיהֶם עִמָּכֶם: מלכים ב יח כז 12. וַיִּתְּנוּ אֵת מַצְּבַת הַבָּעַל וַיִּתְּצוּ אֶת בֵּית הַבָּעַל וַיִּשְׂמֻהוּ לְמוֹצָאוֹת עַד הַיּוֹם: מלכים ב י כז 13. כָּרַע בֵּל קֹרַס נְבוֹ הָיוּ עֲצַבֵּיהֶם לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה נִשֹּׂאתֵיכֶם עֲמוּסוֹת מַשָּׂא לַעֲיֵפָה: ישעיהו מו א 14. קָרְסוֹ כָּרְעוּ יַחְדָּו לֹא יָכְלוּ מָלֵט מַשָּׂא וְנַפְשָׁם בַּשֶּׁבִי הָלֵכָה: ישעיהו מו ב 15. לַעֲגֻלּוֹת בֵּית אָוֶן יָגוּרוּ שֹׁכֵן שֹׁמְרוֹן כִּי אָבַל עָלָיו עַמּוֹ וּכְמָרָיו עָלָיו יָגִילוּ עַל כְּבוֹדוֹ כִּי גָלָה מִמֶּנּוּ: הושע י ה

עין משפט נר מצוה

פה א מיי' פי"ב מהל' תפלה הל' יב סמג עשין יט:

פו ב טוש"ע י"ד סימן קמז סעיף ה:

א ג מיי' פי"ל מהל' תפלה הל' יד טור ש"ע ל"ה סימן קנג סעיף ב:

מוסף רש"י

ישגלנה. לשון שגל, פלגש, והכתוב כיצהו לשכב עמה, ותיקון סופרים הוא זה (דברים כח ל). קרס. נתר, כלומר כרע על ברכיו ונתרו, דהייט לשנותא דמשמעי ביה קרע, לא יוכלו מלט משא. הרעי שבנקייסס לא יוכל לסבול ונתרו (סנהדרין סג:). לעגלות בית און. על עגלים שבבית אל, יגורו שכן שומרון. ידאגו שומרון, כי אבל עליו עמו. שיטלו סנחריב וילך לו, וכמריו. שהיו מסתלין מאתו, עליו יגילו. שמחמיס על כובד משא שגלה מהם. אלא כבידו. משא שנגזותיו וריעי שבהן ואינו. לאו בעלי חיים ניעבו ואין להם רעי, משמעי הכו קרא לשון גנאי (סנהדרין סג:).

הדרן עלך הקורא עומד

תורה אור השלם

1. בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלִַם אֵת תּוֹעֲבֹתֶיהָ: יחזקאל טז ב
2. וַיְהִי בְּשֶׁבֶן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר: בראשית לה כב
3. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן מַה עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה: שמות לב כא
4. וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעֵגֶל כִּי פָרֻעַ הוּא כִּי פֵרַע אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם: שמות לב כה
5. וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה: שמות לב כד
6. יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: במדבר ו כו
7. וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וּלְאַבְשָׁלוֹם בֶּן דָּוִד אָחוֹת יָפָה וּשְׁמָהּ תָּמָר וַיֶּאֱהַבֶהָ אַמְנוֹן בֶּן דָּוִד: שמואל ב יג א
8. אִשָּׁה תֵּאָרֵשׂ וְאִישׁ אַחֵר יִשְׁכָּבֶנָּה בַּיִת תִּבְנֶה וְלֹא תֵשֵׁב בּוֹ כֶּרֶם תִּטַּע וְלֹא תְחַלְּלֶנּוּ: דברים כח ל

מסורת הש"ס

מתרגמין, ולא יהא אחד מתחיל ואחד גומר אלא המתחיל הוא גומר את כולן. **והזהרות** ועונשין נקראין ומתרגמין. **מעשה** אמנון ותמר נקרא ומתרגם, והני מילי דכתיב ביה אמנון סתמא אבל כל היכא דכתיב אמנון בן דוד נקרא ולא מיתרגם. **מעשה** אבשלום בפילגשי אביו נקרא ומיתרגם. **מעשה פילגש** בגבעה נקרא ומתרגם. **וכל** הני כולהו אמרינן עלוהי פשיטא כולי'. **הודע** את ירושלים נקרא ומתרגם, ומעשה באחד שקראו ואמר לו ר' אליעזר צא ובדוק בתועבות אמך. **והמרכבה** קורין אותה לרבים. **מעשה** ראובן נקרא ולא מיתרגם ומעשה בר' חנניה בן גמליאל שהלך לכבול ועמד וקרא וילך ראובן וגומ' ואמר למתורגמן אל תתרגם אלא מן ויהיו בני יעקב ושבחוהו חכמים. **מעשה** העגל השני נקרא ולא מיתרגם, מן ויאמר משה [אל] (ל)אהרן עד וירא משה את העם. **ועוד** כתוב נקרא ולא מיתרגם, ויגף ה' את העם על אשר וגו'. **תניא** לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו, שמתוך תשובה שהשיב אהרן למשה פקרו המינים, שנאמר ואשליכהו באש ויצא העגל הזה. **ברכת כהנים** נקרא ולא מיתרגם. מאי טעמא, משום ישא ה' פניו אליך. **ירושלמי** לא נקראין ר' בא בעא מר' יוסי מאי טעמא, אמר ליה כה תברכו, לברכה ניתנה ולא לקריאה. **תוספתא** מעשה דוד בבת שבע לא ניקרין ולא מיתרגמין והסופר מלמד כדרכו. **תנו רבנן** כל המקראות שכתובים לגניי כגון שגלנה, קורין אותה ישכבנה. וכגון בעפלים, קורין אותם בטחורים. חריונים, קורין אותם הדביונים. וחוריהם, קורין אותם צואתם. ולמחראות, קורין אותן למוצאות. אלו בלשון הקודש הן גניי גדול בלשון הזה, לפיכך משנין אותם שלא להוציא אדם דבר מגונה מפיו. אמר **רב נחמן** כל ליצנותא אסורה בר מליצנותא דעבודה זרה, [כ]דכתיב כרע בל קרס נבו, וכתיב קרסו כרעו יחדיו וגומ'. ר' יוחנן אמר מהכא שני' על כבודו כי גלה ממנו, כלומר עמו של עגל מתאבלין והכומרים שהיו עליו מגילין עכשיו מתעצבין, על כבודו כי גלה, כלומר לקה בכבידו וחלה וגלה הכבד שלו, ניטל כולו, בדרך ליצנות כיון שאינו יכול להועיל ניטל כבידו. **שרי** למימר לגוי שקליה לעבודה זרה ואנחיה בשת שלך. [**פי' שת ותחת**], כדכתיב וחשופי שת ערות מצרים ופירושו מקום השתנת מי רגלים, ובתחת מקום הצואה. ואמר **רב אשי** מאן דסני שומעניה, כגון השותה בארבעה מיני זמר וכיוצא בו, כמו שמצינו באלישע אחר שהוציאוהו אלו הדברים לתרבות רעה, ומפורש בחגיגה, וכל שכן בדבר שהוא יתר מזו. **שרי** לבזוייה בש"ין וגימ"ל. כלומר מי ששמענו רע, מותר לבזותו בן זונה דגיירא וגירתי, ונגלו שוליו ונחמסו עקביו. (ופיר') [ופ"א] בן שפחה בן גוי. כדגרסינן בסנהדרין כמן קרינא לרשיעא בר צדיקא, רשיעא בר רשיעא כי האי תנא קו'. [**תוספתא**] ר' יהושע בן קרחה אומר ושימם למחראות קורין אותו בכינוי מפני שגניי לעבודה זרה הוא. הכתוב ליחיד אין מכנין אותו לרבים, כתוב לרבים אין מכנין אותו ליחיד. ר' יהודה אומר המתרגם פסוק בצורתו הרי זה בדאי **ירושלמי** תפלין ומזוזה מי קודם, והמוסיף הרי זה מגדף. פירוש המתרגם ז) השם בצורתו בדאי והמוסיף עליו זולתי התרגום שלנו הרי זה מגדף. תורגמן העומד לפני חכם אינו רשאי לא להוסיף ולא לפחות ולא לשנות אלא אם כן הוא אביו או רבו. שמואל אמר מזוזה קודמת שכן נוהגת בשבתות ובימים טובים מה שאין כן בתפילין. רב הונא אמר תפילין קודמין שנוהגין במפרשי ימים והולכי מדברות מה שאין כן במזוזה. מתניתין מסייעא לשמואל תפילה שבלת עושין אותה מזוזה מזוזה שבלת אין עושין אותה תפילה, למה שמעלין בקודש ולא מורידין. הדרן עלך הקורא

גליון הש"ם

גמ' דלמא פיינא. עיין ברש"ס ויגא (פ' מ"ו פסוק י) [פ' מ"ס פסוק כו]:

הגהות הב"ח

(**ח**) גמ' וברכות נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דלמא אתו למיעבד מאהבה ומיראה קמ"ל אזהרות ועונשין נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דלמא פייגא דעתייהו דצבורא קמ"ל מעשה אמנון כו' ל: (**ט**) רש"י ד"ה דאודי שהודה על חטאו: (**ג**) ד"ה מן ויאמר וכו' הטעם הזה שחזר אהרן וספר המעשה נקרא מעשה העגל השני הס"ד: (**ד**) ד"ה וכמריו עליו כל"ל ותיבת אשר נמחק: (**ה**) ד"ה בגימ"ל ומי"ן. נ"ב כר גיוזתא תרגום יהושלמי הגוף והטוחפת גיוזא וגיוזתא:

הגהות הגר"א

[**א**] **גמ'** מעשה דוד ואמנון נקרין ולא מתרגמין כל"ל:

רבינו חננאל

מה לפנים קודם נברא העולם ומה לאחור, קמ"ל דלא חיישינן. **מעשה** לוט ובנותיו נקרא ומיתרגם. **מעשה** תמר ויהודה נקרא ומיתרגם. **מעשה** העגל הראשון נקרא ומתרגם. **קללות** וברכות נקראין

ז) מפרס"י נראה דגרים דלמא אתו למעבד מאהבה ומיראה דלקמן גבי אזהרות ועונשין גרס דלמא פייגי דעתייהו וכ"כ מהרש"ל וע"ע בע"ן, ג) [מס' סופרים פ"ט הי"ח], ג) [בע"י ליתא], ד) [תוספתא פ"ג], ה) [איני בפסוק], ו) סנהדרין סג: ע"ש, ז) [ברכות לג. שבת לא. ע"ז ס:], ח) בס"ל: המיינן, ט) [עי' רי"ס ד.], י) [ל"ל שהיה], כ) [פרק מו], ל) [ל"ל קרסו כרעו], מ) [לקמן כו.], נ) [עיין תוס' חגיגה יח: ד"ה יכול], ס) [שיך לעיל במשנה], ע) [ל"ל היא], פ) שיך לדף כו.,

---

מ) עי' תוס' קדושין דף מ"ט ד"ה המתרגם מש"כ בשם רבינו זל"ל וע"ע בערוך ערך תרגם.

לוקחין ספרים. גניזים וכתובים: **אבל מכרו תורה כו'.** שמעלין בקדש ולא מורידין. תוספתא[ט] מעלין בקדש לכתיב ויקם משה את המשכן (שמות מ) בגלגל עשה ומשה שהיה גדול ממנו הקימו ולא מורידים לכתיב את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים לפוי למזבח כי הקריבום לפני ה' ויקדשו וגו' (במדבר יז) כיון שהוקדשו הוקדשו[י] עד כאן: **וכן במוסריהן.** מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה לא יקחו מן המותר דבר שקדשתו פחותה: **גמ' זו דברי ר' מנחם בר' כו'.** בהדיא אמרינן בתוספתא דמגילה (פ"ג) דהוא אמרה: **הואיל והעם מתפללים בו בתעניות ובמעמדות.** כדתנן במסכת תעניות (דף טו.) עברו אלו ולא נענו מוציאין את התיבה לרחובה של עיר. תוספתא[יא] ובמעמדות[יב] תנן[יג] מתכנסין בעריהן וקורין במעשה בראשית ותניא בגמרא[יד] אנשי מעמד נכנסין לבית הכנסת ויושבין ארבע תעניות בשבת אפשר בית הכנסת היה להם קבוע ברחובה של עיר ומתכנסין שם המעמד כולו כדרך ששנינו בציבורים (פ"ג משנה ג) כל העיירות שבמעמד מתכנסין[טו] לעיירות של מעמד ולנין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולנין שם והיה הממונה אומר קומו ועלה ניון אל ה' אלהינו הא למדת כינום עיירות ברחוב היתה ואקראי הוי שמעמד[טז] הזה אינו חוזר חלילה עד חלי שנה ובתלמידי רבינו יאנק הלוי מצאתי[יז] ובמעמדות לא גרסינן ומפרש שלא היתה תפלתן ברחוב עד כאן: **אקראי בעלמא.** אינו תדיר: **לא שנו.** דיכולין למכור בית הכנסת ולא של כפרין: **אבל של כרכין.** הוה להו בתי כנסיות הרבים והכל בעליהן ואין בני העיר לבדם בעלים להם: **עורסייס.** לורפי נחומא: **ואין ירושלים מעמאה בנגעים.** דלאו אחוזה היא כדאמרי' לקמן. דסבירא ליה להלי תנא לא נתחלקה ירושלים לשבטים ולא נפלה בגורל לא ליהודה ולא לבנימין: **אני לא שמעתי.** שלא יהא מיטמא אלא מקום מקדש בלבד משום דבית של קודש הוא וגבי נגעים ובא אשר לו הבית (ויקרא יד) בעינן אבל ירושלים מיטמא בנגעים דסבר נתחלקה לשבטים ואחוזתכם קריא ליה. קתני מיהת לרבי יהודה דאית ליה נתחלקה לא שנו אלא מקום מקדש אבל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבה[יד] כשאר בתי העיר ואע"ג דשל כרך הוא: **מקודש.** אף בתי כנסיות משמע: **הר הבית.** בכניסתו מלד המזרח. כל מה שיש שם פנוי קרוי הר הבית שאין לה שם אחר: **והלשכות.** שבתוך החיל: **והעזרות.** שלשתן עזרת נשים ועזרת ישראל הן אחת עשרה אמה שישראל רשאין ליכנס לפנים מן השער ואחריהם לצד מערב לעזרת הכהנים י"ל אמה שבין דריסת רגלי ישראל למזבח החילון: **ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל[טז].** מלד מערב. עכשיו יותר בנתייים מקום המזבח ל"ב אמה ובין האולם והמזבח כ"ב אמה שלא פירש של מי הוא חזר ופירש לעובה יוצאה כו' לימדך כאן לעובה זו לבדה ליהודה אבל בפונו של מזבח ולרומו ומערבו של בנימין. ובמסכת זבחים[יז] אמרינן שאין ליהודה בחותה הרצועה אלא המזרחית מקום היסוד ולכך לא היה יסוד למזרחו של מזבח: **והיה בנימין הלדיק.** לופה ברוח הקדש שכן עתיד להיות ומצטער עליה: **חופף עליו.** אדם המצטער חופף ומתחבק בבגדיו. לשון שפשוף כמו זיר חופף ומפספס (מזיר דף מג.): **אושפיזכן.** שהיה אהרן בחלקו: **והאי תנא סבר כו'.** והיינו תנאי דאמרן לעיל: **אין משכירין.** בעלי בתים לא בתיהם לעולי רגלים אלא בחנם נותנין להן ונכנסין לתוכן: **עורות קדשים.** תודה ושלמים שבעורות בבעלים: **גולפא.** קנקן של חרס שנשתמש בו: **ומשכא.** אם שחט בהמה: **לא שנו.** דאין מוכרין דמים מקדושתן לוקחין תיבה. אוקימנא בכנסת של כפרים, אבל כנסת של כרכים לא מודבנא משום שהיא של רבים. אמר רב אשי כגשתא דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא קא אתו לה ושל **ביון דמעלמא קאתו לה.** נראה לפרש הכי כיון שרוב בני אדם רגילים ללכת שם להתפלל אף על פי שאין נותנים כלום בבנינו מכל מקום כיון דלדעת אותן רבים נעשה חמורה קדושתו ואינן יכולין למוכרו ועוד יש לפרש כיון שרבים נותנים בבנינו ובשאר לרביו ובסמוך נמי דקאמר רב אשי דאדעתא דידי קאתו הייגו ממה שנותנים בו לעשות רצונו:

ואמאי והא דברים נינהו. משמע דסבירא ליה למקצן דכיון דלא מיזדבני לאין להן ליומא בנגעים משום דלא מיקרי אחוזתכם וגם לא קריגן ביה אשר לו הבית וקשה דהא בפ"ק דיומא (דף יא.) מחייב ר"מ בית הכנסת של כרכים במזוזה וגם מוקי ברייתא דהתם דקאמר דבית הכנסת מיטמא בנגעים כרכים דהא (ר"מ) [ר"מ] לא מפליג בין של כרכים לשל כפרים לענין נגעים ומזוזה ויש לומר דודאי המקצן טעה בתרתי חדא לאין חילוק בין כרכים לשל כפרים כדמסיק התם לרבנן דר"מ דהיינו ר' יהודה וגם טעה בהא דאע"ג דלא מיזדבני יש להן ליומא בנגעים לרבי מאיר: **ורצועה יוצאה מחלק יהודה לחלק בנימין ובה היה מזבח בנוי.** קשה דהא בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נג.) אמר דבקרן דרומית מזרחית לא היה יסוד לפי שלא היה יסוד אלא בחלקו של עורף (ז) בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף (בראשית מט) אלמא שכל המזבח בנוי בחלקו של בנימין וי"ל אותו קרן דרומית מזרחית שלא היה בו יסוד שהיה בחלק יהודה על זה היה מלטער בנימין לבולעה כדי שיהא כל המזבח בחלקו: **אף לא המטות.** פירש הר"ר יוסף דסבירא ליה דכיון שהקרקע מקום המטות לא היה מיוחד לבעלים לא היה כח בידם להשכירם שכירות שלם ומכל מקום מחמת מטלטליהם היו נוטלין עורות הקדשים:

אוגורה

לבולעה שנאמר [2]חופף עליו כל היום [3]לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזכן לשכינה [4]והאי תנא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים דתניא [5]אין משכירים בתים בירושלים מפני שאינן שלהן ר"א [6](בר צדוק) אומר אף לא מטות לפיכך עורות קדשים בעלי אושפיזין נוטלין אותן בזרוע אמר אביי ש"מ אורח ארעא למישבק איגש גולפא ומשכא באושפיזיה אמר רבא [7]לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למישתא

(ח) יקחו ספרים ספרים לוקחין תורה אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים לא יקחו מטפחות מטפחות לא יקחו תיבה תיבה לא יקחו בית הכנסת בית הכנסת לא יקחו את הרחוב וכן במותריהן: **גמ'** בני העיר שמכרו רחובה של עיר אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן זו דברי ר' מנחם בר יוסי סתומתאה אבל חכ"א [1]הרחוב אין בו משום קדושה ור' מנחם בר יוסי מאי טעמיה הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות ורבנן ההוא אקראי בעלמא: בית הכנסת לוקחין תיבה: אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן [2]לא שנו אלא בית הכנסת של כפרים אבל בית הכנסת של כרכין כיון דמעלמא אתו ליה לא מצו מזבני ליה דהוה ליה דרבים אמר רב אשי [3]האי בי כנישתא דמתא מחסיא אף על גב דמעלמא אתו לה כיון דאדעתא דידי קאתו אי בעינא מזבנינא לה מיתיבי [4]א"ר יהודה מעשה בבית הכנסת של טורסיים שהיה בירושלים שמכרוה לרבי אליעזר ועשה בה כל צרכיו והא התם דכרכים הוה ההיא בי כנישתא זוטי הוה ואינהו עבדוה מיתיבי [1]בבית ארץ אחוזתכם [2]אחוזתכם מיטמא בנגעים ואין ירושלים מיטמא בנגעים אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד הא בתי כנסיות ובתי מדרשות מיטמאין אמאי הא דכרכין הוו אימא א"ר יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד במאי קמיפלגי ת"ק סבר [3]לא נתחלקה ירושלים לשבטים ורבי יהודה סבר נתחלקה ירושלים לשבטים ובפלוגתא דהני תנאי דתניא [5]מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום [6]לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזכן לשכינה [7]והאי תנא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים מפני שאינן שלהן ר"א [8](בר צדוק) אומר אף לא מטות לפיכך עורות קדשים בעלי אושפיזין נוטלין אותן בזרוע אמר אביי ש"מ אורח ארעא למישבק איגש גולפא ומשכא באושפיזיה אמר רבא [9]לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו

מסורת הש"ס

(ח) [תוספתא פ"ג], ב) יומא יב. ב"ק פב:, ג) [סוטה מה:], ד) יומא יב. זבחים נג: קיח:, ה) [עי' סוטה לז.], ו) [שנאמר ובין כתפיו שכן כל"ל וכן הוא להדיא הגי' ביומ' וכזבחי'], ז) [תוס' מ"ש פ"ג], ח) [בתוספתא איתא בר' שמעון], ט) בפ"ג: תוספתא, י) [וכן איתא בהדיא בתמורות לט. וילקי דמעלין מאת מחתות החטאים וכו' ולא מורידין ילקי מויקם משה את המשכן וכו' וע"ש בפרק"י וי"ע וכן בשבת כח: כתב רש"י ד"ה מעלין בקדש ואין מורידין מקראי ילפינן לה בתמורות פרק שני הלאם], י) [תענית כז:], יא) [תענית כו.], יב) [תענית כז:], יג) [לעיר של ראש המעמד], יד) [דף נג.], טו) [ע"כ], טז) לא מפליג בהכנסת של עיר לחוד ולחוד בין שיש ביה בית דירה לו לא ולכפרים ולכרכים שוה לכ"ע ועי' במהרש"ל,

---

הגהות הב"ח

(א) במשנה לוקחין ספרים: (ב) רש"י ד"ה תוספתא ובמעמדות והא דתנן וכו' אפשר דבית הכנסת וכו' נכנסין לבתים ולמשכנים היה הממונה כו' כל"ל ותיבות ולנין שם נמחק וע"כ פי' כל אנשי העיירות של אנשי מעמד מתכנסין לעיר של ראש המעמד: (ג) בא"ד ואקראי הוה שמעמד הזה. נ"ב [אפשר הכתמלה זה ונאלר זה הלשון] הכא בציבורים דמתכנסין לעיר של מעמד ולנין ברחובה של עיר קמיירי הכא דהיו מתפללין בצבור ברחובה של עיר בתוכן הימים שהיו לנין שם ואקראי בעלמא הוה פעם אחת בשנה ואפ"ה לר' מנחם יש בהן משום קדושה ולא דמי לה דקאמר לקמן בסוף דף כ"ז אי הכי קדשתיהו לכולהו שבעיי דנהרדעא דהתם בהתפלה בימיד בדין כ"ע מודו דאין בו משום קדושה: (ד) ד"ה אני לא וכו' ובתי מדרשות שבה מטמאין כאהל בתי: (ה) ד"ה ומה היה וכו' אולם והיכל ובית קדשי הקדשים שהוא לצד מערב עכשיו נשאר בנמנים מקום המזבח וכו' בתותה הרצועה אלא קרן מזרחית דרומית מקום היסוד: (ו) ד"ה לא שנו וכו' ובית הכנסת בקדושתו עומד וכו' מנהיג פסרים בקדושתן אלא שלא מכרו שבעה הטובים: (ז) תוס' ד"ה ורצועה וכו' של זורף שהוא בנימין:

מוסף רש"י

סתומתאה. עי' רש"י לעיל ב. ובכורות ל. **ואין ירושלים מיטמא בנגעים.** שאין לאחזה לשם, קסבר לא נתחלקה לשבט יהודה ובנימין אלא כל השבטים שוין בה (יומא יב.). **אני לא שמעתי.** קסבר נתחלקה לשבטים, **אלא מקום מקדש בלבד.** שכשקנה דוד את גורן מארונה היבוסי נגה הכסף מכל שבט ושבט כדאמרינן בספרי ובשמיטת קדשים (שם). **במאי קמיפלגי.** ר' יהודה ורבנן (שם). **הר הבית הלשכות והעזרות.** לד המזרחי רוחב הר הבית עזרת נשים כולה ועזרת ישראל כולה, וי"ל אמה של מקום רגלי דריסת הכהנים להלן מרגלי ישראל ושם המזבח ממחיל מעט ולמערב בחלקו של בנימין, אלא שבמקום מזבח המזבח יוצאה רצועה מחלקו של יהודה ונכנסה לקרן מזרחית דרומית (שם). **ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה.** לדרומו של מזבח, שחלקו של יהודה היה במזרח, כדתניא מה היה בחלקו של יהודה הר הבית (בכיאתו) והלשכות שבו והעזרות, עזרת נשים כולה ועזרת ישראל שנים ועשרים אמה בל' מקום דריסת רגלי הכהנים ומקום דריסת רגלי ישראל מיקרו עזרות, ונמצא חלקו של יהודה במזרח המזבח ובלבד לדרום המזבח אוכל בחלקו אמה במזרח, אלא שלבד קרן מזרחית לפוניא היה כלה חלקו של יהודה, שהיה פותח אמה ברחוק מן הקרן אמה והרצועה היתה יוצאה בדרום למזבח ונכנסת בחלקו של בנימין, שממקום הדריסה ולמערב היה חלקו של בנימין, אלא שרצועה זו היתה ביהודה בתוך חלקו של בנימין ומזבח ומזבח אוכל בה אמה, וכיון אמה שהיה כניסת היסוד לאחר לחיות בה, כדאמר מר (מדות פ"ג מ"ד) עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד כל אורך כותל מזרחי בעובי אמה כיון אוכל חלקו של יהודה וכן כותל דרומי לבד אמה שמוך לקרן דרומית מערבית, ולבד אמה שמוך לקרן מזרחית לפוניא (בחיים נג.). **חופף.** כמו זיר חופף ומפספס, דפרוטר"ל בלגע"ז, כלאדם המתבחב ומתמת שאינו מגיע לאותו (יומא יב.). **אושפיזכן לשכינה.** שהיה אהרון נתון בחלקו (שם) שבית קדשי הקדשים בנוי בחלקו (סוטה לז.). **והאי תנא. לנקמן, סבר לא נתחלקה.** והיינו תנאי (יומא יב.). **עורות קדשים.** של שלמי תגיגה ושמחה שעולי רגלים שוחטין ואוכלין שם (שם). **גולפא.** קנקן של חרס, **ומשכא.** עור בהמה שהוא שוחטו ואוכל בבית הבית (שם).

עין משפט נר מצוה

א מ"י פי"א מה"ל תפלה הלכה כא טוש"ע מ"ח סי' קנד ס"ח:
ג ב מ"י פ"ג מה"ל עז טוש"ע שם סי' קנג סעיף ז:
ג [מ"י שם הלכה יט טוש"ע שם]:
ד ד מ"י פי"ד מה"ל טומאת צרעת הלכה יא ופ"ז מהלכות בית המקדש הלכה יד:
ה ה מ"י שם ופ"ע מה"ל רוצח הלכה ד:
ו ו מ"י פ"ז מהלכות בית המקדש הל"ו יד:
ז ז מ"י פי"א מהלכות תפלה הלכה ח טוש"ע מ"ח סי' קנג סעיף ז:

תורה אור השלם

1. כִּי תְבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם: ויקרא יד לד
2. לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְיָ יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן: דברים לג יב

גליון הש"ס

רש"י ד"ה תוספתא ובמעמדות וכו'. ומעמדות לא גרסינן בתי' מהר"מ ן"ב דף עז ד"ה אין אומיות כתב דאמגיות ליתא הוא ולאו דוקא מעמדות: **שם** ד"ה טורסיים צורפי נחושת. עי' מוזלן דף מ ע"ב תד"ה מעלית. ע"ז דף ח ע"ב תד"ה רבן: **שם** ד"ה לא שנו כו' ובהב"ג בחשיבותו. מבואר דס"ל לרש"י דבלאו מעמד אנשי העיר אין מוכרין דמים מקדושתן וגם הבהכ"נ בחשיבותו ומעמד אנשי העיר בהכ"נ והדמים יוצאים לאולין ומתוה לי מה דכתי רש"י לקמן מז ע"ב ד"ה ורבנן וכו' דכיון דשקיל דמי ומעלה להו בקדושה וכו' וממ"ש אם במכרו מעמד אנשי העיר לא צריך להעלות הדמים בקדושה ואעפ"כ הוקה מה דפני עניל דהא בהכ"נ יוצא לאולין והמעות מותר אפי' למשתי כי' שכרא ובלא מעמד אנשי העיר אף אם מעלין הדמים בקדושה מ"מ הבהכ"נ בקדושתה קאי ופע"ג:

רבינו חננאל

פרק שלישי: בני העיר

בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמים בית הכנסת כו'. אוקימנא לר' מנחם בר' יוסי סתימתאה, דסבר הואיל והעם מתפללין בה בתעניות ובמעמדות יש בה קדושה. אבל חכמים אומרים אקראי בעלמא הוא, הרחוב אין בו משום קדושה. פי' דברי ר' פלוני סתימתאה, זו המשנה אף על פי שהיא סתם משנה, אינה לר' מאיר כדקיימא לן סתם משנה ר' מאיר היא, (א) אלא [ל]ר' עקיבא היא אי לר' מנחם בר' יוסי היא זו המשנה והיא שנויה סתם. ולא כל דבריהן של חכמים הללו בכל המשנה סתומין הן, אלא המשניות שהזכירום בלבד. **[פיסקא]** בית הכנסת לוקחין תיבה. אוקימנא בכנסת של כפרים, אבל כנסת של כרכים לא מודבנא משום שהיא של רבים. אמר רב אשי כגשתא דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא קא אתו לה ושל

רבים היא, כיון דאדעתא דידי אתו אי בעינא מצינא מזבינא לה. וכנסת של טרסיים בירושלים שקנאה ר' אלעזר בן עזריה הם עשאוה לעצמם ולא מסרוה לרבים, לפיכך מכרוה. וכנסת של כרכין אין מוכרין לפי שאינה שלהן, והתניא [אחותכם] מטמא בנגעים ואין ירושלים מטמא"ה בנגעים. אמר ר' יהודה אני לא שמעתי שאין מטמא בנגעים אלא בית המקדש. הא בתי כנסיות דירושלים מיטמאין, אמאי והא דכרכים נינהו. ופרקינן אימא לא שמעתי אלא מקום מקודש ואפילו בתי כנסיות בשמע. במאי פליגי, תנא קמא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים, ואינה אחחה לפיכך אינה מטמאה. ור' יהודה סבר נתחלקה ואחוזתם היא, זולתו מקום מקודש. וכי הני תנאי מה היה בחלקו של יהודה הר הבית לשכות ועזרות, מה בחלקו של בנימין כו', האי תנא סבר נתחלקה וחלק ליהודה ובנימין היא. והאי תנא סבר לא נתחלקה, דתניא אין משכירין בתים בירושלם לפי שאינן שלהן כו'. אמר אביי שמע מינה דרך ארץ להניח אכסניי לבעל הבית הקנקן שהיה בו היין ושתאו, והעור של כבש ששחט ואכלו. אמר רבא לא שנו, מכרו רחוב לוקחין בדמים בית הכנסת כך וכך וכו', אלא אם לא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אפי'

ז) נראה דל"ל ולא ר"ע היא אלא לר' מנחם בר"י היא וכו'.

אוגורה ומשכונה אסור. קשה דהא רבי מאיר לא אסר במתניתין אלא ממכר עולם אבל על תנאי שרי ומאי שנא ונראה לי דהאי דר"מ שרי למכור על תנאי היינו של רבים לרבים להתפלל שם דאין במכר זה זלזול והא דאסרי' הכא משכנתא הוי דיחיד משום זלזול:

תשמישי קדושה וכו' נרתיק של **תפילין ורצועותיהן.** מכאן משמע שהלל"ת והיו"ד שבקשר הרלועה אינן אותיות גמורות ולא הוי הלכה למשה מסיני כי אם הש"ן שבכתפים מדלא קרי הכא לרצועות אלא תשמישי קדושה והכי נמי משמע בהקומץ רבה (מנחות דף לה: ושם) דלא קרי להו אלא תשמישי קדושה והכי נמי משמע בפרק שני דשבת (דף כח:) דפריך והאמר אביי ש"ן של תפילין הלכה למשה מסיני ולא פריך כך מן הדל"ת והיו"ד ולא קשה מההיא דמנחות (דף לה:) גבי ולאו כל עמי הארץ כי אם ה' נקרא עליך וירלאו ממך ואמרו אלו תפילין שבראש שיש לפרש הטעם לפי שהן לעולם בגובה של ראש וגרמים לעולם שפיר אות אבל אותן של יד אינן גרמין ואין בהן אות כדכתיב והיו לך לאות וזכרון (מנחות דף לז:) ולא לאחריס לאות אבל למה שפרש"י התם דהטעם הוי משום שיש בהן הש"ן והדל"ת דהוי רוב אותיות של שדי לפירוש זה קשה (ז) דמשמע בכל הני שהבאתי דהיו"ד והדל"ת לא אותיות (ח).

מרישׁ הוה אמינא האי פריסא **תשמיש דתשמיש הוא.** פי' הקונטרס יריעה שפורסין סביב הארון בתוכו וקשה שהרי הארון עצמו הוי תשמיש קדושה (ז) ואמר ע"ז (התס) שאסור לעשות ממנו כורסיא אלמא שהתיבה קדושה יותר מן הפורסין לכך נראה לי שפורסין אותה סביב הארון מבחוץ:

כוותיה

למישתא ביה שיכרא (ט) שפיר דמי רבינא הוה ליה ההוא תילא (י) דבי כנישתא אתא לקמיה דרב אשי (יא) אמר ליה מהו למיזרעה אמר ליה זיל זביניה משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר וזרעה רמי בר אבא הוה קא בני בי כנישתא הוה ההיא כנישתא עתיקא הוה בעי למיסתריה ולאתויי ליבני וכשורי מינה ועיולי להתם יתיב וקא מיבעיא ליה הא דרב חסדא דאמר רב חסדא (יב) אלא ליסתור בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי התם משום פשיעותא כי האי גוונא מאי אתא לקמיה דרב פפא (יג) ואסר ליה לקמיה דרב הונא (יד) ואסר ליה אמר רבא (טו) האי בי כנישתא חלופה וזבונה שרי אוגורה ומשכונה אסור מאי טעמא בקדושתה קאי ליבני נמי חלופינהו וזבונינהו שרי אוזופינהו אסור הני מילי בעתיקתא אבל בחדתא ליית לן בה ואפילו למאן דאמר (טז) הזמנה מילתא היא ה"מ כגון האורג בגד למת אבל הכא (יז) כטווי לאריג דמי וליכא למאן דאמר (יח) מתנה (יט) פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד (כ) דשרי מאן דאסר (כא) בהאי תפקע קדושתה ומאן דשרי אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה הדר הוה ליה מתנה כזביני ת"ר (כב) תשמישי מצוה נזרקין (כג) תשמישי קדושה נגנזין ואלו הן תשמישי מצוה סוכה לולב שופר ציצית ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים תפילין ומזוזות ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין ורצועותיהן אמר רבא מריש הוה אמינא האי כורסיא תשמיש דתשמיש הוא ושרי כיון דחזינא דמותבי עלויה ס"ת אמינא (כד) תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינא דעייפי ליה ומנחי סיפרא עלויה אמינא (כה) תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא (כו) האי תיבותא דאירפט מיעבדה תיבה זוטרתי שרי כורסייא אסיר ואמר רבא האי (כז) פריסא דבלה למיעבדיה פריסא לספרי שרי לחומשין אסיר ואמר רבא (כח) הני (כט) זבילי דחומשי וקמטרי דספרי תשמיש קדושה נינהו ונגנזין פשיטא מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידן (ל) לנטורי בעלמא עבידי קמ"ל דהוא בי כנישתא דיהודאי רומאי דהוה פתיח לההוא (לא) אידרונא דהוה מחית ביה מת והוו בעו כהני למיעל לצלויי התם אתו אמרו ליה לרבא אמר להו דלו תיבותא אותבוה דהוה ליה כלי עץ העשוי לנחת (לב) וכלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה (לג) וחוצץ בפני הטומאה אמרו ליה רבנן לרבא והא זמנין דמטלטלי ליה כי מנח ספר תורה עלויה והוה ליה מיטלטלא מלא וריקם אי הכי לא אפשר אמר מר זוטרא (לד) מטפחות ספרים שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן ואמר רבא (לה) ספר תורה שבלה גונזין אותו אצל תלמיד חכם ואפילו שונה הלכות אמר רב אחא בר יעקב (לו) ובכלי חרס שנאמר (לז) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים (לח) (ואמר) רב פפי משמיה (לט) דר' (מ) מבי כנישתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנישתא אסיר ורב פפא משמיה דרבא מתני איפכא אמר רב אחא

כוותיה

למישתא ביה שיכרא (מא) דמי דבי כנישתא אתא לקמיה דרב אשי (מב) אמר ליה מהו למיזרעה אמר ליה זיל זביניה משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר וזרעה רמי בר אבא הוה קא בני בי כנישתא הוה ההיא כנישתא עתיקא הוה בעי למיסתריה ולאתויי ליבני וכשורי מינה ועיולי להתם יתיב וקא מיבעיא ליה הא דרב חסדא דאמר רב חסדא (מג) אלא ליסתור בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי התם משום פשיעותא כי האי גוונא מאי אתא לקמיה דרב פפא (מד) ואסר ליה לקמיה דרב הונא (מה) ואסר ליה אמר רבא (מו) האי בי כנישתא חלופה וזבונה שרי אוגורה ומשכונה אסור מאי טעמא בקדושתה קאי ליבני נמי חלופינהו וזבונינהו שרי אוזופינהו אסור הני מילי בעתיקתא אבל בחדתא ליית לן בה ואפילו למאן דאמר (מז) הזמנה מילתא היא ה"מ כגון האורג בגד למת אבל הכא (מח) כטווי לאריג דמי וליכא למאן דאמר (מט) מתנה (נ) פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד (נא) דשרי מאן דאסר (נב) בהאי תפקע קדושתה ומאן דשרי אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה הדר הוה ליה מתנה כזביני ת"ר (נג) תשמישי מצוה נזרקין (נד) תשמישי קדושה נגנזין ואלו הן תשמישי מצוה סוכה לולב שופר ציצית ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים תפילין ומזוזות ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין ורצועותיהן אמר רבא מריש הוה אמינא האי כורסיא תשמיש דתשמיש הוא ושרי כיון דחזינא דמותבי עלויה ס"ת אמינא (נה) תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינא דעייפי ליה ומנחי סיפרא עלויה אמינא (נו) תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא (נז) האי תיבותא דאירפט מיעבדה תיבה זוטרתי שרי כורסייא אסיר ואמר רבא האי (נח) פריסא דבלה למיעבדיה פריסא לספרי שרי לחומשין אסיר ואמר רבא (נט) הני (ס) זבילי דחומשי וקמטרי דספרי תשמיש קדושה נינהו ונגנזין פשיטא מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידן (סא) לנטורי בעלמא עבידי קמ"ל דהוא בי כנישתא דיהודאי רומאי דהוה פתיח לההוא (סב) אידרונא דהוה מחית ביה מת והוו בעו כהני למיעל לצלויי התם אתו אמרו ליה לרבא אמר להו דלו תיבותא אותבוה דהוה ליה כלי עץ העשוי לנחת (סג) וכלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה (סד) וחוצץ בפני הטומאה אמרו ליה רבנן לרבא והא זמנין דמטלטלי ליה כי מנח ספר תורה עלויה והוה ליה מיטלטלא מלא וריקם אי הכי לא אפשר אמר מר זוטרא (סה) מטפחות ספרים שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן ואמר רבא (סו) ספר תורה שבלה גונזין אותו אצל תלמיד חכם ואפילו שונה הלכות אמר רב אחא בר יעקב (סז) ובכלי חרס שנאמר (סח) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים (סט) (ואמר) רב פפי משמיה (ע) דר' (עא) מבי כנישתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנישתא אסיר ורב פפא משמיה דרבא מתני איפכא אמר רב אחא

לעשות

אין יכולין ליכנס מפני הטומאה הנכנסת בבית הכנסת דרך הפתח מבית לבית דהכי תנן במסכת אהלות (פ"ג משנה ז): **דלו תיבותא.** הגביהו הארון ממקומו: **כלי עץ העשוי לנחת.** במקום אחד אינו מקבל טומאה לאתקש כלי עץ לשק לענין טומאה דכתיב וכל כלי עץ או בגד או עור או שק (ויקרא יא) מה שק המיטלטל אף כלי עץ המיטלטל(ע). כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה: **מטפחות ספרים.** אף של ס"ת: **ואפילו שונה הלכות.** כלומר אפילו לא שימש תלמידי חכמים בהש"ס ובגמרא אלא במשניות ובברייתות: **מבי כנישתא לבי רבנן.**

ח) נבא בתרא ג:, ט) בריש דרב יהושע, י) בכרכות כג: סנהדרין מז: מח. מנחות לד:], יא) [סנהדרין מח.], יב) [נ"מ מז. ע"ז], יג) [רב אלפס גרס במאי והכא"ש גרס אמאי], יד) [וילון שפוסקין לפני התיבה פ"א מטפחת שמכסין בו ס"ת. ערוך], טו) [פי' עושין סביב הספר מסגרת של עור לשמור הספר וענין מדור הוא כמו חבלני איני. ערוך], טז) [עי' בפ' מקך מג ב"ל מרגוס אי ויפה המלרה ובאל המדרון], יז) [מגיגה כו: יומא כח: מנחות לו:], יח) [ל"ל אמר], יט) [ל"ל הרבא], כ) [ל"ל בתכריכי ענב"ן], כא) [מגיגה כו:], כב) [וע' תוס' בכרכות ו. ד"ה אלו כו'], כג) [ל"ל הכא],

גליון הש"ס

גמ' א"ל מהו למזרעיה. עי' לקמן דף כח ע"ב תד"ה בתי כנסיות וכו"ר ליתא להגר תיבות מהו למזרעיה: שם פליגי בה רב אחא ורבינא. עיין ב"מ דף מז ע"א ועיין בר"ש רפ"ב דמעשרות: שם לנטורי בעלמא עבידן. וכאלדרונא דמיא גירסת הרי"ף: שם וחוצץ בפני הטומאה. עיין ב"ב דף כ ע"א תד"ה היא גופה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' למישתא ביה שיכרא ולמשטה ביה פרי שפיר דמי. נ"ב ס"א ועיין כר"ן: (ב) שם הוה תילא. נ"ב ע"ל בתוס' דף כח ע"ב בד"ה בתי: (ג) רש"י ד"ה בעתיקתי וכו' ונפל: (ד) ד"ה הני מילי וכו' על המת הס"ד ואמ"כ מה"ד אבל וכו' והלכך בשלבנו לבית הכנסת כל"ל ותיבת לבית נמחק: (ה) ד"ה קמטרא וכו' כן עחיא"ל בחבלים תבוסים וארוזים באמלין דזהוריתא דמחתין בקמטרין: (ו) תוס' ד"ה תשמישי וכו' קשה מדמשמע בכל הני: (ז) ד"ה מרים וכו' תשמיש קדושה מדאמר רבא תיבותא שאסור נ[ו]עשות וכו' יותר מן הפריסא לכך נראה:

לעזי רש"י

אשקרינייו"ו [אישקרי"ן]. קופסה (בעיקר לתכשיטים).

מוסף רש"י

משום פשיעותא. דילמא מתרמי אונס ופשעי ולא בנו אחריתי (ב"ב ג:). כלי עץ העשוי לנחת. שאינו מטלטל וכלי עץ לענין טומאה הוקש לשק שנאמר מכל כלי עץ או בגד או עור או שק וגו', מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כלי עץ מיטלטל מלא וריקן (יומא כא:).

מסורת הש"ס

(מ) בבא בתרא ג:, נ) בריש דרב יהושע, נא) [בכרכות כג: סנהדרין מז: מח. מנחות לד:], נב) [סנהדרין מח.], נג) [נ"מ מז. ע"ז], נד) [רב אלפס גרס במאי והכא"ש גרס אמאי], נה) [וילון שפוסקין לפני התיבה פ"א מטפחת שמכסין בו ס"ת. ערוך], נו) [פי' עושין סביב הספר מסגרת של עור לשמור הספר וענין מדור הוא כמו חבלני איני. ערוך], נז) [עי' בפ' מקך מג ב"ל מרגוס אי ויפה המלרה ובאל המדרון], נח) [מגיגה כו: יומא כח: מנחות לו:], נט) [ל"ל אמר], ס) [ל"ל הרבא], סא) [ל"ל בתכריכי ענב"ן], סב) [מגיגה כו:], סג) [וע' תוס' בכרכות ו. ד"ה אלו כו'], סד) [ל"ל הכא],

תורה אור השלם

1. כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹחַ אֶת הַסִּפָּרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הַחֲתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגְּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בְּכְלִי חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים:

ירמיהו לב יד

רבינו חננאל

למישתא בה שיכרא, כלומר להוציא הדמים לחולין, שפיר דמי, הרשות בידו. רב אשי אמר ליה לרבינא זיל זבין ההוא תילא דבכנשתא משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, וזרעיה. ר' אמי הוה [בני] בי כנשתא ובעא למיסתר כנשתא עתיקתא ולאיתויי כשורי מינה ולעיולינהו בחדתא דבני. ואסרו ליה רב פפי ורב הונא בר חליפא. אמר רבא בי כנישתא חלופה וזבונה כדאמרן. [מתנה] כזביני דמי ושרי. אבל להשכירה ולמשכנה אסיר, מאי טעמא בקדושתא קיימא וקא משתמשי בקודש. לבינים נמי חלופינהו וזבונינהו שרי, אוזופינהו אסיר. והני מילי בעתיקתא, שהרסו בית הכנסת והוציאו אותם מן הכתלים, אבל לבנים חדשים שעדיין לא בנאום בכנסת שרי. ואפילו למאן דאמר הזמנה מילתא היא, הני מילי כגון אורג בגד למת דחזי לאישתמושי ביה ואסיר, אבל הני ליבני [כ]מפריש (כ)מטוה לאורג בו דמי, דליכא מאן דאמר

(דילמ') [דליבעי] אתנו עלייהו מעיקרא. **תנו רבנן** תשמישי מצוה ושלמה, נזרקים. כגון עצי סוכה וארבעת מינים שבלולב ושופר וציצית, אלו וכיוצא בהן אין בהו קדושה. אבל כגון דלוסקומי ספרים, ותפילין ורצועותיהן ונרתיקן, ומזוזות, ותיק של ספר וכיוצא בהן תשמישי קדושה, נגנזין. **וכן בסא** אע"פ שמניחין בו ספר תורה לפרקים, וכן פריסא שכופלין אותה ופורסין עליה ספר תורה או פורסין אותה על ספר תורה, וזבילי דחומשי, וקמטרי דסיפרי, כל אילו תשמישי קדושה הן ונגנזין. **תיבה דאירפט.** [תיבה] שנתחלחלה, כדגרסינן מנעל מרופט, וזקנים מרפטי שפתייהו. מותר לעשות ממנה תיבה קטנה. אבל כסא אסיר דלא מיחדא תשמישיה לספר תורה. ל) **כורסיא** נמי שנשברה מותר לעשות [ממנה כורסיא זוטא, אבל דרגא לכורסיא אסיר. **פירסא** שבלה] מותר לחתוך הבלוי ולעשותו קטן, אבל פריסא לחומשין לא. **אמר רבא** ספר תורה שבלה גונזין אותו בכלי חרש אצל תלמיד חכמים ואפילו שונה הלכות. **מטפחות** ספרים שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה, וזו היא גניזתן. **והיא כנישתא** דהוה פתוחא לאידרונא דהוה מחית בה מת, בעו כהנים מיעל צלויי בכנשתא התם. אמר להו רבא דלו תיבה אותבוה אבבא, דליהוי כלי עץ העשוי לנחת, כלומר (מת) שאינו מטלטל, וכל כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה דהוה מחית בה מת, בעו כהנים מיעל צלויי בכנשתא התם. אמרו ליה רבנן לרבא והא זימנין דמטלטלין לה כי מנח ספרא עילויה והוה ליה מיטלטל מלא וריקן. אמר להו המטלטל מלא וריקן אינו עשוי לנחת לעולם, וכל דבר שהוא מקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה. **בית הכנסת** מותר לעשותו בית המדרש.

ל) לכאורה נראה דל"ל פריסא שבלה מותר לתמוך הבלוי וכו' כל"ל ולולי דגי' אחרת היה לרבינו בכאן ול"ע.

לעשות מבית הכנסת בית המדרש: **וישרף את בית המדרש**: **ואם בית גדול.** בנבוזראדן כתיב: **אפסייס.** יש סימן: **מוסר לעשות בית המדרש.** אלמא בית המדרש הוי בית גדול: **דיעבד.** שמכרוהו כבר כדקתני מכרו תורה ומשום הכי מותר ליקח בדמיו ספר תורה שאם לאו מה יקחו מהם כי קא מיבעיא לן למכור לכתחילה לכך: **חומשין. ספר תורה שאין בו אלא חומש אחד: אבל לא נביאים וכתובים במטפחות ספר תורה.** שמוריל המטפחות מקדושתן: **במטפחות של חומשין.** דקא מעלי להו למטפחות: **אבל במטפחות ספר תורה לא.** אלמא אין מושין לכיולא בה אלא למעלה הימנה: **אימא סיפא ולא חומשין במטפחות של ספר תורה.** דהא ירילה היא: **וקא מוסיף דפא אחכריים.** דף גגלל על חבירו: **משום פשיעותא.** שמא משימכור שוב לא יקנה ומתוך כך יפסדו הדמים: **כי קאמרינן דמנח לאיפרוקי.** שכתוב בכר המדש בבית הסופר ואינו מעובב אלא נתת לו דמים: **אלא לגמוד תורה.** להתפרנס בו כשלומד תורה. וקס"ד דה"ה לקנות ספר תורה: **שאינו לריך לו.** שיש לו אחר: **אינו רואה סימן ברכה לעולם.** באותן הדמים: **שמכרו והוציאו.** מכרו אחד מן הקדושות הללו ולקחו ממקנת הדמים קדושה מעולה והוציאו מהן: **אבל גבו.** מעות מן הגבור לצורך ספר תורה וקנאוהו ונותר בידן מן הדמים מותר להוריד שהרי עדיין לא באו לשימוש קדושה חמורה: **שלא הפנו.** על מנת לעשות רצונו מן הדמים: **לדוכסוסיא.** מפרש לקמן: **כי הפנו מאי הוי.** הא דמי קדושה הן: **ונעמא דהפנו.** כשגבו לעשות רצונו והפנאו ממותר הדמים: **פרשא דמתא.** בני העיר שוכרין אדם רוכב סוס שיהא להן מזומן לשולחו בשליחות למושל העיר כשיצטרכו: **נותנין.** אותה לגבאי אותה העיר כדי שלא יחשדוה בפוסקים ואינן נותנין: **ובשהן באים.** וחוזרים למקומן תובעים אותן מן הגבאים ומפרנסין בה עניי עירן:

מכר

כוותיה דרב פפי מסתברא. מהכא משמע דהלכה כר' יהושע בן לוי לגבי דר' יוחנן מדמייתי ראיה דהלכה כרב פפי משום דרבי יהושע בן לוי קאי כוותיה אע"ג דרבי יוחנן פליג עליה [6]: **אבל** התנו ז' טובי העיר במעמד כו'. קשה דיון שהתנו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר למה לי להותירו ואמאי נקטיה והא אפי' בכל הדמים יכולין הן לעשות מה שירלו כדאמר לעיל אפילו למישתי ביה שיכרא ופרש"י לקנות מן הדמים שכר לשתות ויש לומר דנקט והותירו לאשמועינן דאף במותר בעי תנאי דסלקא דעתך דאם קנו מן הדמים דבר קדושה והותירו דמותר לעשות מן המותר כל מה שירלו אפילו בלא תנאי קמ"ל דלא:

רבי

כוותיה דרב פפי מסתברא דא"ר יהושע בן לוי בהכ"נ מותר לעשותו בית המדרש ש"מ דרש בר קפרא מאי דכתיב [1]וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית גדול שרף באש בית ה' זה בהמ"ק בית המלך אלו פלטרין של מלך ואת כל בתי ירושלם כמשמען ואת כל בית גדול שרף באש ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה מ"ד תורה דכתיב [2]ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ומ"ד תפלה דכתיב [3]ספרה נא הגדולות אשר עשה אלישע ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד תסתיים דר' יהושע בן לוי הוא דאמר מקום שמגדלין בו תורה דאמר ר' יהושע בן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש ש"מ: אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים וכו': איבעיא להו מהו למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש כיון דלא מעלי ליה אסור או דלמא כיון דליכא לעלויי עילוייא אחרינא שפיר דמי תא שמע אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים הוא דלא הא תורה בתורה שפיר דמי מתני' דיעבד כי קא מיבעיא לן לכתחלה ת"ש גוללין ס"ת במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים במטפחות חומשין ולא חומשין במטפחות ס"ת קתני מיהת גוללים ס"ת במטפחות חומשין מטפחות חומשין אין מטפחות ס"ת לא אימא סיפא ולא חומשין במטפחות ס"ת הא תורה בתורה ש"ד [4]אלא מהא ליכא למישמע מינה תא שמע [5]מניחין ס"ת על גבי תורה ותורה ע"ג חומשין וחומשין ע"ג נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים ע"ג חומשין ולא חומשין על גבי תורה הנחה קאמרת שאני הנחה דלא אפשר דאי לא תימא הכי מיכרך היכי כרכינן והא קא יתיב דפא אחבריה אלא כיון דלא אפשר שרי הכא נמי כיון דלא אפשר שרי ת"ש דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רשב"ג לא ימכור אדם ס"ת ישן ליקח בו חדש התם משום פשיעותא כי קאמרינן כגון דכתיב ומנח לאיפרוקי מאי ת"ש דא"ר יוחנן משום ר"מ [6]אין מוכרין ס"ת [7]אלא ללמוד תורה ולישא אשה ש"מ תורה בתורה שפיר דמי דלמא שאני למוד [8]שהלמוד מביא לידי מעשה [9]אשה נמי [4]לא תהו בראה לשבת יצרה [3]אבל תורה בתורה לא ת"ר לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שאינו צריך לו יתר על כן ארשב"ג [10]דאפי' אין לו מה יאכל [11]ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם: וכן במותריהן: אמר רבא [12]ל"ש אלא שמכרו והותירו אבל גבו והותירו מותר איתיביה אביי בד"א שלא התנו אבל התנו אפילו לדוכסוסיא מותר ה"ד אילימא שמכרו והותירו כי התנו מאי הוי אלא שגבו והותירו טעמא דהתנו הא לא התנו לא לעולם שמכרו והותירו וה"ק [13]בד"א שלא התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו לדוכסוסיא נמי מותר

א"ל אביי להאהוא מרבנן דהוה מסדר מתניתא קמיה דרב ששת מי שמיע לך מרב ששת מאי דוכסוסיא אמר ליה הכי אמר רב ששת פרשא דמתא אמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן דשמע ליה מילתא ולא ידע פירושא לישיילה קמיה דשכיח קמיה רבנן דלא אפשר דלא שמיע ליה מן גברא רבה אמר רבי יוחנן משום ר"מ [14]בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירן תניא נמי הכי בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהן [15]ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר ר"ה גזר תעניתא על לגביה רב חנה בר חנילאי וכל בני מתיה רמו עלייהו צדקה ויהבו כי בעו למיתי אמרו ליה נותבה לן מר וניזול ונפרנס בה עניי מאתין אמר להו תנינא [16]בד"א בשאין שם חבר

לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה, תנתן לעניי אותה העיר. **רב חונא** גזר תעניתא, עול לגביה רב הונא בר חנילאי וכל בני מאתיה, רמו עליה[ו] צדקה ויהבו. כדבעי למיהדר, אמרו ליה ליהב לן מר וכו' עד במה דברים אמורים שאין שם חבר

ואתינן למיפשטה מיהא דתניא גוללין ספר תורה במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים כו'. **ואסיקנא** ליכא למשמע מינה. ת"ש מניחין תורה על גבי תורה ותורה על גבי חומשין כו'. ודחינן שני הנחה דלא

מביעא לן לכתחילה מאי. **ואתינן** למיפשטה מיהא דתניא גוללין ספר תורה במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים כו'. **ואסיקנא** ליכא למשמע מינה. ת"ש מניחין תורה על גבי תורה ותורה על גבי חומשין כו'. ודחינן שני הנחה דלא שרי. **ומיבעיא** לן לכתחילה מאי. **ואתינן** למיפשטה מיהא דתניא גוללין ספר תורה במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים כו'. **ואסיקנא** ליכא למשמע מינה. ת"ש מניחין תורה על גבי תורה ותורה על גבי חומשין כו'. ודחינן שני הנחה דלא

מסורת הש"ס

[6] [בכרכות כה. וש"נ ועי' נדריס עב.], [3] [תוספ' פ"ג], [4] [נ"ב קנא.], [5] [ע' תוס' ב"ב מ: ד"ה מניחין], [6] קדושין ד' מ: [נ"ק יח.], [7] מק' ד"א רבה פי"ב, [8] נ"א והמוכר [נ"ל ומוכר וכ"א בשאלתות פרשה מה סי' ה], [9] [וע"ע תוס' מולין לז. ד"ה אמר רבא וכו' שר"ת עצמו שכתב זה לרמייה מזר מזה ע"ש פירושו בקונטרס הרבא ועי' תוס' עירובין סה: ד"ה איקלען],

תורה אור השלם

1. וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית יְיָ וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם וְאֵת כָּל בֵּית גָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ:
מלכים ב כה ט

2. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:
ישעיהו מב כא

3. וְהַמַּלְאָךְ מְדַבֵּר אֶל גֵּחֲזִי נַעַר אִישׁ הָאֱלֹהִים לֵאמֹר סַפְּרָה נָּא לִי אֵת כָּל הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלִישָׁע: מלכים ב ח ד

4. כִּי כֹה אָמַר יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יֹצֵר הָאָרֶץ וְעֹשֶׂהָ הוּא כוֹנְנָהּ לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ לְשֶׁבֶת יְצָרָהּ אֲנִי יְיָ וְאֵין עוֹד: ישעיהו מה יח

גליון הש"ם

גמ' אלא ללמוד תורה. ע' ב"ב דף מ ע"ב תד"ה פדיון שבויס ע"ז דף יג ע"א תד"ה ללמוד תורה: **שם אשה נמי.** ע' ב"ב ד' יג ע"א תד"ה שגא'. וכתגיגה ד' ב ע"ב תד"ה לא תהו וכגיטין ד' מא ע"ב תד"ה לא תהו:

מוסף רש"י

אלא מהא ליכא למישמע מינה. דוקא מתני' לאו טולה דוקא, אלא תדא מייניהו דוקא, או ריטא או סיפא, ומנא לידך אטו הכוא ולא יתיבון הי מייניהו דוקא דגמרי מייהי (שבת קבא.).

רבינו חננאל

כתיב ואת [כל] בית גדול שרף באש, ר' יהושע בן לוי אמר בית המדרש הוא, מקום שמגדלין בו תורה, כדכתיב יגדיל תורה ויאדיר. ור' יוחנן אמר בית הכנסת, מקום שמגדלין בו תפילה. **פיסקא אבל (מקום) אם מכרו תורה לא יקחו ספרים.** איבעיא [להו] מהו למכור ספר תורה ישן וליקח בדמיו חדש. ודייקינן ממתניתין דקתני אם מכרו תורה לא יקחו ספרים, הא תורה [6] דיעבד

[6] נ"ל כתורה ש"ד מתני' דיעבד וכו'.

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פ"י מהל' ס"ת הל' ה טוש"ע י"ד סי' רפב סעיף יט:

כא ב ג ד מיי' שם הלכה כ טוש"ע יו"ד סימן ער סעיף א טוש"ע א"ח סימן א סעיף ג:

כב ה ו מיי' פי"א מהל' תפלה הלכ' טו יח טור ש"ע א"ח סימן קנג סעיף ה:

כג ז ח ט מיי' פ"ז מהל' מתנות עניים הלכה יד טוש"ע י"ד סימן רנו סעיף ו:

רבינו חננאל (המשך)

איפשר, כמה דלא איפשר למיכרכיה ולא ליתב דפא אחבריה. אלא כשם שכורכין דפא אחבריה, כך מניחין תורה על גבי תורה. ת"ש מיהא אין מוכרין ספר תורה אפי' ישן ליקח בו חדש. ודחינן התם משום פשיעה שמא ימכר הישן ולא יזדמן לו ליקנות חדש, כי קא מיבעיא לן דמנח ספר תורה לימכר, מהו לימכור ישן ולקנות מיד זה חדש. ת"ש אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה ולישא אשה. ש"מ תורה בתורה שרי. ודחינן שני תלמוד תורה דאמר מר גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה. ולא איפשיט בהדיא. אין מוכרין ספר תורה לכתחילה. ת"ר לא ימכור אדם ספר תורה אע"פ שאין צריך לו. יתר על כן אמר רבן שמעון בן גמליאל אפילו אין לו מה יאכל ומכר ספר תורה או בתו, אינו רואה סימן ברכה לעולם. **פיסקא** מכרו **בית הכנסת לא יקחו רחוב וכן במותריהן.** אמר רבה לא שנו שאם מכרו רחוב יקחו בדמים בית הכנסת וכן במותריהן, כלומר אם מכרו רחוב וקנו כנסת ונשארו מן הדמים לא יקנו אלא כנסת וכן כל השנוים במשנתינו. לא שנו אלא אם מכרו והותירו, אבל אם גבו מעות ליקנות בית הכנסת וקנו בית הכנסת והותירו מן המעות, מותר להן ליקנות מה שיירצו. (קתני מיהא אם מכרו רחוב לא יקחו אלא בית הכנסת וכו'). **ומותבינן** עליה מיהא, במה דברים אמורים שלא התנו. **ואוקימנה** הכי, במה דברים אמורים שלא התנו בשעה שמכרו, אבל אם התנו מעיקרא, כלומר בשעה שמכרו, שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אפי' לדוכססיא, שהוא פרשא דמתא, שרי. **אמר ר' יוחנן בני העיר** שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה, נותנין, וכשבאין מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירם. אבל יחיד שהלך

רבי יהודה סבר צד אחד ברבית מותר. קשה מאי שנא מלוה דאיכא לד אחד ברבית דשמא מייקר המצוה ויש לומר דשמי משום דלא הוי דרך הלואה אלא בתורת מכר אתא לידיה ואכתי קשה מאי שנא ממשכן לו בית משכן לו שדה דאמר התם (דף סה:) דאפי' אמר ליה לכשתרצה למוכרם לא תמכרם אלא לי בדמים הללו [ב] פירוש יותר ממה שהלוה אסור ואמר רב הונא בריה דר' יהושע דלא כר' יהודה דאי כר' יהודה האמר לד אחד ברבית מותר והכא ליכא כי אם לד אחד ברבית דשמא לא ימכרם וגם הוי הלואה מדקאמר משכן ואפילו הכי שרי רבי יהודה וי"ל דאכתי לא דמי כלל להלואת סאה בסאה דהתם ליכא לד מכר כלל אבל הכא וגבי משכן איכא לד אחד מכר:

רבא אמר רבית על מנת להחזיר **איבא** ביניייהו. ולרבי מאיר דמתני' סבירא ליה שהיו מתנין להחזיר שבירות בית הכנסת כשחזרו ובהני שרו רבי יהודה [ג]:

לא השתנתי בתוך ד' אמות של **תפלה**. ואפילו היכא שיש היתר גמור כגון שהה כדי הילוך ד' אמות:

ולא בניתי שם לחבירי. אפילו כיוון דלא הוי גנאי והא דאמרינן (ב"מ דף נח:) דהמבנה שם לחבירו אין לו חלק לעולם הכא היינו בכיוון של פגם משפחה:

הניחה לו ג' מ' (**אלפים**) גרבי יין. כדאמרינן הזהיר בקידוש היום זוכה וממלאים לו גרבי יין (שבת דף כג:):

שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים כו'. קשה [ד] דאדרבה היה בזכות שהיה שונה לתלמיד אחד ארבע מאות זימני ונפק בת קול [ו] ואמר נאה ליך דליחי כולי דריה לעלמא דאתי או דליחיי ד' מאה שנין אמר הקב"ה יהבו ליה הא והא (עירובין דף נד:) וי"ל דמעיקרא לא ידע כן עד לנסוף שראה שחיה כל כך [ז]: כי

חבר עיר אבל יש שם חבר עיר תינתן לחבר עיר וכ"ש דעניי דידי ודידכו עלי סמיכי: **מתני'** אין מוכרין את של רבים ליחיד מפני שמורידין אותו מקדושתו דברי רבי [ח] מאיר אמרו לו א"כ אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה: **גמ'** שפיר קאמרי ליה רבנן לר"מ ור"מ מעיר גדולה לעיר קטנה מעיקרא קדישא השתא נמי קדישא מרבים ליחיד ליכא קדושה ורבנן אי איכא למיחש כי האי גוונא נמי איכא למיחש משום [י]ברוב עם הדרת מלך: **מתני'** אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי שאם ירצו יחזירוהו דברי ר"מ וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם [א]חוץ מארבעה דברים למרחץ ולבורסקי לטבילה ולבית המים ר' יהודה אומר מוכרין אותה לשם חצר והלוקח מה שירצה יעשה: **גמ'** ולר"מ היכי דיירי בה הא הויא לה רבית א"ר יוחנן ר"מ בשיטת ר"י אמרה דאמר [ג]צד אחד ברבית מותר דתניא [ג]הרי [ב]שהיה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר בזמן שמוכר אוכל פירות מותר לוקח אוכל פירות אסור ר' יהודה אומר אפילו לוקח אוכל פירות מותר וא"ר יהודה מעשה בביתום בן זונן שעשה שדהו מכר על פי ראב"ע ולוקח אוכל פירות היה אמרו לו [ד]משם ראיה מוכר אוכל פירות היה ולא לוקח מאי ביניייהו [ה]צד אחד ברבית איכא ביניייהו מר סבר צד אחד ברבית מותר ומר סבר צד אחד ברבית אסור רבא אמר דס"ע צד אחד ברבית אסור והכא רבית ע"מ להחזיר מותר ומר סבר רבית ע"מ להחזיר מותר ומר סבר אסור: וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם וכו': אר"י אמר שמואל מותר לאדם להשתין מים בתוך ד' אמות של תפלה אמר רב יוסף מאי קמ"ל תנינא ר' יהודה אומר מוכרין אותה לשום חצר ולוקח מה שירצה יעשה ואפילו רבנן לא קאמרי אלא בית הכנסת דקביע קדושתיה אבל ד"א דלא קביע קדושתייהו לא תני תנא קמיה דרב נחמן המתפלל מרחיק ד"א ומשתין והמשתין מרחיק ד"א ומתפלל א"ל בשלמא המשתין מרחיק ד"א ומתפלל תנינא [ט]כמה ירחיק מהן ומן הצואה ד"א אלא המתפלל מרחיק ד"א ומשתין למה לי אי הכי קדשתינהו לכולהו שבילי דנהרדעא [י]תני ישהה בשלמא משתין ישהה כדי הילוך ד"א משום ניצוצות אלא מתפלל ישהה כדי הילוך ד"א ל"ל אמר רב אשי שכל ד"א תפלתו סדורה בפיו ורחושי מרחשן שפוותיה: זלפ"ן סימן: שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת ימים אמר להם מימי לא השתנתי מים בתוך ד"א של תפלה ולא בניתי שם לחבירי ולא ביטלתי קידוש היום אמא זקינה היתה לי פעם אחת מכרה כפה שבראשה והביאה לי קידוש היום תנא כשמתה הניחה לו ג' מאות גרבי יין כשמת הוא הניח לבניו שלשת אלפים גרבי יין רב הונא הוה אסר ריתא וקאי קמיה דרב אמר ליה מאי האי א"ל לא הוה לי [ח] קידושא ומשכנתיה להמיינאי ואתאי ביה קידושא א"ל יהא רעוא דתיטום בשיראי כי איכלל רבה בריה רב הונא איניש גוצא הוה גנא אפוריא אתיין בנתיה וכלתיה שלחן ושדיין מנייהו עליה עד דאיטום בשיראי שמע רב ואיקפד אמר מאי טעמא לא אמרת לי כי [כ] ברכתיך וכן למר [ז]שאלו תלמידיו את ר"א בן שמוע במה הארכת ימים אמר להם מימי לא עשיתי קפנדריא לב"ה ולא פסעתי על ראשי עם קדוש ולא נשאתי כפי בלא ברכה שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים אמר להם [מ]מימי לא קדמני אדם לבית המדרש

חבר עיר. תלמיד חכם המתעסק בצרכי צבור: **ליכא קדושה.** שאין אומרים דבר שבקדושה פחות מעשרה: **ורבנן.** אמרי לי ליכא למיחש בין כ כ למעבד הכא נמי ליכא למיחש משום ברוב עם הדרת מלך [מ] ולא משכחת מכירה בבית הכנסת אלא לא מיישינן דכיון דשקיל דמי ומעלי להו בקדושה מעולה כל דבעי לוקח עביד חוץ מד' דברים דקתני סיפא: **מתני' אלא על אנאי.** ואפילו מרבים לרבים אסר ר' מאיר מכירת חלוטין דדרך בזיון הוא [י] [כלומר אינן בעייני לכלום]: **וחכמים אומרים וכו' ממכר עולם.** (ג) ליחיד ולכל תשמיש חוץ מד' דברים: **לבית המים.** [א] לכניסה. אי נמי לבית מי רגלים: **גמ' בד' אמות של תפלה.** לאחר זמן: **קדשיניהו לגולהו שבילי דנהרדעא.** שאין לך ד"א בהן שלא התפללו בהן עובדי דרכים: **תני ישהה.** כדי הילוך אדבע אמות: **משום ניצוצות.** שלא יטנפו בגדיו בניצוצות שבאמצע: **נמה הארכת ימים.** בא"ח זכות: **כפה.** לעיף: **אסר ריתא.** (ד) מין גמי: **דשיטום בשיראי.** סתום ומכוסה במעילין. סתמום פלסתים תרגומו טמונין פלסתאי (בראשית כו): **איכלו.** כשנכנס לחופה: **[שלחן].** היו פוסטות בגדיהן: **וכן למר.** אף אתה תהא מצורך לכך שמא היה עת רצון ותתקיים אף בי: **קפנדריא.** מקלר הילוכו דרך בית הכנסת: **ולא פסעתי על ראשי עם קודש.** כשהיו התלמידין בבית המדרש על גבי קרקע ההולך על גבי מסיבתן לישב למקומו נראה כפוסע על ראשי העם: **ולא נשאתי** (ה) **כפי.** לדוכן לברכת כהנים לפי שהכהנים צריכין לברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו (במצותיו וצונו) בקדושתו של אהרן במסכת סוטה (דף לט.):

מתנותיה

מסורת הש"ס

כד א מיי' פי"ח מהל' תפלה הל' יז סמג עשין יט טוש"ע ח"ח סי' קנג סי"ב:

ב [מיי' פי"ו מהלכות מלוה ולוה הל' ד טוש"ע י"ד סימן קסד סעיף ד וסימן קנב סעיף ח]:

כה ג מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' ב טוש"ע ח"ח סי' עח:

כו ד מיי' פ"ד מהל' תפלה הלכה יד סמג עשין יח טוש"ע ח"ח סימן לב סעיף ח:

מוסף רש"י

צד אחד ברבית. רבית שאינה על ידי הלואה אלא על ידי מכר ופעמים שבאה לידי רבית (ב"מ סג.). ועשה לו שדהו מכר. שמשכן לו שדהו על אותו מנה וכתב לו אם לא אתן לך מנה מיכן ועד שנה שנים הרי היא שלך (ערכין לא. וכעי"ז ב"מ שם). בזמן שמוכר אוכל פירות. כל אותן שנים (ערכין שם) כמוך הזמן (ב"מ שם). לוקח אוכל פירות אסור. שמא יגאלנה בתוך שנה ונמצא שאכלה ברבית (ערכין שם) שמא לא יבא לידי מכר שיחזיר לו מעותיו ונמצא שבהלואה היו אלו חזה אוכל פירות ברבית (ב"מ שם). מאי ביניייהו. במאי קמיפלגי (שם). צד אחד ברבית איכא ביניייהו. כי האי גוונא, שמא יבא לידי רבית שמא לא יבא, לד הפדייה בא לידי רבית, לד המכר אינו בא לידי רבית (שם) שאם יגאלנה יבא רבית ואם לא לא יבא רבית (ערכין שם). דכולי עלמא צד אחד ברבית. כי האי גוונא, אסור. הואיל ומעיקרא בתורת הלואה אתא לידיה (שם). והכא רבית ע"מ להחזיר איכא ביניייהו. ור' יהודה דקאמר בהכי עסקינן שהתנו מתחילה שאם יגאלנה המוכר בתוך שנה יחזיר לו הלוקח הדמים מפירות שאכל וברבית ע"מ להחזיר פליגי (שם) דר' יהודה גופיה לא שרי אלא ע"מ להחזיר שאם לא יבא מכר יחזיר לו פירות שאכל, ואפילו הכי אסר ר"ק דבשעת אכילה קאכיל רבית ועבדיה לאיסור (ב"מ שם). כמה ירחיק מהן. ממי רגליס (ברכות כב:). במה הארכת ימים. אחה זכות בידן שהארכת ימיס (סוטה לט.). קפנדריא. נקלר דרכו דרך בית הכנסת לינכס בפתח זה ונצאת בנגדו, ונשון קפנדריא מפרש בברכות (סב:) אדמקינא אדלי איעול בהא, עד שאני מקיף בציב הסורות הללו אכנס בזה ואקלר דרכי, ודרי שורות בתיס (סוטה לט.). ולא פסעתי על ראשי עם קדוש. שהיו יושבין התלמידים בבית המדרש על גבי קרקע והמהלך ביניהם כשהן יושבין ונכנס ליסב במקומו מרחיב פסיעותיו בעל כרחו, והוא לשון מפסע ומחזיל, ונראה המפסע על ראשיהם ליפכך צריך להקדים לו יפב לו מבחוץ (שם). ולא נשאתי כפי. לנרך, שהכהן היה (שם).

תורה אור השלם

1. בְּרֶב עַם הֲדַרַת מֶלֶךְ וּבְאֵפֶס לְאֹם מְחֹתַת רֹזֵן: משלי יד כח

הגהות הב"ח

(א) גמ' ל"ל נא הוה לי חמרא לקידושא וכו' ואמאי ביה יין קידושא: (ב) שם כי ברכתיו וכן למר. נ"ב אע"פ דלא היה שום ריוח לרב הונא בהא דהוו שדיין מנייהו עליה אפ"ה איקפד רב דשמא היה עת לצון ובדיחה הוה הדבר אלה ומתקיים דהיה מגיע לעושר גדול: (ג) רש"י ד"ה וחכ"א וכו' ממכר עולם ואפילו ליחיד: (ד) ד"ה אסר ריתא הגור עשב מין גמי: (ה) ד"ה ולא נשאתי את כפי לדוכן לברך ברכת הכהנים בלא ברכה לפי שהכהנים: (ו) תוס' ד"ה שאלו וכו' בת קול ואמרה ליה ניחא לך דליחי את וכוליה דריך לעלמא דאתי או דליסופי לך חיי ד' מאה שנין אמר דניזכו אנא ודראי לעלמא דאתי אמר הקב"ה יהבו:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה לבית המיס (לכניסה לי נמי) תא"מ:

רבינו חננאל

חבר עיר אבל יש חבר עיר תינתן לחבר עיר. כל שכן דעניי דידכן נמי עלי סמיכי. מתני' אין מוכרין של רבים ליחיד כו'. אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי, פי' בית הכנסת דיחיד, אימתי [שירצו] יחזירוהו דברי ר' מאיר. ואקשינן עליה ולר' מאיר היכי דיר בה והלא ריבית הוא. ואוקמה ר' יוחנן ר' מאיר בשיטת ר' יהודה אמרה. דתניא הרי שהיה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר כו'. צד אחד ברבית, פי' אם תהיה הלואה שתים בשלש וכיוצא בה הרי זו ריבית גמורה משני צדדין גבי מלוה וגבי לוה ושניהן עוברין. אבל הערשה שדהו מכר על יש חבר עיר מייתי זוזיה מהדר ליה בעל בורחיה, אבל גבי מוכר לא הוי [ריבית] דאי בעי לא מהדר ליה לעולם ולא אתי לידי איסור ריבית, ואפי' מהדר ליה לא הוי ריבית אלא כשיחזיר ומן מוכח מהשתא שיחזיר ושמא לא יחזיר לעולם. וסבר לה ר' מאיר כר' יהודה דתנו(א) צד אחד בריבית מותר. רבא אמר כולי עלמא צד אחד בריבית אסור, והכא בריבית על מנת להחזיר איכא בינייהו, תנא קמא סבר ריבית אפילו על מנת להחזירו כשיביא לו מעותיו אסור.

ור' יהודה סבר כיון דבעידנא דמייתי ליה מעותיו מהדר ליה מאי דאכל מן הפירות שרי, דלאו ריבית דאסרה תורה הוא. **פיסקא** **וחכמים אומרים מוכרין אותו ממכר עולם חוץ מארבעה דברים למרחץ לבורסקי לבית הטבילה לבית המים.** אמר שמואל מותר להשתין בתוך ד' אמות של תפילה, והני מילי כגון בית או דרך וכיוצא בהן דלא קביעה קדושתייהו, ט) [אבל] כגון בית הכנסת לא. ואסיקנא המתפלל מרחיק ד' אמות מהן, דתנן כמה ירחיק מהן ומן הצואה ארבע אמות. וכן המשתין צריך לשהות כדי הילוך ד' אמות (ואחר) (ו)כך יתפלל, משום ניצוצות. וכן המתפלל צריך לשהות כדי הילוך ד' אמות וישתין, שכל הילוך ארבע אמות תפלה סדורה בפיו ורחושי מרחשי שפתייהו. שאלו אילו כולן במה הארכו ימיהן וכו'

ט) נראה דל"ל אבל בהכנ"ס דקביע קדושתי' לא וכו'.

מסגופיה. הזרוע והלחיים והקיבה: **ולא ברכתי.** בסעודה לפני כהן לאמר מר (גיטין דף נט:) וקדשתו (ויקרא כא) לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון: **משניאי.** שגורמין לבני אדם לשנאותו שהרואה תלמיד חכם שפל לפני עם הארץ אומר אין נאה רוח בתורה: **לא נתכבדתי בו.** מפרש לה ואזיל: **מרא.** פורי"ש בלע"ז: **וקא שקיל מיניה.** לכבדו וישאלהו הוא: **דרים במאחיך.** שאתה נושא כלי זהב בעיניך: **גווזי.** קרסין היו עבדים משרתים אותו וקא ממו ליה לר"ע סבורין היו שהיה קץ בחייו: **אם נאמר נכנס.** את הכנסת אחד תעשה בנקר: **ונא עמדתי על מדותי.** לשלם גמול רע למי שגיערני: **נלמוד אני צריך.** אולי אוכל לקיים: **נונא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך.** אלישע אמר כן ליהורם: **הבאים אחריך בהמה ירעו.** (ג) אין טוב לך לחיות ימים רבים כמוני שאינך נא יטלו בניך בגדולתך ואתה נשיא והם כל ימייסם יהיו הדיוטות: **הרהרתי.** דברי תורה: **בנא תורה.** גרסתי שגורה בפי תמיד: (ד) **נחניכתו.** אם היו אם לחניכו לגנאי: **ואמרי לה** (ה) **נחכיתו.** אפילו אותו כיוון שמסודר ונא לו ממשפחתו אם דופי כמו כתב חניכתו וחניכתה דמסכת גיטין (דף פז:): **מתני' מפשילין חבלים.** והוא הדין לכל מלאכות אנא לפי שהפשלת חבלים צריך מקום מרווח פנוי ובית הכנסת גדול הוא ולאוי ומספיק לכך: **מפני עגמת נפש.** מניחין בו עשבים כדי שתהא עגמת נפש לרואיהן ושיזכירו את ימי בניינו ואת שהיו רגילין להתאסף אם יבקשו רחמים שיחזרו לקדמותו: **גמ' אין אוכלין בהן כו'.** ולא גרסינן ואין אוכלין בהן דכולהו פירושא דקלות ראש הן. לשון קלות שמקילין אותה: ואין

(ו) ולא ברכתי לפני כהן (ז) ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה (ח) דא"ר יצחק א"ר יוחנן אסור לאכול מבהמה שלא הורמו מתנותיה ואמר ר' יצחק (ט) כל האוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה כאילו אוכל טבלים (י) ולית הלכתא כוותיה ולא ברכתי לפני כהן למימרא דמעליותא היא והא א"ר יוחנן (כ) כל תלמיד חכם שמברך לפניו אפילו כ"ג עם הארץ אותו ת"ח חייב מיתה שנאמר [1] כל משנאי אהבו מות (ל) אל תקרי משנאי אלא משניאי כי קאמר איהו בשוין שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי ולא עלתה על מטתי קללת חברי וותרן בממוני הייתי לא נתכבדתי בקלון חברי כי הא דרב הונא דרי מרא אכתפיה אתא רב חנא בר חנילאי וקא (מ) דרי מיניה א"ל אי רגילת דדרית במאתיך דרי ואי לא אתייקורי אנא בזילותא דידך לא ניחא לי ולא עלתה על מטתי קללת חברי כי הא דמר זוטרא כי הוה סליק לפורייה אמר שרי ליה (נ) לכל מאן דצערן וותרן בממוני הייתי (ס) דאמר מר איוב וותרן בממוניה הוה שהיה מניח פרוטה לחנוני מממוניה שאל ר"ע את רבי נחוניא הגדול (אמר לו) במה הארכת ימים אתו (ע) גווזי וקא מחו ליה סליק יתיב אריש דדיקלא א"ל רבי אם נאמר [2] כבש למה נאמר אחד אמר להו צורבא מדרבנן הוא שבקוהו א"ל אחד (פ) מיוחד שבעדרו א"ל מימי לא קבלתי מתנות ולא עמדתי על מדותי וותרן בממוני הייתי לא קבלתי מתנות כי הא (צ) דר' אלעזר כי הוו משדרי ליה מתנות מבי נשיאה לא הוה שקיל כי הוה מזמני ליה לא הוה אזיל אמר להו לא ניחא לכו דאחיה דכתיב [3] שונא מתנות יחיה ר' זירא כי הוו משדרי ליה מבי נשיאה לא הוה שקיל כי הוה מזמני ליה אזיל אמר אתייקורי דמתייקרי בי ולא עמדתי על מדותי (ק) דאמר רבא [4] כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו שנאמר [א] [4] נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע (ר) שאל רבי את ר' יהושע בן קרחה במה הארכת ימים א"ל קצת בחיי אמר לו רבי (ש) תורה היא וללמוד אני צריך א"ל מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע דאמר ר' יוחנן אסור לאדם (ת) להסתכל בצלם דמות אדם רשע שנאמר [5] לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך ר"א אמר עיניו כהות שנאמר [6] ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות משום דאסתכל בעשו הרשע והא גרמא ליה (א) והאמר ר' יצחק לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בזרעה שנאמר [7] הנה הוא לך כסות עינים אל תקרי כסות אלא כסיית עינים הא והא גרמא ליה רבא אמר מהכא [8] שאת פני רשע לא טוב בשעת פטירתו א"ל [רבי] ברכני א"ל יהי רצון שתגיע לחצי ימי ולכולהו לא אמר לו הבאים אחריך בהמה ירעו אבוה בר איהי ומנימן בר איהי חד אמר תיתי לי דלא אסתכלי בכותי וחד אמר תיתי לי דלא עבדי שותפות בהדי כותי (ב) שאלו תלמידיו את ר' זירא במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני (ג) ולא הרהרתי במבואות המטונפות ולא הלכתי ד"א בלא תורה ובלא תפילין (ד) ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא ששתי בתקלת חבירי ולא קראתי לחבירי (ה) (בחניכתו) ואמרי לה (ו) (בחכינתו): **מתני'** ועוד א"ר יהודה בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין בתוכו חבלים ואין פורשין לתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין אותו קפנדריא שנאמר [9] והשמותי את מקדשיכם (ז) קדושתן אף כשהן שוממין עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש: **גמ'** ת"ר (ח) בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין

כי קאמר איהו בשוין. וקשה מאי רבותא והא כתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה (ט) לברך ראשון וי"ל דשוין לאו דוקא אלא כלומר שהכהן נמי תלמיד חכם אמנם אינו אשון כמותו ואפי' הכי לא היה רבי פרידא רוצה לקרות לפניו וגם צריך לומר דשאר הכהנים היו כפופים לרבי פרידא דאל"כ לא הוי רבותא לחזינן פרק הניזקין (גיטין דף נט. ושם) דרב הונא לא הוי קרי בכהני אי לאו דרבי אמי ורבי אסי דהני מסיבי דאריעא דישראל הוו כייפי ליה ועי"ל דהא דאמר התם דרב הונא לא הוה קרי בכהני אלא משום דשאר כהני כייפו ליה היינו דווקא בשבתות וי"ט דאיכא מיופיא אבל בב' ובה' קורא שפיר בפני כהן אע"ג דלא הוי גדול כ"כ וכדיוקא זה יש בהדיא פרק הניזקין ורבי פרידא לא רצה לקרות בפני כהן אפילו בב' ובה' ורש"י פירש דהכא מיירי בברכת המזון וה"ג משמע לישנא דלא ברכתי מדלא קאמר ולא קריתי וברכת המזון לא נתקן להן משום דרבי שלום ואפי' הכי לא היה רוצה רבי פרידא לברך בפני הכהן: **תיתי** לי דלא **עבדי שותפות עם הכותי.** אפי' בעניין שאינו יכול לבא לידי שבועה ואפילו יחול עליו שבועה יפטרנו דשרי בשאר בני אדם אפ"ה לא היה רוצה לעשות י):

ועוד א"ר יהודה בית הכנסת שחרב. קשה מאי ועוד דהא לעיל הוה מקיל טפי מחכמים והכא הוא מחמיר ואם כן מאי ועוד וי"ל דקאי אהא דאמר ר' יהודה בריש מוכרין אותו לשם חלר ודוקא לשם חלר קאמר אבל סתם אינה יורדת מקדושתה והיינו ועוד דאמר ר' יהודה לעומר ועוד מומרא אחרת מלבד הראשונה א):

אין אוכלין ואין שותין בהן. והא דאמר בריש פסחים (פסחים דף קא. ושם) דאורחין אכלו ושתו (ד) בני כנישתא רוצה לומר בחדר הסמוכה לבית הכנסת: בתי

מסורת הש"ס

(א) [שולחן לז: מד.], (ב) [שולחן קלב: ע"ש], (ג) שם וע"ש שהוא רבה בר בר חנה, (ד) [שבת קיד. עירובין נט.], (ה) ס"פ שקיל, (ו) ב"ב דף טו:, (ז) [גיר' הערוך גוזזין], (ח) [יומא לד:ע:], (ט) [שולחן מד:], (י) ר"פ דף ח. יומא דף כג. ודף פז:, (כ) ברכות סב., (ל) [עיל טו. ע"ש ב"ק נג.], (מ) תענית כ: ע"ש, (נ) [ל"ל בתכיכתו], (ס) [ל"ל בתכיכתו כך הגי' בע"י ומעתה מוכן פרש"י על נכון דמייתי לסייה ממסנה גיטין פז:], (ע) [תוספ' פ"ב], (פ) [ל"ל בתכיכתו], (צ) [ל"ל בתכיכתו], (ק) [מו"ק כח:], (ר) [עי' תוס' ברכות ב: ד"ה שמא] ותוס' סנהדרין סג: ד"ה אסור], (ש) [עי' תוס' עירובין נג. ד"ה אי לימא],

גליון הש"ם

גמ' שאל רבי את ר' יהושע ב"ק. עי' ב"ב דף קיג ע"א תוד"ה ומנו בה: שם להסתכל בצלם. דוקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בו בעלמו ובדמותו אבל ראיה בעלמא שרי. מ"א סק"י רכה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה ולא ברכתי לפני כהן דאמר רבי יצחק: (ב) שם שרי ליה מריה לכל מאן: (ג) רש"י ד"ה הבאים וכו' בתמיה כלומר אין טוב: (ד) תוס' ד"ה אין אוכלין וכו' ושתו וגנו בני כנישתא:

הגהות הגר"א

[א] נמרא נושא עון ועובר על פשע למי עובר על פשע למי שנושא עון (כך שמע הסופר מפיו):

לעזי רש"י

פורי"ש [פושווי"ר]. מעדר.

מוסף רש"י

גווזי. קריסים (של בית רבי) העומדים לדלות בחזקה (ב"ק קיד.). **כי** הוה מזמני ליה. לאכול אצלם (חולין מד:). אתייקורי דמתייקרי בי. נכבדין הם במה שאני קועד אצלם והנאתם היא ואין זו מתנה (שם מה:). כל המעביר על מדותיו. שאינו מדקדק למדוד מדה למצעריס אותו ומניח מדותיו ואוהב לו, כמו (יומא נג.) אין מעבירין על המצות (ערובין סד:) אין מעבירין על האוכלין, מניחן ואוהב לו (ר"ה יז.). מעבירין ממנו כל פשעיו. אין מדת הדין מדקדקת אחריהן אנא מנחתן והולכת (שם). **ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה.** דכל שעתא הוה גרים (תענית כ:). **בהכינתו.** שמכניס לו בני אדם כגון שם לוזי (תענית כ:). **בחכיתו.** כמו (גיטין פח.) מניכת אבות בגיטין עד י' דורות (תענית שם).

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ט מהל' כלוים הל' יד [טוש"ע י"ד סימן סח סעיף ה]:

ב נ [טוש"ע א"ח סימן רא סעיף ב ומגא"ש שם]:

כח ג מיי' פ"ב מהל' [ופ"ז מהלכות דעות הלכה ז] טוש"ע א"ח סי' תרו סעיף א בהג"ה:

כט ד מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' ד טוש"ע א"ח סי' סה סעי' ג:

ה מיי' פ"ד מהל' מ"ת הל' ט טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף טז [וטוש"ע ח"מ סימן קנא סעיף ג]:

לא ו מיי' פ"א מהל' תפלה הלכה יא סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנא סעיף י:

לב ז מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף א:

תורה אור השלם

1. וְחַטֹּאתַי חֹמֵס נַפְשׁוֹ כָּל מְשַׂנְאָי אָהֲבוּ מָוֶת:
משלי ח לו

2. אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם:
במדבר כח ד

3. עֹבֵר בֵּיתוֹ בּוֹצֵעַ בָּצַע וְשׂוֹנֵא מַתְּנֹת יִחְיֶה:
משלי טו כז

4. מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֲרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא:
מיכה ז יח

5. וַיֹּאמֶר אֲלֵישָׁע חַי יְיָ צְבָאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו כִּי לּוּלֵי פְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נֹשֵׂא אִם אַבִּיט אֵלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָּ:
מלכים ב ג יד

6. וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי:
בראשית כז א

7. וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת:
בראשית כ טז

8. שְׂאֵת פְּנֵי רָשָׁע לֹא טוֹב לְהַטּוֹת צַדִּיק בַּמִּשְׁפָּט:
משלי יח ה

9. וְנָתַתִּי אֶת עָרֵיכֶם חָרְבָּה וְהַשְּׁמֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם:
ויקרא כו לא

רבינו חננאל

עד מתני' ופשוטות הן. **מתני'** ועוד אמר ר' יהודה בית הכנסת שחרב אין מספידין בו ואין מפשילין לתוכו חבלים ואין פורסין בתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין אותו קפנדריא, שנ' **והשמותי את מקדשיכם** קדושתן בהן אף כשהן שוממין. עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש. ת"ר בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלת ראש, אין אוכלין ואין שותין

בתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשויין. רוצה לומר כל זמן שהן בטלין דהא חזינן בברייתא דלעיל וגם (ה) שהאמוראים לא היו רוצים לייכנס בהן בגשמים מפני גשמים אלא משום דשמעתא בעי לילותא והכא מיירי כשחרב דאז מהני התנאי ודווקא לאותן שנבנו מהני התנאי שהרי לעת בא גואל במהרה בימינו תפקע קדושתן אבל לאותן שנארך ישראל לא מהני תנאי שהרי קדושתן לעולם קיימת וא"ת כיון דמהני תנאי לאותן שנבנו א"כ קשה מהיא דלעיל (דף טו:) דרבינא דהוה ליה (ו) בי כנישתא בארעיה ואמר ליה רב אשי זיל זבנה משבעה טודי העיר ואמאי איצטריך לעשות כן אחר שנחרב וי"ל משום דזרעה דזריעה הוי קלות ראש ביותר ועגמת נפש ומשום הכי אסור אפי' בחורבנה (ז):

ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש. פירוש בבנינה שהרי בחורבנה שרי בכל הני ואצטריך לאשמועינן משום דסלקא דעתך אמינא דלווקא אילוה ושתיה דהוי קלות ראש ביותר הוא דאסור אבל חשבונות דלא הוי קלות ראש כל כך סלקא דעתך אמינא דשריא קמ"ל דלא: **שאפילו** רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים. ולא קשיא מהא דאמר בנדה (דף סו.) ובפרק יולא דופן (שם ד' מג.) שאפילו בעין אדכל טמא דשמא התם לא מייתי להכריכה שבעה נקיים אלא להיות נדה דאורייתא וקשיא היאך מצינו טיפה כחרדל הגורמת שבעה נקיים בדאורייתא דודאי לא תקנו חכמים דבר לית דכוותה דאורייתא ויש לומר דאשכחנא בה שפיר בז' לספירתה שסותרת הכל:

מבטלין

ואין ניאותין בהם ואין מטיילין בהם ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ואין מספידין בהן הספד של יחיד אבל קורין בהן ושונין בהן ומספידין בהן הספד של רבים א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים ולא יתלוש מפני עגמת נפש עשבים מאן דכר שמייהו חסורי מיחסרא והכי קתני [א]ומכבדין אותן ומרביצין אותן כדי שלא יעלו בהן עשבים א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן לעלות עלו בהן עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש א"ר אסי [ב]בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשויין ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש ומאי ניהו [ג]חשבונות אמר רב אסי בהכ"נ שמחשבין בו חשבונות מלינין בו את המת מלינין סלקא דעתך לא סגי דלאו הכי אלא לסוף שילינו בו מת מצוה: ואין ניאותין בהן: אמר רבא [ד]חכמים ותלמידיהם מותרין דאמר ריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן: ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים: כי הא דרבינא ורב אדא בר מתנה הוו קיימי ושאלי שאילתא מרבא אתא זילחא דמיטרא עיילי לבי כנישתא אמרי האי דעיילינן לבי כנישתא לאו משום מיטרא אלא משום [ה]דשמעתא בעא צילותא כיומא [ו]דאסתנא א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי אצטריך ליה לאיניש למיקרי גברא מבי כנישתא מאי א"ל [ז]אי צורבא מרבנן הוא לימא הלכתא ואי תנא הוא לימא מתני' ואי קרא הוא לימא פסוקא ואי לא לימא ליה לינוקא אימא לי פסוקיך א"נ נישהי פורתא וניקום: ומספידין בהן הספד של רבים: ה"ד הספידא דרבים [ח]מחוי רב חסדא כגון הספידא דקאי ביה רב ששת מחוי רב ששת כגון הספידא דקאי ביה רב חסדא רפרם [ט]אספדה לכלתיה בבי כנישתא אמר משום יקרא דידי ודמיתא אתו כוליה עלמא ר' זירא ספדיה לההוא מרבנן בבי כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא [י]דידיה דמיתא אתו כולי עלמא ריש לקיש ספדיה לההוא צורבא מרבנן דשכיח בארעא דישראל דהוי תני הלכתא בכ"ד שורתא אמר ווי חסרא ארעא דישראל גברא רבה ההוא דהוי תני הלכתא סיפרא וסיפרי ותוספתא ושכיב אתו ואמרו ליה לרב נחמן [יא] ליספדיה מר אמר היכי נספדיה הי צנא דמלי סיפרי דחסר [יב]תא חזי מה בין תקיפי דארעא דישראל לחסידי דבבל תנן התם [יג]ודאשתמש בתגא חלף [יד]תני ריש לקיש זה המשתמש במי ששונה הלכות [טו] כתרה של תורה ואמר עולא לשתמש אינש במאן דתני ארבעה ולא לשתמש במאן דמתני ארבעה כי הא דריש לקיש הוה אזיל באורחא ממטא עורקמא דמיא אתא ההוא גברא ארכביה אכתפיה וקא מעבר ליה א"ל קרית אמר ליה קרינא תנית תנינא ארבעה סידרי משנה א"ל פסלת לך ארבעה טורי וטענת בר לקישא אכתפך שדי בר לקישא במיא אמר ליה ניחא לי דאשמעינן למר אי הכי גמור מיני הא מלתא דאמר ר' זירא [טז]בנות ישראל הן [יז]החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים תנא דבי אליהו כל [יח]השונה הלכות מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר [יט]הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות ת"ר

מבטלין

ואין ניאותין. ואין מתקשטין לתוכו ואין מטיילין שם: **הספד של רבים.** של תלמיד חכם שמת שצריכין להתאסף ולהספידו ובית הכנסת רחוי לכך לפי שהוא בית גדול: **מאן דכר שמייהו.** היכא שמעינן לתנא קמא לעשות בהן דבר שמוצאים מלעלות עשבים: **אימתי.** מכבדין ומרבילין אותן ביישובן לאחר שמכבדין מזלפין את המים להרבין את האבק: **על תנאי.** על מנת שישתמשו בהן: **מלינין בו.** משמע דמוכה היא להלין בה את המת: **לסוף שילינו בו מתי מצוה.** שימותו בעיר מתים שאין להן קוברין: **מאי בי רבנן.** למה קורין בתי מדרשות בי רבנן לפי שביתם הוא לכל דבר: **זילחא דמטרא.** זרם מים שבאין בכח: **לאו משום מיטרא.** שיגן עלינו מפני הגשמים שאם לא היינו עוסקין בשמעתא לא היינו נכנסין: **לילוחא.** דעת לצולה ומיושבת שאינו טורוד בכלום מחשבה: **אי לריכא ליה לאיניש למיקרי גברא מבי כנישתא מאי ניעביד.** מאחר שאין נכנסין בהן אלא לצורך: **לימא לינוקא.** שהתינוקות היו רגילין לקרות בבית הכנסת: **כגון הספידא דקאי בי רב ששת.** אם ימות אדם אחד בי רב ששת: **אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דמיתא.** הוה ליה הספד של רבים: **אתו כולי עלמא.** לספוד: **דהוה בני הלכתא.** שהיה שונה משניות לתלמידים: **בכ"ד שורות.** של תלמידים: הכי גרסינן **חסרא ליה ארעא דישראל גברא רבה: היכי אספיד.** במאי אספדנו: **הי צנא מלא סיפרי.** אינו אלא כסל שמילאוהו ספרים ואין מבין מה בתוכה. אף שונה הלכות ולא שימש ת"ח ללמוד שיבינוהו טעמי משנה ופעמים שדברי משנה סותרין זה את זה וצריך לתרלה כגון במאי עסקינן וכגון הא מני רבי פלוני היא וכגון חסורי מיחסרא אינו יודע מה שונה: **תקיפי ארעא דישראל.** ריש לקיש דאמרינן במסכת יומא (דף ט:) דאפילו בהדי רבה בר בר חנה לא משתעי דמאן דמשתעי בהדי ריש לקיש בשוקא יהבין ליה עיסקא בלא סהדי: רב נחמן בר יצחק מתסידי בגל בשילהי מסכת סוטה (דף מט:) דקאמר ליה לא תיתני ירחא חטא דאיכא אגא: **בתגא.** כתר תורה: **חלף.** עבר מן העולם: **עורקמא דמיא.** שלולית של מים מכונסין: **דאשמעי'.** שאשמע לאדוני: **שהחמירו על עצמן.** דמדאורייתא אין צריכה שבעה נקיים אלא הרואה שלשה ימים רלופים בתוך י"א יום שבין נדה לנדה (ברכות לא.) ולאחר ממה שיש קיבלו עליהם דבר זה (מנחות פט. מכת"י). **כל השונה הלכות.** משנה וכריתות הלכה למשה מסיני (נדה עג.).

ה) [מיי' פי"ז מהלכות תפלה הלכה ה טוש"ע א"ח סימן קנא סעיף טו]: **ב** [טוש"ע שם סעיף יא]: **לג** ג ד ה מיי' פי"ז מהל' תפלה הלכה ז ז ט סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנא ס"א: **לד** ו מיי' שם הלכה ז טוש"ע א"ח שם וטוש"ע י"ד סי' שדמ סעיף יט: **ז** [מיי' פי"ב מהלכות אבל הלכה ה טוש"ע י"ד סימן שדמ סעיף ג]: **לה** ח [מיי' פ"ג מהלכות ת"ת הלכה י] סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף גא בהג"ה: **לו** ט מיי' פי"ז מהל' תפלה הלכה ל' ל סמג לאוין קיז טוש"ע י"ד סימן קפג:

רבינו חננאל

ואין ניאותין ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן מפני החמה ומפני הגשמים, ואם צריכי לעייוני בשמעתא, דשמעתא צריכא צילותא, אע"ג דמיחזי דמפני החמה או מפני הגשמים קא עיילי שרי. וקורין בהן ושונין בהן ומספידין בהן הספד של רבים, כגון הספידא דקאי ביה רב חסדא או רב ששת וכיוצא בהם. רפרם ספדא לכלתיה בכנישתא כו'. ור' זירא ספדיה לההוא מרבנן בכנישתא כו'. ומכבדין ומרביצין אותן. אמר ר' יהודה אימתי בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים מפני עגמת נפש, שנראין כשדה זרע. אמר רב אסי בתי כנסיות ש[נ]בבל על תנאי הן עשויין, כל שעה שירצה יחזיר לקדמתו. ואף על פי כן אין נוהגין בהן קלת ראש. ומאי ניהו חשבונות. דאמר רב ששת בתי כנסיות שמחשבין בהן חשבונות של רבים לסוף מלינין בהן מת מצוה. ואין נאותין בהן. אמר רבא חכמים ותלמידיהן מותרין בהן. מאי בי רבנן, ביתא דרבנן. מאן דאיצטריך למיעבר בי כנישתא, או צורבא מרבנן הוא לימא שמעתא, אי תנא הוא לימא הילכתא, אי קרא הוא לימא פסוקא ואי לא לימא ליה לייינוקא מאי פסוקיך. ודי ישתמש בתגא חלף. פי' המשתמש במאן דמתני שמעתא, ראוי להריגה. כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן העולם הבא. שנאמר הליכות עולם לו. ת"ר

מסורת הש"ס

ו) עיינינן סה. ע"ש, **ז)** [כשמנצחת רוח לפונית שנקרא' אפתנא יום אורה היא ונוחה לכל עי' רש"י בעיריונין וכן תוס' בקדושין יג: ד"ה הא דרוח לפונית מוגעת הגשמים], **ג)** [תענית כג: חולין קכב.], **ד)** אבות פ"א מי"ג, **ה)** [גי' הערוך ערך תג אמר ריש לקיש כו'], **ו)** ברכות ד' לא. נדה לף סו., **ז)** שם דף עג., **ח)** [ועי' תוס' כ"ב ג: ד"ה ועייליה],

תורה אור השלם

1. עָמֹד וְיִמַּדֵּד אֶרֶץ רְאֵה וַיַּחֲר גּוֹים וַיִּתְפֹּצְצוּ הָרְרֵי עַד שַׁחוּ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ:

חבקוק ג ו

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי משום יקרא דמיתא כל"ל ומיתא דדייה נמקה: **(ב)** שם ואמרו ליה לרב נחמן בר יצחק ליספדייה מר: **(ג)** שם המשתמש במי שאינה ההלכות ואמר עולא כל"ל ותיבות כתרה של תורה נמקה: **(ד)** רש"י ד"ה שהחמירו וכו' פעמים שראיית דם נדה פעם אחת מתקיקתה: **(ה)** תוס' ד"ה בתי וכו' וגם האמוראים שלא היו: **(ו)** בא"ד דהוה ליה תילא בי כנישתא:

מוסף רש"י

דשמעתא בעא צילותא. דעת לצולה, כיומא דאסתנא. כשמנצחת רוח לפונית יום אורה הוא ונוח לכל, כדאמר ביומות בפרק הנעל (עב.) מפני מה לא מנו ישראל במדבר מפני שלא נצבה בהן רוח לפונית, אבל ביומא דשותא אמר התם לא מהלינן ביה ולא מסוכלנין ביה (ערובין סה.). **סיפרא.** תורת כהנים, **וספרי.** ספר וידבר ומצנה תורה (סנהדרין פז.). **ודאשתמש בתגא חלף.** המשתמש בכתרה של תורה כמו שנינו בנדרים (סב.) כאילו חלף ועבר מן העולם, לו: עבר שכרו ממנו שהרי כבר קבלו בכולן (אבות פ"א מי"ג ועי"ש פ"ד מ"ה). **יושבות עליו שבעה נקיים.** לבד מאותו יום שפוסקת, והתורה לא הצריכה ז' נקיים אלא לזבה שנתמר ואם טהרה מזובה, ואין זבה אלא הרואה שלשה ימים רלופים בתוך י"א יום שבין זבה לזבה (ברכות לא.) ולאחר ממה שיש קיבלו עליהם דבר זה (מנחות פט. מכת"י). **כל השונה הלכות.** משנה וכריתות הלכה למשה מסיני (נדה עג.).

יחמירו אלא בג' רלופין כדכתיב ימים רבים בלא עת נדתה (ויקרא טו) פעמים שראיית דם נדה (ד) מזקיקתה לשבעה נקיים מן התורה כיצד התחילה לספור שבעה נקיים לאחר שהיתה זבה גמורה וספרה שבעה נקיים ובשביעי ראתה אפי' כחרדל סתרה הכל וצריכה לחזור ולספור שבעה נקיים אי נמי שמא ראתה שני ימים ולא ידעה והיום ראתה וידעה דהוו להו שלשה ימים רלופין וצריכה שבעה נקיים ועל כן החמירו

להכנסת

מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת. ולא קשיא מהסיא דמס' דרך ארץ (זוטא פ"מ) דאמרי' מעשה בדבי עקיבא שמצא מת מלוה בדרך ונטלו מילין עד שהביאו לבית הקברות וכשבא אצל ר' אליעזר וכ' יהושע ור' אליעזר וספר להם אמרו לו על כל פסיעה ופסיעה שפסעת כאילו שפכת דם נקי לא היה מפני שבטל למודו אלא משום שהזיזו ממקומו ומת מלוה קוטה מקומו ג):

הני מילי למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא. ממילא שמעינן דלמאן דלא קרי ותני אית ליה שיעורא ואין מבטלין תלמוד תורה בשבילו אלא כדי לורכו להתעסק בו ודוקא לענין ביטול תורה אבל לענין ביטול מלאכה אסור לכל בני העיר שהרי בפרק אלו מגלחין (מו"ק דף מ: ושם) לא מחלק בענין איסור מלאכה בין למאן דקרי ותני למאן דלא קרי ותני מ):

אין מרעין בהן בהמות. משום כבודן של מתים אבל האילנות שנוטעין בהן מותרין ואין בהם משום כבודן של מתים אחרי שאין על הקבריס עצמן:

לכל מפסיקין וכו' וליום הכפורים. לריך לומר דמיירי בנמצאת יום הכפורים שחל להיות בשבת ואהא קאמר שמפסיקין מן הסדר שחל באותו שבת וקורין בפרשת עריות וכן בכל הני שאין קורין אלא ג' כגון תעניות ומעמדות וחנוכה ופורים דליכא למימר דמיירי ביום הכפורים שחרית שקורין בפרשת אחרי מות בחול שחל בשבת שבעה דא"כ אמאי נקט יום הכפורים אפילו שאר מועדות נמי: על

מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה [3]אמרו עליו על ר' יהודה בר' אילעאי שהיה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה בד"א בשאין שם כל צורכו אבל יש שם כל צורכו אין מבטלין וכמה כל צורכו אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי ואמרי לה תריסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי עולא אמר כגון דחייציי גברי מאבולא עד סיכרא רב ששת אמר [2]כנתינתה כך נטילתה מה נתינתה בששים ריבוא אף נטילתה בס' ריבוא ה"מ למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא תניא ר"ש בן יוחי אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהן גלו למצרים שכינה עמהן שנאמר [1]הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וגו' גלו לבבל שכינה עמהן שנאמר [2]למענכם שלחתי בבלה ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהן שנאמר [3]ושב ה' אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר אלא ושב מלמד שהקב"ה שב עמהן מבין הגליות (ח) בבבל היכא אמר אביי בבי כנישתא דהוצל [4]ובבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא ולא תימא הכא והכא אלא זמנין הכא וזמנין הכא אמר אביי תיתי לי דכי מרחיקנא פרסה עיילנא ומצלינא התם אבוה דשמואל [ולוי] הוו יתבי בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה שמעו קול ריגשא [קמו ונפקו רב ששת הוה יתיב [5]בבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה] ולא נפק אתו מלאכי השרת וקא מבעתו ליה אמר לפניו [6]רבש"ע עלוב ושאינו עלוב [7] מי נדחה מפני מי אמר להו שבקוהו [4]ואהי להם למקדש מעט אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל ור"א אמר זה בית רבינו שבבבל דרש רבא מאי דכתיב [5]ה' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות [7]אמר [8]אביי [9]מריש הואי גרסינא בביתא ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמעית להא דקאמר דוד [6]ה' אהבתי מעון ביתך [10] הואי גרסינא בבי כנישתא תניא ר"א הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בא"י שנאמר [7]כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא והלא דברים ק"ו ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה נקבעים בארץ ישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה עאכ"ו דרש בר קפרא מאי דכתיב [8]למה תרצדון הרים גבנונים יצתה בת קול ואמרה להם למה תרצו דין עם סיני כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני כתיב הכא גבנונים וכתיב התם [9]או גבן או דק אמר רב אשי ש"מ האי מאן דיהיר בעל מום הוא: [3]אין עושין אותו קפנדריא: מאי [1]קפנדריא אמר רבא קפנדריא כשמה מאי כשמה כמאן דאמר אדמקיפנא אדרי איעול בהא א"ר אבהו [2]אם היה שביל מעיקרא מותר אר"נ בר יצחק [3]הנכנס ע"מ שלא לעשות קפנדריא מותר לעשותו קפנדריא וא"ר חלבו אמר ר"ה [4]הנכנס לבהכ"נ להתפלל [א] מותר לעשותו קפנדריא שנא' [10]ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב: [5]עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש: והתניא אינו תולש ומאכיל אבל תולש ומניח כי תנן נמי מתני' תולש ומאכיל תנן ת"ר [6]בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש אין מרעין בהן בהמה ואין מוליכין בהן אמת המים ואין מלקטין בהן עשבים ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבוד מתים אהייא אילימא אסיפא כיון ששורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא אלא אריש: **מתני'** [7]ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים [8]חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת [9]בשניה [11]זכור [10]בשלישית [12]פרה אדומה [13]ברביעית [13]החודש הזה לכם בחמישית חוזרין לכסדרן [9]לכל מפסיקין בראשי חדשים בחנוכה ובפורים בתעניות ובמעמדות וביום"כ: **גמ'** תנן התם [8]באחד באדר משמיעין על השקלים ועל

להכנסת כלה. לנוותה מבית אביה לבית חופתה: **כגון דחייני גברי מאבולא לסיכרא.** מחילת אנשים משער העיר עד בית הקברות מקום שקופדין אותו שם: **כנתינתה.** של תורה: **דשף ויתיב.** ובנאה יכיבה וסיעתו מתבנים ועפר שהביאו עמהן בגלותן לקיים מה שנאמר כי לו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו (תהלים קב:) **דלי מרחקנא פרסה.** (ד) אני נכנס להתפלל בתוכו: **רב ששת.** סגי נהור הוה: **בים רבינו.** רב: **וכלכלמל בים יבא.** למדנו שעבר כלכמל את הים ואימתי היה בשעת מתן תורה: **בשמה.** כמשמעה: **אדמקיפנא אדרי איעול בהא.** כעוד שאקיף אדרי שורות של בתים הללו אכנס דרך הבית הזה ואקצר את הדרך ממבדי למבדי ובית הכנסת בין שניהן: **מעיקרא.** קודם שנבנה בית הכנסת שם: **אריש.** משום כבודן של מתים אין מהגין בהן קלות ראש קאי:

מתני' קורין בפרשת שקלים. להודיע שיביאו שקליהן בזמן כדי שיקריבו בזמן בניסן מתרומה חדשה כדלמרינן בגמרא (ט): **ומפסיקין לשבת הבאה.** מלומר פרשה שנייה כדי שתקרא פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים לסמוך מחיית עמלק למחיית המן: **פרה אדומה.** להזהיר את ישראל לטהר שיעשו פסמיהן בטהרה: **ברביעית החודש הזה לכם.** ששם פרשת הפסח. ובתלמוד ירושלמי (י) גרסינן אמר ר' חמא בדין הוא שיקדוש החודש לפרשת פרה שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה ומפני מה הקדימוה שהיא טהרתן של ישראל: **לכל מפסיקין.** מלקרות בענין היום וקורין בענין מועד מענין המאורע: **למעמדות.** וקורין במעשה בראשית כדקתני לקמן במתני' (כ): **גמ' משמיעין על השקלים.** בהכרזת בית דין: ועל

מסורת הש"ס

(א) כתובות דף ח. לעיל ד' ג.; (ב) [אבות דר"נ פי"ד], (ג) [תענית טז.], (ד) [ברכו' ת. ע"ש], (ה) [גי' הילקוט בתהלים רמז תש"ד רפא וכן גרס עין יעקב], (ו) ברכות סב: ע"ש, (ז) [ממחות פי"ד ע"ש], (ח) לעיל דף יג: מו"ק דף ו. שקלים פי"א מ"ש, (ט) [לקמן ע"כ], (י) [מגילה פ"ג ה"ס], (כ) [דף ל:], (ל) [עי' תוס' כתובות ח. ד"ה מבטלין], (מ) [וע"ע תוס' כתובות ח: ד"ה אבלו],

מוסף רש"י

שהקב"ה שב עמהן. שהשיבה כביכול שרויה עם ישראל בגלות גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעמנו שהוא יושב עמהם (דברים ל ג). כשמה. כמשמעה פירוש שמה (ברכות סב:). אדמקיפנא אדרי איעול בהא. כעוד שאני מקיף כל שורות הבתים הללו אכנס כאן לקצר דרכי. אדרי, שורות. קפנדריא, טרי"א בלע"ז (שם). קורין בפרשת שקלים. פרשת שקלים מיקנו ראשונה כדי שיקדים שקלם לשקלי גר וחוזר, פרשת זכור ואחריו פרה אדומה, שאין ישראל ראוין לגם גדול כזה בלא טהרה ובלא נקיות, ואחרייה פרשת החודש, וסימן (ויקרא עז) וטהרו וקדשו (האורה סי' קכז). משמיעין על השקלים. בית דין מכריזין שיביאו שקלים למקדש (לעיל יג:) שיהו ישראל מביאין תרומת שקלים בניסן (מו"ק ו.).

תורה אור השלם

1. וַיָּבֹא אִישׁ אֱלֹהִים אֶל עֵלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְיָ הִנָּגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם לְבֵית פַּרְעֹה:
שמואל א ב כז
2. כֹּה אָמַר יְיָ גֹּאַלְכֶם קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה וְהוֹרַדְתִּי בָריחִים כֻּלָּם וְכַשְׂדִּים בָּאֳנִיּוֹת רִנָּתָם:
ישעיהו מג יד
3. וְשָׁב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה:
דברים ל ג
4. לָכֵן אֱמֹר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ כִּי הִרְחַקְתִּים בַּגּוֹיִם וְכִי הֲפִיצוֹתִים בָּאֲרָצוֹת וָאֱהִי לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מְעַט בָּאֲרָצוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם:
יחזקאל יא טז
5. תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר:
תהלים צ א
6. יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ:
תהלים כו ח
7. חַי אֲנִי נְאֻם הַמֶּלֶךְ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתָבוֹר בָּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא:
ירמיהו מו יח
8. לָמָּה תִרְצָדוּן הָרִים גְּבֻנִּים הַהָר חָמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אַף יְיָ יִשְׁכֹּן לָנֶצַח: תהלים סח יז
9. אוֹ גִבֵּן אוֹ דַק אוֹ תְבֻלָּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרֶב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מָרוֹחַ אָשֶׁן: ויקרא כא כ
10. וּבְבוֹא עַם הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר בָּא בּוֹ כִּי נֹכְחוֹ יֵצֵא: יחזקאל מו ט
11. זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: דברים כה יז
12. זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל: במדבר יט ב
13. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: שמות יב ב

עין משפט נר מצוה

לו א ב מיי' פי"ד מהל' אבל הל' ט סמג עשין נ טוש"ע י"ד סימן שסא סעיף ג:
לח ג ד ה ו מיי' פי"א מהל' תפלה הל' מ [ז] סמג עשין יח טוש"ע ח"מ סימן קנא סעי' ה:
לט ז מיי' שם הלכה יא טור ש"ע שם סעיף י:
מ ח מיי' פי"ד מהל' אבל הל' יג סמג עשין מד"ס נ טוש"ע י"ד סימן שסח סעיף ח:
מא ט מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה כ סמג עשין יט טוש"ע ח"מ סימן תרסה סעיף ח:
מב י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
מג כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
מד ל מיי' שם טוש"ע שם ס"ג:
מה מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:
מו ס מיי' פ"א מהל' שקלים הלכה טו סמג עשין ממ:

גליון הש"ס

גמ' בבי כנישתא דשף. עיין ברמב"ן במלחמות ספ"ד דכתובות: שם מריש הואי גרסינן; עיין ברכות ד' ח ע"א:

הגהות הב"ח

(א) גמ' מבין הגליות שכינה בבבל היכא שריא אמר אביי: (ב) שם ומאינו עלוב יכול מי נדחה: (ג) שם מעון ביתך לא הומי גריסנא אלא בבי כנישתא היכא דמצלינא תניא: (ד) רש"י ד"ה דכי דמחקנא פרסה (אני וכו' בתוכו) תמ"מ וע"ב ס"א בשאני מהלך בדרך באותו מקום אפילו אני מרבה עלי את הדרך אני נכנס שם ומתפלל בתוכו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מותר. נ"ב מלוה כן גירסת הרא"ש (כאן אבל ברא"ש דברכות איתא מותר). והכי"ל ברכות:

רבינו חננאל

מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה. במה דברים אמורים בשאין שם כל צורכו. וכמה כל צורכו י"ב אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי כו'. והני מילי למאן דתני וקרי, פי' קרא או תנא, אבל דמתני שמועתא לית ליה שיעורא. תניא ר' שמעון בן יוחי אומר חביבין ישראל שבכל מקום שגלו גלה שכינה עמהן כו' ופשוטה היא. עד דרש רבא ה' מעון אתה היית לנו, אילו בתי כנסיות ומדרשות. אמר רבא כיון דשמעתא להא לא יתיבנא גריסנא אלא בבי כנישתא, שנאמר ה' אהבתי מעון ביתך וגו'. אין עושין בית הכנסת קפנדריא. ואם היה שביל מעיקרא מותר. פי' קפנדריא לשון יוון, כשתהיה חצר ויש לה ב' פתחים אחד במזרח ואחד במערב הנכנס בזה ויצא כנגדו [ו]מפסיק החצר, נקרא קפנדריא. אמר רב נחמן הנכנס בכנסת על מנת וכו'. אמר רב הונא הנכנס לבית הכנסת להתפלל מותר לעשותו קפנדריא. שנאמר ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים [וגו'] [עלו בו עשבים וכו'. ואקשינן והתניא אינו תולש ומאכיל אבל תולש ומניח] אוקימנא למתניתין נמי הכי, עלו בו עשבים לא יתלוש להאכיל אבל תולש ומניח מפני עגמת נפש. ת"ר בית הקברות אין נוהגין בהן קלת ראש וכו' עד אם ליקט שורפן במקומן. **מתני'** ראש חדש [אדר] שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים. תנן התם במסכת שקלים באחד באדר משמיעין על השקלים כו'. [פי'] מכריזין יכין כל אדם שקלו ויביאהו למקדש.

עין משפט נר מצוה

מז א מיי׳ פ״ב מהל׳ כלאים הלכה טו:
מח ב מיי׳ פ״ב מהל׳ שקלים הלכה ה ופ״ד הל׳ יא סמג עשין מט:
מט ג טוש״ע א״ח סי׳ תכט סעיף ג:
נ ד מיי׳ פ״א מהל׳ שקלים הלכה ט:
נא ה ו מיי׳ פי״ג מהל׳ תפלה הלכה כ כב סמג עשין יט טוש״ע א״ח סימן תרפה סעיף ג:
נב ז מיי׳ שם הלכה ג:
נג ח מיי׳ שם הלכה כג סמג שם טוש״ע שם:
נד ט י מיי׳ שם הל׳ כד סמג שם טוש״ע א״ח סי׳ תרפד סעיף ג:

תורה אור השלם

1. וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לְפַר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאָיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
במדבר כח יד

2. צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: במדבר כח ב

3. כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיְיָ בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם:
שמות ל יב

4. וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יוּבָא בֵית יְיָ כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ כֹּל כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֵב אִישׁ לְהָבִיא בֵּית יְיָ:
מלכים ב יב ה

רבינו חננאל

ולמה באחד באדר, דקיימא לן כר׳ טבי דמצריך לאיתויי הקרבנות שקריבין בראש חודש ניסן מן השקלים של שנה זו, מן התרומה שנתרמה. כדתנן בשלש קופות של שלש סאין כו׳. והא שמועה דר׳ טבי בראש השנה פרק ראשון. וכיון דבעינן לאקרובי מן השקלים החדשין באחד בניסן מקדמינן ומשמעין באחד באדר, כדתניא שואלין בהילכות הפסח קודם הפסח ל׳ יום. אמרינן מתני׳ נמי כרבן שמעון בן גמליאל דאמר שואלין בהילכות הפסח קודם לפסח שתי שבתות, כיון ששנינו בט״ו באדר שולחנות ישבו במדינה כדי לקבל השקלים מכל אדם, מקדמינן ומכרזינן קודם השולחנות ט״ו [יום]. **מאי פרשת שקלים** רב(א) אמר צו את בני ישראל את קרבני לחמי וגו׳, ושמואל אמר כי תשא. בשלמא לשמואל היינו דכת׳ מכי תשא תרומה לה׳, יתן תרומת ה׳, לתת את תרומת ה׳ לכפר, חדא לאדנים וחדא. למזבח וחדא לבדק הבית. אלא לרב בצו את קרבני, מי כתיבי שקלים התם. **איכא דאמרי** בשלמא לשמואל דאמר בכי תשא היינו דשאני ראש חדש [אחד משאר ראשי חדש], דבכל ראשי חדש (אדר) קורין בצו ובראש חדש אדר בכי תשא. אלא לרב מאי שני. ואמרינן דבכל ראש חדש שחל להיות בשבת קרו שיתא בעיניינא דיומא, בפרשה של אותה שבת, וחד קרי בדראש חודש. ובראש חדש אדר מניחין פרשת היום וקורין כולן בצו את בני ישראל. **הניחא** לר׳ אמי דאמר, הא דתנינן בחמישית חוזרין לסדרן, לסדר פרשיות, מכלל שאלו ד׳ שבתות לא קרינן עניין היום והאידנא חוזרין לעניין היום. אלא לר׳ ירמיה דאמר לסדר הפטורות הן חוזרין, אבל סדר פרשיות לעולם קורין אותן כל פרשה בזמנה, מאי איכא למימר. **ומותבינן** לרב מאי דמי הפטרה דיהודע לצו את בני ישראל. **ופרקינן** כר׳ טבי דמצריך קרבן ראש חדש ניסן מתרומה חדשה. **ותוב** מותבינן לרב מחל להיות ראש חדש שבת בפרשה הסמוכה לה כו׳, איך יתכן לחול פרשת פנחס באחד באדר. **ופרקינן** תמצא בעניין הזה לבני מערבא שמסיימין התורה לשלש שנים, פוסקין כל פרשה שלש פרשיות, איפשר דמיתרמי להו כי האי גוונא ועליהן תניא זו הברייתא. **תניא** כשמואל ראש חודש אדר שחל להיות בשבת קורין בכי תשא ומפטירין ביהודע הכהן. [**אמר**] ר׳ **יצחק נפחא** ראש חודש אדר שחל להיות בשבת, מוציאין ג׳ תורות וקורין אחד בעיניין היום ואחד בראש חודש [ואחד בכי תשא. וא״ר **יצחק נפחא** ראש חודש טבת שחל להיות בשבת, מביאין ג׳ תורות וקורין אחד בעיניין היום ואחד בראש חודש] ואחד בחנוכה. **ראש חדש** טבת שחל להיות בחול, אמר ר׳ יצחק נפחא ג׳ קורין בראש חודש. ואסיקנא כוותיה, אין משגיחין בחנוכה וראש חודש עיקר. **איתמר** חל ראש [חודש] אדר להיות בואתה תצוה,

על הכלאים דזמן זריעה היא. נאו דוקא זמן זריעה שהרי נא הוי הזמן שמפרש בהמקבל (ב״מ דף קו:) אלא רוצה לומר סוף זריעה וכבר גדלו התבואות והזרעים ואז הכלאים ניכרין אבל קודם לכן אינן ניכרין: **חדא מבלל חבירתה איתמר.** וא״ת ומאן דאמר מכלל אמאי אמרה והא כיון דידעינן אידך כל שכן הא ויש לומר דמאן דאמרה באתריה דרב הוה דסבר דרשם חודש אדר שחל להיות בשבת שאין מוציאין כי אם שתי תורות ולא הוו ידעי כלל אידך דרבי יצחק ומזה הטעם איצטריך לאשמועינן ההיא דרשם חודש עצם שחל להיות בשבת דמוציאין שלשה ספרי תורה:

והלכתא אין משגיחין בחנוכה. פירוש לעשותו עיקר ואע״ג דהלכתא כרבה לגבי רב יוסף [1] מ״מ הולכין לפסוק הלכה כוותיה משום דפליגי עליה שאר אמוראי [2]: עדיין

ועל הכלאים. לעקור כלאי הזרעים הניכרין בין התבואה: **(ג) חודש בחדשו לחדשי השנה.** כל הני חדשים למה לי: **אלא אמרה תורה.** יש לך חודש שאתה צריך לחדשו בהנאת עולות תמידין ומוספין מתרומה חדשה וזהו ניסן כדאמרינן בראש השנה [3] דגמרינן שנה שנה מניסן דכתיב ראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות יב): **כמאן.** מקדמינן כולי האי דלא כרבן שמעון בן גמליאל: **בט״ו באדר שולחנות.** בעלי מטבעות המחלפין שקלי כסף בפרוטות: **יושבין במקדש.** הוא סימן שכבר קרב זמן לתרום את הלשכה בשלש קופות וימהרו ויביאו דמאותו היום מתחילין למשכן את המעבדים: **משום שולחנות קדמינן.** לאחד באדר דהיינו שתי שבתות. וטעמא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן בפ״ק דפסחים (דף ו.): **טעמא דרבי טבי.** טעמא מאי מיימינן שקלים באדר כדרבי טבי שיקריבו קרבנות באחד בניסן מתרומה חדשה והך מצוה התם כתיב: **שקלים באדרים כתיבי.** התם כדכתיב [4] ולקחת את כסף הכפורים ונתת אותו על עבודת אהל מועד והן השקלים שנעשו מהן אדני המשכן כדכתיב וכסף פקודי העדה וגו׳ ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקודש וגו׳ [5]: **שלש תרומות.** נאמרו שם [6] מחצית השקל תרומה לה׳ יתן תרומת ה׳ לתת את תרומת ה׳ לכפר אדנים תרומת מזבח למזבח לקנות מהן קרבנות צבור לכל השנה דכתיב בה לכפר על נפשותיכם [7]: **לבדק הבית.** היא לא היתה שוה בכולן אלא איש כפי נדבתו שנאמר ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב וגו׳ (שמות לה): **הניחא למאן דאמר.** בפרקין האי דקתני מתני׳ [8] בחמישית חוזרין לסדרן: **לסדר פרשיות הוא חוזר.** שקלאו את אלו והספיקו מלקרות את פרשת השבת איכא למימר דלאמר האידנא קרו כולהו בדרשם חודש. אלא למאן דאמר כו׳ דמפרש חוזרין לסדרן לסדר ההפטרות אלמא ההפטרות הופסקו עד הנה אבל לא הפרשיות דעד השתא הוו קרו נמי מעניינא דיומא מאי שני: **דדרבי עבי.** זאת עולת חודש בשקלים אמר: **חל להיות.** ר״מ אדר בפרשה הסמוכה לפרשת שקלים: **וכופלין אותה.** בשבת שניה אע״פ שקראוה בראשונה: **בהוא זימנא.** באותו פרק של אדר: **מי מתרמי.** והלא בפרשת פינחס היא שהיא סמוכה לחודש אב: **דמסקי אורייתא.** מסיימין חמשה חומשין פעם אחת לשלש שנים ולא בכל שנה כמו שאנו עושין: **אין משגיחין (ד).** לעשות עיקר: אמרי

[1] ועל הכלאים בשלמא על הכלאים דזמן זריעה היא אלא על השקלים מנלן אמר ר׳ טבי אמר רבי יאשיה דאמר קרא [1] זאת עולת חודש בחדשו [2] אמרה תורה [3] חדש והבא קרבן מתרומה חדשה וכיון דבניסן בעי אקרובי מתרומה חדשה [4] קדמינן וקרינן באחד באדר כי היכי דליתו שקלים למקדש כמאן דלא כרבן שמעון בן גמליאל דאי רבן שמעון בן גמליאל האמר שתי שבתות דתניא [5] שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות אפילו תימא רבן שמעון בן גמליאל כיון דאמר מר [6] בחמשה עשר בו שולחנות יושבין במדינה ובכ״ה יושבין במקדש משום שולחנות [7] קדמינן וקרינן מאי פרשת שקלים רב אמר [2] צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי ושמואל אמר [8] כי תשא בשלמא למאן דאמר כי תשא היינו דקרי לה פרשת שקלים דכתיב בה שקלים אלא למאן דאמר את קרבני לחמי [9] הכא מידי שקלים כתיבי התם אין טעמא מאי כדר׳ טבי בשלמא למ״ד צו את בני ישראל משום דכתיבי קרבנות התם כדר׳ טבי אלא למ״ד כי תשא קרבנות מי כתיבי שקלים לאדנים כתיבי כדתני רב יוסף שלש תרומות הן של מזבח למזבח ושל אדנים לאדנים ושל בדק הבית לבדק הבית בשלמא למאן דאמר כי תשא היינו דשני האי ראש חדש משאר ראשי חדשים אלא למ״ד צו את קרבני מאי שני שני דאילו ראשי חדשים קרו שיתא בעניינא דיומא וחד בדראש חודש ואילו האידנא כולהו בדראש חודש הניחא למאן דאמר [10] לסדר פרשיות הוא חוזר אלא למאן דאמר לסדר הפטרות הוא חוזר ופרשתא דיומא קרינן מאי שני שני דאילו ראשי חדשים קרו שיתא בעניינא דיומא וחד קרי בדראש חודש ואילו האידנא קרו תלתא בעניינא דיומא וארבעה קרו בדראש חודש מיתיבי [11] ר״ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים ומפטירין ביהודע הכהן בשלמא למ״ד כי תשא היינו דמפטירין ביהודע הכהן דדמי ליה דכתיב [12] כסף נפשות ערכו אלא למ״ד את קרבני לחמי מי דמי דמי כדר׳ טבי מיתיבי [13] חל להיות בפרשה הסמוכה לה בין מלפניה ובין מלאחריה קורין אותה וכופלין אותה בשלמא למ״ד כי תשא היינו דמתרמי בההוא זימנא אלא למ״ד צו את קרבני מי מתרמי בההוא זימנא אין לבני מערבא [14] דמסקי לדאורייתא בתלת שנין תניא כוותיה דשמואל ר״ח אדר שחל להיות בשבת קורין כי תשא ומפטירין ביהודע הכהן א״ר יצחק נפחא [15] ר״ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלש תורות וקורין בהן אחד בעניינו של יום ואחד בשל ר״ח ואחד בכי תשא וא״ר יצחק נפחא [16] ר״ח טבת שחל להיות בשבת מביאין שלש תורות וקורין בהן אחד בעניינו של יום ואחד בדראש חודש ואחד בחנוכה וצריכא דאי איתמר בהא בהא קאמר ר׳ יצחק אבל בהך כרב ס״ל דאמר פרשת שקלים את קרבני לחמי ובשתי תורות סגי קמ״ל ולימא הא ולא בעיא הך [17] חדא מכלל חבירתה איתמר איתמר ר״ח טבת שחל להיות בחול [18] א״ר יצחק קרו תלתא בר״ח וחד בחנוכה ורב דימי דמן חיפא אמר קרו תלתא בחנוכה וחד בר״ח אמר ר׳ מני כוותיה דרבי יצחק נפחא מסתברא דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם א״ר אבין כוותיה דרב דימי מסתברא מי גרם לרביעי שיבא ר״ח הלכך רביעי בר״ח בעי מיקרי מאי הוי עלה רב יוסף אמר אין משגיחין בראש חודש ורבה אמר אין משגיחין בחנוכה והלכתא אין משגיחין בחנוכה [19] ור״ח עיקר איתמר חל להיות בואתה תצוה אמר רבי יצחק נפחא קרו שיתא מואתה תצוה עד כי תשא וחד מכי תשא עד ועשית אמר אביי אמרי

מסורת הש״ס

(א) מיי׳ פ״ב מהל׳ כלאים הלכה טו:
(ב) מיי׳ פ״ב מהל׳ שקלים הלכה ה ופ״ד הל׳ יא סמג עשין מט:
(ג) טוש״ע א״ח סי׳ תכט סעיף ג:
(ד) מיי׳ פ״א מהל׳ שקלים הלכה ט:
(ה) מיי׳ פי״ג מהל׳ תפלה הלכה כ כב סמג עשין יט טוש״ע א״ח סימן תרפה סעיף ג:
(ו) מיי׳ שם הלכה ג:
(ז) מיי׳ שם הלכה כג סמג שם טוש״ע שם:
(ח) מיי׳ שם הל׳ כד סמג שם טוש״ע א״ח סי׳ תרפד סעיף ג:
(ט) ר״ה דף ז. יומא דף סה:, (י) פסחים ד׳ ו. סנהדרין יב: ע״ז ד׳ ה: [תוספתא פ״ג כ״ה ז. בכורות נח.], (יא) שקלים פ״ק דף ב. פ״ז מ״ג, (יב) [ע׳ תוספ׳ בכורות מ: ד״ה בפרום], (יג) [לקמן ל:], (יד) [תוספ׳ פ״ג],(טו) [ע״ל כסף עובר פרש כסף כו׳ וכן פירש בהרא״ש], (טז) [תוספ׳ פ״ג לקמן ל:], (יז) יומא ד׳ ע. [סוטה מא.], (יח) [עירובין כ. יבמות פח:, מ:, מנחות מא. בכורות לג. נדה יא:], (יט) [ע״ל כ׳ יפתח נפתא], (כ) [דף ז.], (כא) [שמות ל:], (כב) [שמות לח:], (כג) [שם ל:], (כד) [שם], (כה) [נעיל כט.], (כו) [ע׳ תוס׳ ב״ב קיד: ד״ה והילכתא ותוס׳ גיטין עד: ד״ה הא ותוס׳ מנחות לב. ד״ה מגעל ותוס׳ ב״ק מ: ד״ה בההיא ותוס׳ ב״מ מט. ד״ה והוי שוה], (כז) [דומה לזה כתבו תוס׳ יבמות לט. סד״ה אע״ג],

גליון הש״ס

גמ׳ קדמינן וקרינן. ע״ בכורות דף מ ע״ב תד״ה בפרום:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ את קרבני לחמי מידי שקלים כתיבי התם אין טעמא כדר׳ טבי כל״ל ותיבת הכא ותיבת מאי נמחק: (ב) שם והלכתא אין משגיחין בחנוכה כל עיקר כל״ל ותיבות ואלא מודש נמחק: (ג) רש״י ד״ה מודש הר״ח עם ד״ה אלא: (ד) ד״ה אין משגיחין בחנוכה. לעשותו עיקר:

מוסף רש״י

ועל הכלאים. שגלו הזרעים קצת ונילן ניכר ועוקרין אותן משדותיהן בהכרחת בית דין (לעיל יג:) אי: משמעינן שלא יזרע כלאים (מו״ק ו. מכת״י). **זאת עולת חדש בחדשו.** חדש בחדשו לחדשי, חדשי ימיה לדרשה (ר״ה ז.) מידושין ימיה מתיבי לדרשה לומר לך יש חדש שאתה צריך לחדש הקרבנות ולהביאם מתרומה חדשה, וגמר שנה שנה מעכן, דכתיב ראשון הוא לכם וגו׳ (יומא סה:). **לסדר פרשיות הוא חוזר.** שבשמות הללו הפסיקו סדר פרשיה, ללא קלאו אלא אחרנא פרשיות הללו (לקמן ל:). **לסדר הפטרות הוא חוזר.** שעד הנה מפטירין מענין אחרנא פרשיות הללו השנויות בברייתא (שם).

אמרי אוקומי הוא דמוקמי הסם. כלומר אין הדבר ניכר לשם פרשת שקלים אלא סברי שלא נסתיימה פרשת ואתה תצוה עד כאן: **וחד תאני וקרי.** חוזר ושונה לקרות מכי תשא עד ועשית כיור וגו׳: **כופלה בשבתות.** שקורין אותה שני שבתות זו אחר זו: **רב אמר מקדימין.** וקורין בכי תשא לשבת שעבר כדתנן במתני׳: **דאם כן.** דמאחרין בצרי להו לשולחנות משני שבתות דאמרינן לעיל[ב] משום ששולחנות הוצרכו ליעשות במדינה בע״ו מקדימין וקורין מראש חודש שיהו דורשין שתי שבתות לפניהן כדכן שמעון בן גמליאל ואם תאחר עד למחרת ראש חדש אין כאן הקדמה שתי שבתות:

המיסר במעלי שבתא מיקנט. ואותו היום לא יתחילו ללמוד וליעשה במדינה מפני כבוד השבת: **לא נפקי עד אחד בשבת.** וכי מאחרת נמי איכא שתי שבתות הלכך מאחרין כדי שלא תצטרך להפסיק בין ג׳ פרשיות: **בתוך שבת דוקא.** דאי מאחרת ודאי בצרי להו יומי לשולחנות: **אמר שמואל.** האי בתוכה דקתני לאו תוך שבוע אלא תוך שבת עצמו: **וכן פנא דבי שמואל.** בתוספתא [ג] דהך ברייתא אי זו היא שבת שאשונה כל שהל ר״מ אדר להיות בה ביום שבת עצמו ואפילו חל בערב שבת של אתמול כאילו חל בה. אלמא מאחרין בשמועינן: **מסרגין.** לשון סירוגין[ג]. כלומר מפסיקין לשבתות בין פרשה לראשונה לשניה כשהל ר״מ בתוך שמקדימין לשעבר דא״כ בצרי להו יומי לשולחנות ומפסיקין לשבת הבאה ולשבת שלישית קורין זכור כדי שתהא סמוכה זכור לפורים: **אין מסרגין.** כדמפרש ואזיל: **אימתי אני אומר אין מסרגין בזמן שהל להיות בערב שבת.** דכי נמי מאחרין לא בצרי יומי לשולחנות כדאמר שמואל לעיל סוף סוף שולחנות לא יתבי עד חד בשבת הלכך מאחרין ואין כאן סירוג: **אבל בזמן שהל להיות בתוך השבת.** דאי מאחרת לה בצרי להו יומי לשולחנות על כרחך נקדיש ויש כאן סירוג: הכי גרסינן **כי היכי דלא ליקדוש עשייה לזכירה: תנן בשניה זכור.** קא סלקא דעתך אראש חדש אדר שהל להיות בשבת קאי דמייתי ביה ריש דמתניתין: **שניה להפסקה.** כלומר לאו אריש קאי אלא אסיפא קאי דקתני הל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה ועלה קאי ואמר בשבת של אחר הפסקה קורין זכור ובתוך שבוע שלאחריה יהא פורים: **איזו היא שבת שניה.** כלומר שבת של פרשה שניה פרשת זכור: **בתוכה.** לאחריה ואפילו חל פורים בערב שבת: **כה.** ביום שבת עצמו קורין הפרשה בו ביום ואפילו חל בערב שבת אתמול כאילו חל לשבת שלמחר והיינו דשמואל: **חל להיות פורים בשבת.** דבכי הכל אין קורין זכור לשעבר דהא השתא לא קדמה עשייה לזכירה וגבי מוקפין קדמה זכירה לעשייה: **עדיין היא מחלוקת.** אף בזו אמר רב מקדימין כדי שתקדם זכירה לעשייה לעיילות:

איזו היא שבת שלישית. שקורין בו פרשה שלישית: **הא דאיקלע ראש חדש ניסן ביום השבת.** שלא הוצרך להקדיש פרשת החודש לשבת שעברה קרינן לשבת שעברה פרה אדומה (ג) אמא בר׳ חגינא ולא בסמוכה לפורים לסמוך אזהרת טומאת לפסח. והיכא דחל ראש חדש ניסן באמצע שבת שהוצרכנו לקרות פרשת החדש בשבת שלפניה הוזקקנו להקדיש פרשת פרה לשבת שלפני שבת [זו] שהיא סמוכה לפורים מאחריה: **תנו רבנן כו׳.** ברייתא זו מפורשת למעלה בסירוגין לרב כדאית ליה ולשמואל כדאית ליה: ומי

מסורת הש״ס

ג) [לעיל כט:], ב) [דף כט:], ג) [לעיל יח.],

תורה אור השלם

1. וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרַחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם: שמות ל יח
2. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: שמות יב ב
3. כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם: שמואל א טו ב
4. וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: יחזקאל לו כה
5. כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ בְּרֹאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר בֶּן בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת הַמִּקְדָּשׁ: יחזקאל מה יח

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה וכן תנא דבי שמואל בתוספתא שלהן כריש״א זו לאחו: (ב) ד״ה הא דאיקלע וכו׳ כרבי חמא בר׳ חגינא:

מוסף רש״י

חל להיות. ר״ח אדר, בפרשה הסמוכה לה. לפרשת שקלים (לעיל כט:). וכופלין אותה. בשבת שניה אינו אלא אקראה בראשונה (שם).

אמרי אוקומי הוא דקא מוקמי התם אלא אמר אביי [א]קרו שיתא מואתה תצוה עד [1]ועשית וחד תני וקרי מכי תשא עד ועשית מיתיבי [ב]חל להיות בפרשה הסמוכה לה בין מלפניה בין מלאחריה קורין אותה וכופלין אותה בשלמא לאביי ניחא אלא לר׳ יצחק נפחא קשיא אמר לך ר׳ יצחק נפחא ולאביי מי ניחא תינח לפניה לאחריה היכי משכחת לה אלא מאי אית לך למימר כופלה בשבתות הכא נמי כופלה בשבתות חל להיות בכי תשא עצמה א״ר יצחק נפחא קרו שיתא מן ועשית עד ויקהל וחד קרי מכי תשא עד ועשית מתקיף לה אביי השתא אמרי למפרע הוא דקרי אלא אמר אביי קרו שיתא עד ויקהל וחד תני וקרי מכי תשא עד ועשית תניא כוותיה דאביי חל להיות בכי תשא עצמה קורין אותה וכופלין אותה: חל להיות בתוך השבת מקדימין לשבת שעברה: איתמר ר״ח אדר שחל להיות בערב שבת רב אמר מקדימין ושמואל אמר מאחרין רב אמר [ג]מקדימין דאם כן בצרי להו יומי שולחנות ושמואל אמר מאחרין אמר לך סוף סוף חמיסר במעלי שבתא מיקלע ושולחנות לא נפקי עד חד בשבא הלכך מאחרין תנן חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת מאי לאו אפילו בע״ש לא בתוך השבת דוקא ת״ש איזו היא שבת ראשונה כל שחל ר״ח אדר להיות בתוכה ואפילו בערב שבת מאי לאו אפילו בע״ש דומיא דתוכה מה תוכה מקדימין אף ע״ש מקדימין אמר שמואל בה וכן תנא דבי שמואל בה כתנאי מסרגין לשבתות דברי ר׳ יהודה הנשיא ר״ש בן אלעזר אומר אין מסרגין אמר ר״ש בן אלעזר אימתי אני אומר אין מסרגין בזמן שחל להיות בע״ש אבל בזמן שחל להיות בתוך השבת מקדים וקורא משבת שעברה אע״פ שהוא שבט: בשנייה זכור וכו׳: איתמר פורים שחל להיות בע״ש רב אמר [ג]מקדימין פרשת זכור ושמואל אמר מאחרין רב אמר מקדימין כי היכי דלא תיקדום עשיה לזכירה ושמואל אמר מאחרין אמר לך כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר עשיה וזכירה בהדי הדדי קא אתיין תנן בשניה זכור והא כי מיקלע ריש ירחא בשבת מיקלע פורים בערב שבת וקתני בשניה זכור אמר רב פפא מאי שניה שניה להפסקה תא שמע [ד]איזו שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת מאי לאו ערב שבת דומיא דתוכה מה תוכה מקדימין אף ערב שבת מקדימין אמר שמואל בה וכן תנא דבי שמואל בה חל להיות בשבת עצמה אמר ר״ה לדברי הכל אין מקדימין ורב נחמן אמר עדיין היא מחלוקת איתמר נמי א״ר חייא בר אבא אמר רבי אבא אמר רב פורים שחל להיות בשבת מקדים וקורא בשבת שעברה זכור: בשלישית פרה אדומה וכו׳: תנו רבנן [ה]איזו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה איתמר ר׳ חמא בר׳ חנינא אמר שבת הסמוכה לר״ח ניסן ולא פליגי הא דאיקלע ר״ח ניסן בשבת הא דאיקלע באמצע שבת: ברביעית [2]החדש הזה לכם: תנו רבנן [ו]ר״ח אדר שחל להיות בשבת קורין כי תשא ומפטירין ביהוידע ואי זו היא שבת ראשונה כל שחל ר״ח אדר להיות בתוכה ואפילו בערב שבת [ז]בשניה זכור ומפטירין [3]פקדתי ואי זו היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת [ח]בשלישית פרה אדומה ומפטירין [4]וזרקתי עליכם ואי זו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה [ט]ברביעית החדש הזה ומפטירין [5]כה אמר ה׳ [אלהים] בראשון באחד לחדש ואיזו

עדיין היא מחלוקת איתמר נמי וכו׳. קשיא אמאי לא פריך מברייתא דקתני איזוהי שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת ולרב הוי מלי למימר ואפי׳ בשבת שלאחר כך וכל שכן בערב שבת שלפניה שמקדימין לשבת שעברה וי״ל דהך ברייתא היינו ברייתא דבסמוך אחר מתני׳ דברביעית החדש הזה ואגב דתני ואפילו בערב שבת גבי שבת ראשונה וגבי שבת רביעית דהוי דוקא תנא נמי בהא בערב שבת ולא בשבת אף על גב דלא הוי דוקא: ושאר

עין משפט נר מצוה

נה א מיי׳ פי״ג מהל׳ תפלה הלכה כב:
נו ב ג מיי׳ שם הלכה כ טוש״ע א״ח סימן תרפה סעיף ה:
נז ד ה מיי׳ שם הלכה כ:
נח ו מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף א:
נט ז מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ב:
ס ח מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ג:
סא ט מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ד:

רבינו חננאל

אמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית כיור נחשת וחד חזור וקורא מכי תשא עד ועשית כיור נחושת. וקיימא לן כוותיה. חל להיות ראש חודש אדר בכי תשא עצמה, אמר אביי קרו שיתא מכי תשא עד ויקהל, וחד חזור וקורא מכי תשא ועד ועשית כיור נחשת. וקיימא לן כוותיה דתניא כוותיה. איתמר ראש חודש אדר שחל להיות בערב שבת, רב אמר מקדימין וקורין פרשת שקלים בשבת שהיא ב״ו יום בשבט, שאם לא תקרא כך אלא בשבת שהיא שני ימים באדר בצרי יומי דשלחנות, בענן משעה שמשמיעין בשקלין עד ט״ו [באדר, ט״ו יום] ואחר כך יוצאין השולחנות, והנה אם תשמע בשני ימים לאדר נמצאו השולחנות יוצאין בי״ד יום. ופריק שמואל דאמר מאחרין וקורין בשבת שהיא שני ימים באדר, כיון דשולחנות כל אימת דחל י״ה באדר בערב שבת לא נפקי עד חד בשבת, לא בצרי. ואקשינן לשמואל דתניא איזו היא שבת ראשונה כל שחל ראש חדש אדר להית בתוכה [ואפילו בערב שבת]. ודייקינן מאי לאו ערב שבת דומיא דתוכה, מה כשחל להיות בתוכה מקדמינן וקרינן פרשת שקלים, אף כשחל ראש חדש אדר בערב שבת מקדמינן וקרינן משבת שעברה. ופריק שמואל לא תימא בתוכה אלא בה. וכך היא סוגיא דמתניתא, איזו היא שבת ראשונה כל שחל ראש חודש אדר להיות (בתוכה) [בה] ואפילו בערב שבת. פי׳ בה, בשבת עצמה, כשם כשחל להיות ראש חודש אדר בשבת עצמה קורין בו פרשת שקלים, כך אפי׳ אם חל להיות בערב שבת קורין בשבת עצמה. והא פלוגתא דרב ושמואל כתנאי היא, דתניא מסרגין לשבתות דברי ר׳ יהודה כו׳. פי׳ מסרגין מפסיקין, כדתנן קראה סירוגין, ומפרשינן פיסקי פיסקי. ואמר ר׳ שמעון (מ)אימתי אני אומר אין מסרגין, כלומר שאין מפסיקין אלא שקורין שבת אחר שבת, בזמן שחל ראש חדש אדר

להיות ערב שבת. מכלל דסבר שקורין פרשת שקלים למחר כשמואל ולפיכך אין מפסיקין. ותנא קמא סבר מקדימין וקורין משבת שעברה אע״פ שהיא שבט כרב, ומפסיקין בשבת שהיא שני ימים באדר. וקיימא לן כרב ואע״ג דפריק שמואל לטעמיה לית הילכתא כוותיה. ת״ר ראש חודש אדר שחל להיות בשבת קורין בכי תשא ומפטירין ביהוידע ואיזו היא שבת ראשונה כל שחל ראש חודש אדר להיות בתוכה ואפי׳ בערב שבת. בשניה זכור ומפטירין כה אמר ה׳ פקדתי, איזו היא שבת שנייה כל שחל(ו) פורים להיות בתוכה (ואם) [ואפי׳] בערב שבת. בשלישית פרה אדומה ומפטירין וזרקתי עליכם, ואיזו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה וזה כשחל ראש חדש ניסן באמצע שבת אבל ואם חל ראש [חודש] ניסן להיות בשבת נמצאת שבת שלשית הסמוכה לראש חדש ניסן. ברביעית החדש הזה ומפטירין כה אמר ה׳ בראשון באחד לחדש כו׳. ירושלמי ר׳ בא בשם ר׳ חייא בר אשי אין מפסיקין בין פורים לפרה. ר׳ לוי אמר אין מפסיקין בין פרה לחהדש. וסימניהון של פרשיות הללו, בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה. ובדין הוא שיקדום החדש לפרה, שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני ימים בניסן נשרפה הפרה, ולמה הקדימוה מפני שהיא טהרתו של כל ישראל.

ואי זו היא שבת רביעית כו' ואפילו בערב שבת. בהא מודה שמואל דערב שבת דומיא דתוכה ומקדימין דפ"א מאחרין קדמה עשייה לשמיעה. ואנן נוהגין בכולהו כרב חוץ מפורים שחל להיות בשבת עצמה דההיא לא איקלע כלל דפ"כ הוי ר"ח אדר בשחל בשבת ורשא חדש ניסן בשני בשבת שהרי אדר לעולם חסר ופ"כ הוה ליה פסח בשני בשבת וקיימא לן דלא כב"ו פסח לעולם וימים הראויין לקביעת ראש חודש אדר זבד"ו. וקימן מסורת הפסקת פרשיות כך זע"ו ב"ו ד"ד וכי"ו. זהו פירוש זע"ו אם בא ראש חדש אדר בשבת יהא לך הפסקת פרשה ביום חמשה עשר ולא יותר שהרי ביום ראש חודש קורין פרשת שקלים ולשבת הבאה פרשת זכור כדתניא בברייתא[ג] אי זו היא שבת שביה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת ומתני' נמי תנן[ד] בשביה זכור והיינו כרב דאמר פורים שחל להיות בע"ש מקדימין ועבשיו יחול פורים בערב שבת ואנו מקדימין כרב אבל לשבת שלישית של אדר שהוא יום ט"ו לחודש מפסיקין ובשבת רביעית (ב) (לחודש) שהיא סמוכה לפורים של מוקפין מאחריהן קורין פרה אדומה דתניא בברייתא[ה] אי זו היא שבת של פרשת פרה כל שסמוכה לפורים מאחריה ואוקימנא היכא דחל ר"ח ניסן בחול וזה יחול באחד בשבת שהוא חול ופרשת החודש קורין בשבת שלאחריה שהרי היא סמוכה לר"ח ניסן הרי לך פי' זע"ו. פירוש ב"ו אם בא ר"ח אדר בשני בשבת יהא לך הפסקה אחת ביום מחר שהוא שני לחודש והשביה ביום ששה עשר הראשונה ביום מחר כדתניא חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת שביה דסבירא לן כרב דאמר ע"ש כאמצע שבת ומקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה ופרשת זכור בשבת של אחריה שהוא יום תשעה לחודש והיא סמוכה לפורים ובשבת שלאחר פורים שהוא ששה עשר לחודש יפסיק פעם שביה ואף על פי שסמוכה מאחריה לא תקרא פרה אדומה כדאמר רב ממא בר חגינא לעיל[ו] דהיכא דחל ראש חדש ניסן בשבת קורין פרשה שלישית בשבת הסמוכה לר"ח ניסן כדי שתקרא פרשת החודש בשבת של ראש חודש ופרשת פרה בשבת שלפניה והוא יום כ"ג לחדש. דרך קצרה קימן ימי קביעת ר"ח אדר זבד"ו וקימן ההפסקות זע"ו ב"ו ד"ד וכי"ו חל ר"ח אדר בשבת ביום ז' ההפסקה בע"ו לחודש ולא יותר חל ר"ח אדר ביום ב' הפסקה בו' לחודש ולא יותר חל ראש חדש אדר ביום ד' הפסקה ביום ד' ולא יותר חל ראש חודש אדר ביום ששי הפסקה ביום ב' לחדש וביום י"ו לחדש. **נסדר פרשיות.** שבשבתות הללו הפסיקו סדר פרשיות דלא קראו אלא ארבע פרשיות הללו: **נסדר הפטרות הוא חוזר.** שעד הנה מפטירין מעין ארבע פרשיות הללו השנויות לעיל בברייתא[ה]: **לתעניות ולמעמדות.** על כרחך הני בשבת לא הוו וקתני מפסיקין ובחול ליכא הפטרה: **הא דלאיפא כו'.** ולא מפסיקין בחול פרשת היום אבל בשבת שיש הפטרה מפסיקין בהפטרות וקורין בהפטרה מעין המאורע: **ובתעניות למה לי הפסקה.** פרשיות. לרבי ירמיה פריך דאמר היכא דאפשר לא מפסקינן תעניות כיון דאיכא קרייאה במנחה למה יפסקו שחרית: **מלפרא דינופיא.** מאפפין בני אדם ובודקים ומזהירין אם יש בידם עבירה ויחדלו כדי שיתקבל התענית לפיכך אין פנאי בשחרית לקרות בתורה: **במילי דמתא.** בודקים אם תהיה עבירה בידם: **ואיפוך אנא.** לומר דהני ב' רביעיות דקרא (ג) שחרית פלגינהו: **ובמנחה הערב וגו'.** וסיפא דקרא ואפרשה כפי אל ה' אלמא לפיא בעו רחמי. והני קראי תרוייהו בספר עזרא: **מתני' פרשת מועדות שבתורת כהנים.** שור או כשב (ויקרא כב) וביומא קמא מייתי ובברייתא אמרינן בה ושאר כל ימות הפסח מלקט וקורא מעניו של פסח ומאי דשייר במתני' תנא בברייתא: **שבעה שבועות.** דכל הנכור: **בחדש השביעי.** דשור או כשב: **קורין בקרבנות החג.** בפרשת פינחס כילד יום ראשון ויום שני קורא המפטיר בחמשה עשר ואע"פ שיום שני הוא אין קורין בו וביום השני להראות שהוא ספק יום שני דגנאי הוא לקרות יו"ט בספק חול. יום ראשון של חול המועד שהוא ספק שני ספק שלישי קורא ראשון ביום השני ותניינא ביום השלישי תליתאה ביום הרביעי הרביעי שהוא נוסף בשביל חש"מ הוא קורא את ספיקי היום ומה הן ספיקי היום ביום השני וביום השלישי. וכן למחר קורא ראשון ביום השלישי שני קורא ביום הרביעי שלישי קורא ביום החמישי והרביעי ביום השלישי וביום הרביעי שהן ספיקי היום. וכן תמיד הרביעי קורא מה שקרא ראשון ושני חוץ מיום אחרון של חש"מ שא"א לקרות ביום השמיני לפי שאינו מימי החג אלא רגל לעצמו לפיכך יום ז' של חש"מ ראשון קורא ביום החמישי שני קורא ביום הששי שלישי קורא ביום השביעי והרביעי קורא ביום הששי וביום הז' שהן ספיקי היום: **בתנוכה בנשיאים.** דהוי נמי תנוכת המזבח: **במעשה בראשית.** במסכת תענית בפרק בתרא (דף כו.) שנויה סדר קריאתן ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו המים ג"ר יקוו המים ויהי מאורות ברביעי יהי מאורות וישרצו המים בחמישי ישרצו המים ותולא הארץ בששי תולא הארץ ויכולו השמים. והתם (דף מ:יב) מפרש טעמא מאי קורין במעשה בראשית במעמדות שבשביל הקרבנות מתקיימים שמים וארץ:

ברכות

ושאר ימות החג קורין בקרבנות החג. והא שאנו מעמידין ספר תורה שניה במועדות וקורין בקרבנות היום לא מצינו סמך בתלמוד אך בסדר רב עמרם ישנו וקבלת יש סמך לדבר מהא דאמר לקמן (דף לא:) אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע וכו' אמר לו הקב"ה כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקורין בהן: והמילנא

[א]ואיזו היא שבת רביעית כל שחל ר"ח ניסן להיות בתוכה ואפילו בע"ש: בחמישית חוזרין לכסדרן וכו': לסדר מאי ר' אמי אמר לסדר פרשיות הוא חוזר ר' ירמיה אמר [ב]לסדר הפטרות הוא חוזר אמר אביי כוותי' דר' אמי מסתברא דתנן לכל מפסיקין לראשי חדשים לחנוכה ולפורים לתעניות ולמעמדות וליוה"כ בשלמא למ"ד לסדר פרשיות הוא חוזר היינו דאיכא פרשה בחול אלא למ"ד לסדר הפטרות הוא חוזר הפטרה בחול מי איכא ואידך הא כדאיתא והא כדאיתא ובתעניות למה לי הפסקה ליקרי מצפרא בענינא דיומא ובמנחה בתעניתא מסייע ליה לר"ה דאמר ר"ה [ג]מצפרא כינופיא [ד]היכי עבדינן אמר אביי מצפרא לפלגיה דיומא מעיינינן במילי דמתא מפלגיה דיומא לפניא ריבעא דיומא [ה] קרא ומפטרי וריבעא דיומא בעו רחמי שנאמר [1]ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום ורביעית (היום) מתוודים ומשתחוים ואיפוך אנא לא ס"ד דכתיב [2]ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה ואני יושב משומם עד למנחת הערב וכתיב [3]ובמנחת הערב קמתי מתעניתי: **מתני'** [ד]בפסח קורין בפרשת מועדות של תורת כהנים בעצרת [4]שבעה שבועות בראש השנה [5]בחדש השביעי באחד לחדש ביוה"כ [6]אחרי מות ביו"ט הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים ובשאר כל ימות החג בקרבנות החג בחנוכה [7]בנשיאים בפורים [8]ויבא עמלק בראשי חדשים [9]ובראשי חדשיכם במעמדות במעשה בראשית בתעניות

ברכות

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה כ:

סג ב מיי' שם [הלכה כב עיין כ"מן טוש"ע א"ח סימן תרפה [עיין הגר"א סעי' ג.]]

סד ג מיי' פי"א מהל' תענית הלכה יז טוש"ע א"ח סימן תקעו סעיף טז:

סה ד מיי' פי"ג מהל' תפלה הל' ח טוש"ע א"ח סימן תל סעיף ג:

רבינו חננאל

בחמישית חוזרין לכסדרן. לסדרן מאי, ר' ירמיה אמר לסדר הפטרות, וקיימא לן כוותיה. ואקשינן לר' ירמיה ממשנתינו דתני לכל מפסיקין לתעניות ולמעמדות, כלומר מניחין ענייני של יום וקורין [בענין] תעניות ובענין המעמדות. עניין מעמדות, כדתנן במעמדות במעשה בראשית, ומפורש [בתענית] בפרק בשלשה פרקים הכהנים וכו'. תעניות כדתנן [בתעניות] ברכות וקללות. ואי אמרת לסדר ההפטרות, הפטרה בחול מי איכא דפסיק לה ואמר הפטרה דתעניות והפטרה דמעמדות. ופריק במקום שיש הפטרה כגון אילו השבתות שפירשנו, מפסיקין להפטרה וקורין בהפטרה של זה העניין. ובמקום שאין הפטרה בחול שיני וחמישי, מפסיקין סדר פרשיות, ולא קשיא הא כדאיתה והא כדאיתה. ואקשינן בתעניות למה לי הפסקה ליקרו בצפרא בענייננא דיומא כו'. ואוקימנא מצפרה כינופיא ועד פלגיה דיומא מעייני במילי דמתא, ומפלגיה דיומא רבעא דיומא קרו ומפטרי ורבעא דיומא בעי רחמי. שנ' ויקראו בספר תורת (האלהים) [ה' אלהיהם] רביעית היום [ורביעית] מתודים ומשתחים לה' (אלהיכם) [אלהיהם], וכתי' ובמנחת הערב קמתי מתעניתי, ש"מ דתפילה דתעניתא במנחת הערב. [מתני'] בפסח קורין בפרשת ומעדות שבתורת כהנים.

מסורת הש"ס

א) [נעיל כט:], ב) תענית יב: ש"ס, ג) [ע"ש], ד) [נעיל כט.], ה) [ע"ש], ו) [נעיל כט.], ז) [ע"ש], ח) [שם], ט) [וכן לקמן לא:],

---

תורה אור השלם

1. וַיִּקְרְאוּ בְסֵפֶר תּוֹרַת יְיָ אֱלֹהֵיהֶם רְבִעִית הַיּוֹם וְרְבִעִית מִתְוַדִּים וּמִשְׁתַּחֲוִים לַיְיָ אֱלֹהֵיהֶם: נחמיה ט ג
2. וְאֵלַי יֵאָסְפוּ כֹּל חָרֵד בְּדִבְרֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל מַעַל הַגּוֹלָה וַאֲנִי יֹשֵׁב מְשׁוֹמֵם עַד לְמִנְחַת הָעָרֶב: עזרא ט ד
3. וּבְמִנְחַת הָעָרֶב קַמְתִּי מִתַּעֲנִיתִי וּבְקָרְעִי בִגְדִי וּמְעִילִי וָאֶבְרְכָה עַל בִּרְכַּי וָאֶפְרְשָׂה כַפַּי אֶל יְיָ אֱלֹהָי: עזרא ט ה
4. (דברים טז)
5. (ויקרא כג)
6. (ויקרא טז)
7. (במדבר ז)
8. (שמות יז)
9. (במדבר כח)

הגהות הב"ח

(א) גמ' ריבעא דיומא. קרינן בספרא ומפטרי: (ב) רש"י ד"ה ואיזו היא וכו' ובשבת רביעית שהוא יום כ"ב לחודש שהיא סמוכה: (ג) ד"ה ואיפוך אנא וכו' בשחרית פלגינהו:

מוסף רש"י

לסדר פרשיות. שקראו את אלו והפסיקו מלקרות את פרשת השבת (לעיל כט:). **לסדר הפטרות.** ההפטרות הופסקו עד הנה אבל לא הפרשיות (שם). **מצפרא כינופיא.** ביום תענית נכור מתקבצין ונאין לבית הכנסת מן הנקר (תענית יב:).

ברכות וקללות. דאם בתקותיד להודיע שעל עסקי המטע נאה פורענות לעולם ויחזרו בתשובה וינצלו מצרה שהן מתענין עליה: **אין מפסיקין בקללות.** כלומרכם מתלת שאין שנים קורין בהן אלא אחד קורא את כולן ושנים הראשונים קורין פרשת ברכות: **קורין בסדרן.** בענין סדר הפרשיות (ב) ותנאי פליגי בה בברייתא בגמרא (ג) היכן מתחיל בשני ובחמישי: **ואין עולה להן מן החשבון.** כשיגיע יום שבת יחזרו מה שקראו בשבת במנחה ובשני ובחמישי: **שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל.** אכולה מתני' קאי ללמוד מכאן שמצוה לקרות ביום המועד מעניני המועדות: **גמ'** הכי גרסינן **ת"ר בפסח קורין בפרשת מועדות(ד) וו'.** ברייתא שלימה היא עד ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג אלא שבעלי הגמרא אפסיקוה לפרש בכל מועד יום ביום מה תיקנו האחרונים שנהגו לעשות ב' ימים לקרות ביום שני לפי שהברייתא נשנית בארץ ישראל שאין עושין י"ט אלא יום אחד: **בפסח גלגל.** ביהושע (ג): **ושאר כל ימות הפסח סימן מאפ"ו.** משכו וקחו לכם לאן(ה) "אם כסף תלוה את עמי(ו)" "משל לד(ז)" "וידבר שבבהעלותך(ח)" (ד) ויוס טוב שני קורין ביום ראשון שור או כשב(ט): **ויהי בשלח פרעה.** לפי שביום ז' של פסח אמרו שירה על היס: **ומפטירין וידבר דוד.** שהיא שירה כמותה ומדבר בה מיליאת מלרים עלה עשן באפו וגו' וישלח חציו ויפיצם וגו': **עוד היום.** לפי שמפלתו של סנחריב בליל פסח היה: **ומפטירין בחבקוק.** שמדבר במתן תורה אלוה מתימן יבוא במתן תורה (י): **במרכבה.** דיחזקאל על שם שנגלה בסיני (יא) ברכות רבבות אלפי שנאן: **והאידנא דאילפא פרי יומי עבדינן כתרוייהו ואיפכא.** דקאמרי אחרים דאיתהו בתראי לתנא קמא בחדש השלישי ומפטיר במרכבה ביום הראשון קרינן להו ודקאמר תנא קמא בעצרת שבעה שבועות ומפטירין בחבקוק קרינן ביום השני ואיפכא דמתן תורה בשני בסיון: **הכי יקיר לי אפרים.** משום (יב) זכור אזכרנו רחם ארחמנו: **מפטירין בחנה.** לפי שפקידתה היתה בראש השנה ועקידת יצחק מזכירין כדי שאזכר לנו היום במשפט: **כי לה אמר רם ונשא.** ואמר קולו קולו שמדבר במדת התשובה הלא זה לוס אבחרהו (ישעיה נח): **קורין בעריות.** שמי שיש עבירות בידו יפרוש מהן לפי שהעריות עבירה מצויה שנפשו של אדם ממחדתן(יג) וילרו תוקפו: **הנה יום בא לה'.** דכתיב ביה לחוג את חג הסוכות: **ויקהלו.** על שם שתוכות הבית היתה באותה אסיפה וכחג הסוכות: **קורין בל הבכור.** אלא שמתחילין עשר מעשר(טו) לפי שיש באותה פרשה מצות וחוקים הרבה ההוגות בחג באותו זמן שהוא זמן אסיף ועת שהעניים צריכין לאסוף והעבט תעבינטו: **ויהי בללות שלמה.** על שם ביום השמיני שלא את העם: **מקרא קרינן ראה אפה.** שיש שם מצות שבת ורגלים וחולו של מועד דכתיב את חג המצות תשמור ומכאן למדנו איסור מלאכת חולו של מועד במסכת חגיגה (דף יח.): **בעלמות היבשות.** שיצאו ממלרים לפני הקץ: **ביום בא גוג.** והיא המלחמה האמורה בזכריה(יד) בהנה יום בא לה': **גרוף דזכריה.** רני ושמחי על שם רלתיי והנה מנורת זהב כולה וגו': **גרוף דשלמה.** ויעש חירום [וגו'] ואת המנורות חמש מימין וגו': **והאידנא** נהוג עלמא למקרי משך תורא וכו'. אומר ר"י דזה הסדר לא ישתנה רק כשחל פסח ביום חמישי שב' ג' קורין משך תורה וביום שלישי שהוא שבת של חול המועד קורין ראה אתה אומר אלי ובכללה הוי פסל לך כדאמרינן לקמן דשבת של חול המועד בין בשני בין בחמישי קורין ראה אתה אומר אלי וביום ד' וחמישי ושני של פסח שהוא אב"ג דשבת לא יקראו פסל לך בחמישי של פסח כמו שרגילין בשאר שנים אלא ביום (ה) אחרון וחמישי ושני יקראו קדש בכספא במדבר:

במנחה קורין בעריות. לפי שהגשים מקושטות בשביל כבוד היום לפיכך צריך להזהירם שלא יכשלו בהן ובמדרש יש שלכך קורין בעריות לפי שישראל עושין רמז להקב"ה שכשם שהזהיר אותם שלא לגלות ערוה כך לא תגלה ערותם בעונותם:

למחר קרינן וזאת הברכה ומפטירין ויעמוד שלמה. יש מקומות שנהגו להפטיר בויהי אחרי מות משה ושיבוש הוא שהרי הש"ס אין אומר כן ויש אומרים שרב האי גאון תקן לומר ויהי אחרי מות משה אבל אינן יודעין הסברא אמאי שנה סדר הש"ס:

מפטיר ויאמר לו יהונתן מחר חדש. קשיא אמאי אין עושין כן בשאל ר"ח אדר וראש חדש ניסן בחד בשבת ואמאי מפטירין ביהוידע ובראשון בחד לחדש וי"ל משום דהפטרה דיהוידע מדברת בשקיעים ומזכרת שראש חדש אדר יהיה בחותו שבוע (ט): ראש

ברכות וקללות אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן בשני ובחמישי בשבת במנחה קורין כסדרן ואין עולים להם מן החשבון שנאמר [1]וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו: **גמ'** ת"ר בפסח קורין בפרשת מועדות ומפטירין [2]בפסח גלגל והאידנא דאיכא תרי יומי [8]יומא קמא בפסח גלגל ב[3]ולמחר [3]בפסח יאשיהו ושאר ימות הפסח מלקט וקורא מענינו של פסח מאי היא אמר רב פפא מאפ"ו סימן יום טוב האחרון של פסח קורין [4]ויהי בשלח ומפטירין [5]וידבר דוד ולמחר [6]כל הבכור ומפטירין [7]עוד היום אמר אביי והאידנא [9]נהוג עלמא למיקרי (ו)משך תורא בכספא פסל במדבר שלח בוכרא בעצרת [8]שבעה שבועות ומפטירין [9]בחבקוק אחרים אומרים [10]בחדש השלישי ומפטירין [11]במרכבה והאידנא [7]דאיכא תרי יומי עבדינן כתרוייהו ואיפכא בראש השנה [12]בחדש השביעי ומפטירין [13]הבן יקיר לי אפרים ויש אומרים [14]וה' פקד את שרה ומפטירין [15]בחנה [8]והאידנא דאיכא תרי יומי יומא קמא כיש אומרים למחר [16]והאלהים נסה את אברהם ומפטירין הבן יקיר [7]ביום"כ קורין [17]אחרי מות ומפטירין [18]כי כה אמר רם ונשא [7]ובמנחה קורין בעריות ומפטירין ביונה אמר ר' יוחנן כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה אתה מוצא ענוותנותו דבר זה כתוב בתורה [3]ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כתוב בתורה [19]כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים וכתיב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה שנוי בנביאים [20]כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש וגו' וכתיב בתריה ואת דכא ושפל רוח משולש בכתובים דכתיב [21]סולו לרוכב בערבות ביה שמו וכתיב בתריה אבי יתומים ודיין אלמנות [8]יו"ט הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים ומפטירין [22]הנה יום בא לה' והאידנא דאיכא תרי יומי [8]למחר מיקרא ה"נ קרינן אפטורי מאי מפטירין [23]ויקהלו אל המלך שלמה [3]ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג [8]יו"ט האחרון [3]קורין כל הבכור מצות וחוקים ובכור ומפטירין [24]ויהי בכלות שלמה [8]למחר קורין וזאת הברכה ומפטירין [23]ויעמד שלמה אמר רב הונא אמר רב [3]שבת שחל להיות בחולו של מועד בין בפסח בין בסוכות מקרא קרינן [25]ראה אתה אפטורי בפסח [26]העצמות היבשות ובסוכות [27]ביום בא גוג [8]בחנוכה בנשיאים ומפטירין [28]בנורות דזכריה [9]ואי מיקלעי שתי שבתות קמייתא בנרות דזכריה בתרייתא [29]בנרות שלמה [8]בפורים [30]ויבא עמלק [7]בראשי חדשים [31]ובראשי חדשיכם [8]ראש חדש שחל להיות בשבת מפטירין [32]והיה מדי חדש בחדשו [7]חל להיות באחד בשבת מאתמול מפטירין [33]ויאמר לו יהונתן מחר חדש אמר רב הונא (ח) ראש

עין משפט נר מצוה

סו א מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה ח טוש"ע א"ח סי' תפח סי"ג:

סז ב מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תל סעיף ח:

סח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

סט ד מיי' שם הל' ט טוש"ע א"ח סי' תלד סעיף ח ב:

ע ה מיי' שם הלכ' י טוש"ע א"ח סי' תקפד סעי' ב וסי' תרח סעי' ח:

עא ו מיי' שם הל' יא טוש"ע א"ח סי' תרכח סעיף ח:

עב ז מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תרכב סעיף ב:

עג ח מיי' שם הלכה יב טוש"ע א"ח סי' תרנט:

עד ט י מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תרכב סעיף ג:

עה כ מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תרסג ס"ח:

עו ל מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תרסח ס"ב:

עז מ מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תרסט ס"ח:

עח נ מיי' שם הלכה טז טוש"ע א"ח סי' תל סעי' ה וסי' תרנא סעיף ג:

עט ס ע מיי' שם הל' ח טוש"ע א"ח סי' תרכד סעי' ג):

פ פ מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תרלג סעי' ד:

פא צ מיי' שם הל' ד טוש"ע א"ח סי' תכג סעי' ב:

פב ק מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תכה ס"ח:

פג ר מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב הונא אמר רב אלא חדש: (ב) רש"י ד"ה קורין כסדרן. בענין סדר הפרשיות ואין עולה להן מן החשבון וכו' וכשני וחמישי ותנאי פליגי בה וכו' ובמתני' הכ"ל ואמ"כ מה"ד שנאמר: (ג) ד"ה בפסח גלגל ביהושע בעת ההיא הכ"ל: (ד) ד"ה ושאר כל ימות הפסח וכו' שבבהעלותך וביום שני קורין משכו וביום לאחון שור כל"ל ותיבת טוב נמחק: (ה) ד"ה ומפטירין בחבקוק וכו' בתמן תורה משתעי הכ"ל: (ו) ד"ה במרכבה וכו' שנגלה בסיני ברכב רבותים אלפי שנאן: (ז) ד"ה הבן יקיר לי אפרים משום דכתיב ביה זכור וכו' אזכרנו דקמיירי בזכרונות הכ"ל ואמ"כ מה"ד ומפטירין וכו' בראש השנה הכ"ל ואמ"כ מה"ד והאלהים נסה את אברהם ועקידת יצחק מזכירין כדי שיזכור לנו עקידתו היום במשפט: (ח) תוס' ד"ה והאידנא וכו' אלא ביום רביעי חמישי ושני יקראו קדש:

רבינו חננאל

אסיקנא והאידנא נהוג עלמא משי"ך תור"א קד"ש בכספא פס"ל מדבר"א של"ח בוכר"א. וקורין ומפטרין כאשר כתוב בגמרא, ופשוטה היא.

מסורת הש"ס

(א) הכי קיימי לאפי פרשיות דהייט יום ראשון מסכו וקמו יום ב' שור לו כשב יום ג' קדש לי כל בכור יום ד' אם כסף תלוה יום ה' פסל לך יום ו' במדבר דהייט וידבר וגו' במדבר סיני ויעשו בני ישראל את הפסח ביום ז' ס' בשלח ביום ח' ויכלא הכבוד אשר יולד וגו'. משנה ברורה.

(ב) [ע' תוס' ר"ה לב. ד"ה מתחיל], (ג) [ע' בהר"ן דף רסח. שהעתיק קורין מצות ומוקים וכל הכבור ומפטירין וכו' והיא גרסת נכונה], (ד) [ויקרא כו], (ה) [ע"כ], (ו) [ויקרא כג], (ז) [שמות יב], (ח) [שם כב], (ט) [שמות לד], (י) [במדבר יט], (כ) [ויקרא כב], (ל) [מגיגה יח:], (מ) [דברים יד], (נ) [פרק יד], (ס) [ע' רש"ל],

תורה אור השלם

1. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי יְיָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
ויקרא כג מד
2. (יהושע ה)
3. (מלכים-ב כג)
4. (שמות יג)
5. (שמואל-ב כג)
6. (דברים טו)
7. (ישעיהו י)
8. (דברים טז)
9. (חבקוק ג)
10. (שמות יט)
11. (יחזקאל א)
12. (במדבר כט)
13. (ירמיהו לא)
14. (בראשית כא)
15. (שמואל-א ב)
16. (בראשית כב)
17. (ויקרא טז)
18. (ישעיהו נז)
19. כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד:
עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה:
דברים י יז-יח
20. כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים:
ישעיהו נז טו
21. שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְּזוּ לְפָנָיו:
אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ:
תהלים סח ה-ו
22. (זכריה יד)
23. (מלכים-א ח)
24. (מלכים-א ט)
25. (שמות לג)
26. (יחזקאל לז)
27. (יחזקאל לח)
28. (זכריה ג)
29. (מלכים-א ז)
30. (שמות יז)
31. (במדבר כח)
32. (ישעיהו סו)
33. (שמואל-א כ)

מוסף רש"י

ובמנחה קורין בעריות. זה שקורין במנחה בעריות מפני מה, שביום הכיפורים אין מתכפרין בו עונות עד שיחזרו בתשובה, ואף על גב דאמרינן (יומא פה:) כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר, לית הלכתא כרבי אלא כי האי ברייתא דתניא (שם פו.) שאל ר' ממיא בן חרס את רשב"י ברומי שמעת ארבעה חלוקי כפרה כו' וכיון דלא מיכפר יום הכיפורים אלא בתשובה עמו, לפיכך קיימן בעריות דאם אי"ו יש בן בנדה, כיון שקורין לפניו זוכר עבירה שבאת לידו ואחזר בתשובה כדי שיתכפר לו עון הזה (הפרדס עמ' דלה) לו: שקורין בעריות כדי שישמעו בה כריתות של עריות ויפרשו מהן (סדור רש"י סי' ריד: מחז"ו סי' שנד) אותו שעבירות של עריות בידו, לפי שעריות היא עבירה המצויה, שנפשו של אדם מתאוה להם וממנדתם, או שמא עשה שום חטא ויחזור בתשובה, כדאמר בפ' בתרא דיומא וכפ"ק דשבועות (אינו לפנינו ועי' רש"י ותוס' שבועות יג.) תומר ביום"כ מכפיר עד שתמחק, ועוד שאנו מחזיקים לפני הבורא שבכפר שהזהירו על העריות שאמר ערות אשה ובתה לא תגלה, כמו כך אנו מבקשין שלא יגלה ערוותיו ומעוונותינו ויסלוך במצוותינו ויסלוך פ' שני שעירי (סז:) אמרינן דבר גזירה אני ה', אני ה' וגזרתיה שאין לך רשות להרהר בהם, מ"ל אני ה' כמוך הפרבה בני עריות, ולפיכך אומר פרשת עריות בתמתה כיפור, שדומה לענין כמו עריות שאסר לכם שאין להרהר אחר הענין, כך אביר המשתלח אין להרהר עליו, כך מלאתי בשדר לוחיר (מחז"ו סי' מ"ו)

ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי וגו'. ואין אנו עושין כן אלא מפטיר בירמיה (ג) שמעו [ט] דבר ה' וכשבת שלפני ט"ב חזון ישעיהו והטעם לפי שאנו נוהגין על פי הפסיקתא לומר ג' דפורענותא קודם תשעה באב ואלו הן דברי ירמיה שמעו דבר ה' חזון ישעיהו ובתר תשעה באב שב דנחמתא ותרתי דתיובתא ואלו הן נחמו נחמו ותאמר ציון עניה סוערה לבדה אנכי אנכי רני עקרה קומי אורי שוש אשים דרשו שובה ולפיכך מקדימין עניה סוערה קודם רני עקרה דדרך הנחמות להיות הולכות ומשובחות יותר וסדר זה מתחיל בפנחס וסיימיך דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש ולעולם שוש אשיש באתם נצבים דהיינו שבת שלפני ר"ה לפי שהוא סוף הנחמות ודרשו בגוש גדליה ושובה בשבת שלפני יום הכפורים וכשיש שבת בין יום הכפורים לסוכות אז הוי דרשו בשבת שלפני יום הכפורים משום דכתיב ביה דרשו ה' בהמצאו והיינו בימי תשובה ושובה בין כפור לסוכות [כ] דכתיב בה ונתתי לך יורה ומלקוש וכן וה' נתן קולו לפני חילו דמיתתעי במים ושייך שפיר לפני סוכות וזה המנהג לא ישתנה לעולם ע"פ הפסיקתא וכן פירש ר"ת ולא כדברי רב האומל ההופך ומבלבל לומר שובה קודם כפור ושוב אשיש בין כפור לסוכות דאין להפסיק בין השש נחמות לשביעית אלא כדברי רבינו תם עם ישרים נחתם שוש אשיש ברשעיתו ושובה באחריתו [מ] והא אמין אנו מפטירין חזון בשבת שחל בו ר"ח אב משום דקיימא לן [נ] דאין אבילות חל אלא בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה ורב דאמר דמפטיר חזון סבר דהאבלות חל מיד שנכנס ר"ח ואין הלכה כן וכן פירש הר"ר אליעזר ממיץ ולכך אנו מפטירין שמעו וכן אנו נוהגין ע"פ מסכת סופרים [ס] שאנו קורין ויחל בתעניות ובמתניתין אמרינן שקורין ברכות וקללות [ע]:

אין מפסיקין בקללות. וקורין אחד משוש דכתיב מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו אי"ר אחא אל תעש התוכחה קוצים קוצים וא"ר יהושע דסכנין אני אמרתי עמו אנכי בצרה ואם כן אין דין שיברכוני בני על הצרות שלהם אלא יקרא אחד הכל ויתחיל (א) בדבר אחר ויסיים בדבר אחר ואז יוכל לברך תחילה וסוף:

מתחיל בפסוק שלפניהם. לאו דוקא פסוק דהא יש פרשה ואין מתחילין ומסיימין בפחות משלשה פסוקים: **משה** מעצמו אמרם. וברוח הקדש: **קללות** שבתי"כ קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם רגש הסנה. שאלו בבית המדרש של רבינו נסים למה מחלקים פרשה נצבים ולך לשנים כשיש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות בלא יום"כ ואין מחלקין מטות ומסעי שארוכות יותר והשיב לפי שבאתם נצבים יש קללות שקלל ישראל ורולה לסיימם קודם ר"ה וקשה שאנו לא מחשבינן הקללות שקלל משה ישראל כדמשמע בפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף פח: וסס) א"ר לוי בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו הקב"ה בירך ישראל בכ"ב וקללן בשמנה ומשה ברכם בשמנה וקללם בעשרים ושתים וחשיב מואס לא תשמעו עד ואין קורה משמע בהדיא שעד אין קורה הוי מן הקללות ולא יותר ועוד קשיא לפי סברתו אמאי אין קורין האזינו קודם ר"ה שהרי גם שם יש קללות מזי רעב ולחומי רשף לכך נראה לי הטעם שאנו מחלקים אותן לפי שאנו רוצים להפסיק ולקרות שבת אחת קודם ר"ה בפרשה שלא תהא מדברת בקללות כלל שלא להסמיך הקללות לר"ה ומטעם זה אנו קורין במדבר סיני קודם עצרת כדי שלא להסמיך הקללות שבמוקותי לעצרת: ילמדנו של פרשת יתרו אין אדם רשאי לקרות בתורה עד שיסדיר הפרשה ג' פעמים שנאמר (איוב כח) אז ראה ויספרה (ב) חקרה והכינה ואחרי כן ויאמר לאדם לסמוך על הבינה דמה נתינתה מעומד אף קריאתה מעומד: הלוחות

תורה קודם ראש השנה, כדי שתיכלה שנה וקללותיה. תניא אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה כו'. [פסיקא] בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין כסידרן כו'. אמר שמואל מקום שמפסיקין בשבת שחרית, שם קורין במנחה בשבת ובשיני ובחמישי ובשבת הבאה.

א) ראש חדש שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטורח אמר הקב"ה לא דיין להם לישראל שחוטאין לפני אלא שמטריחין אותי לידע איזו גזירה קשה אביא עליהם בתשעה באב גופיה מאי מפטרינן אמר רב איכה היתה לזונה מקרא מאי תניא אחרים אומרים ואם לא תשמעו לי ר' נתן בר יוסף אומר עד אנה ינאצני העם הזה ויש אומרים עד מתי לעדה הרעה הזאת אמר אביי האידנא נהוג עלמא למיקרי כי תוליד בנים ומפטירין אסוף אסיפם: [במעמדות] במעשה בראשית וכו': מנהני מילי א"ר אמי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי וכתיב ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע שמא ח"ו ישראל חוטאים לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה אמר לו לאו אמר לפניו רבש"ע במה אדע אמר לו קחה לי עגלה משולשת וגו' אמר לפניו רבש"ע תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקוראין בהן מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני קרבן ומוחל אני על כל עונותיהם: בתעניות ברכות וקללות ואין מפסיקין בקללות: מה"מ אמר ר' חייא בר גמדא אמר רבי אסי דאמר קרא מוסר ה' בני אל תמאס ריש לקיש אמר לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות אלא היכי עביד תנא כשהוא מתחיל בפסוק שלפניהם וכשהוא מסיים בפסוק שלאחריהן אמר אביי לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים אבל קללות שבמשנה תורה פוסק מאי טעמא הללו בלשון רבים אמורות ומשה מפי הגבורה אמרן והללו בלשון יחיד אמורות ומשה מפי עצמו אמרן לוי בר בוטי הוה קרי וקא מגמגם קמיה דרב הונא בארורי אמר לו אכנפשך לא שנו אלא קללות שבתורת כהנים אבל שבמשנה תורה פוסק תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים עצרת ושבמשנה תורה קודם ר"ה מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה היא אין עצרת נמי ראש השנה היא דתנן בעצרת על פירות האילן תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה סתור ואל תבנה מפני שסתירת זקנים בנין ובנין נערים סתירה וסימן לדבר רחבעם בן שלמה ת"ר מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה במנחה שם קורין בשני בשני שם קורין בחמישי בחמישי שם קורין לשבת הבאה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה ובשני ובחמישי ולשבת הבאה אמר רבי זירא הלכה מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה ובשני ובחמישי ולשבת הבאה הלכה כרבי יהודה

ב) עד אנה ינאצוני ועד מתי לעדה הרעה תרוייהו במרגלים והם חזרו בט"ב כדאמרינן במסכת תענית (דף כט.): **מנהני מילי.** מה ענין בראשית אצל מעמדות: **במה אדע.** מה תאמר לי ללמדן דבר שיתכפרו בו עונותיהן: **קחה לי עגלה משולשת.** כלומר הקרבנות יכפרו עליהן: **מנהני מילי.** דאין מפסיקים בקללות: **אל תמאס.** והמפסיק בהן מראה עצמו שקשה לו לקרות. ובמסכת סופרים (פי"ג) יליף לה מסיפיה דקרא ואל תקוץ בתוכחתו אל תעשו קוצין קוצין פסקים פסקים לשון קילה: **משה מפי הגבורה אמרן.** ועשה שליח לומר כך אמר לי הקב"ה שהרי אמורין בלשון ונתתי והפקדתי ושלחתיו) מי שהיכולת בידו לעשות אצל במשנה תורה כתיב יכבה האש ידבק ה' בך) משה אמרן מאליו אם תעברו על מצותיו הוא יפקיד עליכם: **מגמגם.** קרא אומן במרולה ובקושי: **בארורי.** במשנה תורה: **אכנפשך.** אם לצוך להפסיק פסוק הואיל ואתה קן בקריאתן: **קודם עצרת.** שהוא זמן קציר וזמן פירות האילן כדמפרש ואזיל:

משוש

ג) [בשבת קמה:], ד) תענית ד' כז: ע"ב, ה) [במס' סופרים פי"ב איתא בזה הלשון אמר ר' לוי אמר הקב"ה אין דין שיהיו בני מתקללין ואני מתברך], ו) ר"ה דף טז., ז) נדרים מ., ח) [בופסתא ע"ז פ"ל] ד"ח זוטא ע"ז, ט) [מוס' ע"ג מס' סופרים פי"י הלכה ד], י) [עי' תוספות מגילה ל:], יא) [ויקרא כו], יב) [דברים כח], יג) [נ' תוס' פסחים מ: ד"ה אבל וכו' וקל"ע וע' תרומת הדשן סי' יט], יד) ל"ל וכן וה' נתן כו' דמשמעי במים דכתיב בה יוכה ומלקוש ושייך כו', טו) מהרש"א הגיה וי"ל, טז) [תענית כט:], יז) [פי"ז ה"ז], יח) [ע"ע תוס' ברכות יח. ד"ה למחר ותוס' פסחים מ: ד"ה אבל],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אין מפסיקין וכו' ויתחיל בברכה ויסיים בברכה ואז יוכל: (ב) ד"ה מפה וכו' ולא ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם:

מוסף רש"י

אלמלא מעמדות. עיקרי קרבנות שיבאלו עושין הן היו כלים בחטאן ומשהן כלין שמים ואחר העומדים מזמנו אין מתקיימין כו' (תענית כז:). **אם יאמרו לך זקנים סתור.** ואל תבנה, **וילדים בנה.** בית המקדש (נדרים מ:). **וסימן לדבר רחבעם בן שלמה.** דכתיב (מ"א יב) וינעזב את עצת הזקנים וגו' ונחרב בית המקדש על אותה עצה, והמורה לא פירש בבית המקדש ואיכא בריתא (תוספתא ע"ז פ"ל) דקתני בהליל בבית המקדש (נדרים שם).

רבינו חננאל

אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן. שנאמר אל תקוץ בתוכחתו. ז) מאי טעמא (ש)אין מפסיקין, שאין אומרים ברכה על הפרענות. היכי עבדינן, תנא כשמתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכשמסיים מסיים בפסוק שלאחריהן. ואמר אביי לא שנו אלא קללות שבתורת כהנים, והן אם בחוקתי תלכו, שנאמרו בלשון רבים ומשה מפי הגבורה אמרן. אבל שבמשנה תורה [פוסק] מאי טעמא דבלשון יחיד אמורות ומשה מפי עצמו אמרן, להיכתב. וכן אמר רב הונא ללוי בר בוטא דהוה מגמגם וקורא בארורי דמשנה תורה, א"ל אכנפשך קללות שבמשנה תורה פוסק. ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להם לישראל להיות קורין קללות שבתורת כהנים [קודם] עצרת, שהיא ראש השנה לדין האילנות דתנן בארבעה פרקים העולם נידון ובעצרת על פירות האילן, וקללות שבמשנה

עין משפט נר מצוה

פד א מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה ד טוש"ע א"ח סימן תכה סעיף ג בהג"ה:
פה ב מיי' שם הלכה יח טוש"ע א"ח סימן תקנט סעיף ד בהג"ה:
פו ג מיי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכ' ו:
פז ד מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה יח טוש"ע א"ח סימן תקנט:
פח ה ו מיי' שם סל' ז טוש"ע א"ח סימן תכח סעיף ו:
פט ז מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעי' ד:
צ ח מיי' שם הלכה ג סמג עשין יט טוש"ח סימן רלב [וטוש"ע א"ח סימן קלה סעיף ג]:

תורה אור השלם

1. חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח נִלְאֵיתִי נְשֹׂא:
ישעיהו א יד
2. אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה מָלְאָתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים:
ישעיהו א כא
3. וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה:
ויקרא כו יד
4. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה יְנַאֲצֻנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד אָנָה לֹא יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ:
במדבר יד יא
5. עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הַמָּה מַלִּינִים עָלַי אֵת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי:
במדבר יד כז
6. כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: דברים ד כה
7. אִסֹּף אֲסִיפֵם נְאֻם יְיָ אֵין עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהֶעָלֶה נָבֵל וְאֶתֵּן לָהֶם יַעַבְרוּם:
ירמיהו ח יג
8. כֹּה אָמַר יְיָ אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי:
ירמיהו לג כה
9. וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְיָ בַּמֶּה אֵדָע כִּי אִירָשֶׁנָּהּ:
בראשית טו ח
10. וַיֹּאמֶר אֵלָיו קְחָה לִּי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגוֹזֶל:
בראשית טו ט
11. מוּסַר יְיָ בְּנִי אַל תִּמְאָס וְאַל תְּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ: משלי ג יא
12. אָמַר אֶל רְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶל כָּל בֵּית יְהוּדָה וּבִנְיָמִין וְיֶתֶר הָעָם לֵאמֹר:
מלכים א יב כג

מסורת הש"ס

ט) נראה דל"ל כ"ל אומר אין מפסיקין משוס שאין אומרים וכו'.

משום דאפכי להו. דרבי מאיר לדרבי יהודה ודרבי יהודה לדרבי מאיר: **איכא למיטעי.** ואומר תרגום כתוב בתורה ואתו למיכתב תרגום בתורה: **אבל ברכות.** הכל יודעין שאין ברכות כתובין בתורה: **הלוחות.** לא ידעתי מה הן. ויש מפרשין הן העשרין לספרים שלנו שאין עשרין בגליון: **בימים.** שהיו עושין למלך בפרשת המלך כדאמרינן במסכת סוטה (דף מא.): **יעמידנו על הספר.** כנגד התפר שסס ראוי להדקן יפה: **הגולל ספר תורה.** מענין לענין והוא ימיד וספר תורה מונח לו על ברכיו גוללו מבחוץ העמוד שהוא תולה לו גוללו ויגול מלד חוץ לצד פנים שאם יאמחו עמוד הפנימי ויגול לצד החוץ יתפשט המיון ויפול לארץ: **וכשהוא מהדקו.** כשגמר מלגולל וצא להדקו יאמחו בפנימי ויהדק על המיון כדי שלא יכסה הכתב בזרועותיו שמלוה להרלות את [הכתב אל] העם כשמהדקו במסכת סופרים[ט]: **עשרה שקרלו.** שנאספו וקרלו הג' או הז' כחוק היום. ולפי שאין קורין בתורה פחות מעשרה נקט י' שקרלו בתורה: **משמשין בכח קול.** אם בלבו להתחיל דבר ושמע קול או הין או לאו הולך אחריו ואין כאן משוס ניחוש: **קל גברא במפא.** קול שאינו מצוי הוא וכח קול באה אליו: **והוא דאמר הין הין או לאו לאו.** שנכפל ג' פעמים: **נעימה.** כגון טעמי המקרלות: **ערוס.** בלא מטפחת סביב ספר תורה: **ואל יגולו ספר תורה.** בתוך המטפחת: **ודבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל משה פיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת.** למה הולרך לכתוב כאן ודבר משה וכי כל המצות כולן לא אמרן משה לישראל מהו ודבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מלמד שהיה מדבר עמהן הלכות כל מועד ומועד בזמנן להודיע חוקי האלהים ותורותיו וקבלו וקיימו שכר המצות עליהם ועל בניהם בזה ובבא:

הדרן עלך בני העיר
וסליקא לה מסכת מגילה

הלוחות והבימות אין בהן משום קדושה. פירש בערוך [ו] גליוני ספר תורה שלמעלה ושלמטה ושל בין דף לדף וקשיא דהא פרק כל כתבי (שבת דף קנה.) תנן בהדיא דמטמאין את הידים ויש לומר דהתם ר"ל כל זמן שהן מחוברין בספר תורה והכא מיירי היכא דגייז ואכתי קשה שהרי התם מיבעיא לן היכא דגייז מי יש בהן קדושה מי לאו ואמאי לא פשיט ליה מהכא: **גוללו** מבחוץ **וכשהוא מהדקו מבפנים.** פר"ח דקאי אקשר מטפחת כשקושר מטפחת סביב הס"ת יהא הקשר מבפנים כלפי הכתב שאם יהיה מאחריו כשיפתח הספר תורה יהיה צריך להופכו על הכתב להתיר הקשר ואין זה דרך כבוד. נהגו לומר כשמוציאין ספר תורה הני פסוקי דרחמי תורת ה' תמימה עדות ה' נאמנה פקודי ה' ישרים מצות ה' ברה לפי שמתן שכרם בצדם ואחר כך אומר גדלו שיש בו שם תיבות כנגד שנה שעדים של נושאי הארון (שמואל ב ו) (א) ומ' תיבות יש בתורת ה' תמימה כנגד המ' יום שבהם ניתנה התורה ואח"כ פותחו למקום שירצה לקרות בו וקורא כהן (ב) ולכתחילה הוא גוללו וסותמו קודם שיברך כדי שלא יאמרו ההמון שהברכות כתובות בו אבל בדיעבד אין לחוש שהרי לא שכיחי עמי הארץ כל כך עתה אבל לאחר שקרא בו ולאי צריך לגוללו ג) קודם שיברך [ד] כל' יהודה:

גדול שבבולן גולל. לפי שהוא כבודו וגם לפי שהוא גדול שבכולן כדיי הוא ליטול שכר כנגד כולם כדאמר רבי יהושע:

מנין שמשתמשין בבת קול. בירושלמי (שבת פרק במה אשה) תני כתיב לא תנחשו ולא תעוננו ולף ע"פ שאין ניחוש יש סימן: **והשונה בלא** זמרה. שהיו רגילין לשנות המשניות בזמרה לפי שהיו שונין אותן על פה וע"י כך היו נזכרים יותר:

בלא אותה מצוה. י"מ מצות אחיזה וקשה מאי רבותא פשיטא שאין לו שכר כיון שלא עשה המצוה כהוגן לכך פירש ריב"א בלא אותה מצוה שעשה באותה שעה שאם אחז ספר תורה ערום וקרא בו אין לו שכר מן הקב"ה וכן אחזו לגוללו או להגיהו אבל אחזו במטפחת אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד:

הדרן עלך בני העיר
וסליקא לה מסכת מגילה

[ו]משום דאפכי להו ת"ר פותח ורואה גולל ומברך וחוזר ופותח וקורא דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר [א]פותח ורואה ומברך וקורא מאי טעמא דרבי מאיר כדעולא דאמר עולא מפני מה אמרו [ב]הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה הכא נמי כדי שלא יאמרו ברכות כתובין בתורה ורבי יהודה תרגום איכא למיטעי ברכות ליכא למיטעי אמר רבי זירא אמר רב מתנה הלכה פותח ורואה ומברך וקורא [ג]ולימא הלכה כר' יהודה [ד]משום דאפכי להו אמר ר' זירא אמר רב מתנה [ה]הלוחות והבימות אין בהן משום [ו]קדושה [ז]אמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן [ח]הגולל ספר תורה צריך שיעמידנו על התפר ואמר ר' שפטיה א"ר יוחנן [ט]הגולל ספר תורה גוללו מבחוץ ואין גוללו מבפנים [י]וכשהוא מהדקו מהדקו מבפנים ואינו מהדקו מבחוץ ואמר ר' שפטיה א"ר יוחנן עשרה שקראו בתורה [יא]הגדול שבהם גולל ספר תורה [יב]הגוללו נוטל שכר כולן דאמר ר' יהושע בן לוי עשרה שקראו בתורה הגולל ספר תורה קיבל שכר כולן [יג]שכר כולן סלקא דעתך אלא אימא קיבל שכר כנגד כולן ואמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן [יד]מנין שמשתמשין [טו]בבת קול שנאמר [1]ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר והני מילי דשמע קל גברא במתא וקל איתתא בדברא והוא דאמר הין הין והוא דאמר לאו לאו ואמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר [2]וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וגו' מתקיף לה אביי משום דלא ידע לבסומי קלא משפטים לא יחיו בהם קרית ביה אלא כדרב משרשיא דאמר שני תלמידי חכמים היושבים בעיר אחת ואין נוחין זה את זה בהלכה עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם [טז]אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן [יז]כל האוחז ספר תורה ערום ערום נקבר ערום ערום נקבר ערום בלא מצות בלא מצות סלקא דעתך אלא אמר אביי נקבר ערום בלא אותה מצוה אמר רבי ינאי בריה דרבי ינאי סבא משמיה דרבי ינאי רבה [יח]מוטב תיגלל המטפחת ואל יגלל ספר תורה: [3]וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו: ת"ר [יט]משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג:

הדרן עלך בני העיר וסליקא לה מסכת מגילה

הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים, והם לא טובים זה לזה, ומשפטים לא יחיו בהם. אמר ר' יוחנן האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום, בלא אותה מצוה. אמר ר' יינאי תיגלל המטפחת ואל יגלל ספר תורה, כלומר בלא מטפחת. [פיסקא] מצוותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו. ת"ר משה תיקן לישראל שיהו שואלין ודורשין הילכות הפסח ועצרת בעצרת והחג בחג. **הדרן עלך בני העיר**

סליקא מסכת מגילה, שבח לרב עלילה, ברכה ותהלה, תפארת וצהלה, ירום קרנו למעלה:

מסורת הש"ס

א) גיטין כח. מנחות ל: ועי' קדושין נט:, ב) ע' תוס' מנחות ל: ד"ה ולימא], ג) גי' הרא"ש קדושת אהרן וש כהן קדושת בהכ"נ], ד) [מ"ש פ"ג ה"ז], ה) [ברכות מז:], ו) [פירושו ע' תוספות סנהדרין יא]. ד"ה בת קול], ז) שבת יד. ע"ש [ומסכת סופרים פ"ג הל' טז], ח) לעיל ל., ט) [פ"ג ה"י ופי"ד ה"ד], י) [ערך במותן], כ) [כ"ה במס' סופרים פי"ג ה"ח], ל) [יש מגיהין של"ל אפילו לר' יהודה. עיין בקיקיון דיוסף],

תורה אור השלם

1. וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דָּבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדֶּרֶךְ לְכוּ בוֹ כִּי תַאֲמִינוּ וְכִי תַשְׂמְאִילוּ:
ישעיהו ל כא
2. וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם:
יחזקאל כ כה
3. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי יְיָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
ויקרא כג מד

גליון הש"ם

גמ' משום **דאפכי** להו. גיטין כח ע"א מנחות ל ע"ב: **שם** מנין שמשתמשין בבת קול. ע' תוי"ט פט"ז מ"ו דיומא:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה גוללו וכו' ולהרגעים תיבות יש בתורת. נ"ב פי' בתורת ה' תמימה עד מצות ה' ברה יש כ' תיבות ובפסוק האל תמים דרכו עד זולתי אלהינו יש ג"כ כ' תיבות: (ב) **בא"ד** ולכתחלה הוא גוללו. נ"ב אע"ג דהלכה כר' יהודה שאינו מחוייב לגוללו [קודם הברכה היינו דלא עביד איסור להניח [את הספר] פתוח ולברך אבל אם סותמו ומברך עדיף טפי הלכך לכתחלה כו':

מוסף רש"י

משום דאפכי להו. הלכך אם לא הזכירו אלא אם הקמיים לא הוי ידעי אהיא מתרי ליפני קיימי (גיטין כח.). **ספר תורה ערום.** אלא על ידי מטפחת (שבת יד.). **הדרן עלך מסכת מגילה**

עין משפט נר מצוה

צא א מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן קלט סעיף ד:
צב ב מיי' שם הלכה יא טוש"ע א"ח סימן קמה סעיף א:
צג ג מיי' פי"ב מהלכות ס"ת הל' ד טוש"ע א"ח סי' קנד סעי' ז וטוש"ע י"ד סי' רפב סעיף יד:
צד ד מיי' פי"ב מהל' תפלה הל' כד סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קמז סעיף ג:
צה ה ו מיי' שם טוש"ע שם סעי' ד:
צו ז טוש"ע שם סעיף א:
צז ח מיי' שם הל' יח:
צח ט מיי' פי"י מהל' ס"ת הל' ו טוש"ע שם סעיף א וטוש"ע י"ד סי' רפב סעיף ד:
צט י טוש"ע א"ח סימן קמז סעיף ה:
ק כ מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה ח:

רבינו חננאל

ת"ר פותח ורואה, מברך וקורא, דברי ר' יהודה. והלכה כמותו. מפני מה אמרו הקורא בתורה לא יסייע לתורגמן, כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה. אמר שמואל הלוחות והבימות, פי' החלק של מעלה ושל מטה ושל בין הדפין של ספר תורה. אין בהן משום קדושה, כלומר אם יכלה ויגנז ויחתך החלק שבו אין בו משום קדושה. אמר ר' יוחנן הגולל ספר (כו') [תורה צריך שיעמידנו על התפר]. פי' שאם יקרע יקרע בתפר. ועוד אמר הגולל ספר כו'. פי' מבחוץ כלומר כשהוא מונח הספר בחיקו, הכרך החיצון שם גולל מן הכרך הפנימי, שאם יגלול על הפנימי מן החיצון יפול החיצון לארץ. וכשהוא מהדקו מחזיק החיצון ומהדק הפנימי. ואמר ר' יהושע בן לוי ר' שקראו בתורה, הגולל ספר תורה, כלומר המשלים, נותנין לו שכר כנגד כולם. ואמר ר' יוחנן מנין שמשתמשין בבת קול, שנאמר ואזניך תשמענה דבר מאחריך וג'. הוא דשמע קל גברא במתא וקל איתתא בדברא, והוא דאמר הין הין או לאו לאו. ועוד אמר הקורא בלא נעמה והשונה בלא זמירה [וכו']. ומתמהינן משום דלא ידע לבסומי קלא אינון חוקים לא טובים ומשפטים ולא יחיו בהם. אלא הכי קאמר שני תלמידי חכמים היושבין בעיר אחת ואינן נוחין זה לזה בהלכה, עליהם

א) ע' בתוס' כאן ד"ה הלוחות מה שהקשו על פירוש הערוך שהוא כפירוש רבינו ואמנם לפי מש"כ רבינו דמיירי אם כלה הכתב ונגנז א"ש וכעין זה מיהו הש"ס בשבת קנה גלה שאני ע"ש היטב. ב) אולי צ"ל הכרך החיצון יגלול על הכרך הפנימי שאם יגלול מן הפנימי על החיצון יפול החיצון וכו' וצ"ע בזה.